

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANA BİLİM DALI

HACZEDİLMEZLİK KAVRAMI VE ÖZEL
KANUNLARDA DÜZENLENEN HACZEDİLMEZLİK
HÂLLERİ

Doktora Tezi

Hazırlayan
Ferhat ÇELİK

Danışman
Prof. Dr. İbrahim ÖZBAY

NİSAN 2024, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

“**Hacedilmezlik Kavramı ve Özel Kanunlarda Düzenlenen Hacedilmezlik Hâlleri**” başlıklı “**Doktora**” tezım tarafımca incelenmiştir. Buna göre tezımde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim. Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Ferhat ÇELİK

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı : Özel Hukuk
Program Adı : Doktora
Tez Başlığı : Haczedilmezlik Kavramı ve Özel Kanunlarda
Düzenlenen Haczedilmezlik Hâlleri

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 386 sayfalık kısmına ilişkin 30/04/2024 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı %18'dir.

Filtrelemeye tırnak içerisindeki alıntılar dâhil edilmiştir. Filtrelemede yedi (7) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 30/04/2024

Danışman: Prof. Dr. İbrahim ÖZBAY

Öğrenci: Ferhat ÇELİK

KILAVUZA UYGUNLUK

“Haczedilmezlik Kavramı ve Özel Kanunlarda Düzenlenen Haczedilmezlik Hâlleri” başlıklı Doktora Tezi Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Ferhat ÇELİK

Danışman

Prof. Dr. İbrahim ÖZBAY

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Prof. Dr. İbrahim ÖZBAY danışmanlığında **Ferhat ÇELİK** tarafından hazırlanan “**Hacedilmezlik Kavramı ve Özel Kanunlarda Düzenlenen Hacedilmezlik Hâlleri**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı’nda **Doktora Tezi** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

30/04/2024

JÜRİ:

Danışman : **Prof. Dr. İbrahim ÖZBAY** (İmza)

Üye : **Prof. Dr. İbrahim AŞIK** (İmza)

Üye : **Prof. Dr. Levent BÖRÜ** (İmza)

Üye : **Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akif ETGÜ** (İmza)

Üye : **Dr. Öğr. Üyesi Fatih AYDEMİR** (İmza)

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu’nun/...../2024 tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../2024

Prof. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Kişilerin temel hak ve hürriyetlerine doğrudan müdahalenin söz konusu olduğu icra hukukunun belki de en önemli aşaması haciz aşamasıdır. Bu aşamada borçlu ve ilgili diğer kişilerin haciz işlemlerinden olabildiğince az etkilenmelerini sağlamak amacıyla bazı mal varlığı değerleri için haczedilmezlik hâlleri öngörülmüştür. Haczedilmezliğe ilişkin hükümler asıl olarak İcra ve İflas Kanunu'nda düzenlenmişken, özel kanunlarda da bu konuda birçok düzenlemeye yer verilmiştir. Bu hükümlerle alacaklının alacak hakkı ve dolayısıyla anayasal bir hak olan mülkiyet hakkı sınırlandırılarak, hak arama hürriyetinin etkinliği önemli ölçüde azaltılarak borçlu ve ilgili kişilerin birtakım menfaatleri korunmaya çalışılmaktadır. Ancak, alacağı ödenmeyerek zaten menfaati zedelenen alacaklının da menfaatleri gözetilmelidir. Bu gerekçelerle, anayasal ilkeler ile temel hak ve hürriyetler, icra hukukunun amacı, kendine özgü kuralları ve taraflar arasındaki menfaat dengesi çerçevesinde özel kanunlarda düzenlenen haczedilmezlik hâllerinin ele alınmasının doktrin ve uygulamaya katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Ferhat ÇELİK, Erzincan, 2024

TEŞEKKÜR

“Haczedilmezlik kavramı ve Özel Kanunlarda Düzenlenen Haczedilmezlik Hâlleri” adlı bu çalışma 30 Nisan 2024 tarihinde Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı’nda doktora tezi olarak sunulmuş ve tez jürisi tarafından oy birliğiyle başarılı bulunmuştur. Öncelikle gerek doktora tez konusunun belirlenmesi gerekse sonraki süreçlerde bilgi, tecrübe ve desteğini esirgemeyen danışmanım değerli hocam Sayın Prof. Dr. İbrahim ÖZBAY’a; yoğun çalışma dönemlerinde tez jürimde yer alma ve değerli görüşlerini paylaşma nezaketi gösteren kıymetli hocalarım Sayın Prof. Dr. İbrahim AŞIK’a, Sayın Prof. Dr. Levent BÖRÜ’ye, Sayın Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akif ETGÜ’ye ve Sayın Dr. Öğr. Üyesi Fatih AYDEMİR’e çok teşekkür ediyorum.

Ayrıca bu çalışmanın tamamlanmasında birçok değerli hocamın ve arkadaşımın önemli katkıları oldu. Gerek kaynakları temin etme bakımından gerekse tezin bazı kısımlarını okuyarak kıymetli görüş ve önerileriyle katkı sunan bütün hocalarıma ve arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Hayatımın her döneminde varlıklarını hissettiğim aileme ve özellikle akademik yaşamımın her aşamasını benimle paylaşan, sonsuz desteğiyle hayatımı kolaylaştıran canım eşim Sümeyye’ye ve evimizin neşesi olan, varlığına şükrettiğimiz biricik oğlumuz Ömer Bera’ya minnettarım.

Ferhat ÇELİK

HACZEDİLMEZLİK KAVRAMI VE ÖZEL KANUNLARDA DÜZENLENEN HACZEDİLMEZLİK HÂLLERİ

Ferhat ÇELİK

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Doktora Tezi, Nisan 2024

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İbrahim ÖZBAY

ÖZET

İcra hukukunda borcunu ifa etmeyen borçlu, alacaklının talebi üzerine ancak devletin cebri icra organları aracılığıyla ifaya zorlanabilir. Bu çerçevede yapılan icra takibinin konusu bir para alacağı ise borçlunun alacağı karşılayacak ölçüde mal varlığı değerlerine hukuken el konulur; diğer bir ifadeyle, bunlara yönelik olarak haciz işlemi yapılır. Ancak, kanun koyucu, borçlunun mallarının tamamının haczedilmesine izin vermemiştir. Borçlu ve ailesinin insan onuruna uygun olarak yaşamını sürdürebilmesi, kişi hak ve hürriyetlerinin korunması, kamu hizmetlerinin devamlılığının sağlanması gibi gerekçelerle borçlunun bazı mal varlığı değerleri için haczedilmezlik hâlleri öngörülmüştür. Türk hukukunda haczedilmezlik hâlleri, genel kanun olan İcra ve İflas Kanunu'nda ve çeşitli özel kanunlarda düzenlenmiştir. Çalışmanın başlığından da anlaşılacağı üzere, bu çalışmada özel kanunlarda düzenlenen haczedilmezlik hâlleri ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. İcra ve İflas Kanunu'nda düzenlenen haczedilmezlik hâlleri ise ilgili yerlerde kısaca ele alınacaktır. Özel kanunlarda düzenlenen hükümlerin bir kısmında ilgili mal varlığı değeri tamamen, bir kısmında ise sınırlı veya şarta bağlı bir şekilde haczin dışında tutulmuştur. Özel kanunlarda düzenlenen haczedilmezlik hâllerinin sayısı çok fazla olduğundan, bunlar kendi içerisinde sınıflandırılarak ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: İcra Hukuku, Haciz, Haczedilmezlik, Özel Kanunlar.

THE CONCEPT OF NON-ATTACHABILITY AND CONDITIONS OF NON-ATTACHABILITY REGULATED IN SPECIAL CODES

Ferhat ÇELİK

Erzincan Binali Yıldırım University

Graduate School of Social Sciences

PhD Dissertation, April 2024

Supervisor: Prof. Dr. İbrahim ÖZBAY

ABSTRACT

According to execution law, the non-performing debtor may, at the request of the creditor, be compelled to perform only by means of the compulsory execution organs of the state. In this context, if the subject of the execution proceeding is a money receivable, the debtor's assets to the extent that they are sufficient to cover the receivable are legally seized; in other words, an attachment procedure is performed. However, the legislator has not authorized the attachment of the debtor's entire property. For reasons such as the ability of the debtor and his/her family to live in accordance with human dignity, the protection of personal rights and freedoms, and the continuity of public services, conditions of non-attachability are regulated in terms of some of the debtor's assets. In Turkish law, the conditions of non-attachability are regulated in the Execution and Bankruptcy Code, which is the general law, and in various special codes. As can be understood from the title of this study, this study will examine in detail the conditions of non-attachability regulated in special codes. The conditions of non-attachability regulated in the Execution and Bankruptcy Code will be briefly discussed where relevant. In some of the provisions regulated in special codes, the relevant asset value is completely excluded from attachment, while in others it is excluded from attachment in a limited or conditional manner. Since there are lots of conditions of non-attachability regulated in special codes, this conditions of non-attachability will be handled by classifying them within themselves.

Keywords: Law of Execution, Attachment, Non-attachability, Special Codes.

İÇİNDEKİLER

HACZEDİLMEZLİK KAVRAMI VE ÖZEL KANUNLARDA DÜZENLENEN HACZEDİLMEZLİK HÂLLERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖN SÖZ	v
TEŞEKKÜR.....	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	xxi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

HACZEDİLMEZLİK HAKKINDA GENEL BİLGİLER

I. HACZEDİLMEZLİK KAVRAMI, HACZEDİLMEZLİĞİN TARİHÇESİ VE BAZI MÜESSESELERLE KARŞILAŞTIRILMASI	6
A. Hacedilmezlik Kavramı	6
B. Hacedilmezliğin Tarihçesi.....	14
1. Roma Hukukunda	14
2. İslam Hukukunda	16
3. Türk Hukukunda	18
a) Cumhuriyet Öncesi Dönemde (Osmanlı Hukukunda)	18
b) Cumhuriyet Sonrası Dönemde	22

(1) Genel Olarak	22
(2) 1424 ve 2004 Sayılı İcra ve İflas Kanunlarında Haczedilmezlikle İlgili Hükümler ve Bunların Gelişimi	24
C. Haczedilmezliğin Bazı Müesseselerle Karşılaştırılması	32
1. Taşkın (Aşkın) Haciz	33
2. Hacizde Tertip (Sıra).....	35
3. Tatiller ve Talikler	37
II. HACZEDİLMEZLİĞİN ANAYASAL İLKELER İLE TEMEL HAK VE HÜRRİYETLER ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ	38
A. İnsan Onuru Bakımından	38
B. Hukuk Devleti İlkesi ve Hak Arama Hürriyeti Bakımından.....	41
C. Sosyal Devlet İlkesi Bakımından	47
D. Eşitlik İlkesi Bakımından.....	50
E. Mülkiyet Hakkı Bakımından	56
F. Kişiliğin ve Kişi Hak ve Hürriyetlerinin Korunması Bakımından	61
G. Ailenin Korunması Bakımından	63
H. İcra Hukukunda Ölçülülük İlkesi ve Menfaat Dengesi Bakımından	67
I. Diğer Haklar, Hürriyetler ve İlkeler Bakımından.....	73
III. MUKAYESELİ HUKUKTA HACZEDİLMEZLİK.....	77
A. Kıta Avrupası Hukuk Sisteminde Haczedilmezlik	77
1. Alman Hukukunda	77
2. İsviçre Hukukunda	81
3. Avusturya Hukukunda	85
4. Fransız Hukukunda	87
5. İtalyan Hukukunda	90
6. İspanyol Hukukunda	92

B. Ortak Hukuk (<i>Common Law</i>) Sisteminde Haczedilmezlik	94
1. İngiliz Hukukunda.....	94
2. Amerika Birleşik Devletleri Hukukunda	97
a) New York Eyaletinde	98
b) Maine Eyaletinde	99
c) California Eyaletinde.....	100
3. Kanada Hukukunda.....	101
a) Quebec Eyaletinde.....	102
b) British Columbia Eyaletinde	103
c) Ontario Eyaletinde.....	104

İKİNCİ BÖLÜM

ÖZEL KANUNLARDA DÜZENLENEN HACZEDİLMEZLİK HÂLLERİ

I. MADDİ HUKUK BAKIMINDAN HACZEDİLMEZLİK.....	107
A. Genel Olarak	107
B. Başkasına Devredilemeyen Mal ve Haklar	108
1. Türk Medeni Kanunu'nda Düzenlenen Devir Yasakları	109
a) Manevi Tazminat Talebi	109
b) Kişiyeye Bağlı İrtifak Haklarıyla İlgili Bazı Hususlar	110
2. Türk Borçlar Kanunu'nda Düzenlenen Devir Yasakları.....	112
a) Sözleşmeden Doğan Önalım, Alım ve Geri Alım Hakları.....	112
b) Kira Sözleşmesinden Doğan Bazı Haklar	113
c) Ölünceye Kadar Bakma Sözleşmesinde Bakım Alacaklısının Hakkı.....	114
C. Niteliği Gereği Haczedilemeyen Mal ve Haklar	114
1. Manevi Değer Taşıyan Eşya ve Kişiyeye Sıkı Sıkıya Bağlı Olan Haklar	114
2. Tek Başına Devredilemeyen ve Haczedilemeyen Mal ve Haklar.....	116

a) Bütünleyici Parçalar ve Eklentilerle İlgili Özellik Arz Eden Durumlar	116
b) Ticaret Unvanı.....	119
c) Kıymetli Evrakın İçerdiği Haklar.....	120
3. Takas Sınırlamasının Haczedilmezlik Sağlayıp Sağlamayacağı Sorunu	121
D. Maddi Hukuka İlişkin Kanunlarda Açıkça Düzenlenen Haczedilmezlik Hâlleri	124
1. Aile Yurdu ve Eklentileri	124
2. Umumi Mağazalara Tevdi Edilen Mallar	126
3. Genel Hizmet Sözleşmesi Kapsamında İşçi Ücretleri	126
II. DİĞER ÖZEL KANUNLARDA DÜZENLENEN HACZEDİLMEZLİK HÂLLERİ.....	127
A. Devlet Malı Sayılan Mallar ve Bunların Haczedilmezliğinin Değerlendirilmesi.....	127
1. Genel Olarak	127
2. Özel Kanunlarda Devlet Malı Sayılan Mallar ve Bunların Haczedilmezliğinin Değerlendirilmesi.....	134
a) Hakkında Haczedilmezlik Hükmü veya Bu Anlama Gelebilecek Bir Hüküm Bulunan Mallar.....	134
(1) Genel Olarak	134
(2) Özel Bütçeli Bazı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Malları	135
(a) Orman Genel Müdürlüğünün Malları.....	135
(b) Savunma Sanayii Başkanlığının Malları	136
(c) Karayolları Genel Müdürlüğünün Malları.....	136
(d) Vakıflar Genel Müdürlüğünün Taşınmaz Malları.....	137
(e) Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğünün Malları	137
(3) Bazı Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların Malları	140
(a) Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun Malları	140

(b) Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun Malları	141
(c) Sermaye Piyasası Kurulunun Malları	141
(d) Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun Malları.....	142
(e) Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun Malları	143
(f) Kamu İhale Kurumunun Malları.....	144
(g) Nükleer Düzenleme Kurumunun Malları.....	144
(h) Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumunun Malları.....	145
(4) Sosyal Güvenlik Kurumlarının Malları	146
(a) Sosyal Güvenlik Kurumunun Malları	146
(b) Türkiye İş Kurumunun Malları	147
(5) Diğer Mal ve Haklar	148
(a) Millî Savunma Bakanlığı Akaryakıt İkmal ve NATO POL Tesisleri İşletme Başkanlığının Malları.....	148
(b) Spor Federasyonlarının Malları.....	149
(c) Çiftçi Mallarını Koruma Sandığındaki Para ve Koruma Gelirleri ..	150
(d) Ordu Yardımlaşma Kurumunun Malları	151
b) Sadece Devlet Malı Olduğu İfade Edilip Hakkında Haczedilmezlik Hükmü veya Bu Anlama Gelebilecek Bir Hüküm Bulunmayan Mallar.....	152
(1) Genel Olarak	152
(2) Özel Bütçeli Bazı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Malları	153
(a) Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğünün Malları.....	153
(b) Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğünün Malları	154
(c) Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumunun Malları	155
(d) Türkiye Sağlık Enstitüleri Başkanlığının Malları	155

(e) Kapadokya Alan Başkanlığının Malları	156
(f) Türk Standardları Enstitüsünün Malları.....	156
(g) Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumunun Malları.....	156
(h) Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığının Malları.....	157
(3) Diğer Mal ve Haklar	157
(a) Rekabet Kurumunun Malları	157
(b) Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğünün Malları	158
(c) Milli Piyango İdaresinin Malları	158
(d) Türkiye Radyo Televizyon Kurumunun Malları.....	159
(e) Korunması Gerekli Taşınır ve Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları	159
B. Mahalli İdarelerin Mallarının Haczedilmezliği.....	161
1. İl Özel İdarelerinin Malları	162
2. Belediyelerin Malları	166
3. Köylerin Orta Malları.....	171
C. Bazı Gelir, Aylık, Ödenek ve Ödemelerin Haczedilmezliği.....	174
1. Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'ndaki Gelir, Aylık ve Ödenekler	174
2. Korunmaya ve Yardıma İhtiyacı Olan Kişilere Yapılan Çeşitli Ödemeler	178
3. Aile, Ölüm ve Doğum Yardımı Ödenekleri	183
a) Aile ve Ölüm Yardımı Ödenekleri	183
b) Doğum Yardımı Ödeneği.....	184
4. İşsizlik ve Esnaf Ahilik Sandığı Ödenekleri ile Kısa Çalışma Ödeneği	185
a) İşsizlik ve Esnaf Ahilik Sandığı Ödenekleri	185

b) Kısa Çalışma Ödeneği.....	187
5. Devlet ve Bağlı Müesseselerde Çalışan İşçilere Yapılan İlave Tediye	189
6. Öğrencilerin Bursları, Kredileri ve Diğer Nakdi Yardımları	191
7. Başarılı Sporculara ve İlgili Kişilere Bağlanan Aylıklar ile Bazı Sporculara Yapılan Ödemeler	194
a) Başarılı Sporculara ve İlgili Kişilere Bağlanan Aylıklar	194
b) Bazı Sporculara Yapılan Ödemeler.....	194
8. Askeri Personellere ve Askeri Öğrencilere Verilen Harçlıklar ile Askerlik Hizmetiyle İlgili Çeşitli Tazminat ve Aylıklar	195
a) Genel Olarak	195
b) Bazı Askeri Personellere ve Askeri Öğrencilere Verilen Harçlıklar	196
(1) Harçlıkların Haczedilmezliğiyle İlgili Düzenlemeler	196
(2) Uygulamada Harçlıkların Yatırıldığı Banka Hesaplarına Bloke Konulması Sorunu	197
c) Çeşitli Tazminat ve Aylıklar	201
9. Vatani Hizmet Tertibi Aylıkları	203
10. 15 Temmuz Darbe Teşebbüsü Mağdurlarına Yapılan Ödemeler	203
11. Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin Yollukları	204
12. Harcırah Ödemeleri.....	205
13. İnönü Armağanları	206
D. Bazı Teminatların Haczedilmezliği	206
1. Genel Olarak	206
2. Kamu İhalelerinde Alınan Teminatlar	207
3. Spor Müsabakalarına Dayalı Sabit İhtimalli ve Müşterek Bahis Oyunlarının Özel Hukuk Tüzel Kişilerine Yaptırılmasıyla İlgili İhalelerde Alınan Teminatlar	209
4. Noterlik Teminat Parası	209

5. Yapı Denetim ve Laboratuvar İzin Belgelerinin Verilmesi Sürecinde Alınan Teminatlar	212
6. Sigorta Şirketleri Tarafından Gösterilen Teminatlar.....	213
7. Toptancı Hallerinde Faaliyet Gösterenlerden Alınan Teminatlar	214
8. Enerji Piyasaları İşletme Anonim Şirketi ve Merkezi Uzlaştırma Kuruluşu Nezdindeki Teminatlar ve Oluşturulan Temerrüt Garanti Hesabındaki Varlıklar	215
E. Sınırlı veya Şarta Bağlı Haczedilmezlik Hâlleri	216
1. Miktar Bakımından Sınırlı (Kısmi) Haczedilmezlik Hâlleri.....	216
a) Genel Olarak	216
b) İşçilerin Ücreti.....	218
(1) Genel Olarak	218
(2) İlgili Kanunlarda Düzenlenen Haczedilmezlik Hâlleri	219
(3) Konuyla İlgili Bazı Değerlendirmeler ve Çözüm Önerileri.....	221
c) Gemiadamlarının Ücreti	227
2. Zaman Bakımından Sınırlı veya Şarta Bağlı Haczedilmezlik Hâlleri	228
a) Genel Olarak	228
b) Finansal Kiralama Konusu Mallar	230
c) Ödeme Kaydedici Cihazlar	237
d) İskân Kanunu Kapsamında Verilen Taşınmazlar.....	238
e) Küçük Sanayi Bölgeleri İçinde Devlet Tarafından İnşa Edilmiş Örnek Sanayi Sitesi İş Yerleri	240
f) Arsa Üretimi ve Değerlendirilmesi Hakkında Kanun'da Düzenlenen Haczedilmezlik Hâli	240
g) Gecekondu Kanunu'na Göre Tahsis Olunan Taşınmazlar.....	242

h) Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Tarafından Ticari ve İktisadi Bütünlük Oluşturulmasına Karar Verilen Varlıklar	243
3. Konu Bakımından Sınırlı veya Şarta Bağlı Haczedilmezlik Hâlleri.....	249
a) Madenin İşletilmesinde Gerekli Olan Mallar	249
b) Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli Sulara İlişkin Ruhsat Alanının İşletilmesinde Gerekli Olan Mallar	250
F. Diğer Haczedilmezlik Hâlleri	251
1. Vekâlet (Avukatlık) Ücreti.....	251
2. Sermaye Piyasası Kanunu'nda Düzenlenen Haczedilmezlik Hâlleri.....	254
3. Kooperatifler Hukukundaki Haczedilmezlik Hâlleri	265
a) Kooperatifler Kanunu'nda Düzenlenen Haczedilmezlik Hâli	265
b) Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun'da Düzenlenen Haczedilmezlik Hâli	267
c) Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu'nda Düzenlenen Haczedilmezlik Hâlleri.....	268
4. Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'da Düzenlenen Haczedilmezlik Hâlleri	270
5. Doğal Afet Sigortaları Kurumunun Malları	273
6. Mazbut Vakıfların Taşınmazları ve Vakıfların Hayrat Taşınmazları	274
7. Ev Hayvanları	276
8. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda Düzenlenen Haczedilmezlik Hâlleri.....	278
9. Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı Hakkı	283
10. Elektronik Haberleşme Kanunu Kapsamındaki Bazı Haklar.....	284
11. Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu'nda Düzenlenen Haczedilmezlik Hâlleri	288
12. Türkiye Varlık Fonunun Mal Varlığı.....	292

13. Merkez Bankası Nezdindeki Bloke Hesaplarda Tutulan Zorunlu Karşılıklar.....	294
14. Spor Kulüplerinin Merkezi Pazarlama ve Bilet Satışından Elde Ettikleri Gelirler ile Sporcu Ücretlerinden Tevkif Yoluyla Alınan ve Daha Sonra İade Edilen Gelir Vergisi Tutarları	295
15. Orman Kanunu’nda Düzenlenen Haczedilmezlik Hâli.....	298
16. Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu’na Göre Dağıtılan Araziler.....	299
17. Organize Sanayi Bölgelerinin Su, Elektrik ve Doğalgaz Gelirleri	300
18. Kamulaştırma Kanunu’nda Düzenlenen Haczedilmezlik Hâli	300

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HACZEDİLMEZLİKLE İLGİLİ HÜKÜMLERİN UYGULANMASI VE İHLALİNİN SONUÇLARI

I. HACZEDİLMEZLİKLE İLGİLİ HÜKÜMLERİN UYGULANMASI	306
A. Genel Olarak	306
B. Haczedilmezlikle İlgili Hükümlerin Kapsam Bakımından Uygulanması.....	307
1. Kişiler Bakımından Uygulanma.....	307
2. Haciz Türleri Bakımından Uygulanma	308
3. Takip Türleri Bakımından Uygulanma	310
4. Tasarrufun İptali Davası Bakımından Değerlendirmeler	311
5. Rehin ve Hapis Hakkı Bakımından Değerlendirmeler	313
C. Haczedilmezlikle İlgili Hükümlerin Uygulanmasında İcra Memurlarının Takdir Yetkisi.....	317
D. Haczedilmezliğin İstisnaları.....	320
1. Genel Olarak	320
2. Haczedilmezlikten Feragat.....	323

a) Genel Olarak	323
b) Haczedilmezlikten Feragatle İlgili Bazı Özel Durumlar.....	328
3. Nafaka Alacakları	332
II. HACZEDİLMEZLİKLE İLGİLİ HÜKÜMLERİN İHLALİNİN	
SONUÇLARI.....	335
A. Haczedilmezlik Şikâyeti	335
1. Genel Olarak	335
2. Taraflar.....	337
3. Süre	341
4. Şikâyetin İleri Sürülmesi.....	348
5. Şikâyetin İncelenmesi	350
a) Görevli ve Yetkili Mercî	350
b) İnceleme Usulü	352
(1) İncelemenin Şekli, Uygulanacak Yargılama Usulü ve İnceleme Yetkisinin Kapsamı	352
(2) İspat ve Delillerle İlgili Hususlar	354
(3) Haczedilmezlikle Bağlantılı Bazı Taleplerin Değerlendirilmesi	356
(a) İhalenin Feshi Talebi	357
(b) Hacizde İstihkak Davası.....	360
c) İnceleme Neticesinde Verilecek Kararlar ve Bu Kararların Sonuçları	362
d) Kararlara Karşı Kanun Yolları	366
(1) Genel Olarak	366
(2) İstinaf	367
(3) Temyiz	370
B. Haksız Haciz veya Yapılmayan (ya da Sürüncemede Bırakılan) İşlemler	
Nedeniyle Sorumluluk	372

1. Genel Olarak	372
2. Hukuki Sorumluluk (Tazminat Sorumluluğu)	373
C. Haczedilmezlikle İlgili Olarak Anayasal Denetim ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Bireysel Başvuru	376
1. Anayasal Denetim	376
a) Soyut Norm Denetimi (İptal Davası)	376
b) Somut Norm Denetimi (İtiraz Yolu)	377
c) Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru	379
2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Bireysel Başvuru	382
SONUÇ	384
KAYNAKÇA	394
ÖZ GEÇMİŞ	419

KISALTMALAR LİSTESİ

AATUHK	: Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AK	: Avukatlık Kanunu
Art.	: Article/Artikel (madde)
aşa.	: aşağıda
AÜEHFD	: Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AY	: Anayasa
AYM	: Anayasa Mahkemesi
b.	: bent
BAM	: Bölge Adliye Mahkemesi
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BAÜHFD	: Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
bkz.	: Bakınız
bs.	: baskı/bası
BTK	: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
c.	: cümle
C.	: Cilt
CASF	: Code de l'action sociale et des familles (Fransız Sosyal Hizmet ve Aile Kanunu)
CBK	: Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
COEA	: Court Order Enforcement Act (British Columbia Eyaleti Mahkeme Kararlarının İcrası Kanunu)
CT	: Code du travail (Fransız İş Kanunu)
çev.	: çeviren
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
DİK	: Devlet İhale Kanunu

D.İşK	: Deniz İş Kanunu
dn.	: dipnot
E.	: Esas
EA	: Execution Act (Ontario Eyaleti İcra Kanunu)
edt.	: Editör
EBYÜHFD	: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
EHK	: Elektronik Haberleşme Kanunu
EO	: Exekutionsordnung (Avusturya İcra Kanunu)
EÜHFD	: Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
EPDK	: Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
EPK	: Elektrik Piyasası Kanunu
ERÜHFD	: Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
f.	: fıkra
FSEK	: Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
g. m.	: geçici madde
HD	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
HKK	: Hayvanları Koruma Kanunu
HMK	: 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
CPCE	: Code des procédures civiles d'exécution (Fransız İcra Kanunu)
CPLR	: Civil Practice Law and Rules (New York Eyaleti Medeni Yargılama Hukuku ve Kuralları)
cCPC	: Code of Civil Procedure (California Medeni Usul Kanunu)
iCPC	: Codice di Procedura Civile (İtalyan Medeni Usul Kanunu)
mCPC	: Court Procedure- Civil (Maine Eyaleti Medeni Usul Kanunu)
qCPC	: Code of Civil Procedure (Quebec Medeni Usul Kanunu)
HK	: Harcırah Kanunu
İÖİK	: İl Özel İdaresi Kanunu
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İİK	: İcra ve İflas Kanunu
İNÜHFD	: İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

İSK	: İşsizlik Sigortası Kanunu
İşK	: 4758 sayılı İş Kanunu
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
İTÜSBD	: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
K.	: Karar
Karş.	: Karşılaştırınız
KHK	: Kanun Hükümünde Kararname
KİBB	: Kazancı İçtihat Bilgi Bankası
KİK	: Kamu İhale Kanunu
KK	: Kooperatifler Kanunu
kn.	: kenar numarası
LEC	: Ley Enjuiciamiento Civil (İspanyol Medeni Usul Kanunu)
LHD	: Legal Hukuk Dergisi
m.	: madde
MAPEG	: Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü
MİHDER	: Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku Dergisi
MK	: Maden Kanunu
NK	: Noterlik Kanunu
ORE	: Ontario Regulation 657/05: Exemptions
OSB	: Organize Sanayi Bölgeleri
OYAK	: Ordu Yardımlaşma Kurumu
RG.	: Resmi Gazete
RKHK	: Rekabetin Korunması Hakkında Kanun
s.	: sayfa
S.	: Sayı
sa.	: sayılı
sa. Ka.	: sayılı Kanun
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
SchKG	: Bundesgesetz über Schuldbetreibung und Konkurs (İsviçre Federal İcra ve İflas Kanunu)
SHK	: Sosyal Hizmetler Kanunu

SK	: Sigortacılık Kanunu
SMK	: Sınai Mülkiyet Kanunu
SÜHFD	: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
StGB	: Strafgesetzbuch (İsviçre Ceza Kanunu)
SPK	: Sermaye Piyasası Kanunu
T.	: Tarih
TCGR	: The Taking Control of Goods Regulations 2013 (İngiliz Hukukunda Malların Kontrol Altına Alınmasına İlişkin Düzenleme)
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBK	: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
THD	: Terazî Hukuk Dergisi
TİB	: Ticari ve İktisadi Bütünlük
TMK	: 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TNBHD	: Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi
TTK	: 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
TVF	: Türkiye Varlık Fonu
UMHK	: Usul-i Muhakeme-i Hukukiye Kanunu
vd.	: ve devamı
VK	: Vakıflar Kanunu
VVG	: Versicherungsvertragsgesetz (İsviçre Federal Sigorta Sözleşmesi Kanunu)
yuk.	: yukarıda
Y.	: Yargıtay
YDT	: Yayınlanmamış Doktora Tezi
YYLT	: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
Yön.	: Yönetmelik
ZPO	: Zivilprozessordnung (Alman Federal Medeni Usul Kanunu)

GİRİŞ

İcra hukuku, birçok ülkede medeni yargılama hukukunun devamı, hak arama hürriyetinin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmektedir. Bu doğrultuda, cebri icraya ilişkin hükümler genellikle medeni usul kanunlarının sonunda düzenlenmiş olup, bu konuda hukukumuzdaki gibi ayrı bir icra kanununun bulunmadığı görülmektedir. Borcunu yerine getirmeyen kişiye karşı bir dava açılmakta ve hâlen borç ifa edilmemişse mahkemeden alınan karar icraya konulmaktadır. Ancak para alacağının söz konusu olması hâlinde gerek Türk hukukunda gerekse bazı hukuk sistemlerinde, bir mahkeme kararı alınması zorunluluğu olmaksızın (ilamsız) icra takip sürecinin başlatılması imkânı da bulunmaktadır.

Kural olarak, kişilerin kendiliğinden hak almaları (ihkak-ı hak) yasak olduğundan, icra hukukunda borcunu yerine getirmeyen borçlu da ifaya ancak devletin cebri icra organlarınca zorlanabilir. Bu hâlde borcun konusu, para alacağı ise borçlunun yeterli miktarda mal varlığının haczedilip satılması, para alacağı dışında bir şey ise bunun yerine getirilmesi suretiyle alacaklının tatmini sağlanmaya çalışılır. Fakat belirtmek gerekir ki, özellikle konusu bir miktar paranın ödenmesi olan borçlarda borçlu mal varlığı ile sorumlu olup şahsı ile bir sorumluluğu söz konusu değildir. Nitekim hukukumuzda kişinin borcu yüzünden hürriyetinden yoksun bırakılamayacağı hususu, Anayasal bir hüküm olarak öngörülmüştür. Anayasa m. 38/f. 8'e göre, *“Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz”*.¹ Ancak belirtmek gerekir ki, günümüz icra hukukunda, içinde hapis cezaları gibi hürriyeti kısıtlayıcı yaptırımların da bulunduğu cezai hükümler öngörülmüşse de bunlarda amaç borçlunun şahsına yönelik yaptırım uygulamak olmayıp, borçluların dürüstlük kurallarına uygun olmayan davranışlarının önüne geçmek ve takibin sağlıklı işlemlerini sağlamaktır.

Dolayısıyla, para alacağının tahsilini sağlamak için icra organlarınca yapılan haciz işlemlerinin konusu, borçlunun mal ve haklarıdır. Zira borçluların mal varlığı değerleri alacaklılara karşı bir çeşit güvence oluşturur. Ancak bunların tamamının alacaklıların güvencesi olması mümkün değildir. Nitekim, borçlunun mallarını haczetme imkânı da

¹ Aynı şekilde, Türkiye'nin de imzaladığı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) Ek 4 No'lu Protokolün 1. maddesi uyarınca, *“Hiç kimse, yalnızca akdî ilişkiden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememiş olmasından dolayı özgürlüğünden yoksun bırakılamaz”*.

sınırsız olmayıp, bazı mal ve haklar için kanun koyucu tarafından çeşitli düşüncelerle haczedilmezlik hâlleri öngörülmüştür. Öte yandan, bilindiği üzere alacaklı, kural olarak bizzat mahcuz mallarla değil (*para dışındaki mallar bakımından*), bunların satışı neticesinde elde edilen parayla tatmin edilir. Bu nedenle, borçlunun ekonomik değeri bulunmayan, manevi kıymeti ağır basan veya alacaklının tatminine pek bir yarar sağlayamayacak mal varlığı değerlerinin de haczedilemeyeceği kabul edilmektedir. Ancak çalışma konusu bakımından asıl ele alınacak haczedilmezlik hâlleri, ekonomik bir kıymeti olmasına rağmen kanun koyucu tarafından birtakım gerekçelerle, tamamen veya sınırlı (veya şarta bağlı) olarak haczin dışında tutulan mal varlığı değerlerine ilişkindir.

Hukukumuzda özel hukuk ilişkilerinden kaynaklanan alacakların takibine ilişkin olarak² düzenlenen haczedilmezlik hâlleri, asıl olarak konuyla ilgili genel kanun olan İcra ve İflas Kanunu'nda (İİK)³ düzenlenmiştir. Anılan Kanun'un "Haczi caiz olmıyan mallar ve haklar" başlıklı 82. maddesinin 1. fıkrasının ilk bendinde ayrıca "... mahsus kanunlarında haczi caiz olmadığı gösterilen mallar"ın haczedilemeyeceğine ilişkin hüküm ile özel kanunlarda düzenlenen haczedilmezlik hâllerine atıf yapılmıştır. Çalışmada İİK'de düzenlenen haczedilmezlik hâllerine madde düzeyinde veya ilgili yerlerde kısaca değinilecek; asıl olarak, tespit edilebilen özel kanunlardaki haczedilmezlik hâlleri kendi içerisinde sınıflandırılarak ayrıntılı bir biçimde ele alınacaktır. Bunların uygulanmasıyla ilgili konularda da varsa istisnai hükümler ve genel kanun olarak İİK'nin hükümleri incelenecektir. Yabancı hukuk sistemlerinde ise genellikle Türk hukukunda olduğu gibi ayrıca ifade edilen "özel kanunlarda düzenlenen haczedilmezlik hâlleri" şeklinde bir sınıflandırma bulunmadığından, öncelikle söz konusu ülkelerin genel kanunlarında yer alan hükümler ve burada atıf yapılan veya ayrıca tespit edilebilen özel kanunlardaki düzenlemeler ele alınacaktır. Ayrıca, çalışmanın kapsamı hacizle sınırlı olup iflâsla ilgili olarak sadece, borçlunun iflâs etmesi durumunda

² Belirtmek gerekir ki, 21.07.1953 tarih ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun (AATUHK) m. 70 vd. (RG. 28.07.1853/8469) hükümlerinde de haczedilmezlik hâlleri düzenlenmiş ve ayrıca burada (m. 70/1) da özel kanunlarda yer alan haczedilmezlik hâllerine atıf yapılmıştır. Dolayısıyla ayrıca bir istisna öngörülmemişse özel kanunlarda düzenlenen haczedilmezlik hâlleri, kamu alacaklarının tahsili bakımından da geçerlidir. AATUHK'de düzenlenen hükümler, çalışma konusunun kapsamı dışında kaldığından, bu hükümlere ilgili yerlerde sadece madde düzeyinde kısaca değinilecektir.

³ 09.06.1932 T. ve 2004 sa. Ka. (RG. 19.06.1932/2128).

iflâs masasına hangi malların gireceği (İİK m. 184) konusuna, haczedilmezlikle ilgili hükümlerin kapsam bakımından uygulanmasında kısaca değinilecektir.⁴

Devletler, genellikle ilgililere sunmuş olduğu bazı imkânların amacı doğrultusunda etkin olarak kullanılmasını sağlamak veya kişilerin sahip olduğu, fakat ellerinden çıkınca devletin kamu kaynaklarını kullanarak tekrar temin etmek zorunda kalacağı mal varlığı değerlerini korumak amacıyla haczedilmezlik hâllerini düzenler. Hukukumuzda da bilhassa özel kanunlarda düzenlenen pek çok haczedilmezlik hâli bulunmaktadır. Bunların tespit edilerek sistematik bir şekilde ele alınması ve konuyla ilgili uygulamadaki sorunların ve çözümlerinin ortaya konulmasının, kişilerin hak ve hürriyetlerinin korunması ve bu kapsamda icra hukukundaki tedbir ve mekanizmaların da etkin bir şekilde işleyişi bakımından yararlı olacağı düşüncesiyle bu çalışma konusu tercih edilmiştir. Zira aşağıda da görüleceği üzere, ortada ciddi anlamda bir mevzuat karmaşası, uygulama imkânı bulunmayan, aynı mal varlığı değerleriyle ilgili olarak birbirinden bağımsız bir şekilde düzenlenen, kanun yerine diğer normlarla öngörülen veya birbirine aykırı olan haczedilmezlik hükümleri bulunmaktadır. Bu tür hükümler belirsizliğe ve ilgililerin menfaatlerinin zedelenmesine yol açmaktadır.

Haczedilmezlik hâlleriyle en başta borçlunun menfaatleri korunsa da burada alacaklının menfaatlerini de gözetmek gerekir. Devlet, yükümlülüklerinden kurtulmak için alacaklının menfaatlerini tamamen göz ardı etmemelidir. Haczin amacının, alacaklının alacak hakkına kavuşması olduğu düşünüldüğünde, haczedilmezlik hâlleri nedeniyle, borçlunun alacaklılarının alacak hakkı ve dolayısıyla Anayasa’da düzenlenen mülkiyet hakkının sınırlandığı; hak arama hürriyetinin etkisizleştiği dikkate alınarak değerlendirme yapılmalıdır. Dolayısıyla alacaklının ilgili temel hak ve hürriyetlerinin norm alanını daraltan bu sınırlayıcı (istisnai) hükümlerin Anayasa’nın temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasına ilişkin hükümlerine (m. 13, 35) uygun olması gerekir. Buna göre konuya, ilgililerin menfaatleri arasında makul bir dengenin kurulması düşüncesiyle yaklaşılması oldukça önemlidir.

⁴ Bkz. aşağıda III. Bölüm, I, B, 3. Burada bir hususa dikkat çekmek gerekirse, aşağıda incelenecek birçok özel kanunda belirtildiği gibi, ayrıca söz konusu mal varlığı değerinin iflâs masasına girmeyeceğinin de ifade edilmesine gerek olmadığı kanaatindeyiz. Zira, iflâs masasına zaten haczi kabil olmayan mallar girmez (İİK m. 184).

Yukarıdaki açıklamalar ışığında, çalışma konusu üç ayrı bölüm şeklinde ele alınacaktır.

“Haczedilmezlik Hakkında Genel Bilgiler” başlıklı birinci bölümde öncelikle haczedilmezlik kavramı ele alınacaktır. Burada kısaca haciz kavramından da bahsedilecek ve haczedilmezliğin niteliği, bu konuda kullanılan terimler ve haczedilmezliğin farklı şekilleri ele alınarak, bir tanım ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bir sonraki başlık olan haczedilmezliğin tarihçesi kısmında öncelikle Roma hukuku ve İslam hukukundaki durum; devamında ise Cumhuriyet öncesi ve sonrası dönemde Türk hukukundaki gelişmeler, konuyla ilgili yasal düzenlemeler ve günümüze kadar olan değişiklikler ele alınacaktır. Konunun daha iyi anlaşılması için haczedilmezlik bazı müesseselerle karşılaştırılacaktır. Daha sonra, haczedilmezliğin birtakım anayasal ilkeler ve temel hak ve hürriyetler bakımından değerlendirileceği ana başlıkta, konu ayrıntılı bir biçimde ele alınacak ve böylece haczedilmezlik hâllerinin amacı, söz konusu ilkeler ile temel hak ve hürriyetler açısından somut örnekler ve ilgili hükümlerin Anayasa’ya uygun olup olmadığı genel hatlarıyla incelenmiş olacaktır. Birinci bölümün son başlığında ise mukayeseli hukukta haczedilmezlik konusu, Kıta Avrupası veya Ortak Hukuk (*Common Law*) sistemini benimseyen bazı ülkelerdeki düzenlemeler çerçevesinde ele alınacaktır.

İkinci bölümde özel kanunlarda düzenlenen haczedilmezlik hâlleri, ilk olarak maddi hukuk bakımından, daha sonra ise diğer özel kanunlardaki düzenlemeler çerçevesinde incelenecektir. Maddi hukuk bakımından, devir yasağı, mal veya hakkın niteliği dolayısıyla ve maddi hukuka ilişkin kanunlarda açıkça düzenlenen hükümler gereği haczedilmezlik hâlleri ele alınacaktır. Özel kanunlarda düzenlenen hükümler ise kanunlarda devlet malı niteliğinde sayılan mal ve haklar, mahalli idarelerin malları, bazı gelir, aylık, ödenek ve ödemelerin haczedilmezliği, teminatların haczedilmezliği ve diğer haczedilmezlik hâlleri şeklinde incelenecektir. Diğer haczedilmezlik hâlleri, çalışmada yapılan sınıflandırmaya girmeyen mal ve haklarla ilgilidir. Ayrıca sınırlı veya şarta bağlı haczedilmezlik hâlleri ise miktar bakımından, zaman bakımından ve konu bakımından sınırlı veya şarta bağlı haczedilmezlik şeklinde ele alınacaktır. Burada ilgili hükümlere ilişkin kavram ve kurumlar hakkında genel bilgiler, hükümlerin içerdiği haczedilmezlik hâlleri, bunların getirilme gerekçeleri ve amaçları, özellikle bazı düzenlemelerin Anayasa’ya uygunluğu ve bu çerçevede özellikle ölçülülük ilkesi ve taraflar arasındaki menfaat dengesi bakımından isabetli olup olmadığı hususları incelenecektir. Ayrıca icra

ve iflâs hukukundaki kavram ve müesseseler bakımından söz konusu haczedilmezlik hükümlerinin değerlendirilmesi, konuyla ilgili uygulamadaki sorunların tespiti, bunların doktrindeki görüşler ve yargı (BAM, Yargıtay, Anayasa Mahkemesi, AİHM) kararları çerçevesinde incelenmesi ve yapılan değerlendirmeler sonucunda ise çözüm önerilerinin sunulması amaçlanmaktadır.

Üçüncü (son) bölümde ise öncelikle “Haczedilmezlikle İlgili Hükümlerin Uygulanması” başlığı altında genel değerlendirmeler yapılacak, konuyla ilgili cebri icra organlarının görev ve yetkilerine değinilecek, bu hükümlerin kapsam bakımından uygulanması bazı hususlar çerçevesinde incelenecek ve haczedilmezliğin istisnaları ele alınacaktır. “Haczedilmezlikle İlgili Hükümlerin İhlalinin Sonuçları” başlığı altında ise ilk olarak haczedilmezlik şikâyeti ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır. Şikâyetin incelenmesi neticesinde verilen kararlara karşı kanun yolları da burada incelenecektir. Haksız haciz veya yapılmayan (ya da sürüncemede bırakılan) işlemler nedeniyle sorumluluk türleri de genel hatlarıyla ele alınacaktır. Haczedilmezlikle ilgili hükümlerin uygulanmasında, özel kanunlarda düzenlenen istisnai durumlar haricinde genel kanun hükümleri geçerli olduğundan, bu bölümde söz konusu hükümler, haczedilmezlik hâlleri (*bilhassa özel kanunlarda düzenlenen haczedilmezlik hâlleri*) bakımından incelenecektir. Bu bölümde en son olarak haczedilmezlikle ilgili olarak anayasal denetim (soyut ve somut norm denetimi, Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru) ve AİHM’e bireysel başvuru konuları ele alınacaktır. Sonuç kısmında ise genel olarak konuyla ilgili değerlendirmeler yapılacak, sorunlar ve çözüm önerileri kısaca ortaya konulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HACZEDİLMEZLİK HAKKINDA GENEL BİLGİLER

I. HACZEDİLMEZLİK KAVRAMI, HACZEDİLMEZLİĞİN TARİHÇESİ VE BAZI MÜESSESELERLE KARŞILAŞTIRILMASI

A. Hacedilmezlik Kavramı

İlâmsız icra takiplerinde kural olarak takibin aşamaları, sırasıyla, “*takip talebi, ödeme emri ve kesinleşmesi, haciz, paraya çevirme (satış) ve paraların paylaştırılması*” şeklindedir.⁵ İcra takibi sürecinde, bu aşamalardan biri sona ermeden diğer aşamaya geçilmesi mümkün değildir. Bununla birlikte, takibin yapılmasındaki amaç alacağın tahsil edilmesi olduğundan, herhangi bir aşamada, kural olarak borç ferîleri ile birlikte ödenirse takip sona erecek ve doğal olarak bir sonraki aşamaya lüzum kalmayacaktır. Ancak, takip (ödeme emri) kesinleşmesine rağmen borcun tamamı ödenmemişse alacaklının talebi üzerine haciz aşamasına geçilir.⁶

⁵ Şükran Akgün, *Haczin Hukuki Niteliği (İcra Hukuku ve İdare Hukuku Açısından Bir İnceleme)* (İstanbul: Der Yayınları, 2020), s. 163; Ramazan Arslan/Ejder Yılmaz/Sema Taşpınar Ayvaz/Emel Hanağası, *İcra ve İflâs Hukuku*. 9. bs. (Ankara: Yetkin, 2023), s. 164; Nilüfer Boran Güneysu, “İcra Hukukunda Aşkın Haciz”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XX/4 (2016), s. 38. Ayrıca belirtmek gerekir ki hem ilamlı hem de ilamsız icraya konu olabilen para alacaklarına ilişkin ilamlı icra takiplerinde de takibin aşamaları aynı şekildedir; sadece burada ödeme emri yerine icra emri gönderilir ve her ikisine muhalefet edilmesindeki süreçler birbirinden farklıdır. Bu durum, konusu para alacağı olmayan hak ve alacaklarda da aynı olmakla beraber, bunlar için mutlaka ilamlı icra yoluna başvurulmalıdır ve para alacaklarından farklı olarak, cebri icra bizzat takibin konusu olan şey üzerinde gerçekleştirilir (Muhammet Özekes, *İcra Hukukunda Temel Haklar ve İlkeler* (Ankara: Adalet, 2009), s. 93-95). Benzer yönde ayrıca bkz. L. Şanal Görgün/Levent Börü/Mehmet Kodakoğlu, *İcra ve İflâs Hukuku*. 4. bs. (Ankara: Yetkin, 2023), s. 4-6; Hakan Pekcanitez/Oğuz Atalay/Meral Sungurtekin Özkan/Muhammet Özekes, *İcra ve İflâs Hukuku Ders Kitabı*. 10. bs. (İstanbul: On İki Levha, 2023), s. 7-8.

⁶ Baki Kuru, *İcra ve İflâs Hukuku*. C. 1, 3. bs. (İstanbul: Evrim Dağıtım, 1988), s. 615-616; Baki Kuru, *İcra ve İflâs Hukuku El Kitabı*. 2. bs. (Ankara: Adalet, 2013), s. 410; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, *İcra*, s. 292. Haczin başka türleri (geçici haciz, ilave haciz, tamamlama haczi, ihtiyati haciz) olsa da burada bahsedilen ve çalışmada “haciz” tabiriyle kastedilen sadece “kesin haciz”dir. Ayrıca, hacedilmezliğin kapsamı bakımından uygulanmasında haciz türlerinin değerlendirilmesiyle ilgili olarak bkz. aşa. III. Bölüm, I, B.

Haciz kelimesi Arapçadan “*hacz*” kökünden gelir ve anlamı, “ayıran, bölen” şeklindedir.⁷ Ancak haciz, sözlükte, alacağa karşılık birinin malını veya parasını zapt etme muamelesi olarak tanımlanmıştır.⁸ İcra hukuku bakımından, birbirine benzer birçok tanım yapılmakla birlikte,⁹ haczi, “kesinleşmiş bir icra takibinin konusu olan para alacağının ödenmesini sağlamak için talepte bulunan alacaklı lehine, söz konusu alacağı karşılayacak miktar ve değerdeki borçluya ait mal ve haklara, icra dairesi tarafından hukuken el konulması” şeklinde tanımlamak mümkündür.¹⁰ Tanımdan da kısmen anlaşılacağı üzere, haczin konusu, borçlunun taşınır ve taşınmaz malları, üçüncü kişilerdeki alacakları ve diğer mal varlığı haklarıdır.¹¹ Ancak belirtmek gerekir ki,

⁷ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. 31. bs. (Ankara: Aydın Kitabevi, 2015), s. 352; Akgün, s. 165; Bilge Umar, *İcra ve İflâs Hukukunun Tarihî Gelişmesi ve Genel Teorisi* (İzmir: Ege Üniversitesi İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi Yayınları, 1973), s. 10, dn. 27.

⁸ Devellioğlu, s. 352. İslam hukukuna göre haciz, “*borçlunun malına hâkim kararı ile el koymak*” demektir [Cengiz Yağcı, “Haciz, Hacz”, https://sorularlailamiyet.com/_kaynak/haciz-hacz (10.09.2021)].

⁹ Haczin tanımı için bkz. İlhan E. Postacıoğlu, *İcra Hukuku Esasları*. 4. bs. (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1982), s. 290; İlhan E. Postacıoğlu/Sümer Altay, *İcra Hukuku Esasları*. 5. bs. (İstanbul: Vedat, 2010), s. 359; Ejder Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü* (Ankara: Yetkin, 2006), s. 248; Timuçin Muşul, *İcra ve İflâs Hukuku Esasları*. 6. bs. (Ankara: Adalet, 2017), s. 345; Timuçin Muşul, *Haciz ve Hacze İştirak* (Ankara: Adalet, 2019), s. 35; Hakan Pekcanitez/Oğuz Atalay/Meral Sungurtekin Özkan/Muhammet Özekes, *İcra ve İflâs Hukuku*. 11. bs. (Ankara: Yetkin, 2013), s. 273; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, *İcra*, s. 292; Mehmet Kâmil Yıldırım/Nevhis Deren-Yıldırım, *İcra ve İflas Hukuku*. 6. bs. (İstanbul: Beta, 2015), s. 131; Yaşar Karayalçın, “Devlet Borçları-‘Devlet Malları Haczedilemez’ Kuralı (İİK. m. 82 ve Anayasa Mahkemesi’nin 21.X.1992 Tarihli Kararı)”, içinde *Özel Hukuk ve Anayasa Mahkemesi Kararları Sempozyumu* (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2001), s. 124; İbrahim Aşık, “Borçlu ve Ailesinin Yaşamı İçin Gerekli Mal ve Alacakların Haczedilmezliği Bu Kurallarda Değişiklik İhtiyacı”, *BAÜHFD*, 7/87-88 (2011), s. 35; Boran Güneysu, s. 26; Erhan Tural, “Spor Kulüplerinin İsim Hakkı ve Haciz Yasağı”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, S. 2 (2013), s. 282-283. Tanımlar için ayrıca bkz. Akgün, s. 165-170; Aziz Serkan Arslan, *İcra Takip İşlemleri (Etkileri ve Hukuka Aykırılığın Sonuçları)*, (Ankara: Yetkin, 2018), s. 71-72; Talih Uyar, *İcra Hukukunda Haciz*. 2. bs. (Ankara: Feryal Matbaacılık, 1990), s. 2-3; Cenk Akil, *Borçlunun Üçüncü Kişilerdeki Mal ve Alacaklarının Haczi* (Ankara: Yetkin, 2013), s. 43-44.

¹⁰ Kuru, El Kitabı, s. 410; Kuru, *İcra C. 1*, s. 616.

¹¹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, *İcra*, s. 309; Kudret Aslan, “Hacizde Sıra (Tertip)”, *AÜHFD*, 54/2 (2005), s. 283. Para ile ölçülebilen değeri bulunup bulunmamasına göre haklar, mal varlığı hakları ve şahıs varlığı hakları olarak ikiye ayrılmaktadır. Mal varlığı, kişinin para ile ölçülebilen bir değere sahip olan hak ve borçlarının tümüne denir. Haklar mal varlığının aktif kısmını, borçlar ise pasif kısmını oluşturur. Mal varlığı hakları ise para ile ölçülebilen bir değeri olan haklar şeklinde tanımlanmıştır. Bunlar aynı haklar, alacak hakları, maddi değeri olan yenilik doğuran haklar ve mali yönleri itibariyle fikri haklardır (M. Kemal Oğuzman/Nami Barlas, *Medeni Hukuk*. 22. bs. (İstanbul: Vedat, 2016), s. 145 vd.). Bu konuda ayrıca bkz. Rona Serozan, *Medeni Hukuk Genel Bölüm Kişiler Hukuku*. 6. bs. (İstanbul: Vedat, 2015), s. 211 vd.; Cem Baygın/Ahmet Nar, *Medeni Hukuk Dersleri-I Başlangıç Hükümleri ve Kişiler Hukuku*. 3. bs. (Ankara: Yetkin, 2022), s. 130 vd.; Mustafa Serdar Özbek, *Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda İlâmlı İcranın Etkinliği*. C. 1, 4. bs. (Ankara: Yetkin, 2018), s. 333-339; Sema Taşpınar, “Borçlunun Bazı Mallarının Haczedilememesi ve Nedenleri (Haczedilmezlik ve Nedenleri)” (YYLT, Ankara Üniversitesi SBE, 1994), s. 20-24; Yılmaz, *Sözlük*, s. 430.

hukukumuzda haciz aşamasına kadar gelmiş ve konusu para alacağı olan bir takipte,¹² alacaklı kural olarak bizzat haczedilen mal veya haklarla değil, bunların satışı neticesinde elde edilen parayla tatmin edilir.¹³

Haczin konusu, borçlunun paraya çevrilebilir mal varlığı değerleri olsa da bunların tümünün¹⁴ haczedilip satılması suretiyle, alacaklının tatmin edilmesi söz konusu olamaz. Bu anlamda bir kısım mal varlığı değerleri, çeşitli düşüncelerle haczin dışında tutulmuş ve böylece karşımıza “haczedilmezlik” kavramı çıkmıştır.¹⁵ Aynı hususu belirtmek için doktrinde “haczedilmezlik” dışında, “haczedilemezlik”,¹⁶ “haczi caiz olmayan mallar”,¹⁷ “haczi kabil olmayan mallar”,¹⁸ “haczedilemeyen mal ve haklar”,¹⁹

¹² Daha önce de ifade edildiği gibi, konusu para alacağı olmayan takiplerde ilamlı icraya başvurulur ve para alacaklarından farklı olarak cebri icra bizzat takibin konusu olan şey üzerinde gerçekleştirilir (bkz. yuk. dn. 5).

¹³ Özekes, İlkeler, s. 96; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 32; Aslan, Haciz, s. 272; Muşul, Haciz, s. 33; İbrahim Aşık/Yakup Oruç/Ozan Tok/Ömer Faruk Saçar, *İcra ve İflâs Hukuku*. 2. bs. (Ankara: Seçkin, 2023), s. 150; Ömer Ulukapı, “Haczedilmezlik ve Haczedilmezliğin ‘4046 Sayılı Özelleştirme Kanunu’ Kapsamındaki Uygulaması”, *BATİDER*, XVIII/1-2 (1995), s. 137. Ayrıca bu husus, doktrinde “Paraya Çevirme İlkesi” kapsamında icra hukukuna özgü ilkeler başlığı altında ele alınmaktadır (Özekes, İlkeler, s. 96; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 32). Bu konuda ödeme yerine alacakların devriyle ilgili istisnai hüküm için bkz. İİK m. 120. Aynı şekilde, İtalyan hukukundaki benzer istisnai durum için bkz. aşağı. I. Bölüm, III, A, 5.

¹⁴ Hukukumuzda borçlunun mal varlığı ile sorumluluğunun sınırsız olduğu; fakat bunun mutlak (istisnasız) bir şekilde uygulanmadığı, bazı mal varlığı unsurlarının haczin dışında kalmasının alacaklı, borçlu ve toplum menfaatleri için gerekli olduğu ifade edilmiştir (Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 8-9). Gerçekten yazara göre sınırsız sorumluluğun mutlak bir şekilde uygulanması, borçlunun yaşama, maddi ve manevi varlığını geliştirme gibi temel haklarını ortadan kaldırır ve ayrıca kamu düzenini tehdit eder (Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 209). Başka bir görüşe göre ise günümüzde borçlunun şahsi bir sorumluluğu olmasa da mal varlığının tümünün haczine izin verilerek kendisi ve ailesinin temel araç gereçlerden mahrum bırakılması, cebri icradaki sorumluluğu şahsi bir sorumluluğa yaklaştırır (Rosenberg, Leo/Hans Friedhelm Gaul/Eberhard Schilken/Ekkehard Becker-Eberhard/Panajotta Lakkis, *Zwangsvollstreckungsrecht*. 12. Auflage (München: C. H. Beck, 2010), § 52, kn. 1; Patrick Brock, “Unpfändbarkeit beweglicher Sachen”, *Deutsche Gerichtsvollzieher Zeitung*, 3/97 (1997), s. 36).

¹⁵ Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 25. Haczedilmezlikle ilgili hükümlerdeki bu düşünce ve amaçlar hakkında genel değerlendirmeler için bkz. aşağı. I. Bölüm, II.

¹⁶ Nazif Kaçak, *Açıklama ve İçtihatlarla Haczedilemezlik* (Ankara: Seçkin, 2006), s. 289; Mert Namli, “Roma Hukukunda Cebri İcra Araçları: Borçlunun Bedenine Yönelen İcra Anlayışından Malvarlığı Üzerinde İcraya Dönüşüm”, *Prof. Dr. Türkân Rado’nun Anısına Armağan* (İstanbul: On İki Levha, 2020), s. 796, 798; Osman Duran, “Belediye Karşı Haciz Tatbiki”, *Prof. Dr. Ejder Yılmaz’a Armağan*, C. 1 (Ankara: Yetkin, 2014), s. 756.

¹⁷ Sabri Şakir Ansay, *Hukuk İcra ve İflâs Usulleri*. 4. bs. (Ankara: Güzel Sanatlar Matbaası, 1956), s. 91; Kuru, El Kitabı, s. 501; Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 137-139.

¹⁸ Postacıoğlu/Altay, s. 410 vd.

¹⁹ Kuru, El Kitabı, s. 501 vd.; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 166 vd.; Muzaffer Aydın, *Haczedilemeyen Mal ve Haklar* (Ankara: Adalet, 2012), s. 5 vd.

“haciz muafiyeti”,²⁰ “haczedilmezlik imtiyazı”²¹ gibi terimlerin de kullanıldığı görülmektedir. Almanca’da bunun için “*unpfändbare Sachen...* (ZPO § 811)”, “*unpfändbare Vermögenswerte* (SchKG Art. 92)”, “*Unpfändbarkeit*”²²; İngilizce’de ise “*non-attachable*”,²³ “*non-seizable*”,²⁴ “*non-leviable*”,²⁵ “*exempt property*”,²⁶ “*exemption from seizure*”²⁷ gibi ifadeler kullanılmaktadır.

Doktrinde haczedilmezlikle ilgili birçok açıklamaya ve tanıma yer verilmiştir.²⁸ Şöyle ki: Kuru’ya göre, “*Borçlunun mameleki bir kıymeti haiz olan mal, alacak ve hakları, onun alacaklılarına karşı bir nev’i teminat teşkil eder ve bu sebeple alacaklılar tarafından borç için haczettirilebilir. Ancak, birtakım insanî düşünceler ve âme intizamı mülâhazası ile borçlunun mameleki bir kıymeti haiz olan bir kısım mal, alacak ve haklarının haczinin caiz olmadığı kabul edilmektedir*”.²⁹ Yazar bir başka eserinde haczedilmezliği, “*Kural olarak, borçlunun malvarlığını oluşturan mal, alacak ve hakları borç için haczedilebilirse de, borçlunun ve ailesinin yaşaması ve ekonomik varlığını*

²⁰ Necmeddin M. Berkin, “Haczi Caiz Olmayan Eşya ve Alacaklar”, *İstanbul Barosu Dergisi*, XXXI/5 (1957), s. 113 vd.; Cenk Akil, “Yargıtay Kararları Işığında Hâline Münasip Evin Haczedilmezliği (Meskeniyet) İddiası (İİK m. 82/12)”, *AÜHFD*, 60/4 (2011), s. 775, 804; Murat Dönmez, *İcra ve İflâs Hukukunda Meskeniyet İddiası (İİK. m. 82/12)*, (Borçlunun Hâline Münasip Evinin Haczedilmezliği), (İzmir: Güncel Yayınevi, 2009), s. 2-3.

²¹ Postacıoğlu/Altay, s. 455; Umar, *Gelişme*, s. 144; Hakan Hasırcı, “Belediye Mallarının Haczi”, *AÜHFD*, 65/4 (2016), s. 2838.

²² Osman Nazım Kıyğı, *Hukuk ve Ekonomi Terimleri Sözlüğü (Almanca-Türkçe)*, (Münih: C. H. Beck, 1999), s. 787.

²³ Bkz. İspanyol Medeni Usul Kanunu olan *Ley Enjuiciamiento Civil* (LEC) Art. 605 vd.’nin İngilizce çevirisi [https://www.mjusticia.gob.es/es/AreaTematica/DocumentacionPublicaciones/Documents/Law%201-2000%20of%207%20January.pdf (26.11.2021)]. Ayrıca bkz. aşağı. I. Bölüm, III, A, 6.

²⁴ Cengiz Yelbaşı, *Fransızca-İngilizce-Almanca Karşılıklarıyla Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü* (Ankara: Sim Matbaacılık, 2014), s. 224.

²⁵ John Kruse, *Notes on the Theory and Practice of Taking Control of Goods: A Guide to the Reformed Law*, 2019, s. 12-13.

²⁶ Abraham Clark Freeman, *Treatise on the Law of Executions in Civil Cases, and of Proceedings in Aid and Restraint Thereof*. 3rd ed. (San Francisco: Bancroft-Whitney, 1900), s. 1109 vd.

²⁷ Morris D. Forkosch/Abraham Wilson, *Carmody-Forkosch New York Practice*. 8th ed. (New York: Clark Boardman Co, 1963), s. 1079. Özellikle Ortak Hukuk (*common law*) sistemini benimseyen ülkelerde (bkz. aşağı. I. Bölüm, III, B) kullanılan bu ifade “cebri icradan veya hacizden muafiyet” veya “haciz muafiyeti” şeklinde tercüme edilebilse de özellikle muafiyet kavramı aşağıda açıklanacak gerekçelerle haczedilmezliği tam olarak karşılayamadığından, çalışmada bu ifadeler haczedilmezlik şeklinde tercüme edilerek kullanılmaya çalışılmıştır.

²⁸ Bu konuda diğer tanımlar için bkz. Ansay, *İcra*, s. 96; Talih Uyar, “Haczi Caiz Olmayan Mallar ve Haklar”, *Dr. A. Recaî Seçkin’e Armağan* (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1974), s. 551; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, *İcra*, s. 335; Yılmaz, *Sözlük*, s. 249; Kaçak, s. 16; Ulukapı, *Haczedilmezlik*, s. 137; Duran, s. 756.

²⁹ Baki Kuru, “Haczi Caiz Olmayan Şeyler”, *AÜHFD*, 19/1 (1962), s. 278.

devam ettirebilmesi için, (insanlık düşüncesi ile) istisna olarak, borçlunun bazı mal ve haklarının haczedilemeyeceği kabul edilmiştir” şeklinde ifade etmiştir.³⁰

Postacioğlu/Altay’a göre, “... borçlunun kendisinin ve ailesinin yaşamını sürdürmesi için, zorunlu eşya ve geçimini sağlaması için belli bir mesleğin ya da sanatın yapılmasını gerçekleştirecek araç ve gereçlerin, çiftçi ise belirli bir arazi parçasının ve çift araçlarının alacaklıların takibinden korunması gerekmektedir. Bu suretle yasa, haczi kabil olmayan mallar kategorisini oluşturmak ve düzenlemek zorunda kalmıştır. Bu kategorinin oluşturulmasını insanî amaçlar ve kamu düzeni düşünceleri açıklar”.³¹

Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes’e göre, “Kanun koyucu sosyal düşüncelerle, özellikle borçlunun ve ailesinin yaşaması ve ekonomik varlığını devam ettirmesi, tamamen topluma muhtaç hâle gelip toplumsal dengenin bozulmaması için, borçlunun bazı mal ve haklarının haczedilemeyeceğini veya kısmen haczedilemeyeceğini kabul etmiştir”.³²

Balkan’a göre, “Bazen kamu düzeninin bozulmasını önlemek, bazen insani duygular nedeni ile başta icra ve iflas yasamız olmak üzere çeşitli yasalarca borçlunun bazı mal, hak ve alacakları ile imtiyaz haklarının hacizden müstesna tutulmuş olması hâline haciz yasağı veya haczedilmezlik denilmektedir”.³³

Haczedilmezliği kısaca, “borçluya ait bazı mal, hak veya alacaklara icra dairesince el konulamaması” olarak tanımlayan Taşpınar ise, haczedilmezlik için geniş (gerçek olmayan) anlamda ve dar (gerçek) anlamda haczedilmezlik kavramlarını kullanmıştır.³⁴ Öncelikle ifade etmek gerekir ki, alacaklının tatmin edilmesi bakımından haczedilen mal veya hakların devredilebilir ve değerinin parayla ölçülebilir olması gerekir.³⁵ Maddi hukukta çeşitli mal ve hakların bir başkasına devredilmesine izin verilmemiştir. Dolayısıyla alacaklı bunların haczini ve paraya çevrilmesini isteyemez. Bazı mal varlığı değerlerinin ise ekonomik bir kıymeti yoktur veya paraya çevrilmesi

³⁰ Kuru, El Kitabı, s. 502.

³¹ Postacioğlu/Altay, s. 410.

³² Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 167.

³³ Yavuz Balkan, *Haczedilmezlik ve Benzer Müesseseler* (Ankara: Seçkin, 2009), s. 25.

³⁴ Taşpınar, *Haczedilmezlik*, s. 25 vd.

³⁵ Kuru, El Kitabı, s. 501-502; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 166; Muşul, *Haciz*, s. 33; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, *İcra*, s. 335-336.

mümkün değildir.³⁶ Bu nedenlerle burada kabul edilen haczedilmezlik hâlleri, geniş (gerçek olmayan) anlamda haczedilmezlik olarak ifade edilmektedir.³⁷ Dar (gerçek) anlamda haczedilmezlikte ise borçlunun söz konusu mal varlığı değerlerinin devrine maddi hukuk bakımından herhangi bir engel bulunmamasına ve bunlar paraya çevrilebilir olmasına rağmen İİK’de ya da bazı özel kanunlarda bunlara çeşitli düşüncelerle haczedilmezlik niteliği tanınmıştır.³⁸ Geniş anlamda haczedilmezlikte doğrudan olmasa da mal varlığının devrinin ya da paraya çevrilmesinin mümkün olmaması nedeniyle, dolaylı bir şekilde haczedilmezlik hâli kabul edilmiştir. Bu nedenle *Taşpınar*, bunun için “gerçek olmayan anlamda haczedilmezlik” ifadesini kullanmıştır. İİK’de ve çalışmanın konusunu teşkil eden özel kanunlarda yer alanlar ise açıkça düzenlenmiş “gerçek anlamda haczedilmezlik” hâlleridir.³⁹

Yukarıda görüldüğü üzere haczedilmezlik için muafiyet, istisna, imtiyaz gibi ifadeler kullanılmış olup, doktrinde de kanun koyucunun haczedilmezlik hükümleriyle, bir istisna mı yoksa muafiyet mi getirdiği, yine borçlu lehine bir hak mı tanındığı yoksa bunun bir imtiyaz mı olduğu tartışılmıştır.⁴⁰ Bu tartışmayı ortaya koyan *Taşpınar*, muafiyet ve istisna kavramlarını tanımladıktan ve haklı olarak bunların kolayca ayrılabilir terimler olmadığını belirttikten sonra, bazı haczedilmezlik hâllerinin⁴¹ muafiyet gibi görüldüğüne dikkat çekmiş ve “*İstisnanın içinde muafiyetin de olduğu düşünülünce 82. madde hükmünün her borçlunun tüm malvarlığı ile sınırsız sorumlu olduğu kuralının bir istisnası olduğunu söylememiz mümkündür*” ifadelerine yer vermiştir.⁴² Ayrıca devlet mallarının haczedilmezliğini ele alan *Yılmaz*, bunun söz konusu malların özelliklerinden dolayı devlete tanınan bir imtiyaz; diğer bir ifadeyle, devlet malları açısından bir hak

³⁶ Maddi hukuk bakımından başkasına devredilemeyen ve dolayısıyla haczedilemeyen mal ve haklar ile niteliği gereği haczedilemeyen mal ve haklar hakkında bkz. aşa. II. Bölüm, I, A, B.

³⁷ *Taşpınar*, *Haczedilmezlik*, s. 25.

³⁸ *Taşpınar*, *Haczedilmezlik*, s. 25. Dar anlamda haczedilemeyen mallar için ayrıca bkz. Isaak Meier, “İsviçre Hukuku Açısından İcra Hukukunun Güncel Sorunları”, içinde *Doçent Dr. Halûk Konuralp’in Anısına Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukukçuları Toplantısı-VII, İlâmsız İcra*, çev. Nilüfer Boran Güneysu (İzmir/Çeşme: TBB Yayınları, 2009), s. 109.

³⁹ *Taşpınar*, *Haczedilmezlik*, s. 25 vd.

⁴⁰ Bu konuda bkz. *Taşpınar*, *Haczedilmezlik*, s. 72-73.

⁴¹ Yazara göre, örneğin “*meslek ve sanat sahibi borçlu lehine getirilen (ve yine çiftçi borçlu lehine getirilen) haczedilmezlik onu diğer meslek gruplarından ayırdığı için muafiyettir*” (*Taşpınar*, *Haczedilmezlik*, s. 73).

⁴² *Taşpınar*, *Haczedilmezlik*, s. 73, 219, 277. İİK m. 82’nin bir istisna hükmü olduğu ve dar yorumlanması gerektiği hususunda ayrıca bkz. Abdurrahim Karslı, *İcra ve İflas Hukuku*. 3. bs. (İstanbul: Alternatif Yayıncılık, 2014), s. 288. Haczedilmezliğin istisnai hükümler olduğu yönünde bkz. Heinz Thomas/Hans Putzo/Christian Seiler, *Zivilprozessordnung Kommentar*. 40. Auflage (C. H. Beck, 2019), § 811, kn. 1.

olduğunu belirtmiştir.⁴³ Ancak *Taşpınar*'a göre, haczedilmezlik imtiyaz değil istisnadır; söz konusu istisna ise borçluya bir hak sağlar ve böylece borçlu buna dayanarak bazı mallarının haczedilmemesini isteme yetkisini kazanır.⁴⁴

Öncelikle, konumuz açısından bu kavramların iç içe geçtiğini ve bunları birbirinden ayırt etmenin zor olduğunu belirtmek gerekir. Muafiyet kelimesi sözlükte, “ayrı tutulma, kendisine uygulanmama” şeklinde tanımlanmıştır.⁴⁵ Yapılan başka bir tanıma göre, “*Kişilere getirilen bazı yükümlülüklerden siyasi, sosyal veya ekonomik nedenlerle teşvik veya koruma amaçlarıyla bu kişilere bazı istisnalar yapılması muafiyet olarak belirtilmektedir*”.⁴⁶ İstisna ise “*bir kimse veya bir şeyi benzerlerinden ayrı tutma; kural dışılık*” olarak tanımlanmaktadır.⁴⁷ Özellikle vergi hukukunda da karşılaşılan istisna ve muafiyet kavramları için kısaca şu tanımlar yapılmaktadır: “*Muafiyet yoluyla çeşitli kişi veya kuruluşlar; istisna yoluyla ise çeşitli konular vergi dışında bırakılmaktadır*”.⁴⁸ Aynı şekilde Harçlar Kanunu’ndaki⁴⁹ düzenlemelere de bakıldığında istisna işlemler için, muafiyet ise kişiler için kullanılmaktadır.⁵⁰

Genel anlamda bakıldığında muafiyette kişi, istisnada ise konu bakımından kuralın dışına çıkılmaktadır.⁵¹ Bu çerçevede nitelendirme yapmak gerekirse, mal varlığı değerleri bakımından herhangi bir ayırım yapılmaksızın sahip olunan tüm malların haczin dışında tutulduğu haczedilmezlik hâllerinde (örneğin, bazı kuruluşların mallarının tamamının devlet malı sayılarak haczedilememesi) veya şahsın ön planda tutulduğu başka hâllerde kişilere bir muafiyet sağlandığı söylenebilir. Ancak haczedilmezlikte esas olan, mal varlığı değerlerinin, öneminden dolayı, kime ait olduğuna bakılmaksızın haczin dışında tutulmasıdır. Başka bir deyişle, burada kural olarak borçlunun şahsı değil, kendisi

⁴³ Ejder Yılmaz, “Devlet Malı Hak ve Rüçhanlığına Sahip Malların Haczedilememesi”, *Prof. Dr. Yaşar Karayalçın’a 65 inci Yaş Armağanı* (Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1988), s. 608.

⁴⁴ Taşpınar, *Haczedilmezlik*, s. 73. Yazara göre, İİK m. 83/a uyarınca, haczedilemeyeceği belirtilen mal varlığı değerlerinin haczolunabileceğine dair önceden yapılan anlaşmaların geçersiz sayılması da hak doğmadan haktan vazgeçilemeyeceği ilkesinin bir gereğidir (Taşpınar, *Haczedilmezlik*, s. 73).

⁴⁵ TDK (<https://sozluk.gov.tr/>).

⁴⁶ Meydan Larousse: Büyük Lûgat ve Ansiklopedi (C. 14), s. 180; Taşpınar, *Haczedilmezlik*, s. 73.

⁴⁷ TDK (<https://sozluk.gov.tr/>).

⁴⁸ Nurettin Bilici, *Vergi Hukuku*. 37. bs. (Ankara: Savaş, 2016), s. 57. Bu konuda ayrıca bkz. 31.12.1960 T. ve 193 sa. Gelir Vergisi Kanunu’nun (RG. 06.01.1961/10700) “Muaflik ve İstisnalar” başlıklı ikinci kısmında yer alan m. 9 vd.

⁴⁹ 02.07.1964 T. ve 492 sa. Ka. (RG. 17.07.1964/11756).

⁵⁰ Örneğin, Kanun’un “İstisna ve Muafliklar” başlığını taşıyan ikinci bölümünde yer alan m. 13’te “harçtan müstesna işlemler”, m. 14’te ise “harçtan muaf olanlar (örneğin, erler)” düzenlenmiştir.

⁵¹ Bilici, s. 16, dn. 19.

ve ailesinin veya kamunun korunması gereken menfaatleri için sahip olunan söz konusu mal varlığı değerleri ön plandadır. Dolayısıyla vergi hukuku ve Harçlar Kanunu'ndaki yaklaşım açısından yorumlandığında, haczedilmezlik hâllerinin çoğu, istisna kavramına daha uygundur. Genel anlamda değerlendirildiğinde ise zaten muafiyet gibi görünen haczedilmezlik hâlleri de borcunu ödemeyen kişilerin bütün mal varlığıyla sorumlu olacağına ilişkin kuralın istisnalarıdır. Zira bir icra takibinde haciz aşamasına kadar gelmiş olmasına rağmen borç hâlen ödenmemişse alacağın tahsili için kural olarak her borçlunun bütün mal varlığı değerlerine başvurulabilir. Fakat kanun koyucu, bazen belirli kişilerin mal varlığının tamamını veya bir kısmını, çoğu durumda da herhangi bir kişinin sahip olduğu belirli mal varlığı değerlerini çeşitli amaçlarla haczin dışında tutarak bu kurala istisna getirmiştir.⁵² Nitekim, haczi caiz olmayan mal ve hakların düzenlendiği İİK m. 82/f. 2, c. 1'de yer alan “... numaralı bendlerdeki istisna, borcun bu eşya bedelinden doğmaması hâline münhasırdır” şeklindeki hükümde de haczedilmezliğin istisna olduğu belirtilmiştir. Sonuç olarak, haczedilmezlik hâllerinin bir kısmı teknik anlamda muafiyet, çoğu da istisna olarak ifade edilebilse de bunların tamamı için genel anlamda “istisna” kavramının kullanılmasının, haczedilmezliğin temel amacı bakımından daha yerinde olacağı kanaatindeyiz. Ayrıca istisnanın sözlük anlamına bakıldığında da hem kişiler hem de konu (şey) bakımından kural dışılığı ifade ettiğinden, aslında bu kavram, muafiyet gibi görünen haczedilmezlik hâllerini de kapsamaktadır. Diğer taraftan, doktrinde kullanılan “haciz muafiyeti”, “hacizden muafiyet” gibi ifadelerin, borçluya karşı sanki haciz işleminin hiç yapılmayacağını çağrıştırması dolayısıyla da uygun olmadığı kanaatindeyiz. Zira borçlunun haczedilebilir bir malı olmasa bile talep üzerine haciz aşamasına geçilir ve gerekli işlemler yapılır (İİK m. 105/f. 1). Tüm bu gerekçelerle, bir kavram karışıklığına yol açmamak için, haczedilmezliği ifade etmek üzere farklı nitelendirmelerin yapılmasına

⁵² Benzer şekilde, İİK m. 82, her borçlunun tüm mal varlığı ile sınırsız sorumlu olduğu kuralının bir istisnası niteliğindedir (Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 1, 73). Aynı yönde bkz. Kuru, El Kitabı, s. 502; Uyar, Haczedilmezlik, s. 551; Kaçak, s. 16; N. Binnur Sümer, “İşçi Ücretinin Bu Ücrete Yönelik Haciz ve İşverenin İflası ile İşverene Yönelik Haciz Hâlinde Korunması”, *SÜHFD, Prof. Dr. M. Şakir Berki'ye Armağan*, 5/1-2 (1996), s. 226-227; Serpil Işık, “İcra Hukuku'nda Yoksulluğun Önlenmesinde Bir Araç Olarak Haczedilmezlik”, içinde 6. *Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali (Yoksulluk) Tebliğler*, ed. Prof. Dr. Adem Sözüer (İstanbul, 2016), s. 479-480. Ayrıca bir görüşe göre, borçlu kural olarak bütün mal varlığıyla sınırsız sorumludur ve haczedilmezlikle ilgili hükümler borçlunun bütün mal varlığıyla sorumlu olması esasına dayanan şahsi sorumluluğunu bertaraf etmemektedir (Özbek, s. 339, 343). Konuyla ilgili Y. 12. HD'nin 04.12.2018 T., 11932 E., 12803 K. sayılı kararına göre, “Asıl olan, alacaklının alacağına kavuşmasını sağlamak olduğundan, kural olarak borçlunun tüm mallarının haczi mümkündür. Bir malın haczedilememesi için yasal bir düzenlemenin bulunması zorunludur. Haczedilmezlik istisnai bir durum olduğundan, bu yöndeki düzenlemelerin dar yorumlanması gerekir...” [Legalbank (26.10.2021)].

gerek bulunmadığı; bütün haczedilmezlik hâllerini kapsadığından, “istisna” kavramının kullanılmasının yeterli ve daha yerinde olduğu kanaatindeyiz.

Son olarak, yukarıdaki açıklamalar ışığında hem dar hem de geniş anlamda haczedilmezlik hâllerini kapsayan bir tanım yapmak gerekirse; haczedilmezlik, “*borçlunun bazı mal varlığı değerlerinin, nitelikleri veya kanundan kaynaklanan devir yasakları ya da çeşitli amaçlarla kanunlarda düzenlenen istisnai hükümler nedeniyle haczedilememesidir*”.

B. Haczedilmezliğin Tarihçesi

1. Roma Hukukunda

Roma hukukunda cebri icra usullerinin tarihi gelişimi genellikle üç dönem şeklinde incelenmektedir. Birincisi cebri icranın borçlunun şahsına yöneldiği, 12 Levha Kanunu’nun oldukça katı ve ilkel hükümlerinin uygulandığı “*Ius Civile*” devridir.⁵³ “*Praetor Ius Civile*” veya “*Praetor Hukuku*” şeklinde ifade edilen ikinci dönem, şahsa yönelik cebri icradan mal varlığına yönelik icraya geçişin gerçekleştiği,⁵⁴ ilkel dönemin yumuşatılarak daha insancıl uygulamaların söz konusu olduğu, fakat borçlunun bütün mal varlığıyla (borç nispetinde değil)⁵⁵ sorumlu olmasından kaynaklanan çeşitli sakıncaların bulunduğu dönemdir.⁵⁶ Üçüncü dönem olan “*İmparatorluk Ius Civile*” veya “*İmparatorluk Hukuku*” devrinde ise münferit bir cebri icra usulü oluşturulmuştur.⁵⁷ Bu

⁵³ Türkân Rado, *Roma Hukuku Dersleri Borçlar Hukuku* (İstanbul: Filiz, 2013), s. 16-17; Bülent Tahiroğlu, *Roma Borçlar Hukuku* (İstanbul: Der Yayınları, 2005), s. 37-38; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 5-8. Bu devirde borcunu ödemeyen borçlunun köle edilmesi, hapsedilmesi, köle olarak satılması, vücudunun parçalanması, hatta öldürülmesi gibi şahsa yönelik uygulamalar bulunmaktaydı (Ziya Umur, *Roma Hukuku* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1982), s. 552-553; Türkân Rado, “Roma Hukukunda Cebri İcra Usullerinin İnkişafı”, *İÜHFM*, 10/1-2 (1944), s. 232-237; Umar, Gelişme, s. 60-62; Rado, Borçlar, s. 17; Namlı, Roma Hukuku, s. 774 vd.; Gökçe Nazar Uzar, “İcra ve İflâs Kanunu’nun Tarihsel Gelişimi” (YYLT, Ankara Üniversitesi SBE, 2001), s. 11-13; Özbek, s. 407; Muhammedali Aktaş, “Önceki Hukukumuzda Hacr” (YYLT, Marmara Üniversitesi SBE, 2018), s. 31-32). Fransız hukukundaki benzer durum ve haczin tarihsel gelişimi için bkz. Mert Namlı, *İcra Hukukunda Taşınmaz Malların Haczi ve Paraya Çevrilmesi* (İstanbul: On İki Levha, 2019), s. 55-60.

⁵⁴ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Namlı, Roma Hukuku, s. 769 vd.

⁵⁵ Bu devirde öngörülen usulün bugünkü hukukta borçlunun iflâsı hâline benzediği yönünde bkz. Rado, Borçlar, s. 18; Umar, Gelişme, s. 64; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 7; Uzar, s. 17; Tahiroğlu, s. 38.

⁵⁶ Rado, Borçlar, s. 17-18; Tahiroğlu, s. 37-39; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 7. Bu konuda ayrıca bkz. Umar, Gelişme, s. 63-68; Rado, İcra, s. 238; Umur, s. 617-619; Uzar, s. 14-17; Özbek, s. 407; Namlı, Roma Hukuku, s. 782-798.

⁵⁷ Tahiroğlu, s. 37, 39; Umar, Gelişme, s. 68; Aktaş, s. 32-33. Bu dönemle ilgili olarak ayrıca bkz. Rado, Borçlar, s. 18-19; Rado, İcra, s. 239; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 7-8. Roma hukukunda haciz kavramının gelişim süreci hakkında ayrıca bkz. Namlı, Taşınmaz, s. 40-47.

usul “*pignus ex causa iudicati captum*”, yani “karar sebebiyle malın haczi” şeklinde adlandırılmıştır.⁵⁸ Yeni usulde borçlunun mallarına ancak alacağı karşılayacak nispette haciz konulabilirdi.⁵⁹ Burada alacaklının yetkili “*praetor*”a başvurması üzerine, “*executores* (icracı)” denen memurlardan biri, alacağı karşılayabilecek miktarda malın haczi için görevlendirilirdi.⁶⁰ Haciz yapılırken sırasıyla önce taşınırlar, bunlar yetmezse taşınmazlar, taşınmazlar da yetmezse alacaklar haczedilirdi.⁶¹ Günümüz icra hukukunda hacizde tertip olarak ifade edilen bu ilkenin temelini Roma hukukunun üçüncü dönemine dayandığı söylenebilir.

Görüldüğü gibi, üçüncü dönemde borçlunun borcu kadar malı haczedilirdi. Geriye kalan mallar ve borçlunun yaşaması için gerekli olanlar borçluya bırakılırdı.⁶² Bunların yanı sıra borçlunun başka malları da haczin dışında tutulmuştu. İmparator *Constantinus* bir “*constitutio* (emirname)” ile tarım için kullanılan araziye, köleleri, öküzleri haczedilemeyen şeyler kapsamına almıştır.⁶³ Daha sonra *Honorius* ve *Theodosius*’un *constitutio*’su ile bu hükmün kapsamı genişletilmiş ve tarım için kullanılan her şey için geçerli hâle getirilmiştir.⁶⁴ Buradaki amaç, aslında çiftçiyi korumak olmayıp, tarım yapılamayacağı için devletin vergi elde edememesiyle ilgili zedelenen menfaatlerini korumaktır.⁶⁵ Ayrıca, söz konusu dönemde askerlerin başka mal varlıkları yoksa maaşları haczedilemiyordu.⁶⁶ Böylece burada şarta bağlı bir haczedilmezlik hâli kabul edilmiştir.

Cebri icra uygulamalarının üçüncü dönemdeki gelişimine ve getirilen yeniliklere bakıldığında modern icra hukukunun temellerinin burada atıldığını söylemek yanlış olmaz.⁶⁷ Şahıs ile sorumluluğun söz konusu olduğu dönemden, önce mal varlığının tümü,

⁵⁸ Rado, İcra, s. 239. Bu usul için “karar nedeniyle rehin” veya “rehin hakkı” gibi ifadeler kullanılmış olsa da yazara göre daha doğru ifade “karar sebebiyle haciz” şeklindedir (Rado, İcra, s. 239). Bazı yazarlarca bunun rehin hakkı olarak ifade edildiği görülmüştür. Konuyla ilgili detaylı açıklamalar için bkz. Umur, s. 649-650; Umar, Gelişme, s. 68-69; Uzar, s. 18-19; Namlı, Roma Hukuku, s. 795-798.

⁵⁹ Tahiroğlu, s. 39; Rado, Borçlar, s. 19; Umar, Gelişme, s. 68; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 7-8; Aktaş, s. 32-33; Namlı, Roma Hukuku, s. 796-798.

⁶⁰ Umar, Gelişme, s. 68; Bedriye Tuğçe Balaban, *Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda İcra Teşkilatı* (Ankara: Adalet, 2022), s. 71, dn. 130. Benzer açıklamalar için ayrıca bkz. Umur, s. 650; Rado, İcra, s. 239; Uzar, s. 18.

⁶¹ Umar, Gelişme, s. 68; Namlı, Roma Hukuku, s. 796-797.

⁶² Rado, İcra, s. 239-240.

⁶³ Umar, Gelişme, s. 68-69; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 8.

⁶⁴ Umar, Gelişme, s. 69.

⁶⁵ Namlı, Roma Hukuku, s. 796.

⁶⁶ Umar, Gelişme, s. 68-69; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 8. Rahiplerin taşınmazları bakımından da benzer şekilde bkz. Namlı, Roma Hukuku, s. 796. Askerlerin bazı mal varlığı değerleriyle ilgili olarak günümüzdeki durum için bkz. aşağı II. Bölüm, II, C, 8.

⁶⁷ Benzer yönde bkz. ve karşı. Rado, Borçlar, s. 19; Namlı, Taşınmaz, s. 47; Özbek, s. 407.

daha sonra ise borç nispetindeki kısmı ile sorumluluk dönemine kadar meydana gelen gelişmeler günümüz cebri icra hukuku açısından son derece önemlidir. O dönemde dahi, borçlunun borcu oranında mal varlığıyla sınırsız sorumluluğu esas olmasına rağmen bazı malların haczin dışında tutulması bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmanın çeşitli yerlerinde görüleceği üzere, daha sonraki dönemlerde de aynı şekilde, ilgililerin menfaatleri arasında bir denge kurmak için haczedilmezlik hükümleri öngörülmüştür.⁶⁸

2. İslam Hukukunda

İslam hukukunda da asıl olan borçlunun herhangi bir cebri icra işlemine gerek kalmadan borcunu kendi isteğiyle ödemesidir.⁶⁹ Ancak bu durum her zaman gerçekleşmeyebilir. İslam hukukunda borcun ödenmemesi hâlinde uygulanacak yaptırımlarla ilgili olarak, borçlunun malının bulunup bulunmamasına göre ayırım yapılarak cebri icra tedbir ve müeyyideleri ele alınmıştır. Çoğunluk görüşe göre, malı bulunan borçlu için öngörülen cebri icra tedbirleri “hacir, haciz, hapis (tazyik hapsi) ve seyahatten men” şeklindedir. Ancak borçlunun malı yoksa bu hâlde cebri icra tedbirleri uygulanmaz; borçluya mühlet verilerek borcunu ödeyebilecek kadar mal kazanması beklenir.⁷⁰ İslam hukukunda borcunu kendi isteğiyle ödemeyen borçluya karşı haciz (ya da hacir⁷¹) yaptırımının uygulanıp uygulanmayacağı noktasında mezhepler ve fıkıh

⁶⁸ İyi bir kanunun korumak ve dengelemek zorunda olduğu alacaklı, borçlu ve toplum menfaatlerinin, borçlunun bazı mal varlığı değerlerinin haczin dışında kalmasını gerekli kıldığı yönünde bkz. Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 9.

⁶⁹ Fahrettin Atar, *İslâm İcra ve İflâs Hukuku* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1990), s. 25, 56. Nitekim bir hadiste Peygamberimiz, “Ödeme gücü bulunan bir kimsenin, borcunu ifa etmeyip geciktirmesi (zulüm ve haksızlıktır; bu davranış onun) kınanmasını ve cezalandırılmasını helal kılar” buyurmuştur [Buhârî, İstikrâz, 13 (nakleden Atar, F., İcra, s. 156)].

⁷⁰ Konu hakkında bkz. Atar, F., İcra, s. 37 vd. İslam hukukunda borçlunun, borcundan dolayı dövülmesi veya bağlanması gibi uygulamalar yasaktı (Ansay, İcra, s. 10, dn. 28; Uzar, s. 24-25). Ayrıca bazı eski hukuk sistemlerinde olduğu gibi borçlunun köle edilmesi de mümkün değildi (Talih Uyar, “İcra ve İflas Hukukumuzun Tarihçesi”, *Adalet Dergisi*, Yıl 63, S. 1 (1972), s. 72; Uzar, s. 24-25; Atar, F., İcra, s. 447-448).

⁷¹ Hacir, “Bir kimsenin, medeni hakları kullanma yetkisinin mahkeme tarafından kaldırılması” şeklinde tanımlanmıştır (Yılmaz, Sözlük, s. 246). Doktrinde Atar’ın ifade ettiği üzere, “... haciz ve türevleri gerek Kur’an-ı Kerim’de (en-Neml 27/61; el-Hakka 69/47) ve hadislerde gerekse klasik fıkıh literatüründe yalnız sözlük anlamında kullanılmış, hukukta ihtiva ettiği terim anlamıyla ise fıkıh literatürünün hacir ve iflas bölümlerinde “borçlunun hacri ve malının satılması” alt başlığında işlenmiştir” (bkz. Fahrettin Atar, “Haciz”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 14, s. 518; Atar, F., İcra, s. 155). Ayrıca kısaca belirtmek gerekirse, hacirde borçlunun bütün malları; hacizde ise sadece haczedilen malları ile ilgili tasarrufu kısıtlanmakta, borçlu diğer malları üzerinde serbestçe tasarruf edebilmektedir. Hacir ve haciz arasındaki farklılıklar için bkz. Atar, F., Haciz, s. 518. Konuyla ilgili ayrıca bkz. Yağcı, C., Haciz; Aktaş, s. 19 vd.

âlimleri arasında farklı görüşler bulunmaktadır.⁷² Burada söz konusu görüşlerin ayrıntısına değinilmeden, borçlunun mal varlığına yönelik olarak haciz işleminin uygulanabileceği yönündeki baskın görüş esas alınarak İslam hukukundaki haczedilmezlik hâlleri ele alınmaya çalışılacaktır.

Hukuk sistemlerinin çoğunda olduğu gibi, İslam hukukunda da haczin konusu olabilecek mallar sınırsız değildir. Bu hukuk sisteminde de haczedilemeyen mallar söz konusudur. Zira cebri icra işlemleri yapılırken borçlunun menfaatleri de dikkate alınmalı ve onun bütün mal varlığı haczedilerek kötü bir duruma düşmesine neden olunmamalıdır.⁷³ Bu doğrultuda İslam hukukçularına göre, borçlunun kendisi ve bakmakla yükümlü olduğu ailesinin aslî ihtiyaçlarını giderecek malları haczedilip satılamaz.⁷⁴ Aslî ihtiyaçların (*el-havâicu'l asliyye*) ve bunları karşılayacak malların neler olduğu noktasında farklı değerlendirmeler olsa da⁷⁵ doktrinde Atar'ın ifadesiyle, hâkim olan görüşe göre bunlar: “*Oturmaya mahsus ev, yazlık ve kışlık elbiseler, ev eşyaları (mefruşat, kap kakak vb.), sanat ve meslek makine, alet ve edevatı, çiftçinin alet, makine ve hayvanları, harp alet ve edevatı, ilim adamlarının meslekleriyle ilgili kitapları, binek⁷⁶ ve yük hayvan ve vasıtaları, bir aylık (başka bir rivayete göre bir yıllık) nafaka*” şeklindedir.⁷⁷

Burada haczedilemeyeceği genel olarak belirtilen mallar konusunda ayrıca değerlendirme yapıldığında, özellikle bazıları bakımından mezhepler ve alimler arasında görüş farklılıklarının bulunduğu görülmektedir. Örneğin, ev konusunda, Hanbeli ve Hanefi Mezheplerine göre, borçlunun oturduğu evi haczedilemez. Şayet borçlunun iki tane evi varsa bunlardan biri haczedilip satılabilir. Ayrıca, evin değeri yüksekse, bu ev satılır ve parasıyla borçlunun durumuna uygun bir ev alınır; geriye kalan para da alacaklılara dağıtılır.⁷⁸ Şafii Mezhebi hukukçularına ve yine *Kadı Şüreyh ve Mâlik bin Enes*'e göre, borçlunun evi haczedilerek satılabilir. Bu satıştan elde edilen para da

⁷² Atar, F., İcra, s. 156-161; Atar, F., Haciz, s. 518-519; Namlı, Taşınmaz, s. 47-50; Aktaş, s. 71 vd.

⁷³ Atar, F., İcra, s. 178.

⁷⁴ Bu konuda bkz. Abdulkadir Şener, “İslâm Hukukunda Hacir”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22/1 (1978), s. 339-340; Atar, F., İcra, s. 169-170; Aktaş, s. 88.

⁷⁵ Konu hakkında bkz. Atar, F., İcra, s. 170-173.

⁷⁶ Şafii Mezhebi hukukçularına göre, borçlunun binek hayvanı veya biniti (örneğin, otomobili) hâkim tarafından satılabilir. Zira borçlu toplu taşıma kullanarak ihtiyacını karşılayabileceğinden otomobilin satılması uygun görülmüştür (Atar, F., İcra, s. 181).

⁷⁷ Atar, F., Haciz, s. 519. Ayrıca Şafii ve Hanbeli'lere göre, bir tüccarın zaruri oranda ihtiyaç duyduğu sermaye de haczedilemez (Atar, F., İcra, s. 179).

⁷⁸ Atar, F., İcra, s. 173-174; Aktaş, s. 88. Türk hukuku bakımından karş. İİK m. 82/f. 3.

alacaklılara dağıtılır. Çünkü borçlu oturmak için bir ev kirayıp, ihtiyacını bu şekilde karşılayabilir.⁷⁹

Borçlunun kitaplarının haczin konusu olması hakkında da çeşitli tartışmalar bulunmaktadır. Hanefilere göre borçlunun mesleğiyle ilgili olarak yararlandığı kitapları haczedilemez. Aynı şekilde kişinin ibadet için kullandığı kitapları da haczin dışında tutulmuştur.⁸⁰ Malikiler doğrudan İslami ilimleri içermeyen kitapların haczedilebileceğini; tefsir, hadis, fıkıh kitaplarının ise haczedilemeyeceğini kabul etmişlerdir. Ancak bu Mezhebe göre Kur'an-ı Kerim haczedilip satılabilir. Şafii Mezhebi hukukçularına göre ise ilim adamlarının kitapları haczedilemezken; Kur'an-ı Kerim, borçlunun yaşadığı yerde bir hafız varsa haczedilebilir, yoksa haczedilemez.⁸¹

Aslî ihtiyaçlar çerçevesinde yukarıda belirtilen, özellikle kıyafetler, ev ve mutfak eşyası, nafaka gibi mal varlığı değerleri ile ilgili farklı değerlendirmeler⁸² bulunsa da esas olarak bunların haczedilemeyeceği konusunda bir tereddütün olmadığı söylenebilir. Doktrinde ele alındığı üzere, burada aslî ihtiyaçlar örf-adet, içinde bulunulan zaman, yer, durum ve kişiye göre değişebilir. Bunun belirlenmesi hususunda takdir yetkisi hâkime bırakılmalıdır.⁸³ Ayrıca belirtmek gerekir ki, haczedilemeyeceği kabul edilen malların değerleri yüksek ise borçluya bunların yerine daha uygun mallar alınması kaydıyla bu mallar haczedilerek satılabilir. Bu durumda satıştan artan para alacaklılara dağıtılır.⁸⁴ İkame ilkesi (prensibi) şeklinde ifade edilen bu durum, haczedilmezliğin istisnalarından biri olarak değerlendirilmektedir.⁸⁵

3. Türk Hukukunda

a) Cumhuriyet Öncesi Dönemde (Osmanlı Hukukunda)

Cumhuriyet öncesi Türk hukuku yani Osmanlı hukuku, esas itibarıyla İslam hukukuna dayanmaktadır.⁸⁶ Başka bir deyişle, İslam hukuku o dönemde devletin resmi

⁷⁹ Atar, F., İcra, s. 175, 181. Ayrıca hadis ve fıkıh alimi *Nevevî*'nin bu yöndeki görüşü için bkz. Atar, F., İcra, s. 171. Mezheplerin konu hakkındaki görüşleri için ayrıca bkz. Yağcı, C., Haciz.

⁸⁰ Atar, F., İcra, s. 178-179.

⁸¹ Atar, F., İcra, s. 179.

⁸² Ayrıntılı bilgi için bkz. Atar, F., İcra, s. 175-177, 180-182.

⁸³ Atar, F., İcra, s. 177-182.

⁸⁴ Atar, F., İcra, s. 173, 177, 180. Bu konuda ayrıca bkz. Aktaş, s. 88.

⁸⁵ Konu hakkında bkz. aşağı. III. Bölüm, I, D, 1.

⁸⁶ M. Âkif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*. 9. bs. (İstanbul: Beta, 2012), s. 65.

hukuk sistemini oluşturmaktaydı.⁸⁷ Ayrıca Osmanlı hukukunda resmi mezhep, Hanefi Mezhebi olarak kabul edildiğinden, kadılar kararlarında bu Mezhebe uygun olarak hüküm vermekle yükümlü tutulmuşlardı.⁸⁸

Yukarıda ele alındığı üzere, borcunu ifa etmeyen borçluyla ilgili uygulanacak yaptırımlar, malların haczedilerek satılması ve haczi caiz olmayan mallar konusunda mezhepler arasında görüş ayrılıkları olduğu gibi, Osmanlı hukukunda resmi mezhep olarak kabul edilen Hanefi Mezhebi'nin hukukçuları arasında da farklı görüşler bulunmaktadır. Nitekim *Ebu Hanife*'ye göre, kural olarak borcunu ödemeyen borçlu hacir altına alınamaz; borçlunun malları satılamaz. Borçlu için öngörülen tek cebri icra tedbiri hapidir.⁸⁹ Fakat *İmameyn*'e (yani *İmam Muhammed* ve *Ebu Yusuf*) göre, borçlunun hacredilmesi ve mal varlığı olmasına rağmen borcunu ödemezse mallarının haczedilerek satılması suretiyle alacağın tahsil edilmesi mümkündür.⁹⁰ Bu görüşe göre, borçlunun mal varlığına yönelik cebri icra işlemleri yapılabilse de bu imkân sınırsız değildir. Zira, daha önce de değinildiği üzere gerek Hanefi Mezhebi'nde gerekse diğer mezheplerde çeşitli görüş ayrılıkları olsa da borçlunun bazı malları haczin dışında tutulmuştur. Burada aynı hususlar tekrar edilmeden konuyla ilgili, esas itibarıyla Hanefi Mezhebi hukukçularının

⁸⁷ Halil Cin/Ahmed Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi* (İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2011), s. 155. Yazarlara göre, doğal olarak, hukuk sistemi Osmanlı İmparatorluğu gibi büyük bir devletin kendine özgü özelliklerinden etkilenmiştir. Fakat İslam hukukunun dışına çıkıldığında söylenemez (Cin/Akgündüz, s. 155). Benzer yönde ayrıca bkz. Aydın, M. A., *Hukuk Tarihi*, s. 65.

⁸⁸ Ekrem Buğra Ekinci, *Osmanlı Hukuku (Adalet ve Mülk)*. 2. bs. (İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2012), s. 160-162, 182; Mehmet Gayretli, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kanunlaştırma Çalışmaları* (İstanbul: Nizamiye Akademi, 2015), s. 115-118. Bu konuda ayrıca bkz. Osman Kaşıkçı, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Mecelle* (İstanbul: Osmanlı Araştırma Vakfı, 1997), s. 56.

⁸⁹ Şener, s. 339; Atar, F., *İcra*, s. 41, 158-159; Sabri Şakir Ansay, *Hukuk Tarihinde İslâm Hukuku*. 2. bs. (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1953), s. 73; Aktaş, s. 71, 79-80; Yağcı, C., Haciz. *Ebu Hanife*'nin bu konuda hariç tuttuğu durum ise şudur: Alacağın cinsi ile borçlunun malının cinsi aynı ise örneğin, alacaklının alacağı buğday borçlunun da buğdayı varsa veya alacak altın, borçlunun da altını varsa alacak cebren tahsil edilebilir. Para alacakları için istisnâen bir başka istisnai durum daha kabul edilmiştir. Buna göre, borçlunun borcu altın, fakat malı gümüş ise borçlunun gümüşü satılarak altın alınır ve bu altın alacaklıya verilir (Atar, F., *İcra*, s. 159; Aktaş, s. 72-73). Aslında kabul edilen bu istisnai durum, şimdiki haciz işlemleri ile kısmen örtüşmektedir. Zira para alacaklarının takibinde, alacaklı borçlunun malıyla değil, bunların bedeliyle tatmin edilmekte; yani borçlunun parası yoksa veya olan para alacağı karşılamaya yetmeyecekse, malları satılarak alacak tahsil edilmektedir.

⁹⁰ Atar, F., *İcra*, s. 158; Cin/Akgündüz, s. 408; Aktaş, s. 73, 80. Bu konuda ayrıca bkz. Şener, s. 339-340; Yağcı, C., Haciz. Söz konusu görüşe göre kısaca özetlemek gerekirse, bu durumda alacaklı borçluya karşı bir ifa davası açabilir. Burada hâkim evvela alacağın varlığını ve borçlu olduğu iddia edilen kişinin gerçekten borçlu olup olmadığını inceler. Bu konuda alacaklının iddiası doğrultusunda karar verilirse borçluya borcunu ödemesi emredilir. Buna rağmen borç ödenmezse hâkim, alacaklının talebi üzerine vereceği hacir kararı ile ilk önce borçlunun malları üzerindeki tasarruf yetkisini kısıtlar. Daha sonra borçlunun borcunu ödeyebilecek malı bulunduğu anlaşılırsa bu durumda hâkim, malları haczederek paraya çevirir ve bedelini alacaklılara dağıtır. Konu hakkında bkz. Atar, F., *İcra*, s. 158; Cin/Akgündüz, s. 408-409; Aktaş, s. 80-91.

görüşleri doğrultusunda hazırlanan⁹¹ ve İslam hukukunun kanunlaştırılmasının ilk örneği olan Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye (kısaca Mecelle)⁹² ve daha sonra yürürlüğe giren bazı kanuni düzenlemelerde yer alan hükümler incelenmeye çalışılacaktır.

Osmanlı Devleti'nde 1839'da başlayan Tanzimat Dönemi'nde, batılılaşma hareketlerinin etkisiyle gerek devlet düzeninde gerekse iktisadi, sosyal ve hukuk gibi alanlarda çeşitli değişiklikler yapılmış, devlette batılı bir görüntü ve düzen sağlanmaya çalışılmıştır. Bu dönemden sonra hazırlanan kanunlardan en önemlisi şüphesiz Mecelle'dir.⁹³ Esas itibarıyla eşya, borçlar ve yargılama hukuku ile ilgili hükümleri içeren Mecelle'de,⁹⁴ icra hukuku bakımından *Ebu Hanife*'nin değil de *İmameyn*'in görüşü esas alınarak bazı hükümler öngörülmüştür.⁹⁵

Konuyla ilgili Mecelle'nin dokuzuncu kitabı olan "Kitab'ül- Hacr ve İkrâh"taki hükme (m. 998/f. 1) göre, borçlunun imkânı olmasına rağmen borcunu ödemez ve bu durum hâkim huzurunda belirlenirse alacaklıların talebi üzerine borçlunun hacrine karar verilir. Borçlu bunun üzerine mallarını satıp borcunu ödemeye yanaşmazsa hâkim bunları paraya çevirerek alacağı tahsil eder.⁹⁶ Aynı maddenin ikinci fıkrasında borçlunun hangi mallarının, hangi sıra ile satılacağı, günümüz icra hukukunda hacizde tertip (sıra) olarak ifade edilen ilkeye benzer şekilde düzenlenmiştir. Buna göre, borçlunun önce parasından başlayarak, yetmez ise diğer taşınır malları, o da yetmezse taşınmaz malları paraya çevrilerek alacak tahsil edilmeye çalışılır.⁹⁷

⁹¹ Kaşıkçı, s. 56-57, 311; Cin/Akgündüz, s. 587, 589, 593; Gülnihâl Bozkurt, *Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1996), s. 162. Benzer şekilde ayrıca bkz. Ali Himmet Berki, *Açıklamalı Mecelle (Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye)*, (İstanbul: Hikmet Yayınları, 1990), s. 7-14.

⁹² Aydın, M. A., *Hukuk Tarihi*, s. 431. Mecelle'nin İslam hukuku tarihinde, medeni hukuku düzenleyen şer'i hukuk alanında yapılan ilk kanun olduğu yönünde ayrıca bkz. Gayretli, s. 329. Benzer şekilde bkz. Bozkurt, s. 161-162; Uzar, s. 36.

⁹³ Aydın, M. A., *Hukuk Tarihi*, s. 419 vd.; Kaşıkçı, s. 41 vd.; Cin/Akgündüz, s. 587-590; Gayretli, s. 329 vd.; Uzar, s. 34-36. Mukaddime ve ilk kitabı 1869'da hazırlanıp yürürlüğe giren Mecelle, 16 kitap ve 1851 madde olarak parçalar hâlinde belirli zamanlarda hazırlanarak yürürlüğe girmiş ve nihayet 16. kitabı için bu tarih 1876'dır (Aydın, M. A., *Hukuk Tarihi*, s. 431).

⁹⁴ Aydın, M. A., *Hukuk Tarihi*, s. 431; Cin/Akgündüz, s. 592. Mecelle'de aile ve miras hukukuna ilişkin hükümler yer almamaktadır (Kaşıkçı, s. 307; Cin/Akgündüz, s. 592; Bozkurt, s. 161; Ekinci, s. 558).

⁹⁵ Cin/Akgündüz, s. 408; Yağcı, C., *Haciz*; Aktaş, s. 88;

⁹⁶ Cengiz İlhan, *Günümüz Türkçe'siyle Mecelle (Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye)*. 2. bs. (Ankara: Yetkin, 2011), s. 301; Ansay, İslam, s. 73; Uzar, s. 24. Mecelle m. 998/f. 1'in Latin harfleriyle çevrilmiş orijinal metni şu şekildedir: "Medyûnun kudreti var iken deyninin edasmda mumâtele eylediği nezd-i hâkimde zahir olup da dâinleri dahi malı satılarak deyninin te'diyesini talep ettiklerinde hâkim anı hacr eder. Ve kendisi malını satıp deynini i'fadan imtina ettiği takdirde hâkim anın malını satıp deynini te'diye eder." (İlhan, s. 300; Berki, s. 195; Atar, F., *İcra*, s. 158).

⁹⁷ Kaşıkçı, s. 215; İlhan, s. 301; Aktaş, s. 88-89. Mecelle m. 998/f. 2: "Şöyle ki medyûn hakkında bey'i ehven olandan bed ile sonra da bu tertîb üzre ehveni takdim ederek ibtida nukûdundan başlayıp vefâ

Mecelle m. 999’da ise borçlunun bazı malları hakkında konumuzla ilgili olarak çeşitli hükümler düzenlenmiştir. Buna göre, hakkında hacir kararı verilen borçlunun malları yukarıda ele alınan esaslar çerçevesinde, alacağı karşılamak üzere, hâkim tarafından satılır. Fakat borçlunun kendisine bir veya iki kat elbise bırakılır. Şu kadar ki, borçlunun elbisesinin değeri yüksekse ve borçlu değeri daha düşük bir elbise ile yetinebiliyorsa bu elbise satılarak kendisine bir kat ucuz elbise alınır; geri kalan para da alacaklılara verilir. Aynı şekilde, bir evi olan borçluya daha düşük değerdeki bir ev yeterli gelecekse, bu ev satılarak bedelinden borçlunun hâline münasip bir ev alınır; artan miktar ise alacaklılara ödenir.⁹⁸ Görüldüğü üzere, haczedilmezliğin istisnası olarak değerlendirilen ikame ilkesi (prensibi), hukukumuzda henüz Tanzimat Dönemi’nde hükme bağlanmıştı.⁹⁹ Ayrıca Mecelle m. 1000’e göre, borçlunun hacredilmesinden sonraki süreç boyunca gerek kendisinin gerekse bakmakla yükümlü olduğu kimselerin ihtiyaçları kendi mallarından karşılanır.¹⁰⁰ Bu hükümden, borçlu ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılayacak kadar mal varlığının, haczin dışında tutulduğu sonucu çıkartılabilir.¹⁰¹

Tanzimat Döneminden sonraki yasal gelişmelerden biri de 1879 (1296) yılında yürürlüğe giren ve altmış dokuz maddeden oluşan “İlâmat-ı Hukukiyenin Sureti İcrasına Dair Kanunu Muvakkati”dir.¹⁰² İcra hukukunun temelini teşkil eden bir düzenleme olarak

etmezse urûzunu ve urûzu dahi vefâ etmezse akarını satar” (Berki, s. 195; İlhan, s. 300). Doktrinde Atar, bu konuyu, haczedilebilen mallar ve haciz sırası şeklinde ele almıştır (Atar, F., İcra, s. 163). Hacizde tertip için ayrıca bkz. aşağıda I. Bölüm, I, C, 2.

⁹⁸ İlhan, s. 301; Kaşıkçı, s. 215; Aktaş, s. 88. Mecelle m. 999 şu şekildeydi: “*Medyûn-u müflis ya’ni dîyûnu malına müsavi yahut ezyed olup da ğuremâsi ticaretle malının zayi olmasından veyahut malını kaçırmamasından veya âharın üzerine geçirmesinden havf ile hâkime müracaat ederek malında tasarrufundan yahut âhara borç ikrarından hacr olunmasını talep ettiklerinde hâkim ol kimseyi hacr eder. Ve emvalini satıp esmânını beyn-el-ğuremâ taksim eyler. Fakat kendisine bir ya iki kat elbise terk olunur. Şu kadar ki ol medyûnun kıymetli elbisesi olup da madûnu ile iktifa kaabil olursa ol elbise dahi satılıp semeninden kendisine bir kat ucuz elbise alınarak bakisi ğuremâyâ verilir. Kezalik bir konağı olup da madûnu ana kifayet ederse ol konak satılıp semeninden hâline münasib bir mesken alınır ve bakisi ğuremâyâ i’ta olunur.*” (İlhan, s. 300; Berki, s. 195-196).

⁹⁹ Kuru, Haciz, s. 313; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 296-297.

¹⁰⁰ İlhan, s. 301; Kaşıkçı, s. 215; Aktaş, s. 88. Mecelle m. 1000: “*Medyûn-u müflisin müddet-i mahcurîyyetinde gerek kendi ve gerek üzerine nafakası lâzım olan kimesneler kendisinin malından infak olunur*” (Berki, s. 196; İlhan, s. 300).

¹⁰¹ Aynı yönde bkz. Özekes, İlkeler, s. 114, dn. 243.

¹⁰² Ansay, İcra, s. 3-4; Ejder Yılmaz, “Cumhuriyetimizin Yetmişbeş Yılında Hukuk Usulü ve Muhakemeleri Kanunu’nda ve İcra ve İflas Kanunu’nda Ortaya Çıkan Gelişmeler”, *TBB Dergisi*, S. 3 (1998), s. 879-880; Uyar, Tarihçe, s. 72; Cin/Akgündüz, s. 411; Ejder Yılmaz, *İcra ve İflâs Kanunu Şerhi* (Ankara: Yetkin, 2016), s. 29; Uzar, s. 21-22. Kanun için bkz. Düstur, 1. Tertip, C. 4, s. 225-235 [https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/67 (28.11.2021)].

nitelendirilen bu Kanun'un son kısımlarında, borçlunun mallarının hacziyle ilgili hükümler düzenlenmiştir.¹⁰³

Öte yandan, Fransız Usul Kanunu esas alınarak hazırlanan 1879 tarihli “Usul-i Muhakeme-i Hukukiye Kanunu (UMHK)” m. 271-296 hükümlerinde de hacizle ilgili hususlar düzenlenmiştir.¹⁰⁴ Buna göre, borçlu borcunu ödemezse kendisinin veya üçüncü kişinin elinde bulunan mallarına yönelik haciz işlemi yapılır (UMHK m. 271). Ancak bazı mal varlığı değerleri haczin dışında tutulmuştur. Örneğin, borçlunun geçimi için mahkemece belirlenen gelir miktarı, borçlu ve ailesinin kıyafetleri, ev eşyası, mesleğin veya işin icrası için gerekli aletler, hasat edilmemiş mahsuller ve bunlardaki devletin ve varsa borçlunun ortaklarının payı, devlete ait taşınır veya taşınmaz mallar,¹⁰⁵ devlet görevlilerinin resmi kıyafetleri ve maaşlarının bir kısmı, bazı subayların ise maaşlarının tamamı haczedilemez (UMHK m. 274-275).¹⁰⁶

b) Cumhuriyet Sonrası Dönemde

(1) Genel Olarak

Cumhuriyet sonrası dönemde hâlen yürürlükte olan Mecelle ile ilgili yapılan eleştiriler¹⁰⁷ ve eksik olan hususlar doğrultusunda yıllarca süren tadil ve tamamlama çalışmaları yapılmıştır. 1925 yılına kadar devam eden bu süreçte birçok farklı komisyon

¹⁰³ Düstur, 1. Tertip, C. 4, s. 232-235, m. 51 vd.; Cin/Akgündüz, s. 411. Kanun'da, “1. fasılda, icraya ilişkin genel esaslar, 2. fasılda, icra daireleri ve yetkileri, 3. fasılda icranın şartları, 4. fasılda icranın mahiyeti, 5. fasılda borçlunun hapsi, 6 ve 7. fasıllarda borçlunun mallarının haczedilip satılması” konuları düzenlenmiştir (Cin/Akgündüz, s. 411; Bozkurt, s. 103; Uzar, s. 22). Bu Kanun'un yerini, daha sonra 28 Nisan 1914 (1330) tarihinde kabul edilen ve selefi gibi cebri icranın sadece haciz yoluna ilişkin hükümleri içeren, yüz kırk dokuz maddelik yeni bir “İcra Kanunu Muvakkati” almıştır [Ansay, İcra, s. 4-5; Yılmaz, Cumhuriyet, s. 879-880; Uyar, Tarihçe, s. 72; Uzar, s. 24-40 (Buradaki yazarların da belirttiği gibi, iflâsla ilgili hükümler ise esas itibarıyla 1850 (1266) yılında, Fransa'nın 1807 tarihli Ticaret Kanunu'ndan tercüme edilerek alınan Kanunname-i Ticaret'te düzenlenmişti)]. Ayrıca İcra Kanunu Muvakkati için bkz. Düstur, 2. Tertip, C. 6, s. 613 vd. [<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/71> (28.11.2021)].

¹⁰⁴ Bozkurt, s. 103-104; Yavuz Özkan, *1879 Tarihli Usûl-i Muhâkeme-i Hukukiyye Kanûn-u Muvakkati'nin Modern Usul Hukukuna Etkileri* (İstanbul: Filiz, 2021), s. 13-15, 115, dn. 452; Cin/Akgündüz, s. 411. Kanun için bkz. Düstur, 1. Tertip, C. 4, s. 251-317 [<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/67> (28.11.2021)]. Belirtmek gerekir ki, bu Kanun, çeşitli değişikliklere uğrayarak 1927 yılına kadar yürürlükte kalmıştır (Gayretli, s. 284; Bozkurt, s. 105; Özkan, s. 4 vd.).

¹⁰⁵ Devlet mallarının haczedilmezliğiyle ilgili bu hüküm için ayrıca bkz. Karayalçın, s. 125.

¹⁰⁶ Bkz. Düstur, 1. Tertip, C. 4, s. 311-312; George Young, *Corps de droit ottoman* (Oxford: Clarendon Press, 1906), s. 220-221. Ayrıca UMHK m. 294'te borçlunun evinin haczedilememesi hususunda Mecelle'nin ilgili hükmüne atıf yapılmıştır (bkz. Gayretli, s. 283-284; Young, s. 224).

¹⁰⁷ Burada ifade etmek gerekir ki, Mecelle, hakkında birçok eleştiri olsa da Türk-İslam hukuku tarihi açısından çok önemli bir düzenlemedir ve hukukumuzun gelişmesine katkı sağlamıştır. Konuyla ilgili ayrıntılı açıklamalar için bkz. Kaşıkçı, s. 307 vd.

kurulmuş, çeşitli çalışmalar yürütülmüşse de olumlu bir netice alınamamıştır.¹⁰⁸ Bu yıla gelindiğinde artık Osmanlı Devleti yıkılmış, yerine Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştu. Tanzimat’la başlayan batılılaşmanın etkisi o zamana kadar hâlen devam etmiş ve üstelik giderek artmıştır. Bu durum Batılı ülkelerin kanunlarının iktibas edilmesi yönündeki çalışmaları hızlandırmıştır. Bu kapsamda İsviçre’den Medeni Kanun ve Borçlar Kanunu tercüme edilip, 1926 yılında kabul edilerek yürürlüğe konulmuş ve aynı zamanda Mecelle yürürlükten kaldırılmıştır.¹⁰⁹

Özel hukuk alanında Medeni Kanun ve Borçlar Kanunu’nun yürürlüğe girmesi, esas itibariyle kişilerin özel hukuktaki taleplerinin devlet gücü ile yerine getirilmesini konu alan cebri icra hukukunda da bunlara uygun bir kanuni düzenlemeyi zorunlu kılmıştır.¹¹⁰ Zira o dönemde geçerli olan (1914 tarihli) İcra Kanunu Muvakkati’nin,¹¹¹ söz konusu kanunlardaki hükümler ve müesseselerle uyduğu ve ihtiyaçları karşılamakta yeterli olduğu söylenemezdi. Öte yandan, 1926 yılında yürürlüğe giren Ticaret Kanunu’nda iflâs hukukunun düzenlenmeyip, eski kanunun iflâsa ilişkin hükümlerinin saklı tutulması nedeniyle, ayrıca o zamanın şartlarına ve maddi hukukta yürürlüğe giren yeni kanunlara uygun bir iflâs kanunu ihtiyacı da devam etmekteydi.¹¹²

Bu düşüncelerle icra ve iflâs hukukunda çeşitli kanun çalışmaları yürütülmüştür.¹¹³ Nihayet hem haciz (cüz’i icra) hem de iflâs (küllî icra) yolunu düzenleyen İsviçre Federal İcra ve İflas Kanunu olan “*Bundesgesetz über*

¹⁰⁸ Kaşıkçı, s. 307 vd.

¹⁰⁹ Kaşıkçı, s. 384-387.

¹¹⁰ Umar, Gelişme, s. 136; Postacıoğlu/Altay, s. 9-10; Ansay, İcra, s. 5-9; Saim Üstündağ, *İcra ve İflâs Kanunu’nun dünü ve bugünü* (İstanbul: Evrim Kitabevi, 1990), s. 5-10; Ejder Yılmaz, “Dünden Bugüne İcra ve İflâs Kanunumuz”, *SÜHFD*, 11/3-4 (2003), s. 9-10; Uyar, Tarihçe, s. 74; Yılmaz, Şerh, s. 30; Uzar, s. 39.

¹¹¹ Bkz. yuk. dn. 103.

¹¹² Ansay, İcra, s. 5-8; Uzar, s. 31, 39, 40. Ayrıca bkz. yuk. dn. 103.

¹¹³ Bu konuda bkz. Ansay, İcra, s. 5-8; Umar, Gelişme, s. 136-137; Uzar, s. 39-43. Bu arada, 1914 tarihli İcra Kanunu Muvakkati’nde ilamsız icra imkânı olmayıp sadece ilamların icrasına ilişkin hükümler bulunduğundan, Kanunu tadil etmek amacıyla 15.03.1928 tarihinde Alman hukukundan yararlanılarak ilamsız icraya ilişkin hükümleri içeren 1215 sayılı “İcra Kanunu’na Bazı Mevad İlavesi Hakkında Kanun” (RG. 21.03.1928/845) kabul edilmiştir (Ansay, İcra, s. 4-5; Üstündağ, İİK, s. 5; Uyar, Tarihçe, s. 73; Uzar, s. 26). Kanun ile ilgili olarak ayrıca bkz. Yılmaz, İİK, s. 10, dn. 2; Umar, Gelişme, s. 137. Söz konusu Kanun ile sağlanan ilamsız icra yolu, uygulamada özellikle para alacaklarının tahsili ve mahkemelerin iş yükünü azaltma açısından oldukça başarılı sonuçlar vermiş ve o dönemlerde para borçlarında ilamsız icra sistemini kabul eden İsviçre’nin kanununa olan ilgiyi bir kat daha artırmıştır (Postacıoğlu/Altay, s. 9; Umar, Gelişme, s. 137; Uzar, s. 41).

Schuldbetreibung und Konkurs (SchKG)’un¹¹⁴ hükümlerinde pek az değişiklik yapılarak, 18.04.1929 tarihinde 1424 sayılı İcra ve İflas Kanunu kabul edilmiştir.¹¹⁵ Bu Kanun’la cebri icra hukuku ile ilgili hükümler, bütün olarak tek bir kanunda toplanmıştır.¹¹⁶ Fakat yürürlüğe girer girmez eleştirilmeye başlanan 1424 sayılı İİK, çeşitli nedenlerle uygulamada pek bir başarı sağlayamamıştır.¹¹⁷ Bununla birlikte, bu Kanun, 2004 sayılı İİK’nin yürürlüğe girdiği 04.09.1932 tarihine kadar, üç yıl yürürlükte kalmıştır.

(2) 1424 ve 2004 Sayılı İcra ve İflas Kanunlarında Haczedilmezlikle İlgili Hükümler ve Bunların Gelişimi

Haczedilmezlikle ilgili hükümler 1424 sayılı İİK m. 71¹¹⁸ vd.; 2004 İİK’da ise m. 82¹¹⁹ vd.’de düzenlenmiştir. Burada, söz konusu maddelerdeki hükümler tek tek

¹¹⁴ Bu dönemde icra ve iflâs kanununun hazırlanması için oluşturulan komisyonun raporunda, İsviçre’nin kanununun “Para Borcu İçin Takip ve İflas Hakkında Federal Kanun” şeklinde tercüme edildiği görülmektedir (Üstündağ, İİK, s. 15).

¹¹⁵ Ansay, İcra, s. 5-8; Umar, Gelişme, s. 137-138; Uyar, Tarihçe, s. 74; Uzar, s. 41-43; Sema Taşpınar, “İsviçre Federal İcra ve İflas Kanunu’nda Yapılan Değişikliklere Genel Bir Bakış”, 75. Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki Kuru Armağan’ı (Ankara: TBB Yayınları, 2004), s. 599. Bu konuda ayrıca bkz. Postacıoğlu/Altay, s. 9-11; Yılmaz, İİK, s. 10. Kanun için bkz. RG. 04.05.1929/1183. Kanun, m. 344 gereği yayımlandıktan dört ay sonra yürürlüğe girmiştir.

¹¹⁶ Uzar, s. 43.

¹¹⁷ Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Ansay, İcra, s. 9-12; Umar, Gelişme, s. 139-141; Yılmaz, Cumhuriyet, s. 880; Uzar, s. 47-50.

¹¹⁸ 1424 sayılı İİK’nin haczi caiz olmayan eşya ve alacaklar başlıklı 71. maddesi şu şekildeydi: “Aşağıdaki şeyler haczolunamaz: 1- Devlet malları, 2- Borçlu ve ailesinin zatî ve lüzumlu elbise ve eşyası ve yatakları ve ibadet eşyası ile kitapları, 3- Vaz geçilmesi kabil olmayan matbah takımı ve pek lüzumlu ev eşyası, 4- Borçlu ve ailesinin san’at ve meslekleri için elzem alât ve edevat ve kitapları ve arazi ve çift hayvanatı ve bunların teferruatı, 5- Borçlu ve ailesinin idareleri için elzem olduğu halde borçlunun tercih edeceği bir aylık yemeleri ve yataklıkları ile beraber bir süt veren manda ve ineği veya üç keçi veya koyunu, 6- Borçlu ile ailesinin iki aylık yiyecek ve yatacakları, 7- Borçlar kanununun 510 uncu maddesi mucibince haczolunamamak üzere tesis edilmiş olan kaydıhayatla iratlar, 8- Memleketin ordu ve zabıta hizmetlerinde malûl olanlara bağlanan tekaüt maaşlarıyla bu hizmetlerden birinin ifası sebebiyle ölenlerin ailelerine bağlanan maaşlar, 9- Bir muavenet sandığı veya cemiyeti tarafından hastalık, zaruret, ölüm gibi... hallerde bağlanan maaşlar, 10- Vücut veya sıhhat üzerinde ika edilen zararlar için tazminat olarak mutazarrırın kendisine veya ailesine toptan veya irat şeklinde verilen paralar, 11- Borçlunun başkasının hakkına karşı merhun veya bu hükümde olmayan hâline münasip evi. Şu kadar ki ev kıymetçe fazla ise bedelinden hâline münasip bir yer alınabilecek miktarı borçluya bırakılmak üzere haczedilerek satılır” (RG. 04.05.1929/1183).

¹¹⁹ 2004 sayılı İİK m. 82’nin ilk hâli şu şekildeydi: “Aşağıdaki şeyler haczolunamaz: 1- Devlet malları; 2- Borçlunun zati ve mesleği için lüzumlu elbise ve eşyası ile borçlu ve ailesine lüzumu olan yatak takımları ve ibadete mahsus kitap ve eşyası; 3- Vazgeçilmesi kabil olmayan mutfak takımı ve pek lüzumlu ev eşyası; 4- Borçlu çiftçi ise kendisinin ve ailesinin maişetleri için zarurî olan arazisi ve çift hayvanları ve diğer teferruatı, değilse sanat ve mesleği için lüzumlu olan alât ve edevat ve kitapları; 5- Borçlu ve ailesinin idareleri için lüzumlu ise borçlunun tercih edeceği bir süt veren mandası veya ineği yahut üç keçi veya koyunu ve bunların bir aylık yem ve yataklıkları, 6- Borçlu ile ailesinin iki aylık yiyecek ve yakacakları; 7- Borçlar Kanununun 510 uncu maddesi mucibince haczolunamamak üzere tesis edilmiş olan kaydi hayatla iratları; 8- Memleketin ordu ve zabıta hizmetlerinde malûl olanlara bağlanan tekaüt maaşlarıyla bu hizmetlerden birinin ifası sebebiyle ölenlerin ailelerine bağlanan maaşlar; 9- Bir muavenet sandığı veya cemiyeti tarafından hastalık, zaruret ve ölüm gibi hallerde bağlanan maaşlar; 10- Vücut veya sıhhat üzerinde ika edilen zararlar için tazminat olarak

değerlendirilmeden, her iki kanunda esas olarak birbirinden farklı olan hususlar karşılaştırılacak ve zaman içinde yapılan değişiklikler kısaca ele alınacaktır.

Öncelikle 1424 sayılı İİK’de haczi caiz olmayan mallar sayılırken, mevcut düzenlemedeki (İİK m. 82/f. 1, b. 1) gibi özel kanunlardaki haczedilmezlik hâlleri burada belirtilmemiştir. Böyle bir düzenleme 2004 sayılı İİK’nin ilk hâlinde de bulunmamaktaydı. Ancak 03.07.1940’ta kabul edilen 3890 sayılı Kanun¹²⁰ ile yapılan değişiklik neticesinde “Devlet mallarile mahsus kanunlarında haczi caiz olmadığı gösterilen mallar” ifadesiyle, özel kanunlardaki haczedilmezlik hâlleri de ilgili hükme eklenmiş¹²¹ ve bu hüküm daha sonra yapılan değişikliklerde de korunarak günümüze kadar gelmiştir. Ayrıca bu arada haczedilmezlikle ilgili hükümler içeren özel kanunların sayısı da gittikçe artmıştır.

Bir başka göze çarpan farklılık, haczedilmezliğin istisnalarından biri olarak kabul edilen malın değerinin yüksek olması durumunda, bedelinden, borçluya aynısından daha ucuz bir mal alabilecek kadar paranın bırakılması kaydıyla haczin gerçekleştirilmesi hususunun, sadece hâle münasip ev için öngörülmesidir (1424 sayılı İİK m. 71/b. 11). Bu durum 2004 sayılı İİK’de de aynı şekilde düzenlenerek, seksen yıl gibi bir süre boyunca

mutazarrırın kendisine veya ailesine toptan veya irat şeklinde verilen veya verilmesi lâzımgelen paralar; 11- Borçlunun hâline münasip evi (ev kıymetçe fazla ise bedelinden hâline münasip bir yer alınabilecek miktarı borçluya bırakılmak üzere haczedilerek satılır).

Kanunu Medenin 807 inci maddesi hükmü mahfuzdur.

2, 3, 4 ve 5 numaralı fıkralardaki istisna borcun bu eşya bedelinden tevellüt etmemesi hâline münhasırdır.

Bir malın haczi caiz olup olmadığı hakkında tetkik mercii tarafından verilecek kararlar on gün içinde temyiz olunabilir” (RG. 19.06.1932/2128).

¹²⁰ İcra ve İflâs Kanununun bazı maddelerini değiştiren Kanun (RG. 11.07.1940/4558). Burada şunu belirtmek gerekir ki, bu değişikliklerden sonra İİK’de yapılan diğer önemli değişikliklerden biri de 18.02.1965 tarih ve 538 sayılı Kanun’la yapılan değişikliklerdir (RG. 06.03.1965/11946). Ancak İİK m. 82 bakımından yapılan değişikliklerin, maddenin 3890 sayılı Kanun’dan sonraki hâlinde esas olarak çok da farklılık taşımadığını belirtmek gerekir. Bunun yanında yapılan değişikliklerle beraber haczedilmezlik bakımından önceden yapılan anlaşmaların geçersizliği (İİK m. 83/a) ve yavrulu hayvanların analarından, aynı şekilde analarının da yavrularından ayrı haczedilemeyeceği (İİK m. 83/b) gibi çok önemli iki hüküm kanuna eklenmiş olup, bu düzenlemeler hakkındaki değerlendirmeler ilgili konu başlıkları altında yapılacaktır. 3890 ve 538 sayılı Kanun değişiklikleri hakkında ayrıca bkz. Uzar, s. 68-93.

¹²¹ Burada hükümetin teklifi, devlet mallarının olduğu birinci bende “belediye ve köy kanunlarında haczi caiz olmadığı gösterilen mallar” ibaresinin eklenmesi şeklinde olsa da şu ifadelerle teklif değiştirilmiş ve hükmün kapsamı genişletilmiştir: “Haczi caiz olmayan mallar, bu mevzuda umumî kanun addedilmesi icab eden icra kanununda tayin ve tesbit edilmiş olmakla beraber diğer kanunların da kendi bünyelerinin icabı olan bazı istisnaları ihtiva edebileceklerine nazaran birinci bendin ‘Devlet mallarile mahsus kanunlarında haczi caiz olmadığı gösterilen mallar’ şeklinde tanzimi daha doğru olur” [TBMM Tutanak Dergisi, C. 13, s. 18, 31, 51 (<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d06/c013/tbmm06013071ss0208.pdf>, 01.08.2022)].

değiştirilmeden uygulanmıştır. Fakat daha sonra 02.07.2012 tarih ve 6352 sayılı Kanun¹²² (m. 16) ile değişiklik yapılarak başka bentlerdeki mallar için de bu husus öngörülmüş ve böylece istisnanın kapsamı genişletilmiştir (İİK m. 82/f. 3).¹²³

Bunun haricinde, 1424 sayılı İİK m. 71/b. 11’de “*Borçlunun başkasının hakkına karşı merhun veya bu hükümde olmayan hâline münasip evi*” denilmesinden, borçlunun rehin veya bu hükümde bir hakkın konusu olan hâle münasip evi için haczedilmezlik iddiasında bulunamadığı anlaşılmaktadır. Hükümdeki ifadeden sadece rehin hakkının sahibine karşı değil, diğer alacaklılara karşı da haczedilmezlik iddiasının ileri sürülemeyeceği anlamı çıkarılabilir. Buna göre, kanun koyucunun, hâle münasip evin rehin veya o hükümde bir hakkın konusu olmasını, haczedilmezlikten feragat gibi kabul ettiği söylenebilir. Bu husus, 1424 sayılı İİK’de günümüzdeki gibi “haczi caiz olmayan mal ve hakların haczedilebileceğine dair önceden yapılan anlaşmaların geçersiz olacağına” dair bir hüküm (İİK m. 83/a) olmadığı için, kendi içinde bir çelişki taşımıyorsa da hak doğmadan haktan vazgeçilemeyeceğine ilişkin temel hukuk ilkesi ve Medeni Kanun’un 23. maddesi çerçevesinde eleştiriye açıktır.¹²⁴ Zaten 2004 sayılı İİK m. 82/f. 1, b. 12’ye bakılırsa hükmün “*Borçlunun hâline münasip evi*” şeklinde değiştirildiği görülecektir. Dolayısıyla, borçlunun hâline münasip evinin haczedilmezliği, evin rehin veya o hükümde bir hakkın konusu olmamasına bağlı değildir. Öte yandan, evin rehin konusu olması hâlinde, bunun haczedilmezliğin istisnası şeklinde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği ayrıca ele alınacaktır.¹²⁵

Bilindiği üzere, takip konusu alacağın, haczedilemeyeceği belirtilen bazı malların bedelinden kaynaklanması ve bu alacak için söz konusu malların haczinin talep edilmesi hâlinde, ilgililer haczedilmezlik iddiasında bulunamayacaklardır (İİK m. 82/f. 2). Bu husus ve Medeni Kanun’un 807. maddesinin (4721 sa. TMK m. 893) saklı tutulması, 1424 sayılı İİK’de düzenlenmemişken; 2004 sayılı İİK’de bu eksikliğin giderildiği

¹²² RG. 05.07.2012/28344. Kanun değişikliğiyle ilgili olarak ayrıca bkz. Varol Karaaslan, “6352 Sayılı Kanun ile Haczedilmezlik Kurallarında Yapılan Değişiklikler”, *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11/2 (2012), s. 169 vd.

¹²³ Bu konuda ayrıca bkz. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, *İcra*, s. 346.

¹²⁴ Bkz. ve karşı. İbrahim Özbay, “İcra ve İflâs Hukukumuzda Haczedilmezlikten Feragat (İİK m. 83/a)”, *AÜEHFD*, IX/1-2 (2005), s. 545. Ayrıca bkz. 17.02.1926 tarih ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi (RG. 04.04.1926/339) m. 23/f. 1 ve 2’ye göre, “*Kimse, medeni haklardan ve onları kullanmaktan kısmen olsun feragat edemez. Kimse, hürriyetini ferağ edemediği gibi kanuna veya adab-ı umumiyeğe mugayir surette takyit dahi edemez*”.

¹²⁵ Bkz. aşağı. III. Bölüm, I, D, 2, b.

görülmektedir.¹²⁶ Ancak, 2004 sayılı İİK'nin ilk hâlinde bu istisnai durum için belirtilen malların arasında "hâle münasip ev" sayılmamışken, 538 sayılı Kanun'la yapılan değişiklik neticesinde hükme eklenmiştir.^{127, 128}

2004 sayılı İİK'nin ilk hâlinde m. 82/f. 4'teki "*Bir malın haczi caiz olup olmadığı hakkında tetkik mercii tarafından verilecek kararlar on gün içinde temyiz olunabilir*" şeklindeki hüküm, 3890 sayılı Kanun'la maddeden çıkarılmıştır. Bununla birlikte, uygulamada yıllarca bir malın haczinin caiz olup olmadığına icra mahkemeleri (tetkik mercii) karar vermiştir.¹²⁹ Daha sonra 6352 sayılı Kanun ile beraber eklenen İİK m. 82/f. 4 ise şu şekilde kaleme alınmıştır: "*İcra memuru, haczi talep edilen mal veya hakların haczinin caiz olup olmadığını değerlendirir ve talebin kabulüne veya reddine karar verir.*"¹³⁰

Haczi kısmen caiz olan mal varlığı değerleriyle ilgili olarak 1424 sayılı İİK'deki düzenlemeye (m. 72)¹³¹ bakıldığında, belirtilen gelirlerin günümüzde olduğu gibi asgari bir kısmının (en az dörtte bir) mutlaka haczedileceği şeklinde bir hüküm bulunmamaktaydı. Yani icra memuru, borçlu ve ailesinin geçinmeleri için gereken

¹²⁶ Aynı şekilde bkz. Umar, Gelişme, s. 144; Uzar, s. 58. Ayrıca bkz. aşağı. III. Bölüm, I, D, 1.

¹²⁷ Doktrindeki bir görüş ilgili fıkra hâle münasip evin sayılmamış olmasını bir unutkanlık olarak nitelendirmiştir (Postacıoğlu/Altay, s. 42, dn. 28). Gerçekten kanunda, takip konusu alacağın borçlunun mesleki eşyasının bedelinden kaynaklanması hâlinde, bu eşyanın haczi mümkün kılınmış iken, hâle münasip evin bedelinden kaynaklanan alacaklarda dahi evin haczedilmezliğini muhafaza etmenin başka türlü bir izahının olmadığı kanaatindeyiz. Fakat belirtmek gerekir ki, bu husus, daha önce yapılan 3890 sayılı Kanun değişikliğinde de hükme eklenmemiş ve bu hüküm 538 sayılı Kanun'la 1965'te yapılan değişikliğe kadar otuz yıldan fazla bir süre aynı şekilde kalmıştır.

¹²⁸ Söz konusu istisnanın (İİK m. 82/f. 2) kapsamında, ev eşyasının haczedilmezliğini içeren 3. bent de bulunmaktaydı. Ancak 28.03.2023 tarih ve 7445 sayılı Kanun (RG. 05.04.2023/32154) ile yapılan değişiklik sonucunda bu bent, istisnanın kapsamından çıkarılmıştır. Dolayısıyla ilgili hükümde belirtilen "borçlu ve aynı çatı altında yaşayan aile bireylerine ait kişisel eşya ile ailenin ortak kullanımına hizmet eden tüm ev eşyasının" artık bunların bedeline ilişkin alacaklarda da haczi mümkün değildir. Kanun'un genel gerekçesinde ifade edildiği üzere, yapılan değişikliklerle kişilerin, asgari yaşam standartları muhafaza edilerek insan onuruna yakışır bir biçimde hayatlarını sürdürebilmeleri koruma altına alınmaktadır [Kanun'un genel gerekçesi için bkz. <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBS/PublicFile/D27/Y6/T2/DosyaKomisyonRaporunuVerdi/2f675167-40a3-4cee-ab80-423d94ef934a.pdf> (18.02.2024)].

¹²⁹ Tolga Akkaya, "İcra Memurunun Haczedilmezlik Kurallarını Kendiliğinden Dikkate Alıp Alamayacağı Sorunu", *DEÜHFD, Prof. Dr. Bilge Umar'a Armağan*, C. 11 (2009), s. 845 vd.; Kuru, El Kitabı, s. 526; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayyaz/Hanağası, *İcra*, s. 350, dn. 16.

¹³⁰ Konu ile ilgili olarak bkz. aşağı. III. Bölüm, I, C.

¹³¹ 1424 sayılı İİK'nin "Kısmen haczi kabil alacaklar" başlıklı 72. maddesi şöyleydi: "*Ücretler, maaşlar, tahsisat ve sair her nevi hizmet ücretleri, intifa hakları ve hasılatı, nafakalar, tekaüt maaşları, sigortalar veya tekaüt sandıkları tarafından tahsis edilen iratlar borçlu ve ailesinin geçinmeleri için icra memurunca elzem olarak takdir edilen miktar tenzil edildikten sonra haczolunabilir*".

miktarı belirledikten sonra kalan miktarı haczedebilirdi.¹³² Borçlunun gelirinin bir kısmının mutlak olarak haczedilmesi yönünde herhangi bir düzenlemenin olmaması nedeniyle, uygulamada bazı hâllerde takdir edilen miktardan geriye bir şeyin kalmadığı ve borçlunun gelirinin bir kuruşuna dahi dokunulmadığı ifade edilmiştir.¹³³ Nitekim, daha sonra aynı hükmün 2004 sayılı İİK'deki karşılığı olan m. 83/f. 1'e haczedilecek miktarın, gelirin dörtte birinden aşağı olamayacağı kuralı eklenmiştir.¹³⁴ Kanun'da haczi kısmen caiz olan şeylerin düzenlendiği bu önemli hüküm (m. 83) ile ilgili zamanla başka değişiklikler de yapıldıktan sonra mevcut hâlini almıştır.¹³⁵

1424 sayılı İİK ile ilgili değinilecek son husus, m. 73/f. 1'e göre, yetişmemiş çayır, tarla, bağ ve bahçe mahsullerinin haczedilememesiydi.¹³⁶ Bu husus 2004 sayılı İİK'nin ilk hâliyle değiştirilerek mahsullerin, yetişmeleri zamanından en çok iki ay önce haczedilebilmeleri imkânı sağlanmış (İİK m. 84) ve söz konusu hükümde günümüze kadar ayrıca herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.¹³⁷

¹³² Mehaz kanun olan İsviçre Federal İcra ve İflas Kanunu'nda hâlen benzer doğrultudaki hüküm uygulanmaktadır (bkz. aşı. I. Bölüm, III, A, 2).

¹³³ Umar, Gelişme, s. 139-140, 146. Benzer şekilde bkz. Uzar, s. 49, 60.

¹³⁴ 2004 sayılı İİK m. 83/f. 1'in ilk hâli şu şekildeydi: "*Maaşlar, tahsisat ve her nevi ücretler, intifa hakları ve hasılatı, nafakalar, tekaüt maaşları, sigortalar veya tekaüt sandıkları tarafından tahsis edilen iratlar borçlu ve ailesinin geçinmeleri için icra memurunca lüzumlu olarak takdir edilen miktar tenzil edildikten sonra haczolunabilir. Ancak haczolunacak miktar bunların dörtte birinden aşağı olamaz*". Aynı hükmün ikinci fıkrası ise şöyleydi: "*Miktara veya bunun tezyit veya tenzili taleplerine dair tetkik mercii tarafından verilecek kararlar on gün içinde temyiz olunabilir*". Ancak 3890 sayılı Kanun ile bu fıkra maddeden çıkarılmış; birinci fıkrada ise küçük bir değişiklik yapılarak günümüzdeki şeklini almış ve yine birinci fıkranın son kısmı olan "*Ancak haczolunacak miktar bunların dörtte birinden aşağı olamaz*" ifadesi ikinci fıkra olarak düzenlenmiştir. Bununla birlikte daha sonra İİK m. 83/f. 2, 12.04.1968 tarih ve 1045 sayılı Kanun (RG. 18.04.1968/12878) ile tekrar değiştirilerek şimdiki hâlini almıştır. Yapılan değişikliklerle ilgili olarak ayrıca bkz. Umar, Gelişme, s. 160.

¹³⁵ İİK m. 83'ün günümüzdeki hâli şu şekildedir: "*(1) Maaşlar, tahsisat ve her nevi ücretler, intifa hakları ve hasılatı, ilama müstenit olmayan nafakalar, tekaüt maaşları, sigortalar veya tekaüt sandıkları tarafından tahsis edilen iratlar, borçlu ve ailesinin geçinmeleri için icra memurunca lüzumlu olarak takdir edilen miktar tenzil edildikten sonra haczolunabilir. (2) Ancak haczolunacak miktar bunların dörtte birinden az olamaz. Birden fazla haciz var ise sıraya konur. Sırada önde olan haczin kesintisi bitmedikçe sonraki haciz için kesintiye geçilemez.*" Bu hükmün kamu alacaklarının tahsilinde benzeri "*Kısmen haczedilebilen gelirler*" başlıklı AATUHK m. 71 olup, buna göre, "*(1) Aylıklar, ödenekler, her çeşit ücretler, intifa hakları ve hasılatı, ilama bağlı olmayan nafakalar, emeklilik aylıkları, sigorta ve emeklilik sandıkları tarafından bağlanan gelirler kısmen haczolunabilir. Ancak haczolunacak miktar bunların üçte birinden çok dörtte birinden az olamaz. (2) Asgari ücreti aşmayan aylık gelirlerin onda birinden fazlası haczolunamaz*" [21.07.1953 tarih ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun (RG. 28.07.1853/8469)]. Konu hakkında ayrıca bkz. aşı. II. Bölüm, II, E, 1.

¹³⁶ Aynı şekilde bkz. Umar, Gelişme, s. 139-140, 146; Uzar, s. 49, 61.

¹³⁷ İİK'nin "*Yetişmemiş mahsullerin haczi*" başlıklı 84. maddesine göre, "*(1) Yetişmemiş her nevi toprak ve ağaç mahsulleri yetişmeleri zamanından en çok iki ay evvel haczolunabilir. Bu suretle haczedilen mahsullerin borçlu tarafından başkasına devri haczedilen alacaklıya karşı hükümsüz olup icranın devamına mani olmaz. (2) Alacağı taşınmaz rehinle temin edilmiş olan alacaklının mütemmim cüz olarak merhunun yetişmemiş mahsulleri üzerinde haiz olduğu hakka hâlel gelmez. Şu kadar ki mürtehin*

Haczedilmezlikle ilgili hükümler bakımından yakın tarihte 7445 sayılı Kanun’la ve bundan önceki değişiklik olan 6352 sayılı Kanun’la¹³⁸ önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler çalışmanın ilgili kısımlarında ele alınmıştır. Tüm değişikliklerden sonra “Haczi caiz olmayan mallar ve haklar” başlıklı İİK m. 82’nin¹³⁹ güncel hâli şu şekildedir: “Aşağıdaki şeyler haczolunamaz:

1. Devlet malları ile **mahsus kanunlarında haczi caiz olmadığı gösterilen mallar**,¹⁴⁰

2. Ekonomik faaliyeti, sermayesinden ziyade bedenî çalışmasına dayanan borçlunun mesleğini sürdürebilmesi için gerekli olan her türlü eşya,¹⁴¹

rehinin icraca paraya çevrilmesi için mahsullerin yetişmesinden evvel takip talebinde bulunmuş olmalıdır”.

¹³⁸ Çalışma konusuyla ilgili bundan önceki yasal değişiklik ise 09.11.1988 tarih ve 3494 sayılı Kanun değişikliği (RG. 25.11.1988/20000) ile “Taşınmaz Rehni Kapsamındaki Eklentinin Haczi” başlıklı İİK m. 83/c hükmünün Kanun’a eklenmesidir. Buna göre, “Taşınmaz rehni ipotek akit tablosunda sayılı bulunan eklenti taşınmazdan ayrı olarak haczedilemez. Türk Kanunu Medenisinin 777 nci maddesi hükmü saklıdır”. Bu konuda ayrıca bkz. aşağı. II. Bölüm, I, C, 2, a.

¹³⁹ Burada belirtmek gerekir ki, kamu alacaklarının tahsili bakımından haczedilemeyecek malların yer aldığı ve özel kanunlarda bulunan haczedilmezlik hâllerinin de aynı şekilde saklı tutulduğu benzer düzenleme olan AATUHK m. 70 ise şu şekildedir: “Aşağıda gösterilen mallar haczedilemez: 1. (Değişik: 4/5/1994- 3986/16) 233 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname hükümlerine tabi iktisadi devlet teşekkülleri, kamu iktisadi kuruluşları, bunların müesseseleri, bağlı ortaklıkları, iştirakleri ve mahalli idarelerin malları hariç olmak üzere Devlet malları ile hususî kanunlarında haczi caiz olmadığı gösterilen mallar. 2. Borçlunun şahsı ve mesleği için gerekli elbise ve eşyası ile, borçlu ve ailesine gerekli olan yatak takımları ve ibadete mahsus kitap ve eşyası, 3. Vazgeçilmesi kabil olmıyan mutfak takımı ve pek lüzumlu ev eşyası, 4. Borçlu çiftçi ise kendisinin ve ailesinin geçimleri için zaruri olan arazi ve çift hayvanları ve taşıtları ve diğer teferruat ve tarım aletleri; çiftçi değilse sanat ve mesleği için gerekli olan alet ve edevatı ve kitapları; arabacı, kayıkçı, hamal gibi küçük taşıt sahiplerinin ancak geçimlerini sağlayan taşıt vasıtaları, 5. Borçlu veya ailesinin geçimleri için gerekli ise, borçlunun tercih edeceği bir süt veren mandası veya ineği veya üç keçi veya koyunu ve bunların üç aylık yem ve yataklıkları, 6. Borçlu ve ailesinin iki aylık yiyecek ve yakacakları ile; a) Borçlu çiftçi ise ayrıca gelecek mahsul için gerekli olan tohumluğu, b) Borçlu bağ, bahçe veya meyva ve sebze yetiştiricisi ise kendisinin ve ailesinin geçimleri için zaruri olan bağ, bahçe ve bu işler için gerekli bulunan alat ve edevatı, malzemesi ve fide ve tohumluğu, c) Geçimi hayvan yetiştirmeye munhasır olan borçlunun kendisinin ve ailesinin geçimleri için zaruri olan miktarda hayvan ile bu hayvanların üç aylık yem ve yataklıkları. 7. Memleketin ordu ve zabıta hizmetlerinde malûl olanlara bağlanan emekli aylıkları ile, bu kabil kimselerin dul ve yetimlerine bağlanan aylıklar ve ordunun hava ve denizaltı mensuplarına verilen uçuş ve dalış ikramiyeleri, 8. Bir yardım sandığı veya derneği tarafından hastalık, zaruret ve ölüm gibi hallerde bağlanan aylıklar, 9. Vücut ve sağlık üzerine ika edilen zararlar için tazminat olarak görenin kendisi veya ailesine toptan veya irat şeklinde verilen veya verilmesi gereken paralar, 10. Askerlik malûllerine, şehit yetimlerine verilen harb malûllüğü zammı ile, 1485 sayılı kanun gereğince verilen tekel beyiyeleri, 11. Borçlunun hâline münasip evi “ancak evin değeri fazla ise bedelinden hâline münasip bir yer alınabilecek miktarı borçluya bırakılmak üzere haczedilerek satılabilir”, 12. Harcırah Kanununa göre yapılan ödemeler, 13. 2022 sayılı Kanun uyarınca bağlanan aylıklar”.

¹⁴⁰ Bkz. aşağı. II. Bölüm, II.

¹⁴¹ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 117 vd.

3. Para, kıymetli evrak, altın, gümüş, değerli taş, antika veya süs eşyası gibi kıymetli şeyler hariç olmak üzere, borçlu ve aynı çatı altında yaşayan aile bireylerine ait kişisel eşya ile ailenin ortak kullanımına hizmet eden tüm ev eşyası,¹⁴²

4. Borçlu çiftçi ise kendisinin ve ailesinin geçimi için zaruri olan arazi ve çift hayvanları ve nakil vasıtaları ve diğer eklenti ve ziraat aletleri; değilse, sanat ve mesleki için lüzumlu olan alat ve edevat ve kitapları ve arabacı, kayıkçı, hamal gibi küçük nakliye erbabının geçimlerini temin eden nakil vasıtaları,

5. Borçlu ve ailesinin idareleri için lüzumlu ise borçlunun tercih edeceği bir süt veren mandası veya ineği veyahut üç keçi veya koyunu ve bunların üç aylık yem ve yataklıkları,

6. Borçlunun ve ailesinin iki aylık yiyecek ve yakacakları¹⁴³ ve borçlu çiftçi ise gelecek mahsül için lazım olan tohumluğu,

7. Borçlu bağ, bahçe veya meyva veya sebze yetiştiricisi ise kendisinin ve ailesinin geçimi için zaruri olan bağ bahçe ve bu sanat için lüzumlu bulunan alat ve edevat, Geçimi hayvan yetiştirmeye münhasır olan borçlunun kendisi ve ailesinin maiyetleri için zaruri olan miktarı¹⁴⁴ ve bu hayvanların üç aylık yem ve yataklıkları,

¹⁴² Bu bent 7445 sayılı Kanun ile değiştirilmeden önce “Para, kıymetli evrak, altın, gümüş, değerli taş, antika veya süs eşyası gibi kıymetli şeyler hariç olmak üzere, borçlu ve aynı çatı altında yaşayan aile bireyleri için lüzumlu eşya; aynı amaçla kullanılan eşyanın birden fazla olması durumunda bunlardan biri” şeklindeydi. Yeni düzenlemede borçlu ve aile bireylerinin kişisel eşyası ile ailenin ortak kullanımına hizmet eden bütün ev eşyası haczin dışında tutulmuştur. Bunların sayısının birden fazla olması durumunda da haczedilmezlik niteliği geçerli olacaktır (Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 339-340). Ayrıca belirtmek gerekir ki, eşyanın değerinin yüksek olması ve alacağın eşyanın bedelinden kaynaklanması şeklindeki istisnai durumlara da 3. bent dahil edilmemiştir (bkz. İİK m. 82/f. 2 ve 3). Dolayısıyla “Para, kıymetli evrak, altın, gümüş, değerli taş, antika veya süs eşyası gibi kıymetli şeyler hariç olmak üzere...” kişisel eşya ile ailenin ortak kullanımına hizmet eden ev eşyasının haczedilebileceği bir duruma Kanun’da yer verilmemiştir. Benzer yönde bkz. Aşık/Oruç/Tok/Saçar, s. 172-173.

¹⁴³ Doktrindeki bir görüşe göre, hükümdeki iki aylık sürenin başlangıcı haczin yapıldığı tarihtir (Kuru, Haciz, s. 299; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 342; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 161). Öte yandan mehaz Kanun’daki benzer düzenlemede açıkça hacizden sonraki iki ay ifadesi kullanılmıştır (SchKG Art. 92/1, 5).

¹⁴⁴ Örneğin, borçlu, kümes hayvanlarını yetiştirerek geçimini sağlıyorsa kendisi ve ailesinin geçimini sağlayacak miktarda hayvan, borçluya bırakılmalıdır (Kuru, Haciz, s. 301). Bu konuda ayrıca bkz. Uyar, Haczedilmezlik, s. 578; Thomas G. W. Telfer, “Preliminary Paper on the Law of Personal Exemptions from Seizure: A Report for the Uniform Law Conference of Canada” (A Report Prepared for the Uniform Law Conference of Canada Annual Conference, Regina 2004), Western University Law Publications, s. 13. Mukayeseli hukuktaki benzer düzenlemeler için bkz. aşa. I. Bölüm, III.

8. Borçlar Kanununun 510 uncu maddesi¹⁴⁵ mucibince haczolunmamak üzere tesis edilmiş olan kaydı hayatla iratlar,¹⁴⁶

9. Memleketin ordu ve zabıta hizmetlerinde malûl olanlara bağlanan emeklilik maaşları¹⁴⁷ ile bu hizmetlerden birinin ifası sebebiyle ailelerine bağlanan maaşlar ve ordunun hava ve denizaltı mensuplarına verilen uçuş ve dalış tazminat ve ikramiyeleri, Askeri malûllerle, şehit yetimlerine verilen terfi zammı ve 1485 numaralı kanun hükmüne¹⁴⁸ göre verilen inhisar beyiye hisseleri,

10. Bir muavenet sandığı veya cemiyeti tarafından hastalık, zaruret ve ölüm gibi hâllerde bağlanan maaşlar,

¹⁴⁵ Ömür boyu gelir sözleşmesi (kaydı hayatla irat) ile ilgili 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun "Temlik ve haciz edilebilmesi" başlıklı 510. maddesi, "*Hilafına mukavele olmadıkça, alacaklı, hakkını başkasına temlik edebilir. Üçüncü şahıs lehine meccanen irat tesis eden kimse zamanında o şahsın iflası yahut borcundan dolayı takibat icrası hâlinde alacaklılarının menfaatına olarak irattan mahrum edilemeyeceğini şart koşabilir*" şeklindeydi. Bu hükmün 6098 sayılı TBK'deki karşılığı olan "Devredilebilmesi" başlıklı 610. maddeye göre, "*Sözleşmeyle aksi kararlaştırılmamışsa gelir alacaklısı, haklarını başkasına devredebilir*". Görüldüğü üzere hem maddenin başlığı değiştirilmiş hem de önceki hükümdeki ikinci cümle buraya alınmamıştır. Önceki kanunda cebri icrayla ilgili bazı hususlar öngörüldüğü için, İİK m. 82/f. 1, b. 8'de özellikle söz konusu düzenlemeye (BK m. 510) vurgu yapılmıştır (eski düzenleme bakımından bkz. Taşpınar, Hacedilmezlik, s. 192-194). Fakat mevcut düzenlemede (TBK m. 610) bu konuda herhangi bir hüküm bulunmadığı için İİK m. 82/f. 1, b. 8, şu şekilde anlaşılabilir: "*Haczolunmamak üzere tesis edilmiş olan kaydı hayatla iratlar*". Başka bir deyişle, hacizle ilgili şu an herhangi bir hüküm içermeyen TBK hükmüne atıf veya vurgu yapılmasına gerek olmadığı kanaatindeyiz [ayrıca bkz. <http://www.ilhanhelvevacidersleri.com/turk-borclar-kanunu/turk-borclar-kanunu-madde-610> (04.12.2021)]. Nitekim mehaz Kanun SchKG Art. 92/1, 7'de "haczolunmamak üzere tesis edilmiş" gibi bir ifade bulunmamakta, doğrudan ilgili kanun hükümlerinde (OR Art. 516-520) düzenlenen ömür boyu gelire ilişkin temel hakkın hacedilemeyeceği ifade edilmektedir. Ancak belirtmek gerekir ki, SchKG Art. 93/1 uyarınca gelirin kendisi kısmen hacedilebilir (Thomas Winkler, *Kommentar zum Bundesgesetz über Schuldbetreibung und Konkurs SchKG*, Jolanta Kren Kostkiewicz, Dominik Vock (Herausgeber). 4. Auflage, basierend auf der 1911 erschienenen 3. Auflage von Carl Jaeger (Zürich: Schulthess Juristische Medien AG, 2017), SchKG Art. 93, kn. 7).

¹⁴⁶ Bu hükmün tarafların bir mal varlığı değerine sözleşmeyle hacedilmezlik niteliği tanımları bakımından kabul edilmiş tek istisna olduğu yönünde bkz. Ansay, İcra, s. 95; Taşpınar, Hacedilmezlik, s. 26, 192; Postacıoğlu/Altay, s. 413-414. Ayrıca bkz. aşa. dn. 571. Doktrinde bir görüşe göre, bu imkânı sağlayan TBK m. 610'dur (Muşul, Haciz, s. 427). Fakat kanaatimizce önceki BK m. 510'un aksine, TBK m. 610'da hacizle ilgili herhangi bir hüküm bulunmadığından, mevcut durumda sözleşmeyle kaydı hayatla iratların hacedilemeyeceğini kararlaştırmaya imkân sağlayan düzenleme İİK m. 82/f. 1, b. 8'dir.

¹⁴⁷ Bu düzenleme, sadece ordu ve zabıta hizmetinde iken malûl olan kişilere ilişkin olup, bunun haricindeki malûl olan kişilerin emekli maaşları bu düzenleme kapsamına girmez (Kuru, Haciz, s. 302; Tuğba Korkmaz Dağlı, "Maaş ve Ücret Haczi" (YYLT, Ankara Üniversitesi SBE, 2021), s. 102-103). Diğer emeklilik aylıklarının haczi hakkında bkz. aşa. II. Bölüm, II, C, 1.

¹⁴⁸ Bu hüküm yürürlükten kaldırılmıştır (ayrıca bkz. Taşpınar, Hacedilmezlik, s. 196).

11. *Vücut veya sıhhat üzerine ika edilen zararlar için tazminat olarak mutazarrırın kendisine veya ailesine toptan veya irat şeklinde verilen veya verilmesi lazım gelen paralar*,¹⁴⁹

12. *Borçlunun hâline münasip evi*,¹⁵⁰

13. *Öğrenci bursları*.¹⁵¹

Medeni Kanunun 807 nci maddesi hükmü saklıdır. 2, 4, 5, 7 ve 12 numaralı bendlerdeki istisna, borcun bu eşya bedelinden doğmaması haline munhasırdır.

Birinci fıkranın (2), (4), (7) ve (12) numaralı bentlerinde sayılan malların kıymetinin fazla olması durumunda, bedelinden hâline münasip bir kısmı, ihtiyacını karşılayabilmesi amacıyla borçluya bırakılmak üzere haczedilerek satılır.

İcra memuru, haczi talep edilen mal veya hakların haczinin caiz olup olmadığını değerlendirir ve talebin kabulüne veya reddine karar verir”.¹⁵²

C. Haczedilmezliğin Bazı Müesseselerle Karşılaştırılması

İcra hukukunda bazen tarafların yanında aile bireylerinin, üçüncü kişilerin veya kamunun menfaatlerinin söz konusu olduğu durumlar olabilmektedir. Kanun koyucu da çeşitli düşüncelerle haczedilmezliğin dışında, başka kurallar ve haciz kısıtlamaları da öngörmüş ve böylece ilgililerin menfaatlerini korumaya çalışmıştır.¹⁵³ Bunlardan haczedilmezlikle karşılaştırılabilenlerden bazıları burada kısaca ele alınacaktır.

¹⁴⁹ Burada tazminat olarak verilecek paranın sadece maddi tazminata mı ilişkin olduğu; manevi tazminatın da bu kapsamda değerlendirilip değerlendirilmeyeceği hususunda bkz. aşağıda. dn. 575. Ayrıca bir görüşe göre, vücut veya sağlık dışında diğer kişilik değerlerinin ihlalden doğan zararlar için verilen manevi tazminatlar bu hükmün kapsamında değildir (Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 202; Gökhan Antalya, *Manevi Zararın Belirlenmesi ve Manevi Tazminatın Hesaplanması* (İstanbul: Legal, 2017), s. 44). Benzer şekilde bkz. Jolanta Kren Kostkiewicz, *SchKG Kommentar, Schuldbetreibungs- und Konkursgesetz mit weiteren Erlassen*. 20. Auflage (Zürich: Orell Füssli Verlag, 2020), Art. 92, kn. 53. Nitekim İsviçre’de Federal Mahkeme’ye göre haksız tutukluluk durumunda verilen tazminatlar haczedilebilir (Kren Kostkiewicz, SchKG Art. 92, kn. 53; Winkler, SchKG Art. 92, kn. 58; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 200).

¹⁵⁰ Burada “borçlunun” ifadesi kullanılsa da hâle münasip evi belirlerken varsa borçlunun ailesi de dikkate alınacaktır (Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 171; Volkan Özçelik, *İcra Müdürlüğünün Takdir Yetkisi* (Ankara: Adalet, 2014), s. 301-302; Işık, s. 489-491). Aynı yönde ayrıca bkz. Gülfem Akkırın, *Borçlunun Hâline Münasip Evinin Haczedilmezliği* (Ankara: Seçkin, 2021), s. 26 vd. Haczedilmezliğin ailenin korunması bakımından değerlendirilmesi hususunda bkz. aşağıda. I. Bölüm, II, G.

¹⁵¹ Konu hakkında bkz. aşağıda. II. Bölüm, II, C, 6.

¹⁵² Bu konuda bkz. aşağıda. III. Bölüm, I, C.

¹⁵³ Konuyla ilgili bir çalışmada, önce rehne müracaat kuralı (İİK m. 45), kefalet hâlinde icra takibi yasağı, ortaklıklarda ortaklık payının haczi, hacze iştirakte oluşan haciz engelleri “Haczedilmezlik Benzeri Müesseseler” ana başlığı altında dolaylı haciz kısıtlamaları olarak ele alınmıştır (Balkan, s. 199 vd.).

1. Taşkın (Aşkın) Haciz

Gerek Türk hukukunda (İİK m. 85/f. 1) gerekse bazı hukuk sistemlerinde (örneğin, bkz. ZPO § 803; SchKG Art. 97) borçlunun sorumluluğunun kapsamı asıl alacak, faiz ve masraflar olarak belirlenmiştir.¹⁵⁴ Borçlunun bunları aşan bir sorumluluğu kabul edilemez. Başka bir deyişle, haczi kabil mal varlığı değerlerinden, ancak asıl alacak, faiz ve masraflara yetecek oranda haciz gerçekleştirilebilir. Aksi takdirde, taşkın (aşkın) haciz¹⁵⁵ durumu ortaya çıkar.¹⁵⁶ Bu durumda esas olarak haciz geçerli olsa da devlet adına cebri icra işlemlerini yürüten icra memurunun yetkilerini aşarak alacağın miktarından fazla haciz işlemi gerçekleştirmesi söz konusudur.¹⁵⁷

Taşkın haciz yasağı ile haczedilmezlik arasında bazı benzerlikler bulunsa da birbirlerinden farklı müesseselerdir. Bu benzerlikler kısaca; “her iki durumda da yapılacak bir ihlalin şikâyet sebebi olması, buradaki asıl düşüncenin borçlunun alacaklının insafına terk edilmemesine dayanması, her iki müessesenin de insan onuru,

¹⁵⁴ Wolf-Dietrich Walker, “Alman hukukunda Cebri İcra da Temel Hakların İhlâli ve Korunması”, içinde *Doçent Dr. Halûk Konuralp’in Anısına Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukukçuları Toplantısı-VII, İlämsiz İcra*, çev. Evrim Erişir (İzmir/Çeşme: TBB Yayınları, 2009), s. 158; Hanns Prütting/Markus Gehrlein/Christian Tombrink, *Zivilprozessordnung Kommentar*. 10. Auflage (Köln: Luchterhand, 2018), § 803, kn. 5-6; Boran Güneysu, s. 26 vd. Bu konuda ayrıca bkz. Özekes, İlkeler, s. 211-212. ABD’nin Maine Eyaleti’ndeki benzer düzenleme için bkz. aşa. I. Bölüm, III, B, 2, b.

¹⁵⁵ Bu ifade hakkında bkz. Boran Güneysu, s. 26; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, *İcra*, s. 299, 306; Aşık/Oruç/Tok/Saçar, s. 150; Akgün, s. 128, 252, dn. 892; Gökhan Taneri, *Uygulamadan Örnek Hükümler BAM ve Yargıtay Kararlarıyla Haczedilmezlik Şikayeti* (Ankara: Seçkin, 2020), s. 127.

¹⁵⁶ Bunun İİK m. 85/f. 1’e aykırılığının yanında cebri icra hukukunun amacı ve ölçülülük ilkesi ile de bağdaşmadığı yönünde bkz. Aslan, Haciz, s. 283-284. Ayrıca İİK m. 85/f. 1’de, 7445 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonucunda, taşkın (aşkın) haciz yasağı, daha açık ifadelerle (aynı yönde bkz. Murat Atalı/İbrahim Ermenek/Ersin Erdoğan, *İcra ve İflâs Hukuku*. 7. bs. (Ankara: Yetkin, 2023), s. 199), “Borçlunun kendi yedinde veya üçüncü şahısta olan taşınır mallarıyla taşınmazlarından ve alacak ve haklarından alacaklının ana, faiz ve masraflar da dahil olmak üzere bütün alacaklarına yetecek miktarı haczolunur; ancak bu miktarı aşacak şekilde haciz yapılamaz” şeklinde düzenlenmiştir. Bu husus kanun gerekçesinde de vurgulanmıştır.

¹⁵⁷ Bu konuda bkz. Boran Güneysu, s. 31 vd. Fakat borçlunun haczedilebilir tek bir malı var ve bunun değeri alacağı aşıyorsa taşkın hacizden söz edilemez (Urs Peter Gruber, *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*. 2. Band, 6. Auflage, Hrsg. Thomas Rauscher, Wolfgang Krüger (München: C. H. Beck, 2020), § 803, kn. 66; Boran Güneysu, s. 40). Ayrıca ihale için, esas olarak malın tahmin edilen değerinin %50’si oranında bir teklifin yeterli olacağı düşünüldüğünde, çoğu durumda alacağın miktarından fazla bir oranda haciz işleminin yapılması söz konusu olabilir. Bu doğrultuda somut olayda taşkın haciz olup olmadığını değerlendirirken, haczedilen malın değerini ve asıl alacak, faiz ve masrafların miktarını göz önünde bulundurmak gerekir (Taneri, s. 127; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, *İcra*, s. 306). Aynı yönde bkz. Hans-Joachim Musielak/Wolfgang Voit/Jasmin Flockenhaus, *Zivilprozessordnung Kommentar*. 20. Auflage (München: Franz Vahlen, 2023), § 803, kn. 12a-14. Taşkın haciz (*excessive distress*) olup olmadığı değerlendirilirken, malın satış durumu da dikkate alınmalıdır (John Kruse, *The Law of Seizure of Goods Debtor’s Rights and Remedies* (Chichester: Barry Rose Law Publishers Ltd, 2000), s. 66).

mülkiyet hakkı, hukuk devleti ilkesi, ölçülülük ilkesi gibi temel hak ve ilkelerle ilgili olması¹⁵⁸ şeklinde belirtilebilir.

Taşkın haciz yasağında, esas olarak takip konusu alacağın kapsamını aşacak oranda, malın haczedilmemesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Haczedilmezlikte ise alacağın miktarından ve kural olarak niteliğinden bağımsız bir şekilde, bazı mal varlığı değerleri çeşitli amaçlarla, her koşulda haczin dışında tutulmuştur. Buna göre, takip konusu alacak hiç karşılanmasa dahi, kural olarak¹⁵⁹ borçlunun haczi caiz olmayan mallarına başvurulamaz. Aynı şekilde, taşkın haciz yasağına aykırı bir şekilde yapılan haczin konusunu da ancak, borçlunun haczi kabil mal varlığı değerleri oluşturabilir. Borçlunun haczedilemeyeceği belirtilen mallarının haczedilmesi hâlinde, taşkın haciz durumu değil de haczedilmezlikle ilgili hükümlerin ihlali söz konusu olur. Taşkın hacizde, haczin konusu yapılan malların haczi caiz olmasına rağmen gerçekleştirilen haciz işleminin değeri, alacak miktarını aşmıştır.¹⁶⁰

Taşkın haciz durumu ile karıştırılmaya müsait olan asıl husus, haczi kısmen caiz olan mallarda kanunda izin verilen miktarı aşan hacizlerin yapılmasıdır. Ancak bu durumda taşkın hacizden farklı olarak, alacak miktarının aşılması değil, kanunda haciz için belirlenen sınırın aşılması söz konusudur. Her iki hâlde de şikâyet üzerine mahkemece haczin tamamı yerine, sınırı aşan kısmı iptal edilir.¹⁶¹

Taşkın hacizde icra hukukundaki menfaat dengesinin borçlunun aleyhine bozulduğu görülmektedir. Bu nedenle taşkın haciz yasağında öncelikli olarak borçlunun menfaatleri dikkate alınmaktadır.¹⁶² Haczedilmezlikte ise borçlunun yanında, ailesinin, diğer ilgililerin ve kamunun menfaatleri de korunmaktadır.¹⁶³ Burada menfaat dengesi açısından, özellikle bazı hükümlerde görüleceği üzere, alacaklı aleyhine bir bozulma söz

¹⁵⁸ Taşkın haczin söz konusu hak ve ilkelerle çeliştiği yönünde bkz. Boran Güneysu, s. 26 vd. Haczedilmezliğin anayasal ilkeler ile temel hak ve hürriyetler çerçevesinde değerlendirilmesi hususunda bkz. aşı. I. Bölüm, II.

¹⁵⁹ Haczedilmezliğin istisnaları için bkz. aşı. III. Bölüm, I, D.

¹⁶⁰ Boran Güneysu, s. 39. Burada “alacak miktarı” şeklinde ifade edilen miktar, çalışmanın bütününden de anlaşılacağı üzere, İİK m. 85/f. 1 bağlamında asıl alacak, faiz ve masraflardan oluşan miktardır.

¹⁶¹ Boran Güneysu, s. 39, 41. Taşkın hacizde şikâyetle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Boran Güneysu, s. 40-49; Taneri, s. 129-132. Ayrıca bkz. aşı. III. Bölüm, II, A.

¹⁶² Boran Güneysu, s. 35; Hilmi Şeker, “Sürdürülebilir Yaşam, Sağlıklı Yaşlanma ve Haczedilmezlik”, *LHD*, S. 70 (2008), s. 3379, 3382.

¹⁶³ Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 9, 156; Pınar Çiftçi, *İcra Hukukunda Menfaat Dengesi* (Ankara: Adalet, 2010), s. 100; Özekes, İlkeler, s. 39. Burada sadece borçlunun değil, daha ziyade kamunun menfaatlerinin korunduğu hususunda bkz. Gustaf Klemens Schmelzeisen, “Verfügungen über unpfindbare Sachen”, *Archiv für die civilistische Praxis*, 143 (1937), s. 80.

konusudur. Fakat taşkın hacizde doğrudan alacaklının menfaatinin zedelendiğini söylemek mümkün değildir.¹⁶⁴

2. Hacizde Tertip (Sıra)

İcra hukukunda ölçülülük ilkesi ve menfaat dengesi bakımından en önemli hükümlerden biri, İİK'nin "Taşınır ve taşınmaz malların haczi" başlıklı 85. maddesidir.¹⁶⁵ Maddenin son fıkrasına göre, haczi koyan memur, alacaklı ile borçlunun menfaatlerini mümkün olduğu kadarıyla dengelemekle yükümlüdür.¹⁶⁶ Bu hükmü değerlendiren bir görüşe göre, kanunda, haczi yapan icra memurunun izleyeceği sıra konusunda açık bir düzenleme olmasa da¹⁶⁷ söz konusu hükümdeki genel ifadelerle getirilen kurala göre, yokluğu borçluya en az yük teşkil edecek; haczi ve satılması en kolay mallardan başlayarak haciz yapılmalıdır. Buna hacizde tertip (sıra) denilmektedir.¹⁶⁸ Bu kurala göre ilk önce borçlunun çekişmesiz malları haczedilecek; başkasına ait olduğu belirtilen veya üçüncü kişiler tarafından hakkında istihkak iddiası ileri sürülen çekişmeli malların haczi ise en sona bırakılacaktır (İİK m. 85/f. 2).¹⁶⁹ Doktrindeki bir görüşe göre, çekişmesiz mallardan ise ilk önce taşınırlar daha sonra taşınmazlar haczedilecektir.¹⁷⁰ Bu görüşe

¹⁶⁴ Taşkın haciz yasağının, satış aşamasının sonucunu görebilmesi bakımından aslında alacaklıyı da koruduğu yönünde bkz. Boran Güneysu, s. 35.

¹⁶⁵ Bkz. aşa. I. Bölüm, II, H. Ölçülülük ilkesi bakımından hacizde tertip ilkesi için bkz. Karlı, İcra, s. 281-282; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, İcra Hukuku, s. 73-74; Aslan, Haciz, s. 275 vd.; Alican Türkay, *İcra Hukukunda Ölçülülük İlkesi* (Ankara: Adalet, 2023), s. 135-139.

¹⁶⁶ Bunun Anayasa m. 10'da düzenlenen eşitlik ilkesinin de bir gereği olduğu yönünde bkz. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 306; Aslan, Haciz, s. 280.

¹⁶⁷ Öte yandan bu konuda İsviçre hukukunda SchKG Art. 95 (bkz. Aslan, Haciz, s. 282-287), İspanyol hukukunda LEC Art. 592'de açık düzenlemeler bulunmaktadır. Eski hukuk sistemlerindeki düzenlemeler için bkz. yuk. I. Bölüm, I, B.

¹⁶⁸ Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 176; Kuru, El Kitabı, s. 424; Görgün/Börü/Kodakoğlu, İcra, s. 155-156; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 307; Aşık/Oruç/Tok/Saçar, s. 155-156; Türkay, s. 135-136. Konuyla ilgili detaylı açıklamalar için ayrıca bkz. Aslan, Haciz, s. 282 vd.

¹⁶⁹ Kuru, El Kitabı, s. 425; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 307-308, 360; Görgün/Börü/Kodakoğlu, İcra, s. 156. Ayrıca bkz. Aslan, Haciz, s. 287-288. Yazarın da ifade ettiği gibi, burada tarafların yanında üçüncü kişilerin de menfaatleri gözetilmektedir. Ayrıca bu durum takip ekonomisi ilkesine de daha uygundur (Aslan, Haciz, s. 288). Aynı hükme göre, üçüncü kişilerce ihtiyaten haczedilmiş mallar da en son haczedilir (İİK m. 85/f. 2). Bir görüşe göre, "*Borçlunun üzerinde rehin hakkı gibi sınırlı bir aynı hak bulunan taşınır malları ile başka alacaklılar tarafından daha önce kesin veya ihtiyaten haczettirilmiş olan (çekişmesiz) taşınır mallarının haczi en sonraya bırakılır*" (Kuru, El Kitabı, s. 425).

¹⁷⁰ Görgün/Börü/Kodakoğlu, İcra, s. 156; Kuru, El Kitabı, s. 425; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 307-308; Atalı/Ermenek/Erdoğan, İcra, s. 199-201. Aynı yöndeki görüş için bkz. Aslan, Haciz, s. 289-293. Öte yandan, Aslan'a göre bazı hâllerde taşınmaz malın taşınır maldan önce haczedilmesi söz konusu olabilir (Aslan, Haciz, s. 290-291). Taşınır ve taşınmazlar arasında haciz bakımından herhangi bir sıra ayrımı yapılamayacağı yönündeki aksi görüş için bkz. Karlı, İcra, s. 282; Postacıoğlu/Altay, s. 380. Bu konuda bir görüşe göre, önceden birtakım kabuller yerine, somut olay

göre, taşınır veya taşınmaz mallar haczedildiğinde ise muhafaza ve satılması kolay olanlar ile yokluğu borçluyu en az etkileyecek olanlardan başlamak gerekir.¹⁷¹

Hacizde tertip ile haczedilmezlik arasında biraz benzerlik olsa da birbirinden farklı müesseselerdir. Her iki durumda da haczin konusu mallarla ilgili bir sınırlama söz konusudur. Hacizde tertipte, haczedilmesi yasak olmayan mallarla ilgili olarak yürütülen haciz sürecinde bir sıra varken; haczedilmezlikte ise çeşitli mal varlığı değerleri hakkında bazen tamamen, bazen de miktar veya zaman bakımından sınırlı bir şekilde haciz yasağı bulunmaktadır. Hacizde tertipte bazı hâllerde, haczedilmezlikte ise çoğu zaman, borçlunun hacizden mümkün olduğunca az etkilenmesi düşüncesi vardır. Hacizde tertipte, ilk sırada haczedilemeyeceği veya en son haczedilebileceği şeklinde değerlendirilen mallarla ilgili bir haczedilmezlik hâli bulunmamaktadır. Zira, haczedilemeyeceği belirtilen mal varlığı değerleri, istisnai durumlar haricinde koşulsuz olarak haczin dışında tutulmuştur. Bu mal varlığı değerleri, alacaklı alacağına kavuşmasa bile haciz sırasına dâhil edilemez.¹⁷²

Hacizde tertipte, görüldüğü üzere, malların haczedilmesi yasak olmamasına rağmen çeşitli düşüncelerle bir haciz sırası oluşturulmuştur. Burada ölçülülük ilkesinin,¹⁷³ takip ekonomisi ilkesinin, üçüncü kişilerin (özellikle mülkiyet hakkı gibi) menfaatlerinin gözetilmesi söz konusu iken; haczedilmezlik hâllerinde bu hak ve ilkelerin yanında birçok ilkenin veya temel hak ve hürriyetin yansımalarını görmek mümkündür. Burada son olarak ifade etmek gerekir ki, her iki durumda da ilgili hükümlere aykırı bir haciz işleminin gerçekleştirilmesi, şikâyet sebebi olarak kabul edilmektedir.¹⁷⁴

çerçevesinde icra müdürüne takdir yetkisi verilmesi gerekir (Özçelik, s. 232-233). Konu hakkında ayrıca bkz. Aslan, Haciz, s. 288 vd.

¹⁷¹ Kuru, El Kitabı, s. 425; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 307-308. Bu konuda somut olayın şartlarına göre kararı verecek olanın haczi uygulayan icra memuru olduğu yönünde bkz. Aslan, Haciz, s. 294-297. Konuyla ilgili çeşitli görüşler için bkz. Aslan, Haciz, s. 294-295.

¹⁷² Hacizde tertip bakımından dikkate alınması gereken ilk hususun haczedilmezlik hâlleri olduğu yönünde bkz. Aslan, Haciz, s. 307; Akkaya, Haczedilmezlik, s. 855-856.

¹⁷³ Doktrinde bir görüşe göre, hacizde tertip ilkesinin altında ölçülülük ilkesi yatar. Bu nedenle haczedilmezlikle ilgili hükümlerin de hacizde tertip konusuna dayanak teşkil ettiği ifade edilebilir (Karşı, İcra, s. 281). Hacizde tertip kurumunun, ölçülülük ilkesinin haciz aşamasındaki görünümü olduğu yönünde bkz. Atalı/Ermenek/Erdoğan, İcra, s. 199.

¹⁷⁴ Hacizde tertip (sıra) ilkesine aykırı olarak yapılan işlemlerin şikâyet sebebi olacağı hususunda bkz. Kuru, El Kitabı, s. 426; Aslan, Haciz, s. 311-313; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 308-309; Görgün/Börü/Kodakoglu, İcra, s. 156. Ayrıca bkz. aşı. III. Bölüm, II, A.

3. Tatiller ve Talikler

İcra hukukunda çeşitli amaçlarla bazı zaman ve durumlarda, borçluya karşı kural olarak, icra takip işlemlerinin ve dolayısıyla haczin yapılamayacağı öngörülmüştür.¹⁷⁵ Kanunda bunlar tatiller ve talikler olarak düzenlenmiştir (İİK m. 51-56). Buna göre, tatil günlerinde (resmî tatil ve hafta tatili) haciz yapılabilir; fakat tatil saatlerinde (gece vakti) kural olarak haciz yapılamaz. Bunun istisnaları, gece vakti iş görülen yerlerde hasılat haczi yapılması ile borçlunun mal kaçırma ihtimalinin olmasıdır (İİK m. 51).¹⁷⁶ Talik hâllerinde (ölüm, tutuklu veya hükümlü olma, askerlik, ağır hastalık, konkordato mühleti gibi özel hâllerde) ise, Kanun'da belirtilen durumlarda mal kaçırma ihtimali dışında, erteleme süresince haciz işlemi yapılamaz (İİK m. 52-55).¹⁷⁷

Tatil ve talik hâllerindeki haciz yasağı ile haczedilmezlik hâlleri birbirlerinden farklı olsalar da buradaki haciz engeli ile zaman bakımından sınırlı haczedilmezlik hâlleri¹⁷⁸ arasında kısmen bir benzerlik söz konusudur.¹⁷⁹ Her iki durumda da kanun koyucu belirli bir zaman geçmeden, bazı şartlar oluşmadan haciz yapılamayacağını düzenlemiştir. Bununla birlikte, tatil ve talik hâllerinde ilgili zaman için kural olarak tümünden (bütün mallar bakımından) bir yasaklama vardır ve bu yasak mal varlığı değerlerinin özelliğinden değil, içinde bulunulan zaman diliminden veya durumdan kaynaklanmaktadır. Fakat haczedilmezlikte, zaman bakımından sınırlı olan hâllerde bile esas olarak bazı malların özelliklerinden kaynaklanan bir haciz engeli söz konusudur.

Tatil ve talik hâllerinde erteleme bitmesiyle beraber haciz engeli kendiliğinden sona erecektir. Fakat haczedilmezlikte, zaman bakımından sınırlı haczedilmezlik hâlleri haricinde, kanun değişmediği veya ilgili hüküm yürürlükten kaldırılmadığı sürece, söz konusu mal varlığı değerleri haczedilemez. Bu çerçevede ifade etmek gerekirse,

¹⁷⁵ Bu kuralların sosyal düşüncelerle getirildiği yönünde bkz. Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 81; Arslan, A. S., İcra, s. 151; Taneri, s. 18. Bunların insan onurunun korunmasına ve sosyal devlet ilkesine hizmet eden düzenlemeler olduğu hususunda bkz. Özekes, İlkeler, s. 114, 222, 223; Arslan, A. S., İcra, s. 151-154.

¹⁷⁶ Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 82; Arslan, A. S., İcra, s. 154-162; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 135; Atalı/Ermenek/Erdoğan, İcra, s. 71-73.

¹⁷⁷ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 135-140; Arslan, A. S., İcra, s. 162-186; Görgün/Börü/Kodakoğlu, İcra, s. 50-53; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 82-84; Atalı/Ermenek/Erdoğan, İcra, s. 74-77.

¹⁷⁸ Zaman bakımından sınırlı haczedilmezlik hâlleri için bkz. II. Bölüm, II, E, 2.

¹⁷⁹ Ayrıca, bir başka benzerlik olarak ifade etmek gerekir ki hem tatil ve taliklerle hem de haczedilmezlikle ilgili hükümlere aykırı bir işlemin yapılması şikâyet sebebidir (Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 84, 167-168). Bu konuda bkz. aşağı. III. Bölüm, II, A.

haczedilmezlikte genel olarak konu bakımından bir sınırlandırma; tatil ve talik hâllerinde ise zaman bakımından bir sınırlandırma söz konusudur.¹⁸⁰ Sonuç olarak, tatiller ve talikler nedeniyle ertelenen ve daha sonra yapılabilir hâle gelen veya bu zamanlarda istisnai hâllerde yapılabilen bir haciz işlemi, ancak haczi caiz olan mal varlığı değerleri üzerinde gerçekleştirilebilir.

II. HACZEDİLMEZLİĞİN ANAYASAL İLKELER İLE TEMEL HAK VE HÜRRİYETLER ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

A. İnsan Onuru Bakımından

İnsan, başka herhangi bir nedene gerek olmaksızın sırf insan olması dolayısıyla kendisine saygı duyulması gereken bir varlık olarak kabul edilmektedir. İnsan onuru ise, insanın varlık nedeninin temeli olup, insanın insan olmasının anlamını ve amacını açıklayan bir kavramdır.¹⁸¹ İnsan onurunu (*Menschenwürde*) bütün temel hakların kökü olarak nitelendiren¹⁸² Alman Anayasa Mahkemesine (BVerfGE 30, 39 vd.) göre insan onuru, insanın kişilik değerini ve bağımsızlığını kapsamaktadır.¹⁸³ Türk Anayasa Mahkemesi ise bir kararında insan onurunu şu şekilde tarif etmiştir: “İnsan onuru kavramı insanın ne durumda, hangi şartlar altında bulunursa bulunsun sırf insan oluşunun kazandırdığı değer tanınmasını anlatır”.¹⁸⁴

¹⁸⁰ Özkes, İlkeler, s. 222-223. Yazara göre, icra hukukundaki bu sınırlamalar insan onurunun korunmasına ve sosyal devlet ilkesine hizmet etmektedir (Özkes, İlkeler, s. 222-223).

¹⁸¹ Nihat Bulut, “Eski Yunan’dan Aydınlanma Çağına İnsan Onuru Kavramının Gelişimine Genel Bir Bakış”, *EÜHFD*, XII/3-4 (2008), s. 2; Nihat Bulut, *Sanayi Devriminden Küreselleşmeye Sosyal Haklar* (İstanbul: On İki Levha, 2009), s. 12. Bu konuda ayrıca bkz. Oğuz Şimşek, “Anayasa Hukukunda İnsan Onuru Kavramı ve Korunması” (YDT, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, 1999), s. 43 vd.; Mustafa Erdoğan, *İnsan Hakları Teorisi ve Hukuku*. 3. bs. (Ankara: Orion Kitabevi, 2012), s. 48-52; Özkes, İlkeler, s. 109-112.

¹⁸² İlyas Doğan, “Alman Öğretisinde İnsan Onuru ve Güncel Sorunlar Hakkında Kısa Bir Giriş”, *SÜHFD*, 13/2 (2005), s. 58. İnsan onurunun bütün hak ve hürriyetlerin temeli sayıldığı yönünde bkz. Zafer Gören, “Avrupa Birliği Temel Haklar Şartının Ana İlkesi: Dokunulmaz İnsan Onuru”, *İTÜSBD*, 6/12 (2007), s. 28-32; Bulut, N., İnsan Onuru, s. 2-3; Bulut, N., Sosyal Haklar, s. 13. Temel hakların amacının insanın onurlu bir hayat sürdürmesini sağlamak olduğu yönünde bkz. Özkes, İlkeler, s. 110. Doktrinde insan haklarına sadece yaşam için değil, onurlu bir yaşam için ihtiyaç duyulduğu belirtilerek, insan haklarının temelinde insan onurunun olduğuna dikkat çekilmek istenmiştir (Yılmaz, İnsan Hakları, s. 150; Erdoğan, s. 48-52). Belirtmek gerekir ki, sosyal ve kişisel haklar farklı şekillerde değerlendirilse de bunların birbirini tamamlayan, topluca insan onurunu koruma amacına yönelen haklar olduğu ifade edilmiştir (Bulut, N., Sosyal Haklar, s. 70).

¹⁸³ Gören, s. 24-25; Bulut, N., İnsan Onuru, s. 2. Bu konuda ayrıca bkz. Şimşek, O., İnsan Onuru, s. 46-82. Burada belirtmek gerekir ki, birçok ülkenin anayasasında insan onuru güvence altına alınmış ve devlete insan onurunu koruma görevi yüklenmiştir (Bulut, N., Sosyal Haklar, s. 18 vd.).

¹⁸⁴ AYM, 05.07.2012 T., 7 E., 102 K. (RG. 06.10.2012/28433). Aynı yönde tanım için bkz. AYM, 28.06.1966 T., 1963/132 E., 1966/29 K. (RG. 27.06.1967/12632).

İnsan onuru, doğuştan kazanılan, mutlak, dokunulmaz, vazgeçilmez ve devredilmez bir niteliğe sahiptir.¹⁸⁵ Dolayısıyla, insan onuru bakımından esas olarak devletin tutumunun negatif olması gerektiği söylenebilir. Fakat tek başına bunun yeterli olmayacağı düşünüldüğünden, bir taraftan devletin kamu gücüne dayalı olarak yaptığı işlemlerde insan onurunu gözetmesi ve ona aykırı faaliyetlerden kaçınması; diğer taraftan, bireyin üçüncü kişilerin saldırılarına karşı korunması ve ayrıca insan onuruna yakışır asgari bir hayat sürdürebilmesi için sosyal ve ekonomik anlamda korumasız bırakılmaması gerekir.¹⁸⁶

İcra hukuku kişilerin temel haklarına doğrudan müdahaleyi gerektiren alanlardan biri olduğu için¹⁸⁷ cebri icra işlemleriyle ilgili düzenlemelerin yapılmasında ve bunların uygulanmasında insan onurunun gözetilmesi, ayrıca başkalarına karşı korunması oldukça önemlidir.¹⁸⁸ Bu bağlamda doktrinde de belirtildiği gibi, bir kişinin borçlu olması ve borcundan dolayı takip edilmesi, hukuk sisteminin bir sonucu olarak onurunun zedelenmesine neden olamaz ve bu durum, icra organlarına veya alacaklılara borçlunun onurunun zedelenmesi ve aşağılanması hakkını vermez.¹⁸⁹

Bu düşüncelerle icra hukukunda, içinde haczedilmezlikle ilgili hükümlerin de olduğu çeşitli düzenlemeler yapılmıştır.¹⁹⁰ Nitekim haczedilmezlikle ilgili hükümlerde kanun koyucunun asıl amaçlarından biri, borçlu ve ailesinin topluma muhtaç hâle düşürülmeden, insan onuruna yaraşır bir şekilde hayatlarını sürdürmelerini temin

¹⁸⁵ Bulut, N., Sosyal Haklar, s. 12; Bulut, N., İnsan Onuru, s. 2. Benzer değerlendirmeler için bkz. Şimşek, O., İnsan Onuru, s. 3 vd.; Doğan, İ., İnsan Onuru, s. 52 vd.; Özekes, İlkeler, s. 109-110; Marie Herberger, *Menschenwürde in der Zwangsvollstreckung* (Tübingen: Mohr Siebeck, 2022), s. 105, 331.

¹⁸⁶ Bulut, N., Sosyal Haklar, s. 21-23. Aynı yönde bkz. Gören, s. 28; Şimşek, O., İnsan Onuru, s. 47. Bulut'a göre, yukarıdaki düşünceler doğrultusunda, hukuk devleti kavramının yanında sosyal devlet kavramı da uygulamaya taşınmıştır (Bulut, N., Sosyal Haklar, s. 22). Bu çerçevede, insan onuru ile doğrudan ilişki içinde olan sosyal devletin, pasif değil aktif olması gerektiği yönünde bkz. Özekes, İlkeler, s. 222. Ayrıca sosyal devlet anlayışının gelişimi ve gerekleri hakkında bkz. Ali Tarık Gümüş, "Sosyal Devlet Anlayışının Gelişimi ve Dönüşümü", *SÜHFD*, 18/2 (2010), s. 118 vd.

¹⁸⁷ Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 14.

¹⁸⁸ Özekes, İlkeler, s. 111-117. Özellikle haciz aşamasında insan onurunun korunması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Herberger, s. 53 vd.

¹⁸⁹ Özekes, İlkeler, s. 111-113.

¹⁹⁰ Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 19; Özekes, İlkeler, s. 113-114; Akkaya, Haczedilmezlik, s. 857. Borçlunun bazı mallarının haczedilememesinin Alman Anayasası'nda güvence altına alınan insan onurunun bir sonucu olduğu yönünde bkz. Hanns Prütting/Markus Gehrlein/Astrid Flury, *Zivilprozessordnung Kommentar*. 10. Auflage (Köln: Luchterhand, 2018), § 811, kn. 1; Walker, s. 174-175; Brock, s. 36; Herberger, s. 26, 53 vd.; MüKoZPO/Gruber, ZPO § 811, kn. 2; Gökçen Topuz, "5510 Sayılı Kanunda Öngörülen Emekli Aylığının Haczedilmezliği Kuralı ve Bu Kuralın Anayasaya Uygunluğu Üzerine Düşünceler", *AÜHFD*, 65/4 (2016), s. 3022; Karaaslan, s. 166; Aşık, Haczedilmezlik, s. 39; Işık, s. 471.

etmektedir.¹⁹¹ Burada belirtmek gerekir ki, gerçek kişiler¹⁹² bakımından öngörülen bazı haczedilmezlik hâlleriyle hedeflenen, doğrudan insan onurunu korumak olmasa da dolaylı bir koruma bulunduğu ifade edilebilir. Zira yukarıda da ele alındığı üzere, insan onuru, temel hak ve hürriyetlerin temeli sayılmakta ve bunlar farklı ayrımlara tabi tutulsa da aslında topluca insan onurunu korumayı hedeflemektedir. Dolayısıyla başka bir ilkenin veya temel hak ve hürriyetin sonucu olarak öngörülen bir haczedilmezlik hâliyle ayrıca insan onuru da korunmuş olur.

Doktrinde de ifade edildiği gibi, bir alacağın tahsil edilmesi uğruna, yapılacak haciz işlemleri neticesinde borçlu, insan onuruna yakışmayan bir yaşama mahkûm edilmemelidir.¹⁹³ Bu doğrultuda hem icra ve iflâs kanunlarında hem de özel kanunlarda borçlunun bazı mal varlığı değerleri kısmen veya tamamen haczin dışında tutulmuştur. Çalışmada ele alınan haczedilmezlik hâllerinin çoğunda insan onurunu koruma düşüncesi olsa da burada ayrıca birkaç örnek verilebilir. Şöyle ki, İİK m. 82/f. 1, b. 6 ve kamu alacakları bakımından AATUHK m. 70/b. 6'da, borçlu ve ailesinin iki aylık yiyecek ve yakacaklarının haczin dışında tutulmasında doğrudan insan onurunun korunması hedeflenmektedir. Aynı şekilde, ilgili hükümlere göre ev eşyasının haczedilememesinde de bu düşünce vardır. Ayrıca, bazı özel kanunlarda düzenlenen, sosyal haklar ve ödevler çerçevesinde devlet tarafından yapılan çeşitli yardım ve ödemelerin haczedilmezliğinde de asıl amaç insan onurunu korumaktır.¹⁹⁴

¹⁹¹ Özekes, İlkeler, s. 39, 113-114; Walker, s. 174-175, 178-179; Çiftçi, Menfaat Dengesi, s. 100; Brock, s. 36-37; Kuru, Haciz, s. 278; Topuz, G., Haczedilmezlik, s. 3022; Işık, s. 474-475; Uğur Bulut, "Borçlunun Hâline Münasip Evi Üzerinde İpotek Tesisi ve Haczedilmezlikten Feragat", *DEÜHFD, Prof. Dr. Burhan Ceyhan'a Armağan*, C. 12 (2010), s. 1074-1075; Ulukapı, Haczedilmezlik, s. 137, 141. Haczedilmezlikle ilgili hükümleri insan onuru açısından değerlendiren Özekes, bunların güncelliğini yitirmesinin yanı sıra tahdidi olmaları nedeniyle bazı ihtiyaçlara cevap veremediğini ifade etmektedir. Bu çerçevede insan onurunun, kişiliğin ve kişi varlığının korunmasının söz konusu olduğu durumlarda, normal kuralların dışına çıkılarak icra memuruna geniş bir takdir yetkisinin tanınması veya borçlunun doğrudan icra mahkemesine başvurarak haczedilmezlik konusunda karar almasının sağlanması gerektiğini savunmaktadır (Özekes, İlkeler, s. 116). Yazarın değerlendirmelerinin, daha sonra yapılan kanun değişikliklerinden önce yapıldığı ve bu değişikliklerle birlikte, eleştirilerinin bir kısmının giderildiği görülmektedir. Nitekim sonradan, Özekes'in ortak yazarı olduğu bir eserde, yapılan değişikliklerle benimsenen esasların, sosyal devlet ilkesinin gereklerine daha uyumlu olduğu vurgulanmıştır (Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 171, 375).

¹⁹² Haczedilmezlikle ilgili hükümlerin uygulanmasının gerçek-tüzel kişiler açısından değerlendirilmesi hususunda bkz. aşağı. III. Bölüm, I, B, 1.

¹⁹³ Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 159; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 19-20, 167; Ulukapı, Haczedilmezlik, s. 141; Özekes, İlkeler, s. 113-114; Çiftçi, Menfaat Dengesi, s. 98-100; Aslan, Haciz, s. 295; Akil, Meskeniyet, s. 777; Atal/Ermenek/Erdoğan, İcra, s. 201-202.

¹⁹⁴ Bkz. aşağı. II. Bölüm, II, C.

Böylece borçlunun kendisi ve ailesinin temel ihtiyaçlarını karşılayarak geçimini sağlayabilmesi ve asgari yaşam imkânlarından mahrum kalmadan toplum içinde yer alabilmesi temin edilmeye çalışılmıştır.¹⁹⁵ Burada sadece borçlunun değil, ailesinin de onurunun zedelenmemesi gözetilmektedir. Öte yandan, haczedilmezlik hâllerıyla borçlu ve ailesinin insan onuruna uygun bir yaşam sürdürmelerinin sağlanmasında kamunun da yararı vardır.¹⁹⁶ Zira, daha sonra da ele alınacağı üzere, borçlunun bütün mal varlığının haczinin mümkün olması hâlinde, sosyal devlet, her şeyi elinden alınarak topluma muhtaç hâle gelen borçluya, kamunun bütçesinden yardım etmek ve kaynaklarının bir kısmını bu yönde kullanmak durumunda kalacak ve doğal olarak toplumun tümü bundan etkilenecektir.¹⁹⁷ Ayrıca Anayasa Mahkemesinin bir kararında ifade edildiği gibi, kamu yararı, “kişinin ve toplumun huzur ve refahını sağlamak” anlamına geldiğinden,¹⁹⁸ her şeyi elinden alınarak başkalarına muhtaç hâle gelmiş borçlu ve ailelerin bulunduğu bir toplumda huzur ve refahtan bahsetmek mümkün değildir. Bu çerçevede değerlendirmek gerekirse, haczedilmezlik hâllerıyla insan onuru korunurken, ayrıca toplumun huzur ve refahı ve dolayısıyla kamu yararı da korunmuş olur.

B. Hukuk Devleti İlkesi ve Hak Arama Hürriyeti Bakımından

Cumhuriyetin niteliklerinin düzenlendiği Anayasa m. 2’ye göre, Türkiye Cumhuriyeti bir hukuk devletidir. Üst kavram olarak hukuk devleti ilkesi, doktrinde kısaca şu şekilde tanımlanmıştır: “... vatandaşlarının hukuki güvenlik içerisinde bulundukları, Devletin eylem ve işlemlerinin hukuk kurallarına bağlı olduğu bir sistemi

¹⁹⁵ Özkes, İlkeler, s. 113-114; Çiftçi, Menfaat Dengesi, s. 100.

¹⁹⁶ Haczedilmezlik hâllerinde kamu yararı olduğu yönünde bkz. MüKoZPO/Gruber, ZPO § 811, kn. 1-3; Brock, s. 38; Berkin, Haciz, s. 113, 119; Thomas/Putzo/Seiler, ZPO § 811, kn. 1; Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 850c, kn. 1; Uyar, Haczedilmezlik, s. 551. Borçlunun bütün mal varlığına el konulması, borçluyu hayat mücadelesi için başkalarının menfaatlerine zarar vermeye meyil ettirmesi nedeniyle kamu yararına aykırılık oluşturur (Mustafa Reşit Belgesay, *İcra ve İflâs Kanunu Şerhi*, 2. bs. (İstanbul: Sucuoğlu Matbaası, 1948), s. 14). Aynı yönde bkz. Schmelzeisen, s. 80; Berkin, Haciz, s. 113; Necmeddin M. Berkin, *Tatbikatçılara İcra Hukuku Rehberi* (İstanbul: Filiz, 1980), s. 210; İbrahim Aşık, *İcra Sözleşmeleri* (Ankara: Turhan, 2006), s. 27; Akil, Meskeniyet, s. 777. Örneğin, işçi ücretlerinin bir kısmının haczedilmemesinde kamunun da yararı vardır (Meral Sungurtekin Özkan, “İcra Hukukunda Oranlılık İlkesi”, *Prof. Dr. Turhan Tüfan Yüce’ye Armağan* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 2001), s. 198). Haczedilmezlik hâllerinin kamu düzenine hizmet ettiği yönünde bkz. Kuru, Haciz, s. 278; Berkin, Haciz, s. 114; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 209; Karaaslan, s. 165; Akkaya, Haczedilmezlik, s. 857. Bazı yazarlar ise bu konuda, toplumsal barış, denge veya düzenin bozulmamasına vurgu yapmışlardır (Özkes, İlkeler, s. 39; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özkes, *Ders Kitabı*, s. 167; Aşık, Haczedilmezlik, s. 36-37).

¹⁹⁷ Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811, kn. 1; Karaaslan, s. 166-167. Aynı yönde bkz. Kuru, Haciz, s. 278; Brock, s. 36. Sosyal devlet ilkesi açısından insan onurunun korunması hususunda ayrıntılı bilgi için bkz. Şimşek, O., *İnsan Onuru*, s. 215 vd.

¹⁹⁸ Bkz. aşa. I. Bölüm, II, D, E.

anlatır”.¹⁹⁹ Anayasa Mahkemesinin bir kararında ise hukuk devleti şu şekilde ifade edilmiştir: “... eylem ve işlemleri hukuka uygun, insan haklarına dayanan, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, hukuk güvenliğini sağlayan, bütün etkinliklerinde hukuka ve Anayasa’ya uyan, işlem ve eylemleri bağımsız yargı denetimine bağlı olan devlettir”.²⁰⁰ Tanımlarda çeşitli unsurlardan bahsedilmişse de bir devletin hukuk devleti sayılabilmesi için olması gereken unsurlar bunlarla sınırlı değildir. Konumuz açısından, özellikle “hak arama hürriyetinin” ve bununla bağlantılı olarak “hukuki güvenlik ilkesinin”²⁰¹ olması, yine devlet malları ile bazı kurumların mallarının haczedilmezliği bakımından “idarenin mali sorumluluğunun bulunması”²⁰² ve “yasama ve yürütme organları ile idarenin mahkeme kararlarıyla bağlı olması” unsurları oldukça önemlidir.²⁰³

Hak arama hürriyeti, Anayasa’da “Herkes, meşrû vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir” şeklinde düzenlenmiştir (m. 36). Temel hak ve hürriyetlerin korunması başlıklı maddede (AY m. 40/f. 1) ise, “Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlâl edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir” denilmiş ve yetkili makam ifadesi kullanılarak temel hak ve hürriyetlerin muhatapları geniş tutulmuştur.²⁰⁴ Burada belirtmek gerekir ki, hükmün lafzı ile bağlı kalınarak Anayasa m. 36 uyarınca hak arama hürriyetinin sadece mahkemeler huzurunda yapılan yargılamalarda geçerli olduğu düşünülmemelidir. Cebri icra organları da hak arama hürriyetinin muhatabı konumundadır. Zira, etkin bir hukuki korumanın gerçekleşebilmesi için sadece yargılama

¹⁹⁹ Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*. 22. bs. (Ankara: Yetkin, 2022), s. 124.

²⁰⁰ AYM, 06.06.2013 T., 2011/145 E., 2013/70 K. (RG. 23.11.2013/28830).

²⁰¹ Hukuk devleti ile hukuki güvenlik ilkesinin ilişkisi hakkında bkz. İsmail Köküarı, *Anayasa Hukukunda Hukuki Güvenlik İlkesi* (Ankara: Adalet, 2015), s. 21-27.

²⁰² Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*. 21. bs. (Bursa: Ekin, 2017), s. 82-88; Yavuz Atar, *Türk Anayasa Hukuku*. 12. bs. (Ankara: Seçkin, 2018), s. 109-114; Ayhan Döner, *Türk Anayasa Hukuku*. 5. bs. (Ankara: Yetkin, 2024), s. 167.

²⁰³ Mahkeme kararlarıyla bağlı olunmasının hukuk devleti ilkesinin bir gereği olduğu yönünde bkz. İbrahim Aşık, “1982 Anayasası ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Devlet Mallarının Haczedilmezliği”, *MİHDER*, 7/18 (2011), s. 73; Cenk Akil, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Bir Kararı Vesilesiyle Devlet Mallarının Haczedilmezliği Kuralı Üzerine Düşünceler”, *ABD*, S. 2 (2012), s. 115-116; Yasin Çelik, “Devlet Mallarının Haczedilmezliği ve Belediye Mallarının Haczi”, *Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 13 (2017), s. 45.

²⁰⁴ Aynı yönde bkz. Mesut Köksoy, *İcra Hukukunda Hukuki Güvenlik İlkesi* (Ankara: Adalet, 2018), s. 74-75. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. İsmail Köküarı, “Hak Arama Özgürlüğü ve 2010 Anayasa Değişiklikleri”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XV/1 (2011), s. 165 vd.

aşamasında değil, onun devamı olan cebri icra aşamasında da hak arama hürriyetinin sağlanmış olması şarttır.²⁰⁵ Aksi hâlde, gerçek anlamda bir hukuk devletinden söz etmek mümkün olmayacaktır.²⁰⁶

Bilindiği üzere, modern cebri icra hukuku sistemlerinde, alacağı ödenmeyen kişilerin, kural olarak sadece devletin yetkili organlarına başvurmaları mümkün olup, kendilerince alacaklarını tahsil etmeye çalışmaları (ihkak-ı hak) yasaklanmıştır.²⁰⁷ Buna karşılık kişilere alacaklarını bizzat almayı yasaklayan devletin, hakları ihlal edilenlere etkin bir hukuki koruma sağlama yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu çerçevede alacağın elde edilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalı, varsa hukuki veya fiili engeller kaldırılmalı ve uygulamanın da bu yönde gelişmesi sağlanmalıdır.²⁰⁸

Bununla birlikte, etkin hukuki korumanın bir gereği olarak, borçlu da tamamen alacaklının insafına terk edilip, onun keyfi tasarruf ve isteklerine karşı savunmasız bırakılmamalıdır.²⁰⁹ Zira hak arama hürriyetini düzenleyen Anayasa m. 36'da da görüldüğü gibi, bir taraftan davacının hakkını araması korunurken, diğer taraftan

²⁰⁵ Özkes, İlkeler, s. 125-126; Mine Akkan, "Medenî Usûl Hukukunda Etkin Hukukî Koruma", *MİHDER*, 3/6 (2007), s. 30, 63; Köksoy, s. 74-75. Benzer yönde bkz. Joaquin Bayo Delgado, "Persons involved in the execution of court decisions", in *The Execution of Court Decisions in Civil Cases* (Strasbourg: Council of Europe Publishing, 1998), s. 15; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özkes, İcra Hukuku, s. 68; Walker, s. 176. 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun'un "Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte özelleştirme kapsamında bulunan kuruluşlar ile bundan sonra özelleştirme kapsamına alınacak kuruluşların taşınır ve taşınmaz her türlü mal, hak ve alacakları, bu kuruluşlar özelleştirme kapsamında kaldığı sürece haczedilemez" şeklindeki geçici 15. maddesinin iptaline karar veren Anayasa Mahkemesine göre, "... hak arama özgürlüğünün sadece haklılığın saptanması ile değil, bunun kişi yönünden bir sonuç doğurması ile sağlanabileceği açıktır. Borçlunun, icra yoluyla izlenmesi ve borcun ödenmemesi durumunda da borçlunun bunu karşılayacak miktarda malının haczedilip satılarak borcun ödenmesi, hak arama özgürlüğünün yaşama geçirilişinin somut bir örneğidir" [AYM, 31.01.1997 T., 1996/66 E., 1997/7 K. (RG. 28.10.1997/23154)]. Bu düzenlemeyle ilgili olarak ayrıca bkz. Ulukapı, Haczedilmezlik, s. 141 vd.

²⁰⁶ Bu konuda bkz. Özkes, İlkeler, s. 125-126; Köksoy, s. 74. Hak arama özgürlüğü ile hukuk devleti ilkesinin etkin hukuki korumanın sağlanmasına hizmet ettiği hususunda bkz. Akkan, Etkin Hukukî Koruma, s. 38. Ayrıca hak arama özgürlüğünün, etkin bir hukuki koruma için ilk basamak olduğu yönünde bkz. Akkan, Etkin Hukukî Koruma, s. 47-54.

²⁰⁷ Aslan, Haciz, s. 272-273; Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 1; Özçelik, s. 221; Akgün, s. 21; Işık, s. 468-470; Köksoy, s. 19. Ayrıca bkz. ve karşı. Yılmaz, İnsan Hakları, s. 155; Daniel Getz, "The History of Canadian Immunity from Seizure Legislation", *International Journal of Cultural Property*, 18/2 (2011), s. 211; Hans-Joachim Musielak/Wolfgang Voit/Rolf Lackmann, *Zivilprozessordnung Kommentar*. 20. Auflage (München: Franz Vahlen, 2023), *Buch 8, Vorbemerkung*, kn. 1; Köküsarı, Hak Arama Özgürlüğü, s. 165. İslam hukukunda da alacaklının devletin yetkili mercilerine başvurmadan kendisinin alacağını almaya kalkışması yasaklanmıştır (Atar, F., İcra, s. 33-36).

²⁰⁸ Özkes, İlkeler, s. 124-127; Akkan, Etkin Hukukî Koruma, s. 44, 45, 48; Köksoy, s. 74. Bu doğrultudaki bir görüşe göre, hak arama özgürlüğü kâğıt üzerinde kalmamalıdır (Yılmaz, İnsan Hakları, s. 156). Aynı yönde bkz. Çiftçi, Menfaat Dengesi, s. 84. Bunun hukuk devleti ilkesi ve hak arama özgürlüğünün bir gereği olduğu yönünde bkz. Aşık, Devlet Malları, s. 75-76. Benzer açıklamalar için ayrıca bkz. Karaaslan, s. 162.

²⁰⁹ Özkes, İlkeler, s. 127-128; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özkes, *Ders Kitabı*, s. 15.

davalının da savunma hakkı korunmuştur. Bu doğrultuda hak arama hürriyeti sadece alacaklının hakkını elde etmesi için değil, aynı zamanda borçlunun haksız ve aşırı uygulamalara karşı korunması bakımından da gereklidir. Diğer bir ifadeyle, borçlunun da haklı talepleri dikkate alınarak kendisine savunma hakkı verilmeli ve menfaatleri korunmalıdır.²¹⁰ Hacedilmezlik hâlleriyle kanun koyucu nispeten bunu yapmaya çalışmıştır. Bunlara aykırı yapılacak herhangi bir işlemde ise, borçlu veya menfaati olan diğer kişiler şikâyet yolu (İİK m. 16-18) başta olmak üzere, çeşitli yollara başvurarak haklarını arayabilirler.²¹¹ Burada hukuk devleti ilkesinin gereği olarak, kişilere hak arama hürriyeti ve etkin bir hukuki koruma sağlanmalı, ayrıca kişilerin adalete erişim haklarını kullanacakları bir sistem oluşturulmalıdır.²¹²

Görüldüğü üzere, hacedilmezlikte kanun koyucu, esasında borçlunun ve diğer ilgililerin menfaatlerini korumaya çalışmaktadır. Fakat bu yapılırken, alacaklının menfaatleri ve bu çerçevede hak arama hürriyeti de dikkate alınmalıdır. Nitekim doktrindeki bir görüşe göre, icra hukukunun amacı, alacaklı ve borçlunun çatışan menfaatlerinden korunmaya layık olanları hassas bir şekilde dengelemektir.²¹³ Dolayısıyla alacaklıya karşı borçlunun fazla himaye edilmesi, alacaklının hak arama hürriyetinin zedelenerek, taraflar arasındaki menfaat dengesinin bozulmasına neden olabilir.²¹⁴ Şöyle ki, borçlunun mal varlığının büyük bir kısmı için düzenlenmiş hacedilmezlik hükmünün olması hâlinde, dava ve takip yollarına başvurulsa da haciz işlemi yapılamayacağından, alacaklının alacağına kavuşmasının çok zor veya imkânsız olacağı aşîkârdır.²¹⁵ Böyle bir durumda, alacaklının menfaatlerinin korunması bakımından tam anlamıyla hak arama hürriyetinden ve bununla bağlantılı olarak hukuki güvenlik ilkesinden bahsetmek mümkün değildir.²¹⁶ Bu konuda örnek vermek gerekirse,

²¹⁰ Özekes, İlkeler, s. 128; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 15; Ömer Buğra Alihocagil, *İcra ve İflâs Hukuku Açısından Türkiye Varlık Fonu* (Ankara: Adalet, 2020), s. 73.

²¹¹ Bkz. aşı. III. Bölüm, II. Ayrıca bkz. ve karşı. Özekes, İlkeler, s. 39.

²¹² Özekes, İlkeler, s. 123-125; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, İcra Hukuku, s. 64, 67-68.

²¹³ Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 12; Türkay, s. 130.

²¹⁴ Alacaklının hakkına kavuşmasını engelleyecek nitelikte bir hacedilmezlik hâli getirilmemesi gerektiği yönünde bkz. Taşpınar, Hacedilmezlik, s. 304. Ayrıca bu konuda devletin pozitif bir yükümlülüğünün bulunduğu ve bu bağlamda çeşitli tedbirleri almasının gerekli olduğu; fakat alacaklının alacağını elde etmesinin haksız ve ölçüsüz bir şekilde engellenmemesi gerektiği ifade edilmektedir (Çiftçi, Menfaat Dengesi, s. 86).

²¹⁵ Haczi caiz olmayan malların sayıca çok olmasının, alacaklının başvuracağı yolun etkinliğini azalttığı yönünde eleştiri ve öneriler için bkz. Daniel H. Dahlen, "California's New Household Goods Exemption and the Problem of Personal Accountability", *Santa Clara Lawyer*, 12/1 (1972), s. 157-158.

²¹⁶ Hak arama özgürlüğüne aykırı olan bir hacedilmezlik hâlinin, hukuki güvenlik ilkesine de açıkça aykırılık teşkil edeceği yönünde bkz. Köksoy, s. 187. Benzer şekilde devlet mallarının

devlet mallarında ve özel kanunlarda malları devlet malı niteliğinde sayılarak haczedilemeyeceği belirtilen kurumların mallarında, esas olarak hiçbir ayırım yapılmadan (kamusal-özel mal gibi) haczedilmezliğin düzenlendiği görülmektedir.²¹⁷ Dolayısıyla devlete veya özel kanunlarda belirtilen bu kurumlara karşı dava açmak ve takip başlatmak serbest olmasına rağmen, bunların mallarını haczetmek mümkün değildir.²¹⁸ Bu durumda devletten veya ilgili kurumlardan alacaklı olan bir kişi, borcun kendiliğinden ödenmesini bekleyecektir. Ödeme gerçekleşmediği müddetçe alacaklının, mahkemenin ve icra organlarının haciz aşamasına kadar sarf etmiş oldukları emek, zaman ve para boşa gitmiş ve usul veya takip ekonomisi ilkesi²¹⁹ zedelenmiş olacaktır. Dolayısıyla bu hâlde hak arama hürriyetinin önemli ölçüde engellendiği ve şeklen var olmanın ötesine geçemediği savunulmaktadır.²²⁰ Ayrıca bu durum, ilama dayalı icra takipleri bakımından hukuk

haczedilememesinin hukuk devleti ve hukuki güvenlik ilkeleriyle bağdaşmadığı yönünde bkz. Hakan Hasırcı, “1982 Anayasası ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Devlet Mallarının Haczedilmezliği”, *Prof. Dr. Ejder Yılmaz’a Armağan*, C. 1 (Ankara: Yetkin, 2014), s. 1058-1060. Keza 4046 sayılı Kanun’daki haczedilmezlik hükmünü iptal eden Anayasa Mahkemesi ilgili kararda ayrıca, “... hukuk devletinde asıl olan temel hak ve özgürlüklerin korunmasıdır. Bu durumda hak arama özgürlüklerinin sınırlandırılması nedeniyle alacaklarını elde edemeyen kişilerin haklarına kavuşmalarının sağlanması hak arama özgürlüğünün olduğu kadar hukuk devleti olmanın da ön koşuludur. Kamu yararı amacıyla da olsa, hak arama özgürlüğünü etkisiz hâle getiren bir düzenleme demokratik toplum düzeninin gerekleriyle bağdaşmayacağı... Hukuk devletinin sağlamakla yükümlü olduğu hukuk güvenliği, kişilerin, hukuk düzeninin koruması altındaki haklarını elde etmeleri için gereken her türlü önlemin alınmasını zorunlu kılar. Yasalara göre bir alacağın, cebri icra yoluyla elde edilmesinin engellenmesi ve ödeme şekli ve zamanı belirtilerek başka bir güvenceye de kavuşturulmaması hukuk güvenliğini zedeler...” ifadelerine yer vermiştir [AYM, 31.01.1997 T., 1996/66 E., 1997/7 K. (RG. 28.10.1997/23154)]. Kararla ilgili olarak ayrıca bkz. yuk. dn. 205.

²¹⁷ Belgesay, s. 217-217; Aydın Gülan, “Borcunu Ödemeyen Devlete Karşı Ne Yapılabilir?”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, 13/1 (1995), s. 22-23; Aşık, Devlet Malları, s. 67. Aynı şekilde bkz. Hasırcı, Devlet Malları, s. 1059-1060. Yazara göre bu durum belirsizliğe neden olur ve dolayısıyla hukuk devleti ile hukuki güvenlik ilkelerine aykırılık teşkil eder (Hasırcı, Devlet Malları, s. 1060). Hukuki güvenlik ilkesinin alt ilkelerinden olan hukuki belirlilik için bkz. Köküarı, Hukuki Güvenlik, s. 69 vd. Ayrıca bkz. aş. II. Bölüm, II, A.

²¹⁸ Aynı şekilde bkz. Hasırcı, Devlet Malları, s. 1060; Kuru, El Kitabı, s. 503; Aşık, Devlet Malları, s. 65; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 96; Çelik, Devlet Malları, s. 39. Dolayısıyla devlet mallarının haczedilememesi, devlete karşı takip yapılmasına engel değilse de doktrinde bunun pek bir öneminin olmadığı, haczedilmezlik varken takip yapmanın anlamsız olduğu yönünde eleştiriler bulunmaktadır (Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 337). Zira, yaptırım olmayan hukuk kuralının hukuki bir öneminin olduğu söylenemez (Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 109). Ayrıca belirtmek gerekir ki, İİK m. 42/f. 3’e göre, idari yargının görev alanına giren konularda ilamsız icra yoluna başvurulamaz.

²¹⁹ Yargılamaya hâkim olan ilkeler arasında yer alan usul ekonomisi ilkesinin icra ve iflâs hukukundaki görünümü olan takip ekonomisi ilkesi, “İcra iflâs takiplerinin, çabuk, ucuz, basit, her türlü bürokratik engelden uzak ve adil olarak sonuçlanması” olarak ifade edilir (Yılmaz, Sözlük, s. 661). Buna göre, cebri icra işlemleri, alacaklının hak arama hürriyetinin zedelenmesine, takibin borçluya maliyetinin ve icra organlarının iş yükünün gereksiz yere artmasına yol açacak kadar uzun, karmaşık ve pahalı olmamalıdır (Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 28; Özekes, İlkeler, s. 82-84). Takip ekonomisi ilkesi hakkında ayrıca bkz. Namlı, Taşınmaz, s. 102-104; Türkay, s. 139-144.

²²⁰ Aşık, Devlet Malları, s. 76. Devlet mallarının haczedilememesinin hukuk devleti ilkesi ve hak arama özgürlüğüne aykırı olduğu yönünde ayrıca bkz. Akil, Haczedilmezlik, s. 115-116; Köksoy, s. 180, 187; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 169; Çelik, Devlet Malları, s. 45.

devleti ilkesinin bir gereği olarak kabul edilen “yasama ve yürütme organları ile idarenin mahkeme kararlarıyla bağlı olması” kuralına ve bu bağlamda Anayasa m. 138/f. 4’te düzenlenen “*Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez*” şeklindeki hükme aykırılık teşkil etmektedir.²²¹

Öte yandan şunu da belirtmek gerekir ki, devlet mallarının haczedilmezliğinin, hukuk devletinin gereklerinden biri olan “idarenin mali sorumluluğunun bulunması” unsuruna da uygun olmadığı söylenebilir. Şöyle ki, Anayasa m. 125/f. 7’ye göre, “*İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür*”. İdare bunu kendiliğinden ödemezse zarar gören kişi dava ve daha sonra takip yoluna başvurarak zararını tazmin etmeye çalışacaktır.²²² Fakat icra takibi aşamasında, örneğin, devlet mallarının haczedilmezliği nedeniyle haciz işlemleri yapılamayacağından, ödemenin kendiliğinden yapılması beklenecektir.²²³ Ödeme yapılmadığı sürece, çalışmada çeşitli yerlerde değinilen bazı hak ve hürriyetler ile ilkelerin yanında,²²⁴ hukuk devletinin gereklerinden biri olan idarenin mali sorumluluğu ilkesi de ihlal edilmiş olacaktır. Son olarak, kanaatimizce bu husus, ayrıca, hukuk devletinde önem arz eden “*patere legem quam ipse fecisti* (kendi koyduğun kurala uy)” ilkesiyle²²⁵ de çelişmektedir.²²⁶

Daha sonra ayrıntılı bir şekilde ele alınacak olsa da burada kısaca belirtmek gerekirse; haczedilmezlikle ilgili hükümleri içeren birçok özel kanun bulunmakta olup, bu hükümler genel olarak incelendiğinde bunlardan bazısının, alacaklının hak arama

²²¹ Aşık, Devlet Malları, s. 73-74, 84; Akil, Haczedilmezlik, s. 115-116; Çelik, Devlet Malları, s. 45. Yargı kararlarına uyulmayarak alacağın ödenmemesinin özellikle alacaklının mülkiyet hakkının ihlaline yol açtığı hususunda bkz. Murat Şaşı, *Mülkiyet Hakkı İhlallerinde İdarenin Hukuki Sorumluluğu* (Ankara: Yetkin, 2019), s. 396-403. Ayrıca mahkeme kararlarına uyulmamasının kamu görevlileri için kişisel kusur ve sorumluluk teşkil ettiği yönünde bkz. Seyithan Kaya, *Kamu Görevlisinin Kişisel Kusuru ve Sorumluluğu* (Ankara: Adalet, 2021), s. 190-199.

²²² Gözler, Anayasa, s. 87; Atar, Y., Anayasa, s. 114; Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*. 3. bs. (Bursa: Ekin, 2019), s. 222.

²²³ Ansay, İcra, s. 99; Gülan, Devlet, s. 29; Aşık, Devlet Malları, s. 65-66.

²²⁴ Örneğin, adalete erişim hakkı kişilerin sadece yasal yollara başvurabilme imkânına sahip olmasını değil, aynı zamanda mahkeme kararlarının icra edilmesini de gerektirdiğinden, kesinleşmiş mahkeme kararına rağmen alacağın elde edemeyen alacaklının adalete erişim hakkı ve dolayısıyla hukuki güvenlik ilkesinin ihlal edildiği belirtilmiştir (Köksoy, s. 184-185). Ayrıca, bu konuda bireysel başvuru üzerine verilen bir kararda, idarenin çeşitli gerekçelerle ödeme yapmayı geciktirmesinin mülkiyet hakkının ihlaline de neden olduğu sonucuna varılmıştır (AYM, ODS Medikal Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti. Başvurusu, 2019/1594, 17.11.2021). Benzer kararlar için ayrıca bkz. aşağı. III. Bölüm, II, C, 1, c.

²²⁵ Bu ilke için bkz. Gözler, Anayasa, s. 88.

²²⁶ Benzer şekilde bkz. ve karşı. Akil, Haczedilmezlik, s. 115.

hürriyetini ciddi anlamda zedelediği görülecektir.²²⁷ Aşağıda da ele alınacağı üzere, temel haklardan biri olarak düzenlenen mülkiyet hakkının sınırlandırılması kriterlerine uymayan ve alacaklı açısından ölçülülük ilkesi ve menfaat dengesine aykırı olan birtakım haczedilmezlik hâlleri, aynı zamanda alacaklının hak arama hürriyetini de ihlal etmektedir. Kanun koyucunun, özel kanunlardaki söz konusu hükümleri; ayrıca, herhangi bir ayırım yapılmaksızın düzenlenen devlet ve çeşitli kurumların mallarının haczedilmezliği konusunu, burada belirtilen hususlar çerçevesinde tekrar gözden geçirmesi gerektiği kanaatindeyiz.

C. Sosyal Devlet İlkesi Bakımından

Anayasa’da yer alan Cumhuriyetin niteliklerinden biri de sosyal devlet ilkesidir (m. 2). Sosyal devlet için yapılan bir tanıma göre, “*Sosyal adalet ve sosyal güvenliği sağlamak ve herkes için insan haysiyetine yaraşır asgari bir hayat düzeyini gerçekleştirmekle yükümlü devlettir*”.²²⁸ Nitekim, Anayasa’nın “Devletin temel amaç ve görevleri” başlıklı 5. maddesi uyarınca, devlet, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamalı; kişilerin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak şekilde sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmalıdır. Anayasa’nın başka hükümlerinde de insan onuruna yaraşır asgari bir hayat düzeyinin sağlanması adına, kişilere çeşitli sosyal haklar tanınmış ve devlete bunları gerçekleştirmesi için birtakım tedbirleri alma görevi yüklenmiştir.²²⁹

Daha önce de kısmen değinildiği üzere, tarihsel şartlara göre sonradan gelişen sosyal devlet anlayışı,²³⁰ kişilerin menfaatlerinin gerçek anlamda korunması için, devletin pasif değil aktif olmasını gerektirir.²³¹ Bu bakımdan, Anayasa’da sosyal devlet ilkesinin gereklerinin yerine getirilmesi için bahsedildiği şekilde, devlete çeşitli ödevler

²²⁷ Bkz. aşı. II. Bölüm, II. Örneğin, bkz. 2942 sa. Ka. g. m. 6/f. 11; 6222 sa. Ka. m. 5/f. 11, c (II. Bölüm, II, F, 14, 18).

²²⁸ Özbudun, s. 141. Sosyal devlet ve sosyal devlet ilkesi hakkında benzer şekilde bkz. Gözler, Anayasa, s. 73; Döner, s. 134-137; Özbek, s. 157-159; Aşık, Haczedilmezlik, s. 45-46.

²²⁹ Konuyla ilgili olarak bkz. Özbudun, s. 138-154; Gözler, Anayasa, s. 73-81; Atar, Y., Anayasa, s. 115-124.

²³⁰ Gümüş, s. 118 vd.; Bulut, N., Sosyal Haklar, s. 21-23; Çiftçi, Menfaat Dengesi, s. 75. Ayrıca bkz. yuk. dn. 186.

²³¹ Özekes, İlkeler, s. 221-223; Gümüş, s. 121-122; Gören, s. 28; Şimşek, O., İnsan Onuru, s. 47; Bulut, N., Sosyal Haklar, s. 21-23. Bu bakımdan, bir taraftan sosyal bir hukuk devletinin, kamu gücüne dayalı olarak yaptığı işlemlerde insan onurunu gözetmesi ve ona aykırı faaliyetlerden kaçınması; diğer taraftan, kişiyi, üçüncü kişilerin saldırılarına karşı koruması ve ayrıca, insan onuruna yakışır asgari bir yaşam sürdürebilmesi için hem sosyal hem de ekonomik anlamda korumasız bırakmaması gerekir (Bulut, N., Sosyal Haklar, s. 21-23). Ayrıca bkz. yuk. I. Bölüm, II, A.

yüklenmişken; kanunlarda bunların dikkate alınmaması ya da sosyal devlet anlayışını anlamsız kılacak düzenleme ve uygulamaların olması düşünülemezdi.²³² Aksi takdirde, örneğin, sosyal devlet anlayışının ve bu çerçevede insan onurunun korunmasının hayati bir öneme sahip olduğu cebri icra hukukunda (icra işlemleri devletin yetkili organları vasıtasıyla gerçekleştirildiğinden) devlet, bir yandan sosyal devlet ilkesinin gereklerini yerine getirmeye çalışırken, diğer yandan yetkili makamlarının eliyle bizzat bunları işlevsiz kılmış olurdu.²³³ Bu nedenle, icra hukukunda sosyal devlet ilkesi oldukça önemlidir ve bunun tezahürü olan düzenlemeleri de sıklıkla görmek mümkündür.²³⁴

Bunlardan en önemlisinin haczedilmezlikle ilgili hükümler olduğu söylenebilir.²³⁵ Buna göre, sosyal devlet ilkesi gereğince, alacaklının mülkiyet hakkı korunurken, borçlu da sırf bu nedenle her şeyi elinden alınarak yardıma muhtaç bir hâle getirilmemelidir.²³⁶ Aksi takdirde, alacaklının alacağına kavuşması için borçlunun bütün mal varlığının haczedilmesine imkân tanınırsa, borçlu her şeyi elinden alınarak topluma muhtaç bir hâle düşürülecek; ne var ki daha sonra, sosyal devlet ilkesinin bir gereği olarak, devletin, borçluya insan onuruna yaraşır asgari bir hayat düzeyi sağlaması gerekecektir. Yani devlet, alacaklıyı tatmin etmek için, bir eliyle borçludan aldığını, diğer eliyle borçluya vermek zorunda kalacaktır.²³⁷ Bu nedenle, sosyal devletin tekrardan temin etmek mecburiyetinde kalacağı mal varlığı değerleri, haciz işleminin konusu yapılmamalıdır.²³⁸

²³² Cebri icrayla ilgili hükümleri içeren kanunlar, Anayasa’da öngörülen temel hak ve ilkelere ilişkin düzenlemelere aykırı olmamalıdır (Topuz, G., Haczedilmezlik, s. 3019).

²³³ Özkes, İlkeler, s. 222-223.

²³⁴ Bu konuda bkz. Özkes, İlkeler, s. 222-226; Çiftçi, Menfaat Dengesi, s. 76-77.

²³⁵ Özkes, İlkeler, s. 222-229; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özkes, Ders Kitabı, s. 15; Çiftçi, Menfaat Dengesi, s. 76-77; Brock, s. 37-38; Mert Namlı, “Anayasa Mahkemesi’nin Aile Konutu Hakkında Haczedilemezlik Şikayetinin İleri Sürülmesine İlişkin 12.12.2019 Tarihli Kararının Değerlendirilmesi”, *LHD*, 18/211 (2020), s. 3096. Ayrıca haczedilmezliğin, sosyal devlet ilkesinin somutlaştırılması anlamına geldiği yönünde bkz. Prütting/Gehrlein/Flury, ZPO § 811, kn. 1; MüKoZPO/Gruber, ZPO § 811, kn. 2; 850, kn. 1; Karaaslan, s. 166; Topuz, G., Haczedilmezlik, s. 3022; Işık, s. 473-474.

²³⁶ Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özkes, Ders Kitabı, s. 15; Özkes, İlkeler, s. 222-223; Kuru, El Kitabı, s. 503; Aşık, Haczedilmezlik, s. 46. Sosyal devlet anlayışının icra hukuku alanındaki görünümünün ilk olarak, borçlunun hak ve özgürlüklerine ölçsüz bir şekilde müdahale etmemek şartıyla, alacaklının Anayasa ile tanınan mülkiyet hakkını korumak olduğu ifade edilmiştir (Çiftçi, Menfaat Dengesi, s. 75).

²³⁷ Özkes, İlkeler, s. 222-223; Brock, s. 37; Topuz, G., Haczedilmezlik, s. 3022; Aşık, Haczedilmezlik, s. 46. Buna göre, haklı olarak bu durum devletin, dolaylı bir şekilde her borçlunun borcunu ödeyerek, alacaklıları tatmin etmesine ve adeta ödeme kabiliyeti zayıf kişilerin doğal kefil hâline gelmesine sebep olur (Özkes, İlkeler, s. 223).

²³⁸ Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811, kn. 1; 850c, kn. 1; MüKoZPO/Gruber, ZPO § 811, kn. 6; Prütting/Gehrlein/Flury, ZPO § 811, kn. 1. Haczedilmezliğin amaçlarından birinin de kamunun yardımına duyulan ihtiyacı önlemek olduğu ifade edilmiştir [Jack H. Friedenthal/Arthur R. Miller/John

Aksi takdirde bu durum, borcun ödenmemesi riskinin, alacaklının yerine, toplumun tümü tarafından üstlenilmesine sebep olacaktır.²³⁹

Bu çerçevede haczedilmezlikle ilgili düzenlemelere bakıldığında, Anayasa’da sosyal devlet ilkesinin düzenlendiğini; kanunlarda da ilgililerin menfaatleri göz önünde tutularak, bu ilkenin çeşitli şekillerde somutlaştırıldığını esas olarak söylemek mümkündür. Örneğin; hem Anayasa’da eğitim ve öğrenim hakkı ve bu kapsamda sosyal devlet ilkesi gereğince, maddi imkânları yetersiz olan başarılı öğrencilere öğrenimlerini sürdürebilmeleri için burs ve başka yollarla gerekli yardımların yapılması düzenlenmiş (AY m. 42) hem de Anayasa’nın bu hükmünü uygulanır ve anlamlı kılmak üzere kanunla öğrencilerin burs ve kredilerinin haczedilemeyeceği öngörülmüştür (İİK m. 82/f. 1, b. 13; 5102 sa. Ka. m. 4/f. 2).²⁴⁰ Yine hem Anayasa’da çalışma hakkına yer verilmiş (AY m. 49) hem de İİK m. 82 ve AATUHK m. 70 uyarınca, borçlunun çalışması, sanatını ve mesleğini icra ederek yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan eşya haczin dışında tutulmuştur.²⁴¹ Aynı şekilde, Anayasa’da sosyal güvenlik hakkı, sosyal güvenlik bakımından korunması gerekenler ve devletin alacağı önlemler düzenlenmiş (AY m. 60-61),²⁴² bu çerçevede sosyal devlet ilkesi gereğince yapılan çeşitli ödemeler için ise, İİK m. 82’de ve özel kanunlarda (örneğin, 2828 sa. Ka. m. 29; 3294 sa. Ka. ek m. 2) haczedilmezlik hâllerine yer verilmiştir.²⁴³ Görüldüğü üzere, bunlarla ve daha sonra ele alınacak (amaç bakımından) benzer yöndeki düzenlemelerle (örneğin, İİK m. 35; 4447

E. Sexton/Helen Hershkoff, *Civil Procedure: Cases And Materials (American Casebook Series)*. 11th ed. (West Academic Publishing, 2013), s. 1150].

²³⁹ Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811, kn. 1; Brock, s. 37; Schmelzeisen, s. 80; Özkes, İlkeler, s. 223; Hanns Prütting/Markus Gehrlein/Martin Ahrens, *Zivilprozessordnung Kommentar*. 10. Auflage (Köln: Luchterhand, 2018), § 850, kn. 1-3; Karaaslan, s. 166; Aşık, Haczedilmezlik, s. 38, 46. Ayrıca bkz. yuk. I. Bölüm, II, A.

²⁴⁰ Aynı yönde bkz. Işık, s. 493; Akkırın, s. 25.

²⁴¹ Aynı yönde bkz. Çiftçi, Menfaat Dengesi, s. 76.

²⁴² Anılan hakla ilgili olarak bkz. Bulut, N., Sosyal Haklar, s. 145 vd.; Özbudun, s. 146-147; Erdoğan, s. 284-286.

²⁴³ Emekli maaşının borçlunun muvafakati olmaksızın haczedilememesinin sosyal devlet ilkesinin bir gereği olduğu yönünde bkz. Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özkes, Ders Kitabı, s. 15. Ayrıca 5510 sa. Ka. m. 93/f. 1’in iptali talebiyle yapılan ve Anayasa Mahkemesince oy çokluğuyla reddedilen başvuruda, sosyal hukuk devletin tanımlanırken “... sosyal güvenlik hakkını yaşama geçirebilen, güçsüzleri güçlüler karşısında koruyarak sosyal adaleti ve toplumsal dengeleri gözetin devlettir” ifadelerine yer verilmiştir. Diğer taraftan karşı oy yazısında “... alacak hakkına getirilen bu sınırlamada, sosyal devlet gereklerinden kaynaklandığı söylenebilecek, açık bir kamu yararı mevcut değildir... Devletin “sosyal devlet” gereklerini, hukukunu korumakla mükellef olduğu diğer vatandaşlarının sırtından gerçekleştirilmesi, sonuçta o devletin hem “sosyal” hem de “hukuk devleti” olmaktan çıkmasına yol açacaktır” denilmiştir [AYM, 06.01.2011 T., 2009/19 E., 2011/4 K. (RG. 12.04.2011/27903)]. Kararla ilgili olarak bkz. Topuz, G., Haczedilmezlik, s. 3033-3048.

sa. Ka. m. 50) sosyal devlet ilkesinin gerekleri etkin bir şekilde yerine getirilmeye çalışılmıştır.²⁴⁴

D. Eşitlik İlkesi Bakımından

Kanun önünde eşitlik başlıklı Anayasa'nın 10. maddesine göre, “*Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar*”.²⁴⁵ Eşitlik ilkesinin hukuki niteliğiyle ilgili bir görüşe göre, bu ilkedен yararlanınlar için temel bir hak, yani eşit işlem görmeyi ya da ayırım yapılmamasını isteme hakkı doğmuş olur. Aynı zamanda bu ilke, muhatapları (devlet organları ve idare makamları) açısından anayasal bir zorunluluk ve devlet yönetimine egemen olan temel bir ilkedir.²⁴⁶

Eşitlik ilkesi için doktrinde, mutlak-nispi, şekli-maddi, yatay-dikey eşitlik gibi ayrımlar yapılmaktadır. Özetle, kanunların herkese, bir ayırım yapılmaksızın eşit olarak uygulanması mutlak (veya şekli ya da yatay) eşitlik; aynı durumda olanlara aynı, farklı durumda olanlara farklı hükümlerin uygulanması ise nispi (veya maddi ya da dikey) eşitlik olarak ifade edilmektedir.²⁴⁷

Doktrindeki bir görüşe göre, eşitlik ilkesinin anlamı şekli (mutlak) eşitlikle sınırlandırılmaz. Dolayısıyla bir kanunun her zaman herkes için aynı hükümler taşıması mümkün olmayıp, kanun, kişilerin veya durumların özelliklerine göre bazı farklılıkları içerebilir.²⁴⁸ Bu doğrultuda Anayasa m. 10’da öngörülen eşitliğin mutlak anlamda eşitlik

²⁴⁴ İşK m. 35 ve benzeri bazı düzenlemelerin sosyal devlet ilkesinin yansıması olduğu yönünde bkz. Çiftçi, Menfaat Dengesi, s. 76; Özekes, İlkeler, s. 225.

²⁴⁵ Aynı şekilde AİHS ayrımcılık yasağı başlıklı m. 14’e göre ise “*Bu Sözleşme’de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır.*”

²⁴⁶ Özbudun, s. 154. Yazara göre, bu ilkenin 1982 Anayasası’nda düzenlendiği yer, temel bir devlet yönetimi ilkesi olarak kabul edilmesi gerektiği yönündeki görüşe güç katmaktadır (Özbudun, s. 154). Aynı şekilde bkz. Atar, Y., Anayasa, s. 124. Bu ilkenin düzenlendiği yer itibarıyla, devlet yönetimine egemen bağımsız bir temel ilke olduğu, hukuk devletinin bir parçası olmadığı, ayrıca temel hak olarak da kabul edilemeyeceği yönündeki görüş için bkz. Gözler, Anayasa, s. 98. Eşitlik ilkesinin yararlanıcıları ve muhatapları hakkında bkz. Merih Öden, *Türk Anayasa Hukukunda Eşitlik İlkesi* (Ankara: Yetkin, 2003), s. 150-157.

²⁴⁷ Bu konuda bkz. Gözler, Anayasa, s. 99-100; Özbudun, s. 155; Atar, Y., Anayasa, s. 125; Döner, s. 172-174.

²⁴⁸ Özbudun, s. 155; Öden, Eşitlik İlkesi, s. 188-190.

olmadığını savunan Anayasa Mahkemesi de konuyla ilgili bir kararında, “Yasa önünde eşitlik, herkesin her yönden aynı kurallara bağlı olacağı anlamına gelmez. Yasaların uygulanmasında dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrılığı gözetilmesi ve bu nedenlerle eşitsizliğe yol açılması Anayasa’nın 10. maddesi karşısında geçerli görülemez. Bu mutlak yasak, aynı hukuksal durumda olanlara aynı kuralların uygulanmasını sağlamakta, ayrıcalıklı kişi ve toplulukların yaratılmasını ise engellemektedir. Kimi yurttaşların haklı bir nedene dayanılarak değişik kurallara bağlı tutulmaları Anayasa’nın eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmaz. Durum ve konumlarındaki özellikler kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kuralları gerekli kılabilir. Özelliklere, ayrılıklara dayandığı için haklı olan nedenler, aynı düzenlemeyi aykırı değil geçerli kılar. Aynı hukuksal durumda bulunanlar için ayrı düzenleme Anayasa’ya aykırılık oluşturur. Anayasa’nın amaçladığı eylemli değil, hukuksal eşitliktir. Aynı hukuksal durumlar aynı, ayrı hukuksal durumlar ayrı kurallara bağlı tutulursa Anayasa’nın öngördüğü eşitlik ilkesi çiğnenmiş olmaz. Başka bir anlatımla, kişisel nitelikleri ve durumları özdeş olanlar arasında yasalara değişik kurallar konulamaz. Durumlardaki değişikliğin doğurduğu zorunluluklar, Kamu yararı ya da başka haklı nedenlere dayanılarak yasalarla farklı uygulamalar getirilmesinden, Anayasa’nın eşitlik ilkesinin çiğnendiği sonucu çıkarılamaz. Bu durumda, eşitliği bozduğu ileri sürülen kural, haklı bir nedene dayanmaktaysa ya da kamu yararı amacıyla yürürlüğe konulmuş ise bu kuralın eşitlik ilkesini zedelediğinden söz edilemez. Ancak, “kamu yararı” ve “haklı neden”in a) ANLAŞILABİLİR b) AMAÇLA İLGİLİ c) MAKUL ve ÂDİL olması gerekir. Getirilen düzenleme herhangi bir biçimde birbirini tamamlayan, birbirini doğrulayan ve birbirini güçlendiren bu üç ölçütten birine uymuyorsa, eşitlik ilkesine aykırı bir yön vardır denilebilir. Çünkü eşitliği bozduğu öne sürülen kural haklı bir nedene dayanmamakta ya da kamu yararı amacıyla yürürlüğe konulmamış olmaktadır” ifadelerine yer vermiştir.²⁴⁹

İcra hukuku bakımından değerlendirildiğinde, kanun koyucu, ilgili düzenlemeleri yaparken, cebri icra organları ise bunları uygularken eşitlik ilkesinin muhatapları

²⁴⁹ AYM, 19.02.1992 T., 1991/13 E., 1992/10 K. (RG. 17.11.1994/22114). Benzer yönde kararlar için bkz. Özbudun, s. 155-156; Hasırcı, Devlet Malları, s. 1066-1067. Ayrıca doktrinde Özbudun, Anayasa Mahkemesinin bazı kararlarında, haklı neden kavramını somutlaştırıcı ölçüler olarak, “gereklilik”, “zorunluluk”, “işin özelliklerine uygunluk”, “dengeli ve mâkul görülebilecek ölçüler”, “adaletli ve eşit ölçüler” gibi farklı ifadelerin de kullanıldığını belirtmiştir. Yazara göre, haklı neden kavramı için genel bir tanımın yapılması mümkün olmayıp, kanundaki sınıflandırmanın haklı bir nedene dayanıp dayanmadığı ise ancak o kanunun somut içeriği göz önüne alınarak belirlenebilir (Özbudun, s. 156).

konumunda olup, buna uygun davranmak mecburiyetindedir.²⁵⁰ Burada da Anayasa Mahkemesinin ifade ettiği gibi, kamu yararı ya da başka haklı nedenlere dayanılarak kanunlarla farklı uygulamaların getirildiği görülmektedir. Bunlardan biri de haczedilmezlikle ilgili düzenlemelerdir.²⁵¹ Zira, alacaklının tatmin edilmesi için kural olarak borçlunun mal varlığının tamamı haczedilebilirken, haczedilmezlikle beraber, bazı mal varlığı değerleri çeşitli düşüncelerle haczin dışında tutulmuştur. Burada, esasında herhangi bir ayırım yapılmaksızın, ilgili mal varlığı değerlerine sahip olan herkes için geçerli haczedilmezlik hükümleri konulmuştur.

Bununla birlikte, bazı borçluların ise mallarının tamamının haczedilemeyeceği öngörülmüştür. Şöyle ki, çalışmanın birçok yerinde değinildiği üzere, devlet malları ve özel kanunlarda malları devlet malı niteliğinde sayılan bazı kurumların malları için herhangi bir ayırım yapılmaksızın haczedilmezlik hâli düzenlenmiştir. Dolayısıyla burada devlet ve ilgili kurumlar ile diğer borçlular arasında farklı bir durum ortaya çıkmıştır. Diğer borçluların sadece belirlenen bazı malları; devletin ve söz konusu kurumların ise bütün malları haczin dışında tutulmuştur.²⁵² Devlet ve ilgili kurumlar ile diğer gerçek veya tüzel kişiler birbirlerinden ayrı hukuksal durumda bulunduklarından, eşitlik ilkesi (nispi eşitlik) çerçevesinde, burada kamu yararı ya da başka bir haklı nedenle farklı uygulamalar getirilebilir. Fakat eşitlik ilkesinin zedelenmemesi için, Anayasa Mahkemesinin kararında da belirtildiği üzere, kamu yararı ve haklı nedenin “anlaşılabilir, amaçla ilgili, makul ve adil olması” gerekir.²⁵³

Devlet mallarının haczedilmezliğini düzenleyen hükümle (İİK m. 82/f. 1, b. 1) ilgili olarak yapılan somut norm denetimi (itiraz yolu) başvurusunun incelenmesi neticesinde, Anayasa Mahkemesi eşitlik ilkesine aykırılık görmemiş ve oy çokluğuyla talebin reddine karar vermiştir. Buna göre, “*Kimi kişileri konum farkı nedeniyle, belli bir*

²⁵⁰ Kanun koyucunun ve kanunun uygulayıcıların bu ilkenin muhatabı olduğu yönünde bkz. Gözler, Anayasa Hukuku, 241-242; Öden, Eşitlik İlkesi, s. 138-159.

²⁵¹ Anayasa Mahkemesinin ilgili kararı da dikkate alındığında, haczedilmezlikle ilgili hükümleri eşitlik ilkesine aykırı olup olmadığını değerlendirirken, ayrıca sosyal devlet, hukuk devleti ve ölçülülük ilkesi gibi ilkeleri de göz önünde tutmak gerekir (bkz. ve karşı. Özekes, İlkeler, s. 201).

²⁵² Aynı yönde bkz. Aşık, Devlet Malları, s. 79-80. Yazara göre, haczedilmezlik, haczin yapılmasını tamamen bertaraf eden bir araç olarak kullanılamaz (Aşık, Devlet Malları, s. 79-80). Konu hakkında ayrıca bkz. aşağı. II. Bölüm, II, A.

²⁵³ Anayasa Mahkemesinin bu kriterlerine paralel bir yaklaşımla, AİHM’e göre de farklı durumda bulunanlara farklı kuralları uygulamanın, herhangi bir objektif ve makul gerekçesi yoksa eşitlik ilkesi ihlal edilmiş olur. Bu bakımdan, farklı uygulamanın, yalnızca meşru bir amacı gözetmesi yetmez; ulaşılmak istenen amaçla bu amaç doğrultusunda kullanılan araçlar arasında makul bir ölçülülük ilişkisinin de olması gerekir (Hasırcı, Devlet Malları, s. 1066).

konuda öbürlerinden ayrı tutmak, ayrı düzenlemeye bağlı kılmak ya da genel bir düzenlemenin kapsamı dışında bırakmak, onlara ayrıcalık tanımak olmayıp durumlarındaki değişikliğin gereği olan bir uygulamadır. Yasayla getirilen kısıtlamanın topluma sağlayacağı yarar, kişilerin uğrayacağı zarara göre ağır bastığından burada kamu yararının varlığını kabul etmek gerekir. Bu konuda da bireyle toplum yararının karşılaştığı durumlarda toplum yararının üstün tutulması doğaldır. Ayrıca kamu yararına dayanılarak, ayırım yapılmasının eşitlik ilkesini zedelemeyeceği ve kamu yararının, “kişinin ve toplumun huzur ve refahını sağlamak” anlamına geldiği Anayasa Mahkemesi’nin kararlarında yinelenmiştir... Toplumsal yaşamın adalet ve kararlılık içinde oluşmasını sağlayan öge, devletin, gerçek kişilere tanınmayan üstün iradesidir. Kişilere getirilen kimi yükümlülüklerin devlete yüklenmesini istemek, eşitlik ilkesiyle bağdaşmadığı gibi, toplumsal yaşamın dengeli ve sağlıklı biçimde sürdürülmesine olanak veren “devlet” kavramının üstün anlamı ile de bağdaşmaz... Yasa önünde eşitlik ilkesine saygı göstermek, Devlet organları ve yönetim makamları için bir görevdir. Bu kurumlar, bütün işlemlerinde kişiler arasında bir ayırım yapmadan çalışmalarını sürdürmek zorundadırlar. Devlete karşı icra kovuşturması yapılabilirse de Devlet mallarının haczedilmesi devlet kavramı ve işlevleri karşısında olanaksızdır. Devletin varlığını sürdürebilmesi ve yargı ve cebri icra görevi de içerisinde olmak üzere, kamu hizmetlerini yürütebilmesi için yapılan bu düzenleme, kamu yararının gerçekleştirmeye yönelik olup, haklı bir nedene dayandığından, Yasa önünde eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmamaktadır”.²⁵⁴

²⁵⁴ AYM, 21.10.1992 T., 13 E., 50 K. (RG. 30.06.1993/21623). Oy çokluğu ile verilen bu karardaki karşı oy yazılarından birinde, “Devlet malları ayrıcalığına dayanan “haczedilmezlik” engelini kaldıracak ya da yumuşatacak yeni yasal düzenlemeler yapılması zorunludur. Bu düzenleme, “Devlet malları” kavramına getirilecek ve madde metnine yansıtacak “Devletin kamu malları”, “Devletin özel malları” biçiminde çözümleyici bir ayırımla olabilir... İcra ve İflas Yasası’nın 82. maddesinin 1. bendindeki “Devlet malları” anlatımı, “Devletin kamu malları” biçiminde değiştirilmelidir. Böylece, Devletin özel malları “haczedilebilir” bir statüye alınmalıdır... iptal istemine konu olan kural metnindeki “Devlet malları...” kavramı önündeki “Devlet” sözcüğünün, “merkezden yönetim”le ya da “maliye hazinesi” kavramlarıyla özdeşleştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Gerçekten, devleti oluşturan tüzelkişi, bir akıl ürünüdür... Çeşitli kamusal görevleri üstlenmiş farklı örgütlenmelerin kapsayıcı bütünüdür. Yasama, yürütme ve yargı organları, bu bütünü oluşturan ana parçalardır. İcra ve İflas Yasası’nın 82. maddesinin 1. bendinde öngörülen “Devlet malları”, bütünün parçası olan “merkezden yönetim”in, yani “maliye hazinesi”nin mallarını ifade etmektedir. Aynı bent tümcesinin ikinci yarısındaki “mahsus kanunlarında haczi caiz olmadığı gösterilen mallar” anlatımı, yukarıdaki yorumumuzu doğrulamaktadır. Nitekim devletin bir parçası ve yerel yönetimlerin bir türü olan Belediyelerin, kamu hizmetine özgülmemiş gelir getiren malları ve eşyaları üzerine haciz konulabilmektedir (1560 sayılı Belediye Yasası, Madde: 19/7). Aynı şekilde, yine bir yerel yerinden yönetim türü olan Köy Kamu Tüzelkişiliğine ait, kamu hizmetlerine özgülmemiş, orta malı olmayan

Doktrindeki bir görüşe göre, bu kararın belki de en zayıf noktası,²⁵⁵ kararda devletin yalnızca kamusal mallarının temel alınması suretiyle konunun değerlendirilmesidir. Devletin kamusal mallarının haczedilmesi ve satılması, elbette bu malların özgülendiği kamu hizmetini aksatacak ve kamu yararını zedeleyecektir. Bununla birlikte devletin, kamu hizmetine özgülünmemiş, kamu yararıyla ilgisi bulunmayan özel malları için haczedilmezliğin düzenlenmesi, yukarıda anılan kriterlere ve dolayısıyla eşitlik ilkesine aykırıdır.²⁵⁶ Zira bu mallar ile kişilerin özel malları arasında, bazı hususlar haricinde büyük farklılıklar bulunmamakta; devlet, özel malları açısından, adeta bir özel hukuk tüzel kişisi gibi değerlendirilmekte ve bu mallar esas olarak, özel hukuk hükümlerine tabi tutulmaktadır.²⁵⁷

akar niteliğindeki taşınmazları ile köyün özel hukuktan doğan alacakları haczedilebilmektedir (442 sayılı Köy Yasası, Madde: 8). İl Özel Yönetimleri de birer yerel yerinden yönetim türü olmasına ve kamu hizmetine özgülünmemiş akar niteliğinde malları bulunmasına karşın, haczedilmezlik ayrıcalığına sahiptirler. Böylece, devleti oluşturan çeşitli yönetimler, İcra ve İflas Yasası'nın 82. maddesinin 1. bendi karşısında farklı hukuksal statü içindedirler. Bu da kamu yönetimlerinden alacaklı olanlar için aynı konuda ayık sonuçlar doğurduğundan Anayasa'nın 10. maddesindeki yasa önünde eşitlik ilkesine aykırıdır" ifadelerine yer verilmiştir. Kararla ilgili olarak ayrıca bkz. Akil, Haczedilmezlik, s. 109 vd.; Gülan, Devlet, s. 23-29; Hasırcı, Devlet Malları, s. 1058 vd.

²⁵⁵ Bu konuda Gülan'a göre, Anayasa'ya aykırılık iddiasını güçlendiren ve tartışılması gereken temel mesele, devletin özel mallarının da haczedilmezlik hükmünün kapsamında sayılması olsa da kararda buna ilişkin herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır (Gülan, Devlet, s. 23-25). Yazarın kararla ilgili diğer eleştirileri için bkz. Gülan, Devlet, s. 22-29.

²⁵⁶ Hasırcı, Devlet Malları, s. 1044, 1068. Benzer yönde bkz. Aşık, Devlet Malları, s. 79-81. Aşık'ın da ifade ettiği gibi, borçlunun zorunlu eşyasından bile fazlasının haczi mümkün iken, devlet mallarında hiçbir ayırım yapılmadan tümü için haczedilmezlik öngörülmüştür (Aşık, Devlet Malları, s. 80). Devletin borcunu herhâlde ödeyeceği, ödemeyi yapmayan kamu görevlisinin sorumlu olacağı düşüncesinin gerçekçi olmadığını ifade eden Özekes, devletin kendi alacağı için ayrı bir takip usulü öngördüğünü, burada kendisine çeşitli ayrıcalıklar sağladığını; fakat borçlu olduğunda ise malları haczedilemediği için alacaklı konumundaki kişinin savunmasız kaldığını ifade ederek ilgili düzenlemeyi eşitlik ilkesi açısından eleştirmiştir (Özekes, İlkeler, s. 195-199). Benzer eleştiriler için ayrıca bkz. Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 169-170; Aşık, Devlet Malları, s. 70-71; Köksoy, s. 179, 187. Bu çerçevede aynı karardaki karşı oylardan birine göre de "Yasa'nın incelenen maddesinde "... kanunlarında haczi caiz olmadığı gösterilen mallar" ayrımı yanında kişilerin haczedilmeyecek malları da belirtilmiştir. Haczedilebilecek malları olan kamu tüzel kişileriyle devlet arasında bu konuda ayrımı gerektiren bir özellik yoktur. Gerçek kişilerin, tüzel kişilerin mallarının haczi gibi, devletin malı da haczedilebilir. Yurttaşın malına el koyabilen devlet, borcunu ödemezse, onun da malı haczedilebilmelidir. Ancak, devletin iyeliğinde olan, tapuya yazılan ve yazılmayan mallar ayrımı ile konuya özgülünen, kamu hizmetinin yerine getirilmesine ayrılan mallar ve değerlerle kurum ve kuruluşlarla araç ve gereçlerin işlevleri gözetilerek hangilerinin ve ne ölçüde haczedilebileceği, daha açık bir anlatımla hangilerinin haczedilemeyeceği belirtilmelidir... Devletin özel mülkiyet konusu kimi mallarıyla varlıklarının, koşullarla belirlenerek, haczi olanağı hukuksal eşitliğin anlamı bir somutlaşması sayılır" [AYM, 21.10.1992 T., 13 E., 50 K. (RG. 30.06.1993/21623)].

²⁵⁷ Hasırcı, Devlet Malları, s. 1068; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 109. Söz konusu karardaki karşı oy yazarlarından birinde, "Devletin çeşitli yapıdaki kuruluşlarına ait olan ve onların hüküm ve tasarrufunda bulunan ve özel mülk niteliğindeki kamu mallarının özel kişilere ait olan özel mülkten farkı yoktur. Bu yüzden de bunların genel hükümlere tabi tutulmaları gerekir" ifadelerine yer verilmiştir.

Bu açıklamalar çerçevesinde, devlet malları haricinde, malları devlet malı niteliğinde sayılan kurumların, kamu hizmetinde fiilen kullanılmayan, kuruluş amaçlarıyla dahi ilgisi bulunmayan mallarının haczedilememesinin, diğer kişilerin benzer mallarıyla kıyaslandığında eşitlik ilkesine uygun olmadığı kanaatindeyiz.²⁵⁸ Şöyle ki, Anayasa m. 10/f. 5 uyarınca “Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar”. Dolayısıyla, yasama organı da bu ilkeye uygun olarak hareket etmeli²⁵⁹ ve kişilerin aynı nitelikleri taşıyan mallarının haczi konusunda anlaşılabilir, amaçla ilgili, makul ve adil bir gerekçenin ileri sürülemediği, sadece birilerinin lehine olacak şekilde, haczin tamamen bertaraf edildiği farklı düzenlemelerden kaçınılmalıdır. Ancak, konumuzla ilgili bazı düzenlemelere bakıldığında, kanun koyucunun bu hususlara riayet ettiğini söylemek güçtür. Örneğin, spor federasyonlarının malları herhangi bir ayırım yapılmaksızın devlet malı sayılmış ve bunların haczedilemeyeceği hükme bağlanmıştır (7405 sa. Ka. m. 40/f. 1). Başka birçok kurum için de benzer hükümler öngörülmüştür.²⁶⁰ Bu federasyonların ve diğer ilgili kurumların sahip olduğu, kira geliri sağlayan bir işyerinin veya bunun kira gelirinin haczi ile bir özel hukuk tüzel kişisinin benzer bir işyerinin veya kira gelirinin haczi bakımından, farklı hükümler getirilmesinde “anlaşılabilir, amaçla ilgili, makul ve adil bir haklı nedeninin veya kamu yararının” olmadığı ve eşitlik ilkesine aykırılık bulunduğu kanaatindeyiz.²⁶¹ Haczedilmezlikle ilgili başka hükümlerde de bu ilkeye aykırılıklar söz konusu olabilir.²⁶² Bunlara yeri geldiğinde, Anayasa Mahkemesince belirlenen kriterler çerçevesinde değinilecektir.

²⁵⁸ Eşitlik ilkesinin tüzel kişiler için de geçerli olduğu; bu ilkenin sadece gerçek kişiler ile özel hukuk tüzel kişileri arasında değil, aynı zamanda bazen kamu tüzel kişileriyle eşit işlem görme hakkını da kapsadığı yönünde bkz. Öden, Eşitlik İlkesi, s. 153; Aşık, Devlet Malları, s. 79; Akil, Haczedilmezlik, s. 116.

²⁵⁹ Eşitlik ilkesinin yasama organını bağlayıcılığı hakkında bkz. Öden, Eşitlik İlkesi, s. 154-155.

²⁶⁰ Bkz. aşa. II. Bölüm, II, A, 2, a.

²⁶¹ Benzer yönde bkz. ve karşı. Hasırcı, Devlet Malları, s. 1068. Yazara göre, devletin herhangi bir şekilde kamu hizmetine özgülmemiş veya kamunun yararına sunulmamış, hatta kamu hizmeti veya yararıyla ilgisi dahi bulunmayan özel malları ile kişilerin özel malları arasında böyle bir ayırımın öngörülmesi; ayrıca haczedilmezliğe ilişkin İİK m. 82’de yer alan diğer düzenlemeler de ele alındığında, haczi tamamen bertaraf edecek şekilde, sahip olunan tüm mallar bakımından mutlak bir koruma ve imtiyazın sadece devlete sağlanmış olması, Anayasa Mahkemesi ve AİHM’in eşitlik ilkesine ilişkin olarak verdikleri kararlar çerçevesinde değerlendirildiğinde, anlaşılabilir, amaçla ilgili, makul, adil ve ölçülü bir haklı neden olarak kabul edilmesi güçtür (Hasırcı, Devlet Malları, s. 1068).

²⁶² Örneğin, doktrindeki bir görüşe göre, insan onuru, sosyal devlet ilkesi ve kişiliğin korunması bakımından yerinde olan hâle münasip evin haczedilmezliği, eşitlik ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Zira İİK m. 82/f. 1, b. 12 uyarınca borçlunun hâline münasip evinin haczi mümkün değilken, öte yandan başka bir borçlunun bu amaçla biriktirdiği parası haczedilebilmektedir. Burada ev sahibi olan kişiler kirada oturanlara göre daha avantajlı durumdadırlar. Bu görüşe göre, söz konusu farklılık hem

E. Mülkiyet Hakkı Bakımından

Mülkiyet hakkı, “bir kimsenin başkasının hakkına zarar vermemek, kanunların koyduğu kayıtlamalara da uymak şartı ile bir şey üzerinde dilediği şekilde kullanma, ürünlerinden yararlanma, tasarruf etme (başkasına devretme, şeklini değiştirme ve istihlak etme, hatta tahrip etme) yetkilerini ifade eder”.²⁶³ Anayasa’da (m. 35) ve AİHS Ek 1 No’lu Protokolde (m. 1) güvence altına alınan mülkiyet hakkı, insanlığın varoluşundan bu yana mevcut olan temel haklardan biridir.²⁶⁴ Kamu hukukunda bir temel hak olarak düzenlenen mülkiyet hakkı, medeni hukukta karşımıza bir ayni hak olarak çıkmaktadır (TMK m. 683 vd.).²⁶⁵ Medeni hukuk bakımından kural olarak, taşınır ve taşınmaz mallar haricinde, gayrı maddi malların mülkiyet hakkının konusunu teşkil etmeyeceği kabul edilse de²⁶⁶ bir temel hak olarak mülkiyet hakkının konusunu anılan mal varlığı değerlerinin tümü oluşturabilir.²⁶⁷ Dolayısıyla çalışmamız açısından

ekonomik hem de sosyal eşitsizlik meydana getirmekte ve konunun buna göre yeniden düzenlenmesi gerekmektedir (Özekes, İlkeler, s. 199-200). Bu konuda ayrıca bkz. Akkırın, s. 29-30. Geçerli, haklı, sosyal ve ekonomik nedenler bulunmadıkça borçlular arasında eşitliğe aykırı haczedilmezlik hâllerinin düzenlenmemesi gerektiği yönünde bkz. Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 304.

²⁶³ AYM, 20.09.1966 T., 1963/156 E., 1966/34 K. (RG. 08.05.1967/12592). Başka tanımlar için bkz. Fikret Eren, *Mülkiyet Hukuku*. 4. bs. (Ankara: Yetkin, 2016), s. 21; Mehmet Akif Ertü, *Kamu Hukukunda Mülkiyet Hakkı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Mülkiyet Hakkına Bakışı* (İstanbul: On İki Levha, 2009), s. 20-21; Kürşat Akça, “Anayasa Mahkemesi Kararlarında Mülkiyet Hakkı”, *İNÜHFD*, C. 6 (2015), s. 560-562.

²⁶⁴ Mülkiyet hakkının liberal demokratik hukuk devletlerindeki en temel ve en eski haklardan biri olduğu yönünde bkz. Kemal Gözler, *İnsan Hakları Hukuku*. 3. bs. (Bursa: Ekin, 2020), s. 466; H. Burak Gemalmaz, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Mülkiyet Hakkı*. 2. bs. (İstanbul: Beta, 2017), s. 1; Özekes, İlkeler, s. 181. Mülkiyet hakkının tarihsel gelişimi hakkında bkz. Şaşı, s. 19 vd.

²⁶⁵ Akça, s. 552-553, 561-562. Mülkiyet hakkının konusu medeni hukuka (eşya hukukuna) göre bir eşya (maddi mallar) olduğunda ve bu eşya üzerinde mutlak bir hâkimiyet sağlandığında, bu hak bir ayni hak olarak nitelendirilmektedir. Ayni hak olması, mülkiyet hakkını kamu hukukunun yanında özel hukukun da konusu hâline getirmektedir (Akça, s. 553). Ayrıca mülkiyet hakkı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ve 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu’nda fikri ve sınai mülkiyet hakkı olarak düzenlenmiş ve eşya hukukunun aksine gayrı maddi malları konu almıştır (bkz. aşı. II. Bölüm, II, F, 8).

²⁶⁶ Eren, F., Mülkiyet, s. 52-53. Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. Akça, s. 553-562, 580-584.

²⁶⁷ Özbek, s. 282-283. Mülkiyet hakkının konusu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Şaşı, s. 61-101; Akça, s. 556 vd. Yazara göre, Anayasa’da bir temel hak olarak düzenlenen mülkiyet hakkı ile Türk Medeni Kanunu’nda bir ayni hak olarak düzenlenen mülkiyet hakkı arasında özellikle hakkın konusu noktasında farklılık bulunmaktadır. Anayasal hak olarak mülkiyet hakkı üst kavram olup, medeni hukuktaki mülkiyet hakkı kavramını da kapsayan geniş bir nitelik arz etmektedir (Akça, s. 591). Aynı yönde bkz. Sungurtekin Özkan, s. 183. Mülkiyet hakkının kapsamı için benzer şekilde bkz. Suat Şimşek, “Mülkiyet Hakkının Kapsamı, Sınırlandırma Nedenleri ve Şartları Açısından 1982 Anayasası ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi: Karşılaştırmalı Bir Analiz -I”, *TBB Dergisi*, S. 91 (2010), s. 188-198; Hasırcı, Devlet Malları, s. 1061-1062.

bakıldığında gerek alacaklının alacak hakkı²⁶⁸ gerekse borçlunun mal varlığı değerleri mülkiyet hakkının korunmasından yararlanacaktır.²⁶⁹

Cebri icra hukukunda, haciz aşamasında borçlunun mülkiyet hakkına doğrudan bir müdahalede bulunmaktadır.²⁷⁰ Dolayısıyla bu aşamada borçlunun mülkiyet hakkının korunması oldukça önemlidir. Bunun bir sonucu olarak, daha önce ele alındığı üzere, takip konusu alacağı aşacak şekilde haciz yapılmasına (taşkın haciz yasağı) izin verilmemiştir (İİK m. 85/f. 1).²⁷¹ Ayrıca, borçlunun mal varlığına yönelik olarak haksız, ölçüsüz ve menfaat dengesini bozacak şekilde haciz işlemleri yapılmamalıdır.²⁷² Kanun koyucu, ekonomik bir değere sahip olmasına rağmen haczedilmesinin, alacaklının mülkiyet hakkının korunması açısından pek bir yarar sağlamayacağı ve takip ekonomisi ilkesine aykırılık teşkil edeceği²⁷³ belli olan malları haczin dışında tutmuştur (İİK m. 85/f. 5).²⁷⁴ Böylece alacaklı açısından bir fayda sağlamayacak ise de borçlu açısından önemli sayılabilecek malların haciz yoluyla elinden alınmasına engel olunarak borçlunun menfaatleri, bu kapsamda mülkiyet hakkı da korunmaya çalışılmıştır. Buradaki hüküm,

²⁶⁸ Alacak hakkının mülkiyet hakkının kapsamına girdiği hususunda bkz. Gemalmaz, s. 390-393; Pınar Yağcı, “Mülkiyet Hakkı Kapsamında Kamu Mallarının Haczedilmezliği Üzerine Bir Değerlendirme”, *İNÜHFD*, 11/2 (2020), s. 611; Şaşı, s. 96. 4734 sayılı KİK m. 34’te yer alan “Her ne suretle olursa olsun idarece alınan teminatlar haczedilemez ve üzerine ihtiyati tedbir konulamaz” şeklindeki hükmün (bkz. aşa. II. Bölüm, II, D, 2) Anayasa’ya aykırı olduğu iddiasıyla yapılan başvurunun reddi kararında Anayasa Mahkemesi, “... mülkiyet hakkı sınırsız olmayıp, kamu yararı amacıyla sınırlandırılabilir bir haktır. Bu bağlamda, mülkiyet hakkı kapsamında bulunan alacak haklarının da kamu yararı amacıyla sınırlandırılabilirliği açıktır. Kamu hizmetlerinin düzenli olarak aksatılmadan yürütülmesindeki kamu yararı gözetilerek taahhüdün ihale dokümanında yer alan hükümlere uygun olarak yerine getirilmesinin sağlanması amacıyla teminat alınmasında ve bu konuda bir sorun yaşanması olasılığına karşı da teminat üzerine haciz ve ihtiyati tedbir konulması yasaklanarak alacak haklarının sınırlandırılmasında Anayasa’ya aykırılık bulunmamaktadır” ifadelerine yer vermiştir [AYM, 19.06.2008 T., 2005/138 E., 2008/124 K. (RG. 06.11.2008/27046)]. Alacak hakkının, mülkiyet hakkının kapsamına dâhil olduğu hususunda benzer yönde kararlar için bkz. Hasırcı, Devlet Malları, s. 1061, dn. 103. Alacağın mülk olarak nitelendirildiği hususunda ayrıca bkz. AİHM’in 18.10.2005 tarihli “Tütüncü ve Diğerleri/Türkiye” ve 18.12.2007 tarihli “Abidin Şahin/Türkiye” kararları. Kararlarla ilgili olarak bkz. Aşık, Devlet Malları, s. 85-88.

²⁶⁹ Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 23; Özekes, İlkeler, s. 182; Özbek, s. 282-283.

²⁷⁰ Çiftçi, Menfaat Dengesi, s. 102; Alihocagil, s. 77; Özçelik, s. 284-285.

²⁷¹ Borçlunun borca yeter miktar dışındaki mal varlığına haciz konulamaması, mülkiyet hakkının korunmasının bir gereğidir (Çiftçi, Menfaat Dengesi, s. 102; Özekes, İlkeler, s. 182-183).

²⁷² Özekes, İlkeler, s. 182, 185.

²⁷³ Giderleri alacaklı tarafından karşılanırsa bile değeri, satış masraflarını ve varsa muhafaza giderlerini karşılamayacağı kesin olan bir şeyin haczini istemenin hem hakkın kötüye kullanılması olduğu hem de takip ekonomisine aykırılık teşkil ettiği ifade edilmiştir (Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 208). Konunun ölçülülük ve takip ekonomisi ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmesi hususunda bkz. Türkay, s. 141-142.

²⁷⁴ İİK m. 85/f. 5’e göre, “Hasılatı paraya çevirme masraflarını ve icabında muhafaza ve idare masraflarını tecavüz etmeyeceği muhakkak olan şeyler haczolunmaz”.

asıl olarak aşağıda ele alınacak ölçülülük ilkesi çerçevesinde getirilmiş olup,²⁷⁵ bu kapsamda borçlunun mülkiyet hakkını da korumaktadır.

Öte yandan alacaklının, borcun ifa edilmemesi suretiyle ihlal edilen mülkiyet hakkının gereği yerine getirilerek, alacağına kavuşması imkânı sağlanmalıdır. Bunun yolu ise yapılacak cebri icra işlemleri vasıtasıyla borçlunun mal varlığına yönelmektir.²⁷⁶ Fakat bilindiği üzere, bu imkân sınırsız olmayıp, borçlunun çeşitli mal varlığı değerleri için, bazı gerekçelerle (örneğin, insan onuruna yakışır bir hayat sürdürmek²⁷⁷ gibi) haczedilmezlik hâlleri öngörülerek alacaklının mülkiyet hakkı sınırlandırılmıştır.²⁷⁸

Mülkiyet hakkının sınırlandırılması ancak kamu yararı amacıyla²⁷⁹ ve kanunla²⁸⁰,²⁸¹ yapılabilir; ayrıca bu hakkın kullanılması toplum yararına aykırı olamaz (AY m. 35/f.

²⁷⁵ Hükmün ölçülülük ilkesi bakımından değerlendirilmesi hakkında bkz. aşı. I. Bölüm, II, H.

²⁷⁶ Özekes, İlkeler, s. 182, 185. Yazarın belirttiği üzere, burada mülkiyet hakkı ile etkin hukuki koruma talebi iç içe geçmiştir (Özekes, İlkeler, s. 182).

²⁷⁷ Kişinin mal varlığına, onun insan onuruna yakışır bir şekilde hayatını sürdürmekte zorluk çekeceği ölçüde müdahalede bulunulması meşru sayılamaz (Gemalmaz, s. 440).

²⁷⁸ Haczedilmezliğin alacaklının mülkiyet hakkını sınırlandığı yönünde bkz. Brock, s. 36; Hasırcı, Devlet Malları, s. 1062-1064. Ayrıca, sosyal bir hukuk devleti, bir yandan mülkiyet hakkını garanti altına alırken, diğer yandan bireyin kişiliğini geliştirebileceği serbest hareket alanını da ona sağlamakla yükümlü olup, bazı haczedilmezlik hâllerinin bu açıdan değerlendirilmesi gerekir (Sungurtekin Özkan, s. 198). Ayrıca bkz. ve karşı. Özekes, İlkeler, s. 185; Çiftçi, Menfaat Dengesi, s. 75-76.

²⁷⁹ Kamu yararı kavramı soyut, geniş ve belirsiz bir kavram olup, önceden tanımının yapılması ve sınırlarının çizilmesi oldukça güçtür. Bu konuda genelde her somut olay açısından ayrıca değerlendirme yapıldığı görülmektedir (Tekin Akıllıoğlu, “Kamu Yararı Kavramı Üzerine Düşünceler”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, 9/1-3 (1988), s. 11 vd.; Ertü, s. 171-173, 225-228; Akça, s. 568-569, 585-586). Devlet mallarının haczedilmezliğine ilişkin kuralın (İİK m. 82/f. 1, b. 1) Anayasa’ya aykırılığının tartışıldığı kararda, “... kamu yararına dayanılarak, ayırım yapılmasının eşitlik ilkesini zedelemeyeceği ve kamu yararının, “kişinin ve toplumun huzur ve refahını sağlamak” anlamına geldiği...” ifadelerine yer verilmiştir [AYM, 21.10.1992 T., 13 E., 50 K. (RG. 30.06.1993/21623)]. Belirtmek gerekir ki, doktrinde bir görüşe göre, kanun koyucu bir temel hakkı sınırlandırırken bu tür belirsiz kavramları konuya göre somutlaştırmak mecburiyetindedir; aksi hâlde hukuk devletinin gerektirdiği belirginlik sağlanmamış olur (Fazıl Sağlam, *Temel Hakların Sınırlanması ve Özü* (Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1982), s. 113-114).

²⁸⁰ Konuyla ilgili doktrindeki bir görüşe göre, mülkiyet hakkına getirilen sınırlamaların mutlaka şekli anlamda kanunla yapılması gerekir. Kanun dışında herhangi bir hukuk normu ile getirilen sınırlama, sınırlamada kamu yararı olsa bile Anayasa m. 13 ve 35’e aykırılık teşkil eder (Şimşek, S., Mülkiyet Hakkı, s. 203; Ertü, s. 178). Benzer yönde genel bilgi için bkz. Gözler, Anayasa, s. 125; Gözler, Anayasa Hukuku, s. 310-314. Hak arama hürriyetinin sınırlandırılması bakımından benzer şekilde bkz. ve karşı. Köküsarı, Hak Arama Özgürlüğü, s. 171-172.

²⁸¹ Buna insan hakları hukukunda kanunilik ilkesi de denilmektedir (Gözler, İnsan Hakları, s. 224). İcra hukukunda da geçerli olan bu ilkeye göre, cebri icraya ilişkin hususların kanuna dayanması, baştan belirli ve öngörülebilir olması, kesinlik taşıması ve keyfilğe imkân tanımaması gerekir (Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, *Ders Kitabı*, s. 30; Özekes, İlkeler, s. 90-92; Ayşe Kılınç, “Anayasa Mahkemesi’nin 17.06.2015 Tarihli Kararının İcra Hukukuna Hâkim İlkeler Bakımından Değerlendirilmesi”, *İNÜHFD*, 7/1 (2016), s. 555-556). Bunlardan yola çıkarak, haczedilmezlik hâllerinin kanunla açıkça düzenlenmesinin hem temel bir hak olan mülkiyet hakkının sınırlandırılması bakımından hem de bir cebri icra işlemi olan hacizle ilgili hususların kanunilik ilkesinin icra hukukundaki gereklerine uyması açısından bir zorunluluk olduğu söylenebilir. Bu çerçevede doktrinde bir görüşe göre, kanun dışında başka bir düzenlemeyle haczedilmezlik hâli

2, 3). Ayrıca Anayasa m. 13'e göre, getirilen sınırlama, hakkın özüne dokunmamalı, ölçülülük ilkesine aykırı olmamalıdır.²⁸² Bu ilkenin elverişlilik, gereklilik ve oranlılık şeklinde alt ilkeleri bulunmaktadır.²⁸³ Buna göre, mülkiyet hakkını kamu yararı amacıyla sınırlayan kanunun, sınırlandırmada başvurduğu araç (örneğin, haczedilmezlik) amacı gerçekleştirme bakımından elverişli ve gerekli olmalı ve araç ile amaç arasında ölçüsüz bir oran bulunmamalıdır.²⁸⁴ Aksi takdirde, Anayasa ve AİHS'nin ilgili hükümlerine aykırı bir şekilde haczedilmezlik hâlleri düzenlenerek, borçlu gereğinden fazla korunursa, alacaklının mülkiyet hakkı ve hak arama hürriyeti zedelenir ve haczedilmezlikteki genel düşüncenin tersi olarak kamu yararına aykırı bir duruma sebebiyet verilir.²⁸⁵ Zira bu husus alacaklının zor duruma düşmesine, kredilerinin kesilmesine yol açtığı gibi, ülkede borçlarını kendi isteğiyle ödemeyenlerin sayısını artırarak hem genel ahlakın bozulmasına hem de ticari yaşamın zarar görmesine neden olur.²⁸⁶

Genel olarak bakıldığında, haczedilmezlik hâllerinin çoğunda doğrudan veya dolaylı olarak kamu yararı gözetilmiş ve diğer sınırlama kriterlerine uyulmuş olsa da tüm haczedilmezlik hâlleri için bunu söylemek zordur. Bu konuda, daha önce de çeşitli

öngörülemez [Kuru, El Kitabı, s. 521; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 209; ayrıca bkz. aşağı. II. Bölüm, II, A, 2, a, (2), (e)]. Ancak Yargıtayın bir kararında, tüzükte yer alan haczedilmezlik hükmüne dayanılarak malın haczedilemeyeceği belirtilmiştir [12. HD, 28.02.2006 T., 732 E., 3781 K. (KİBB, 16.11.2022)].

²⁸² Ayrıca AİHS Ek 1 No'lu Protokol m. 1/f. 1'e göre ise, "Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır. Bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasada öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabilir".

²⁸³ Sağlam, s. 114-117; Yüksel Metin, "Temel Hakların Sınırlandırılması ve Ölçülülük: Ölçülülük İlkesi Evrensel Bir Anayasal İlke midir?", *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7/1 (2017), s. 7; Gözler, İnsan Hakları, s. 370; Gözler, Anayasa, s. 132-133; Abdurrahman Eren, *Özgürlüklerin Sınırlanmasında Demokratik Toplum Düzeninin Gerekliliği* (İstanbul: Beta, 2012), s. 95-96; Döner, s. 203; Atar, Y., Anayasa, s. 149; Etgü, s. 184-185; İsmail Köküsar, *Anayasal Hakların Çatışması* (Ankara: Adalet, 2020), s. 220-229; Köküsar, Hak Arama Özgürlüğü, s. 177-178. Bu alt ilkelerin tanımları için bkz. aşağı. I. Bölüm, II, H.

²⁸⁴ Bu konuda bkz. Özbudun, s. 114-115; Metin, s. 7 vd.; Eren, A., *Özgürlüklerin Sınırlanması*, s. 95-96; Gözler, İnsan Hakları, s. 370 vd.; Gözler, Anayasa, s. 132-133; Atar, Y., Anayasa, s. 148-149; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 307; Sungurtekin Özkan, s. 178 vd.; Özekes, İlkeler, s. 205; Hasırcı, Devlet Malları, s. 1062. Anayasa Mahkemesinin bir kararında ifade edildiği üzere, "Ölçülülük ilkesinin geçerli olabilmesi için sınırlamalar kamu yararını amaçlamakla birlikte, kamu yararının sağlanmasının bütün külfeti malik üzerinde bırakılmamalıdır" [AYM, 11.04.2012 T., 2011/18 E., 2012/53 K. (RG. 13.10.2012/28440)].

²⁸⁵ Konuyla ilgili olarak bkz. ve karşı. Özekes, İlkeler, s. 184.

²⁸⁶ Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 12. Aynı yönde bkz. Ansay, İcra, s. 2-3; Necmeddin M. Berkin, *İcra Hukuk* (İstanbul: Hak Kitabevi, 1947), s. 11; Berkin, İcra, s. 13; Aslan, Haciz, s. 274. Devlet mallarının haczedilmezliği açısından benzer eleştiriler için bkz. Karayalçın, s. 140; Aşık, Devlet Malları, s. 71-72. Borçlunun yeterince mal varlığı olmasına rağmen, alacaklının alacağına kavuşturulamaması, mülkiyet hakkının ihlali dışında hukuk düzenine olan güvenin zedelenmesine ve toplumsal barışın bozulmasına yol açar (Özekes, İlkeler, s. 184).

vesilelerle ele alınan, devlet mallarının ve özel kanunlarda malları devlet malı niteliğinde sayılan bazı kurumların mallarının hiçbir ayırım yapılmadan (kamusal-özel mal gibi) haczin dışında tutulması örnek olarak değerlendirilebilir. Burada mülkiyet hakkına getirilen sınır, kanunla getirilmiş olsa da; doktrindeki bir görüşe göre, özellikle kamu hizmetinde kullanılmayan ve kamu yararıyla doğrudan bir ilişkisi bulunmayan özel malların da bu çerçevede haczedilememesi,²⁸⁷ mülkiyet hakkının sınırlandırılması bakımından Anayasa’da belirtilen kamu yararı amacı ve ölçülülük ilkesi kriterlerine aykırılık teşkil etmektedir.²⁸⁸ Bu malların (özel mallar) haczedilememesinde, dolaylı olarak kamu yararının bulunduğu savunulabilse de²⁸⁹ ölçülülük ilkesi bakımından değerlendirildiğinde, burada bilhassa gereklilik ve oranlılık alt ilkelerine aykırılık bulunduğu kanaatindeyiz.²⁹⁰

Bir başka örnek olarak, Kamulaştırma Kanunu “Kamulaştırılmaksızın kamu hizmetine ayrılan taşınmazların bedel tespiti” başlıklı geçici m. 6/f. 11’de düzenlenen hüküm verilebilir. İlgili hükmün diğer fıkralarında kamulaştırmaksız el atılan taşınmazların bedelinin, uzlaşma yoluyla veya bu gerçekleşmediğinde mahkeme kararıyla tespitine ilişkin hususlar düzenlenmiştir. Bu fıkroda ise, “*Bu madde uyarınca ödenecek olan bedelin tahsili sebebiyle idarelerin mal, hak ve alacakları haczedilemez*” ifadelerine yer verilmiştir. Bununla ilgili değerlendirmeler daha sonra yapılacağından, burada kısaca, ayırım yapılmaksızın idarelerin bütün mal varlığının, söz konusu bedelin tahsili amacıyla yapılabilecek haczin dışında tutulmasının, alacaklının mülkiyet hakkına aykırılık teşkil ettiğini söylemekle yetiniyoruz.²⁹¹

²⁸⁷ Bu tür malların haczinin kamu düzenine aykırılık teşkil etmeyeceği yönünde bkz. Berkin, Haciz, s. 118. Bu malların haczedilebileceği hususunda ayrıca bkz. Murat Yavaş, *Borçlunun Üçüncü Şahıslardaki Mal, Hak ve Alacaklarının Haczi (İİK m. 89)*, (İstanbul: Arıkan, 2005), s. 13-14.

²⁸⁸ Hasırcı, Devlet Malları, s. 1062-1065. Benzer yönde görüş için bkz. Aşık, Devlet Malları, s. 77-79; Atalı/Ermenek/Erdoğan, İcra, s. 202-205; Köksoy, s. 180, 186; Çelik, Devlet Malları, s. 45-46. Devlet mallarının haczedilmezliği kuralına dayanılarak alacaklının alacağına kavuşması tamamen engelleniyorsa, bu durumda mülkiyet hakkı bakımından ölçülülük ilkesi ile temel hak ve hürriyetlerin özüne dokunulmaması ilkesi ihlal edilmiş olur (Akıl, Haczedilmezlik, s. 116).

²⁸⁹ Devletin özel mallarının sadece sağladıkları gelir nedeniyle, dolaylı olarak kamu yararına hizmet ettiği yönünde bkz. Akın Düren, *İdare Malları* (Ankara: Sevinç Matbaası, 1975), s. 38; Sadık Kırbaş, *Devlet Malları* (Ankara: Birlik Yayıncılık, 1985), s. 20; Hasırcı, Devlet Malları, s. 1040; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 109; Yavaş, Haciz, s. 14; Hasırcı, Belediye Malları, s. 2833. Ayrıca kanun koyucunun her kanun ile kamu yararını amaçladığının varsayıldığı yönünde bkz. Akıllıoğlu, s. 11-12.

²⁹⁰ Ayrıca bkz. aşı. I. Bölüm, II, H.

²⁹¹ Bkz. aşı. II. Bölüm, II, F, 18.

F. Kişiliğin ve Kişi Hak ve Hürriyetlerinin Korunması Bakımından

Kişilik, “*kişinin maddi ve manevi varlığı; bir kimseyi, diğerinden ayıran fiziksel ve ruhsal varlık*” olarak tanımlanmıştır.²⁹² Kişi hak ve hürriyetleri ise, temel hak ve hürriyetlerin tasnifinde esas itibarıyla negatif statü haklarına (*kişinin devlet tarafından aşılamayacak ve dokunulamayacak özel alanının sınırlarını çizen hak ve hürriyetler*) tekabül eden, kısaca “*kişisel haklar*” olarak da ifade edilen ve kişiyi devlete ve topluma karşı koruyan haklardır.²⁹³ Gerek kişiliğin korunması gerekse kişi hak ve hürriyetleri, Anayasa’da doğrudan kullanılan ifadeler ya da bir temel hak kategorisi olmasa da burada bunlarla ilgili ve birbiriyle bağlantılı bazı hak ve hürriyetlere değinilecektir.²⁹⁴

Temel hak ve hürriyetlerin niteliği başlıklı Anayasa m. 12/f. 1’e göre, “*Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir*”. Bu temel hak ve hürriyetlerden icra hukuku ve çalışmanın konusuyla en çok ilişki içinde olanlar, “*Kişinin Hakları ve Ödevleri*” bölümünde düzenlenenlerdir (AY m. 17-40).²⁹⁵ Çalışmada bu haklardan bazıları bu başlık altında, bazıları da başka yerlerde ele alınmıştır. Öncelikle şunu ifade etmek gerekir ki, esas olarak bütün temel hak ve hürriyetlerin amacı, kişinin insan onuruna uygun bir yaşam sürdürmesini sağlamaktır.²⁹⁶ Dolayısıyla, burada ele alınacak hususlar (özellikle haczedilmezlik hâlleri) diğer hak ve hürriyetler veya ilkelerle de ilgili olabilir.²⁹⁷ Bu nedenle, bu ana başlık altında incelenen konuları birlikte değerlendirmekte fayda vardır.

Mülkiyet hakkı ihlal edilen alacaklının alacağını elde etme hakkı karşısında, borcunu ödemeyerek cebri icra işlemlerinin yapılmasına sebep olan borçlunun, normal şartlar altında, bu işlemlere katlanma mecburiyeti ve icra organlarına yardımcı olma mükellefiyeti bulunmaktadır.²⁹⁸ Fakat bazı dönemlerdeki uygulamalar hariç, eski hukuk sistemlerinde dahi alacağın tahsil edilmesi amacıyla, cebri icra işlemlerinin borçlunun kişiliğini, vücut bütünlüğünü ve en temel haklarını ihlal edecek şekilde yürütülmesi kabul

²⁹² Yılmaz, Sözlük, s. 384.

²⁹³ Gözler, İnsan Hakları, s. 105, 153; Bulut, N., Sosyal Haklar, s. 34, 37. Bu konuda ayrıca bkz. Münici Kapani, *Kamu Hürriyetleri*. 7. bs. (Ankara: Yetkin, 2013), s. 6-7. Kavramlar için ayrıca bkz. Yelbaşı, s. 360. Kişilik hakları, kişinin vücut bütünlüğüne, onuruna, sırlarına ilişkin (maddi-manevi varlığı üzerindeki) vazgeçilmez haklarıdır (Yelbaşı, s. 360).

²⁹⁴ Aynı şekilde bkz. Özekes, İlkeler, s. 149.

²⁹⁵ Bu konuda ayrıca bkz. Özekes, İlkeler, s. 46-49.

²⁹⁶ Bkz. yuk. I. Bölüm, II, A.

²⁹⁷ Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. ve karşı. Karaaslan, s. 165-168; Özekes, İlkeler, s. 154-157.

²⁹⁸ Özekes, İlkeler, s. 154.

edilmemiştir.²⁹⁹ Zira, hiçbir alacak, kişinin yaşam hakkından üstün değildir.³⁰⁰ Bu çerçevede, Türk hukukunda kişi hak ve hürriyetleri Anayasa’da ve kanunlarda çeşitli şekillerde güvence altına alınmıştır.

Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı başlıklı Anayasa m. 17’ye göre, *“Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı hâller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz... kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz”*. Ayrıca Anayasa m. 19/f. 1’de *“Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir”* denildikten sonra, bununla ve çalışmanın konusuyla ilgili olarak Anayasa m. 38/f. 8’de *“Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz”* ifadelerine yer verilmiştir.³⁰¹ Anayasa’nın bu hükümlerine göre ifade etmek gerekirse, bir kimsenin sadece borcunu ödememesi nedeniyle, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkının ortadan kaldırılması, insan onuruna yakışmayan bir muameleye tabi tutulması ve özgürlüğünden alıkonulması mümkün değildir.³⁰²

Bu çerçevede İİK ve özel kanunlarda ise borçlunun bazı mal varlığı değerlerinin haczedilemeyeceği belirtilerek söz konusu haklar korunmaya çalışılmıştır. Nitekim doktrindeki bir görüşe göre, haczedilmezliğin temel hareket noktası, borçlunun da diğer insanlar gibi yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahip olmasıdır.³⁰³ Gerçekten, kişiliğin tam manasıyla korunabilmesi için, kişinin yaşamını

²⁹⁹ Konu hakkında ayrıca bkz. yuk. I. Bölüm, I, B.

³⁰⁰ Özekes, İlkeler, s. 209. Aynı yönde bkz. Berkin, Haciz, s. 114; Telfer, s. 2; Akkıran, s. 24.

³⁰¹ Daha önce de değinildiği üzere, İİK’de hapis cezaları gibi müeyyideler öngörülmüşse de bunlarda amaç borçlunun şahsına yönelik yaptırım uygulamak olmayıp, borçluların dürüstlük kuralına uygun olmayan davranışlarının önüne geçmek ve takibe uygun davranılmasını sağlamaktır (bkz. yuk. Giriş kısmı). Aynı yönde bkz. Özekes, İlkeler, s. 149-153; Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 2-3, 20; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 745-748. Fransız hukukunda benzer şekilde bkz. ve karşı. Marie-Laure Niboyet/Sabine Lacassagne, “National Reports: France”, in *Enforcement Agency Practice in Europe*, ed. Mads Andenas, Burkhard Hess, Paul Oberhammer (London: The British Institute of International and Comparative Law, 2005), s. 158.

³⁰² Aynı yönde bkz. Özekes, İlkeler, s. 149-157; Aslan, Haciz, s. 295; Işık, s. 471-476; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 19-20.

³⁰³ Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 72. Benzer şekilde haczedilmezlikle ilgili hükümlerin borçlunun standart bir yaşam sürdürmesini sağlamayı amaçladığı hususunda bkz. Wendy Kennett (Coordinator), “Enforcement of judgments”, (Contributors: Andreas Konecny/Claudia Soher/Isabel Albrecht/Karen Broeckx/Elina Moustaira/Jean-Claude Wiwinius/Bert Van Schaick/Maria José Capelo), *European Review of Private Law*, 5/3 (1997), s. 348. Haczedilmezlik, AY m. 17 gereğince herkesin yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahip olmasının, yani kişiliğin ve kişilik haklarının korunmasının icra hukukundaki somut bir görünümü olarak nitelendirilmiştir (Akil,

sürdürebileceği ve ayrıca asgari olarak fiziksel, ruhsal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayabileceği mal varlığı değerlerinin muhafaza edilmesi, bu ihtiyaçları giderecek imkânlarının ortadan kaldırılmaması gerekir.³⁰⁴ Çeşitli eleştiriler olmakla birlikte, İİK ve özel kanunlarda düzenlenen haczedilmezlik hâllerinde bu düşünceyi açıkça görmek mümkündür.³⁰⁵ Yoksa, kişiliğin korunmasına hizmet eden malların veya gelirlerin (örneğin, maaş, ücret, ödenek veya yardımların³⁰⁶) tümünün haczedilmesine imkân verilseydi, borçlunun asgari ihtiyaçlarını karşılayabileceği mal varlığı değerlerinden mahrum bırakılması söz konusu olabilirdi. Böyle bir durumda, borçlunun kişilik haklarının zedeleneyeceği, her türlü tehdide açık ve korumasız bir hâlde kalacağı, maddi ve manevi varlığını koruyup geliştiremeyeceği ve böylece kişiliğinin tedricen ortadan kalkacağı bir ortam oluşurdu.³⁰⁷ Ancak belirtmek gerekir ki, burada asıl önemli olan hususlardan biri ise, uygulamada da ilgili kanun hükümlerine riayet edilmesi ve icra memurunun haciz işlemlerini yürütürken ve bilhassa takdir yetkisini kullanırken herhangi bir hak ihlaline sebebiyet vermemesidir.³⁰⁸

G. Ailenin Korunması Bakımından

Anayasa'nın temel hak ve ödevlerin yer aldığı ikinci kısmın üçüncü bölümünde, sosyal ve ekonomik hak ve ödevler düzenlenmiştir. Buradaki ilk hüküm olan “Ailenin korunması ve çocuk hakları” başlıklı 41. maddeye göre, “*Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar*”. Burada devlete, kişilerin aile yaşamlarına

Meskeniyet, s. 776-777; Ramazan Korkmaz, “İcra ve İflas Kanunu m. 362/a Hükümü ve Süreli Haczedilmezlik”, *TBB Dergisi*, S. 151 (2020), s. 188).

³⁰⁴ Özekes, *İlkeler*, s. 153-154.

³⁰⁵ Özekes, *İlkeler*, s. 152-157. Yazar söz konusu temel hakların sonucu olarak ayrıca, “*Vücut veya sıhhat üzerine ika edilen zararlar için tazminat olarak mutazarrırın kendisine veya ailesine toptan veya irat şeklinde verilen veya verilmesi lazım gelen paralar*” şeklindeki haczedilmezlik hükmüne (İİK m. 82/f. 1, b. 11) de örnek olarak değinmiştir (Özekes, *İlkeler*, s. 152). Borçlunun yaşama, maddi ve manevi varlığını geliştirme gibi temel haklarının korunması İİK m. 82’de somutlaşmıştır (Taşpınar, *Haczedilmezlik*, s. 209, 304). Haczedilmezlikle ilgili hükümlerin amacı bakımından benzer yönde bkz. Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811, kn. 1; Aşık, *Haczedilmezlik*, s. 43; Karaaslan, s. 166-168; Akkaya, *Haczedilmezlik*, s. 857.

³⁰⁶ Bkz. aşa. II. Bölüm, II, C, E, 1. Ayrıca doktrindeki bir görüşe göre, İşK m. 35 uyarınca, işçilerin ücretlerinin haczinde, üst sınır konulması, bunun hesabında da işçinin bakmakla yükümlü olduğu aile bireyleri için takdir edilecek miktarın dikkate alınmayacak olması, kişiliğin ve kişilik haklarının icra hukukunda korunması bakımından önemlidir (Özekes, *İlkeler*, s. 152-154).

³⁰⁷ Özekes, *İlkeler*, s. 153-157.

³⁰⁸ Özekes, *İlkeler*, s. 153-158; Şeker, s. 3389. Hakkı ihlal edilen kişiler için başvuru yollarıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. aşağı. III. Bölüm, II.

müdahale etmeme ve gerektiğinde aileyi başkalarına karşı koruma ile ailenin huzur ve refahını sağlama görevi yüklenmiştir.³⁰⁹ Nitekim kanun koyucu da bu bağlamda çeşitli düzenlemeler yaparak, toplumun temeli olarak kabul edilen aileyi korumaya çalışmaktadır.

Aile için yapılan bir tanıma göre, “*aile kavramından, evlenme akdinin kurulmasıyla birbirlerine bağlanan eşler ile bunlara soybağı ile bağlanan kişiler anlaşılır*”.³¹⁰ Doktrinde ifade edildiği üzere, Türk Medeni Kanunu’nda aile kavramı dar, geniş ve en geniş anlamda kullanılmıştır. Dar anlamda aile kavramı, sadece eşlerin olduğu birliği; geniş anlamda aile kavramı, eşlerle birlikte çocukların da eklenmesiyle meydana gelen birliği; en geniş anlamda aile kavramı ise, eşlerin ve çocukların yanında, kan veya kayın hısımlarının ve bir sözleşme ilişkisi nedeniyle aileyle beraber yaşayan kişilerin de dâhil olduğu birliği ifade etmek için kullanılır.³¹¹ Haczedilmezlikle ilgili hükümlerde kullanılan aile kavramı, genel olarak dar ve geniş anlamda aile kavramlarından ziyade, en geniş anlamda aile kavramıyla uyushmaktadır. Nitekim bu konudaki hâkim görüşe göre, borçlu ile birlikte aynı çatı altında yaşayan insanların tümü buradaki aile tabirine dâhildir.³¹²

³⁰⁹ Bulut, N., Sosyal Haklar, s. 234. Ayrıca Anayasa m. 20/f. 1’e göre, “Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.”

³¹⁰ Bilge Öztan, *Aile Hukuku*. 6. bs. (Ankara: Turhan, 2015), s. 3. Benzer yönde tanım için ayrıca bkz. Selâhattin Sulhi Tekinay, *Türk Aile Hukuku*. 7. bs. (İstanbul: Filiz, 1990), s. 2-3; Aslı Aykutalp, “Anayasa Mahkemesi’nin 2016/10454 Başvuru Numaralı Kararı Nazarında Aile Konutunun Haczedilmezliğine İlişkin Değerlendirmeler”, *Prof. Dr. Selçuk Öztekin’e Armağan*, C. 1 (İstanbul: Filiz, 2022), s. 436.

³¹¹ Turgut Akıntürk/Derya Ateş, *Türk Medeni Hukuku, İkinci Cilt, Aile Hukuku*. 20. bs. (İstanbul: Beta, 2017), s. 5-6; Öztan, s. 3. Aynı yönde bkz. Ayhan Uçar, “4721 Sayılı Medeni Kanun ile İhdas Edilen Yeni Bir Müessese: Aile Konutu Müessesesi”, *AÜEHFD*, X/1-2 (2006), s. 398-400; Akkırın, s. 91-92; Aykutalp, s. 433, 436.

³¹² Kuru, Haciz, s. 289-290, 305. Yazara göre, İİK m. 82’deki aile kavramı, medeni hukuktaki aile kavramından farklı olarak borçlu ile birlikte aynı çatı altında yaşayan insanların hepsini kapsayacak şekilde geniş anlamda kullanılmaktadır (Kuru, Haciz, s. 289-290). Aynı yönde bkz. Muşul, Haciz, s. 507; Işık, s. 491, 496; Bulut, U., Feragat, s. 1077-1078; Sümer, s. 228; Murat Yavaş, “Maaş ve Ücret Hacı”, *TBB Dergisi*, S. 84 (2009), s. 102; Aykutalp, s. 432-433. Türk hukuku ve İsviçre hukuku için benzer şekilde bkz. Berkin, Haciz, s. 122; Uyar, Haczedilmezlik, s. 573; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 132; Topuz, G., Haczedilmezlik, s. 3021, 3024; Winkler, SchKG Art. 92, kn. 21; Yavaş, Maaş, s. 102. Borçlunun nafaka vermekle yükümlü olduğu muhtaç durumdaki alt ve üst soyunun ayrı yaşasalar bile aileden sayılacağı hususunda bkz. Belgesay, s. 220. Alman hukukunda da haczedilmezlikle ilgili hükümlerde menfaatleri korunan kişilerin kapsamının, özellikle yapılan son değişiklikle birlikte genişlediği görülmektedir (Volkert Vorwerk/Christian Wolf/Anja Uhl, *BeckOK ZPO*. 51. Auflage (München: C. H. Beck, 2023), § 811, kn. 10; Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811, kn. 6, 11). ABD’de Texas Yüksek Mahkemesi’nin bu konuda, aileyle ilgili benzer tanıma için bkz. Alison D. Morantz, “There’s No Place Like Home: Homestead Exemption and Judicial Constructions of Family

İcra hukukunda sadece borçlunun değil, ailesinin de menfaatleri korunmaktadır.³¹³ Bu düşünceyle kanunda çeşitli düzenlemeler yapılmıştır.³¹⁴ Bunlardan belki de en önemlisi, haczedilmezlikle ilgili olanlardır. Böylece borçluyla birlikte ailesi de dikkate alınarak bazı mal varlığı değerleri haczin dışında tutulmuş ve aile bireylerinin, borçluya karşı yapılan cebri icra işlemlerinden mümkün olabildiğince az etkilenmeleri amaçlanmıştır.³¹⁵ Örneğin, İİK m. 82/f. 1, b. 3 uyarınca “*borçlu ve aynı çatı altında yaşayan aile bireylerine ait kişisel eşya ile ailenin ortak kullanımına hizmet eden tüm ev eşyası*” haczedilemez.³¹⁶ Aynı şekilde ailenin korunması düşüncesinin bir sonucu olarak, İİK m. 83 uyarınca borçlunun maaş ve ücreti, kendisi ve ailesinin geçinmesi için gereken miktar ayrıldıktan sonra haczedilebilmektedir.³¹⁷ Fakat aynı hükme göre, söz konusu gelirin dörtte birinin mutlaka haczedilecek olması, özellikle asgari ücret oranında geliri olan borçlunun ve varsa ailesinin geçinmesi bakımından eleştiriye açıktır. Nitekim doktrinde bir görüş tarafından İİK m. 83 hükmü, sosyal devlet ilkesine uygun bulunmamakta; işçilerin ücretlerinin dörtte birinden fazlasının haczedilemeyeceğini düzenleyen İşK m. 35, bu bakımdan daha yerinde bir düzenleme olarak kabul

in Nineteenth-Century America”, *Law and History Review*, 24/2 (2006), s. 279-280. Ayrıca bkz. Y. 12. HD, 16.01.2013 T., 2012/23863 E., 2013/643 K. [Legalbank (02.01.2022)].

³¹³ İslam hukukunda ve Türk hukukundaki eski düzenlemelerde aileyi korumak için kabul edilen haczedilmezlik hâlleri için bkz. yuk. I. Bölüm, I, B, 2, 3, a. Mukayeseli hukuktaki düzenlemeler için bkz. aşağı. I. Bölüm, III.

³¹⁴ Konuyla ilgili olarak bkz. Özekes, İlkeler, s. 178-179. Yazarın da belirttiği gibi, icra hukukunda borçlunun yanında ailesinin de korunması, temel haklar bakımından bir zorunluluktur (Özekes, İlkeler, s. 178).

³¹⁵ Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 21; Özekes, İlkeler, s. 178. Benzer yönde bkz. Morantz, s. 250, 291-292; William W. Jr. Horne, “Family Protection in New York: A Proposal for Legislative Reform”, *Albany Law Review*, 47/4 (1983), s. 1345-1346, dn. 8; Telfer, s. 2-3, 13.

³¹⁶ Alman hukukundaki benzer hüküm içeren ZPO § 811 ile ailenin korunduğu yönünde bkz. Rosenberg/Gaul/Schilken/Becker-Eberhard/Lakkis, § 52, kn. 9.

³¹⁷ Söz konusu hükmün ailenin korunması fikrinin bir sonucu olduğu yönünde bkz. Özekes, İlkeler, s. 178; Yavaş, Maaş, s. 93; Işık, s. 471, 496; Akkırın, s. 25.

edilmektedir.³¹⁸ Ailenin korunması amacına hizmet eden birçok düzenleme olsa da³¹⁹ son bir örnek olarak, uygulaması bulunmamakla birlikte, aileyi ekonomik sorunlara karşı korumak için öngörülmüş bir müessese olan aile yurdu ve eklentilerinin haczedilmezliği konusu ele alınabilir.³²⁰ Buna göre, bir ailenin normal geçimine ve barınmasına yetecek ölçüde, gerekli şartlar sağlanarak aile yurdu hâline getirilen konutlar, tarıma veya sanayiye elverişli taşınmazlar ile eklentileri (TMK m. 386-395) haczedilemez (TMK m. 391/f. 2).³²¹

Ayrıca, burada son olarak belirtmek gerekir ki, ailenin korunması amacıyla öngörülen bu kuralların ihlali durumunda, borçlu dışında aile bireylerinin de haczedilmezlik şikâyetinde bulunup bulunamayacağı hususu tartışmalı olup, bu konu daha sonra detaylı bir şekilde ele alınacaktır. Ancak kısaca değinmek gerekirse, doktrindeki baskın görüşe göre, takibin tarafı olmadıkları hâlde, bu tür haczedilmezlik hâlleriyle ilgili olarak, aile bireylerinin de şikâyet yoluna başvurabilmelerinin kabulü gerekmektedir.³²² Bu doğrultuda Anayasa Mahkemesi de yakın tarihli bir kararında, hâle münasip ev ve aynı zamanda aile konutu olan bir taşınmazla ilgili olarak, borçlunun eşinin de şikâyet yoluna başvurmasında hukuki yararının bulunduğunu belirtmiş ve aksi yöndeki

³¹⁸ Özkes, İlkeler, s. 225. Bu hükümle (İİK m. 83) ilgili olarak insan onuru bakımından benzer eleştiriler için bkz. Aşık, Haczedilmezlik, s. 59-64; Korkmaz Dağlı, s. 90-94; Topuz, G., Haczedilmezlik, s. 3048. Ayrıca bkz. aşağı. II. Bölüm, II, E, 1. Burada belirtmek gerekir ki, 1424 sayılı İİK’de bu tür gelirlerin bir kısmının mutlaka haczedileceğine ilişkin bir düzenleme yoktu. Yani icra memuru borçlu ve ailesinin geçinmeleri için gereken miktarı belirledikten sonraki kalan miktarı haczedebilirdi (m. 72). Doktrinde, günümüzdeki gibi (2004 sa. İİK m. 83), gelirin bir kısmının mutlaka haczedileceği şeklinde bir düzenlemenin olmaması nedeniyle, o dönemdeki uygulamada bazı hâllerde takdir edilen miktardan geriye bir şeyin kalmadığı, borçlunun gelirin bir kuruşuna dahi dokunulmadığı ve bu durumun, 1424 sayılı İİK’nin hakkın alınmasında çabukluk sağlayamamasının nedenlerinden biri olduğu ifade edilse de (Umar, Gelişme, s. 139-140), o dönemdeki düzenlemenin mevcut duruma nazaran geliri düşük olan kişiler açısından sosyal devlet ilkesine daha uygun olduğu söylenebilir. Nitekim mehz SchKG’de gelirin belirli bir kısmının mutlaka haczedileceğine ilişkin bir kural bulunmamaktadır (aşa. I. Bölüm, III, A, 2). Konuyla ilgili değerlendirmeler için ayrıca bkz. aşağı. II. Bölüm, II, E, 1, a.

³¹⁹ Örnek olarak bkz. İİK m. 82/f. 1, b. 4-7, 11-12; 926 sa. Ka. m. 154, 177; 657 sa. Ka. m. 203; 854 sa. Ka. m. 32; 3292 sa. Ka. m. 2. Kamu alacaklarının tahsilinde bkz. AATUHK m. 70. Ayrıca bkz. aşağı. II. Bölüm.

³²⁰ Tekinay, s. 618-620; Öztan, s. 1249-1252; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 256-257; Ferhat Erçin, “Aile Yurdu Kurumunda Yapılması Gereken Yasal Değişiklikler”, *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, IX/2 (2010), s. 137.

³²¹ Konu hakkında bkz. Öztan, s. 1249-1253; Tekinay, s. 618-620; Akıntürk/Ateş, s. 463-465; Erçin, s. 137-143. Ayrıca bkz. aşağı. II. Bölüm, I, D, 1.

³²² Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özkes, *Ders Kitabı*, s. 21-22; Murat Dönmez, “Aile Konutunun Haczi”, *TBB Dergisi*, S. 77 (2008), s. 352; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, *İcra*, s. 93; Aykutalp, s. 433, 441-443; Sümer, s. 229; Gökçen Topuz, “Aile Konutunun Haczi ve Kiralanan Aile Konutunun İlâmsız İcra Yoluyla Tahliyesi”, *ERÜHFD*, 3/1 (2008), s. 277-278. Yazara göre, aile konutunun haczedilmesi hâlinde, malik olmayan eş, duruma göre hacizde tertip ilkesine dayanarak da şikâyet yoluna başvurabilir (Topuz, G., *Aile Konutu*, s. 278).

tutumun aile hayatına saygı hakkı ve ailenin korunmasıyla ilgili hükümlere aykırılık teşkil ettiği sonucuna varmıştır.³²³

H. İcra Hukukunda Ölçülülük İlkesi ve Menfaat Dengesi Bakımından

Ölçülülük ilkesi, daha önce de ele alındığı üzere, temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında dikkate alınması gereken önemli bir anayasal ilkedir.³²⁴ Doktrinde yapılan bir tanıma göre, “Bu ilke, sınırlamada başvuru alan aracın sınırlama amacını gerçekleştirmeye elverişli olmasını; bu aracın, sınırlama amacı açısından gerekli olmasını ve araçla amacın ölçüsüz bir oran içinde bulunmamasını ifade eder”.³²⁵ Tanımdan da anlaşılacağı üzere, ölçülülük ilkesinin elverişlilik, gereklilik ve oranlılık şeklinde üç tane alt ilkesi bulunmaktadır.³²⁶ Kısaca tanımlamak gerekirse, elverişlilik, “sınırlandırmada başvuru alan aracın sınırlama amacını gerçekleştirmeye elverişli olmasını... başvuru alan tedbirin ulaşılmak istenen sonuca bir katkıda bulunmasını...”; gereklilik, “temel hak ve hürriyetin sınırlandırılmasıyla ulaşılmak istenen amacı gerçekleştirmeye elverişli aynı derecede etkili tedbirler varsa, bu tedbirlerin en yumuşağının, temel hak ve hürriyetleri en az sınırlayanının tercih edilmesini...”; oranlılık ise “sınırlandırmayla ulaşılmak istenen amaç ile sınırlandırmada başvuru alan aracın ölçüsüz bir oran içerisinde bulunmamasını” belirtir.³²⁷

İcra hukukunda bu ilke,³²⁸ anayasa hukukundaki görünümünden farklı olarak, icra hukukunun kendine özgü özellikleriyle, cebri icra işlemleri hakkındaki hükümlerin

³²³ AYM, Emine Göksel Başvurusu, 12.12.2019, 2016/10454 (RG. 08.04.2020/31093). Bu konuda Yargıtay aksi görüşte olup, borçlu dışında, aile bireylerinin şikâyet yoluna başvuramayacaklarını savunmaktadır. Konuyla ilgili olarak bkz. aşa. III. Bölüm, II, A, 2.

³²⁴ Mülkiyet hakkının sınırlandırılması çerçevesinde, haczedilmezlik hâllerinin ölçülülük ilkesi bakımından değerlendirilmesi hususunda bkz. yuk. I. Bölüm, II, E.

³²⁵ Özbudun, s. 114.

³²⁶ Metin, s. 7; Gözler, İnsan Hakları, s. 370; Gözler, Anayasa, s. 132-133; Atar, Y., Anayasa, s. 149; Köküarı, Hak Arama Özgürlüğü, s. 177-178; Köküarı, Hakların Çatışması, s. 213; Ertü, s. 184-185; İbrahim Özbay/Murat Erdem, “Anayasa Mahkemesi’nin Tasarrufun İptali Davasında ‘İvazsız Tasarrufların Butlanını’ Düzenleyen İİK m. 278, f. 3, (1) No’lu Bendinde Yer alan Hükümün İptaline İlişkin 16.12.2021 ve 26.1.2022 Tarihli İki Kararının ‘Ölçülülük İlkesi Çerçevesinde’ İncelenmesi”, içinde *Anayasa-Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku İlişkisi*, MİHBİR XVIII. Toplantısı (Antalya: Adalet Bakanlığı Mevzuat Genel Müdürlüğü, 2023), s. 253-254; Türkay, s. 33-48.

³²⁷ Gözler, İnsan Hakları, s. 370-375. Yazarın belirttiği üzere, ölçülülük ilkesine uygunluk değerlendirmesinde bu üç alt ilke yukarıdaki sırayla uygulanır (Gözler, İnsan Hakları, s. 375). Konu hakkında ayrıca bkz. Metin, s. 7 vd.; Sağlam, s. 114-117; Köküarı, Hakların Çatışması, s. 213 vd.; Türkay, s. 33-48, 94-108; Özbay/Erdem, s. 254-255; Döner, s. 203.

³²⁸ İcra hukukunda bu ilkenin uygulanıp uygulanmaması konusunda farklı görüşler olsa da bunlara değinilmeyecek ve ölçülülük ilkesinin uygulandığı kabul edilerek konu ele alınmaya çalışılacaktır. Bu konudaki tartışmalar için bkz. Türkay, s. 73-79; Aslan, Haciz, s. 277 vd.; Aşık, İcra Sözleşmeleri, s. 23-29; Özkes, İlkeler, s. 207 vd.

düzenlenmesinde ve bilhassa uygulanmasında karşımıza çıkmaktadır.³²⁹ Bu konuda bir görüşe göre, cebri icra tedbir ve işlemlerinin birçoğu temel haklara da müdahale sonucunu doğurduğundan, kuralın konulması, özellikle de uygulanması aşamasında, ulaşılmak istenen amaçla kullanılan araç ve yöntemin ölçülü olması zorunludur.³³⁰ Buna göre, yapılacak cebri icra işleminin, amacı gerçekleştirmede elverişli ve gerekli olmasının yanında, burada kullanılacak araçların vereceği zarar, elde edilecek yarardan fazla olmamalıdır (oranlılık).³³¹ Dolayısıyla, icra hukukuna ilişkin bir düzenlemenin ve somut olaydaki uygulamanın ölçülülük ilkesine uygun olması için, bu alt ilkelerin üçünün de bir arada bulunması gerekir.³³²

İcra hukukunda menfaat dengesi ise, ölçülülük ilkesi için önem arz eden ve bu ilkeyle birlikte ele alınması gereken bir ilkedir. Zira Özekes'in de ifade ettiği gibi, *"Ölçülülük ilkesi, menfaat dengesini göz ardı edemez; menfaat dengesi kurulurken de ölçülülük ilkesinden yararlanılmalıdır"*.³³³ Dolayısıyla icra hukukunda yürütülen cebri icra faaliyetlerinde, tarafların menfaatleri gözetilerek ölçülü bir denge sağlanmaya çalışılmalıdır. Nitekim, icra takibinde bir yandan alacaklının mülkiyet hakkı ve hak arama hürriyeti söz konusu iken; diğer taraftan, yapılan cebri icra işlemleri nedeniyle borçlunun ve ailesinin etkilenebilecek bazı hak ve hürriyetleri ve hatta kamunun yararı söz konusudur.³³⁴ Şüphesiz, bir icra takibini başlatan alacaklının menfaati, takibinin başarıyla sonuçlanmasıdır. Başka bir deyişle, alacaklı en hızlı ve en basit usullerle alacağının tümünü almak ister.³³⁵ Fakat alacaklının olduğu kadar, borçlunun da menfaatleri bulunmaktadır ve icra memuru *"borçlu ile alacaklının menfaatlerini mümkün olduğu kadar telif etmekle mükelleftir"* (İİK m. 85/f. 6). Aksi takdirde, alacaklının alacağına

³²⁹ Özekes, İlkeler, s. 205-207.

³³⁰ Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 18; Özekes, İlkeler, s. 205; Akkaya, Haczedilmezlik, s. 860-861; Köksoy, s. 50-52.

³³¹ Özekes, İlkeler, s. 209; Türkay, s. 94-108.

³³² Özekes, İlkeler, s. 205-206. Hakların sınırlandırılması bakımından, bu alt ilkelerin tümünün aranıp aranmayacağı konusundaki tartışmalar için bkz. Köküarı, Hakların Çatışması, s. 213-216. Bu alt ilkeler hakkında ayrıca bkz. Metin, s. 7-16.

³³³ Özekes, İlkeler, s. 207. Menfaatler değerlendirilmeden ölçülülük ilkesinin uygulanmasının mümkün olmadığı yönünde bkz. Çiftçi, Menfaat Dengesi, s. 128. Ölçülülük ilkesi ile menfaat dengesinin yakın ilişki içinde oldukları, birlikte düşünülmesi ve her somut olayda hem menfaat dengesinin hem de ölçülülük ilkesinin birlikte ele alınması gerektiği hususunda bkz. Özekes, İlkeler, s. 207. Ayrıca temel hak çatışmalarını çözmeye yöntemlerinden olan ölçülülük ve dengeleme ilkeleri de günümüzde neredeyse aynı işleve ve kullanıma sahiptir (Köküarı, Hakların Çatışması, s. 229-232).

³³⁴ İcra hukukundaki ölçülülük ilkesinin taraflar ve diğer ilgililer dışında genel ya da kamusal yarar bakımından dikkate alınıp alınmayacağı konusunda bkz. Özekes, İlkeler, s. 218-219.

³³⁵ Berkin, İcra Hukuk, s. 11; Türkay, s. 81-82.

kavuşması için gereğinden fazla hızlı, katı ve ölçüsüz bir şekilde yapılacak cebri icra işlemleri, borçluyu güç duruma sokabilir ve yaşam hakkının tehdit edilmesine dahi neden olabilir.³³⁶ Bu nedenle hem kurallar konulurken hem de uygulanırken taraflar arasında bir menfaat dengesi kurulmalıdır.³³⁷ Bu denge kurulurken gözetilmesi gereken önemli ilkelerden biri ise ölçülülük ilkesidir. Dolayısıyla, menfaat dengesi, ölçülülük ilkesi için ne kadar önemliyse, taraflar arasındaki menfaat dengesinin kurulmasında da ölçülülük ilkesi o kadar önemlidir.³³⁸

Bilindiği üzere, modern cebri icra sistemlerinde kendiliğinden hak almak yasak olduğundan, alacaklı adına icra işlemlerini devletin yetkili organları yapmaktadır. Devlet müdahalesinin ortaya çıktığı ve bu müdahalenin kişilerin özgürlük alanına yöneldiği durumlarda, ölçülülük ilkesinin daha fazla dikkate alınması gerekmektedir. Alacaklı-borçlu-devlet arasındaki bu üçlü ilişki içinde, bir dengenin gözetilmesi ve alacaklının hakkını yerine getirmek için borçlunun mal varlığına müdahale eden devletin bir ölçüye uyması zorunludur.³³⁹ Aksi hâlde, bir taraftan alacaklının alacağı elde edilmeye çalışılırken, diğer taraftan ölçülülük ilkesiyle birlikte başka ilkeler ve temel haklar ihlal edilmiş olacaktır.³⁴⁰ Bu noktada, borçlunun, insan onuruna uygun bir şekilde yaşamını sürdürebilmesini sağlayacak bazı mallarının haczin dışında tutulması şarttır. Zira, borçlunun uğrayacağı zarar ile alacaklının elde edeceği yarar arasındaki farkın ölçüsüz (orantısız) olması kabul edilemez.³⁴¹ Bu doğrultuda kanun koyucu da borçlunun mal varlığı değerlerinin tümünün haczedilmesine izin vermeyerek haczedilmezlik hâlleri

³³⁶ Berkin, İcra, s. 10, 12; Berkin, İcrada Hukuk, s. 11. Aynı yönde bkz. Karşlı, İcra, s. 283; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 12, 20; Özçelik, s. 222-230, 302; Türkay, s. 81-82; Işık, s. 472-473, 476-479. Yazara göre, haczedilmezlikle ilgili hükümler, menfaat dengesinin tesisine hizmet etmektedir (Işık, s. 476-478).

³³⁷ Özekes, İlkeler, s. 207; Özçelik s. 224-225. Kurallar konulurken kanun koyucunun menfaat dengesini gözetmesi hususunda bkz. Çiftçi, Menfaat Dengesi, s. 351-356. Haczedilmezlikle ilgili hükümlerin de taraflar arasında uygun bir menfaat dengesi sağlamayı amaçladığı yönünde bkz. Prütting/Gehrlein/Ahrens, ZPO § 850b, kn. 2; Aşık, Haczedilmezlik, s. 40; Telfer, s. 3; Korkmaz Dağlı, 8-9.

³³⁸ Çiftçi, Menfaat Dengesi, s. 126-128; Özekes, İlkeler, s. 207; Akkırın, s. 30-33.

³³⁹ Özekes, İlkeler, s. 207-208. Aynı yönde bkz. Aşık, İcra Sözleşmeleri, s. 23-29; Aslan, Haciz, s. 274-275; Köksoy, s. 50; Özçelik, s. 218-225.

³⁴⁰ Özekes, İlkeler, s. 208; Özçelik, s. 218-225.

³⁴¹ Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 18-19; Özekes, İlkeler, s. 209; Işık, s. 474; Akkırın, s. 30-32; Türkay, s. 81-82, 167-170.

öngörmüştür. Doktrinde bu durum, icra hukukunda ölçülülük ilkesinin bir gereği olarak ele alınmıştır.³⁴²

Bunun yanında, haczedilmezlikle ilgili hükümler de ölçülü olmalı; diğer bir deyişle, hedeflenen amacı gerçekleştirmeye elverişli ve gerekli olmalı ve en önemlisi, araç (haczedilmezlik) ile amaç arasında alacaklının haklarını anlamsız kılacak derecede bir orantısızlık bulunmamalıdır.³⁴³ Dolayısıyla bu hükümler düzenlenirken, sadece borçlunun menfaatleri değil, alacaklının mülkiyet hakkı ve hak arama hürriyeti gibi menfaatleri de dikkate alınarak bir denge kurulmalıdır.³⁴⁴ Ayrıca belirtmek gerekir ki, ölçülülük ilkesi açısından bir haczedilmezlik hükmünün, ilgili amacı gerçekleştirmek için gerekli olup olmadığını değerlendirirken, haciz yasağı yerine alacaklının menfaatlerine (özellikle mülkiyet hakkının korunmasına) daha uygun olarak muhafaza altına alma ve/veya satış yasağı gibi önlemlerin yeterli olup olmadığına bakmak gerekir.³⁴⁵ Çünkü haciz konusu yapılmayan mallarla ilgili olarak borçlunun tasarruf yetkisi kısıtlanmadığından,³⁴⁶ yapılacak olası bir işlemle alacaklının alacağına kavuşması

³⁴² Özekes, İlkeler, s. 209; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 18-19; Sungurtekin Özkan, s. 197 vd.; Aslan, Haciz, s. 307 vd.; Köksöy, s. 50, dn. 15; Türkay, s. 115-121, 167-170; Işık, s. 474; Aşık, İcra Sözleşmeleri, s. 26-27; Akkırın, s. 32.

³⁴³ Ölçülülük ilkesine dayanılarak icra hukukunun temel fonksiyonu ve görevi ortadan kaldırılmamalıdır (Aşık, İcra Sözleşmeleri, s. 25). Oranlılık ilkesi bakımından benzer yönde bkz. Sungurtekin Özkan, s. 200.

³⁴⁴ Burada şunu ifade etmek gerekir ki, çalışmanın konusu olan özel kanunlardaki haczedilmezlik hâllerinin sayısı oldukça fazla olup, bunların tümü, yukarıda ele alındığı gibi, borçlunun ve ailesinin insan onuruna uygun olarak yaşamlarını sürdürmelerini koruyan düzenlemeler değildir; bazıları, başka düşüncelerle getirilmiş kurallardır. Gerek bunları gerekse bahsedildiği şekilde icra hukukunda ölçülülük ilkesini sağlama amacıyla öngörülen diğer haczedilmezlik hâllerini değerlendirirken, bir temel hak olarak düzenlenen mülkiyet hakkının bu düzenlemelerle sınırlandırıldığını unutmamak gerekir. Bu sebeple kanun koyucunun mülkiyet hakkının sınırlandırılmasına ilişkin şartlara bakarak, özellikle getirilmek istenen sınırlandırmayla hakkın özüne dokunulup dokunulmadığını, sınırlandırmanın kamu yararı amacını taşıyıp taşımadığını; bunlar sağlansa dahi, ayrıca sınırlandırmada kullanılan aracın (haczedilmezliğin) kamu yararı amacını gerçekleştirmede elverişli ve gerekli olup olmadığını ve amaçla araç arasında bir orantısızlığın bulunup bulunmadığını, yani ölçülülük ilkesinin tüm unsurlarını incelemesi gerekir. Özel kanunlarda öngörülen haczedilmezlik hâllerinin tümünü bu şekilde ayrı ayrı değerlendirmemiz mümkün olmasa da bazı düzenlemeler özelinde görüldüğü üzere (bkz. yuk. I. Bölüm, II, D, E; aşağı. II. Bölüm, II), kanun koyucunun bahsedildiği gibi hassas bir şekilde çatışan menfaatleri ve temel hakları dengelediğini (*haczedilmezlikle ilgili hükümlerde menfaat ve temel hak dengelemesi yapıldığı yönünde bkz. Sungurtekin Özkan, s. 199*) söylemek güçtür. Bu hususta doktrinde verilen bir örneğe göre devlet mallarının haczinin, hiçbir ayırım ve istisna gözetilmeksizin mutlak bir şekilde yasaklanması, ölçülülük ilkesine uygun değildir (Hasırcı, Devlet Malları, s. 1064; Aşık, Devlet Malları, s. 68; Türkay, s. 116-119).

³⁴⁵ Doktrinde, hak çatışmalarının dengeleme yöntemiyle çözülmesinde de bir hakkın diğerine tercih edilmesi olan “öncelik verme” yöntemi kullanılmadan önce, hakları birbiriyle uyumlu, yaşayabilir kılma veya birbirine yer açma şeklinde ifade edilen “uzlaştırma” yolunun mümkün olup olmadığını test edilmesi gerektiği ifade edilmektedir (Köküsarı, Hakların Çatışması, s. 337-344).

³⁴⁶ Zira haciz için yapılan bir tanımda, hacizde borçlunun mallarına hukuken el konulması ve bu malların borçlunun tasarruf sahasından çıkarılmasının amaçlandığına vurgu yapılmıştır (Karslı, İcra, s. 278).

imkânsız bir hâl alabilir. Bundan dolayı örneğin, zaman bakımından sınırlı haczedilmezlik hâllerinde veya diğer haczedilmezlik hâllerindeki bazı mal varlığı değerleri açısından haciz yasağı yerine, ulaşılmak istenen amacı gerçekleştirmeye elverişli muhafaza altına alma ve/veya satış yasağı gibi tedbirlerin öngörülmesi, bu tehlikeyi bertaraf ederek alacaklının alacağına kavuşma ihtimalini artırır ve ilgili haczedilmezlik hükmünü ölçülülük ilkesine (gereklilik ve oranlılık alt ilkeleri bakımından) daha uygun bir hâle getirir.³⁴⁷ Öte yandan, söz konusu mal borçlunun elinden alınmayacağı ve borçlu bundan yararlanmaya devam edeceği için, kendi menfaati de kısmen korunmuş olur.

Ölçülülük ilkesi bakımından İİK m. 85, kanundaki en önemli hüküm olarak kabul edilmektedir.³⁴⁸ Konumuz açısından bu hükmün beşinci fıkrasına göre, “*Hasılatı paraya çevirme masraflarını ve icabında muhafaza ve idare masraflarını tecavüz etmeyeceği muhakkak olan şeyler haczolunmaz*”. Buradaki haczedilmezlik hâli kişisel bir eşyaya ya da başka bir şeye ilişkin değildir.³⁴⁹ Sadece değeri çok düşük olup, bedeli masrafları dahi

³⁴⁷ Bu konuda örneğin, “Özel okullar ile özel öğrenci yurt ve benzeri kurumların taşınır ve taşınmaz mallarının haczi” başlıklı İİK m. 362/a’nın Anayasa’ya aykırılığı iddiasıyla yapılan başvurunun gerekçelerinden biri de “... eğitim faaliyetlerinin aksamaması ve olumsuz etkilenmemesi bakımından taşınır ve taşınmaz mallar üzerindeki muhafaza ve satış işlemlerinin ertelenmesi yeterli iken bir bütün olarak haciz yasağı getirilmesinin ölçülülük ilkesiyle bağdaşmadığı...” şeklindeydi. Mahkemenin, hükmün bir kısmının iptaline ilişkin kararının gerekçesinde, “Haciz, borçlunun borca yetecek kadar mal varlığına hukuken el konulmasını sağlayan bir cebri icra işlemi olduğundan haciz işlemi ile birlikte borçlunun mal varlığı üzerindeki tasarruf yetkisi de kısıtlanacaktır... borçlu tasarruf yetkisini ancak alacaklının hacizle korunan haklarını bertaraf etmeyecek ölçüde kullanabilecek, tasarruf alacaklının haklarını ihlal ettiği ölçüde alacaklıya karşı geçersiz olacak ve alacaklı haczedilen malı takip hakkını koruyacaktır. Haczin cebri icradaki yeri ve fonksiyonu dikkate alındığında içinde bulunulan eğitim ve öğretim yılı süresince haciz yasağı öngören kural sebebiyle alacaklının mülkiyet hakkı kapsamında bulunan alacağına kavuşması gecikebileceği gibi haciz yasağı öngörülen süre boyunca borçlunun tasarruf yetkisi sınırlandırılmamış olacağından haczin konusunu oluşturabilecek mal varlığı değerleri üzerinde gerçekleştirmesi muhtemel tasarruf işlemleri alacaklının alacağının cebri icra yoluyla elde edilmesini önemli ölçüde zorlaştırabilecektir... Kural olarak tüm haciz işlemleri icra memurluğunca fiilen el koyma veya muhafaza etme şeklinde gerçekleştirilmemektedir. Bu bakımdan haczedilen malın niteliğine uygun olarak çoğu zaman haciz işlemi ve buna bağlı olarak uygulanan muhafaza tedbirlerine ilişkin aşamaların kolaylıkla birbirinden ayrıştırılması mümkün olabilmektedir. Bu şekilde haciz işlemi gerçekleştirilmekle birlikte haczedilen malın nitelik ve mahiyetine uygun düştüğü ölçüde haciz işlemine bağlı olarak uygulanan fiilen el koyma gibi muhafaza tedbirlerine birtakım sınırlamalar getirilerek bir yandan eğitim ve öğretim faaliyetlerinin aksamadan sürdürülmesi diğer yandan borçlunun mal varlığını azaltmaya yönelik tasarruf işlemlerine karşı alacaklının menfaatlerinin korunması mümkün olabilecektir...” ifadelerine yer verilmiştir [AYM, 22.10.2020 T., 2019/59 E., 2020/61 K. (RG. 01.12.2020/31321)]. Bu konuda ayrıca bkz. aşağı. II. Bölüm, II, E, 2, a; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 297.

³⁴⁸ Özkes, İlkeler, s. 211. İcra hukukunda, idare hukuku kaynaklı ölçülülük ilkesinin, İİK m. 85 sayesinde uygulandığı yönünde bkz. Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 5, 139. İİK m. 85’in, ölçülülük ilkesinin cebri icrada gerçekleştirilmesinde önemli bir hüküm olduğu yönünde bkz. Akkaya, Haczedilmezlik, s. 861.

³⁴⁹ Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 208. Ayrıca, hükmün uygulanabilmesi bakımından borçlunun haczedilecek malları arasında da bir ayırım yapılmadığı; yani malın taşınır veya taşınmaz ya da

karşılayamayacak bir eşyanın haczedilmesi önlenerek, alacaklının menfaatlerine hizmet etmeyecek ve yarar sağlamayacak cebri icra işlemlerinin yapılması yasaklanmıştır.³⁵⁰ Bu hüküm, ölçülülük ilkesinin alt ilkelerinden biri olan elverişlilik için güzel bir örnektir. Buna göre, cebri icrada kullanılacak araç veya yapılacak işlem hedeflenen amaca ulaştırabilecek nitelikte olmalıdır.³⁵¹ Dolayısıyla alacaklının alacağına kavuşabilmesi için başvuru bir cebri icra işlemi olan haczin de amacı gerçekleştirmede elverişlilik ilkesine uygun olması gerekir.³⁵²

Yukarıda da değinildiği üzere, ölçülülük ilkesi bakımından asıl önemli olan, kuralların uygulanmasında buna riayet edilmesidir. Haczedilmezlikle ilgili hükümlerde ve icra hukukunun çeşitli kurallarının uygulanmasında icra memurlarının takdir yetkilerinin bulunduğu görülmektedir (İİK m. 82/f. 4; m. 83; m. 85/f. 5). Doktrindeki bir görüşe göre, bu geniş takdir yetkisi icra hukukunda ölçülülük ilkesinin uygulanmasını zorunlu kılmaktadır. Buna göre, takdir yetkisinin keyfilikten uzak, elverişli ve gerekli araçlarla, ölçülü bir şekilde kullanılması gerekir.³⁵³ Konumuz açısından örnek vermek gerekirse, kanunda geçen “lüzumlu”, “hâline münasip”, “uygun”, “zaruri”, “lazım”, “gerekli” gibi ifadeler yoruma açık, zamana, kişilere ve sosyal çevreye göre değişebilen kavramlardır.³⁵⁴ İcra memurunun burada değerlendirme yaparken ölçülülük ilkesini dikkate alması gerekir. Örneğin, borçlunun maaşı kendisi ve ailesinin geçimi için oldukça yetersiz olmasına ve maaşın dörtte biri oranında kesinti yapılabilmesine rağmen (İİK m. 83), icra memurunun maaşın yarısı oranında haciz işlemi yapması ölçülülük ilkesine

çekişmeli veya çekişmesiz bir mal olmasının herhangi bir öneminin bulunmadığı belirtilmiştir (Aslan, Haciz, s. 307).

³⁵⁰ Aslan, Haciz, s. 308. Benzer şekilde bkz. Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 208; Kruse, *Seizure*, s. 139. Burada kanun koyucunun sırf borçluyu taciz etmek için haciz yapılmasına engel olduğu yönünde bkz. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 307. Alman hukukundaki benzer düzenleme olan ZPO § 803/2’ye göre, eğer haczedilecek malların satışından cebri icra masraflarının üzerinde bir miktar beklenmiyorsa haciz işlemi gerçekleştirilmemelidir. Bu durum doktrinde “faydasız haciz (*zwecklose Pfändung*)” olarak nitelendirilmektedir (Rosenberg/Gaul/Schilken/Becker-Eberhard/Lakkis, § 50, kn. 8; Walker, s. 158; Brock, s. 34). İsviçre hukukunda benzer düzenleme için bkz. SchKG Art. 92/2 (Kren Kostkiewicz, SchKG Art. 92, kn. 75-77). Bu konuda ayrıca bkz. Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 207-208.

³⁵¹ Özekes, İlkeler, s. 216; Aslan, Haciz, s. 276; Türkay, s. 96, 121.

³⁵² Konuyla ilgili olarak bkz. Özekes, İlkeler, s. 216-217; Aşık/Oruç/Tok/Saçar, s. 156.

³⁵³ Çiftçi, Menfaat Dengesi, s. 127-128. Konu hakkında ayrıca bkz. Şeker, s. 3389-3390.

³⁵⁴ Benzer şekilde bkz. ve karşı. Freeman, s. 1235-1237; Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811, kn. 11; Özekes, İlkeler, s. 224; Rosenberg/Gaul/Schilken/Becker-Eberhard/Lakkis, § 52, kn. 23-24; Aşık, Haczedilmezlik, s. 67. Ayrıca, aşağıda ele alınan (bkz. I. Bölüm, III, B, 2, c) California Medeni Usul Kanunu’ndaki ilgili hükümlerde de sıklıkla kullanılan “gereklik (*necessary*)” kavramının muğlak olduğu konusundaki eleştiriler için bkz. Dahlen, s. 155 vd. Kavramla ilgili benzer eleştiriler için ayrıca bkz. Kruse, *Taking Control*, s. 12.

(oranlılık alt ilkesi bakımından) aykırı olur.³⁵⁵ Bu ve benzeri ölçülülük ilkesi ihlallerinde, ilgililer yapılan haciz işlemine karşı şikâyet yoluna başvurabilirler (İİK m. 16-18).³⁵⁶

I. Diğer Haklar, Hürriyetler ve İlkeler Bakımından

Yukarıda ele alınanlar haricinde, haczedilmezlik hâlleriyle doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili olan başka ilkeler veya hak ve hürriyetler de bulunmaktadır. Bunlara da kısaca değinmekte fayda vardır.

6352 sayılı Kanun’la değişiklik yapılmadan önce İİK m. 82’ye göre ibadete mahsus kitap ve eşyanın haczedilemeyeceği öngörülmüştü. Maddenin güncel hâlinde böyle bir hüküm bulunmasa da bunların borçlu ve aile bireylerine ait kişisel eşya kapsamında (İİK m. 82/f. 1, b. 3) kabul edilip haczedilmemesi gerekir.³⁵⁷ Öte yandan, kamu alacaklarının tahsilinde, borçlu ve ailesine gerekli olan ibadete mahsus kitap ve eşyanın haczedilemeyeceği açıkça düzenlenmiştir (AATUHK m. 70/b. 2). Ayrıca İİK m. 82’nin aksine, Alman (ZPO § 811/1, 1, d) ve İsviçre (SchKG Art. 92/1, 2) kanunlarında ve diğer birçok ülkede, ibadete ilişkin kitap ve eşyanın haczedilemeyeceği açıkça ifade edilmiştir.³⁵⁸ Buradaki haczedilmezlik hâli, din ve vicdan hürriyetinin icra hukukundaki yansımasıdır.³⁵⁹

Çalışmada ele alındığı üzere, borçlunun ve aile bireylerinin insan onuruna uygun bir yaşam sürdürebilmeleri için gerekli olan mallar, eski dönemlerden beri hemen hemen her ülkenin hukukunda haczin dışında tutulmuştur.³⁶⁰ Bunların nelerden ibaret olduğu konusunda farklı değerlendirmeler yapılmış ve bu kapsamda, özellikle televizyon ve radyo gibi haberleşme araçlarının haczedilip haczedilemeyeceği konusunda bazı görüş

³⁵⁵ İlgili hükmün, içerdiği belirsiz ifade vasıtasıyla oranlılık ilkesi çerçevesinde değerlendirme yapılabilmesine örnek teşkil ettiği yönünde bkz. Sungurtekin Özkan, s. 198-199.

³⁵⁶ Sungurtekin Özkan, s. 199; Aslan, Haciz, s. 308; Aşık, İcra Sözleşmeleri, s. 29. Ayrıca bkz. aşağı. III. Bölüm, II, A.

³⁵⁷ Ayrıca, bunların lüzumlu eşya kapsamında sayılarak haczedilemeyeceği yönünde bkz. Kuru, El Kitabı, s. 506; Karaaslan, s. 174. Eski uygulama hakkında bkz. Kuru, Haciz, s. 288-289; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 115-116.

³⁵⁸ Bkz. aşağı. I. Bölüm, III. Belirtmek gerekir ki, Alman hukukunda en son yapılan değişiklikle beraber sadece dine ilişkin değil kişinin yaşam felsefesinin (*Weltanschauung*) gereği olarak ihtiyaç duyduğu eşya da haczedilmezliğin kapsamına alınmıştır (ZPO § 811/1, 1, d). Bu konuda ayrıca bkz. Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811, kn. 20-21; BeckOK ZPO/Uhl, ZPO § 811, kn. 24-26.

³⁵⁹ Özekes, İlkeler, s. 227; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 24; Akkırın, s. 25; Rosenberg/Gaul/Schilken/Becker-Eberhard/Lakkis, § 52, kn. 9; Winkler, SchKG Art. 92, kn. 28; Akkırın, s. 25.

³⁶⁰ Cebri icra hukukunda, insan onuruna ve asgari düzeydeki temel haklara saygı duyulması anlayışının, Roma hukukundan beri geliştiği hususunda bkz. Özbek, s. 200.

ayrılıkları olmuştur.³⁶¹ Ancak, günümüzde bilhassa 7445 sayılı Kanun’la yapılan değişiklikten sonra, “borçlu ve aynı çatı altında yaşayan aile bireylerine ait kişisel eşya ile ailenin ortak kullanımına hizmet eden tüm ev eşyası (İİK m. 82/f. 1, b. 3)” kapsamında, söz konusu haberleşme araçlarının da haczedilemeyeceği kabul edilmelidir.³⁶² Ayrıca, eskiden uygulamada sıklıkla telefon hatlarının ve kullanımının haczedilmesi suretiyle, özellikle iş yeri sahibi olan borçluların iletişimi engellenerek, onları zor durumda bırakmaya yönelik, *Özekes*’in belirttiği gibi, haczi amacı dışında tacize dönüştüren uygulamalar bulunmaktaydı.³⁶³ Haberleşme hürriyetine (AY m. 22) aykırı olan ve bazen çalışma hakkını da kısmen engelleyen bu uygulamaya karşılık, elektronik haberleşme hizmetleriyle ilgili olarak abone veya kullanıcılara tahsis edilen frekans, numara ve hat kullanımının haczedilemeyeceği düzenlenmiştir (5809 sa. Ka. m. 34/f. 1).³⁶⁴

Burada görüldüğü üzere, telefonların haczedilemeyeceği konusunda açıkça düzenlenen bir hüküm yoktur. Özellikle akıllı telefonların yaygınlaşmasıyla birlikte, kullanma amaçları bakımından benzeşmeye başlayan bilgisayar ve tablet gibi haberleşme araçları için de ayrıca ve açıkça düzenlenen bir haciz yasağı söz konusu değildir. Öncelikle belirtmek gerekir ki, bunların tümünün özellikle yapılan kanun değişikliklerinden sonra İİK m. 82/f. 1, b. 3 uyarınca, “*borçlu ve aynı çatı altında yaşayan aile bireylerine ait kişisel eşya ile ailenin ortak kullanımına hizmet eden tüm ev eşyası*” kapsamında sayılacağı ve haczedilemeyeceği konusunda günümüzde artık bir tereddütün olmaması gerekir.³⁶⁵ Zira, bu cihazlar, bilhassa telefon, artık basit bir iletişim aygıtı

³⁶¹ Taşpınar, Hacedilmezlik, s. 159.

³⁶² Bkz. ve karşı. *Özekes*, İlkeler, s. 174-175. Yazara göre bunlar hem İİK m. 82/f. 1, b. 3 hem de haberleşme hürriyeti kapsamında haczedilemez (*Özekes*, İlkeler, s. 175). Bu tür eşyanın haczedilemeyeceği hususunda ayrıca bkz. Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811, kn. 12; Prütting/Gehrlein/Flury, ZPO § 811, kn. 2. Radyonun haberleşme hürriyeti çerçevesinde haczedilememesi gerektiği yönünde bkz. Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 24.

³⁶³ *Özekes*, İlkeler, s. 173-174. Eski uygulama ile ilgili olarak ayrıca bkz. Taşpınar, Hacedilmezlik, s. 42-46. Yazara göre, ev telefonu ile ilgili böyle bir durumda sadece borçlu değil ailesi de etkilenmekteydi ve kişilerin haberleşme hürriyetine aykırılık söz konusuydu (Taşpınar, Hacedilmezlik, s. 46).

³⁶⁴ Uygulamanın Anayasa m. 22’ye aykırı olduğu ve ilgili düzenlemeyle bunun önüne geçildiği söylenebilir (*Özekes*, İlkeler, s. 174). Söz konusu düzenlemenin haberleşme hürriyetiyle doğrudan ilgili olduğu yönünde bkz. Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 24. Mevcut durumla ilgili olarak ayrıca bkz. aşa. II. Bölüm, II, F, 10.

³⁶⁵ Kişisel bilgisayarların haczedilemeyeceği konusunda bkz. *Özekes*, İlkeler, s. 175. Yargıtayın bir kararına göre, “*Mütevazi bir hayat standardının sürdürülebilmesi ve içinde bulunulan sosyal statünün asgari koşullarının muhafazasını temine yarayan, borçlunun yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan her türlü eşya lüzumlu eşya olarak kabul edilmelidir. Lüzumlu eşyanın değeri ise pek fahiş olmadığı sürece haczedilmezlik şikayeti dinlenmesine engel oluşturmayacaktır. Somut olayda haczedilmezlik şikayetine konu edilen bilgisayar günümüz koşullarında lüzumlu ev eşyası olup; bir adet olduğu ve*

olmaktan çıkmış ve insanların yaşamlarının her alanında, çeşitli amaçlarla kullandıkları vazgeçilmez araçlara dönüşmüştür. Dolayısıyla bunlarla ilgili olarak kabul edilen haczedilmezlik hâlinin, Anayasa’da düzenlenen haberleşme hürriyetinin bir sonucu³⁶⁶ olmasının yanında, aynı ana başlık (özel hayatın gizliliği ve korunması) altında yer alan özel hayatın gizliliğiyle (AY m. 20) de ilgisi bulunmaktadır.³⁶⁷ Ayrıca Dünya Sağlık Örgütü tarafından küresel salgın olarak ilan edilen Covid-19 salgını dönemi ve sonrasında görüldüğü üzere, eğitim ve öğretimin uzaktan eğitim yöntemiyle yürütüldüğü, bazı kurum veya kuruluşların evden çalışma modeline geçtiği, çeşitli görüşme ve toplantıların çevrimiçi olarak gerçekleştirildiği, çok sayıda işlemin internet üzerinden yapılabilirdiği bu zamanlarda, telefon, tablet, bilgisayar gibi araçlar, eğitim ve öğrenim hakkı (AY m. 42), çalışma hakkı (AY m. 49) gibi sosyal ve ekonomik hakların yanında, birçok kişi hak ve hürriyeti bakımından da vazgeçilmez eşyadan olmuştur. Dolayısıyla, bunların mevcut düzenlemeler çerçevesinde kişisel eşya kapsamında kabul edilerek haczedilememesi gerekir. Bu durum, malın değerinin yüksek olması ve takip konusu alacağın malın bedeline ilişkin olması hâlinde de geçerlidir. Zira, kişisel eşyanın haczedilmezliğini düzenleyen söz konusu bent, İİK m. 82/f. 2 ve 3’teki istisnaların arasında sayılmamıştır.³⁶⁸ Öte yandan bilindiği üzere, telefon, tablet, bilgisayar gibi araçlar, borçlu ve aile bireyleri için kişisel eşya olmalarının haricinde, bazen borçlunun mesleğini sürdürebilmesi için gerekli eşya olarak kabul edilmektedir. Böyle durumlarda, İİK m. 82/f. 1, b. 2’ye göre söz konusu eşya haczedilemeyecektir. Bu hüküm daha önce de ele alındığı üzere, sosyal devlet ilkesi ve çalışma hakkıyla da ilgilidir.³⁶⁹ Ancak, mesleki

değeri de pek fahiş olmadığına göre yukarıda açıklanan ilkeler ve yasal düzenlemeler karşısında haczedilemeyeceğinin kabulü gerekir” [12. HD, 09.12.2013 T., 32782 E., 39098 K. (Legalbank, 26.10.2021)]. Ayrıca akıllı telefonların İİK m. 82’deki kişisel eşya kavramına dâhil olduğu ve haczedilemeyeceği yönünde bkz. Erdem Akyazılı, “Akıllı Telefonların Haczi”, *DEÜHFD, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan*, C. 16 (2014), s. 2840, 2853. Alman hukukunda benzer şekilde bkz. Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811, kn. 12. İsviçre’de cep telefonların temel ihtiyaçlara ilişkin bir eşya olduğu yönünde bkz. Meier, s. 109-110.

³⁶⁶ Aynı yönde bkz. Özekes, İlkeler, s. 174-175.

³⁶⁷ Akyazılı, s. 2844-2845; Akkiran, s. 25.

³⁶⁸ Benzer yönde bkz. ve karşı. Akyazılı, s. 2840, 2850-2851. Yapılan kanun değişikliği ve haczedilmezliğin istisnası hakkında ayrıca bkz. yuk. I. Bölüm, I, B, 3, b, (2); aşağı. III. Bölüm, I, D, 1.

³⁶⁹ Özekes, İlkeler, s. 227. Ayrıca bkz. yuk. I. Bölüm, II, C. Ayrıca çalışarak borcunu ödeyecek borçlunun çalışabilmesi için gerekli olan mallarının haczedilmemesinde alacaklının da menfaati vardır (Berkın, Haciz, s. 113; Uyar, Haczedilmezlik, s. 551; Akil, Meskeniyet, s. 777; Özbay, Feragat, s. 543; Ulukapı, Haczedilmezlik, s. 141). Borçlunun çalışarak borcunu ödemesi için söz konusu eşyanın haczedilmemesi gerektiği yönünde ayrıca bkz. Telfer, s. 2; Korkmaz, Haczedilmezlik, s. 189.

eşyanın değeri yüksek ise bedelinden uygun bir kısmı ihtiyacı karşılamak amacıyla borçluya bırakılmak üzere haciz işlemi gerçekleştirilir (İİK m. 82/f. 3).³⁷⁰

İcra hukukunda, insanların temel hak ve hürriyetlerinin korunmasının yanında, hayvanların da korunmaya çalışıldığı görülmektedir. Bazı yazarlarca “hayvan hakları” ifadesi kullanılsa da³⁷¹ hayvanların hakkın süjesi olarak kabul edilip edilmeyeceği konusu tartışmalı olup,³⁷² burada söz konusu tartışmalara girmeden, hayvanları koruyan düzenlemelere değinilecektir. Örneğin, yavrulu hayvanların haczi başlıklı İİK m. 83/b’ye göre, anaları tarafından beslenmeye ve bakılmaya muhtaç olan yavrular analarından ayrı olarak haczedilemeyecekleri gibi, anaları da yavrularından ayrı haczedilemezler. Ayrıca gerek Türk hukukundaki (5199 sa. Ka. m. 5/f. 5) gerekse Almanya (ZPO § 811/1, 8, a), İsviçre (SchKG Art. 92/1, 1a) ve diğer ülkelerdeki düzenlemelere göre, kazanç amacı güdülmeyen, ev ortamında veya bahçe gibi herhangi bir yerde³⁷³ bakılan evcil hayvanlar sahiplerinin borcundan dolayı haczedilemezler.³⁷⁴ Belirtmek gerekir ki, ilgili hükümlerin sadece hayvanları koruma boyutu bulunmamakta, aynı zamanda borçlu ve aile

³⁷⁰ Bkz. yuk. I. Bölüm, I, B, 3, b, (2); aşağı. III. Bölüm, I, D, 1.

³⁷¹ Özekes, İlkeler, s. 228; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 24; Akkırın, s. 26; Emre Cumalıoğlu, “Medeni Hukukta Hayvan Hakları ve Hayvanlar Üzerindeki Hak”, *DEÜHFD, Prof. Dr. Şeref Ertay’a Armağan*, C. 19 (2017), s. 579 vd. Yazar, hayvan hakkını şöyle tanımlamıştır: “Hukuken korunan ve insana ihlal etmeme yükümlülüğü getiren hayvan çıkarıdır” (Cumalıoğlu, s. 582). “Hayvan hakları” ifadesinin hayvanları koruyan hukuk kurallarını belirtmek etmek için kullanıldığı yönünde bkz. Ayşen Çilenti Konuralp/Orhan Emre Konuralp, “Türk Hukukunda Hayvanların Korun(ma)ması”, *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6/1 (2021), s. 78. Nitekim, hayvanları kısmi hukuk öznesi olarak gören bir görüşe göre, hayvanların korunması için onlara hak tanınması şeklinde bir zorunluluk yoktur ve burada hayvan hakları hukuku değil, hayvanları koruma hukuku oluşturulmalıdır (Cengiz Koçhisarlıoğlu/Özlem Söğütü Erişgin, “Hayvanın Hukukî Konumu”, *Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi, Prof. Dr. Aydın Zevkliler’e Armağan C. 2, C. 8* (2013), s. 1716-1717).

³⁷² Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Cumalıoğlu, s. 575 vd. Ayrıca hayvanların statüsü ile ilgili olarak bkz. Marita Gimenez-Candela, “The De-Objectification of Animals in the Spanish Civil Code”, *Journal of Animal & Natural Resource Law*, 15 (2019), s. 145 vd.; Gemalmaz, s. 248-255; Çilenti Konuralp/Konuralp, s. 78-84.

³⁷³ Hayvanın bakıldığı yer konusunda bir görüşe göre, burası sınırlı bir alan olmayıp, borçlunun evi, bahçesi, ahır ya da evinin yakınlarındaki bir yer de olabilir (Bernhard Isenring, “Das Haustier in der Zwangsvollstreckung Anmerkungen zu Art. 92 Abs. 1 Ziff. 1a SchKG”, *Blätter für Schuldbeitreibung und Konkurs*, 41 (2004), s. 44). Belirtmek gerekir ki, Türk hukukunda da son değişikliklerle birlikte, bu konuda mekân vurgusu kanundan çıkarılmıştır (bkz. aşağı. II. Bölüm, II, F, 7).

³⁷⁴ Konuyla ilgili olarak bkz. Özekes, İlkeler, s. 228; Özgün Çelebi, “Kişi ve Eşya Ayrımı Bağlamında Hayvanların Hukuki Statüsü”, *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 76/2 (2018), s. 578-579; Cumalıoğlu, s. 592; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 24; Akkırın, s. 26. Ayrıca bkz. aşağı. I. Bölüm, III; II. Bölüm, II, F, 7.

bireylerinin kişilikleri de bu hayvanlarla kurdukları duygusal bağ dikkate alınarak korunmaktadır.³⁷⁵

III. MUKAYESELİ HUKUKTA HACZEDİLMEZLİK

A. Kıta Avrupası Hukuk Sisteminde Haczedilmezlik

1. Alman Hukukunda

Kıta veya Kara Avrupası hukuk sistemini³⁷⁶ benimseyen ülkelerin başında gelen Almanya’da ayrı bir icra kanunu bulunmamakta; cebri icraya ilişkin hükümler, Alman Federal Medeni Usul Kanunu olan *Zivilprozessordnung*’un (ZPO) 8. kitabında düzenlenmektedir (ZPO § 704 vd.).³⁷⁷ Öte yandan, Türk İcra Hukuku’ndaki ilamsız icra usulüne kısmen benzeyen ve “ihtar prosedürü” veya “ilamsız takip usulü” şeklinde ifade edilen *Mahnverfahren* usulüne ilişkin hükümler, cebri icra kısmında değil, bir önceki kitapta (7. kitap) ayrı olarak ele alınmıştır.³⁷⁸

Medeni yargılamanın bir parçası olarak kabul edilen cebri icrada, para alacağı söz konusu olduğunda alacaklı, borçlunun bütün mal varlığına yönelebilir.³⁷⁹ Kanun’un “taşınır mallarda cebri icra (*Zwangsvollstreckung in das bewegliche Vermögen*)” kısmındaki, “haciz (*Pfändung*)” başlıklı ilk hükmüne göre, alacaklının tatmin edilmesi için, asıl alacağı, faizi ve masrafları karşılayacak miktarda borçlunun mal varlığı değerleri haczedilir (ZPO § 803/1).³⁸⁰ Bununla birlikte, yukarıda “Haczedilmezliğin Anayasal İlkeler ile Temel Hak ve Hürriyetler Çerçevesinde Değerlendirilmesi” başlığında ele

³⁷⁵ Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811, kn. 24d; Özkes, İlkeler, s. 229; Winkler, SchKG Art. 92, kn. 24-26; Prütting/Gehrlein/Flury, ZPO § 811c, kn. 1; Herberger, s. 214-223; Çelebi, s. 579-580; Aşık, Haczedilmezlik, s. 43. Doktrinde bir görüşe göre, kişi ile ev hayvanı arasındaki duygusal ilişki sebebiyle, ev hayvanına yapılacak müdahaleler, muhafaza edenin kişilik haklarına saldırı niteliğinde kabul edilebilir (Cumalıoğlu, s. 590). Kanun koyucunun, hayvanları korumanın ötesinde öncelikle bahsedilen bu duygusal ilişkiyi koruduğu yönünde bkz. MüKoZPO/Gruber, ZPO § 811c, kn. 1. Ayrıca bkz. ve karşı. Akyazılı, s. 2843-2844.

³⁷⁶ Kıta Avrupası hukuk sistemine dâhil olan ülkeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Arzu Oğuz, *Karşılaştırmalı Hukuk* (Ankara: Yetkin, 2003), s. 115 vd.

³⁷⁷ Bkz. <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/> (18.02.2024).

³⁷⁸ Konuyla ilgili olarak bkz. Abdurrahim Karşlı, “Alman Hukukundaki Mahnverfahren Usulünün Türk Hukukunda İlamsız İcra Usulü ile Karşılaştırılması”, *Prof. Dr. Saim Üstündağ’a Armağan* (Ankara: Adalet, 2009), s. 311 vd.; Walker, s. 160-162; Karşlı, İcra, s. 67-69. Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. Abdurrahim Karşlı, *İcra Tetkik Mercii Kararlarının Temyizi* (İstanbul: Ofset Matbaası, 1995), s. 40-43, 51; Nazlı Gören Ülkü, *İcra Hukukunda Ödeme Emri* (İstanbul: Arıkan, 2008), s. 147-153; Balaban, s. 69-71, 76-79.

³⁷⁹ Musielak/Voit/Lackmann, *ZPO Buch 8, Vorbemerkung*, kn. 3, 5. Bu konuda ayrıca bkz. Özbek, s. 155, 343; Karşlı, *Mahnverfahren*, s. 311-312, 315.

³⁸⁰ Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 803, kn. 1, 8; Prütting/Gehrlein/Tombrink, ZPO § 803, kn. 1-6; Rosenberg/Gaul/Schilken/Becker-Eberhard/Lakkis, § 50, kn. 3-7.

alınan amaçlarla³⁸¹ borçlunun bazı mal ve hakları için haczedilmezlik hâlleri düzenlenmiştir.

Alman hukukunda söz konusu hükümler, ZPO § 811’de önceden “*Unpfändbare Sachen*”, yakın tarihte yapılan değişiklikten³⁸² sonra ise “*Unpfändbare Sachen und Tiere*” başlığı altında, daha sade bir şekilde ele alınmıştır. Buna göre, örneğin, borçlu veya onunla birlikte aynı evde yaşayan kişilerin mütevazı bir yaşam sürdürülebilmeleri ve bir mesleğin (işin) icrası veya bununla ilgili eğitimin görülmesi amacıyla ya da sağlık gerekçesiyle ihtiyaç duydukları eşya; ayrıca alyanslar, madalyalar ile birtakım belge ve kayıtlar³⁸³ haczedilemez.³⁸⁴ Böylelikle güncelliğini yitirmiş hükümler maddeden çıkarılmış, gelişen yaşam koşullarına uygun³⁸⁵ ve ayrıca kanun yapma tekniği bakımından (örneğin, eşyanın yatak, çarşaf, mutfak eşyası şeklinde sayılmaması gibi)³⁸⁶ daha isabetli düzenlemeler yapılmaya çalışılmıştır.

Daha önce de kısmen değinildiği üzere,³⁸⁷ Türkiye’de ve burada incelenen diğer ülkelerde evcil hayvanlar (ev hayvanları) haczin dışında tutulmuştur. Bu konu daha sonra ayrıntılı bir şekilde ele alınacağından, burada kısaca bazı hususlara değinmekle yetinilecektir.³⁸⁸ Alman hukukunda önceden ayrı bir maddede (ZPO § 811c) düzenlenen evcil hayvanların haczedilmezliği konusu, yapılan değişiklikten sonra “*Unpfändbare Sachen und Tiere*” başlıklı ZPO § 811’e alınmıştır.³⁸⁹ Yeni hükümde “evcil, ev ortamı” gibi hususlara vurgu yapılmaksızın, borçlunun veya onunla birlikte aynı evde yaşayan kişilerden birinin kazanç amacı gütmeksizin baktığı hayvanlar ile kazanç sağlayan bir işin

³⁸¹ Bkz. yuk. I. Bölüm, II. Ayrıca bkz. Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811, kn. 1.

³⁸² 01.01.2022’de yürürlüğe giren bu değişiklik için bkz. BGBl, 2021 I, Nr. 20, s. 850 [https://dejure.org/BGBl/2021/BGBl_I_S_850 (18.02.2024)].

³⁸³ Burada fotoğraf, mektup gibi kişisel belgelerin yanında kanunen saklamakla yükümlü olunan belge veya ispat amacıyla kullanılacak resmî belgeler de kapsama dahildir (Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811, kn. 24-24b; BeckOK ZPO/Uhl, ZPO § 811, kn. 35-37).

³⁸⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811, kn. 11-24c; BeckOK ZPO/Uhl, ZPO § 811, kn. 10-38.

³⁸⁵ Kanun değişikliğinin gerekçesinin bu yönde olduğu hususunda bkz. https://www.bundesgerichtshof.de/DE/Bibliothek/GesMat/WP19/G/Gerichtsvollz_Schutz.html?nn=10772256 (18.02.2024). Aynı yönde bkz. Herberger, s. 5; BeckOK ZPO/Uhl, ZPO § 811, kn. 1-2; Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811, kn. 1.

³⁸⁶ Hükümün önceki hâli için bkz. https://gesetze-in-app.de/ZPO/811 (18.02.2024).

³⁸⁷ Bkz. yuk. I. Bölüm, II, I.

³⁸⁸ Bkz. aşağı. II. Bölüm, II, F, 7.

³⁸⁹ Düzenlemenin eski ve yeni hâlinin karşılaştırılması ve konuyla ilgili birtakım eleştiriler için bkz. Herberger, s. 214-223.

yapılması için ihtiyaç duyulan hayvanların ve bunların gerekli yiyecek ve yataklıklarının haczedilemeyeceği belirtilmiştir (ZPO § 811/1, 8).³⁹⁰

Borçlunun geliriyle ilgili olarak da yaşamını sürdürebilmesi amacıyla, bazı haciz kısıtlamaları öngörülmüştür. Buradaki gelirin kapsamına, işçilerin ücretleri, memurların maaşı, emeklilerin aylıkları ve iş veya hizmet ilişkisinden dolayı borçluya veya borçlunun geride kalan yakınlarına yapılan çeşitli ödemeler dâhildir (ZPO § 850).³⁹¹ Borçlunun diğer gelirlerinden bazıları için de kanunda çeşitli haczedilmezlik hâlleri düzenlenmiştir. Örneğin, 850a uyarınca, fazla mesai için ödenen ücretin yarısı, belirli bir miktarda Noel ikramiyeleri, tatil ödeneği,³⁹² eğitim ve öğrenim ödenekleri, (evlilik, hayat ortaklığı kurma ve doğum olayı haricinde başka bir nedenden kaynaklanan borçların takibinde) evlilik, hayat ortaklığı kurma ve doğum yardımları,³⁹³ çalışan kişinin ölümü üzerine ailesine yapılan yardımlar, görme engelli kişilerin ödenekleri haczedilemez.³⁹⁴ Ayrıca ZPO § 850b’de belirtilen örneğin, maluliyet veya sağlığın bozulması nedeniyle ödenen

³⁹⁰ Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811, kn. 24d-25; BeckOK ZPO/Uhl, ZPO § 811, kn. 40-45. Bununla birlikte, kazanç sağlayan bir işin yapılması için ihtiyaç duyulan hayvanların da yer aldığı istisnai duruma göre, haczi caiz olmayan bazı malların satışı, mülkiyeti muhafaza kaydı yoluyla gerçekleştirilmişse satıştan doğan alacak için yapılan takiplerde söz konusu mallar haczedilebilir (ZPO § 811/2). Bu istisna için ayrıca bkz. Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811, kn. 28-29; Rosenberg/Gaul/Schilken/Becker-Eberhard/Lakkis, § 52, kn. 43-44; Prütting/Gehrlein/Flury, ZPO § 811, kn. 51; MüKoZPO/Gruber, ZPO § 811, kn. 53-58; aşa. III. Bölüm, I, D, 1. Öte yandan, ZPO § 811/3 uyarınca, kazanç amacı gütmeksizin bakılan hayvanlardan değeri yüksek olanların da haczedilmesine icra mahkemesi karar verebilir. Bunun için öncelikle alacaklının talebi olmalı ve icra mahkemesinin yaptığı değerlendirmeye göre, söz konusu haczedilmezlik hâli, alacaklı için (hayvanın korunması hususu ve borçlunun menfaatleri değerlendirildikten sonra bile) maruz görülemeyecek ölçüde bir güçlük teşkil etmelidir (Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811, kn. 26-27; MüKoZPO/Gruber, ZPO § 811, kn. 46-50). Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. MüKoZPO/Gruber, ZPO § 811c, kn. 1-8; Rosenberg/Gaul/Schilken/Becker-Eberhard/Lakkis, § 52, kn. 7; Gimenez-Candela, s. 167; Prütting/Gehrlein/Flury, ZPO § 811c, kn. 4; Çelebi, s. 579.

³⁹¹ Bu konuda bkz. Prütting/Gehrlein/Ahrens, ZPO § 850, kn. 1-40; Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 850, kn. 1-11; Stefan Smid, *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*. 2. Band, 6. Auflage, Hrsg. Thomas Rauscher, Wolfgang Krüger (München: C. H. Beck, 2020), § 850, kn. 10-15, 20-31; Rosenberg/Gaul/Schilken/Becker-Eberhard/Lakkis, § 56, kn. 8. Belirtmek gerekir ki, bu gelirler kanunda belirlenen oranlarda (bkz. ZPO § 850c; 851c) haczedilebilir (Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 850c, kn. 1-16; 851c, kn. 1-4a; Thomas/Putzo/Seiler, ZPO § 850c, kn. 1-18; MüKoZPO/Smid, ZPO § 850c, kn. 2-38). Borçlunun bazı gelirlerine ilişkin haciz kısıtlamaları, kural olarak nafaka alacaklarında uygulanmaz (ZPO § 850d).

³⁹² ABD’nin California Eyaleti’ndeki benzer hüküm için bkz. CCP § 704.113.

³⁹³ Öte yandan takip konusu alacak, bu yardımların yapılma amacıyla ilgili ise örneğin, doğum masraflarından, ev eşyasının veya bir gelinliğin satın alınmasından kaynaklanıyorsa söz konusu yardımlar haczedilebilecektir (Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 850a, kn. 7; MüKoZPO/Smid, ZPO § 850a, kn. 17). Burada bir görüşe göre, yardımların haczedilebileceği durumlarda, gelirlerin haczedilmesine ilişkin sınırlamaların yer aldığı ZPO § 850c hükmü uygulanmayacaktır (Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 850a, kn. 7).

³⁹⁴ Bu ödemelerin haczedilmezliği hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. MüKoZPO/Smid, ZPO § 850a, kn. 1-20; Prütting/Gehrlein/Ahrens, ZPO § 850a, kn. 2-23; Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 850a, kn. 1-10; Herberger, s. 235-258.

iratlar, kanuna dayalı nafakalar, dul, yetim, yardım ve sağlık fonlarının ödemeleri, sigortalının ölümü üzerine hayat sigortasından kaynaklanan bir kısım alacak ise şarta bağlı olarak, belirli oranlarda haczedilebilir. Bunun için, borçlunun diğer mal varlığı değerlerinin alacaklıyı tatmin etmemesi veya etmeyeceğinin anlaşılması ve icra mahkemesinin somut olayın koşullarını da dikkate alarak ve her iki tarafı dinleyerek hacze karar vermesi gerekir.³⁹⁵

Alman hukukunda haczi yapan icra memuru (*Gerichtsvollzieher*)³⁹⁶ malın haczinin caiz olup olmadığına kendiliğinden karar verir ve ona göre haciz işlemini yapar.³⁹⁷ Haciz işleminden sonra malın haczedilemeyen mallardan olduğu anlaşılabilir. İcra memuru bu haczi kendiliğinden kaldıramaz. Haciz, ancak menfaati olan kişilerin icra mahkemesine (*Vollstreckungsgericht*) başvurusu üzerine mahkeme kararıyla veya alacaklının hacizden vazgeçmesiyle sona erer.³⁹⁸ Görüldüğü gibi, burada haczedilmezliğin ihlali, yapılan haciz işlemini geçersiz veya hükümsüz kılmamakta, sadece ilgililere mahkemeye başvurma (*Erinnerung*, ZPO § 766) hakkı tanınmaktadır.³⁹⁹ Buna göre, ilgililer, icra organlarının yapmış oldukları işlemlere veya ihmallerine karşı, bu yola başvurarak, hatalı işlemin iptalini veya yapılmayan işlemin yerine getirilmesini sağlayabilirler.⁴⁰⁰

³⁹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Thomas/Putzo/Seiler, ZPO § 850b, kn. 1-11; Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 850b, kn. 1-14; MüKoZPO/Smid, ZPO § 850b, kn. 1-21; Prütting/Gehrlein/Ahrens, ZPO § 850b, kn. 1-35; Herberger, s. 259 vd. Burada nafaka alacaklarının haczi konusunda bkz. Burçin Yazıcı, *İcra ve İflâs Hukukunda Nafaka Alacağı* (Ankara: Adalet, 2022), s. 202.

³⁹⁶ *Gerichtsvollzieher* hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Özbek, s. 256-258; Hakan Pekcanitez/Cemil Simil, *İcra- İflâs Hukukunda Şikâyet*. 2. bs. (İstanbul: Vedat, 2017), s. 52-53; Balaban, s. 106 vd.; Arslan, A. S., *İcra*, s. 57-58.

³⁹⁷ MüKoZPO/Gruber, ZPO § 811, kn. 20; Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811, kn. 31. İcra memurunun bu konuda görevi hakkında bkz. Arslan, A. S., *İcra*, s. 57-58; Balaban, s. 114 vd.

³⁹⁸ Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811, kn. 31-32; Prütting/Gehrlein/Flury, ZPO § 811, kn. 12. Konu hakkında ayrıca bkz. MüKoZPO/Gruber, ZPO § 811, kn. 20-22.

³⁹⁹ Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811, kn. 31-32; Prütting/Gehrlein/Flury, ZPO § 811, kn. 12. Benzer şekilde bkz. MüKoZPO/Gruber, ZPO § 811, kn. 20-22; Balaban, s. 122, dn. 346, 348. Bu başvuru yolu hakkında bkz. Karşlı, İcra, s. 69 vd. Yazar bunu “şikâyet” olarak tercüme etmiş ve bunun Türk icra hukukundaki şikâyet benzeri bir yol olduğunu ifade etmiştir (Karşlı, İcra, s. 69-70). Konuyla ilgili ayrıca bkz. Pekcanitez/Simil, s. 53-54. *Erinnerung*’u “itiraz” şeklinde tercüme eden yazarlar, bunun hukukumuzdaki şikâyet benzerliğini belirtmişlerdir (Pekcanitez/Simil, s. 53). Benzer şekilde, “*Erinnerung*” kavramının sözlük anlamı “itiraz” olmakla birlikte, Türk hukukundaki şikâyet kurumuyla büyük oranda benzerlikleri olan bir usulü içerdiğinden, bunu ifade etmek için “şikâyet” kavramının kullanıldığı yönünde bkz. Balaban, s. 129, dn. 378.

⁴⁰⁰ Musielak/Voit/Lackmann, ZPO § 766, kn. 1-2, 29-30; Pekcanitez/Simil, s. 52-54; Balaban, s. 129-134. Kararlara karşı başvuru yolları hakkında bkz. Karşlı, Temyiz, s. 43-46.

2. İsviçre Hukukunda

Türk hukukunda, Cumhuriyet sonrası dönemde diğer birçok kanunda olduğu gibi İİK’de de kaynak olarak İsviçre’nin kanunu esas alınmıştır.⁴⁰¹ Daha sonra gerek kanunlarımızda gerekse kaynak Kanun olan İsviçre Federal İcra ve İflas Kanunu’nda (*Bundesgesetz über Schuldbetreibung und Konkurs*, SchKG) çeşitli değişiklikler⁴⁰² yapılmasına ve böylece kanunlar arasında farklılıklar oluşmasına rağmen, çalışmanın konusu olan haczedilmezlikte benzer birçok hüküm bulunmaktadır.⁴⁰³

Borçluyu daha fazla koruyan bir kanun olarak nitelendirilen SchKG’de,⁴⁰⁴ Türk hukukunda ve mukayeseli hukukta olduğu gibi, özellikle kişilerin temel haklarına en çok müdahale edilen takip aşaması olan haciz aşamasında, borçlunun ve ailesinin menfaatlerini korumak için çeşitli hükümler öngörülmüştür. Bunlardan en önemlisi haczedilmezlikle ilgili hükümler olup “haczedilemeyen varlıklar (*Unpfändbare Vermögenswerte*)” başlıklı SchKG Art. 92’de, borçlunun bazı mal varlığı değerleri haczin dışında tutulmuştur.

Buradaki hükümler Türk hukukundaki düzenlemelere (İİK m. 82) büyük ölçüde benzemekle birlikte, bazı hususlarda farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin, dini kitaplar ve ibadet eşyası, Türk İİK’nin mevcut hâlimden farklı olarak açıkça haczedilemeyen eşya türlerinden biri olarak sayılmıştır (SchKG Art. 92/1, 2).⁴⁰⁵ Diğer taraftan, İsviçre’de hâle münasip evin haczedilememesi gibi bir kural bulunmamaktadır. Böylece borçlunun mesken olarak kullandığı evi haczedilebileceği gibi,⁴⁰⁶ bu amaçla kullanılan taşınır bir malının (örneğin, karavanın) dahi haczine izin verilmiştir.⁴⁰⁷

İsviçre hukukunda, Türk hukukundaki (İİK m. 82/f. 1, b. 1) gibi “devlet malları ile mahsus kanunlarında haczi caiz olmadığı gösterilen mallar” şeklinde bir

⁴⁰¹ Bkz. yuk. I. Bölüm, I, B, 3, b, (2).

⁴⁰² Taşpınar, İsviçre, s. 601 vd. İsviçre Federal İcra ve İflas Kanunu’nun güncel hâli için bkz. https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/11/529_488_529/de#tit_3/lvl_I (18.03.2024).

⁴⁰³ Her iki ülkedeki düzenlemelerin özellikle ilamsız icra çerçevesinde değerlendirildiği bir çalışma için bkz. Meier, s. 79 vd.

⁴⁰⁴ Türk hukukuna kıyasla SchKG’nin borçluyu daha çok koruduğu belirtilmektedir (Meier, s. 80).

⁴⁰⁵ Bu konuda ayrıca bkz. yuk. I. Bölüm, II, I.

⁴⁰⁶ Meier, s. 110; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 160; Umar, Gelişme, s. 134.

⁴⁰⁷ Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 159-160. Buna karşılık, Alman hukukunda borçlu ve ailesinin sürekli olarak barınmak için kullandıkları (taşınır malların haczine tabi olan) çardak (*Wohnlauben*), bahçe evleri/kameriye (*Gartenhäuser*) şeklindeki malları ve aynı amaçla kullandıkları benzer araçlar (örneğin, karavanlar) haczedilemez (ZPO § 811/1, 2). Bu konuda bkz. Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811, kn. 22; MüKoZPO/Gruber, ZPO § 811, kn. 27.

haczedilmezlik hükmüne de yer verilmemiştir. Dolayısıyla İsviçre’de devlet malları için bu şekilde düzenlenen bir haczedilmezlik hâli yoktur.⁴⁰⁸ Özel kanunlardaki haczedilmezlik hâlleriyle ilgili olarak ise, Türk hukukunda olduğu gibi genel bir ifadeyle haczedilmezlik hükmü düzenlenmemiş olup, SchKG Art. 92’de hangi kanunlarda haczedilmezlik hâlinin bulunduğu⁴⁰⁹ veya hangi malların haczinin caiz olmadığı açıkça ifade edilmiştir. Bu bakımdan örneğin, hukukumuzda özel bir kanun olan 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu’nda düzenlenen ev hayvanlarının haczedilmezliği konusu, İsviçre’de SchKG Art. 92/1, 1a hükmünde düzenlenmiştir.⁴¹⁰ Hakeza yaşlılık, engellilik veya ölüm hâlinde bazı federal özel kanunlarca bağlanan aylıklar ve yapılan yardımlara ilişkin olarak doğrudan İcra ve İflas Kanunu’nda haczedilmezlikle ilgili düzenleme yapılmıştır (SchKG Art. 92/1, 9a).⁴¹¹

Bunların haricinde, İsviçre hukuku ve Türk hukukunda, ev eşyası, kişisel eşya,⁴¹² borçlu ve ailesinin mesleklerini icra etmeleri için gerekli olan şeyler,⁴¹³ yiyecek ve yakacaklar,⁴¹⁴ iş yapmak veya tüketim (özellikle süt) için gerekli bazı hayvanlar, çeşitli

⁴⁰⁸ Aynı şekilde bkz. Karayalçın, s. 129; Aşık, Devlet Malları, s. 68; Çelik, Devlet Malları, s. 39; Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 148.

⁴⁰⁹ SchKG Art. 92/4’te bazı özel kanunlardaki düzenlemelere atıf yapılmıştır. Bunlardan biri olan Federal Sigorta Sözleşmesi Kanunu (*Versicherungsvertragsgesetz, VVG*) m. 79/f. 2 uyarınca sigortalının alacağı ve m. 80’e göre, lehtarın, sigortalının eşinin, kayıtlı hayat ortağının veya alt soyundan birisinin olması hâlinde hem sigortalının hem de bu kişilerin sigorta alacakları haczedilemez. Bir diğer özel düzenleme Telif Hakları Kanunu (*Urheberrechtsgesetz*) m. 18 olup, buna göre, eser sahibinin m. 10/f. 2, 3 ve m. 11’deki hakları, eser sahibi tarafından kullanılmışsa ve eser, sahibinin rızasıyla yayımlanmışsa bu haklar haczedilebilir (Alman hukukundaki benzer düzenleme için bkz. ve karşı. *Urheberrechtsgesetz* § 113-114). Burada şartla bağlı bir haczedilmezlik hâli vardır. Ayrıca Ceza Kanunu (*Strafgesetzbuch, StGB*) m. 83/f. 2’de de mahkûmların ücretleri (*Arbeitsentgelt*) için haczedilmezlik hâli düzenlenmiştir (Winkler, SchKG Art. 92, kn. 88-91; Kren Kostkiewicz, SchKG Art. 92, kn. 80). Görüldüğü gibi, burada haczedilmezlikle ilgili özel kanunlardaki düzenlemeler, aşağıda inceleneceği üzere Türk hukukuna kıyasla daha az sayıdadır. Çeşitli yerlerde de değinildiği gibi, kısaca ifade etmek gerekirse, kanaatimizce Türk hukukundaki birtakım haczedilmezlik hâlleri alacaklıların menfaatlerini, bilhassa mülkiyet hakkı ve hak arama hürriyetini zedeleyecek şekilde düzenlenmiştir.

⁴¹⁰ Zira ilgili hükme göre, borçlunun kendisine ait bir alanda ekonomik bir amaç gütmekten tuttuğu hayvanlar haczedilemez (Isenring, s. 41 vd.). Bu konuda ayrıca bkz. aşağı. II. Bölüm, II, F, 7.

⁴¹¹ Winkler, SchKG Art. 92, kn. 59-64; Kren Kostkiewicz, SchKG Art. 92, kn. 61-64.

⁴¹² Berkin, Haciz, s. 117-123; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 159-160.

⁴¹³ Winkler, SchKG Art. 92, kn. 30-41; Özbek, s. 343. Türk hukukunda borçlunun mesleği ile ilgili haczedilmezlik hükümlerinin, İsviçre’deki durumun da dikkate alınarak değerlendirilmesi hakkında bkz. Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 117-155. Burada belirtmek gerekir ki, ilgili maddede (SchKG Art. 92) lüzumlu olduğu belirtilen eşya haricindekilerin bedeli, icra masraflarını karşılayamayacak veya masraflar çıkarıldıktan sonra el koyma işlemini haklı çıkarmayacak ölçüde az bir para miktarına denk geliyorsa bu şeyler de haczedilemez (SchKG Art. 92/2). Bu konuda bkz. Kren Kostkiewicz, SchKG Art. 92, kn. 75-77; Meier, s. 110. Ayrıca bkz. yuk. I. Bölüm, II, H.

⁴¹⁴ Burada her iki ülkedeki düzenleme arasındaki bir farklılığa değinmekte yarar bulunmaktadır. Yiyecek ve yakacaklarla ilgili İİK m. 82/f. 1, b. 6’ya göre, “Borçlunun ve ailesinin iki aylık yiyecek ve yakacakları ve borçlu çiftçi ise gelecek mahsül için lazım olan tohumluğu” haczedilemez. Bu hükmün

sandıklar tarafından yapılan yardımlar, ölüm ve yaralanma gibi nedenlerle zarar gören kişiye veya ailesine bağlanan aylıklar, ödenen tazminatlar ve diğer yardımlarla ilgili haczedilmezlik hâlleri, her iki ülkede de büyük ölçüde benzer şekilde düzenlenmiştir.⁴¹⁵

Gelirlerin haczi ise, “sınırlı haczedilebilen gelirler (*Beschränkt pfändbares Einkommen*)” başlığı altında SchKG Art. 93’te düzenlenmiştir. Buna göre, borçlunun her türlü kazancının, intifa hakkının ve bunun gelirlerinin, ömür boyu gelirlerinin, nafaka ödemelerinin, emeklilik maaşının ve geçimi sağlama veya maddi bir zarar nedeniyle ödenen ve SchKG Art. 92’ye göre haczedilemeyen iratların veya toplu ödemelerin⁴¹⁶ borçlu ve ailesi için yalnızca lüzumlu olmadığı belirlenen miktarı, icra memurunun (*Betreibungsbeamte*) takdirine göre haczedilebilir.⁴¹⁷ Görüldüğü üzere, burada İİK m. 83/f. 2’den farklı olarak, haczin mutlaka gelirin belirli bir oranında (en az dörtte bir) yapılması gibi bir kural bulunmamakta; haczedilecek miktar, borçlu ve ailesinin durumuna göre icra memurunun takdiriyle belirlenmektedir.⁴¹⁸ Kanaatimizce, geliri düşük olan borçluların, maaş veya ücretlerinin mutlaka belirli bir kısmının haczedilecek olması, insan onuruna ve sosyal devlet ilkesine uygun olmayıp⁴¹⁹ bu bakımdan İsviçre’deki kural, Türk hukukundaki düzenlemeye göre daha yerindedir⁴²⁰ ve söz konusu hüküm (İİK m. 83) de bu yönde değiştirilmelidir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, İsviçre’de,

İsviçre’deki karşılığı olan SchKG Art. 92/1, 5 uyarınca ise, iki aylık yiyeceğin ve yakacağın yanında, gerekli yiyecek ve yakacak yoksa bunların satın alınması için lüzumlu para veya alacakların da haczedilemeyeceği öngörülmüştür. Görüldüğü üzere, kaynak Kanun’daki düzenleme, borçlu ve ailesinin menfaatlerine daha uygundur. Hukukumuzda daha önce bu yönde bir değişikliğin yapılması istenmişse de bu düzenleme, çeşitli gerekçelerle kanun değişikliği tasarısından çıkarılmıştır. Buna rağmen, doktrinde savunulan ve bizim de katıldığımız bir görüşe göre, İsviçre’deki durum gibi borçlu ve ailesinin iki aylık yiyecek ve yakacakları yoksa, bunları satın almaya yetecek kadar parası veya alacakları da haczin dışında tutulmalıdır (Kuru, Haciz, s. 300; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 161-163; Talih Uyar/Alper Uyar/Cüneyt Uyar, *İcra ve İflâs Kanunu Şerhi*. C. 1, 3. bs. (Ankara: Bilge Yayınevi, 2014), s. 1604).

⁴¹⁵ İsviçre’de haczi caiz olmayan mallar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Winkler, SchKG Art. 92, kn. 20-76. Bu konuda ayrıca bkz. Meier, s. 109-110; Topuz, G., Haczedilmezlik, s. 3024-3025. Mülga olan ve yürürlükteki Türk İİK’nin benzer hükümleri için bkz. yuk. I. Bölüm, I, B, 3, b, (2).

⁴¹⁶ Belirtmek gerekir ki, ilgili hüküm uyarınca, ölüm, yaralanma veya sağlığın bozulması nedenlerine özgü olarak yapılan ödemelerin tamamı haczedilemez (Kren Kostkiewicz, SchKG Art. 92, kn. 54).

⁴¹⁷ Kısmen haczedilebilir gelirler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Winkler, SchKG Art. 93, kn. 2-15; Kren Kostkiewicz, SchKG Art. 93, kn. 1-55; Arslan, A. S., İcra, s. 45, dn. 102; Yavaş, Maaş, s. 109-110.

⁴¹⁸ Meier, s. 112-113; Ansay, İcra, s. 110-111; Levent Akın, “Maaş ve Ücret Haczi”, *AÜHFD*, 44/1 (1995), s. 338; Yavaş, Maaş, s. 103; Postacıoğlu/Altay, s. 456; Yazıcı, s. 190. Haczedilebilir gelirin belirlenmesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Winkler, SchKG Art. 93, kn. 16-76. Bu konuda ayrıca bkz. Umar, Gelişme, s. 134. Yazarın da belirttiği gibi İsviçre’de bazı durumlarda, borçlunun maaşına haciz hiç konulmayabilir (Umar, Gelişme, s. 134).

⁴¹⁹ Bkz. ve karşı. Özekes, İlkeler, s. 225; Topuz, G., Haczedilmezlik, s. 3048. Ayrıca bkz. yuk. I. Bölüm, II, A, C, G.

⁴²⁰ Benzer yönde bkz. ve karşı. Yavaş, Maaş, s. 103-104; Aşık/Oruç/Tok/Saçar, s. 181.

miktar bakımından sınırlı olan ilgili haczedilmezlik hâli, zaman bakımından da sınırlıdır. Zira hükmün ikinci fıkrasına göre, bu tür gelirler haczin yapılmasından itibaren en fazla bir yıllık süre için haczedilebilir (SchKG Art. 93/2).⁴²¹ Böylece borçlunun ve diğer alacaklıların da menfaatleri korunmak istenmiştir.⁴²²

Yetişmemiş mahsullerin haczinde de zaman bakımından sınırlı bir haczedilmezlik hâli vardır. Türk hukukunda ve çalışmada incelenen diğer ülkelerde de düzenlenen bu konu, İsviçre’de “hasattan önce mahsullerin haczi (*Pfändung von Früchten vor der Ernte*)” başlığıyla SchKG Art. 94’te düzenlenmiştir. Buna göre, toplanmamış veya hasat edilmemiş ürünler, çayırarda 1 Nisan, tarlalarda 1 Haziran, bağlarda 20 Ağustos’tan önce haczedilemez.⁴²³ Burada ürünlere göre farklı zaman dilimi belirlenmiş ve bu zamandan önce ürünlerin haczi yasaklanmıştır.⁴²⁴

Haczedilmezlikle ilgili hükümlerin ihlal edilmesi hâlinde, kural olarak on gün içinde şikâyet (*Beschwerde*) yoluna başvurulabilir (SchKG Art. 17).⁴²⁵ Bununla birlikte, kamu yararı düşüncesiyle getirilen veya cebri icrada taraf olmayan ilgililerin menfaatleri için öngörülen düzenlemeleri ihlal eden cebri icra işlemleri ise hükümsüz olup (SchKG

⁴²¹ Bu konuda Türk hukukunda süre sınırının olmaması bakımından İsviçre hukukundaki düzenlemenin daha isabetli olduğu yönünde bkz. Meier, s. 111-113. İsviçre’deki düzenlemenin değerlendirilmesi hakkında bkz. Winkler, SchKG Art. 93, kn. 77-80; Kren Kostkiewicz, SchKG Art. 93, kn. 56-60; Topuz, G., Haczedilmezlik, s. 3024.

⁴²² Yavaş, Haciz, s. 184. Burada diğer alacaklıların da ücret haczinden faydalanması sağlanmaya çalışılmıştır (Meier, s. 112-113).

⁴²³ Ansay, İcra, s. 83-84; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 57; Namı, Taşınmaz, s. 228. Alman hukukunda ise, yetişmemiş mahsullerin haczi, bunların olağan yetiştirme dönemlerinden en fazla bir ay önce gerçekleştirilebilir (ZPO § 810/1). Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. MüKoZPO/Gruber, ZPO § 810, kn. 1-12; Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 810, kn. 1-6. ABD’de California Eyaleti Kanunu’na göre, ancak yetişmiş ürünler ve kesilebilir (kerestelik) ağaçlar haczin konusu olabilir (CPC § 697.750).

⁴²⁴ Türk hukukunda bu şekilde ayrı ve belirli tarihler düzenlenmemiş, sadece, mahsullerin yetiştirmeleri zamanından en çok iki ay evvel haczedilebileceği belirtilmiştir (İİK m. 84/f. 1). Yetiştirme zamanlarını ise, icra müdürü (veya başvurduğu bilirkişi) tayin ve takdir eder (Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 314). Aynı yönde, Alman hukukunda da gerek duyulursa, ürünün cinsi ve bölgesel şartlar dikkate alınarak olgunlaşma zamanının (*Zeit der Reife*) tespiti için bilirkişiden yardım alınması gerektiği ifade edilmiştir (Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 810, kn. 3; MüKoZPO/Gruber, ZPO § 810, kn. 7).

⁴²⁵ Winkler, SchKG Art. 92, kn. 92. İfade etmek gerekir ki, borçluyla birlikte aile bireylerinin menfaatlerini de koruyan haczedilmezlik hâllerinde, onların da şikâyet yoluna başvurma hakları bulunmaktadır. Ayrıca, icra dairesi (*Betreibungsamt*) haczedilmezliği gerekçe göstererek, haksız olarak borçlunun bir malını haciz işleminin dışında tutarsa alacaklı da şikâyet yoluna başvurabilir (Winkler, SchKG Art. 92, kn. 92). Şikâyet yoluna başvuracak kişiler hakkında ayrıca bkz. Dominic E. Tschümperlin, “Arrest unpfändbarer Vermögenswerte: Wie anfechten?”, *Anwaltsrevue: Das Praxismagazin des schweizerischen Anwaltsverbandes*, 2019, s. 422; Arslan, A. S., İcra, s. 56.

Art. 22), bu durumda on günlük şikâyet süresi uygulanmaz.⁴²⁶ Şikâyetle görevli merci, kantonal tetkik merci (*Aufsichtsbehörde*⁴²⁷)’dir (SchKG Art. 17).⁴²⁸

3. Avusturya Hukukunda

Avusturya hukukunda cebri icraya ilişkin kurallar, Alman hukukundan farklı olarak, Medeni Usul Kanunu’nda değil, ayrı bir kanun şeklinde İcra Kanunu’nda (*Exekutionsordnung*, EO)⁴²⁹ düzenlenmiştir.⁴³⁰ Taşınır malların (*bewegliche Vermögen*) haczine ilişkin temel başlığın ilk hükmü olan EO § 249 uyarınca, bu mallarla ilgili cebri icra işlemleri, malların haczedilmesi ve satılması suretiyle gerçekleştirilmektedir.⁴³¹ Ayrıca bu hükme göre, kural olarak, borçlunun taşınır mallarının tümünün haczi mümkündür. Dolayısıyla, çalışmada ele alınan eski ve yeni hukuk sistemlerinde olduğu gibi Avusturya hukukunda da kural, bütün mallarının haczedilebilmesidir.⁴³²

⁴²⁶ Winkler, SchKG Art. 92, kn. 93; Pekcanitez/Simil, s. 148-149; Aykutalp, s. 427-428. Konu hakkında ayrıca bkz. aşağı. III. Bölüm, II, A, 2, 3. Böyle bir durumda ilgililerin şikâyetle bulunup bulunmadığına bakılmaksızın, tetkik merci, hükümsüzlüğü kendiliğinden gözetir ve bunu tespit edici nitelikte bir karar verir (SchKG Art. 22). Burada işlem zaten hükümsüz olduğu için, teknik anlamda bir şikâyetle gerek olmayıp, ilgililerin ihbarı yeterlidir (Pekcanitez/Simil, s. 137-138, 148-150). Aynı yönde bkz. Karşlı, İcra, s. 73. İsviçre hukukunda icra tetkik mercinin hükümsüzlüğü kendiliğinden dikkate alması gerektiğinden, herhangi bir kişinin bunu bildirmesi de şart değildir. Konu hakkında ayrıntılı bilgi ve somut örnekler için bkz. Sema Taşpınar Ayvaz, “İcra ve İflâs Hukukunda Hükümsüz İşlemler ve Hükümsüzlük”, *Prof. Dr. Ramazan Arslan’a Armağan*, C. 2 (Ankara: Yetkin, 2015), s. 1540-1546.

⁴²⁷ Doktrindeki bir görüşe göre, SchKG Art. 17 vd. hükümlerinde kullanılan “*Aufsichtsbehörde*” terimi kelime anlamı olarak, hukukumuzda İİK’de eskiden yer alan ve “icra mahkemesi” olarak değiştirilen “icra tetkik mercii”ni karşılamaktadır. İcra mahkemesinin görev alanı, icra tetkik mercisinin görev alanına göre daha geniştir (Pekcanitez/Simil, s. 50, dn. 188). Başka bir görüşe göre, “*İsviçre’de icra mahkemesine (Almanca Aufsichtsbehördegericht veya Aufsichtsbeschwerde) nezaret -denetim-makamı adı verilmektedir. İcra mahkemesinin vazifesi de sadece şikâyetleri tetkik etmek ve icra dairelerini disiplin bakımından denetlemektir*” (Karşlı, İcra, s. 72-73). “*Aufsichtsbehörde*”nin icra tetkik mercii olduğu yönünde bkz. Yelbaşı, s. 653.

⁴²⁸ Şikâyetle kantonal tetkik mercinin görevli olduğu hususunda ayrıca bkz. Arslan, A. S., İcra, s. 56. Doktrinde Karşlı, şikâyetle görevli merciden bahsederken, “kantonal icra mahkemesi” ifadesini kullanmıştır (Karşlı, İcra, s. 73). Ayrıca bu alt tetkik mercinin kararlarına karşı üst kantonal tetkik merciye, onun kararlarına karşı da Federal Mahkemeye başvuru imkânları da vardır (SchKG Art. 18-19). Bu konuda bkz. Pekcanitez/Simil, s. 50-52; Karşlı, Temyiz, s. 47-50.

⁴²⁹ Kanun için bkz. <https://www.jusline.at/gesetz/eo> (26.11.2021).

⁴³⁰ Paul Oberhammer, “National Reports: Austria”, in *Enforcement Agency Practice in Europe*, ed. Mads Andenas, Burkhard Hess, Paul Oberhammer (London: The British Institute of International and Comparative Law, 2005), s. 105; Balaban, s. 143.

⁴³¹ Oberhammer, s. 113-114; Avusturya cebri icra sistemi hakkında ayrıca bkz. Philipp Anzenberger, “A General Overview of Enforcement in Commercial and Civil Matters in Austria”, in *24th Conference Corporate Entities at the Market and European Dimensions*, ed. Vesna Rijavec (Portorož: University of Maribor Press, 2016), s. 2 vd.; Cengiz Topel Çelikoğlu, *İcra Dairesi Kararı* (Bursa: Ekin, 2017), s. 54-63; Arslan, A. S., İcra, s. 59-60; Balaban, s. 143-157.

⁴³² Özbek, s. 343.

Bununla birlikte, Avusturya İcra Kanunu'nda bazı mallar için haczedilmezlik hâlleri öngörülmüştür (EO § 250).⁴³³ Örneğin, borçlunun⁴³⁴ ve onunla birlikte yaşayan aile bireylerinin mütevazı bir yaşam sürdürebilmeleri için kullandıkları ev eşyası ile kişisel eşya, borçlunun mesleğini yapması için gerekli olan mallar ve borçlunun seçimine göre, işlenecek olan belirli bir değerdeki hammaddeler, kişilerin yaşamlarını devam ettirebilmeleri için ihtiyaç duydukları çeşitli hayvanlar ile ticari amaç olmaksızın duygusal bağ kurdukları evcil hayvanları⁴³⁵ ve bunların dört haftalık yem ve yataklıkları, bir mesleğe hazırlanmak için gerekli olan eşya ile borçlu veya onunla birlikte yaşayan aile bireylerinin okulda kullandıkları öğrenim araçları, bir engellilik veya hastalık nedeniyle yapılan yardımlar ile bakım ve tedavi için gerekli olan araçlar haczedilemez (EO § 250). Kamu yararı düşüncesiyle bir eczanenin işletilmesi için zorunlu olan şeyler de burada haczin dışında tutulmuştur (EO § 250/7).⁴³⁶ Ayrıca ibadetler için kullanılan eşya ile kutsal kabul edilen şeyler de haczedilemez (EO § 251).

Bunların yanında, icra hukukunda ölçülülük ilkesi (elverişlilik alt ilkesi) açısından önemli olan bir haczedilmezlik hükmüne göre, (*Türk hukukunda (İİK m. 85/f. 5) ve bazı hukuk sistemlerinde (ZPO § 803/2; SchKG Art. 92/2) olduğu gibi*) Avusturya hukukunda da değeri düşük olup, masrafları dahi karşılayamayacağı baştan belli olan mallar haczedilemez (EO § 250/2).⁴³⁷ Kanun koyucu böylece, alacaklının tatmin edilmesi bakımından fayda sağlayamayacağı baştan belli olan bir haczin gerçekleştirilmesini yasaklayarak, icra hukukunda ölçülülük ilkesi ve takip ekonomisi ilkesinin zedelenmesini ve borçlunun mağduriyet yaşamasını önlemeye çalışmıştır.⁴³⁸

Avusturya İcra Kanunu'nda borçlunun gelirleri için de haczedilmezlik hâlleri düzenlenmiştir.⁴³⁹ Bazı gelirlerin kısmen, bazılarının ise tamamen haczedilemeyeceği öngörülmüştür. Tamamen haczedilemeyen gelirlerden bazıları; “engelli kişilere ve

⁴³³ Borçlu, bu hükümlerle geçimi güvence altına alınarak ve mal varlığının aşırı derecede haczedilmesi önlenerek korunmaktadır (Anzenberger, s. 4).

⁴³⁴ Hükümde borçluyu kastetmek için, Alman ve İsviçre kanunlarındaki “*Schuldner*” ifadesi yerine sözlüklerde “yükümlü olan kimse” şeklinde çevrilebilen “*Verpflichtete(r)*” terimi kullanılmıştır. Bu ifade, borçluyu da kapsayacağından, çalışmada borçlu şeklinde tercüme edilmiştir.

⁴³⁵ Avusturya’da evcil hayvanları koruyan düzenlemelerle ilgili olarak bkz. Gimenez-Candela, s. 163-165.

⁴³⁶ Eczaneyle ilgili şeylerin haczin dışında tutulmasında toplumun yararı olduğu yönünde bkz. Özkes, İlkeler, s. 218-219; Türkay, s. 103-104. Türk hukukunda bu konuda düzenleme boşluğu bulunduğu hususunda bkz. Özkes, İlkeler, s. 219.

⁴³⁷ Bkz. yuk. I. Bölüm, II, H.

⁴³⁸ Haczedilmezlikle ilgili bu tür hükümlerin, alacaklı için pek bir yarar sağlamayıp, borçluya çeşitli güçlükler getirecek işlemleri önlediği yönünde bkz. ve karşı. Telfer, s. 3.

⁴³⁹ Bunların sosyal hükümler olduğu yönünde bkz. Oberhammer, s. 109.

yardıma muhtaç olanlara yapılan yardımlar, kira yardımı veya diğer konut giderlerini karşılamak için yapılan kanuni yardımlar, öğrencilere verilen burslar ve yapılan yardımlar, aile yardımı ödeneği ve EO § 290a/1, 6 kapsamına girmeyen çocuk (bebek) bakım ödeneği,⁴⁴⁰ tüberküloz (verem hastalığı) için yapılan sürekli olmayan ödenekler, kural olarak Ceza İnfaz Kanunu'nda (*Strafvollzugsgesetz*) düzenlenen işçi ücreti alacakları ve tutukluluktan ileri gelen paralar" şeklindedir (EO § 290).

Öte yandan örneğin, borçlunun kamuda veya özel sektörde çalışması sonucu elde ettiği geliri ve iş ilişkisi nedeniyle kendisine ödenen diğer ücretleri, çıraklık veya staj gibi mesleği öğrenme aşamasındaki kazancı, emekli maaşı, iş yapma veya kazanç sağlama yeteneğinin yitirilmesi dolayısıyla bağlanan aylıklar veya yapılan ödemeler (engelli aylığı, tedavi parası, aile yardımı gibi), işsizlik ödeneği, analık sigortasından dolayı yapılan kanuni sosyal sigorta ödenekleri (doğum yardım ödeneği gibi), kanunda belirlenen oranlar üzerinden kısmen haczedilebilir (EO § 290a, 291a, 291b). Bunların haricinde, Kanun'da kısmen veya tamamen haczedilemeyen başka gelirler ve gelirlerin haczi ve haczedilecek miktarın belirlenmesiyle ilgili başka hükümler de bulunmaktadır (EO § 290 vd.).

Avusturya hukukunda icra memurunun (*Vollstrecker*, *Gerichtsvollzieher* veya *Exekutor*),⁴⁴¹ yukarıdaki hükümlere aykırı bir şekilde haciz işlemini gerçekleştirmesi hâlinde, ilgili kişiler icra mahkemesinde (*Exekutionsgericht*) on dört gün içinde şikâyet (*Vollzugsbeschwerde*) yoluna başvurabilirler (EO § 68).⁴⁴² Şikâyet üzerine verilen kararlara karşı istinaf yoluna gidilebilir.⁴⁴³

4. Fransız Hukukunda

Fransız hukukunda, Türk hukukundaki gibi ilamsız icra kurumu düzenlenmediğinden, hukukumuzdaki genel haciz yoluyla takibe (İİK m. 42 vd.) ve abonelik sözleşmelerinden kaynaklanan para alacaklarına ilişkin takibe (7155 sa. Ka.)

⁴⁴⁰ Zira bu hükme göre, Çocuk Bakım Ödeneği Kanunu'na (*Kinderbetreuungsgeldgesetz*) göre, aylık kazanca ek olarak ödenen çocuk bakım ödeneği kısmen haczedilebilir.

⁴⁴¹ Avusturya'da icra memuru için kullanılan ifadeler ve icra memuru hakkında bilgi için bkz. Oberhammer, s. 120-121; Pekcanitez/Simil, s. 54-55; Karşı, İcra, s. 43; Arslan, A. S., İcra, s. 59; Balaban, s. 154-157.

⁴⁴² Oberhammer, s. 126-128; Pekcanitez/Simil, s. 54-56. Bu konuda ayrıca bkz. Arslan, A. S., İcra, s. 59-60; Çelikoğlu, İcra Dairesi, s. 55-58.

⁴⁴³ Pekcanitez/Simil, s. 55-56; Balaban, s. 157.

kısmen benzeyen likit alacakların ve küçük alacakların tahsili prosedürleri hariç,⁴⁴⁴ cebri icra sürecini başlatmak için alacaklının elinde icraya elverişli bir mahkeme kararının veya icra edilebilir bir belgenin olması gerekir.⁴⁴⁵ Lehine mahkeme kararı veya icra edilebilir bir belge alan kişi, bunların gereğini kendisi yerine getirmeye çalışamaz; bu konuda devletin yetkili organlarına başvurmalıdır.⁴⁴⁶ Özerk bir icra teşkilatının bulunduğu Fransız hukukunda, icra görevlileri (*huissier de justice*), devlet tarafından atanır (bakanlıkça yetkilendirilir) ve serbest meslek esaslarına göre çalışırlar.⁴⁴⁷

İcra görevlisi, taraflar arasındaki menfaat dengesini gözeterek cebri icra işlemlerini yürütür. Haciz aşamasına kadar gerekli olan süreçler yerine getirilmesine rağmen, hâlen takip konusu borç ödenmemişse hacizde tertip ilkesine ve kanundaki ilgili diğer kurallara uygun bir şekilde borçlunun malları haczedilir.⁴⁴⁸ Fransız İcra Kanunu'na (*Code des procédures civiles d'exécution*, CPCE)⁴⁴⁹ göre, kural olarak, borçlunun her türlü mal varlığı değeri haczin konusu yapılabilir (CPCE Art. L112-1; R112-1).⁴⁵⁰ Bunun istisnası olarak, kanunda bazı mal ve hakların haczedilemeyeceği öngörülmüştür.⁴⁵¹

Buna göre, örneğin, borçlunun ve aile bireylerinin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan ev eşyası,⁴⁵² kişisel eşya, yiyecekler ve bunların tüketimi, hazırlanması ve korunması için gerekli olan ev eşyası, ısınmak için kullanılan cihazlar, çocukların eşyası, eğitim için gerekli kitaplar ve diğer araçlar, cep telefonları veya kullanan sabit telefonlar, mesleki faaliyetin icrası için lüzumlu olan araçlar,⁴⁵³ ev hayvanları ve koruma

⁴⁴⁴ Bu prosedürler için bkz. Mehmet Emin Alpaslan, *İcra Dairelerinin Özerkleştirilmesi: Fransız İcra Görevliliği Modeli* (İstanbul: On İki Levha, 2018), s. 133-138. Buradaki ödeme emri hakkında bkz. Gören Ülkü, s. 162-164.

⁴⁴⁵ Alpaslan, s. 105. Konu hakkında ayrıca bkz. Georges Cavalier, "French Bankruptcy Law and Enforcement Procedures", in *Comparative Studies on Enforcement and Provisional Measures*, ed. Rolf Stürner, Masanori Kawano (Tübingen: Mohr Siebeck, 2011), s. 166-167; Niboyet/Lacassagne, s. 164-165. İcra edilebilir belgeler (*titre exécutoire*) hakkında bkz. Alpaslan, s. 106-114; Özbek, s. 302 vd.; Çelikoğlu, İcra Dairesi, s. 36.

⁴⁴⁶ Alpaslan, s. 105.

⁴⁴⁷ Niboyet/Lacassagne, s. 156-157; Çelikoğlu, İcra Dairesi, s. 34-42; Alpaslan, s. 2 vd.; Özbek, s. 259-262; Balaban, s. 158 vd.; Namlı, Taşınmaz, s. 99, dn. 518.

⁴⁴⁸ Konu hakkında bkz. Alpaslan, s. 117-125; Cavalier, s. 167-168.

⁴⁴⁹ Fransız İcra Kanunu için bkz. [https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000025024948/2021-11-06/\(06.11.2021\)](https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000025024948/2021-11-06/(06.11.2021)).

⁴⁵⁰ Niboyet/Lacassagne, s. 158-159.

⁴⁵¹ Bkz. ve karşı. Özbek, s. 342-343.

⁴⁵² Bunlarla ilgili olarak bkz. Niboyet/Lacassagne, s. 159, 162.

⁴⁵³ Burada belirtilen eşyanın, kişilerin yaşamlarını sürdürebilmeleri ve çalışmaları için lüzumlu olması, miktar ve kıymetleri bakımından gerekli ölçüde olması, ayrıca Sosyal Hizmet ve Aile Kanunu (*Code de l'action sociale et des familles*) m. L222-1 ilâ L222-7 uyarınca sosyal yardımlardan yararlananların eşyası hariç, söz konusu alacağın, eşyanın bedelinden doğmamış olması şarttır (CPCE Art. L112-2/5, 6; R112-3). Konu hakkında haczedilmezliğin istisnaları için ayrıca bkz. aşa. III. Bölüm, I, D.

amaçlı kullanılan hayvanlar,⁴⁵⁴ kişilerin geçimi için belirlenen hayvanlar ve bunların yemleri haczedilemez (CPCE Art. L112-2; R112-2). Ayrıca hasta veya engelli kişilerin bakımı için gerekli olan eşya da haczedilemez (CPCE Art. L112-2/7).⁴⁵⁵

Fransız İcra Kanunu'nda gelirlerle ilgili haczedilmezlik hükümlerine göre,⁴⁵⁶ işçilerin ücretlerinin veya memurların ve askeri personellerin maaşlarının haczi, İş Kanunu'nun (*Code du travail*, CT) ilgili hükümleri (CT Art. L3252-1 ilâ L3252-13; R3252-1 ilâ R3252-49)⁴⁵⁷ çerçevesinde gerçekleştirilir (CPCE Art. L212-1, L212-2; R212-1). Söz konusu hükümlerde bazı hususlar dikkate alınarak, borçlunun maaş veya ücretinin çeşitli oranlarda haczedilebileceği ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir.⁴⁵⁸

Bunun yanında, İcra Kanunu'nda sıklıkla atıf yapılan Sosyal Hizmet ve Aile Kanunu (*Code de l'action sociale et des familles*, CASF)⁴⁵⁹ uyarınca, devlet tarafından fuhuşu bırakıp sosyal uyum sürecine giren kişilere yapılan çeşitli yardımlar (CASF Art. L121-9), yardıma ihtiyacı olan çocukların ebeveynlerine veya çocuğa bakan kişiye barınma, eğitim, geçinme, sağlık gibi gerekçelerle yapılan sosyal yardımlar (CASF Art. L222-4), yaşlılara sağlanan bazı yardımlar (CASF Art. L232-25), kural olarak (masraflara ilişkin alacakların takibi hariç) engelli ödeneği ve engelli tazminatı (CASF Art. L244-1, L245-8), yoksul kişilerin geçimlerini sağlamak üzere ödenen aktif dayanışma geliri (*revenu de solidarité active*) gibi sosyal yardımlar (CASF Art. L262-48) tamamen haczin dışında tutulmuştur (CASF Art. R131-5).⁴⁶⁰

Fransız hukukunda, icra görevlisinin (*huissier de justice*) cebri icra sürecinde yapmış olduğu işlemlere karşı, hukuki çare olarak itiraz (*contestation*) yolu öngörülmüştür. Buradaki itiraz yolu, Türk hukukundaki “şikâyeti (İİK m. 16-17)”

⁴⁵⁴ Fransız hukukunda bu hayvanların haczedilemeyeceği yönünde ayrıca bkz. Çelebi, s. 578-579.

⁴⁵⁵ Niboyet/Lacassagne, s. 159, 162. Diğer ülkelerde olduğu gibi, burada da haczedilmezlik hükümleri, insan onurunu ve kamu düzenini koruma amacıyla düzenlenmiş olup, bu hükümlere hassasiyetle riayet edilmesi gerektiği hususunda bkz. Alpaslan, s. 122, dn. 446.

⁴⁵⁶ Kural olarak ücretin tümü haczedilebilirken, bu gelirin, kişinin geçim kaynağının önemli bir unsuru olması ve sahip olduğu hayati önem dolayısıyla, Fransız hukukunda da haczedilmezlikle ilgili söz konusu hükümlerin düzenlenmesi kaçınılmaz olmuştur (Yavaş, Maaş, s. 95). Ayrıca buradaki ücret kavramının geniş olduğu, maaşın, ücretin ve başka gelirlerin de buna dâhil olduğu, dolayısıyla bunların “gelir” başlığı altında incelendiği hususunda bkz. Yavaş, Maaş, s. 96, 107.

⁴⁵⁷ Fransız İş Kanunu için bkz. https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006072050/2021-11-06/ (07.11.2021).

⁴⁵⁸ Ayrıntılı olarak bkz. Yavaş, Maaş, s. 95-96, 107-109; Niboyet/Lacassagne, s. 159-160, 162.

⁴⁵⁹ Sosyal Hizmet ve Aile Kanunu için bkz. https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006074069/2021-11-07/ (07.11.2021).

⁴⁶⁰ Fransız hukukunda sosyal güvenlik kurumlarınca bağlanan yardımların haczedilemeyeceği hususunda ayrıca bkz. Yavaş, Haciz, s. 15.

karşılacaktır.⁴⁶¹ İtiraz yoluna alacaklı, borçlu ve ilgili üçüncü kişiler başvurabilirler. Buna göre, icra görevlisinin haczedilmezlikle ilgili hükümlere aykırı bir haciz işlemi yapması hâlinde, haciz tutanağının tebliğinden itibaren bir ay içinde icra hâkimine (*juge de l'exécution*) itirazda bulunulabilir (CPCE Art. R211-10-R211-12; R221-53-R221-56).⁴⁶² İtiraz neticesinde verilen karara karşı istinaf yoluna başvurulabilir.⁴⁶³

5. İtalyan Hukukunda

İtalyan hukukunda, borçlu olduğu, mahkeme kararı ya da icra edilebilir diğer bir belge (*titolo esecutivo*)⁴⁶⁴ ile sabit olmasına rağmen, kişi yine de borcunu ödemeye yanaşmazsa alacaklı, cebri icra prosedürünü işletecektir. Borçlunun rehin konusu yapılmayan bir malının paraya çevrilerek alacaklının tatmininin sağlanması için gerekli olan ilk adım hacizdir.⁴⁶⁵ Haciz yapıldıktan sonra, yine de borç ödenmemişse talep üzerine söz konusu mal varlığı değerleri paraya çevrilerek alacaklıya alacağı ödenir. Bununla birlikte bazen, haczedilen mal varlığı değeri, ödeme yerine geçmek üzere (*assegnazione forzata*) alacaklıya devredilebilir.⁴⁶⁶

Borçlunun bütün malları kural olarak haczedilebilir. Fakat İtalyan Medeni Usul Kanunu'nda (*Codice di Procedura Civile*, iCPC) bazı mal varlığı değerlerinin haczedilemeyeceği belirtilmiştir.⁴⁶⁷ Örneğin, iCPC Art. 514 uyarınca, kutsal şeyler ve ibadet ederken kullanılan eşya; kıyafet, alyans,⁴⁶⁸ gibi kişisel eşya; antika veya lüks eşya

⁴⁶¹ Alpaslan, s. 138-139; Balaban, s. 168-169.

⁴⁶² Ayrıntılı bilgi için bkz. Alpaslan, s. 139-145. Konu hakkında ayrıca bkz. Çelikoğlu, İcra Dairesi, s. 34, 37-38.

⁴⁶³ Alpaslan, s. 145.

⁴⁶⁴ İcra edilebilir belgeler hakkında bkz. Mauro Cappelletti/Joseph M. Perillo, *Civil Procedure in Italy* (Hauge: Springer, 1965), s. 319-320; Joseph M. Perillo, "Summary Adjudication: Italy", *International Lawyer*, 4/5 (1970), s. 894; Michele Angelo Lupoi, "Civil Enforcement in Italy: A Comparative Perspective", in *Comparative Studies on Enforcement and Provisional Measures*, ed. Rolf Stürner, Masanori Kawano (Tübingen: Mohr Siebeck, 2011), s. 91-92; Özbek, s. 302, dn. 316.

⁴⁶⁵ Cappelletti/Perillo, s. 325; Giacomo Oberto, "An Outline of the Italian System of Enforcement Proceedings in Civil Matters" [<https://www.giacomooberto.com/enforcement/reportoberto.htm> (12.07.2021)], Title 6.

⁴⁶⁶ Cappelletti/Perillo, s. 326-328. Türk hukukunda benzer yöndeki düzenleme için bkz. İİK m. 120.

⁴⁶⁷ Bu konuda ayrıca bkz. Perillo, s. 895; Özbek, s. 343. Ayrıca söz konusu kanun için bkz. <https://www.altalex.com/documents/news/2014/12/04/del-processo-di-esecuzione-dell-espropriazione-forzata> (17.07.2021).

⁴⁶⁸ Alman hukukundaki benzer haczedilmezlik hâlini (bkz. ZPO § 811/1, 7) değerlendiren bir görüşe göre, buradaki alyanslar, evlilikler sona erse dahi hacizden korunmaktadır (Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811, kn. 24c; MüKoZPO/Gruber, ZPO § 811, kn. 47). Bir görüşe göre, açıkça düzenlenen bir haczedilmezlik hükmünün bulunmadığı yerlerde, alyanslar, nitelikleri gereği veya manevi açıdan haczedilmeye elverişsiz mallardan kabul edilmelidir (Kennett, s. 349, dn. 177).

olarak yüksek bir ekonomik değere sahip olanlar hariç ev eşyası;⁴⁶⁹ borçlunun bir kamu görevini yerine getirmesi için bulundurmakla yükümlü olduğu silah ve diğer araçlar;⁴⁷⁰ borçlunun ticari amaç gütmeksizin evinde veya kendine ait başka bir yerde baktığı evcil hayvanları; borçlunun, eşinin, çocuklarının veya birlikte yaşadığı kişilerin tedavisinde veya bu kişilere yardımcı olmak amacıyla kullanılan hayvanlar⁴⁷¹ haczedilemez.⁴⁷²

Bunların yanında, borçlunun haczedilecek başka bir malı bulunamazsa tarımda kullanılan alet, edevat gibi malları haczedilebilir; ancak borçlunun talebi üzerine, icra hâkimi tarafından alacaklı dinlendikten sonra, bu malların da haczedilemeyeceği kabul edilebilir (iCPC Art. 515). Görüldüğü üzere, burada şarta bağlı bir haczedilmezlik hâli bulunmaktadır.⁴⁷³ Yetişmemiş mahsullerin ise olgunlaşma döneminden önceki altı hafta haricinde taşınmazdan ayrı olarak haczedilmesi mümkün değildir (iCPC Art. 516/1).⁴⁷⁴ Dolayısıyla gerek hukukumuzda (İİK m. 84) gerekse diğer ülkelerde olduğu gibi, burada da ürünlerin, yetiştikleri topraktan bağımsız olarak haczi bakımından, belirli bir zamanla sınırlı haczedilmezlik hâli söz konusudur.⁴⁷⁵

Kişilere sosyal yardım kuruluşları tarafından yapılan yardımlar, analık desteği, hastalık veya cenaze yardımları, kural olarak nafaka alacakları, işten çıkarılma gibi nedenlerden dolayı ödenen tazminatlar (nafaka talepleri hariç), asgari gelir düzeyi dikkate

⁴⁶⁹ Kennett, s. 349.

⁴⁷⁰ Cappelletti/Perillo, s. 330; Oberto, Title 6.

⁴⁷¹ Benzer düzenleme için bkz. aşağıda New York CPLR § 5205 (hükme göre, engelli kişilere yardım etmesi amacıyla eğitilen hayvanların haczedilmesi mümkün değildir). Benzer hüküm için bkz. İngiltere’de malların kontrolüne ilişkin düzenleme olan *The Taking Control of Goods Regulations* § 4/1, c uyarınca yardımcı köpeklerin haczedilememesi (Kruse, *Taking Control*, s. 11, 79; ayrıca bkz. aşağıda I. Bölüm, III, B, 1). Ayrıca, Fransız Sosyal Hizmet ve Aile Kanunu’nda, görme engelli kişiler için eğitilen bu tür köpeklerin yetiştirilme bedelleri, engellilere yapılan yardımların hesaplanmasında dikkate alınmaktadır (Art. L245-3, 5). Bunlar “işçi hayvanlar” başlığı altında “refakat veya tedavi amaçlı kullanılan hayvanlar” olarak ele alınmaktadır (Cumalıoğlu, s. 596).

⁴⁷² Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Kennett, s. 348-351 (İtalya, Avusturya, Belçika, Almanya, İngiltere, Yunanistan, Lüksemburg, Fransa, Hollanda, Portekiz gibi ülkelerin düzenlemelerinin incelendiği çalışmada, haczedilmezlikle ilgili hükümlerin amacının kısaca, borçluyu korumak ve onun standart bir yaşam sürdürmesini temin etmek olduğu ifade edilmiştir). Haczedilmezlikle ilgili hükümlerle borçlunun yaşama ve çalışma haklarının korunduğu hususunda bkz. Lupoi, s. 96. Bu konuda ayrıca bkz. yuk. I. Bölüm, II.

⁴⁷³ Cappelletti/Perillo, s. 330-331.

⁴⁷⁴ Tarımsal faaliyetlerle ilgili şeylerin, sadece yılın belirli zamanlarında haczedilebileceği hususunda bkz. Lupoi, s. 96. Fransız hukukunda da bu süre, altı hafta olarak belirlenmiştir (CPCE Art. R221-57). Ayrıca bkz. Saim Üstündağ, *İcra Hukukunun Esasları*. 8. bs. (İstanbul: 2004), s. 200.

⁴⁷⁵ İsviçre, Almanya ve Türkiye’deki benzer düzenlemeler için bkz. yuk. dn. 423-424.

alınarak borçlunun maaş, ücret veya emeklilik maaşının belirli bir kısmı da haczedilemez (iCPC Art. 545).⁴⁷⁶

Cebri icra işlemlerinde, haczedilemeyen mal ve haklarla ilgili hükümlere riayet edilmemesi hâlinde ilgililer yirmi gün içinde, icra hâkimliğinde, belirli icra işlemlerine itiraz etmek anlamına gelen “*opposizione agli atti esecutivi*” yoluna başvurabilirler (iCPC Art. 617-618).⁴⁷⁷

6. İspanyol Hukukunda

İspanyol Anayasası’na (m. 24) göre, etkin hukuki koruma temel bir haktır. Cebri icra ise yargılamanın devamı ve etkin hukuki korumanın ayrılmaz bir parçası niteliğindedir.⁴⁷⁸ Bu doğrultuda cebri icra ile ilgili hükümler, İspanyol Medeni Usul Kanunu olan *Ley Enjuiciamiento Civil* (LEC)’de düzenlenmiştir.⁴⁷⁹

İspanya’da cebri icra süreci, alacaklının mahkemeye yönelik yazılı talebiyle başlar. Mahkeme, alacaklının elindeki belgeyi kontrol ettikten sonra, bu belgenin icra edilebilir bir belge (LEC Art. 517) olduğunu tespit ederse icra takibinin başlatılmasını emreder.⁴⁸⁰ Kural olarak, borçluya bir ödeme emri tebliğ edilmesine rağmen borç ödenmezse Türk hukukundaki hacizde tertip ilkesi gibi belirli bir sırayla borçlunun mal varlığı değerleri haczedilir (LEC Art. 592).⁴⁸¹

Bununla birlikte, kanun koyucu, borçlunun bazı mal ve haklarını haczin dışında tutmuştur. Örneğin, devredilemeyen mal ve haklar, kanunda haczedilemeyeceği açıkça belirtilen mal varlığı değerleri (LEC Art. 605); lüzumlu ev eşyası ile borçlu ve ailesinin gerekli miktarda kıyafetleri, kişilerin normal bir şekilde geçimlerini sürdürebilmesi için gerekli gıda ve yakacak malzemeleri, borçlunun işini, mesleğini veya sanatını icra etmesi

⁴⁷⁶ Kennett, s. 350-351; Cappelletti/Perillo, s. 33; Lupoi, s. 97. Aynı hükme göre, gelirlerin hacziyle ilgili kanundaki sınırlamalara aykırı olarak yapılan hacizler kısmen hükümsüz olup, bu hükümsüzlük hâkim tarafından re’sen dikkate alınır (iCPC Art. 545/son).

⁴⁷⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Cappelletti/Perillo, s. 331, 337-339; Lupoi, s. 99-100; Oberto, Title 14-16.

⁴⁷⁸ Bayo Delgado, s. 15; Carlos Esplugues-Mota, “Enforcement of Non-judicial Instruments in Spain”, in *Comparative Studies on Enforcement and Provisional Measures*, ed. Rolf Stürner, Masanori Kawano (Tübingen: Mohr Siebeck, 2011), s. 135; Özbek, s. 282. Ayrıca bkz. yuk. I. Bölüm, II, B.

⁴⁷⁹ Kanun’un İngilizce’ye çevrilmiş hâli için bkz. <https://www.mjusticia.gob.es/es/AreaTematica/DocumentacionPublicaciones/Documents/Law%201-2000%20of%207%20January.pdf> (13.11.2021).

⁴⁸⁰ Bayo Delgado, s. 19; Juan Pablo Correa Delcasso, “National Reports: Spain”, in *Enforcement Agency Practice in Europe*, ed. Mads Andenas, Burkhard Hess, Paul Oberhammer (London: The British Institute of International and Comparative Law, 2005), s. 218-228; Özbek, s. 265-266, 294-297. Ayrıca yargısal olan ve yargısal olmayan icra edilebilir belgeler hakkında bkz. Esplugues-Mota, s. 137-139.

⁴⁸¹ Özbek, s. 296-297. Ayrıca bkz. yuk. I. Bölüm, I, C, 2.

için gerekli olan mallar,⁴⁸² kutsal eşya ile yasal olarak kayıtlı dinlerin ibadetlerine özgü şeyler, devletin onayladığı antlaşmalar uyarınca haczedilemeyen mal ve haklar (LEC Art. 606) haczedilemez.⁴⁸³

Borçlunun geliriyle ilgili olarak, İspanyol Medeni Usul Kanunu'ndaki hükme göre, asgari ücret için belirlenen miktarı aşmayan maaş, ücret gibi gelirlerin haczi caiz değildir (LEC Art. 607). Asgari ücreti aşan miktardaki maaş veya ücret ise, vergiler, sosyal güvenlik kanunu gereği ödenmesi zorunlu olan meblağlar çıkarıldıktan sonra (LEC Art. 607/5), hükümde belirlenen oranlarda (%30, 50, 60 gibi) haczedilir (LEC Art. 607/2).⁴⁸⁴ Borçlunun ödemesi gereken zorunlu bir nafaka varsa böyle bir durumda bu oranlar uygulanmayıp, daha düşük oranlarda (*söz konusu oranlar üzerinden %10-15 kadar indirim yapılarak*) haciz gerçekleştirilir (LEC Art. 607/4).⁴⁸⁵

Belirtmek gerekir ki, haczedilmezlikle ilgili bu hükümlere aykırı bir şekilde gerçekleştirilen haciz işlemleri kanunen geçersizdir (LEC Art. 609/1). Haciz sırasında hazır bulunmayan veya bulunmak istemeyen borçlu, mahkemeye başvurarak veya cebri icrada görevli *court clerk*'in⁴⁸⁶ huzuruna çıkarak geçersizliği ihbar edebilir. Bunun üzerine, görevli mahkeme (bkz. LEC Art. 545),⁴⁸⁷ kendisine ihbar edilen ve kanunen geçersiz olan söz konusu haciz işlemiyle ilgili karar verir (LEC Art. 609/2).

⁴⁸² Delcasso, s. 223.

⁴⁸³ Bkz. <https://www.global-regulation.com/translation/spain/1453915/law-1-2000%252c-of-7-january%252c-code-of-civil-procedure.html> (14.07.2021).

⁴⁸⁴ Delcasso, s. 223.

⁴⁸⁵ Bu konuda ayrıca bkz. Delcasso, s. 223. Borçlunun nafaka ödemesine hükmeden kararların icrasıyla ilgili olarak ayrıca bkz. LEC Art. 608.

⁴⁸⁶ Cebri icra organları ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Delcasso, s. 215-218; Bayo Delgado, s. 17-22. Doktrinde *Özbek*, “*court clerk*”i “mahkeme yazı işleri müdürü” şeklinde tercüme etmiştir (Özbek, s. 290).

⁴⁸⁷ İspanya’da davanın esası hakkında karar veren mahkeme, icrayla ilgili başvurulara da bakmakla görevlidir (Özbek, s. 299, dn. 301; Esplugues-Mota, s. 140). Gerek mahkeme kararı gerekse icra edilebilir diğer belgelerin cebri icrasıyla ilgili hususlarda görevli ve yetkili mahkeme için bkz. LEC Art. 545.

B. Ortak Hukuk (Common Law) Sisteminde Haczedilmezlik

1. İngiliz Hukukunda

İngiliz hukuku,⁴⁸⁸ Ortak Hukuk (*Anglo Sakson; Common Law*) Sistemi'nin⁴⁸⁹ temeli sayıldığından, öncelikle buradaki haczedilmezlik hâlleri incelenecektir. İngiliz icra hukukunda, bir mahkeme kararına (*court judgment*) veya diğer sorumluluk (*liability*) nedenlerine⁴⁹⁰ dayanan ve ödenmeyen bir para alacağını karşılamak için, borçlunun mallarına yönelik olarak cebri icra işlemleri yapılır.⁴⁹¹ Ancak belirtmek gerekir ki, borçlunun sadece borca ve masraflara yetecek miktardaki mal varlığı değeri bu işlemlerin konusu yapılabilir.⁴⁹²

Öte yandan, takip konusu alacak ve masraflar karşılanmamış olsa dahi, borçlunun bazı mal varlığı değerleri cebri icra işlemlerinden müstesna sayılmıştır. Bu konuda Yargı Yerleri, Mahkemeler ve İcra Kanunu olan “*The Tribunals, Courts and Enforcement Act 2007 (TCEA)*” ve özellikle malların kontrol altına alınmasına ilişkin “*The Taking*

⁴⁸⁸ İngiliz hukuku denildiğinde, İngiltere ve Galler'in hukuk sistemi anlaşılmaktadır. Bu nedenle çalışmada her iki ülkenin hukuk sistemi kısaca “İngiliz hukuku” şeklinde ifade edilecek ve bu ülkelerden “İngiltere” olarak bahsedilecektir (aynı şekilde bkz. K. Haluk Eryugur, “İngiliz Hukukunda Malların Haczi”, *Prof. Dr. Bilge Öztan'a Armağan* (Ankara: Turhan, 2008), s. 401; Balaban, s. 187, dn. 654).

⁴⁸⁹ Bir tanıma göre, *common law* (ortak hukuk), “İngiliz hukukunda yargıçların eski geleneklere dayanarak verdikleri kararlardan doğan ve tüm ülke için birleştirici rol oynayan ortak hukuktur” (Yılmaz, Sözlük, s. 129). Başka bir tanım ise şu şekildedir: “İngiliz hukukunda örf ve âdetle geleneklerin, mahkeme içtihatlarının, uygulamaların meydana getirdiği geçerli ortak hukuk” (Yelbaşı, s. 120). “Common Law” hukuk sistemi ve bunun “Civil Law” hukuk sisteminden farkları ve tarihsel gelişimleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.law.berkeley.edu/wp-content/uploads/2017/11/CommonLawCivilLawTraditions.pdf> (28.12.2021). Bu konuda ayrıca bkz. Edward King/Joseph Hawley, “İngiliz (Common Law)’unun Gelişmesi”, çev. İlhan Lütem, *AÜHFD*, 16/1 (1959), s. 180 vd.; Oğuz, A., *Karşılaştırmalı Hukuk*, s. 253 vd.

⁴⁹⁰ Kruse, *Seizure*, s. 5 vd.; Eryugur, s. 401 vd. Mahkeme kararının icrası dışındaki diğer durumlarda, cebri icra işlemleri için bir mahkeme kararına ihtiyaç yoktur (Eryugur, s. 402, dn. 5).

⁴⁹¹ Hukuk mahkemesi kararları için yapılan cebri icra işlemleri için “*execution*”, diğer herhangi bir sorumluluk nedeniyle yapılan cebri icra işlemleri için de “*distress*” ve “*distrain*” ifadeleri kullanılmıştır (Kruse, *Taking Control*, s. 68). Benzer şekilde bkz. Özbek, s. 263; Eryugur, s. 402-409. Eryugur, bu hususu ele alırken, mahkeme hükümleri ve emirlerinin icrasından (*execution*), bir kanun hükmünden (*statutory distress*) ve *common law*’dan kaynaklanan (*common law distress*) malların haczi ayırımını kullanmıştır (Eryugur, s. 402-407).

⁴⁹² Eryugur, s. 426. İngiliz hukukunda cebri icra süreçleriyle ilgili olarak ayrıca bkz. Özbek, s. 262-265; Eryugur, s. 401 vd.; Necmeddin M. Berkin, “İngiltere’de Cebri İcra ve Hukuki Sorumluluk”. *Kubalı’ya Armağan* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1974), s. 539 vd.; Melissa Morse, “Enforcement methods available in England and Wales”, in *The Execution of Court Desicions in Civil Cases* (Strasbourg: Council of Europe Publishing, 1998), s. 85 vd.; Mads Andenas, “National Reports: England and Wales”, in *Enforcement Agency Practice in Europe*, ed. Mads Andenas, Burkhard Hess, Paul Oberhammer (London: The British Institute of International and Comparative Law, 2005), s. 135-136.

*Control*⁴⁹³ of Goods Regulations 2013 (TCGR)” düzenlemeleri oldukça önemlidir. TCEA Schedule 12/Part 2 gereğince, borçlunun bazı malları hariç diğerleri, alacaklının tatmini için kontrol altına alınabilir. Diğer kısımlarda ise bu icra işlemine ilişkin süreçler detaylı bir şekilde düzenlenmiştir.⁴⁹⁴ Bu kapsamda çıkartılan ilgili düzenlemede (TCGR) de aynı hususlar ele alınmış ve ayrıca kontrol altına alınması yasak olan mallar burada belirtilmiştir (TCGR § 4).⁴⁹⁵

Öncelikle ifade etmek gerekir ki, takip konusu alacağın tahsili için, borçlunun ekonomik bir değeri bulunan ve söz konusu düzenlemeler çerçevesinde kontrol altına alınabilen mallarıyla ilgili işlem yapılabilir. Dolayısıyla, Türk hukukunda ve diğer ülkelerde olduğu gibi,⁴⁹⁶ ilgililer için sadece manevi değeri bulunan ve ekonomik bir değeri haiz olmayan mallar kontrol altına alınamaz.⁴⁹⁷

Bunun haricinde, ekonomik değeri olmasına rağmen, bazı malların kontrol altına alınması yasaklanmıştır. Örneğin, borçlunun işi, mesleği veya eğitiminde kullanması için ihtiyaç duyduğu alet, araç (taşıt), kitap gibi mal varlığı değerleri;⁴⁹⁸ kendisi ve hane halkının (*household*) evde kullandıkları eşya (TCGR § 4/1, b);⁴⁹⁹ engelli veya hasta olan

⁴⁹³ İngiliz hukukunda bu düzenleme ile “haczetmek” şeklinde tercüme edilebilen “*levying*” kavramının yerini “*taking control of goods*” kavramının aldığı; yeni düzenlemelere göre alacaklının alacağını elde etmesi için, iki ayrı aşamadan oluşan *seizure* (el koyma) ve *impounding* (muhafaza altına alma) işlemlerine (bu süreçler için bkz. Eruygur, s. 416 vd.) gerek kalmayarak sürecin basitleştirildiği; ayrıca yeni kontrol altına alma yöntemlerinin geliştirildiği belirtilmektedir (Kruse, *Taking Control*, s. 10-11). Ayrıca bkz. Özbek, s. 263. Yazara göre, malların haczi sistemi (*system of seizure of goods*) yerini, “malların kontrolünün alınması”na (*taking control of goods*) ilişkin yeni rejime bırakmıştır (Özbek, s. 263). Aynı yönde bkz. Balaban, s. 187-188.

⁴⁹⁴ Kanun için bkz. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2007/15/contents> (24.09.2021).

⁴⁹⁵ İlgili düzenleme için bkz. <https://www.legislation.gov.uk/ukxi/2013/1894/contents> (24.09.2021). Bu tür bir düzenlemenin, İngiliz icra hukukunda yürütülen reform çalışmaları kapsamında hazırlanan raporlarda önerildiği görülmektedir (bkz. Eruygur, s. 426-430).

⁴⁹⁶ Bkz. aşa. II. Bölüm, I. B. Ayrıca doktrindeki bir görüşe göre, İngiliz hukukundaki cebri icra işlemleriyle ilgili kurallar esas itibarıyla karışık ve Türk hukukundaki düzenlemelerden farklı olsa da haczedilebilecek mallar bakımından her iki ülkenin hukukları arasında benzerlikler bulunmaktadır (Eruygur, s. 430-431).

⁴⁹⁷ Kruse, *Seizure*, s. 139, 166; Eruygur, s. 426.

⁴⁹⁸ Bunların lüzumlu eşyadan olması ve bunlar olmadan söz konusu işin yapılamaması gerekir (Kruse, *Seizure*, s. 149, 153). Konu hakkında ayrıca bkz. Umar, *Gelişme*, s. 131. TCGR § 4’e göre, söz konusu eşyanın toplam değerinin belirli bir miktarı geçmemesi gerekir (ayrıca bkz. Kruse, *Taking Control*, s. 11, 37-38).

⁴⁹⁹ Kruse, *Seizure*, s. 149, 167; Kruse, *Taking Control*, s. 11, 87; Andenas, s. 147; Eruygur, s. 426. Ev eşyası sınırlı olmamak üzere TCGR § 4’te sayılmıştır (örneğin, bir ocak, buzdolabı, yemek masası ve sandalyeleri gibi). Evde kullanmak için sabit bir telefon; evde sabit telefon yoksa borçlunun veya hane halkının kullanabileceği bir cep telefonu da temel ihtiyaçları karşılamak için gerekli olan eşya arasında sayılmıştır (TCGR § 4/1, b).

borçlunun veya hane halkından birinin ihtiyaç duyduğu⁵⁰⁰ şeyler (TCGR § 4/1, b, d)⁵⁰¹ ve evde kullanılan ısıtma, aydınlatma ve güvenlik araçları kontrol altına alınamaz. Bunların yanında, polis, itfaiye veya ambulans aracı olarak kullanılan araçların, kamuya ait olup olmadığına bakılmaksızın kontrol altına alınamayacağı kabul edilmiştir (TCGR § 4/1, e, f).⁵⁰² Son olarak belirtmek gerekir ki, İngiliz hukukunda borçlunun evi (*only or principal home*) de Türk hukukundaki hâle münasip ev (İİK m. 82) gibi, kontrol altına alma işleminin dışında tutulmuştur (TCGR § 5).⁵⁰³

Borçlunun kazancının haczedilmesiyle ilgili ise İngiltere’de ayrı bir kanun (*Attachment of Earnings Act 1971*)⁵⁰⁴ bulunmakla birlikte, Medeni Usul Kanunu’nda (*The Civil Procedure Rules 1998, CPR*) da ayrıntılı bir düzenlemeye (bkz. CPR § 89) yer verilmiştir.⁵⁰⁵ Buna göre, borç belirli bir miktarın altındaysa veya alacaklıya ödeme yapıldıktan sonra borçluya yeterli miktarda para kalmıyorsa haciz işlemi gerçekleştirilmez (CPR § 89.7). Ayrıca borçluya bazı gerekçelerle (işsizlik, hastalık gibi) yapılan ödemeler ile eş ve çocuk yardımları da haczedilemez.⁵⁰⁶

Haczedilmezlikle ilgili olarak yukarıda ele alınan hükümlere aykırı bir işlemin yapılması durumunda borçlu, işlemin gerçekleştirilmesinden itibaren yedi gün içinde icra görevlisine (*enforcement agent or relevant enforcement officer*) yazılı olarak, konuyla ilgili iddiasını (*claim to exempt goods*), mallar hakkında gerekli bilgileri ve iddialarının dayanaklarını bildirmelidir (CPR § 85.8/1). İcra görevlisi bunu üç gün içinde alacaklıya; alacaklı ise, yedi gün içinde yazılı olarak, bu iddiayı kısmen veya tamamen kabul edip etmediğini (buna itiraz edip etmediğini) icra görevlisine bildirir. Konu hakkında icra görevlisince borçlu bilgilendirilir ve bir itiraz varsa, uyuşmazlığı gidermek üzere

⁵⁰⁰ Bu kapsamda, daha önce de değinildiği üzere, engelli kişilere yardımcı olmaları için eğitilen köpeklerin yanı sıra çoban ve koruma köpekleri ve evcil hayvanların da haczedilemeyeceği kabul edilmiştir (TCGR § 4/1, c). Ayrıca bkz. yuk. dn. 471.

⁵⁰¹ Kruse, *Taking Control*, s. 79, 98.

⁵⁰² Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Kruse, *Seizure*, s. 139-173. Ayrıca bkz. <https://shergroup.com/post/writ-of-control-managing-exempt-goods-and-tools-of-the-trade/> (26.11.2021). Benzer yönde bkz. <https://www.beswicks.com/what-does-taking-control-of-goods-mean/#:~:text=This%20is%20when%20an%20enforcement,intention%20to%20visit%20a%20debtor.> (26.11.2021).

⁵⁰³ Bkz. <https://shergroup.com/post/writ-of-control-managing-exempt-goods-and-tools-of-the-trade/> (26.11.2021).

⁵⁰⁴ Burada hangi gelirlerin bu kapsamda değerlendirilip değerlendirilmediği hususunda (Art. 24) ve konuyla ilgili kanunun diğer hükümleri için bkz. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1971/32/1996-01-01> (23.09.2021).

⁵⁰⁵ Bu konuda bkz. Morse, s. 91-92; Andenas, s. 143-145. Ayrıca düzenleme için bkz. <https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules/art-89-attachment-of-earnings> (10.11.2021).

⁵⁰⁶ Kruse, *Seizure*, s. 139 vd.

mahkemeye başvurulur (CPR § 85.8).⁵⁰⁷ Ayrıca duruma göre, şikâyet hakkı, söz konusu malın geri alınması davası, meydana gelen zarar için tazminat davası açma gibi imkânlar da bulunmaktadır.⁵⁰⁸

2. Amerika Birleşik Devletleri Hukukunda

Amerika Birleşik Devletleri'nde, Federal Medeni Usul Kanunu'nda (*Federal Rules of Civil Procedure*)⁵⁰⁹ mahkeme kararlarının icrası ve haciz ile ilgili çeşitli hükümler olsa da (m. 64, 69), haczi caiz olmayan mallar hakkındaki hükümler, eyaletlerin medeni usul kanunlarında düzenlenmiştir.⁵¹⁰ Bu kanunlarda ise mahkeme kararlarının icrasına ilişkin kısımda, söz konusu hükümlerin ele alındığı görülmektedir. Mahkeme kararlarının icrası, genellikle para alacakları hakkındaki kararlar ile konusu paradan başka bir şey olan kararlar şeklinde ayrıma tabi tutulmuş olup,⁵¹¹ haczin konusu yapılamayan mallarla (*exempt property/exemption/exempt from execution*)⁵¹² ilgili hükümler genellikle para alacaklarına ilişkin kararların icrası kısmında düzenlenmiştir.

Eyaletlerin kanunları arasında gerek hükümlerin düzenlenme şekli gerekse haczedilemeyen mallar bakımından bazı farklılıklar olsa da haczedilmezlikle ilgili hükümler genel anlamda birbirine benzemekte olup,⁵¹³ bunların amaçları da ortaktır. Bu amaçlar, kısaca, aileyi korumak, yoksulluğu ve kamu yardımına duyulan ihtiyacı azaltmak şeklinde ifade edilmektedir.⁵¹⁴

Aşağıda ele alınan eyaletlerdeki benzer haczedilmezlik hâlleri kısaca özetlemek gerekirse; buralarda, Türk hukukunda ve diğer ülkelerdeki düzenlemelere benzer şekilde,

⁵⁰⁷ Bu konuda ayrıca bkz. Kruse, *Taking Control*, s. 80-81.

⁵⁰⁸ Kruse, *Seizure*, s. 174-193.

⁵⁰⁹ Kanun için bkz. <https://www.uscourts.gov/rules-policies/current-rules-practice-procedure/federal-rules-civil-procedure> (15.08.2022).

⁵¹⁰ Geoffrey C. Hazard/Michele Taruffo, *American Civil Procedure* (New Haven and London: Yale University Press, 1993), s. 195.

⁵¹¹ Türk hukukunda da ilamların icrası, “Para ve Teminat Verilmesi Hakkındaki İlamların İcrası” ve “Para ve Teminattan Başka Borçlar Hakkında İlamların İcrası” şeklinde ayrıma tabi tutulmuştur (bkz. ve karşı. İİK m. 24 vd.).

⁵¹² Bu ifadeler için bkz. Freeman, s. 1059.

⁵¹³ Örneğin, Türk hukukundaki hâle münasip evin haczedilmezliği gibi New Jersey ve Pennsylvania dışındaki bütün eyaletlerde de aile konutu/yurdu (*homestead*) haczin dışında tutulmuştur (Friedenthal/Miller/Sexton/Hershkoff, s. 1150; Freeman, s. 1286-1287). Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Morantz, s. 245 vd. Bununla ailenin korunmasının amaçlandığı belirtilmektedir (Horne, s. 1343-1344; Robert A. Klotz, “The New Ontario Principal Residence Exemption from Seizure and Sale”, *Advocates' Quarterly*, 45/3 (2016), s. 331).

⁵¹⁴ Friedenthal/Miller/Sexton/Hershkoff, s. 1150. Ayrıca haczedilmezlik hâllerinin amaçları hakkında genel olarak bkz. “Haczedilmezliğin Anayasal İlkeler ile Temel Hak ve Hürriyetler Çerçevesinde Değerlendirilmesi” başlığı (yuk. I. Bölüm, II).

öncelikle, borçlu ve ailesinin⁵¹⁵ kişisel eşyası, yiyecekleri, çeşitli takıları, kitapları, manevi değeri olan şeyler, gerekli ev eşyası,⁵¹⁶ kendilerine çeşitli nedenlerle devlet veya bazı kurumlarca yapılan yardımlar, ödenen bazı tazminatlar, nafakalar, sağlıkla ilgili bazı araç ve gereçler, kişilerin mesleğini icra etmesi ve çalışması için lüzumlu olan eşya⁵¹⁷ haczedilemez.⁵¹⁸ Burada tekrardan kaçınmak adına, örnek olarak birkaç eyalette haczedilemeyen bazı mal varlığı değerleri ele alınacaktır.

a) New York Eyaletinde

Konusu bir para alacağı olan kararların icrasında, borcun ödenmemesi üzerine, alacağı karşılamak için borçlunun mallarına yönelik haciz işlemi yapılır. Burada haczin konusunu, borçlunun, kanunda haczi yasaklanmamış ve devredilebilir mal varlığı değerleri oluşturur.⁵¹⁹ Haczedilmezlikle ilgili hükümler, New York Eyaleti Medeni Yargılama Hukuku ve Kuralları şeklinde ifade edilebilen kanunun (*Civil Practice Law and Rules/CPLR* 2022), konusu para alacağı olan kararların icrasına ilişkin kısmında düzenlenmiştir.⁵²⁰

Buna göre, örneğin, borçlu⁵²¹ ve ailesinin kitapları, ibadetlerle ilgili eşya, cep telefonu, borçlu ve ailesinin yaşadıkları evi kiralamak için depozito olarak ödedikleri paralar ile elektrik, su, doğal gaz abonelikleri için ilgili kuruluşlara teminat olarak yatırdıkları paralar, engelli bir kişinin yaşamını sürdürebilmesi için lüzumlu olan araç ve gereç ile böyle bir kişiye yardımcı olmak için eğitilmiş bir hayvan⁵²² ve bunun beslenmesi

⁵¹⁵ Burada aile kavramı Türk İcra Hukuku'nda olduğu gibi, borçlunun aile bireylerini, evde sürekli iş ilişkisiyle çalışan bakıcı, bahçıvan, yardımcı gibi kişileri, kısaca o evde yaşayan herkesi kapsayacak şekilde geniş anlamda kullanılmıştır (Morantz, s. 279-291). Ayrıca bkz. yuk. I. Bölüm, II, G.

⁵¹⁶ Somut olayda ev eşyasının kişilerin kullanımı için gerekli olup olmadığı değerlendirilirken, borçlunun sosyal statüsü de göz önünde bulundurulacak ve gerekli olmayan, lüks kabul edilen ev eşyası haczedilebilecektir. Zira haczedilmezlik hallerinin amacı, borçlunun yaşamını sürdürebilmesi için lüzumlu olan eşyasının elinden alınmasını önlemektir; yoksa kişinin borçlu durumda iken lüks bir yaşam sürdürmesini sağlamak değildir (Dahlen, s. 162-163). Bu çerçevede bir görüşe göre, haczedilmezlikle ilgili hükümlerde borçlular alacaklıların baskılarına karşı korunurken, onların dürüst oldukları varsayımından hareket edilir (Hazard/Taruffo, s. 195).

⁵¹⁷ Buna göre, gerekli olmayan araç ve gereçler için haczedilmezlik iddiasında bulunulamayacağı; bu bağlamda hangi araçların, hangi meslekler için gerekli olduğu hususunda ayrıntılı bilgi için bkz. Freeman, s. 1206-1221.

⁵¹⁸ Haczi caiz olmayan mallarla ilgili geniş açıklamalar için bkz. Freeman, s. 1206 vd.

⁵¹⁹ Forkosch/Wilson, s. 1075-1077. Bu konuda ayrıca bkz. Özbek, s. 331-343.

⁵²⁰ Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Forkosch/Wilson, s. 1075-1100. Kanun'daki ilgili kısım için bkz. <https://law.justia.com/codes/new-york/2022/cvp/article-52/> (21.02.2024).

⁵²¹ Kanunda “borçlu” yerine “karar borçlusu (*judgment debtor*)” şeklinde bir ifade kullanılsa da çalışmada bunu belirtmek için “borçlu” ifadesi kullanılmıştır.

⁵²² Daha önce de değinildiği gibi, benzer düzenleme İtalyan hukukunda (iCPC Art. 514) ve İngiliz hukukunda (TCGR § 4/1, c) da bulunmaktadır. Ayrıca New York Eyaletinde değeri bin doları

için gerekli yiyecekler haczedilemez (CPLR § 5205).⁵²³ Bunların yanında taşınmaz mal olarak, şehirlere göre belirli değerdeki evler, bazı şartları taşıyan aile veya özel mezar yerleri de haczin dışında bırakılmıştır (CPLR § 5206).⁵²⁴

Ayrıca gelirlerle ilgili de bazı haczedilmezlik hâlleri öngörülmüştür. Örneğin, taşınır malların haczedilmezliğinin düzenlendiği kısımda, ABD veya New York Eyaleti'nin silahlı kuvvetlerindeki bir erin veya astsubayın maaşının,⁵²⁵ kişilere çeşitli nedenlerle (engellilik, ölüm, çocuk desteği gibi) yapılan sosyal yardımların, hayat sigortası kapsamındaki ölüm yardımlarının, eğitim kanununa göre okul harçları için bir burs programıyla bağlantılı olarak açılan hesapta biriken paraların ve kanunda belirtilen çeşitli gelirlerin haczedilemeyeceği belirtilmiştir (CPLR § 5205). Maaş ve ücretlerin hacziyle⁵²⁶ ilgili hükme göre ise, kişinin haftalık net kazancı, asgari ücretten belirli bir oranda fazla değilse, bunun haczi mümkün olmayacaktır. Bu miktarı aşan maaş ve ücretler ise belirtilen oranlarda haczedilebilir (CPLR § 5231/g).

b) Maine Eyaletinde

Maine Eyaletinde, medeni yargılama hukukuna ilişkin düzenlemeye (2022 *Maine Revised Statutes/Court Procedure- Civil*, mCPC) göre, borçlunun haczi caiz olmayan malları hariç, mal varlığının tümü üzerinde, alacak miktarı, faiz ve masrafları aşmayacak şekilde haciz gerçekleştirilir (mCPC § 4151). Görüldüğü üzere, Türk hukukunda ve mukayeseli hukukta olduğu gibi, Maine Eyaleti'nde de taşkın (aşkın) haciz yasağı uygulanmaktadır.

Diğer taraftan, söz konusu kanunun haciz (*attachment*) bölümünde, borçlunun temel ev ve kişisel eşyasının yanında kendisi ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin yaşadığı belirli değerdeki konutu, müzik aletleri, belirli bir miktarı geçmemek üzere motorlu bir taşıttaki payı, uzunluğu kırk altı fiti geçmeyecek ölçüde ticari balıkçılık için kullanılan bir teknedeki payı, bir ürünü yetiştirmek ve hasat etmek için gerekli olan

geçmeyecek evcil hayvanlar ve bunların yemleri de haczin dışında tutulmuştur (CPLR § 5205/a, 4.). Evcil hayvanlarla ilgili benzer bir düzenleme için bkz. 2022 *Alaska Statutes/Code of Civil Procedure* (CCP) § 09.38.020/d.

⁵²³ Bu konuda ayrıca bkz. Forkosch/Wilson, s. 1079-1080.

⁵²⁴ Forkosch/Wilson, s. 1080-1081. Evin haczedilmezliği hakkında ayrıntılı hükümler içeren California Eyaleti düzenlemesi için bkz. cCCP § 704.710-704.850. Mezar yerlerinin haczedilmezliğine ilişkin başka düzenlemeler için bkz. California CCP § 704.200; Alaska CCP § 09.38.015.

⁵²⁵ Ayrıca bu kişilerin silahı ve teçhizatı da haczedilemez. Konu hakkında ayrıca bkz. Forkosch/Wilson, s. 1079. Burada öngörülen haczedilmezlik nafaka borçları için uygulanmaz (CPLR § 5205/e).

⁵²⁶ Gelirlerin hacziyle ilgili olarak bkz. Forkosch/Wilson, s. 1091-1093.

malzeme, araç ve gereçler haczin dışında (*exempt from attachment and execution*) tutulmuştur (mCPC § 4422). Ayrıca bazı sosyal yardımlar, borçlunun ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin geçimi için makul ölçüdeki nafakaları,⁵²⁷ maluliyet, hastalık veya işsizlik yardımları, eşe veya çocuklara ödenmesi amacıyla nafaka yükümlülüğü için ilgili hesapta ya da fonda bulunan paralar, hayat sigortası kapsamında yapılan bazı ödemeler de haczedilemez (mCPC § 4422).⁵²⁸

c) California Eyaletinde

California Medeni Usul Kanunu'nda (*Code of Civil Procedure/cCPC* 2022) haczedilmezlikle ilgili hükümler, para alacaklarına ilişkin kararların icrasının yer aldığı kısımda düzenlenmiştir.⁵²⁹ Buna göre, kanunda aksine hüküm bulunmadıkça borçlunun bütün malları haczedilebilir (cCPC § 695.010; 699.710). Bununla birlikte, bazı mal varlığı değerleri haczin dışında tutulmuştur. Örneğin, borçlu ve ailesinin kullandıkları gerekli ev eşyası ile kişisel eşya (cCPC § 704.020),⁵³⁰ borçlunun, eşinin veya bakmakla yükümlü olduğu birinin sağlığını korumak veya çalışmak için ihtiyaç duyduğu protez, ortopedik aletler ve sağlıkla ilgili diğer araçlar (cCPC § 704.050); cezaevinde mahkûm olan borçlunun emanet hesabında bulunan belirli bir miktardaki parası (cCPC § 704.090);⁵³¹ kamudan emeklilik nedeniyle verilen ödenekler (cCPC § 704.110); bir hayır kurumunun üyelerine ödediği işsizlik yardımları, kişilerin işsizlik fonlarındaki katkı payları (cCPC § 704.120); yükseköğretim kurumu tarafından eğitim sürecinde öğrencilere yapılan maddi yardımlar (cCPC § 704.190); çeşitli sosyal yardımlar ve

⁵²⁷ Aynı doğrultuda, California Eyaleti'nde de borçlunun mevduat hesabındaki paradan, kendisi, eşi ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin geçimine yetecek miktardaki kısmı haczin dışında tutulmuştur (cCPC § 704.225).

⁵²⁸ İlgili düzenlemeler için bkz. <https://law.justia.com/codes/maine/2022/title-14/part-5/chapter-507/subchapter-2/article-7/> (21.02.2024). Bu mallar bir rehlin konusu olduğunda, haczedilmeleri mümkün hâle gelir (mCPC § 4251, 4425).

⁵²⁹ Kanundaki ilgili kısım için bkz. <https://law.justia.com/codes/california/2022/code-ccp/part-2/title-9/division-2/> (21.02.2024).

⁵³⁰ Konuyla ilgili olarak bkz. Dahlen, s. 155 vd. (Yazar burada yer alan gereklilik (*necessary*) tabirinin muğlak olduğunu belirterek düzenlemeyi eleştirmiş ve haczedilmezlikle ilgili hükümlerin yoruma ihtiyaç duyulmayacak şekilde açıkça yazılması gerektiğini ileri sürmüştür). Gereklilik kavramıyla ilgili doktrindeki bir görüşe göre, burada gerekli eşyadan dar anlamda, vazgeçilmez veya zorunlu eşya anlaşılmamalıdır. Bilakis borçlu ve ailesinin yaşadıkları yerin gelenekleri, yaşam tarzları ve sosyal çevreleri de dikkate alınarak değerlendirmede bulunulmalıdır. Dolayısıyla lüzumlu olan şeylerin haczin dışında tutulmasıyla, borçlu ve ailesinin sadece yaşamaları değil, durumlarına uygun ve rahat bir şekilde yaşamaları amaçlanmıştır (Freeman, s. 1235-1237). Ayrıca bkz. yuk. dn. 354.

⁵³¹ New York'taki benzer hüküm için bkz. CPLR § 5205/k. İsviçre hukukundaki benzer düzenlemeye göre, mahkûmlar infaz sırasında ücretlerinin ancak bir kısmını serbestçe kullanabilirler; diğer kısım, kişi serbest kaldıktan sonraki yaşamı için biriktirilir. Bu ücretlerin devredilmesi, rehnedilmesi, haczedilmesi ve iflâs masasına girmesi mümkün değildir (StGB Art. 83/2).

ödenekler, gazilerin ödenekleri (*veterans' benefit*, cCPC § 703.140);⁵³² derdest bir davanın konusu, alkollü içki satış ruhsatı (cCPC § 699.720)⁵³³ gibi mal varlığı değerleri haczedilemez.

Kanunda haczi yasaklanmasına rağmen, yukarıda ele alınan bazı mal ve haklar haczedilmiş olabilir. Böyle bir durumda ilgililer, bu konuda İngiliz hukukundaki ile benzeşen bir prosedürü işleterek, söz konusu iddialarını ileri sürmek durumundadırlar.⁵³⁴ Diğer eyaletlerde de benzer düzenlemeler (örneğin, bkz. New York CPLR § 5222-A) olmakla birlikte,⁵³⁵ burada konuyla ilgili daha ayrıntılı hükümler içeren California Eyaleti'ndeki düzenlemelere (cCPC § 695.040; 703.510-703.610) değinilecektir.

Yapılan haciz işlemi üzerine ilgililer,⁵³⁶ icra memuruna (*levying officer*) gerekli bilgi ve belgelerle söz konusu mallar hakkında haczedilmezlik iddiasında (*procedure for claiming exemptions*) bulunabilirler. Bunun üzerine, icra memuru tarafından haczedilmezlik iddiasına ilişkin dilekçenin bir örneği alacaklıya tebliğ edilir ve kendisine verilen süre içinde, bu iddiaya itirazını ve mahkemeye yönelik olarak konu hakkında karar verilmesi talebine dair dilekçesini sunması; aksi takdirde, söz konusu haczin kaldırılacağı ihtar edilir. Bu dilekçelerin sunulması üzerine icra memuru derhâl, konuyla ilgili karar verilmesi için dosyayı mahkemeye gönderir. Taraflar, mahkemenin vereceği karara karşı kanun yoluna başvurabilirler (cCPC § 703.510-703.610).

3. Kanada Hukukunda

Kanada'da, Fransız hukukunu temel alan Quebec Eyaleti hariç diğer eyaletlerde Ortak Hukuk sistemi benimsenmiştir.⁵³⁷ Federal kanunlarda çalışmanın konusuyla ilgili olarak, sadece İflas ve Aciz Kanunu'nun (*Bankruptcy and Insolvency Act*) 67. maddesine değinilebilir. Haczedilmezlikle ilgili hükümlerin kapsam bakımından uygulanması⁵³⁸ çerçevesinde değerlendirilebilecek olan bu hükme göre, müflisin haczin dışında tutulan

⁵³² Maine Eyaletindeki benzer hüküm için bkz. mCPC § 4422/13.

⁵³³ Benzer düzenleme için bkz. Alaska CCP § 09.38.015.

⁵³⁴ İngiliz hukuku için bkz. yuk. I. Bölüm, III, B, 1.

⁵³⁵ Konu hakkında ayrıca bkz. Freeman, s. 1092 vd.

⁵³⁶ Burada önemle belirtmek gerekir ki, Türk hukukundaki düzenlemelerin aksine (konu hakkındaki tartışmalar için bkz. aşağı. III. Bölüm, II, A, 2), borçlu ile birlikte menfaati olan kişilere (örneğin, aile bireylerine) de haczedilmezlik iddiasında bulunabilme olanağı açıkça tanınmıştır (cCPC § 703.020; 703.520, b, 2). Eşlerin ve çocukların haczedilmezliği ileri sürebilecekleri hususunda bkz. Freeman, s. 1094.

⁵³⁷ Bkz. <https://www.justice.gc.ca/eng/csj-sjc/just/03.html> (08.07.2021).

⁵³⁸ Bkz. aşağı. III. Bölüm, I, B, 3.

mal ve hakları iflâs prosedürünün konusu olamaz ve alacaklıların tatmin edilmesinde kullanılamaz.⁵³⁹ Dolayısıyla burada haczedilmezlik hâlleri için örnek olarak birkaç eyaletteki düzenlemeler incelenecektir.⁵⁴⁰ Nitekim Kanada Federal Mahkemeler Kuralları'nın (*Federal Courts Rules*), mahkeme emirlerinin icrası (*enforcement of orders*) kısmında da haczedilmezlikle (*exemption from seizure*) ilgili olarak eyaletlerin kanunlarına atıf yapılmıştır (Art. 452).⁵⁴¹

a) Quebec Eyaletinde

Quebec Eyaleti'nde para alacağına ilişkin bir kararın gereği yerine getirilir ve borç ödenirse cebri icra işlemleri gündeme gelmeyecektir. Fakat borçlu, borcunu kendi isteğiyle ödemezse alacaklı cebri icra organları aracılığıyla⁵⁴² kararın icrasını sağlayabilir. Böylece, alacağı karşılamak için borçlunun taşınır ve taşınmaz malları, gelirleri ve üçüncü kişilerdeki mal ve hakları haczedilebilir.⁵⁴³ Ancak, Quebec Eyaleti Medeni Usul Kanunu'nda (*Code of Civil Procedure*, qCCP)⁵⁴⁴ borçlunun bazı mallarının haczedilemeyeceğine ilişkin hükümler düzenlenmiştir. Örneğin, borçlunun kişisel eşyası, borçlu ve ailesinin evlerinde kullandıkları değeri belirli bir miktarı aşmayan eşya, ibadet için kullanılan şeyler, borçlunun mesleğini icra etmesi için gerekli olan araçlar, evcil hayvanlar, borçlu ve ailesinin yiyecek ve yakacakları, bir hastalığı tedavi etmek veya engellilik durumunu gidermek için ihtiyaç duyulan şeyler haczedilemez (qCCP Art. 694, 696/1).⁵⁴⁵ Ayrıca Quebec Eyaleti'ne getirilip halka açık sergilere konulan sanatsal, kültürel veya tarihi eserler, hükümetin belirlediği süre boyunca (qCCP Art. 697)⁵⁴⁶ haczin dışında tutulmuştur.

⁵³⁹ Kanun için bkz. <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/b-3/> (17.12.2021). Ayrıca bkz. <https://www.justice.gouv.qc.ca/en/your-money-and-your-posessions/bankruptcy/seizable-and-unseizable-property> (09.07.2021).

⁵⁴⁰ Eyaletlerdeki haczedilmezlik hâlleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Telfer, s. 1-20. Ayrıca eyaletlerde haczedilmezliğin tarihçesi hakkında bkz. Getz, s. 203 vd.

⁵⁴¹ Söz konusu kanun için bkz. <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/regulations/sor-98-106/fulltext.html> (17.12.2021).

⁵⁴² Burada da ihkak-ı hak yasağı geçerli olup alacaklı, kararın gereğini kendisi yerine getirmeye çalışamaz (Getz, s. 211).

⁵⁴³ Bkz. <https://www.justice.gouv.qc.ca/en/your-disputes/small-claims/small-claims-judgment/forced-execution-of-a-judgment/> (08.07.2021). Ayrıca bkz. qCCP Art. 656 vd.

⁵⁴⁴ Kanun için bkz. <http://legisquebec.gouv.qc.ca/en/showdoc/cs/c-25.01> (08.07.2021).

⁵⁴⁵ Telfer, s. 7-13.

⁵⁴⁶ Bu konuda bkz. Anna O'connell, "Immunity from Seizure: An Overview", *Art Antiquity and Law*, 11/1 (2006), s. 8; Getz, s. 218. British Columbia Eyaleti'nde benzer hüküm için bkz. COEA Art. 72 (ayrıca bkz. Getz, s. 219).

Gelirlerin hacziyle ilgili kısaca ifade etmek gerekirse, kaza, hastalık gibi bazı hâllerde kişilere ödenen tutarlar ile işverenin yaptığı bazı ödemeler ve kanunen belirlenen çocuk desteği gibi, kazancın kapsamına girmeyenler tamamen; maaş, ücret gibi, kazancın kapsamına girenler ise kısmen haczin dışında tutulmuştur (qCCP Art. 696, 698). Bu çerçevede, borçlunun kazancından kendisi ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin temel ihtiyaçları için belirlenen miktar çıkarıldıktan sonra, kalan miktarın da belirli bir kısmı haczedilir (qCCP Art. 698).

Quebec Eyaleti Medeni Usul Kanunu'na göre, kişiler bir malın haczinin caiz olmadığını belirterek, haciz tutanağının tebliğinden itibaren on beş gün içinde, gerçekleştirilen işleme itiraz (*opposition*) edip, haczin kısmen veya tamamen iptalini isteyebilirler (qCCP Art. 701, 735-736). Yapılan itirazla birlikte, kural olarak cebri icra işlemleri durur. Ancak itirazın kısmen yapıldığı durumlarda mahkeme icranın tümünün durdurulmasına karar vermediği sürece, icra memuru itiraz edilmeyen kısma dair işlemlere devam eder (qCCP Art. 737).

b) British Columbia Eyaletinde

Borçlunun taşınır ve taşınmaz mallarının tümü alacaklının tatminine açık olmasına rağmen, birtakım gerekçelerle (örneğin, borçlunun ve ailesinin yaşamlarını sürdürmelerini sağlama gibi) çeşitli malların haczin dışında tutulması gerekebilir.⁵⁴⁷ Bu çerçevede, British Columbia Eyaleti'nde de borçlunun bazı mal varlığı değerlerine haciz konulamayacağı öngörülmüştür.

Mahkeme kararlarının icrasıyla ilgili kanunun (*Court Order Enforcement Act*, COEA)⁵⁴⁸ 71. maddesi ve haczedilmezliğe ilişkin yönetmeliğin (*Court Order Enforcement Exemption Regulation*, COEER)⁵⁴⁹ 2. maddesi uyarınca örneğin, borçlunun ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin kıyafetleri, borcun konusunun bir nafaka ödemesi

⁵⁴⁷ C. R. B. Dunlop, "Execution against Real Property in British Columbia", *University of British Columbia Law Review*, 8/2 (1973), s. 271.

⁵⁴⁸ Kanun için bkz. https://www.bclaws.gov.bc.ca/civix/document/id/complete/statreg/96078_01#section71 (21.02.2024).

⁵⁴⁹ Yönetmelik için bkz. https://www.bclaws.gov.bc.ca/civix/document/id/complete/statreg/28_98 (21.02.2024).

olup olmamasına göre belirli değerdeki motorlu taşıtı,⁵⁵⁰ kıymeti belirlenen miktarı aşmayacak ölçüde olan ve mesleki faaliyette kullanılan araçlar haczedilemez.⁵⁵¹

Yukarıdaki ülkelerde olduğu gibi, burada da borçlunun ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin ihtiyaç duyduğu sağlıkla ilgili eşya haczin dışında tutulmuştur (COEA Art. 71/1, e).⁵⁵² Ayrıca, COEA Art. 71 ve COEER Art. 3 gereğince, borçlunun yaşadığı yere göre değeri belirli bir miktarı aşmayan evi (*principal residence*) de kural olarak (istisnalar için bkz. COEA Art. 71, 71.1) haczolunamaz.⁵⁵³ Borçlunun maaşı, ücreti veya diğer gelirleriyle ilgili olarak ise, kısmen veya tamamen haczedilmezliğe ilişkin hükümler bulunmakta ve buna göre işlemler yapılmaktadır (COEA Art. 1 vd.).⁵⁵⁴ Tüm bunların yanında, cebri icra sürecinde haczedilmezlikle ilgili hükümlere aykırı olarak bir işlem yapılırsa bu işleme karşı Yüksek Mahkeme'ye (*Supreme Court*) başvurulabilir (COEA Art. 78).

c) Ontario Eyaletinde

Ontario Eyaleti İcra Kanunu (*Execution Act*, EA) uyarınca, ödenmeyen bir borç için, alacaklı lehine borçlunun taşınır veya taşınmaz malları haczedilerek satılır ve böylece alacaklının alacağı ödenir (EA Art. 1 vd.).⁵⁵⁵ Bununla birlikte, kanunda çeşitli amaçlarla alacaklının hakkı sınırlandırılarak, borçlunun bazı mal varlığı değerleri için haczedilmezlik hâlleri düzenlenmiştir.⁵⁵⁶

⁵⁵⁰ Ontario Eyaleti'nde, motorlu taşıt için böyle bir ayırım yapılmadan, belirlenen değere kadar haczedilmezlik kabul edilmiştir (EA Art. 2, ORE Art. 1/1, 3). Quebec Eyaleti'ndeki ilgili düzenlemeye göre ise, toplu taşıma, başka bir taşıt veya düşük değerdeki ikame bir araç ile söz konusu ihtiyacın karşılanmadığı hâllerde, borçlunun mesleğini veya işini yapması için ya da kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin temel ihtiyaçları, sağlık durumları ve eğitimleri için gerekli olan motorlu araç haczedilemez (qCCP Art. 695). Bu tür yerlerde motorlu aracın temel gereklilik olarak kabul edildiği yönünde bkz. Telfer, s. 2, 10, 11.

⁵⁵¹ Mesleğin veya işin yapılması için gerekli olan malların haczin dışında tutulmasında, borçlunun çalışarak geçimini temin etmesi ve borçlarını geri ödemesi amaçlanmıştır (Telfer, s. 2). Benzer yönde ayrıca bkz. yuk. dn. 369.

⁵⁵² Telfer, s. 9. Ayrıca Ontario Eyaleti'ndeki benzer düzenleme için bkz. EA Art. 2/4.

⁵⁵³ Telfer, s. 14. Evin haczedilmezliği hakkında ayrıca bkz. Dunlop, s. 252, 266. Benzer hüküm için bkz. yuk. New York CPLR § 5206.

⁵⁵⁴ Bkz. <https://www.sands-trustee.com/blog/an-overview-of-wage-garnishment-in-bc/> (20.11.2021).

⁵⁵⁵ İcra Kanunu için bkz. <https://www.ontario.ca/laws/statute/90e24> (20.11.2021). Ayrıca Ontario Eyaleti Medeni Usul Kuralları'nın (*Rules of Civil Procedure*) 60. maddesinde de konusu bir para veya paradan başka bir şey olan mahkeme emirlerinin icrası (*enforcement of orders*) yöntemi ayrıntılı olarak düzenlenmiştir [<https://www.ontario.ca/laws/regulation/900194#BK567> (20.11.2021)].

⁵⁵⁶ Telfer, s. 1. Bu kuralların amaçları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Telfer, s. 1-3.

İcra Kanunu ve bu Kanun kapsamında çıkarılan ve haczedilmezlikle ilgili hususların ele alındığı Yönetmelik [*Ontario Regulation 657/05: Exemptions (ORE)*]⁵⁵⁷ uyarınca örneğin, değeri belirli bir miktarı aşmayan içinde yaşanılan ev (*principal residence*),⁵⁵⁸ gerekli ev eşyası ile mesleğin veya işin icrası için kullanılan araçlar⁵⁵⁹ haczedilemez (EA Art. 2, ORE Art. 1).⁵⁶⁰ Bunların satış değerinin, yönetmelikte belirlenen sınırı ve satış masraflarını aşması ve haczedilebilecek başka bir malın bulunmaması durumunda, söz konusu mallar haczedilerek satılır ve borçluya belirlenen miktarda para verildikten sonra kalanı alacaklıya ödenir.⁵⁶¹ Belirtmek gerekir ki, burada borçluya verilen meblağ da haczedilemez (EA Art. 2-4).

Görüldüğü üzere, haczedilmezlikle ilgili hükümlerin uygulanması bakımından, kanun koyucu bazı istisnai durumlar öngörmüştür. Bunlardan biri ise nafaka alacakları bakımındandır. Buna göre, borçlunun mesleğini veya işini yaparken kullandığı gerekli araçlarla ilgili hüküm hariç, diğer haczedilmezlik hâlleri nafaka alacakları karşısında uygulanamaz (EA Art. 7/2).⁵⁶² Nafaka alacakları, borçlunun maaş veya ücretinin haczinde de korunmuştur. Şöyle ki, kural olarak, borçlunun maaş veya ücretinin % 80'inin haczedilemeyeceği kabul edilmişken; nafaka alacakları söz konusu olduğunda bu oran % 50'ye düşürülmüştür (*Wages Act* Art. 7).⁵⁶³

Haczi caiz olmayan bir malın haczedilmesi hâlinde, burada yürütülecek süreç ayrıntılı olarak düzenlenmiştir (ORE Art. 2-4). Kısaca değinmek gerekirse, yapılan haciz üzerine borçlu, ilgili hükümlerde belirtilen sürede ve şekilde haczedilmezlik iddiasında (*exemption claim*) bulunabilir. Bu iddia üzerine *şerif*,⁵⁶⁴ söz konusu malın haczinin caiz olup olmadığı yönünde bir karar verir ve kararını taraflara bildirir (ORE Art. 2-3).

⁵⁵⁷ Bu düzenleme için bkz. <https://www.ontario.ca/laws/regulation/050657> (21.11.2021).

⁵⁵⁸ Evin haczedilmezliği hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Klotz, s. 324 vd.; Telfer, s. 13-14.

⁵⁵⁹ Hayvancılıkla uğraşan borçluların belirli bir değerdeki çiftlik hayvanları, arıları, kümes hayvanları da bu çerçevede haczedilemezler (ORE Art. 1/1, 2). Bu konuda bkz. Telfer, s. 13.

⁵⁶⁰ Burada ifade etmek gerekir ki, borçlunun ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli ev eşyası ile normal kıyafetler haricindeki malların haczedilmezliği, malın satımından kaynaklanan alacaklarda uygulanmaz (EA Art. 7/1). Türk hukukunda ve mukayeseli hukuktaki benzer düzenlemeler ve bunların değerlendirilmesi hususunda bkz. aşağı. III. Bölüm, I, D, 1.

⁵⁶¹ Bu durum, haczedilmezliğin istisnalarından biri olarak ele alınan ikame ilkesinin (prensibinin) kapsamında değerlendirilmektedir (bkz. aşağı. III. Bölüm, I, D, 1).

⁵⁶² Haczedilmezliğin istisnalarından nafaka alacakları için ayrıca bkz. aşağı. III. Bölüm, I, D, 3.

⁵⁶³ Bu kanun (*Wages Act*) için bkz. <https://www.ontario.ca/laws/statute/90w01> (21.11.2021).

⁵⁶⁴ *Şerifler* kısaca, mahkeme emirlerinin ve kararlarının icrasıyla görevlendirilmiş kişiler olarak tanımlanmaktadır (Eruygur, s. 410). İngiliz hukukunda bu görevliler hakkında bkz. Umar, Gelişme, s. 130-131; Balaban, s. 191-197.

Bununla birlikte, ilgili düzenlemeler uyarınca, bir malın haczedilmezliği veya değerinin haczedilmezlik için belirlenen miktarı aşıp aşımadığı konusunda uyuşmazlık çıkarsa bunun çözümü için alacaklı veya borçlu, Yüksek Mahkeme'ye (*Superior Court of Justice*) başvurabilirler (EA Art. 8, ORE Art. 4).

İKİNCİ BÖLÜM

ÖZEL KANUNLARDA DÜZENLENEN HACZEDİLMEZLİK HÂLLERİ

I. MADDİ HUKUK BAKIMINDAN HACZEDİLMEZLİK

A. Genel Olarak

Kural olarak, borçlunun ekonomik bir değeri olan bütün malları haczedilebilir. Bununla birlikte, bazı mal varlığı değerlerinin haczi mümkün değildir. Haczedilmezlik hâllerinin bir kısmı, icra hukukunda genel kanun niteliğinde olan İİK’de tahdidi (sınırlı) bir şekilde düzenlenmiştir.⁵⁶⁵ Maddi hukuktaki haczedilmezlik hâlleri dâhil olmak üzere diğerleri ise, bu çalışmada “Özel Kanunlarda Düzenlenen Haczedilmezlik Hâlleri” olarak ele alınacaktır.

Maddi hukuka ilişkin kanunlarda (TMK, TBK, TTK gibi) bazı haczedilmezlik hâlleri açıkça düzenlenmiştir. Bazıları ise ilgili mal veya hakkın devrinin yasak olmasından ya da niteliğinden kaynaklanmaktadır. Maddi hukukla haczedilmezlik arasındaki asıl ilişki de bu mal varlığı değerlerinin devredilememesi veya diğer özellikleri dolayısıyla haczin konusu yapılamamasıdır.⁵⁶⁶ Buna göre, kanunda düzenlenen bir haczedilmezlik hâli yoksa bile icra takibinin paraya çevirme aşaması da göz önünde bulundurularak, mal varlığı değerlerinin maddi hukuk açısından özelliğinin ve dolayısıyla hacze engel bir durumun olup olmadığının değerlendirilmesi gerekir.⁵⁶⁷ Burada

⁵⁶⁵ Bkz. yuk. I. Bölüm, I, B, 3, b, (2). Söz konusu haczedilmezlik hâllerinin tahdidi (sınırlı) olup, genişletilemeyeceği yönünde bkz. Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 168; Berkin, İcrada Hukuk, s. 62; Berkin, Haciz, s. 116; Işık, s. 481; Bulut, U., Feragat, s. 1074-1076; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 277; Dönmez, Meskeniyet, s. 3; Aykutalp, s. 428-429. Karşıt görüş olarak, bunların örnek niteliğinde sayıldığı yönünde bkz. Balkan, s. 25. Ayrıca ilgili hükümlerin esas olarak emredici nitelikteki kurallar olduğu hususunda bkz. Şeker, s. 3380, 3391.

⁵⁶⁶ Postacıoğlu/Altay, s. 411-414.

⁵⁶⁷ Zira bir uyuşmazlığın özüne ve çözümüne dair maddi yargıyı “maddi hukuk” içerir (Serozan, s. 10). Kişilerin haklarını tanıyan, yükümlülüklerini belirleyen maddi hukuktur (Baygın/Nar, s. 24).

incelenen durumların bir kısmı çalışmanın konusu bakımından dar (gerçek) anlamda haczedilmezlik olarak kabul edilmese de bunların geniş (gerçek olmayan) anlamda haczedilmezlik kapsamında ele alınmasında fayda vardır.⁵⁶⁸

B. Başkasına Devredilemeyen Mal ve Haklar

Bir mal ve hakkın haczedilip haczedilememesinde dikkate alınacak ölçütlerden biri, bunun maddi hukuk bakımından devrinin mümkün olup olmamasıdır. Bu doğrultuda ifade etmek gerekirse, başkasına devri yasak olan mal ve hakların haczi de mümkün değildir.⁵⁶⁹ Bununla beraber, maddi hukuk açısından bir mal veya hakkın devrinin ve dolayısıyla haczinin yasak olabilmesi için, devir yasağının kanundan kaynaklanması gerekir.⁵⁷⁰ Yoksa bir mal veya hakkın devrinin sözleşme veya ölüme bağlı tasarruf ile yasaklanması, buna haczedilmezlik niteliği kazandırmaz.⁵⁷¹ Dolayısıyla burada ele alınacak hususlar kanundan kaynaklanan devir yasaklarıdır.

⁵⁶⁸ Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 25 vd. Dar ve geniş anlamda haczedilmezlik için ayrıca bkz. yuk. I. Bölüm, I, A.

⁵⁶⁹ Ansay, İcra, s. 94-95; Kuru, Haciz, s. 279; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 336; Uyar, Haczedilmezlik, s. 555; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 26. Bunların borçlunun muvafakatiyle de haczedilemeyeceği yönünde bkz. Belgesay, s. 205. California Eyaleti'nde, aksine bir kural bulunmadıkça devredilemeyen bir malın, haczedilemeyeceği açıkça düzenlenmiştir (cCPC § 695.030). Alman hukukunda ZPO § 851 uyarınca, bir alacak devredilebilir olduğu ölçüde haczedilebilir (Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 851, kn. 1-7). Aynı şekilde, İspanyol hukukunda devredilemez nitelikteki mal ve hakların haczedilemeyeceği açıkça belirtilmiştir (LEC Art. 605). Fransız hukukundaki benzer düzenleme için bkz. CPCE Art. L112-2/2.

⁵⁷⁰ Kuru, Haciz, s. 279; Ansay, İcra, s. 95; Thomas/Putzo/Seiler, ZPO § 851, kn. 1; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 336; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 26; Nisim İ. Franko, *Şeref ve Haysiyete Tecavüzden Doğan Manevi Zararın Tazmini* (Ankara: Doruk Kitap ve Yayınevi, 1973), s. 222; Akkiran, s. 36-37.

⁵⁷¹ Ansay, İcra, s. 95; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 26; Akkiran, s. 37. Benzer yönde bkz. Kuru, Haciz, s. 279; Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 851, kn. 8. Hiç kimse kendisine ait olan bir malın haczini başkasıyla sözleşme yaparak engelleyemez. Bu konudaki istisna, İİK m. 82/f. 1, b. 8 uyarınca “*Borçlar Kanununun 510 uncu maddesi mucibince hacz olunmamak üzere tesis edilmiş olan kaydı hayatla iratlar*”dır (Ansay, İcra, s. 95; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 26, 192). Konu hakkında ayrıca bkz. yuk. dn. 146.

Ayrıca burada kısaca değinmek gerekirse, ilgili hükümdeki BK m. 510'un karşılığı olan TBK m. 610'da ömür boyu gelir sözleşmesinin devredilebilmesi düzenlenmiş ve “*Sözleşmeyle aksi kararlaştırılmamışsa gelir alacaklısı, haklarını başkasına devredebilir*” ifadelerine yer verilmiştir. Bununla birlikte, doktrindeki bir görüşe göre buradaki temel hak, gelir alacaklısının kişiliğine sıkıca bağlı olduğu için devredilebilecek olan, hakkın kendisi değil, bundan doğan gelir alacağıdır. Nitekim söz konusu hükmün mehzasını teşkil eden OR Art. 519'da da hakkın kullanılmasının devri düzenlenmiştir. Aynı doğrultuda bu görüşe göre, İsviçre hukukunda olduğu gibi (bkz. yuk. dn. 145) temel hakkın kendisi haczedilemezken, bundan kaynaklanan gelirin haczi caizdir (Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*. 4. bs. (Ankara: Yetkin, 2017), s. 809-810; Necip Bilge, *Borçlar Hukuku Özel Borç Münasebetleri* (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1971), s. 423-425; Cevdet Yavuz/Faruk Acar/Burak Özen, *Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler*. 9. bs. (İstanbul: Beta, 2014), s. 1457). Ancak İİK m. 82/f. 1, b. 8 gereğince gelirin haczedilemeyeceğinin kararlaştırılabileceği de unutulmamalıdır. Haczedilmezlik durumu kararlaştırılmamışsa doktrinde de ifade edildiği gibi,

1. Türk Medeni Kanunu’nda Düzenlenen Devir Yasakları

a) Manevi Tazminat Talebi

Türk Medeni Kanunu’na bakıldığında, kişilik haklarının korunduğu ve kişiliğe sıkı sıkıya bağlılığın söz konusu olduğu durumlarda devir yasaklarının düzenlendiği görülmektedir. Bunlardan biri, kişilik haklarının korunmasına hizmet eden manevi tazminat talebine ilişkindir. Manevi tazminat, “*manevi zararın giderilmesine yönelik kural olarak bir miktar paranın veya onun yerine ya da onunla birlikte başka bir tazminat çeşidinin (ifasının) talep edilmesidir*”.⁵⁷² Bu taleple ilgili olarak TMK m. 25/f. 4’e göre, “*Manevî tazminat istemi, karşı tarafça kabul edilmiş olmadıkça devredilemez; miras bırakan tarafından ileri sürülmüş olmadıkça mirasçılara geçmez*”.⁵⁷³ Buna göre, manevi tazminat talebinin karşı tarafça kabul edilmeden devredilmesi ve dolayısıyla haczedilebilmesi mümkün değildir.⁵⁷⁴ Belirtmek gerekir ki, söz konusu manevi tazminat, İİK m. 82/f. 1, b. 11 uyarınca “*Vücut veya sıhhat üzerine ika edilen zararlar için tazminat olarak mutazarrırın kendisine veya ailesine toptan veya irat şeklinde verilen veya verilmesi lazım gelen paralar*”dan ise zaten haczi mümkün olmayacaktır.⁵⁷⁵

sözleşmeyle devir yasağı öngörülmüş olsa bile söz konusu gelir haczedilebilir (Bilge, s. 424; Ansay, İcra, s. 107).

⁵⁷² Antalya, s. 8. Manevi tazminat kavramı, kişilik haklarını koruyan davalar, manevi tazminatın nitelik ve işlevi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 21. bs. (Ankara: Yetkin, 2017), s. 802-830; Antalya, s. 5-45; Baygın/Nar, s. 510-526.

⁵⁷³ Manevi tazminat talebinin devriyle ilgili doktrindeki görüşler için bkz. Eren, F., Genel Hükümler, s. 809-811; Franko, s. 210-221; Arzu Genç Arıdemir, “Manevi Tazminatın Takas Edilip Edilemeyeceği Sorunu”, *İÜHFM*, LXVII/1-2 (2009), s. 82-85; Taşpınar, *Haczedilmezlik*, s. 203-204. Bu hükmü eleştiren Eren’e göre, manevi tazminat talebi mameleki nitelikte bir alacak hakkıdır. Kişiye sıkı sıkıya bağlı olan hak, ihlal edilen değer olup, talep edilen manevi tazminat değildir. Söz konusu maddede devir bakımından öngörülen karşı tarafça kabul edilmiş olma şartı, manevi tazminat talebinin devrini, tamamen zarar verenin keyfine tabi tutmaktadır ki, böyle bir düzenleme eşyanın mahiyetine ve mantığa aykırıdır (Eren, F., Genel Hükümler, s. 811).

⁵⁷⁴ Postacıoğlu/Altay, s. 411-412; Aşık/Oruç/Tok/Saçar, s. 169; Kuru, *El Kitabı*, s. 502; Antalya, s. 44. Yazara göre, bu talep, karşı tarafın kabulüyle alacak hakkına dönüşür ve haczedilebilir hâle gelir (Antalya, s. 44). Manevi tazminat alacağının niteliği gereği kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardan olması nedeniyle haczedilemeyeceğini savunan bir görüşe göre, yabancı bir kişinin (hak sahibinin alacaklısının) hak sahibine tanınan yetkiyi devralması anlamına gelecek şekilde talebin haczedilebileceğini kabul etmek, manevi tazminatın bu niteliğiyle bağdaşmaz (Franko, s. 222). Buna mukabil, manevi tazminat talebini normal bir alacak hakkı olarak değerlendiren bir görüş, haczi yasaklayan açık bir hüküm olmadıkça (İİK m. 82 gibi), manevi tazminat talebinin haczedilebileceğini savunmaktadır (Eren, F., Genel Hükümler, s. 811).

⁵⁷⁵ Taşpınar, *Haczedilmezlik*, s. 204; Antalya, s. 44. Doktrindeki bir görüşe göre ise, buradaki tazminat, vücut ve sıhate verilen zararlar için ödenen maddi tazminatlar olup, manevi tazminat talepleri İİK m. 82/f. 1, b. 11’e göre değil, münhasıran şahsa bağlı haklardan olduğu için haczedilemez (Kuru, *Haciz*, s. 305; Kuru, *El Kitabı*, s. 512, dn. 47). İlgili hükmün kapsamına manevi tazminatların da girdiği yönünde bkz. Üstündağ, *İcra*, s. 175. Bu konuda İsviçre’deki benzer hüküm olan SchKG Art. 92/9’un sağlığın bozulması nedeniyle ödenen manevi tazminatları kapsadığı ve bunların da haczedilemeyeceği

b) Kişiyeye Bağlı İrtifak Haklarıyla İlgili Bazı Hususlar

Kişiyeye bağli irtifak hakları, bir kişiyeye lehine kurulan, onun kişiliğine bağli olan ve mal üzerinde hak sahibine yararlanma yetkisi sağlayan sınırlı aynı haklardır.⁵⁷⁶ Bu haklardan biri olan intifa hakkı, başkasına ait bir mal varlığı değeri üzerinde, belirli bir kişiyeye tam olarak yararlanma yetkisi sağlar.⁵⁷⁷ Nitekim, TMK m. 803/f. 1 uyarınca, “İntifa hakkı sahibi, hakkın konusu olan malı zilyetliğinde bulundurma, yönetme, kullanma ve ondan yararlanma yetkilerine sahiptir”. Hakkın kullanımının başkasına devredilmesi ise kanunda belirtilen bazı durumlarda mümkündür. Bu konuda TMK m. 806’ya göre, “Sözleşmede aksine hüküm yoksa veya durum ve koşullardan hak sahibince şahsen kullanılması gerektiği anlaşılmıyorsa, intifa hakkının kullanılması başkasına devredilebilir”. Konumuz açısından, kanundan doğan bir devir yasağı ve dolayısıyla haczedilmezlik hâli olarak değerlendirilebilecek husus, intifa hakkının hak sahibi tarafından şahsen kullanılması yönündeki gerekliliktir.⁵⁷⁸ Böyle bir durum söz konusu ise intifa hakkının kullanılması başkasına devredilemez ve haczedilemez.⁵⁷⁹ Burada belirtmek gerekir ki, intifa hakkının kendisiyle ilgili bir görüşe göre, bu hak

belirtilmiştir (Kren Kostkiewicz, SchKG Art. 92, kn. 53; Genç Arıdemir, s. 87). Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 198-207.

⁵⁷⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. M. Kemal Oğuzman/Özer Seliçi/Saibe Oktay-Özdemir, *Eşya Hukuku*. 20. bs. (İstanbul: Filiz, 2017), s. 780-786, 827-884; A. Lâle Sirmen, *Eşya Hukuku*. 4. bs. (Ankara: Yetkin, 2016), s. 525 vd.

⁵⁷⁷ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 827; Bülent Köprülü/Selim Kaneti, *Sınırlı Aynı Haklar*. 2. bs. (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1982-1983), s. 95; Sirmen, s. 525; Baygın/Nar, s. 134-137; Şeref Ertaş/Talih Uyar, “İntifa Hakkının Haczi ve Paraya Çevrilmesinin (İİK 121) Uygulamada Yarattığı Sorunlar”, *THD*, 16/182 (2021), s. 2028; Burak Özen, *Türk Medeni Hukukunda Eşya Üzerinde İntifa Hakkı* (İstanbul: Vedat, 2008), s. 19 vd.

⁵⁷⁸ Bu hakkın kullanılmasının devrinin sözleşmeyle yasaklanmasının haczi engellemediği yönünde bkz. Özen, s. 308.

⁵⁷⁹ Aynı şekilde bkz. Berkin, İcra, s. 227; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 27-28. Benzer yönde bkz. ve karşı. Winkler, SchKG Art. 92, kn. 13; Karşı, İcra, s. 294; Ertaş/Uyar, s. 2028-2031. İntifa hakkının kullanılmasının devredilebildiği ve dolayısıyla haczedilebildiği hâllerde de İİK m. 83’e göre ancak kısmen haciz yapılabilir. Burada haczin konusu, intifa olunan şeyin hasılatı, kâr payı, semereleri ve muaccel kiralarıdır (Kuru, El Kitabı, s. 447). Bu konuda ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Özen, s. 105, 300, 306-309. Yargıtayın konuya ilişkin bir kararına göre, “İntifa hakkı o malın zatına taalluk etmeyip sadece faydalanmayı temin edeceğinden, İİK. 94 ve 121. maddelerine göre gayrimenkulün aynına yönelik olmayarak menfaat ve gelirinin haczi, satışı mümkündür... Somut olayda intifa hakkının hak sahibince şahsen kullanılması gerektiğine yönelik sözleşmede hüküm bulunmadığı gibi durum ve koşullardan hak sahibince şahsen kullanılması gerektiği anlaşılamamaktadır. Bu durumda, intifa hakkı şahsa bağli olmadığından haczedilmesinde bir usulsüzlük yoktur. Ancak ücretlerde olduğu gibi İİK.nun 83. maddesi gereğince intifa hakkının da kısmen haczi caizdir. Mahkemece, intifa hakkının 3/4’lük bölümü üzerine konulan haczin kaldırılması ile yetinilmesi gerekirken, tamamının kaldırılmasına karar verilmesi isabetsizdir” [12. HD, 22.11.2012 T., 16828 E., 34487 K. (Legalbank, 05.05.2023)]. Benzer yönde başka bir karar ve bu kararların değerlendirilmesi hakkında bkz. Ertaş/Uyar, s. 2030.

devredilemez⁵⁸⁰ ve dolayısıyla haczedilemez.⁵⁸¹ Bu yönde bir görüşe göre, intifa hakkı, hak sahibinin kişiliğine bağlı, doğrudan başkasına devri ve haczi mümkün olmayan bir haktır. Bu hakkın konusu olan şeyin kiraya verilmesi gibi durumlarda, söz konusu gelirler haczedilebilir. Dolayısıyla intifa hakkının haczi ile kastedilen, hakkın sağladığı semerelerin haczidir.⁵⁸² Başka bir görüşe göre ise, kanun koyucu İİK m. 83'te intifa hakkı ve hasılatını da kısmen haczedilebilir mal varlığı değerlerinden saymıştır. Dolayısıyla intifa hakkının bizzat kendisi de haczin konusunu teşkil edebilir.⁵⁸³

Kişiyeye bağlı diğer bir irtifak hakkı olan ve sahibine bir binadan veya onun bir bölümünden konut olarak faydalanma yetkisi veren oturma hakkının da başkasına devredilmesi (TMK m. 823/f. 1-2) ve dolayısıyla haczedilmesi mümkün değildir.⁵⁸⁴ Oturma hakkı ancak kişiyeye bağlı olarak kurulabilir; eşyaya bağlı olarak kurulamaz.⁵⁸⁵ Binada veya onun bir bölümünde oturma, ancak hak sahibinin kendi kişisel ihtiyacının karşılanmasına yönelik olabileceğinden, intifa hakkından farklı olarak, oturma hakkının kullanılmasının da bir başkasına devredilemeyeceği belirtilmiştir.⁵⁸⁶ Dolayısıyla oturma hakkının kullanılmasının haczi de mümkün değildir.⁵⁸⁷

Burada son olarak, bir taşınmaz üzerinde belirli bir kişi veya topluluk lehine kurulan diğer düzensiz kişisel irtifak haklarıyla ilgili öngörülen devir yasağına değinmek gerekir. Konuya ilişkin olarak TMK m. 838'e göre, "*Malik, taşınmazı üzerinde herhangi bir kişi veya topluluk lehine atış eğitimi veya spor alanı ya da geçit olarak kullanılmak gibi belirli bir yararlanmaya hizmet etmek üzere başka irtifak hakları da kurabilir. Bu haklar, aksi kararlaştırılmış olmadıkça, başkasına devredilemez ...*".⁵⁸⁸ Görüldüğü gibi,

⁵⁸⁰ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 828; Köprülü/Kaneti, s. 139; Sirmen, s. 525-526; Özen, s. 293-294; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 22, 27.

⁵⁸¹ Köprülü/Kaneti, s. 139; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 22, 27.

⁵⁸² Ertaş/Uyar, s. 2028-2030; Berkin, İcra, s. 226-227.

⁵⁸³ Üstündağ, İcra, s. 192; Yavaş, Maaş, s. 96-97. Konuyla ilgili Alman hukukundaki durum ve intifa hakkının bizzat haczine cevaz veren bir karar için bkz. Üstündağ, İcra, s. 192, dn. 592; Özen, s. 307. İntifa hakkının sadece menfaat ve gelirin haczedilebileceği hususunda bkz. Görgün/Börü/Kodakoğlu, İcra, s. 207.

⁵⁸⁴ Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 29; Köprülü/Kaneti, s. 152, 157, dn. 11; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 861-862, dn. 438. İsviçre Medeni Kanunu'nda oturma hakkının devredilemeyeceği yönündeki benzer hüküm için bkz. *Schweizerisches Zivilgesetzbuch* (ZGB) Art. 776 (ayrıca bkz. Kren Kostkiewicz, SchKG Art. 92, kn. 80; Winkler, SchKG Art. 92, kn. 13).

⁵⁸⁵ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 861, dn. 435.

⁵⁸⁶ Köprülü/Kaneti, s. 152-153, 155; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 862; Baygın/Nar, s. 136; Özen, s. 307, dn. 846; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 29.

⁵⁸⁷ Benzer yönde bkz. ve karşı. Özen, s. 307, dn. 846; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 29.

⁵⁸⁸ Bu konuda bkz. Köprülü/Kaneti, s. 177-187; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 882-884; Sirmen, s. 552-553.

buradaki irtifak hakları da kural olarak başkasına devredilemediği için haczedilemeyecektir.⁵⁸⁹

2. Türk Borçlar Kanunu'nda Düzenlenen Devir Yasakları

a) Sözleşmeden Doğan Önalım, Alım ve Geri Alım Hakları

Türk Borçlar Kanunu'nda da çeşitli devir yasakları bulunmaktadır. Bunlardan biri “Taşınmaz Satışı ve Satış İlişkisi Doğuran Haklar” ana başlığında yer alan sözleşmeden doğan önalım, alım ve geri alım hakları hakkındadır. Birer yenilik doğuran hak niteliğinde kabul edilen bu hakları kısaca tanımlamak gerekirse, önalım hakkı, *“ilgili taşınmazın önalım borçlusunu tarafından üçüncü kişiye satılması hâlinde, açacağı dava üzerine bu taşınmazın mülkiyetinin mahkemece bu kişiden alınarak önalım hakkı sahibi adına tescil edilmesi sonucunu doğuran inşai bir dava hakkıdır”*; alım hakkı, *“alıcıya alım sözleşmesiyle belirli bir süre içinde tespit edilen şartlar altında tek taraflı bir irade beyanıyla bir taşınmazın mülkiyetinin devrini isteme yetkisi veren yenilik doğuran bir haktır”*; geri alım hakkı ise, *“taşınmaz bir malın mülkiyetini üçüncü bir kişiye devreden kimseye, sözleşmede kararlaştırılan şartlarla ve tek taraflı bir irade beyanıyla geri alma yetkisi veren kurucu yenilik doğuran bir haktır”*.⁵⁹⁰

Satış ilişkisi doğuran bu hakların devriyle ilgili TBK m. 239'a göre, aksine anlaşma bulunmadıkça, sözleşmeden kaynaklanan önalım, alım ve geri alım hakları devredilemez.⁵⁹¹ Kanaatimizce, bu nitelikleri gereği, söz konusu haklar da kural olarak haczedilemez. Ancak bu hakların devredilebileceği konusunda sözleşme yapılmışsa haciz mümkün hâle gelir.⁵⁹²

⁵⁸⁹ Kuru, El Kitabı, s. 502.

⁵⁹⁰ Eren, F., Özel Hükümler, s. 198-224. Yazarın belirttiği üzere, bu haklardan önalım hakkı, kanundan (TMK m. 732-735) da doğabilir; fakat, kanundan doğan alım ve geri alım hakları yoktur (Eren, F., Özel Hükümler, s. 198, 219, 222).

⁵⁹¹ Eren, F., Özel Hükümler, s. 218, 221, 224; İhsan Hüseyin, *Türk Hukuku ve Mukayeseli Hukukta Geri Alım Hakkı* (Ankara: Seçkin, 2022), s. 273-289. Geri alım hakkının devrinin tarafların anlaşmasına bağlı tutulmasıyla muhatapın korunduğu yönünde bkz. Hüseyin, s. 276-277. Eren'e göre, önalım hakkının başkasına devrine ilişkin bir anlaşma yoksa bu hak, sahibinin yaşamı süresince sadece bir kişisel hak olarak varlığını sürdürür (Eren, F., Özel Hükümler, s. 218).

⁵⁹² Geri alım hakkı bakımından benzer yönde bkz. Hüseyin, s. 290, 360. Yazara göre, geri alım hakkının kullanılmasından sonra doğacak alacak hakkının haczi ise her durumda mümkündür (Hüseyin, s. 290).

b) Kira Sözleşmesinden Doğan Bazı Haklar

Kira sözleşmesi, “kiraya verenin bir şeyin kullanılmasını veya kullanmayla birlikte ondan yararlanılmasını kiracıya bırakmayı, kiracının da buna karşılık kararlaştırılan kira bedelini ödemeyi üstlendiği sözleşmedir” (TBK m. 299).⁵⁹³ Kanundan kaynaklanan bazı devir yasakları “Kira Sözleşmesi” bölümünde de düzenlenmiştir.

Kira sözleşmesinden doğan bazı hakların devriyle ilgili olarak TBK m. 322/f. 2 uyarınca, “Kiracı, konut ve çatılı işyeri kiralalarında, kiraya verenin yazılı rızası olmadıkça, kiralananı başkasına kiralayamayacağı gibi, kullanım hakkını da devredemez”. Bir sonraki hüküm olan TBK m. 323/f. 1’e göre, “Kiracı, kiraya verenin yazılı rızasını almadıkça, kira ilişkisini başkasına devredemez”. Ürün kirasının düzenlendiği TBK m. 366/f. 1’e göre ise, “Kiracı, kiraya verenin rızası olmaksızın kiralananı başkasına kiraya veremeyeceği gibi, kullanım ve işletme hakkını da başkasına devredemez”.⁵⁹⁴ Dolayısıyla tarafların menfaatlerini korumak için düzenlenen bu hükümler çerçevesinde, kiracının, kiraya verenin rızasını almadıkça sözleşmeden doğan ilgili haklarını başkasına devredemeyeceği ve bu bakımdan burada belirtilen hakların haczedilemeyeceği söylenebilir.⁵⁹⁵ Ayrıca doktrindeki bir görüşe göre, devri mümkün olsa bile söz konusu haklar, niteliği gereği haczedilemez.⁵⁹⁶ Zira bir hakkın devredilebilir olması, onun mutlaka haczedilebileceği sonucunu doğurmaz. Eğer hakkın yapısı ve özünü paraya çevrilmeye elverişli değilse, bunun haczi de mümkün değildir.⁵⁹⁷

⁵⁹³ Tanım için ayrıca bkz. Eren, F., Özel Hükümler, s. 309-311; Yavuz/Acar/Özen, s. 360-362.

⁵⁹⁴ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Eren, F., Özel Hükümler, s. 363-396, 444; Yavuz/Acar/Özen, s. 459-467, 706. Yazarlara göre, bu devir yasağının nedeni, kiracının kişisel özelliklerinin ve işletme hakkı bakımından yeteneklerinin, kiraya verenin sözleşme yaparken göz önünde bulundurmasıdır (Yavuz/Acar/Özen, s. 706).

⁵⁹⁵ Benzer olarak, 6361 sa. Ka. m. 26/f. 1’de düzenlenen “Kiracı, kiracılık sıfatını veya sözleşmeden doğan hak veya yükümlülüklerini, kiralayandan yazılı izin almak kaydıyla devredebilir” şeklindeki devir yasağı nedeniyle, finansal kiralama sözleşmesinden doğan maldan yararlanma hakkının haczedilemeyeceği yönünde bkz. ve karşı. Atilla Altop, Özellikle Taşınır Yatırım Mallarına İlişkin Finansal Kiralama (Leasing) Sözleşmesi (Ankara: Adalet Matbaası, 1990), s. 243, 245.

⁵⁹⁶ Üstündağ, İcra, s. 175-176; Postacıoğlu/Altay, s. 413; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 30.

⁵⁹⁷ Postacıoğlu/Altay, s. 413; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 30. Konuyla ilgili bir Yargıtay kararına göre, “... Somut olayda, kiraya veren ve kiracının rızası olmadığından kira ilişkisinin rızai devri söz konusu değildir. Uyuşmazlık kiraya veren ve kiracının izni olmadan, kiracının, kiralama ve kullanım haklarına haciz konulması ve satılması halinde alıcının kiracı sıfatına sahip olup olmayacağı ve davacı kiracının, kiracılık sıfatının sona erip ermediği konusundadır. Kural olarak borçlunun tüm alacak ve haklarının haczi mümkündür. Ancak kira sözleşmesi ile taraflar arasında nispi hakka dayalı bir ilişki söz konusu olup kira sözleşmesinde borç sadece taraflar yönünden sonuç doğurur. Bu durumda kiracının sözleşme ile sahip olduğu kiralananı kullanma hakkı, ekonomik bir değeri olan, alım-satıma konu olacak, kiraya

c) Ölünceye Kadar Bakma Sözleşmesinde Bakım Alacaklısının Hakkı

Türk Borçlar Kanunu'nda düzenlenen diğer bir devir yasağı, ölünceye kadar bakma sözleşmesiyle ilgilidir. Kanun'da yapılan tanıma göre, ölünceye kadar bakma sözleşmesi, *“bakım borçlusunun bakım alacaklısını ölünceye kadar bakıp gözetmeyi, bakım alacaklısının da bir malvarlığını veya bazı malvarlığı değerlerini ona devretme borcunu üstlendiği sözleşmedir”* (TBK m. 611/f. 1).⁵⁹⁸ Devir yasağını içeren ilgili hüküm uyarınca, bakım alacaklısının belirtilen bu hakkını başkasına devretmesi mümkün değildir (TBK m. 619/f. 1).⁵⁹⁹ Buradan hareketle, bakım alacaklısının hakkı, kanundan kaynaklı olarak devri ve dolayısıyla haczi caiz olmayan haklardan sayılmıştır.⁶⁰⁰ Bu hak, normal bir alacak hakkından farklı olarak, bakım alacaklısının yaşamı boyunca devam etmesi gereken, onun kişiliği ve sosyal durumu göz önünde tutularak belirlenen ve alacaklının kişiliğiyle özdeşleşen bir haktır. Buna göre, temel hakkın ve henüz yerine getirilmemiş bakım edimlerinin başkasına devredilmesi ve haczedilmesi mümkün değildir.⁶⁰¹

C. Niteliği Gereği Haczedilemeyen Mal ve Haklar

1. Manevi Değer Taşıyan Eşya ve Kişiyeye Sıkı Sıkıya Bağlı Olan Haklar

Haczin amacı, daha önce de ifade edildiği üzere, borçlunun mal varlığı değerlerinin paraya çevrilerek alacaklının tatminini sağlamaktır.⁶⁰² Buna göre haczin

verenden bağımsız olarak tasarruf edebileceği bir hak niteliğinde değildir. Bu nedenle haczedilmesi, satılması yoluyla kira ilişkisi devredilemeyecektir. 6098 Sayılı Kanuna göre kiraya verenin onayı olmadan kiracının değiştirilmesine olanak bulunmamakta olup kira ilişkisinin devrinin nasıl olacağı ise yukarıda belirtildiği üzere Kanun'da açıkça düzenlenmiştir...” [3. HD, 08.10.2019 T., 2017/5457 E., 2019/7562 K. (KİBB, 06.05.2023)].

⁵⁹⁸ Tanım için ayrıca bkz. Alpaslan Akartepe, *Ölünceye Kadar Bakma Sözleşmesi*. 2. bs. (İstanbul: Vedat, 2010), s. 3-9; Eren, F., *Özel Hükümler*, s. 811-812; Fatih Birsen, *Ölünceye Kadar Bakma Sözleşmesi* (Ankara: Seçkin, 2022), s. 19-21.

⁵⁹⁹ Bu konuda bkz. Eren, F., *Özel Hükümler*, s. 827; Akartepe, s. 86-88; Birsen, s. 78-79. Yazarların belirttiği üzere, bu hüküm emredici nitelikte olup, aksi kararlaştırılmaz (Eren, F., *Özel Hükümler*, s. 827; Akartepe, s. 87; Birsen, s. 78).

⁶⁰⁰ Kuru, Haciz, s. 279; Yavuz/Acar/Özen, s. 1462-1463; Birsen, s. 78-79; Erdal Tercan, *İflâsın Sözleşmelere Etkisi* (Ankara: Adil Yayınevi, 1996), s. 279.

⁶⁰¹ Akartepe, s. 87-89; Birsen, s. 78-79. Öte yandan bu görüşe göre, bakım borçlusunun yerine getirdiği edimlerden ise bakım alacaklısının yaşamını sürdürebilmesi için lüzumlu olmayanlar haczedilebilir (Akartepe, s. 89; Birsen, s. 79-80). Ayrıca bakım alacağının kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak olduğu ve gerek ana alacak hakkının gerekse kişisel alacak haklarının devrinin ve haczinin caiz olmadığı belirtilmiştir (Eren, F., *Özel Hükümler*, s. 827). Bakım alacağının haczedilemeyeceği hususunda benzer yönde bkz. Belgesay, s. 213.

⁶⁰² Aynı yönde bkz. Musielak/Voit/Lackmann, *ZPO Buch 8, Vorbemerkung*, kn. 1. Ayrıca bkz. yuk. Giriş kısmı ve I. Bölüm, I, A.

konusunu, borçlunun ancak maddi bir kıymeti olan mal varlığı değerleri oluşturabilir.⁶⁰³ Dolayısıyla maddi bir değeri bulunmayıp, kişiler için manevi değer taşıyan diploma, mektup, fotoğraf gibi şeyler haczedilemez.⁶⁰⁴ Bu konuda mukayeseli hukukta ileri sürülen bir görüşe göre, alyans gibi manevi değeriyle öne çıkan bir eşyanın, maddi değeri olsa da açıkça düzenlenen bir haczedilmezlik hâlinin bulunmadığı yerlerde, niteliği gereği veya ahlaki açıdan hacze konu edilmemesi gerekir.⁶⁰⁵

Kanunda devrin açıkça yasaklandığı hâller haricinde, kişiye sıkı sıkıya bağlı olan haklar da (örneğin, kişinin ismi üzerindeki hakkı gibi) niteliği gereği devredilemediği için haczedilemeyen mal ve haklar arasında değerlendirilmektedir.⁶⁰⁶ Bu kapsamda, anne ve babanın çocuğun malları üzerindeki intifa (kullanma) hakkının (TMK m. 354) da şahsa bağlı haklardan olduğu, bunun devredilemeyeceği ve haczedilemeyeceği kabul edilmektedir.⁶⁰⁷ Buna göre, bir hak veya alacak, ilgilinin şahsına üçüncü bir kişiye devredilmesi hakkın veya alacağın niteliğini değiştirecek kadar bağlıysa devredilemez ve dolayısıyla da haczedilemez.⁶⁰⁸

⁶⁰³ Konuyla ilgili Y. 12. HD'nin 09.10.2012 T., 22291 E., 28908 K. sayılı kararına göre, “Alacaklının icra müdürlüğünden borçlu şirkete ait hastane ruhsatı ve uygunluk belgesinin haczedilmesini talep ettiği, borçlunun ise haczin kaldırılması istemiyle icra mahkemesine başvurduğu anlaşılmıştır... İcra ve İflas Kanununda düzenlenmemekle birlikte maddi hukuk kurallarına göre bir kısım mal ve hakların da haczi mümkün değildir. Bu durumda, maddi hukuka göre başkasına devri yasak olan mal ve haklarda haczedilemez. Yine bir mal veya hakkın haczedilebilmesi için, tek başına ekonomik bir değer ifade etmesi ve bu değer hukuksal dayanağının bulunması zorunludur... hastane ruhsatı ve uygunluk belgesinin hukuki niteliği, tek başına ekonomik değere sahip olup olmadığı, yine tek olarak devrinin mümkün bulunup bulunmadığı sorulmalı ve ayrıca özel hastane mevzuatı tartışılmalıdır. Bu araştırma ve yukarıda yapılan açıklamalar ve yönetmelik hükümleri doğrultusunda yapılacak değerlendirme sonucunda, uygunluk belgesinin bir ticari işletme olan özel hastaneden ayrı ve müstakil bir ekonomik değere sahip olduğu ve tek başına devrinin mümkün bulunduğu sonucuna varılırsa haczedilebileceği, aksi halde haczin mümkün olmadığı kabul edilmelidir...” [Legalbank (02.01.2022)].

⁶⁰⁴ Ansay, İcra, s. 91; Kuru, Haciz, s. 277-278; Uyar, Haciz, s. 468; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 33; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 335; Görgün/Börü/Kodakoğlu, İcra, s. 192. Aynı yönde bkz. Rosenberg/Gaul/Schilken/Becker-Eberhard/Lakkis, § 34, kn. 5-10. Avusturya hukukunda, çerçeveler hariç aile fotoğrafları, mektup ve diğer yazılar ile borçlunun alyanslarının haczedilemeyeceği açıkça düzenlenmiştir (EO § 250/9). İspanyol hukukunda da ekonomik bir değeri olmayan varlıklar haczin dışında bırakılmıştır (LEC Art. 605). İtalyan hukukundaki benzer düzenleme için bkz. iCPC Art. 514/6.

⁶⁰⁵ Kennett, s. 349, dn. 177.

⁶⁰⁶ Ansay, İcra, s. 91-92; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 33. Aynı yönde bkz. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 336; Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 851, kn. 3-4; Taneri, s. 42.

⁶⁰⁷ Üstündağ, İcra, s. 174; Kuru, Haciz, s. 279; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 336.

⁶⁰⁸ Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 851, kn. 3-4. Alman hukukunda ileri sürülen bu görüş, açıkça düzenlenmiş bir haczedilmezlik hükmü bulunmasa da belirli bir amaca özgülümlü bazı hak ve alacakların da niteliği gereği devredilemeyen hak ve alacaklar kapsamında değerlendirilerek haczedilemeyeceğini veya sadece belirli durumlarda haczedilebileceğini savunmuştur. Örneğin, Covid-19 salgını döneminde yapılan yardım, kişinin içinde bulunduğu zor durumda kullanılmaya özgülendiği için, eski alacaklıları tarafından haczedilemez. Ancak bu yardımın, yapılma amacıyla ilgili olduğu için, kiraya veren veya işletmenin tedarikçisi gibi alacaklı durumdaki kişilerce haczi mümkündür

Burada kısaca belirtmek gerekir ki, çalışmanın kapsamı dışında kalan nafaka alacağı⁶⁰⁹ da aynı şekilde devri mümkün olmayan, şahsa bağlı bir hak olarak nitelendirilmiştir.⁶¹⁰ Haciz bakımından ise niteliği gereği nafaka alacağının haczedilemeyeceği ifade edildiği gibi; “Kısmen haczi caiz olan şeyler” başlıklı İİK m. 83 çerçevesinde ayırım yapılarak, ilama bağlı olmayan nafaka alacaklarının kısmen haczedilebileceği, ilama bağlı nafaka alacaklarının ise haczedilemeyeceği de ifade edilmiştir.⁶¹¹

2. Tek Başına Devredilemeyen ve Haczedilemeyen Mal ve Haklar

a) Bütünleyici Parçalar ve Eklentilerle İlgili Özellik Arz Eden Durumlar

Hukukumuzda bazı mal varlığı değerleriyle ilgili olarak, bunların tek başına devredilmesi ve haczedilmesi açısından bir sınırlamanın kabul edildiği görülmektedir.⁶¹² Bunlardan biri de bütünleyici parçalarla ilgilidir. Mülkiyet hakkının kapsamında sayılan ve “... yerel âdetlere göre asıl şeyin temel unsuru olan ve o şey yok edilmedikçe, zarara uğratılmadıkça veya yapısı değiştirilmedikçe ondan ayrılmasına olanak bulunmayan...”

(Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 851, kn. 3-6e). Alacaklının bilhassa mülkiyet hakkının önemli ölçüde sınırlandırılmasına yol açan bu görüşün, hukukumuzdaki mevcut düzenlemeler çerçevesinde kabulü mümkün değildir.

⁶⁰⁹ Haczedilmezliğin istisnası olarak, nafaka borcu sebebiyle haczi caiz olmayan bazı mal ve hakların haczedilebilmesi konusu daha sonra ele alınacaktır (bkz. aşa. III. Bölüm, I, D, 3).

⁶¹⁰ Yazıcı, s. 55-60; Öztan, s. 852, 1215-1216.

⁶¹¹ Yazıcı, s. 64-65, 201-209; Akil, Haciz, s. 387-389; Öztan, s. 242, 1215-1216. Bu ayrıma sebep olan İİK m. 83'teki “ilama müstenit olmayan nafakalar” ifadesi hakkında eleştiri, görüş ve öneriler için bkz. Yazıcı, s. 202-205. Bu konuda bir görüşe göre, ilama bağlı nafakalar hiç haczedilemez; çünkü mahkeme, nafaka alacaklısının geçimi için zorunlu olan miktarı dikkate alarak nafakayı belirlemiştir (Kuru, El Kitabı, s. 522; Akil, Haciz, s. 387-388; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 348, dn. 14). Burada Akil'e göre, “Şayet, mahkeme, eşlerden birini diğerine nafaka ödemekle yükümlü tutmuşsa, bu nafaka alacağı kişiye sıkı sıkıya bağlı, yani devredilemez olduğundan haczedilmesi de mümkün değildir” (Akil, Haciz, s. 387). Bu konuda bir Yargıtay kararına göre, “İİK'nun 83. maddesinde ilama müstenit olmayan nafakalar borçlu ve ailesinin geçimi için icra memurunca lüzumlu olarak takdir edilen miktar tenzil edildikten sonra haczolunabilir. “ilama müstenit olmayan nafaka” cümlesinden anlaşılması gereken BK'nun 502. maddesinde olduğu gibi mukaveleye müstenit nafakalardır. İlama müstenit nafaka ise hakimlikçe kişinin yaşamasını sürdürmek için öncelikle ve zaruri olarak hükmedilen para olup, bu şekilde verilen nafakanın birikmesi (teraküm) etmesi halinde dahi niteliği itibariyle haczi caiz değildir. Somut olayda boşanma ile birlikte verilen yoksulluk nafakası Ünye 1. İcra Müdürlüğü'nün 2007/1508 esas sayılı dosyasında takibe konulmuş olup, nafaka alacağının, şikayetçinin takip borçlusu konumunda olduğu Terme İcra Müdürlüğü'nün 2007/456 esas sayılı dosya borcundan dolayı haczedilmesi isabetsizdir. Nafaka alacağına konulan haczin tamamen kaldırılması gerekirken yazılı gerekçe ile nafaka haczinin 3/4'nün kaldırılmasına 1/4 yönünden haczin devamına yönünde hüküm tesisi isabetsizdir” [12. HD, 17.02.2009 T., 2008/22825 E., 2009/2904 K. (Lexpera, 18.05.2023)]. Benzer yönde kararlar için bkz. Yazıcı, s. 203-208.

⁶¹² Alman hukukunda da tek başına devredilemeyen hakların, aynı şekilde, tek başına haczedilemeyeceği hususunda bkz. Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 851, kn. 7.

bütünleyici parçalar (TMK m. 684/f. 2) kural olarak asıl şeyden bağımsız bir şekilde haczedilemez.⁶¹³

Bu konuda ileri sürülen tek istisna, bütünleyici parça olarak kabul edilen doğal ürünlerden (TMK m. 685) biri olan yetişmemiş mahsullerin haczidir.⁶¹⁴ Şöyle ki, yetişmemiş mahsullerin haczi başlıklı İİK m. 84/f. 1, c. 1'e göre,⁶¹⁵ *"Yetişmemiş her nevi toprak ve ağaç mahsulleri yetişmeleri zamanından en çok iki ay evvel haczolunabilir"*. Görüldüğü üzere, bütünleyici parça olarak kabul edilen yetişmemiş mahsullerin, belirli bir zaman aralığında taşınmazdan ayrı olarak haczedilebileceği düzenlenmiştir.⁶¹⁶ Öte yandan, burada zaman bakımından sınırlı bir haczedilmezlik hâli bulunmaktadır.⁶¹⁷

Bütünleyici parçanın aksine, taşınmaz yok edilmeden, zarara uğratılmadan veya yapısı değiştirilmeden ondan ayrılabilen eklenti niteliğindeki taşınır mallar (TMK m. 686), kural olarak taşınmazdan bağımsız bir şekilde haczedilebilir.⁶¹⁸ Ancak bu konuda kabul edilen bir istisnai durum İİK m. 83/c'de düzenlenmiştir. *"Taşınmaz rehni kapsamındaki eklentinin haczi"* başlığını taşıyan bu hükme göre, *"Taşınmaz rehni ipotek akit tablosunda sayılı bulunan eklenti taşınmazdan ayrı olarak haczedilemez. Türk Kanunu Medenisinin 777 nci (TMK m. 862) maddesi hükmü saklıdır"*. Burada saklı tutulan TMK m. 862/f. 1 ve 2 uyarınca *"Rehin, taşınmazı bütünleyici parçaları ve eklentileri ile birlikte yükümlü kılar. Rehnin kuruluşu sırasında makine, otel döşeme eşyası gibi açıkça eklenti olarak gösterilen ve tapu kütüğünde beyanlar sütununa yazılan şeyler, kanuna göre bu nitelikte olamayacakları ispat edilmedikçe eklenti sayılır"*.

⁶¹³ Belgesay, s. 213; Kuru, El Kitabı, s. 440; Uyar, Haczedilmezlik, s. 555; Muşul, Haciz, s. 398; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 52-53; Namlı, Taşınmaz, s. 208.

⁶¹⁴ Kuru, El Kitabı, s. 440; Namlı, Taşınmaz, s. 226-227; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 55-58; Muşul, Haciz, s. 398-399. Benzer şekilde bkz. ve karşı. Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 810, kn. 1.

⁶¹⁵ Bu hükmün neredeyse aynısı AATUHK m. 72'de şu şekilde düzenlenmiştir: *"Yetişmemiş her nevi toprak ve ağaç mahsulleri, yetişmeleri zamanından geriye doğru iki ay içinde haczolunabilir. Bu suretle haczedilmiş olan mahsullerin borçlu tarafından başkasına devri, haczi yapan tahsil dairesine karşı hükümsüz olup takibatın devamına engel olmaz. Bu hüküm alacağı gayrimenkul rehni ile sağlanmış olan alacaklının, mütemmim cüz'ü olarak gayrimenkulün yetişmemiş mahsulleri üzerinde haiz olduğu hakkı kaldırmaz. Şu kadar ki, alacaklı rehnin paraya çevrilmesi için mahsullerin yetiştirmesinden önce takip isteğinde bulunmuş olmalıdır"*.

⁶¹⁶ Kuru, El Kitabı, s. 440, 445-446; Muşul, Haciz, s. 391-392, 398-399; Namlı, Taşınmaz, s. 226-229; Aşık/Oruç/Tok/Saçar, s. 159; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 55-58. Konu hakkında bazı ülkelerdeki benzer düzenlemeler için bkz. yuk. I. Bölüm, III.

⁶¹⁷ Bu konuda ayrıca bkz. aşağı. II. Bölüm, II, E, 2, a.

⁶¹⁸ Kuru, El Kitabı, s. 441; Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 137; Namlı, Taşınmaz, s. 215; Muşul, Haciz, s. 399, 404. Alman hukukunda eklentilerin tek başına haczedilemeyeceği hususunda bkz. Prütting/Gehrlein/Tombrink, ZPO § 803, kn. 2.

Konu hakkındaki bir görüşe göre, ipotekli taşınmazlarla ilgili olarak İİK m. 83/c'de TMK m. 862 hükmü saklı tutulduğundan, ipotek akit tablosunda sayılan eklentiler ile tapu kütüğündeki beyanlar sütununda eklenti olarak gösterilen şeyler, bu nitelikte olmadıkları ispat edilmedikçe; ayrıca buralarda belirtilmese dahi kanuna göre eklenti sayılan taşınır, rehnin kapsamında kaldığından (TMK m. 686/f. 1, m. 862/f. 1) taşınmazdan ayrı olarak haczedilemez.⁶¹⁹ Buna karşılık başka bir görüşe göre, İİK m. 83/c hükmü, yalnızca ipotek akit tablosunda sayılı bulunan eklentiler hakkındadır. Bu nedenle, aslında eklenti niteliğinde olduğu hâlde ipotek akit tablosunda yazılı olmayan eklentiler, taşınmazdan ayrı olarak haczedilebilir.⁶²⁰

Burada asıl tartışmalı ve önemli olan husus, TMK m. 862 hükmünün saklı tutulmasına yüklenecek anlamdır. Bu konuda *Namlı*'ya göre, bu düzenleme, yukarıdaki birinci görüşte olduğu gibi, TMK m. 862/f. 1'de taşınmaz rehninin bütünleyici parçalar ile eklentileri kapsayacağını belirtilmiş olmasından dolayı ipotek akit tablosunda kayıtlı olmasalar dahi eklentilerin taşınmazdan ayrı olarak haczedilemeyeceği, şeklinde yorumlanabilir. Ancak yazara göre, haklı olarak, bu yorum biçimi, İİK m. 83/c'nin anlamsız hâle gelmesine ve bu hükmün gereksiz olduğu sonucuna yol açacaktır. Oysa kanun koyucu, TMK m. 862'nin (MK m. 777) varlığına rağmen, İİK m. 83/c'yi düzenlemiş olup, bu hüküm, Medeni Kanun hükmüne göre özel niteliktedir.⁶²¹ Dolayısıyla, kanun koyucu, TMK m. 862'nin saklı olduğunu belirterek, bu hükümdeki duruma benzer şekilde, ipotek akit tablosuna eklenti olarak kaydedilmiş taşınır, aslında kanunda sayılan özellikleri taşımadığının; başka bir ifadeyle, eklenti niteliğinde olmadığının ispatlanmasına ve böylece bunların taşınmazdan ayrı olarak haczedilebilmesine imkân tanımıştır.⁶²² Zira bu konuda gerek doktrinde gerekse Yargıtay kararlarındaki genel kabule göre, ipotek akit tablosunda yazılı olan bir eklentinin taşınmazdan ayrı olarak haczedilemeyeceğinin ileri sürülebilmesi için bunun ipotek akit

⁶¹⁹ Muşul, Haciz, s. 399-412. Aynı yönde bkz. Sirmen, s. 270-271. Bu doğrultuda kararlar için bkz. Y. 12. HD, 19.10.2010 T., 11136 E., 23843 K.; Y. 12. HD, 10.11.2020 T., 1882 E., 9513 K.; Y. 12. HD, 15.12.2020 T., 3919 E., 10775 K. [KİBB (11.05.2023)].

⁶²⁰ Kuru, El Kitabı, s. 442-443; Talih Uyar, "Taşınmaz Rehni Kapsamındaki Eklentinin Haczi", *THD*, 10/108 (2015), s. 93-96; Namlı, Taşınmaz, s. 217-221.

⁶²¹ Namlı, Taşınmaz, s. 220.

⁶²² Kuru, El Kitabı, s. 442-443; Namlı, Taşınmaz, s. 220-221.

tablosuna yazılması yeterli olmayıp, kanunda tarif edildiği şekilde eklenti niteliğini taşıması gerekir.⁶²³

b) Ticaret Unvanı

Tacir olmanın hüküm ve sonuçlarından biri de kanunda belirtildiği üzere (TTK m. 18, 39 vd.), ticaret unvanını seçme ve kullanma mecburiyetidir.⁶²⁴ Yapılan bir tanıma göre ticaret unvanı, “*bir taciri diğerlerinden ayırarak, belirli bir müşteri kitlesinin o işletmeye bağlanmasını sağlayan, tacirin ticari itibarının oluşmasında, kredi sağlanmasında ve işletmenin değer kazanmasında da önemli rol oynayan addır*”.⁶²⁵ Görüldüğü üzere, ticari yaşamın ve bir ticari işletmenin vazgeçilmez unsurlarından olan ticaret unvanı hem tacir hem de ticari işletme için oldukça önemlidir.⁶²⁶ Bu çerçevede Kanun’daki ilgili hükümlere göre, bir ticari işletmenin devri aksi açıkça kararlaştırılmadıkça, unvanın da devri sonucunu doğurur (TTK m. 11/f. 3; m. 49/f. 2). Öte yandan TTK m. 49/f. 1’de belirtildiği gibi, “*Ticaret unvanı işletmeden ayrı olarak başkasına devredilemez*”.⁶²⁷ Şu hâlde, ticaret unvanı için şarta bağlı bir devir yasağının düzenlendiği ifade edilebilir. Bu durumun haciz bakımından da ele alınmasında yarar vardır.

⁶²³ Uyar, Eklenti, s. 93-96; Namı, Taşınmaz, s. 216-221; Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 137; Muşul, Haciz, s. 411. Bu konuda bir Yargıtay kararına göre, “... mütemmim cüz niteliğindeki şeyler, taşınmazdan ayrı haczedilemez. Eklentinin ise kural olarak taşınmazdan ayrı olarak haczi mümkündür. Zira, eklentinin taşınmaz yok edilmeden, zarara uğratılmadan veya yapısı değiştirilmeden ondan ayrılması mümkündür. Ancak; İİK’nun 83/c maddesi gereğince, taşınmaz üzerinde ipotek bulunması halinde, teferruatın, taşınmazdan ayrı olarak haczi mümkün değil ise de, anılan maddenin uygulanabilmesi için, mahcuzun ipotek akit tablosunda yazılı olması yetmez. TMK’nun 686. maddesinde tarif edilen şekilde eklenti niteliğini taşıması zorunludur...” [12. HD, 22.12.2020 T., 4295 E., 11128 K. [KİBB (11.05.2023)]. Yargıtay kararları için ayrıca bkz. Namı, Taşınmaz, s. 217-219; Muşul, Haciz, s. 399-411; HGK, 25.12.2002 T., 12-1098 E., 1108 K.; 12. HD, 06.04.2017 T., 1242 E., 5530 K. [Legalbank (26.10.2021)]. Konu hakkında ayrıca bkz. Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 299-301.

⁶²⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Sabih Arkan, *Ticari İşletme Hukuku*. 25. bs. (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2019), s. 145 vd.; Rıza Ayhan/Hayrettin Çağlar/Mehmet Özdamar, *Ticari İşletme Hukuku Genel Esaslar*. 14. bs. (Ankara: Yetkin, 2021), s. 227 vd.

⁶²⁵ Cumhuriyet Boyacıoğlu, *Ticaret Unvanı* (Ankara: Nobel Yayın, 2006), s. 1; Aziz Serkan Arslan, “Gerçek Kişi İsminden Oluşan Ticaret Unvanı ve Markanın Haczedilebilirliği”, *Zirve Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 1 (2012), s. 110-111. Başka tanımlar için bkz. Arkan, s. 279; Ayhan/Çağlar/Özdamar, *Ticari İşletme*, s. 298; Yılmaz, *Sözlük*, s. 700; Boyacıoğlu, s. 1-7. Yazarın yaptığı genel tanıma göre ticaret unvanı, “*ticari hayatta kullanılan, oluşumu ve kullanılması özel olarak düzenlenmiş, tacirle olduğu kadar ticari işletmeyle de bağlantısı bulunan, hukuki, cezai ve idari yönden korunma altına alınmış, ekonomik değeri bulunan gayrimaddi nitelikteki bir tanıtma aracıdır*” (Boyacıoğlu, s. 7).

⁶²⁶ Boyacıoğlu, s. 3-7, 59-64.

⁶²⁷ Buradaki gerekçenin, ticari işletmenin faaliyeti sonucunda değer kazanan ticaret unvanının, işletmeden ayrı bir şekilde devredilerek eski işletmenin faaliyette bulunduğu yönünde bir izlenimle halkın aldanmasının önlenmesi olabileceği ifade edilmiştir (Arkan, s. 289, dn. 3).

Burada öncelikle, ilgili hükümlere uygun bir şekilde yapılabilecek ekler ile kısaltılmadan yazılacak ad ve soyaddan oluşan gerçek kişi tacirlerin ticaret unvanlarının (TTK m. 41) niteliği gereği haczedilip haczedilemeyeceğine kısaca değinmek gerekir.⁶²⁸ Bu konuda kişinin adını ticaret unvanı olarak kullanmasıyla birlikte buna ekonomik bir değer kazandırdığı dikkate alınmalı ve böyle bir ticaret unvanının haczedilebilir nitelikte olduğu kabul edilmelidir.⁶²⁹ Nitekim gerçek kişilerin ad ve soyadından oluşan ticaret unvanı, medeni hukuktaki kişilik hakkı kapsamında değerlendirilseydi⁶³⁰ kanun koyucu, TTK m. 49/f. 2 son cümlede yer alan “*Devir hâlinde devralan, unvanı aynen kullanma hakkına sahiptir*” şeklindeki hükümde, gerçek kişilerin ticaret unvanlarını saklı tutardı.⁶³¹ Sonuç olarak, TTK m. 49/f. 1’deki hüküm çerçevesinde, ticaret unvanının işletmeden ayrı olarak devrinin ve dolayısıyla haczinin caiz olmadığı;⁶³² ancak, gayri maddi mallardan kabul edilen ticaret unvanının, işletmeyle birlikte haczedilebileceği kanaatindeyiz.⁶³³

c) Kıymetli Evrakın İçerdiği Haklar

Kıymetli evrakın tanımının yapıldığı TTK m. 645 uyarınca, “*Kıymetli evrak öyle senetlerdir ki, bunların içerdikleri hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemediği gibi başkalarına da devredilemez*”.⁶³⁴ Buna göre örneğin, kıymetli evraktan kaynaklanan bir alacak hakkının, senetten ayrı bir şekilde tek başına devredilmesi mümkün değildir;

⁶²⁸ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Arslan, A. S., Ticaret Unvanı, s. 110 vd.

⁶²⁹ Aynı şekilde bkz. Arslan, A. S., Ticaret Unvanı, s. 111-118.

⁶³⁰ Bu tür markaların haczedilmesi, TMK m. 24 bakımından kişilik haklarına tecavüz oluşturuyorsa haciz yapılmamalıdır (Ünal Tekinalp, *Fikrî Mülkiyet Hukuku*. 5. bs. (İstanbul: Vedat, 2012), s. 466). Ayrıca bu yöndeki görüş ve bunun eleştirisi hakkında bkz. Arslan, A. S., Ticaret Unvanı, s. 111-118.

⁶³¹ Madde gerekçesine göre, “... *hükme, ticaret unvanını devralan kişinin herhangi bir değişiklik yapmaya zorunlu olmadan unvanı kullanması hakkını veren bir ek yapılarak unvandaki değer korunmuştur*” [<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c032/tbmm23032022ss0096.pdf> (10.05.2023)]. Bakıldığında burada ticaret unvanının ayrı bir değer taşıdığı ifade edilmiştir. Nitekim doktrindeki bir görüşe göre, “*Gerçek kişi tacirlerde, kişinin ad ve soyadı ticari hayatta aynen kullanılsa bile ismin, ticaret unvanı olarak ayrı bir hukuki statüye bağlanması zorunludur*” (Arkan, s. 279).

⁶³² Ansay, İcra, s. 94-95; Boyacıoğlu, s. 45, 107; Nur Bolayır, “Fikrî Mülkiyet Haklarında Cebrî İcra Sistemi”, *DEÜHFD, Prof. Dr. Hakan Pekantez’e Armağan*, C. 16 (2014), s. 2541; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 33. Alman Ticaret Kanunu (*Handelsgesetzbuch* § 23) uyarınca da ticaret unvanının, ticari işletmeden ayrı olarak devredilememesinden dolayı, tek başına haczedilemeyeceği ifade edilmektedir (Rosenberg/Gaul/Schilken/Becker-Eberhard/Lakkis, § 34, kn. 10; Üstündağ, İcra, s. 170-171, dn. 505; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 33).

⁶³³ Ticari işletmenin iktisadi unsurları arasında sayılan ticaret unvanının, devredilebilen mal varlığı haklarından olduğu yönünde bkz. Ayhan/Çağlar/Özdamar, Ticari İşletme, s. 293. Ticaret unvanının haczedilebileceği hususunda bkz. Arslan, A. S., Ticaret Unvanı, s. 114.

⁶³⁴ Kıymetli evrakın tanımı, unsurları ve türleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Bozer/Celal Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*. 10. bs. (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2021), s. 8 vd.; Mehmet Özdamar/Kürşat Göktürk/Mehmet Çelebi Can/Esra Kaşak, *Kıymetli Evrak Hukuku*. 2. bs. (Ankara: Adalet, 2021), s. 37 vd.

hakkın devri, kıymetli evrakın da devrine bağlıdır.⁶³⁵ Benzer şekilde, ipotekli borç senetleri ve irat senetleriyle ilgili olarak TMK m. 923/f. 1 gereğince, “*Nama veya hamile yazılı ipotekli borç senedi veya irat senedindeki alacak, ancak senet üzerindeki zilyetlikle birlikte devir veya rehin edilebilir veya başka bir tasarrufa konu olabilir*”. Bu senetlerdeki alacağın devrine ilişkin TMK m. 924/f. 1’e göre, “*İpotekli borç senedindeki veya irat senedindeki alacağın devri, rehin senedinin teslim edilmesine bağlıdır*”. Dolayısıyla buradaki kıymetli evrak türlerinde de hakkın devri için senedin de devredilmiş olması aranmaktadır.⁶³⁶ Bunların bir sonucu olarak, kıymetli evrakın içerdiği hakkın, senetten ayrı olarak haczedilemeyeceği, ancak senetle birlikte haczedilebileceği söylenebilir.⁶³⁷

3. Takas Sınırlamasının Haczedilmezlik Sağlayıp Sağlamayacağı Sorunu

Borcu sona erdiren sebeplerden biri olan takasla ilgili TBK m. 144’te öngörülen ve “takas engeli”, “takas yasağı” şeklinde de ifade edilen⁶³⁸ sınırlamaların ayrıca haczedilmezlik sağlayıp sağlamayacağına da değinmek gerekir. Takasın şartlarının düzenlendiği TBK m. 139/f. 1 uyarınca, “*İki kişi, karşılıklı olarak bir miktar para veya özdeş diğer edimleri birbirine borçlu oldukları takdirde, her iki borç muaccel ise her biri alacağını borcuyla takas edebilir*”. Kanuna göre, “*Takas, ancak borçlunun takas iradesini alacaklıya bildirmesiyle gerçekleşir. Bu durumda her iki borç, takas edilebilecekleri anda daha az olan borç tutarınca sona erer*” (TBK m. 143/f. 1). Görüldüğü üzere takas, tek taraflı olarak karşı tarafa varması gereken irade beyanıyla kullanılan bozucu yenilik doğuran bir haktır.⁶³⁹ Fakat kanun koyucu bazı alacakların takası için ayrıca alacaklının rızasını aramıştır. Bunlar TBK m. 144’te şu şekilde ifade

⁶³⁵ Bozer/Göle, s. 13-16; Özdamar/Göktürk/Can/Kaşak, s. 42; İbrahim Murat Haznedar, “Kıymetli Evrakların Genel Özellikleri ve Kambyo Senetlerinin Haczi”, *LHD*, S. 8 (2003), s. 1931.

⁶³⁶ Bozer/Göle, s. 554; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 999; Sirmen, s. 637.

⁶³⁷ Kıymetli evrakın devri bakımından geçerli olan senetsiz devir yapılamamasına ilişkin özelliğin, hacizde de geçerli olduğu yönünde bkz. Hayri Domaniç, “Kıymetli Evraka Bağlanması Mümkün Hakların Haciz Kabiliyeti”, *BATİDER*, V/4 (1970), s. 751. Benzer şekilde, borçlunun elindeki kambyo senetlerinin haczinin ancak senedin fiilen ele geçirilmesiyle mümkün olduğu; senet borçlusuna haciz ihbarnamesi gönderilmek suretiyle senede bağlanan alacağın haczinin mümkün olmadığı ifade edilmiştir (Haznedar, s. 1934-1935). Aynı şekilde, ipotekli borç senedi ve irat senedine bağlı alacakların haczinin, ancak bu senetler hakkında işlem yapılmasıyla mümkün olduğu belirtilmiştir (Domaniç, s. 767).

⁶³⁸ Bkz. Fahrettin Aral, *Türk Borçlar Hukukunda Takas*. 2. bs. (Ankara: Yetkin, 2010), s. 110; Hüseyin Murat Develioğlu, *Takas*. 2. bs. (İstanbul: Vedat, 2012), s. 175-178.

⁶³⁹ Eren, F., Genel Hükümler, s. 1300. Takasın hukuki niteliği hakkında ayrıca bkz. Aral, s. 33-39, 125-126; Develioğlu, s. 12-20.

edilmiştir: “Aşağıdaki alacaklar takas haklarının doğumundan sonra, ancak alacaklıların rızasıyla takas edilebilir: 1. Tevdi edilmiş eşyanın geri verilmesine veya bedeline ilişkin alacaklar. 2. Haksız olarak alınmış veya aldatma sonucunda alıkonulmuş eşyanın geri verilmesine veya bedeline ilişkin alacaklar. 3. Nafaka ve işçi ücreti gibi, borçlunun ve ailesinin bakımı için zorunlu olup, özel niteliği gereği, doğrudan alacaklıya verilmesi gereken alacaklar”.⁶⁴⁰

Konuyla ilgili olarak doktrindeki bir görüşe göre, maddi hukuk bakımından takası mümkün olmayan alacakların haczi de caiz değildir.⁶⁴¹ İstisnai ve dar yoruma tabi bir durum olan haczedilmezlik, açıkça düzenlenen hükümler haricinde, maddi hukuk bakımından devir yasağı, kişiye sıkı sıkıya bağlı hakların olması, eşyanın manevi değerinin ağır basması, paraya çevrilmeye elverişli olmama gibi hâllerde de karşımıza çıkmaktadır. Ancak hukukumuzda gerek İİK ve TBK gerekse konuyla ilgili diğer özel kanunlarda, takası mümkün olmayan (daha doğru ifadeyle, alacaklının rızasına bağlanan) alacakların, bu nedenle haczedilemeyeceğine dair bir hüküm tespit edilememiştir. Kanaatimizce bu sebeple bir alacağın haczedilip haczedilemeyeceği, takas edilip edilememesine bağlı değildir.⁶⁴² Bununla birlikte, sosyal düşüncelerle TBK m. 144/b. 3’te düzenlenen alacaklar, zaten İİK m. 83 ve özel kanunlardaki ilgili hükümler çerçevesinde kısmen veya tamamen haczedilememektedir.⁶⁴³ Dolayısıyla takas edilemeyen alacakların

⁶⁴⁰ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Aral, s. 109-126; Develioğlu, s. 177-192.

⁶⁴¹ Uyar/Uyar/Uyar, İİK Şerh C. 1, s. 1540-1541; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 31-32.

⁶⁴² Birbirinden farklı kurumlar olan haciz ile takasın mukayese edilerek, haczedilemeyen alacakların takas da edilemeyeceğini savunan görüşlere karşı yapılan benzer eleştiriler için bkz. ve karşı. Genç Arıdemir, s. 89-90, 95. Buna karşılık, Alman Medeni Hukukunda BGB § 394’e göre, haczedilemeyen alacaklar takas da edilemez. Bu doğrultuda Türk hukukundaki bir görüşe göre, İİK m. 82/f. 1, b. 8-11’de öngörülen haczi caiz olmayan alacaklar takasa da konu olamaz (Develioğlu, s. 191). Bu görüşün, Alman hukukunda olduğu gibi hukukumuzda hukuki bir dayanağının bulunmadığı ve yerinde olmadığı yönündeki karşıt görüş için bkz. Genç Arıdemir, s. 89-90, 95. Mutlak olarak haczedilmezliğin takas yasağı getirmeyeceği konusunda bkz. Aral, s. 121. Ancak bu konuda, yakın zamanda oy çokluğuyla verilen bir Yargıtay kararına göre, haciz yasağı varken, bu yasağı dolanacak şekilde takasa başvurulamaz. Diğer bir deyişle, haczi caiz olmayan bir alacak, takas da edilemez. Karşı oy yazısına göre ise, “... Manevi tazminat, borçlu ve ailesinin bakımı için mutlak surette zaruri alacaklardan değildir, kişilik haklarının ihlali sonucunda manevi zarara karşılık ödenen bir tazminattır. İİK 82/1.11 md. hükmü gereği haczedilemez olması takas mahsubuna engel değildir. Manevi tazminat alacağının takas edilemeyeceğini düzenleyen açık bir hüküm yoktur” [HGK, 10.02.2022 T., 2018/135 E., 2022/104 K. (Lexpera, 10.05.2023)].

⁶⁴³ Doktrindeki bir görüşe göre, bu alacakların geçim ihtiyacından fazla olması hâlinde, artan miktarın takas edilmesi mümkündür (Eren, F., Genel Hükümler, s. 1305). Benzer yönde bkz. Aral, s. 121; Develioğlu, s. 190-191. Öte yandan, “Ücretin korunması” başlıklı TBK m. 407/f. 2’ye göre, “İşveren, işçiden olan alacağı ile ücret borcunu işçinin rızası olmadıkça takas edemez. Ancak, işçinin kasten sebebiyet verdiği yargı kararıyla sabit bir zarardan doğan alacaklar, ücretin haczedilebilir kısmı kadar takas edilebilir”. Dolayısıyla burada haciz takasa göre değil, takas hacze göre belirlenmiştir. Bu hüküm için ayrıca bkz. Develioğlu, s. 192.

haczedilemeyeceğini savunmak, haczedilmezlikle ilgili olarak ayrıca düzenlenen bu hükümlerin gereksiz olduğu sonucuna yol açabileceği gibi, uygulamada karışıklığa da neden olabilecektir. Takas ve haczedilmezlik hakkındaki hükümlerin benzer noktaları bulunsa da kanun koyucu, takasla ilgili söz konusu sınırlamalar varken bu haczedilmezlik hâllerini düzenlemiş ve takas sınırlamaları ile haczedilmezlik hâllerinin amaç ve fonksiyonlarının birbirinden farklı olduğunu ortaya koymuştur.

Öte yandan icra takibindeki borçlunun, TBK m. 144/b. 1 ve 2 uyarınca tevdi edilmiş ya da haksız olarak alınmış veya aldatma sonucunda alıkonulmuş eşyanın geri verilmesine veya bedeline ilişkin alacaklarının haczinin caiz olduğu kanaatindeyiz. Burada takası alacaklının rızasına bağlamakla kısaca, “tevdi edilmiş eşyada güvenin korunması, diğer durumda ise başka bir şekilde tahsil edilemeyecek bir alacağa takas yoluyla ulaşabilmek için borçluya ait bir eşyanın hukuka aykırı şekilde elde edilerek ihkak-ı hakta bulunulmasının önlenmesi” amaçlanmıştır.⁶⁴⁴ Ancak, hukuki işlem veya fiilin tarafı olmayan (üçüncü bir kişi olarak) alacaklı, bu durumdan etkilenmemeli ve başka bir nedenden kaynaklanan alacağının tahsili için bu alacaklar (TBK m. 144/b. 1 ve 2) haczedilebilmelidir.⁶⁴⁵ Zira açıkça düzenlenen bir haczedilmezlik hâli ya da devir, nitelik veya paraya çevrilebilme gibi hususlar bakımından bir engel yoksa, haczin konusunu ve dolayısıyla alacaklının mülkiyet hakkını, takasa rızanın olup olmamasına göre sınırlayan bir yorumun, Anayasa’ya, kanun koyucunun amacına ve haczedilmezliğin niteliğine aykırı olduğu kanaatindeyiz. Aksi takdirde, örneğin, bazı borçlular, alacaklılarından mal kaçırmak amacıyla saklama sözleşmesi (TBK m. 561 vd.) yaparak⁶⁴⁶ mallarını bir başkasına bırakabilirler. Dolayısıyla ayrıca kötü niyetli borçluların bu tür davranışlarına yol açarak, alacaklının menfaatlerinin zedelenmesine neden olabileceğinden, maddi hukuk bakımından takası mümkün olmayan alacakların

⁶⁴⁴ Develioğlu, s. 181, 186. Haksız olarak alınmış veya aldatma sonucunda alıkonulmuş eşyanın geri verilmesine veya bedeline ilişkin alacaklar bakımından aynı yönde bkz. Aral, s. 115.

⁶⁴⁵ Bununla birlikte, kendisine İİK m. 89 uyarınca haciz ihbarnamesi tebliğ edilen takip borçlusunun borçlusu ve aynı zamanda alacaklısı olan üçüncü kişinin, kanundaki hükümler çerçevesinde takas itirazında bulunması; usulüne uygun bir şekilde yapılan takas neticesinde, alacak kısmen veya tamamen sona ereceğinden, gerçekleştirilen haciz işleminin de aynı miktarda hükümsüz hâle gelmesi söz konusu olabilir. Burada takasın mümkün olup olmadığı, hangi şartlarla gerçekleştirilebileceği ve etkileri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Kuru, İcra C. 1, s. 722-724; Yavaş, Haciz, s. 42, 80-82, 106; Akil, Haciz, s. 88-91; Aral, s. 76-78, 202; Develioğlu, s. 149, 218, 257.

⁶⁴⁶ Alacaklının rızasıyla takas edilebilen alacaklarla ilgili olarak TBK m. 144/b. 1’de yer alan “tevdi edilmiş eşya” ifadesinden, saklama sözleşmesi uyarınca bir tarafın diğerine saklaması için verdiği eşya anlaşılır (Aral, s. 111; Develioğlu, s. 181).

haczedilemeyeceği yönündeki görüşe katılmıyoruz. Ancak vurgulamak gerekirse, söz konusu eşya hakkında kabul edilen bir haczedilmezlik hâli varsa bu husus dikkate alınarak işlem yapılmalıdır.⁶⁴⁷

D. Maddi Hukuka İlişkin Kanunlarda Açıkça Düzenlenen Haczedilmezlik Hâlleri

Kanunda devrin yasaklanması veya niteliği dolayısıyla geniş anlamda haczedilmezlik kapsamında değerlendirilen mal ve haklar dışında, maddi hukuka ilişkin kanunlarda haczi kısmen veya tamamen yasaklanan mal ve haklar da bulunmaktadır. Bunlar da dar (gerçek) anlamda haczedilmezlik hâlleri olarak değerlendirilmektedir.

1. Aile Yurdu ve Eklentileri

Maddi hukukta doğrudan düzenlenen haczedilmezlik hâlleri kapsamında ilk olarak, TMK m. 386-395'te düzenlenen aile yurdu ve eklentilerinin haczedilmezliği konusu ele alınacaktır. Uygulama alanı pek bulunmayan bu müessese, aileyi ekonomik sıkıntılara karşı korumak için getirilmiştir.⁶⁴⁸ Kişiler, gerekli şartları sağlayarak bir ailenin barınmasına ve geçimine yetecek ölçüde konutları, tarıma veya sanayiye elverişli taşınmazları, eklentileriyle birlikte aile yurdu hâline getirebilirler (TMK m. 386 vd.).⁶⁴⁹ Tasarruf hakkının sınırlanması başlıklı TMK m. 391 uyarınca, “*Aile yurdu hâline*

⁶⁴⁷ Ayrıca burada belirtmek gerekir ki, TBK m. 144/f. 1, b. 1 ve 2 çerçevesinde bakıldığında, haczi caiz olmayan bir malın bedelinin de haczedilmezlikten yararlanıp yararlanamayacağı hususu tartışmalıdır. Bu konuda doktrindeki bir görüşe göre, haczedilemeyen malın kendisi çeşitli sebeplerle borçlunun elinde bulunmayıp bedelinin varlığı hâlinde, eğer bu bedelin de aynı amaçlarla kullanılacağı ispatlanırsa, örneğin, yok olan bir eşyanın yerine aynı amaçları karşılayacak başka bir eşya alınacaksa söz konusu ikame bedelin de haczedilememesi gerekir (Postacioğlu/Altay, s. 419-421; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 275-276). Ancak, borçlunun kendi isteğiyle haczi caiz olmayan bir malını satması durumunda bedelinin haczedilebileceği yönünde görüş için bkz. Berkin, Haciz, s. 116; Berkin, İcrada Hukuk, s. 63. Haczi caiz olmayan malın aynı nitelikte bir mal almak amacıyla satılması durumunda bedelinin de haczedilemeyeceği yönünde ayrıca bkz. Belgesay, s. 206; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 275-276; Osman Duran/Alı Yeşilyurt, “İl Özel idaresi Mallarının Haczi”, *ERÜHFD*, 9/2 (2014), s. 79-80; Duran, s. 773-774. Kanaatimizce, özellikle dış etkenlerden dolayı malın borçlunun elinden çıkması durumunda ikame bedelin de haczedilmemesi, hakkaniyete uygun bir çözümdür. Fakat aynı nitelikte bir mal almak için yapılan satış işlemlerinde, malın bedelinin de haczedilemeyeceği yönündeki görüşe, haczedilmezliğin istisnai ve dar yoruma tabi niteliği gereği temkinli yaklaşılmalıdır. Aksi takdirde, burada yapılacak genişletici bir yorum, menfaat dengesini alacaklı aleyhine bozabilir. Bu nedenlerle, konu hakkındaki belirsizliğin kanunda yapılacak bir düzenlemeyle giderilmesinin daha isabetli olacağı kanaatindeyiz.

⁶⁴⁸ Tekinay, s. 618; Erçin, s. 137-139; Akıntürk/Ateş, s. 463; Amerika ve Kanada kökenli bir kurum olan “aile yurdu”, aynı amaçlarla İsviçre Medeni Kanunu’nda da öngörülmüşse de ülkemizdeki gibi uygulaması pek olmamış (Tekinay, s. 618; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 256) ve İsviçre’de 10.01.2000 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yürürlükten kaldırılmıştır (Öztan, s. 1249).

⁶⁴⁹ Konuyla ilgili olarak bkz. Öztan, s. 1249-1252; Tekinay, s. 618-620; Akıntürk/Ateş, s. 463-465; Erçin, s. 137 vd.; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 256-257.

getirilen taşınmazlar devrolunamaz, rehnedilemez ve kiraya verilemez. Aile yurdu ve ekletileri hakkında, mahkeme eliyle yönetim hâli saklı kalmak kaydıyla, cebrî icra yoluna başvurulamaz". Buna göre, aile yurdu olarak kabul edilen taşınmazlar haczedilemez. Fakat gerekli durumlarda bu kurum mahkemece yönetilir.⁶⁵⁰ Bu hâlde, mahkemenin tapu sicil müdürlüğüne bildirmesi durumunda, taşınmaz üzerine haciz ve benzeri kısıtlamaların kaydedilebileceği ifade edilmiştir.⁶⁵¹

Burada belirtmek gerekir ki, aile yurdunun aksine aile konutu için (TMK m. 194) kanunda bir haczedilmezlik hâli düzenlenmemiştir. Dolayısıyla aile konutunun haczedilmesine bir engel bulunmamaktadır.⁶⁵² Bununla birlikte, aile konutunun, aynı zamanda borçlunun hâline münasip evi olması durumunda,⁶⁵³ İİK m. 82/f. 1, b. 12 gereğince haczi caiz olmayacaktır. Fakat buradaki haczedilmezliğin kaynağı, ilgili taşınmazın aile konutu olması değil, borçlu ve ailesinin hâline münasip evi olmasıdır.⁶⁵⁴

⁶⁵⁰ Öztan, s. 1252-1253; Tekinay, s. 619-620; Erçin, s. 142-143. Nitekim TMK m. 393/f. 1'e göre, "*Malik borçlarını ödemedi acze düşerse, aile yurdunu yönetmek üzere mahkemece bir yönetici atanır*". Bu gibi durumlarda, yönetici, yurdun fazla gelirlerini ellerindeki aciz belgesinin tarihine ve iflâstaki sıralarına göre alacaklılara dağıtır (TMK m. 393/f. 3); fakat borçlu ve ailesinin ihtiyaçları ihlal edilemez (Öztan, s. 1252; Erçin, s. 142).

⁶⁵¹ Erçin, s. 143.

⁶⁵² Dönmez, Aile Konutu, s. 351-352; Topuz, G., Aile Konutu, s. 274-275; Namlı, Haczedilemezlik, s. 3102-3104; Akkırın, s. 95, 98; Aykutalp, s. 442. Ev üzerinde aile konutu şerhinin olmasının hacze engel olmadığı yönünde bkz. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 344. Olması gereken hukuk bakımından, aile konutunun da haczedilmezliğinin düzenlenmesi gerektiği yönünde bkz. Özbay, Feragat, s. 559, 567.

⁶⁵³ Ancak, aile konutu olarak özgülünen her konutun aynı zamanda borçlunun hâline münasip evi sayılması söz konusu olmayabilir. Aynı yönde bkz. Akil, Meskeniyet, s. 799; Özbay, Feragat, s. 558-560. Şöyle ki, "*Eşlerin birlikte seçtikleri, bütün yaşam faaliyetlerinin gerçekleştiği, düzenli olarak yerleşilen ve kullanımı hukuka uygun olan mesken*" şeklinde tanımlanan (Dönmez, Aile Konutu, s. 349; Öztan, s. 298-299; Akıntürk/Ateş, s. 121; Uçar, s. 403; Akkırın, s. 92-94) aile konutu, örneğin, değeri yüksek bir yer olabilir. Bu durumda aile konutu sayılan, ancak borçlu ve ailesinin durumuna göre kıymeti fazla olan söz konusu taşınmaz, İİK m. 82/f. 3 uyarınca bedelinden hâline münasip bir kısmı, ihtiyacını karşılayabilmesi amacıyla borçluya bırakılmak üzere haczedilerek satılabilir. Benzer yönde ayrıca bkz. ve karş. Akkırın, s. 98-100.

⁶⁵⁴ Özbay, Feragat, s. 559-560; Dönmez, Meskeniyet, s. 38-39; Dönmez, Aile Konutu, s. 351-352; Akkırın, s. 95-100; Namlı, Haczedilemezlik, s. 3102-3104. Bu yöndeki bir Yargıtay kararında (12. HD, 25.04.2006 T., 5829 E., 8852 K.) "*TMK'nın 194. maddesi aynen 'Eşlerden biri, diğer eşin açık rızası bulunmadıkça aile konutu ile ilgili kira sözleşmesini fesh edemez, aile konutunu devredemez veya aile konutu üzerindeki hakları sınırlayamaz'* hükmünü içermektedir. Yasal bu düzenleme, aile konutunun tapu sicilinde maliki olan borçlunun borcundan dolayı alacaklıların yapacakları bir icra takibi sonucu satışına engel teşkil etmemektedir"

(Kaçak, s. 69-709). Ayrıca belirtmek gerekir ki, TMK m. 194/f. 1'de "*Eşlerden biri, diğer eşin açık rızası bulunmadıkça, aile konutu ile ilgili kira sözleşmesini feshedemez, aile konutunu devredemez veya aile konutu üzerindeki hakları sınırlayamaz*" denilse de doktrindeki hâkim görüşe ve uygulamadaki yerleşik içtihatlarla göre, bu hüküm cebri icra işlemleri bakımından geçerli değildir (Dönmez, Aile Konutu, s. 351; Topuz, G., Aile Konutu, s. 273-275; Akkırın, s. 95; Aykutalp, s. 442).

2. Umumi Mağazalara Tevdi Edilen Mallar

Haczedilmezliğin açıkça öngörüldüğü bir başka hüküm, Türk Ticaret Kanunu’nda düzenlenen diğer kıymetli evrak türlerinden kabul edilen makbuz senedi ve varant karşılığında umumi mağazalara tevdi edilen mallar hakkındadır. Umumi mağazalar TTK m. 832/f. 1’de şu şekilde tanımlanmıştır: “*Makbuz senedi ve varant verme karşılığında serbest veya gümrüklenmemiş mal ve hububatı, saklama sözleşmesi uyarınca kabul etmek ve tevdi edenlere de bu senetlerle tevdi olunan mal ve hububatı satabilmek veya rehnedebilmek imkânı vermek amacıyla kurulan mağazalara ‘umumi mağaza’ denir*”.⁶⁵⁵

Bu mağazalara tevdi edilen mallar karşılığında, emtiayı temsil eden makbuz senedi ve varant düzenlenerek malı tevdi edene verilir. Böylece mallar fiilen el değiştirmeden, bu senetlerin ciro ve teslim yoluyla devredilmesiyle, makbuz senedinde, tevdi edilen mallar üzerindeki mülkiyet hakkı devredilmiş; varantta ise, devrin yapıldığı kişiye bu mallar üzerinde rehin hakkı sağlanmış olur.⁶⁵⁶ Bu tedavül özelliğinin bir sonucu olarak TTK m. 841 uyarınca, “*Varant ile makbuz senedinin zıyaından, mirastan veya iflastan kaynaklanan uyuşmazlıklar hariç olmak üzere, umumi mağazalara tevdi olunan şeyler üzerinde haciz, el koyma veya rehin yapılamaz*”. Dolayısıyla makbuz senedi ile varantın zıyaından, miras veya iflâstan doğan uyuşmazlıklar hariç olmak üzere, umumi mağazalara tevdi edilen mallar haczedilemez.⁶⁵⁷ Ancak bunun yerine, malları temsil eden makbuz senedi veya varantın üzerine İİK m. 88/f. 1 gereğince haciz konulabilir.⁶⁵⁸

3. Genel Hizmet Sözleşmesi Kapsamında İşçi Ücretleri

Miktar bakımından sınırlı haczedilmezlik hâllerıyla ilgili önemli bir hüküm, Türk Borçlar Kanunu’nun genel hizmet sözleşmesi bölümünde “Ücret alacağının haczi, devri ve rehnedilmesi” başlığıyla m. 410’da düzenlenmiştir. Buna göre, “*(1) İşçilerin ücretinin dörtte birinden fazlası haczedilemez, başkasına devredilemez ve rehnedilemez. Ancak, işçinin bakmakla yükümlü olduğu aile bireyleri için hâkim tarafından takdir edilecek*

⁶⁵⁵ Konuyla ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bkz. Özdamar/Göktürk/Can/Kaşak, s. 291-297; Bozer/Göle, s. 529-538.

⁶⁵⁶ Bozer/Göle, s. 531-535; Özdamar/Göktürk/Can/Kaşak, s. 291-293; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 244.

⁶⁵⁷ Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 244-245; Özdamar/Göktürk/Can/Kaşak, s. 293-294. Yazarların da belirttiği gibi, makbuz senedi ve varant, mal üzerindeki söz konusu hakları temsil ettiğinden, bu senetleri iktisap eden kişilerin, senetlerdeki hakları kazandıklarına dair iyi niyetlerinin korunması gerekir (Özdamar/Göktürk/Can/Kaşak, s. 293-294).

⁶⁵⁸ Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 244. Umumi mağazalardaki malların haczinin, ilgili kıymetli evraka el koymak ve icra dairesince muhafaza altına alınmak suretiyle mümkün olabileceği yönünde bkz. Domaniç, s. 756, 766.

miktar, bu orana dâhil değildir. Nafaka alacaklılarının hakları saklıdır. (2) Gelecekteki ücret alacaklarının devredilmesi veya rehnedilmesi geçersizdir”.⁶⁵⁹ Hem işçinin hem de ailesinin insan onuruna yaraşır bir şekilde hayatlarını devam ettirmelerine hizmet eden bu hükmün neredeyse aynısı İşK m. 35’te düzenlenmiştir. Bu hükümler daha sonra ayrıntılı bir şekilde ele alınacağından, burada detaylı bir değerlendirme yapılmamıştır.⁶⁶⁰

II. DİĞER ÖZEL KANUNLARDA DÜZENLENEN HACZEDİLMEZLİK HÂLLERİ

A. Devlet Malı Sayılan Mallar ve Bunların Haczedilmezliğinin Değerlendirilmesi

1. Genel Olarak

Devlet malı kavramı,⁶⁶¹ İİK’de sadece “Haczi caiz olmıyan mallar ve haklar” başlıklı 82. maddede geçmektedir. Buna göre, “Devlet malları⁶⁶²,⁶⁶³ ile mahsus

⁶⁵⁹ Konu hakkında ayrıca bkz. Eren, F., Özel Hükümler, s. 551-552; Korkmaz Dağlı, s. 20 vd.

⁶⁶⁰ Bkz. aşa. II. Bölüm, II, E, 1.

⁶⁶¹ Bu konuda “kamu malı”, “idare malı”, “hazine malı”, “devlet emvali” gibi kavramların da kullanıldığı görülmektedir (Kırbaş, s. 2-3; Aydın Gülan, *Kamu Mallarından Yararlanma Usullerinin Tâbi Olduğu Rejim* (İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım, 1999), s. 9-13; Çelik, Devlet Malları, s. 32-33). Devlet malı kavramı ve konuyla ilgili terminoloji sorunu hakkında ayrıca bkz. Hasırcı, Devlet Malları, s. 1037-1040. Kamu malları ile devlet mallarının bazı durumlarda birbiriyle örtüşen, fakat farklı kavramlar olduğunu belirten yazara göre, buradaki devlet malları kavramından anlaşılması gereken, devlet tüzel kişiliğinin bizzatıhi sahip olduğu kamusal ve özel mallardır (Hasırcı, Devlet Malları, s. 1039-1040). “Devlet malları” kavramındaki “devlet” ibaresinden bütün kamu tüzel kişileri değil, sadece devlet tüzel kişiliğinin anlaşılacağı hususunda bkz. Kemal Gözler, *İdare Hukuku*. C. 2, 3. bs. (Bursa: Ekin, 2019), s. 901; Yağcı, P., Mülkiyet Hakkı, s. 615.

⁶⁶² Hükmün bu kısmı çalışmanın kapsamı dışında kaldığından, İİK m. 82/f. 1, b. 1 çerçevesinde devlet mallarının haczedilmezliği konusuna kısaca değinilecektir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Aşık, Devlet Malları, s. 57 vd.; Hasırcı, Devlet Malları, s. 1037 vd.; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 74-111.

⁶⁶³ Bu ifadenin, yabancı devlet mallarını kapsayıp kapsamadığı konusuna kısaca değinmek gerekirse, bir görüşe göre, düzenleme, yabancı devlet mallarını da kapsar ve bunların da haczedilememesi gerekir (Postacıoğlu, s. 367). Başka bir görüş ise, yabancı devletlerin kamu hizmetine özgülenmiş mallarının haczedilemeyeceği, fakat ticari faaliyetlere ilişkin mallarının haczedilebileceğini savunmaktadır (Berkin, İcra, s. 215; Uyar, Haczedilmezlik, s. 560). Son olarak, katıldığımız görüşe (Belgesay, s. 211-212; Kuru, El Kitabı, s. 503, dn. 9; Aslan Gündüz, “Yabancı Devlet Malları Üzerinde Cebri İcra Mümkün Müdür?”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 4/1 (1984), s. 14-17; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 96; Hasırcı, Devlet Malları, s. 1056; Postacıoğlu/Altay, s. 452) göre, İİK m. 42/f. 2 uyarınca “Yabancı devlet aleyhine ilamsız takip yoluna başvurulamaz” ise de yabancı devletlerin mallarının haczedilemeyeceği hususunda herhangi bir düzenleme bulunmadığından, İİK m. 82/f. 1, b. 1’deki hükmün, sadece Türk Devleti’nin malları için düzenlendiğini kabul etmek gerekir. Üstelik İİK m. 32/f. 2’ye göre, “Yabancı devlet aleyhine başlatılan ilamlı icra takiplerine ilişkin icra emrinde uluslararası andlaşmalar saklı kalmak kaydıyla, borçlu devlete ait olan mallar hakkında cebri icra yapılabileceği hususu ayrıca ihtar edilir”. Konuyla ilgili tartışmalar için ayrıca bkz. Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 94-96; Gündüz, s. 14-17, 20-21; Hasırcı, Devlet Malları, s. 1055-1056. Yargıtayın bir kararına göre, “İİK.nun 82/1. maddesinde Devlet mallarının haczedilemeyeceği hükmü yer almış olup bu hüküm Türk devlet malları için düzenlenmiş bulunmaktadır. Bu hüküm yabancı devlet mallarını kapsamaz. Türk hukukunda ayrıca yabancı devlet mallarının cebri icra bağımsızlığı hususunda yasal bir

kanunlarında haczi caiz olmadığı gösterilen mallar” haczedilemez. Burada incelenecek özel kanunlarda da çeşitli kurum ve kuruluşların malları devlet malı sayılarak, üçüncü kişilerin müdahalelerine karşı korunmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla hem devlet malları hem de özel kanunlarda malları devlet malı niteliğinde sayılarak hacze karşı korunan kurum ve kuruluşların malları haczedilemez. Çalışmanın konusuyla doğrudan ilgili olan husus özel kanunlardaki düzenlemeler olmakla birlikte, burada konu bakımından kısaca “devlet malı”⁶⁶⁴ ifadesinden ne anlaşılması gerektiğinin ele alınmasında yarar vardır.

Doktrinde yapılan bir tanıma göre, devlet malları gerek kamu hizmetlerine doğrudan doğruya özgülenmiş bulunan gerekse sağladığı mali menfaatler dolayısıyla yararlanılan bütün mallardır.⁶⁶⁵ Bu doğrultuda, devlet malları konusu ele alınırken, devletin kamusal malları ve özel malları gibi ayrımlar yapılmaktadır.⁶⁶⁶ Ancak kanunda,

düzenleme mevcut değildir... Yabancı devlete ait olup ülkede bulunan diplomatik ve konsolosluk amaçları için kullanılmayan mallara taşınmazlara karşı cebri icra mümkündür. Örneğin yabancı devlet diğer devlet topraklarında bir ticari teşebbüs yürütür ve bu amaçla burada malları da varsa cebri icra mümkündür. Yabancı devletin demir yollarına ait vagonları, depoladığı tütünleri, yabancı devletin bir mahalli bankaya yatırılmış ticari teşebbüs için ayrılmış parası, yabancı bir devletin bir fert ile yaptığı sözleşme gereği bankaya teminat olarak yatırılan para, yabancı devletin ticari sahada ticari amaçla kullandığı uçakları vs. gibi malları haczedilebilir...” [12. HD, 24.05.2004 T., 6469 E., 13007 K. (KİBB, 16.11.2022)]. Türk hukukunda yabancı devlet mallarıyla ilgili belirsiz durumun aksine, İsviçre hukukunda yabancı bir devletin veya yabancı bir merkez bankasının egemenlik hakkına hizmet eden mal varlığı değerlerinin haczedilemeyeceği açıkça düzenlenmiştir (SchKG Art. 92/1, 11). Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Winkler, SchKG Art. 92, kn. 73-76. Fransız hukukunda benzer durum için bkz. Yavaş, Haciz, s. 14-15. Bu ülkelerle birlikte, ABD, Almanya, İngiltere ve diğer bazı ülkelerde yabancı devlet mallarıyla ilgili cebri icra bağımsızlığı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Gündüz, s. 8-21. Belirtmek gerekir ki, Türk hukukunda ise, 14.01.1970 tarih ve 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu (RG. 26.01.1970/13409) m. 40’taki bir hükme göre, “III- c) Banka nezdinde bulunan yabancı ülke merkez bankalarına ait para, alacak, mal, hak ve varlıklar haczedilemez, üzerlerine ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz konulamaz”. Kanuna yakın bir tarihte eklenen (Ek: 19.01.2022-7351/1) bu hükmün gerekçesi şöyledir: “Madde ile Merkez Bankaları arasında kurulan ilişkilerin işin gerektirdiği diplomatik hassasiyet ve ekonomik güven temelinde yürütülmesini teminen diğer merkez bankalarının Banka nezdindeki para, alacak, mal, hak ve varlıklarının haczedilememesi amaçlanmaktadır” [https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss301.pdf (02.06.2022)].

⁶⁶⁴ Devlet malı kavramı, 26.05.1927 tarih ve 1050 sayılı Muhasebei Umumiye Kanunu (RG. 14.06.1927/607) m. 2’de şu şekilde tanımlanmıştır: “Devletin emvali Devletçe tarh ve cibayet olunan her türlü tekalif ve rüsum ile Devlete ait nükt ve esham ve her türlü menkul ve gayrimenkul eşya, emval ve kıyem ve bunların hasılat ve icraatı ile bedellerinden terekküp eder”. Benzer tanım için bkz. Yılmaz, Sözlük, s. 163.

⁶⁶⁵ Sıddık Sami Onar, *İdare Hukukunun Umumî Esasları*. C. 1, 3. bs. (İstanbul: Hak Kitabevi, 1966), s. 1287; Ulukapı, *Haczedilmezlik*, s. 139. Başka tanım için bkz. Kırbas, s. 1-4; Aşık, *Devlet Malları*, s. 59-60; Taşpınar, *Haczedilmezlik*, s. 74-75

⁶⁶⁶ Konu hakkındaki tasnifler için bkz. Düren, s. 9 vd.; Onar, s. 1287 vd.; Kırbas, s. 4-22; Gülan, *Kamu Malları*, s. 14 vd.; Gözler, *İdare C. 2*, s. 844 vd.; Taşpınar, *Haczedilmezlik*, s. 75-83; Hasırcı, *Devlet Malları*, s. 1040-1047; Çelik, *Devlet Malları*, s. 34-36; Hasırcı, *Belediye Malları*, s. 2829-2835. Belirtmek gerekir ki, kamu tüzel kişilerin mülkiyetinde olup, kamu yararına tahsis edilmiş olan mallar kamusal mallar, kamu yararına tahsis edilmemiş olanlar ise kamu tüzel kişilerin özel malları olarak ifade edilmektedir (Gözler, *İdare C. 2*, s. 844-845; Duran/Yeşilyurt, s. 81-82). Benzer şekilde bkz. Akil, *Haczedilmezlik*, s. 106-107.

devletin veya malları devlet malı niteliğinde sayılan kurumların mallarının herhangi bir ayırım yapılmaksızın haczedilemeyeceğinin düzenlendiği ve bu ifadenin her türlü malı kapsayacak şekilde kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla mevcut hükümlerden gerek kamusal gerekse özel malların haczinin mümkün olmadığı sonucu çıkartılmaktadır.⁶⁶⁷

Türk hukukunda eskiden beri var olan⁶⁶⁸ devlet mallarının haczedilmezliğine dair düzenlemenin, doktrinde belirtilen gerekçelerine kısaca değinmekte fayda vardır. Öncelikle kanun koyucu burada kişilerin alacağına karşılık olarak kamu yararını üstün tutmuştur.⁶⁶⁹ Zira kamunun faydalandığı devlet mallarının haczinin, yürütülen kamu hizmetlerinin aksamasına neden olacağı savunulmaktadır.⁶⁷⁰ Başka bir gerekçe olarak da “devletin borçlarını rızasıyla ödeyeceği, ödenmeme durumunda cebri icrayı yürütenin zaten devletin kendisi olduğu, bunu da kendisine karşı kullanmasının düşünülemeyeceği” fikri gösterilmektedir.⁶⁷¹ Ancak belirtmek gerekir ki, bu düzenlemelerin haklı yönleri olmakla beraber, daha önce de ifade edildiği üzere, devletin ve aşağıda ele alınacak kurum

⁶⁶⁷ Bu hüküm kapsamında devletin kamusal malları ve özel malları ayırımı yapılmadan, tümünün haczinin yasaklandığı yönünde bkz. Onar, s. 1400; Düren, s. 76; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 83; Gülan, Devlet, s. 22-23; Gözler, İdare C. 2, s. 901-903; Kırbas, s. 27-29; Gülan, Kamu Malları, s. 147-148; Çelik, Devlet Malları, s. 38-40; Hasırcı, Devlet Malları, s. 1052-1055; Bahtiyar Akyılmaz/Murat Sezginer/Cemil Kaya, *Türk İdare Hukuku*. 14. bs. (Ankara: Savaş, 2021), s. 621; Sirmen, s. 16-22; Alihocagil, s. 118.

⁶⁶⁸ Bkz. yuk. I. Bölüm, I, B, 3. Buna karşılık, yapılan araştırmalar çerçevesinde, daha önce de değinildiği üzere gerek mehz Kanun'da (SchKG) gerekse diğer ülkelerin incelenen kanunlarında kural olarak, devlet mallarının haczedilemeyeceği yönünde bir hüküm tespit edilememiştir [İsviçre, Fransa ve Almanya için benzer şekilde bkz. Karayalçın, s. 129; Akil, Haczedilmezlik, s. 104, dn. 2; Çelik, Devlet Malları, s. 39; YHGK, 26.02.2003 T., 116 E., 111 K. (KİBB, 28.03.2023)]. Ancak Alman hukukunda ZPO § 882a'da federal devlete, eyaletlere veya kamu tüzel kişilerine karşı para alacağına ilişkin takip yapılabilmesi, ilgili kuruluşa bildirim ve belli bir sürenin geçmesi şartına bağlanmıştır. Ayrıca kamu hizmetinin yerine getirilmesi için zorunlu olan veya devredilmesi kamu yararına aykırı bulunan malların da haczedilemeyeceği ifade edilmiştir (Karayalçın, s. 129; Aşık, Devlet Malları, s. 69).

⁶⁶⁹ Belgesay, s. 218; Uyar, Haczedilmezlik, 559-560; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 169; Akyılmaz/Sezginer/Kaya, s. 621; Düren, s. 76; Vildan Peksöz, “Spor Kulüplerinin Özel Müzelerinde Yer Alan Kültür Varlığı Niteliğindeki Mallarının Haczi”, *SÜHFD*, 28/3 (2020), s. 946; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 337; Hasırcı, Devlet Malları, s. 1056-1057; Aşık/Oruç/Tok/Saçar, s. 169-170.

⁶⁷⁰ Düren, s. 76; Ansay, İcra, s. 99; Berkin, İcrada Hukuk, s. 64-66; Yılmaz, Devlet Malı, s. 601-602; Onar, s. 2000, 1320; Peksöz, s. 946; Görgün/Börü/Kodakoğlu, İcra, s. 195; Ulukapı, Haczedilmezlik, s. 138. Bu gerekçeler hakkında eleştiriler için bkz. Berkin, İcrada Hukuk, s. 64-66; Aşık, Devlet Malları, s. 64 vd.; Gülan, Devlet, s. 27-29; AYM, 21.10.1992 T., 13 E., 50 K. sayılı kararındaki karşı oy yazıları (RG. 30.06.1993/21623).

⁶⁷¹ Kuru, Haciz, s. 283; Postacıoğlu, s. 366; Postacıoğlu/Altay, s. 451-452; Uyar, Haciz, s. 512-513; Onar, s. 1999; Uyar, Haczedilmezlik, 559-560; Yılmaz, Devlet Malı, s. 601-602; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 96-100; Ulukapı, Haczedilmezlik, s. 138-139. Doktrinde bir görüşe göre devlet zaten borcunu ödeyecekse aslında korunmaya da ihtiyacı yoktur (Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 169; Aşık, Devlet Malları, s. 66, 71; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, İcra Hukuku, s. 282). Aynı yönde, bunun bir çelişki doğurduğu hususunda bkz. Akyılmaz/Sezginer/Kaya, s. 621.

ve kuruluşların mallarının tamamının haczin dışında tutulması, taraflar arasındaki menfaat dengesi ve bazı temel hak ve hürriyetler bakımından sakıncalı olup, söz konusu hükümlerin yeniden gözden geçirilmesi gerekir. Aksi takdirde, bu durum kanuna karşı hileye⁶⁷² yol açabilir ve borcun geç ödenmesi veya hiç ödenmemesi gibi sonuçlar ortaya çıkarabilir. Nitekim, uygulamada mahkeme kararlarına rağmen, devlet mallarının haczedilmezliğinin arkasına sığınarak borcun ödenmediği, “devlet borcunu vadesinde ödemez” şeklinde bir anlayışın oluştuğu yönünde eleştiriler bulunmaktadır.⁶⁷³ Bu nedenle doktrinde devlete karşı takip yapmanın anlamının kalmayacağına dikkat çekilerek, devlet mallarının ayrıma tabi tutulup, devletin özel mallarının haczine izin verilebileceği savunulmaktadır.⁶⁷⁴ Benzer eleştiri ve öneriler, aşağıda incelenecek kurum ve kuruluşların mallarının haczedilmezliğinde de ayrıca ele alınacaktır.

Devlet mallarının haczedilmezliğinin düzenlendiği İİK m. 82/f. 1, b. 1’in kapsamının belirlenmesinde, genellikle 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu’nun⁶⁷⁵ hükümlerinden yararlanıldığı görülmektedir.⁶⁷⁶ Bu konuda doktrindeki bir görüş, söz konusu Kanun uyarınca, merkezi yönetim bütçesine tabi olan bütün idare ve kurumların her türlü mallarının (kamusal mal-özel mal ayrımı yapılmaksızın) İİK m. 82/f. 1, b. 1 anlamında devlet malı sayılacağını ve haczedilemeyeceğini savunmaktadır. Buna göre, (I) sayılı cetvelde yer alan genel bütçe kapsamındaki kamu idarelerinin malları ile (II) sayılı cetveldeki kamu kurum ve kuruluşlarının ve (III) sayılı cetveldeki

⁶⁷² Kanuna karşı hile kavramı ve örnekleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Hakkı Mert Doğu, *Kanuna Karşı Hile* (İstanbul: On İki Levha, 2023), s. 5 vd.

⁶⁷³ Aşık, Devlet Malları, s. 65-66, 71. Anayasa Mahkemesinin bir kararı çerçevesinde aynı yönde eleştiriler ve çözüm önerileri için bkz. İbrahim Aşık, “Anayasa Mahkemesinin Bireysel Başvuru Kapsamında Devlet Mallarının Haczedilmezliği Kuralına İlişkin Değerlendirmesi Bağlamında Bir İnceleme”, *Prof. Dr. Ramazan Arslan’a Armağan*, C. 1 (Ankara: Yetkin, 2015), s. 260-265.

⁶⁷⁴ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 337. Benzer yönde eleştiri ve öneriler için bkz. Hasırcı, Devlet Malları, s. 1057 vd. Doktrindeki bir görüşe göre, bu konuda ilk olarak geçiş dönemi hükmüyle devletin özel ve kamu mallarının ayrımı yapılarak özel mallarının haczine imkân tanınmalı, daha sonra ise devlet mallarının haczedilmezliği düzenlemesi tamamen kaldırılmalıdır (Aşık, Devlet Malları, s. 69, 89). Konuya ilişkin eleştiriler ve devlet mallarının haczedilmezliğiyle ilgili hükmün kanundan çıkarılması hususunda bkz. Karşlı, İcra, s. 284-287. Devletin özel mallarının haczedilebilmesi gerektiği yönünde bkz. Berkin, İcra Hukuk, s. 64-66; Yavaş, Haciz, s. 13-14; Atalı/Ermenek/Erdoğan, İcra, s. 202-205; Yağcı, P., Mülkiyet Hakkı, s. 615; Çelik, Devlet Malları, s. 58; Alihocagil, s. 118-120. Ayrıca, kamu tüzel kişilerinin özel hukuk hükümlerine tabi olan mallarının İİK m. 82/f. 1, b. 1 kapsamında devlet malı sayılamayacağı ve haczedilebileceği ifade edilmiştir (Kuru, El Kitabı, s. 503).

⁶⁷⁵ 10.12.2003 T. ve 5018 sa. Ka. (RG. 24.12.2003/25326).

⁶⁷⁶ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Hasırcı, Devlet Malları, s. 1047-1069.

düzenleyici ve denetleyici kurumların malları haczedilemez.⁶⁷⁷ Bu görüş çerçevesinde değerlendirildiğinde, (II) ve (III) sayılı cetvelde yer alan kurumların mallarıyla ilgili, özel kanunlarda düzenlenen devlet malı niteliğinde sayılma ve haczedilmezlik hükümlerinin gereksiz olduğu sonucuna varılır.⁶⁷⁸

Kanaatimizce kanun koyucu burada abesle iştigal etmiş olamaz. Bu düzenlemeler, var olan boşluğu ve belirsizliği gidererek ilgili kamu kurumlarının mallarını korumak amacıyla yapılmıştır. Ancak burada hem konu hakkındaki tereddüt ve tartışmaları⁶⁷⁹ kısmen gidermek hem de haczedilmezlikle ilgili hükümleri hukuki güvenlik ilkesine daha uygun bir hâle getirmek için ilk olarak yapılması gereken, kanunda devlet malı kavramından ne anlaşılması gerektiğinin açıkça düzenlenmesidir.⁶⁸⁰ Ayrıca konu hakkında her bir özel kanunda ayrı düzenleme yapmak yerine, İİK’de devlet malları kavramından ne anlaşılacağıının, hangi kurum ve kuruluşların, ne tür mallarının (*kanaatimizce, sadece kamu hizmetinde fiilen kullanılan mallarının*) ve hangi gelirlerinin⁶⁸¹ devlet malı sayılıp haczedilemeyeceğinin, 5018 sayılı Kanun’a atıf yapılarak veya daha kapsayıcı bir şekilde belirlenmesi⁶⁸² ve özel kanunlarda yer alan ilgili düzenlemelerin kanunlardan çıkarılarak mevzuat karmaşasına son verilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Bu önerimiz, kurumlar arasında eşitsizlik-eksik düzenleme tartışmalarını ortadan kaldırmak açısından da önemlidir.⁶⁸³ Zira aşağıda görüleceği üzere, aynı cetvelde

⁶⁷⁷ Gözler, İdare C. 2, s. 902-903; Duran/Yeşilyurt, s. 70. Buna karşılık, burada (III) sayılı cetvelde yer alan düzenleyici ve denetleyici kurumların mallarının haczedilmezliği için kuruluş kanunlarında özel düzenlemenin bulunması gerektiği belirtilmiştir (Postacıoğlu/Altay, s. 452-454; Çelik, Devlet Malları, s. 42). Benzer yönde bkz. ve karşı. Aşık, Devlet Malları, s. 59, dn. 2. Ayrıca, önceki Kanun (1050 sayılı Kanun) zamanında savunulan bir görüşe göre hem genel hem de katma bütçeli dairelerin malları, İİK m. 82 anlamında devlet malı sayılmıştır (Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 84).

⁶⁷⁸ Benzer eleştiri için bkz. Hasırcı, Devlet Malları, s. 1051.

⁶⁷⁹ Bu konudaki görüşlerin değerlendirilmesi ve çeşitli eleştiriler hakkında bkz. Hasırcı, Devlet Malları, s. 1048-1053.

⁶⁸⁰ Benzer öneri için bkz. Atalı/Ermenek/Erdoğan, İcra, s. 203; Hasırcı, Devlet Malları, s. 1053. Ayrıca, devlet mallarının haczedilmezliğine ilişkin hükmün, hukuki güvenlik ilkesine uygun olmadığı yönünde bkz. Köksoy, s. 175-188; Hasırcı, Devlet Malları, s. 1058-1060.

⁶⁸¹ Bu konuda örnek olarak, il özel idareleri ile belediyelerin mallarının haczedilmezliğine dair hükümlere bakılabilir (aşa. II. Bölüm, II, B).

⁶⁸² Benzer yönde görüş için bkz. Hasırcı, Devlet Malları, s. 1053, 1069. Yazara göre, “*İcra ve İflâs Kanunu m. 82,1, 1 uyarınca haczedilemeyeceği belirtilen Devlet mallarının kapsamına hangi malların girdiğinin, ya 5018 sayılı Kanun bazında ya da kamu hizmeti yerine getirme bazında, açık bir şekilde düzenleme konusu yapılması ve bu konuda var olan belirsizliğin giderilmesi gerekmektedir*” (Hasırcı, Devlet Malları, s. 1053). Bütçesi 5018 sayılı Kanun’a göre hazırlanmayan kamu tüzel kişileri de düşünüldüğünde (DASK gibi) tek başına bu kanuna atıf yapılması yeterli olmayabilir.

⁶⁸³ Eşitlik ilkesinin kamu tüzel kişileri arasında geçerli olup olmadığı yönünde bkz. Öden, Eşitlik İlkesi, s. 153-154, 166-170. Eşitsizlik-eksik düzenleme ilişkisi hakkında bkz. Gözler, Anayasa Hukuku, s. 253-256. Eşitsizliğin bazı durumlarda eksik düzenlemeden kaynaklandığını belirten yazar, bir gruba tanınan bir hakkın sırf diğer gruba tanınmamış olmasından dolayı söz konusu hükmün iptal

yer alıp aynı niteliği haiz kamu kurumlarından bir kısmının malları için açıkça haczedilmezlik hâli öngörülmüşken, bazılarının malları için böyle bir düzenleme yapılmamıştır. Bunun makul bir gerekçesinin olmadığı ve dolayısıyla, yapılacak düzenleme ile bu farklılık ve eksikliklerin de giderilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Mevcut düzenlemeler kapsamında değerlendirildiğinde ise haczedilmezlik hâllerinin dar yorumlanması gereken istisnai hükümler olduğu unutulmamalıdır. Bu konuda yapılacak genişletici bir yorum, ilgisiz birçok kurum veya kuruluşun her türlü malının haczedilememesi ve bu nedenle kişilerin alacaklarına ulaşamaması sonucunu ortaya çıkarır.⁶⁸⁴ Dolayısıyla, burada özellikle alacaklının mülkiyet hakkı sınırlandığından, bu hakkı en az sınırlayan yorum tercih edilmelidir.⁶⁸⁵ Bu çerçevede bakıldığında, İİK m. 82'deki “devlet malı” ifadesinden sadece, 5018 sayılı Kanun uyarınca (I) sayılı cetvelde yer alan genel bütçe kapsamındaki kamu idarelerinin⁶⁸⁶

edilemeyeceğini, eksikliğin kanun koyucu tarafından giderilmesi gerektiğini ifade etmektedir (Gözler, Anayasa Hukuku, s. 253-254). Ayrıca, bazı kurumların her türlü malları için düzenlenen haczedilmezlik hükümlerinin, gerçek kişilerin ve özel hukuk tüzel kişilerinin benzer mallarıyla karşılaştırıldığında, eşitlik ilkesine uygun olmadığı yönünde bkz. yuk. I. Bölüm, II, D.

⁶⁸⁴ Hasırcı, Devlet Malları, s. 1053. YHGK'nın 26.02.2003 T., 116 E., 111 K. sayılı kararında, “Haczedilmezlik kuralının, gerek uluslararası karşılaştırmalı hukukta gerek öğretide, gerekse son yıllarda geliştirilen Anayasa Mahkemesi ve yargısal görüşlerde sınırlandırılması gerektiği ve bu düzenlemenin son derece ayrıksal (istisnai) durumlarda söz konusu olması gerektiği bu bağlamda bir kamu tüzel kişisinin mal ve gelirlerinin haczedilmemesi için özel yasasında açık hükmün bulunması gerektiği, aslolanın her özel ve tüzel kişinin borcunu zamanında ödemesi olduğu, bunun gerek hukuk devleti ve hak arama özgürlüğünün gerekse de ekonomik ve sosyal hayatın bir sarsıntıya uğramadan devamının sağlanmasının gereği olduğu...” belirtilmiştir [Lexpera (18.11.2022)]. Benzer karar için bkz. Y. 12. HD, 13.03.2012 T., 2011/22461 E., 2012/7521 K. [Legalbank (05.01.2023)].

⁶⁸⁵ Hak arama hürriyeti için benzer şekilde bkz. ve karşı. Ali Cem Budak/Varol Karaaslan, *Medenî Usul Hukuku*. 6. bs. (İstanbul: Filiz, 2022), s. 18. Temel hak ve özgürlükleri koruyucu yönde yorum yapılması gerektiği hususunda bkz. Muhammet Özkes/Pınar Çiftçi, “Anayasa Mahkemesinin Aile Konutunun Haczedilmezliği (Eşin Meskeniyet İddiası) Hakkındaki Kararı Çerçevesinde Tespit, Değerlendirme ve Eleştiriler”, [https://blog.lexpera.com.tr/anayasa-mahkemesinin-aile-konutunun-haczedilmezligi-hakkindaki-karari-degerlendirme/ (17.09.2023)], s. 2. Kıyas ile ilgili olarak, bu yöntemle yasal hükmün genişletilmesinin, kişi hak ve özgürlükleri aleyhine sınırlandırıcı nitelikte olamayacağı; ancak, bunların korunması ve genişletilmesi amacıyla mümkün olabileceği ifade edilmiştir (Fuat Altuntaş, *Hukukta Akıl Yürütme Yöntemi Olarak Kıyas (Analoji)*, (İstanbul: On İki Levha, 2021), s. 151-156). Bunun hak temelli bir yorum olduğu hususunda bkz. Köküsarı, *Hukuki Güvenlik*, s. 121-122; Altuntaş, s. 152. Ayrıca kuralların geniş, istisnaların dar yorumlanacağı; hürriyetin asıl, sınırlamanın istisna olduğu ve hürriyetin geniş, sınırlamanın ise dar yorumlanacağı ilkeleri hakkında bkz. Kemal Gözler, “Yorum İlkeleri”, s. 33-57 [https://www.anayasa.gen.tr/yorum-ilkeleri.pdf (27.02.2024)].

⁶⁸⁶ 5018 sa. Ka. m. 12'ye göre, “Genel bütçe, Devlet tüzel kişiliğine dahil olan ve bu Kanuna ekli (I) sayılı cetvelde yer alan kamu idarelerinin bütçesidir”. Bunların ayrı bir tüzel kişiliğinin bulunmadığı, devlet tüzel kişiliğini, yani merkezi idareyi oluşturan parçalar olduğu yönünde bkz. Kemal Gözler, “5018 ve 6085 Sayılı Kanunlarda Bazı İdare Hukuku Terimlerinin Yanlış Kullanımı Üzerine”, *AÜHFD*, 60/4 (2011), s. 850-851.

malları anlaşılmalıdır.⁶⁸⁷ Diğer kurum ve kuruluşların malları için ise, özel kanunlarda haczedilmezlik hükmünün veya bu anlama gelebilecek bir düzenlemenin⁶⁸⁸ olup olmadığına bakılmalıdır.⁶⁸⁹ Bu nedenle, kanunda malları devlet malı sayılan kurumların mallarının haczedilmezliğinin birtakım hususlar çerçevesinde ele alınması gerekir. Şöyle ki, bazı özel kanunlarda ilgili kurum veya kuruluşun malları devlet malı niteliğinde kabul edilmiş ve bunların haczedilemeyeceği düzenlenmiştir. Bazısında ise kurumun malları devlet malı niteliğinde sayılmış, fakat haczedilmezlikle ilgili veya bu anlama gelebilecek herhangi bir hükme yer verilmemiştir. Bu düzenlemeler aşağıdaki şekilde sınıflandırılarak incelenecektir.

⁶⁸⁷ Benzer yönde bkz. Yağcı, P., Mülkiyet Hakkı, s. 615. Yazara göre, 5018 sayılı Kanun'daki genel ve özel bütçeli tüm idarelerin mallarının "devlet malı" kavramına dâhil edilmesi, alacağın güvencesiz kalmasına ve mülkiyet hakkı ihlallerine yol açtığından, İİK m. 82/f. 1, b. 1'deki haczedilmezliği, sadece devlet tüzel kişiliğinin malları bakımından uygulamak gerekir (Yağcı, P., Mülkiyet Hakkı, s. 615). Burada devlet malları ifadesi, idarenin yalnızca bir parçası olan devlet tüzel kişiliğinin bizzat sahip olduğu kamusal ve özel malları kapsamakta; diğer kamu tüzel kişilerin malları için ise, ayrıca özel düzenlemelerin varlığı aranmaktadır (Hasırcı, Devlet Malları, s. 1039-1040, 1055; Peksöz, s. 947). Ayrıca 1050 sayılı Kanun'daki bir düzenlemeyle ilgili devlet malı kavramının içine nelerin gireceği konusu tartışılmış ve bunun üzerine görüş almak için Danıştaya başvurulmuştur. Danıştay Genel Kurulunun 26.12.1946 tarihinde verdiği 46/213/199 sayılı istişari kararında, oradaki devlet kavramının dar kapsamlı olduğu ve sadece genel bütçeli idareleri kapsadığı sonucuna varılmıştır (Kırbaş, s. 2; Gülan, Devlet, s. 23). Nitekim, doktrinde de katıldığımız bir görüşe göre, 5018 sayılı Kanun'un (II) sayılı cetvelinde yer alan Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğünün, devlet tüzel kişiliğinden ayrı bir kamu tüzel kişiliği vardır ve tüzel kişilik kriterine göre, malları, İİK m. 82/f. 1, b. 1 kapsamında devlet malı olarak kabul edilmemelidir (Gülan, Devlet, s. 25).

⁶⁸⁸ Örneğin, İŞKUR'un mallarıyla ilgili olarak bkz. 4447 sa. Ka. m. 53; OYAK'ın malları için bkz. 205 sa. Ka. m. 37.

⁶⁸⁹ Devlet malları kavramının kapsamı konusunda tam olarak aynı görüşü savunmasak da benzer yönde bkz. ve karşı. Hasırcı, Devlet Malları, s. 1039, dn. 13, s. 1053-1055; Hasırcı, Belediye Malları, s. 2824-2825; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 84, 91-93. Bu konuda genel ilke, eğer bir mal devlet malı kavramı içine girmiyor ve özel kanunda haczi engelleyen açık bir hüküm de yoksa bu mal haczedilebilir [Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 91-93; Çelik, Devlet Malları, s. 47-48; Y. 12. HD, 28.05.1984 T., 4590 E., 6805 K. (Uyar, Haciz, s. 534-535)]. Bu doğrultuda, haczedilmezlik hâllerinin kanunda belirtilenlerle sınırlı olduğu, kıyasen genişletilemeyeceği yönünde bkz. Berkin, İcrada Hukuk, s. 62; Berkin, Haciz, s. 116; Aşık, Devlet Malları, s. 64, dn. 19; Işık, s. 481; Bulut, U., Feragat, s. 1075-1076. Esas olarak istisnai hükümlere kıyasın uygulanmayacağı yönünde bkz. Altuntaş, s. 154-155. Ayrıca, kanunla öngörülen bir kurala ancak kanunla veya kanunda verilen yetkiyle istisna getirilebileceği, yorum yoluyla istisna üretilmeyeceği ifade edilmektedir (Gözler, Yorum, s. 23-33). Yargıtayın konu hakkında bir kararına göre, "*İ.İ.K. 'nun ... 82. maddesinin 1. bendinde "Devlet malları" ile "Özel kanunlarında" haczinin mümkün olmadığı gösterilen malların haczedilemeyeceği açıklanmıştır... Bunların dışında yasa da yer almayan bir konuda icra hâkimi yorum yoluyla sonuca ulaşamaz...*" [12. HD, 30.11.2006 T., 19354 E., 22594 K. (KİBB, 16.11.2022)].

2. Özel Kanunlarda Devlet Malı Sayılan Mallar ve Bunların Haczedilmezliğinin Değerlendirilmesi

a) Hakkında Haczedilmezlik Hükmü veya Bu Anlama Gelebilecek Bir Hüküm Bulunan Mallar

(1) Genel Olarak

Devlet malları, İİK’de açıkça haczin dışında tutulduğundan, bu kapsamda yer almayan kurumların mallarının haczedilememesi için özel kanunlarda çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bu kurumlar, genellikle 5018 sayılı Kanun’un (II) ve (III) sayılı cetvellerinde belirtilenler olup,⁶⁹⁰ yukarıda ele alındığı üzere, konu hakkında ayrı bir düzenleme yoksa bile İİK m. 82/f. 1, b. 1 kapsamında bu kurumların mallarının devlet malı sayılacağı ve haczedilemeyeceği yönünde görüşler olsa da kanaatimizce, burada haczedilmezlik için kanunda özel düzenlemenin bulunması gerekir. Bu başlıkta incelenecek özel kanunlardaki düzenlemelerde esasında kamu yararı amaçlanmış olmakla beraber, devlet mallarının haczedilmezliğinde olduğu gibi, herhangi bir ayırım yapılmaksızın ilgili kurumların bütün malları haczin dışında tutulmuştur. Böylece kurumların kuruluş amacına veya kamu yararına hizmet etmeyen mallarının dahi haczi yasaklanarak, alacaklının mülkiyet hakkı Anayasa’ya aykırı bir şekilde sınırlandırılmıştır. Ayrıca bu durum, söz konusu kurumlar aleyhine para alacaklarına ilişkin icra takibi yapılmasının anlamını yitirmesine ve dolayısıyla hak arama hürriyetinin zedelenmesine yol açmaktadır. Bu nedenle, devlet mallarının ve buradaki özel kanunlarda düzenlenen kurumların mallarının haczedilmezliğinde sınırlamaya gidilmeli ve kamu hizmetinde fiilen kullanılmayan mallar (örneğin atıl taşınmazlar, makam araçları gibi⁶⁹¹)

⁶⁹⁰ Bunların merkezi idare (yani devlet tüzel kişiliği) içinde yer almayan, tüzel kişiliği haiz kamu kurumları olduğu yönünde bkz. Gözler, 5018 Sayılı Kanun, s. 840 vd.; Hasırcı, Devlet Malları, s. 1049-1051.

⁶⁹¹ Belediye başkanının makam aracının kamu hizmetinin yürütülmesi için zorunlu olmadığı ve haczinin mümkün olduğu yönünde Yargıtay kararları için bkz. aşa. II. Bölüm, II, B, 2. Gerçekten de kiralama, başka bir araç kullanma şeklinde ikamesi mümkün olan ve günümüzde genellikle çok yüksek değerlere sahip bu makam araçlarının haczinin, yürütülen kamu hizmetinin aksamasına yol açmayacağı kanaatindeyiz. Bilakis, bunların haczedilmemesi durumunda, menfaat dengesi alacaklı aleyhine bozulmuş olur.

haczedilmezliğin kapsamından çıkarılmalıdır.^{692, 693} Aksi takdirde, istisna olarak kabul edilen haczedilmezlik kural hâline getirilmiş olur.⁶⁹⁴

(2) Özel Bütçeli Bazı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Malları

Buradaki kurum ve kuruluşlar 5018 sayılı Kanun uyarınca (II) sayılı cetvelde belirtilen kamu tüzel kişiliğini haiz “Özel Bütçeli Diğer İdareler”dir.⁶⁹⁵ Bu başlıkta incelenecek olan kurumların malları, kanunda açıkça devlet malı sayılmış ve bunların haczedilemeyeceği düzenlenmiştir.

(a) Orman Genel Müdürlüğünün Malları

Orman Genel Müdürlüğü, ormanların kamu yararına ve ormancılık tekniğine uygun planlarla sürekliliğini sağlayacak şekilde korunması, geliştirilmesi ve yönetilmesi amacıyla kurulmuştur.⁶⁹⁶ Kurumun malları, 3234 sayılı Kanun’un “Mal ve kıymetlerin hukuki durumu ile istisna ve muafiyetler” başlıklı 33. maddesinde hacze karşı koruma altına alınmıştır. Hükmün ilk fıkrasına göre, “*Genel Müdürlüğün katma ve döner sermaye bütçeleri ile diğer kanuni ve kazai yollardan temin edilmiş bütün taşınır ve taşınmaz mal varlığı ve kıymetleri ile idarede mevcut orman emvali Devlet malı hükmünde olup haczedilemez ve kamulaştırılamaz. Bu mal ve kıymetler aleyhinde suç işleyenler Devlet malları aleyhine suç işleyenler gibi cezalandırılır*”. Burada kanun koyucu, kurumun mallarının tamamının haczini, herhangi bir tartışmaya mahal vermeyecek şekilde yasaklamıştır. Ayrıca ceza hukuku açısından da söz konusu mallar devlet malları gibi korunmuştur.

⁶⁹² Zira, devletin özel mallarının haczinin kamu hizmetlerinin aksamasına neden olmayacağı yönünde bkz. Aşık, Devlet Malları, s. 67-68; Berkin, İcra Hukuk, s. 65-66; Çelik, Devlet Malları, s. 44, 58; Tatal, Spor Kulüpleri, s. 283, dn. 15. Ayrıca doktrinde, kamu hizmetinin devamlılığındaki kamu yararı ile kişilerin mülkiyet hakkının korunması arasında adil bir dengenin kurulması bakımından, devletin özel mallarının haczedilebilmesine imkân tanınması gerektiği ifade edilmiştir (Yağcı, P., Mülkiyet Hakkı, s. 615).

⁶⁹³ Belirtmek gerekir ki, bu eleştiriler, aşağıda ele alınacak bütün düzenlemeler hakkında geçerli olup tekrara düşmemek adına, ayrıca her biri için aynı eleştiriler ifade edilmemeye özen gösterilecektir.

⁶⁹⁴ Benzer şekilde bkz. ve karşı. Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 212; Karşı, İcra, s. 288.

⁶⁹⁵ Kanundaki bu ifadeyi eleştiren bir görüşe göre, bunlar birer kamu kurumudur (Gözler, 5018 Sayılı Kanun, s. 853-854).

⁶⁹⁶ Bkz. 31.10.1985 T. ve 3234 sa. Orman Genel Müdürlüğüne İlişkin Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun’a (RG. 08.11.1985/18922) dair gerekçe [<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d17/c019/tbmm17019019ss0353.pdf> (31.03.2023)]. Müdürlüğün görevleri için bkz. Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (4 sa. CBK) m. 334 (RG. 15.07.2018/30479).

(b) Savunma Sanayii Başkanlığının Malları

Savunma sanayii kuruluşları, ülkelerin ekonomileri, teknolojik yapıları ve savunma sistemlerinin gelişmesi ve uluslararası alanda menfaatlerinin korunması açısından hayati öneme sahiptir.⁶⁹⁷ Ülkemizde de “modern savunma sanayiinin geliştirilmesi ve Türk Silahlı Kuvvetleri’nin modernizasyonunun sağlanması” (3238 sa. Ka. m. 1) amacıyla mevzuatta belirtilen görevleri yürütmek üzere,⁶⁹⁸ Cumhurbaşkanlığına bağlı Savunma Sanayii Başkanlığı kurulmuştur (7 sa. CBK m. 3). Bunun yanında, 3238 sayılı Kanun’un amacının gerçekleştirilebilmesi için, ayrıca Merkez Bankası nezdinde ve Başkanlık emrinde Savunma Sanayii Destekleme Fonu kurulmuş (3238 sa. Ka. m. 12) ve hem Başkanlığın hem de Fonun malları hacze karşı koruma altına alınmıştır. Bu konuda 3238 sa. Ka. m. 19/c. 1’e göre, “*Müsteşarlığın (Başkanlığın) ve Müsteşarlığa bağlı Fonun malları ve her çeşit mevcutları aleyhine işlenen suçlar, Devlet malı aleyhine işlenmiş sayılır*”. Ayrıca söz konusu Başkanlığın ve Fonun taşınır ve taşınmaz her türlü malları haczedilemez (3238 sa. Ka. m. 19/c. 2).

(c) Karayolları Genel Müdürlüğünün Malları

Karayolları Genel Müdürlüğü, kanunlarla ve Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle verilen görevleri yürütmek üzere, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığına bağlı olarak kurulan bir kamu tüzel kişisidir (4 sa. CBK m. 208-211). Müdürlüğün malları, yürütmüş olduğu kamusal faaliyetleri nedeniyle haczin dışında tutulmuştur. Karayolları Genel Müdürlüğünün Hizmetleri Hakkında Kanun⁶⁹⁹ m. 12/f. 1’e göre, “*Genel Müdürlüğün bütün para ve malları Devlet malı hükmünde olup, haczedilemez. Bunlar aleyhine işlenen*

⁶⁹⁷ Bkz. 07.11.1985 T. ve 3238 sa. Savunma Sanayii ile İlgili Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun’un (RG. 13.11.1985/18927) gerekçesi [<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d17/c020/tbmm17020025ss0359.pdf>] (26.10.2022)].

⁶⁹⁸ Başkanlığın görevleri hakkında bkz. 7 sayılı Savunma Sanayii Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (RG. 15.07.2018/30479) m. 7. Savunma sanayiinin kurulmasıyla ilgili olarak 3238 sayılı Kanun’un gerekçesinde şu ifadeye yer verilmiştir: “*Ülkemizde savunma sanayiinin kurulmasında ana prensip, yurt savunmasını yakından ilgilendiren ve Silahlı Kuvvetlerimizin savunma gücünün esas unsurunu teşkil eden harp silah, araç ve gereçlerinin yapım kabiliyet ve teknolojisinin ülkeye kazandırılması ve dışa bağımlılığın zaman içinde azaltılması şeklinde olmuştur*”.

⁶⁹⁹ 25.06.2010 T. ve 6001 sa. Ka. (RG. 13.07.2010/27640). Ayrıca Kanun’un gerekçesi için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c072/tbmm23072120ss0499.pdf> (01.10.2022).

*suçlar, Devlet malları aleyhine işlenmiş sayılır”.*⁷⁰⁰ Görüldüğü gibi, kurumun her türlü malı hem İİK m. 82 hem de ceza hukuku anlamında devlet malı sayılmıştır.

(d) Vakıflar Genel Müdürlüğünün Taşınmaz Malları

Vakıfların yönetimi, faaliyetleri ve denetimine, yurt içindeki ve yurt dışındaki taşınır ve taşınmaz vakıf kültür varlıklarının tescili, muhafazası, onarımı ve yaşatılmasına, vakıf varlıklarının ekonomik şekilde işletilmesi ve değerlendirilmesinin sağlanmasına ilişkin usul ve esasların belirlenmesi amacıyla çıkarılan Vakıflar Kanunu’nda (VK)⁷⁰¹ da haczedilmezlik hâlleri bulunmaktadır.⁷⁰² Bu konuda, ilgili düzenlemelerde belirtilen görevleri yapmak üzere kurulan Vakıflar Genel Müdürlüğünün (4 sa. CBK m. 692-693) taşınmazları için “taşınmazlar Devlet malı imtiyazından yararlanır, haczedilemez, rehnedilemez” ifadelerine yer verilmiştir (VK m. 77/f. 1, c. 1). Görüldüğü üzere, burada sadece taşınmaz mallar haczin dışında tutulmuştur. Dolayısıyla, Vakıflar Genel Müdürlüğü her ne kadar 5018 sayılı Kanun uyarınca (II) sayılı cetveldeki kurumlardan biri olsa da savunduğumuz görüş çerçevesinde değerlendirildiğinde, kanunda yalnızca taşınmazlar için haczedilmezlik hâli düzenlendiğinden, Müdürlüğün diğer mallarının haczedilebileceği kanaatindeyiz.⁷⁰³

(e) Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğünün Malları

Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü, “... içerisinde bulundukları arzun mülkiyetine tabi olmayıp Türkiye Cumhuriyeti Devletinin hüküm ve tasarrufu altında olan tabii kaynakların, milli menfaatlere uygun olarak aranmasını, işletilmesini, geliştirilmesini, üretilmesini, kaynakların ülke yararına kullanılmasını sağlamak, temel ilke ve politikaların belirlenmesine yönelik çalışmalar yapmak, bilimsel, teknik ve idari çalışmaları yapmak, düzenlemek, desteklemek, koordine etmek ve denetlemek üzere...” (4 sa. CBK m. 764) kurulmuştur. Faaliyetlerin sürdürülerek kuruluş amacının etkin bir

⁷⁰⁰ Bu konuda bir Yargıtay kararına göre, “... Karayolları Genel Müdürlüğünün bütün malları Devlet Mali sayıldığı için haczedilmeleri mümkün değildir. Bu nedenle Ziraat bankası Beşiktaş şubesindeki borçlu genel müdürlüğe ait hesaba 22.4.2004 tarihli haciz müzekkeresi ile konulan blokenin kaldırılmasına karar verilmesi gerekirken bu yöne, ilişkin şikâyetin de reddine karar verilmesi isabetsizdir” [12. HD, 02.11.2004 T., 18379 E., 22994 K. (Aydın, M., Haciz, s. 83)]. Benzer bir karar için bkz. Y. 12. HD, 11.07.1995 T., 11131 E., 10398 K. [KİBB (02.10.2022)].

⁷⁰¹ 20.02.2008 T. ve 5737 sa. Ka. (RG. 27.02.2008/26800). Kanunun amacı için bkz. VK m. 1.

⁷⁰² Bunların bir kısmı daha sonra ele alınacaktır (bkz. aşağı. II. Bölüm, II, F, 6).

⁷⁰³ 1050 sayılı Kanun gereği, Müdürlüğün mallarının devlet malı sayılıp, haczedilemeyeceği yönünde aksi görüş için bkz. ve karşı. Kuru, İcra C. 1, s. 782-783; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 229-231. Bu yönde bir karar için bkz. Y. 12. HD, 29.11.2021 T., 6166 E., 10727 K. [Lexpera (25.10.2022)].

şekilde yerine getirilmesi için Maden Kanunu (MK)⁷⁰⁴ ek m. 16’da bazı muafiyetlerle beraber, ayrıca şu hüküm düzenlenmiştir: “(Ek: 2/7/2018- KHK/703/118 md.) Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü (MAPEG)’nün bütün mal ve varlıkları Devlet malı hükmünde olup, haczedilemez”.

Kanuna sonradan eklenen bu madde, 02.07.2018 tarih ve 703 sayılı KHK⁷⁰⁵ ile düzenlenmiştir. Bu hükümle kamu yararı amaçlanmış olsa da burada alacaklının alacak hakkına kavuşması ve dolayısıyla mülkiyet hakkı sınırlandığından, Anayasa’da (m. 13, 35) belirtildiği üzere sınırlamanın kanunla düzenlenmesi gerekirdi.⁷⁰⁶ Burada söz konusu olan düzenleme ve sınırlama kavramları hakkında doktrinde *Sağlam*, kanun koyucunun temel haklar bakımından yapacağı her sınırlamanın bir düzenleme olduğu, ancak her düzenlemenin bir sınırlama olmadığı kanısındadır. Eğer bir düzenleme temel hak ve hürriyetin norm alanını daraltıyorsa bu bir sınırlamadır.⁷⁰⁷ Yazar bu çerçevede şöyle bir tanım yapmıştır: “Sınırlama belli bir hakkın Anayasa’da öngörülmüş ya da belirlenmiş olan norm alanına, yasa yoluyla dışardan yapılan ve bu alan içinde kişiye sağlanan olanakları daraltan bir müdahaledir”.⁷⁰⁸ Bu kapsamda değerlendirildiğinde tekrar ifade etmek gerekirse, haczedilmezlikle ilgili hükümler de mülkiyet hakkını sınırlandırdığı için bunların Anayasa’da belirtilen şartlara uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir.

Hakkın sınırlanması konusunda Anayasa’da geçen “kanun” ifadesi, doktrinde dar yorumlanmakta ve kanun dışındaki normlarla mülkiyet hakkının sınırlanması kabul edilmemektedir.⁷⁰⁹ Bu bakımdan değerlendirildiğinde, istisnai bir durum olan

⁷⁰⁴ 04.06.1985 T. ve 3213 sa. Ka. (RG. 15.06.1985/18785).

⁷⁰⁵ Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (RG. 09.07.2018/30473).

⁷⁰⁶ Bkz. yuk. I. Bölüm, II, E. Gerçekten, Anayasa’nın mülkiyet hakkının doğrudan (m. 13, 35) veya dolaylı olarak (m. 43-47, 63, 168-169) sınırlanmasıyla ilgili hükümlerinde açıkça kanundan bahsedilmektedir. Aynı yönde bkz. Şimşek, S., Mülkiyet Hakkı, s. 183-203.

⁷⁰⁷ Sağlam, s. 21-23. Her düzenlemenin aynı zamanda bir sınırlama olduğu yönünde karşıt görüş ve bu konudaki tartışmalar hakkında bkz. Sağlam, s. 17-26; Eren, A., Özgürlüklerin Sınırlanması, s. 21-23.

⁷⁰⁸ Sağlam, s. 184.

⁷⁰⁹ Şimşek, S., Mülkiyet Hakkı, s. 186, 202-204. Yazara göre, mülkiyet hakkının malike sağladığı yetkilerin geniş, sınırlandırma ve ödevlerin ise dar ve katı şekilde yorumlanması gerekir (Şimşek, S., Mülkiyet Hakkı, s. 190). Yürütme organı, kanuna dayanmak şartıyla, mülkiyet hakkı ile ilgili düzenlemeler yapabilir; fakat hakkın sınırlanmasında kamu yararı olsa bile kanunun öngörmediği bir sınırlama getiremez (Etgü, s. 178; Şimşek, S., Mülkiyet Hakkı, s. 203-204). Aynı yönde bkz. Döner, s. 198; Şaşı, s. 268. Hürriyetlerin ancak kanunla sınırlanabileceği ve bunun sağladığı güvence hakkında bkz. Kapani, s. 230-233.

haczedilmezlikle ilgili hususların da dar yorumlanması gerekir.⁷¹⁰ Dolayısıyla, İİK m. 82/f. 1, b. 1’de yer alan “... mahsus kanunlarında haczi caiz olmadığı gösterilen mallar” hükmündeki “kanun” tabiri de dar yorumlanmalı ve bundan şekli anlamda kanun anlaşılmalıdır. Nitekim, doktrinde katıldığımız bir görüşe göre, haczedilmezlik ancak kanunla düzenlenebilir; örneğin, yönetmelik gibi düzenlemelerle bir mal veya hakkın haczedilmezliği kabul edilemez.⁷¹¹ Ayrıca belirtmek gerekir ki hem eski KHK döneminde hem de günümüzde Cumhurbaşkanlığı kararnameleri uyarınca, içinde mülkiyet hakkının da bulunduğu kişi hak ve ödevleri, olağanüstü hâllerde olağanüstü hâlin gerekli kıldığı konular [AY m. 119 ve m. 121 (mülga)] hariç olmak üzere, kararnamelerle düzenlenemez.⁷¹² Dolayısıyla her yönden bakıldığında, yapılan düzenlemenin Anayasa’ya uygun olmadığı görülmektedir.

Sonuç olarak, yukarıda ele alındığı üzere her ne kadar doktrinde ve Yargıtay kararlarında MAPEG’in de içinde yer aldığı 5018 sayılı Kanun’un (II) sayılı cetvelindeki kurumların malları, İİK m. 82/f. 1, b. 1 kapsamında devlet malı sayılsa da savunduğumuz görüşe göre buradaki “devlet malı” kavramının kapsamına sadece (I) sayılı cetveldeki kamu idarelerinin malları girdiğinden ve ayrıca MAPEG’in mallarının haczedilmezliği de Anayasa’nın ilgili hükümlerine aykırı olarak KHK ile düzenlendiğinden, bu malların mevcut durumda haczedilebileceği kabul edilmelidir. Olması gereken hukuk bakımından

⁷¹⁰ Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 73, 219, 277; Görgün/Börü/Kodakoğlu, İcra, s. 192; Telfer, s. 1; Karşı, İcra, s. 288; Thomas/Putzo/Seiler, ZPO § 811, kn. 1. Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasının, sadece kanuni dayanağa başvurmakla mümkün olduğu, bu konuda kıyas yöntemine başvurulamayacağı yönünde bkz. Altuntaş, s. 121-122. Ayrıca bkz. II. Bölüm, II, A, 1.

⁷¹¹ Kuru, El Kitabı, s. 521. Aynı yönde bkz. Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 209.

⁷¹² Nitekim AY m. 104/f. 17 gereğince, “Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenemez. Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz... Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunlarda farklı hükümler bulunması hâlinde, kanun hükümleri uygulanır”. Aynı şekilde, 2017 yılında yapılan Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesiyle yerini Cumhurbaşkanlığı kararnamelerine bırakan “kanun hükmünde kararnameler” ile ilgili Anayasa m. 91 (mülga) de şu şekildeydi: “Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararnama çıkarma yetkisi verebilir. Ancak sıkıyönetim ve olağanüstü haller saklı kalmak üzere, Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümünde yer alan siyasi haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez. Yetki kanunu, çıkarılacak kanun hükmünde kararnamenin, amacını, kapsamını, ilkelerini, kullanma süresini ve süresi içinde birden fazla kararname çıkarılıp çıkarılamayacağını gösterir”. Dolayısıyla, Anayasa’da “Kişinin Hakları ve Ödevleri” bölümünde düzenlenen mülkiyet hakkı gerek mevcut durumda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve eskiden de KHK ile gerekse normlar hiyerarşisinde daha alt sırada bulunan yönetmelikle sınırlandırılmaz. Zira doktrinde de belirtildiği üzere, Anayasa’nın hangi bölümünde yer alırsa alsın, bir temel hak ve hürriyet ancak kanunla sınırlandırılabilir, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi veya KHK ya da diğer düzenlemelerle sınırlandırılmaz (Gözler, İnsan Hakları, s. 342-345; Gözler, Anayasa, s. 125, 360-364). Aynı yönde bkz. Şaşı, s. 264-268.

ise bu kurumun mallarının haczedilmezliğinde de daha önce belirtildiği gibi⁷¹³ kamusal-özel mal ayırımına gidilerek, bütün kamu kurum ve kuruluşları için benzer şekilde kanunda düzenleme yapılmalıdır.

(3) Bazı Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların Malları

5018 sayılı Kanun'un (III) sayılı cetvelinde yer alan düzenleyici ve denetleyici kurumlar, idari ve mali özerkliği bulunan, kamu tüzel kişiliğini haiz kurumlardır. "Bağımsız idari otoriteler" şeklinde de belirtilen bu kurumlar, "... sermaye piyasası, rekabet, radyo ve televizyon yayıncılığı, bankacılık gibi kamusal hayatın hassas alanlarında düzenleme ve denetleme görevini yerine getiren, devlet adına icrai karar alma yetkisine sahip bağımsız nitelikte kuruluşlar" olarak ifade edilmiştir.⁷¹⁴ Bu kurumların birçoğunun her türlü malları özel kanunlarda devlet malı sayılarak haczin dışında tutulmuştur. Kanaatimizce burada da mülkiyet hakkı ölçüsüz bir şekilde sınırlandırılmış ve hak arama hürriyeti etkisiz bir hâle getirilmiş olup, daha önce de belirtildiği gibi, özellikle kurumların yürüttüğü kamu hizmetinde fiilen kullanılmayan mallarının haczine imkân tanıyan ve aynı niteliğe sahip bu kurumlar için yeknesak düzenlemelerin yapılması yerinde olacaktır. Zira, bunlardan bazılarının malları için haczedilmezlikle ilgili bir düzenleme yapılmamıştır.

(a) Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun Malları

Düzenleyici ve denetleyici kurumlardan ilki, Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'da⁷¹⁵ görev ve yetkileri düzenlenen Radyo ve Televizyon Üst Kuruludur. Bu Kurul, "Radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetleri sektörünü düzenlemek ve denetlemek amacıyla" kurulmuştur (6112 sa. Ka. m. 34/f. 1).⁷¹⁶

⁷¹³ Bkz. yuk. II. Bölüm, II, A, 1, 2, a, (1).

⁷¹⁴ Kemal Gözler, *İdare Hukuku*. C. 1, 3. bs. (Bursa: Ekin, 2019), s. 661. Tanım için ayrıca bkz. Mehmet Fatih Gürkan, "Düzenleyici ve Denetleyici Kurum Olarak Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK)", *İNÜHFD*, 4/2 (2013), s. 336-337. Bu kurumların ortak özellikleri için bkz. Gözler, *İdare* C. 1, s. 662-670; Metin Günday, *İdare Hukuku*. 10. bs. (Ankara: İmaj Yayınevi, 2015), s. 568-576.

⁷¹⁵ 15.02.2011 T. ve 6112 sa. Ka. (RG. 03.03.2011/27863). Kanun'un ilk maddesine göre, "Bu Kanunun amacı; radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerinin düzenlenmesi ve denetlenmesi, ifade ve haber alma özgürlüğünün sağlanması, medya hizmet sağlayıcılarının idarî, mali ve teknik yapıları ve yükümlülükleri ile Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kuruluşu, teşkilâtı, görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin usul ve esasları belirlemektir".

⁷¹⁶ Ayrıca Anayasa'nın "Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, radyo ve televizyon kuruluşları ve kamuyla ilişkili haber ajansları" başlıklı 133. maddesinde de Kurulun, radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemek amacıyla kurulduğu ifade edilmiştir.

Kurulun malları, herhangi bir ayırım yapılmaksızın 6112 sa. Ka. m. 34/f. 3'te açıkça devlet malı sayılarak haczin dışında tutulmuştur.

(b) Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun Malları

Elektronik Haberleşme Kanunu (EHK)⁷¹⁷ ile değişikliğe uğramadan önce “Telekomünikasyon Kurumu” olarak adlandırılan Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK), telekomünikasyon sektörünü denetlemek için kurulmuştur.⁷¹⁸ BTK, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun Kuruluşuna İlişkin Kanun,⁷¹⁹ Elektronik Haberleşme Kanunu ve diğer mevzuatla⁷²⁰ verilen görevleri yerine getirir.⁷²¹ BTK'nin malları önceden sadece devlet malı sayılmakta iken, bunların haczedilip haczedilemeyeceği konusundaki tereddütleri gidermek için daha sonra yapılan kanun değişikliği (EHK m. 67) sonucunda, 2813 sayılı Kanun'a haczedilmezlik hükmü eklenmiş ve BTK'nin her türlü malının devlet malı niteliğinde olduğu ve haczedilemeyeceği düzenlenmiştir (2813 sa. Ka. m. 5/f. 11).

(c) Sermaye Piyasası Kurulunun Malları

Sermaye Piyasası Kanunu'nun⁷²² (SPK) 1. maddesinde Kanun'un amacı, “... sermaye piyasasının güvenilir, şeffaf, etkin, istikrarlı, adil ve rekabetçi bir ortamda işleyişinin ve gelişmesinin sağlanması, yatırımcıların hak ve menfaatlerinin korunması için sermaye piyasasının düzenlenmesi ve denetlenmesi...” şeklinde ifade edilmiştir. Burada belirtilen amaçların yerine getirilmesi için, düzenleme ve denetim yapmakla görevli ve bu çerçevede yetkilerle donatılan Sermaye Piyasası Kurulu (Kurul) kurulmuştur (SPK m. 117/f. 1).⁷²³ Sermaye piyasasının belirtilen şekilde işleyiş ve gelişiminin sağlanması ve yatırımcıların hak ve menfaatlerinin korunması amacıyla

⁷¹⁷ 05.11.2008 T. ve 5809 sa. Ka. (RG. 10.11.2008/27050).

⁷¹⁸ Gürkan, s. 337.

⁷¹⁹ 05.04.1983 T. ve 2813 sa. Ka. (RG. 07.04.1983/18011).

⁷²⁰ Örneğin bkz. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Teşkilât Yönetmeliği (RG. 08.06.2011/27958); Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun Denetim Çalışmalarına İlişkin Yönetmelik (RG. 14.12.2011/28142).

⁷²¹ Kurumun görevleri hakkında bkz. Gürkan, s. 341-346. Yazarın ifade ettiği gibi, bu Kurum “... elektronik haberleşme sektöründe düzenleme ve denetleme yoluyla etkin bir şekilde rekabetin sağlanmasını, tüketici haklarının korunmasını, ülke genelinde faaliyet alanıyla ilgili hizmetin yaygınlaşmasını, kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanılmasını, alanıyla ilgili teknolojik gelişimin ve yeni yatırımların sağlanmasını amaçlamaktadır” (Gürkan, s. 337).

⁷²² 06.12.2012 T. ve 6362 sa. Ka. (RG. 30.12.2012/28513).

⁷²³ Tekin Memiş/Gökçen Turan, *Sermaye Piyasası Hukuku*. 4. bs. (Ankara: Seçkin, 2019), s. 227; Burak Adıgüzel, *Sermaye Piyasası Hukuku*, 4. bs. (Ankara: Adalet, 2022), s. 221, 229-230.

SPK’de birçok haczedilmezlik hükmü düzenlenmiştir. Bunlara daha sonra değinilecek olup,⁷²⁴ burada sadece Kurulun mallarının haczedilmezliği konusu ele alınmaktadır.

Konuyla ilgili SPK m. 117/f. 5’e göre, “*Kurulun para, evrak ve her türlü malları devlet malı hükmündedir, haczedilemez ve rehnedilemez*”. Görüldüğü üzere, Kurulun her türlü malı için, herhangi bir istisna belirtilmeksizin haczedilmezlik hâli öngörülmüştür. Daha önce de değindiğimiz gibi, bu husus özellikle alacaklının mülkiyet hakkı bakımından sakınca teşkil ettiğinden, yürütülen kamu hizmetinde fiilen kullanılmayan malların haczedilmesini sağlayacak şekilde, yeniden bir düzenleme yapılması gerektiği kanaatindeyiz.

(d) Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun Malları⁷²⁵

Bankacılık sektörünü düzenleme ve denetleme görevi, tüzel kişiliği, idari ve mali özerkliği bulunan (Bankacılık Kanunu⁷²⁶ m. 82/f. 1) Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumuna (BDDK) verilmiştir.⁷²⁷ Kurumun görevleri kısaca, “*Tasarruf sahiplerinin haklarını ve bankaların düzenli ve emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye sokabilecek ve ekonomide önemli zararlar doğurabilecek her türlü işlem ve uygulamaları önlemek, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak üzere gerekli karar ve tedbirleri almak ve uygulamak*” ve ilgili mevzuatta belirtilen diğer görevleri yerine getirmek şeklinde düzenlenmiştir (Yön.⁷²⁸ m. 5). Ülke ekonomisi için oldukça önemli görevleri yürüten BDDK’nin malları da yukarıdaki diğer kurumların malları gibi devlet malı sayılarak haczin dışında tutulmuştur (5411 sa. Ka. m. 82/f. 5). Doktrinde bir görüşe göre, buradaki “devlet malı” ifadesi Kurumun her türlü malını kapsamaktadır.⁷²⁹ Ancak kanaatimizce olması gereken hukuk bakımından, bu konuda ayrıma gidilerek bilhassa kamu hizmetinde fiilen kullanılmayan mallar haczedilmezliğin kapsamından çıkarmalıdır.

⁷²⁴ Bkz. aşı. II. Bölüm, II, F, 2.

⁷²⁵ Önceden 5018 sayılı Kanun’un (III) sayılı cetvelinde belirtilen kurumlardan biri olan TMSF, günümüzde bu kanunun kapsamı dışında olsa da BDDK ile ilişkisi ve aynı kanunda düzenlenmesi nedeniyle, mallarının haczedilememesi konusu burada ele alınmıştır.

⁷²⁶ 19.10.2005 T. ve 5411 sa. Ka. (RG. 01.11.2005/25983).

⁷²⁷ Ünal Tekinalp, *Ünal Tekinalp’in Banka Hukukunun Esasları*. 2. bs. (İstanbul: Vedat, 2009), s. 127-128. Bankacılık Kanunu’nun genel gerekçesi ile bu hükmün ve BDDK’nin kuruluş gerekçesi hakkında bkz. Seza Reisoğlu, *Bankacılık Kanunu Şerhi*. C. II (Ankara: Yaklaşım Yayınları, 2007), s. 1120-1125.

⁷²⁸ BDDK Teşkilat Yönetmeliği (RG. 16.03.2014/28943).

⁷²⁹ Reisoğlu, s. 1134.

BDDK'nin yaptığı denetimler neticesinde almış olduğu önlemlere uyulmaması veya kanunda belirtilen durumların (5411 sa. Ka. m. 67-71) ortaya çıkması hâlinde, ilgili kurul "... bankanın faaliyet iznini kaldırmaya ya da kredi kuruluşunun temettü hariç ortaklık hakları ile yönetim ve denetimini, zararın mevcut ortakların sermayesinden indirilmesi kaydıyla kısmen veya tamamen devri, satışı veya birleştirilmesi amacıyla Fona devretmeye yetkilidir" (5411 sa. Ka. m. 71/f. 2). Burada "Fon" şeklinde kısaltılan kurum, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'dur (TMSF). Fakat TMSF'nin görevi sadece burada belirtilenlerle sınırlı değildir. Nitekim, 5411 sa. Ka. m. 111/f. 1 uyarınca "*Bu Kanun ve ilgili diğer mevzuat ile verilen yetkiler çerçevesinde tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunması amacıyla, mevduatın ve katılım fonlarının sigorta edilmesi, Fon bankalarının yönetilmesi, malî bünyelerinin güçlendirilmesi, yeniden yapılandırılması, devri, birleştirilmesi, satışı, tasfiyesi, Fon alacaklarının takip ve tahsili işlemlerinin yürütülmesi ve sonuçlandırılması, Fon varlık ve kaynaklarının idare edilmesi ve Kanunla verilen diğer görevlerin ifası için kamu tüzel kişiliğini haiz, idarî ve malî özerkliğe sahip Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kurulmuştur*".⁷³⁰ Söz konusu Kanun'da, birçok önemli görevi bulunan TMSF'nin malları da devlet malı niteliğinde kabul edilmiş ve bunların haczedilemeyeceğine açıkça yer verilmiştir (5411 sa. Ka. m. 111/f. 7).⁷³¹

(e) Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun Malları

Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK), Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun⁷³² m. 4/f. 1 gereğince, "*Kamu tüzel kişiliğini haiz, idari ve mali özerkliğe sahip ve bu Kanun ile kendisine verilen görevleri yerine getirmek üzere...*" kurulmuştur. EPDK'nin kurulması ile, "*Enerji kaynaklarının tüm tüketicilere yeterli, kaliteli, düşük maliyetli, güvenli ve çevre konusundaki duyarlıkları dikkate alan bir şekilde sunulması*" amaçlanmıştır.⁷³³ Bu çerçevede yerine

⁷³⁰ Bu konuda bir görüşe göre, TMSF'nin sigortacı Fon, iyileştirici/kurtarıcı Fon ve takip ve tahsil kurumu Fon şeklinde kişilikleri bulunmaktadır (Tekinalp, Banka Hukuku, s. 131-134). Bunların yanında, sonradan yapılan değişikliklerle (6758 sayılı Kanun ve 7333 sayılı Kanun) birlikte, terör örgütlerine aidiyeti, iltisakı veya irtibatı nedeniyle Ceza Muhakemesi Kanunu uyarınca kayyım atanan/atanacak şirketlerde kayyımlık ve tasarruf finansman şirketlerinin tasfiyesi görevleri de TMSF'ye verilmiştir. TMSF'nin ana sayfasında fonksiyonları "mevduat sigortacılığı, banka çözümleme ve geri kazanım, kayyımlık ve tasarruf finansman şirketlerinin tasfiyesi" şeklinde belirtilmiştir [<https://www.tmsf.org.tr/tr/Tmsf/Info/gorev.yetki.tr> (08.10.2022)].

⁷³¹ Aynı şekilde bkz. Hakan Pekcanıtez/Güray Erdönmez, "Bankacılık Kanunu'nun İcra ve İflas Hukuku Açısından Değerlendirilmesi", *Bankacılar Dergisi*, S. 55 (2005), s. 41.

⁷³² 20.02.2001 T. ve 4628 sa. Ka. (RG. 03.03.2001/24335).

⁷³³ Zeynep Çakmak, *Bağımsız İdari Otorite Olarak Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu* (Ankara: Çakmak Yayınevi, 2011), s. 81, 121. Bu bağlamda, EPDK'nin temsil ve karar organı olan Enerji Piyasası

getirdiği kamu hizmetinin bir gereği olarak ve ülke ekonomisi açısından önemi dolayısıyla, EPDK'nin malları hakkında 4628 sayılı Kanun m. 10'da haczedilmezlik hükmü düzenlenmiştir. Buna göre, “Kurumun mal ve varlıkları Devlet malı sayılır, haczedilemez, rehnedilemez”.⁷³⁴ Alacaklının mülkiyet hakkını sınırlayan bu düzenlemede kamu yararı amacı bulunsada kurumun bütün mal varlığının haczin dışında tutulmasının ölçülülük ilkesine aykırı olduğu söylenebilir.

(f) Kamu İhale Kurumunun Malları

Kamu İhale Kanunu'nun (KİK)⁷³⁵ amacı, “... kamu hukukuna tâbi olan veya kamunun denetimi altında bulunan veyahut kamu kaynağı kullanan kamu kurum ve kuruluşlarının yapacakları ihalelerde uygulanacak esas ve usulleri belirlemektir” (KİK m. 1). Kanun'da belirtilen görevleri (KİK m. 53, b)⁷³⁶ yerine getirmek için düzenleyici ve denetleyici bir kurum olarak Kamu İhale Kurumu kurulmuştur (KİK m. 53, a).⁷³⁷ Kurumun mallarıyla ilgili olarak, KİK m. 53'ün son kısımlarındaki bir hükme göre, “Kurumun mal ve varlıkları Devlet malı sayılır, haczedilemez, rehnedilemez”. Böylece Kurumun yürüttüğü kamu hizmetini sekteye uğratacak bir işlemin önüne geçilmeye çalışılmıştır.

(g) Nükleer Düzenleme Kurumunun Malları

Nükleer enerjinin üretim ve kullanımının artması ve dünyada meydana gelen çeşitli olaylar neticesinde, bu enerjinin barışçıl amaçlarla kullanılmasına ve aynı zamanda kişilerin, toplumun ve çevrenin bunun muhtemel zararlarından korunmasına yönelik

Düzenleme Kuruluna (4628 sa. Ka. m. 4/f. 6) doğal gaz, petrol ve sıvılaştırılmış petrol gazları (LPG) piyasalarıyla ilgili oldukça önemli görevler verilmiştir (4628 sa. Ka. m. 5/A-5/C). EPDK'nin sorumluluk alanıyla ilgili olarak ayrıca bkz. 4628 sa. Ka. m. 4/f. 2.

⁷³⁴ Bu konuda ayrıca bkz. Çakmak, Z., EPDK, s. 105. Daha önce açıklanan gerekçelerle savunduğumuz görüşün aksine; yazar, böyle bir hüküm olmasaydı dahi, EPDK'nin mallarının kamu malı sayılacağını ve bunların İİK m. 82/f. 1, b. 1 uyarınca haczedilemeyeceğini savunmaktadır (Çakmak, Z., EPDK, s. 105). Böylece diğer kamu kuruluşlarıyla birliktelik sağlanmaya çalışıldığı yönünde madde gerekçesi için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d21/c055/tbmm21055058ss0597.pdf> (04.04.2023).

⁷³⁵ 04.01.2002 T. ve 4734 sa. Ka. (RG. 22.01.2002/24648).

⁷³⁶ Bu konuda ayrıca bkz. Sadettin Doğanıyigit, *Açıklamalı- İctihatlı- Sorun Çözümlü Kamu İhale Kanunu ve Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu*. 13. bs. (Ankara: Seçkin, 2014), s. 959-960.

⁷³⁷ Aynı şekilde bkz. Yasin Sezer/Recep Emre Kalkan/Mustafa Emre Şahin, *Kamu İhale Hukuku Dersleri*. 2. bs. (Ankara: Adalet, 2020), s. 56. Kurumun kuruluş amacı, “ihalenin başlangıcından sözleşmenin imzalanmasına kadar olan süre içinde idarece yapılan işlemlerde mevzuata aykırılık bulunduğu ilişkin şikayetleri incelemek ve sonuçlandırmak, bütün ihale mevzuatını hazırlamak ve uygulamayı yönlendirmek, kamu ve özel sektöre eğitim vermek, ihalelerle ilgili istatistikler oluşturmak ve yayımlamak, haklarında yasaklama kararı verilenlerin sicillerini tutmaktır” (Doğanıyigit, s. 959).

gerekli düzenleme ve denetimleri yapacak kurumlara ihtiyaç duyulmuştur.⁷³⁸ Ülkemizde bu düşüncelerle Nükleer Düzenleme Kurumu kurulmuştur.⁷³⁹ Bununla ilgili olarak, Nükleer Düzenleme Kanunu⁷⁴⁰ m. 1'e göre, *“Bu Kanunun amacı, barışçıl kullanım ilkesi esas alınarak, nükleer enerji ve iyonlaştırıcı radyasyona ilişkin faaliyetlerin yürütülmesi sırasında çalışanların, halkın, çevrenin ve gelecek nesillerin iyonlaştırıcı radyasyonun olası zararlı etkilerinden korunmasına yönelik uygulanması gereken ilke ve esaslar ile tarafların sorumluluklarını, bu faaliyetler üzerinde düzenleyici kontrol yetkisini haiz Nükleer Düzenleme Kurumunun yetki⁷⁴¹ ve sorumluluklarını ve nükleer hadiselerden kaynaklanan nükleer zararlar hakkındaki hukuki sorumluluğu belirlemektir”*.

Toplumun, gelecek nesillerin ve çevrenin korunmasında yürütmüş olduğu önemli görevleri göz önünde tutan kanun koyucu, Kurum hakkında şu düzenlemeyi yapmıştır: *“Kuruma, düzenleyici faaliyetlerini zafiyete uğratacak, bu faaliyetlerle çelişecek veya faaliyetlerini etkin bir şekilde yürütmesini engelleyecek yükümlülükler verilemez. Kurumun mal ve varlıkları Devlet malı sayılır. Kurumun malları, varlıkları, hak ve alacakları haczedilemez ve rehnedilemez”* (7381 sa. Ka. m. 21/f. 1). Buna göre, Kurumun görevlerini etkin bir şekilde yerine getirmesini sağlamak düşüncesiyle, malları devlet malı sayılmış ve bunların haczedilemeyeceği kabul edilmiştir.

(h) Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumunun Malları

Düzenleyici ve denetleyici kurumlardan burada ele alınacak sonuncu kurum, sigortacılık ve özel emeklilik sektörlerinin düzenlenmesi ve denetlenmesine ilişkin görevleri yerine getirmek için kurulan Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve

⁷³⁸ Alper Kıyak, “Uluslararası Hukuka Göre Ulusal Nükleer Düzenleme Kurumlarının Yeri ve Türkiye’nin Nükleer Düzenleme Kurumu” (YYLT, İstanbul Üniversitesi SBE, 2020), s. 1, 7. Ayrıca nükleer enerjinin denetimine dair “nükleer güvence”, “nükleer güvenlik” ve “nükleer emniyet” kavramları ve ulusal veya uluslararası kurumlar hakkında bkz. Kıyak, s. 7 vd.

⁷³⁹ Kurum hakkında ayrıca bkz. Kıyak, s. 112-118.

⁷⁴⁰ 05.03.2022 T. ve 7381 sa. Ka. (RG. 08.03.2022/31772). Kurumla ilgili olarak Kanun’un genel gerekçesine göre, *“Nükleer enerji kullanımı sırasında nükleer güvenlik ve nükleer emniyetin sağlanması bakımından birincil sorumluluğun yetkilendirilen kişiye ait olmasının yanı sıra bu sorumluluğun gereklerinin etkin bir şekilde yerine getirilmesi, düzenleyici ve denetleyici faaliyetlerde bulunan bir kamu kurumu tarafından garanti altına alınmak zorundadır...”* [https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss314.pdf (22.10.2022)].

⁷⁴¹ Kurumun görev ve yetkileri hakkında bkz. 95 sayılı Nükleer Düzenleme Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (RG. 08.03.2022/31772) m. 5.

Denetleme Kurumudur.⁷⁴² Böylece, sigortacılık ve özel emeklilik alanındaki sorunların çözümünün hızlandırılması ve katılımcıların güveninin artması neticesinde, sistemin gelişmesi ve büyümesi sağlanmaya çalışılmıştır.⁷⁴³

Kuruma verilen görevler ilgili kararnamede düzenlenmişken,⁷⁴⁴ Kurum hakkında bazı hükümlere de Sigortacılık Kanunu'nda (SK)⁷⁴⁵ yer verilmiştir. Bunlardan konumuzla ilgili SK ek m. 5/f. 11 uyarınca, “*Kurumun malları, varlıkları, hak ve alacakları Devlet malı hükmündedir, haczedilemez ve rehnedilemez*”. Kanaatimizce burada hakların sınırlanması bakımından, haczedilmezlik hükmünün kararnameyle değil de kanunla öngörülmesi yerinde olsa da ayırım yapılmaksızın malların tamamının haczin dışında bırakılması, diğer sınırlama şartları açısından isabetli değildir.

(4) Sosyal Güvenlik Kurumlarının Malları

5018 sayılı Kanun'un (IV) sayılı cetvelinde “Sosyal Güvenlik Kurumları” başlığı altında “Sosyal Güvenlik Kurumu” ve “Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü” sayılmıştır. “Sosyal kamu kurumları” olarak da ifade edilen bu kurumlar, kişilerin sosyal güvenlik, çalışma, emeklilik, sağlık gibi ihtiyaçlarını karşılamak için kurulmuştur.⁷⁴⁶ Her iki kurum da tüzel kişiliği haiz, idari ve mali açıdan özerk kamu kuruluşlarıdır (4 sa. CBK m. 403 ve m. 615).

(a) Sosyal Güvenlik Kurumunun Malları

Anayasa'ya göre, devlet, sosyal güvenliği sağlamak için gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar (m. 60). Bu çerçevede kurulan Sosyal Güvenlik Kurumunun⁷⁴⁷ temel

⁷⁴² Bkz. 47 sayılı Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (RG. 18.10.2019/30922) m. 1; İlhan Ege, “Bağımsız İdari Otoriteler (Bağımsız Düzenleyici Kurumlar): Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu Örneği”, *Kapadokya Akademik Bakış Dergisi*, 4/1 (2020), s. 20 vd.

⁷⁴³ Ege, s. 25.

⁷⁴⁴ Buna göre, Kurumun görevleri, ilgili mevzuatta yer alan “*sigortacılık ve özel emekliliğe ilişkin görev ve yetkileri yürütmek*”, konuyla ilgili “*mevzuatı hazırlamak, uygulamak ve ilgililer tarafından uygulanmasını izlemek*”, ayrıca “*sigortacılığın ve özel emeklilik uygulamalarının gelişmesi, sigortalıların ve katılımcıların korunması için tedbirler almak*”, bu alanda “*faaliyet gösteren kişi ve kuruluşlarla ilgili inceleme, denetleme ve soruşturma işlerini yürütmek*” ve belirtilen diğer çalışmalarını yapmak, şeklinde ifade edilebilir (47 sa. CBK m. 4).

⁷⁴⁵ 03.06.2007 T. ve 5684 sa. Ka. (RG. 14.06.2007/26552).

⁷⁴⁶ Gözler, *İdare C. 1*, s. 654-655.

⁷⁴⁷ Doktrindeki bir görüşe göre, “*Sosyal koruma işlevinin gerçek boyutlarıyla sağlanması, özerklik ilkesi ile devlet müdahalesinin dengeli bir birleşimini kaçınılmaz hale getirmiştir. Devletin müdahalesi, kamu hizmetinin yürütümü niteliğinde bir sosyal güvenlik kurumunun oluşturulması biçiminde somutlaşmaktadır*” (Ali Güzel/Ali Rıza Okur/Nurşen Caniklioğlu, *Sosyal Güvenlik Hukuku*. 17. bs. (İstanbul: Beta, 2018), s. 215).

amacı, “... sosyal sigortacılık ilkelerine dayalı etkin, adil, kolay erişilebilir, aktüeryal ve malî açıdan sürdürülebilir, çağdaş standartlarda sosyal güvenlik sistemini yürütmektir” (4 sa. CBK m. 405/f. 1). Kurumun görevlerini (4 sa. CBK m. 405/f. 2) etkin bir şekilde yerine getirebilmesi için, malları, Sosyal Güvenlik Kurumuna İlişkin Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun⁷⁴⁸ m. 35’te şu ifadelerle haczin dışında tutulmuştur: “(2) Kurumun malları, alacakları, banka hesapları 2004 sayılı İcra ve İflâs Kanunu ile 6183 sayılı Kanun bakımından Devlet malı hükmünde olup, alacakları imtiyazlı alacaklardır. (3) Kurumun taşınır ve taşınmazları, bankalardaki mevduatları dahil her türlü hak ve alacakları haczedilemez, hakkında 2004 sayılı İcra ve İflâs Kanununun haciz ve iflas hükümleri uygulanmaz”. Buna göre, Kurum aleyhine icra takibi yapılabilse de mallarının haczedilmesi mümkün değildir.⁷⁴⁹ Bakıldığında Kurumun her türlü mal, hak ve alacakları haczin dışında tutulmuştur. Kanaatimizce, kamu hizmetinde fiilen kullanılan malların haczedilmezliği bakımından tereddüt olmasa da diğer malların, örneğin, bağış yoluyla edinilen⁷⁵⁰ ve âtil durumda bulunan bir taşınmazın bile haczedilememesi, alacaklının mülkiyet hakkının sınırlandırılması ve hak arama hürriyetine ilişkin Anayasa hükümlerine aykırılık oluşturmaktadır.

(b) Türkiye İş Kurumunun Malları

Anayasa’ya göre, “Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir. Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır” (AY m. 49). Bu kapsamda, çalışma hayatının ve istihdamın geliştirilmesi, iş gücü arz ve talebiyle ilgili çalışmaların yapılması, işsizliğin önlenmesi ve işsizlerin korunması konusunda çeşitli görevleri (4 sa. CBK m. 617) yürütmek üzere, 25.06.2003 tarih ve 4904 sayılı Kanun⁷⁵¹

⁷⁴⁸ 16.05.2006 T. ve 5502 sa. Ka. (RG. 20.05.2006/26173).

⁷⁴⁹ Kuru, El Kitabı, s. 503, 519, dn. 73. Devlet malları bakımından aynı yönde bkz. Hasırcı, Devlet Malları, s. 1060; Aşık, Devlet Malları, s. 65; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 96; Çelik, Devlet Malları, s. 39. Ayrıca Y. 12. HD’nin 09.04.2012 T., 4237 E., 11607 K. sayılı kararına göre, “Borçlunun, 5502 Sayılı Yasa’nın 35/3. maddesini gerekçe göstererek icra mahkemesi nezdinde yaptığı şikâyet kabul edilmiş ise de, anılan maddede, takip hukuku açısından takibi engelleyen bir hüküm bulunmayıp, bu madde sadece kurumun mallarının, hak ve alacaklarının haczinin mümkün olmadığına ilişkindir” [KİBB (25.10.2022)]. Benzer yönde kararlar için bkz. Y. 12. HD, 21.11.2011 T., 6712 E., 23008 K.; Y. 12. HD, 27.06.2012 T., 5294 E., 22618 K. [KİBB (25.10.2022)].

⁷⁵⁰ Bkz. Sosyal Güvenlik Kurumu Taşınmazlar Yönetmeliği (RG. 10.08.2012/28380) m. 5-6.

⁷⁵¹ RG. 05.07.2003/25159. Kanun gerekçesi için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c018/tbmm22018096ss0137.pdf> (25.10.2022).

ile Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) kurulmuştur. İŞKUR'un mallarıyla ilgili olarak 4904 sa. Ka. m. 1/f. 3'e göre, "Kurumun mal varlığı değerleri İİK ile TCK bakımından devlet malı hükmünde olup haczedilemez".⁷⁵² Görüldüğü üzere, yerine getirdiği kamu hizmetleri dikkate alınarak İŞKUR'un da mallarının devlet malı niteliğinde olduğu ve haczedilemeyeceği belirtilmiştir.

(5) Diğer Mal ve Haklar

(a) Millî Savunma Bakanlığı Akaryakıt İkmal ve NATO POL Tesisleri İşletme Başkanlığının Malları

Görev ve yetkileri, 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararnamesinde belirtilen bu Başkanlık, adından da anlaşılacağı üzere, Millî Savunma Bakanlığına bağlı bir kamu tüzel kişisidir (4 sa. CBK m. 315, 317). Başkanlığın kuruluş amacı, barışta ve savaşta ilgili güvenlik birimlerinin "... akaryakıt ve madeni yağ stoklarını muhafaza etmek ve bunları akaryakıt boru hattı veya diğer nakliye araçları ile askerî birliklere ulaştırmak, atıl kapasitenin ülke ekonomisi yararına değerlendirilmesi amacıyla ... Petrol Piyasası Kanunu çerçevesinde depolama ve iletim faaliyetlerinde bulunmak ve Türkiye NATO boru hattı ile akaryakıt tesislerinin işletme, bakım ve çalışma halde bulundurulmasını" sağlamaktır (4 sa. CBK m. 315).⁷⁵³ Bu amaçlar doğrultusunda Başkanlığın görevini etkin bir şekilde yerine getirebilmesi için kanunda şu hükme yer verilmiştir: "Başkanlığın malları ve her türlü mevcutları aleyhine işlenen suçlar, Devlet malı aleyhine işlenmiş sayılır... Başkanlığın taşınır ve taşınmaz malları ile diğer aynî hak ve malî varlıkları haczedilemez" (4636 sa. Ka. m. 13). Fakat, burada da mallar açısından ayırım yapılmadığından, alacaklının bilhassa mülkiyet hakkının ihlal edildiğini söylemek mümkündür.

⁷⁵² Bunun yanında, daha eski tarihli (25.08.1999) bir kanun olan 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu (RG. 08.09.1999/23810) m. 53'e göre ise, "Fon (İşsizlik Sigortası Fonu) ... 1050 sayılı Muhasebe Umumiye Kanununa tabi değildir. Fon gelirleri ile bu gelirlerle alınan mallar Kuruma (İŞKUR) aittir. Kurumun malları ... 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu ile ... 765 sayılı Türk Ceza Kanunu bakımından Devlet malı hükmünde olup, alacakları da Devlet alacağı derecesinde ayrıcalıklıdır". Bu konuda ayrıca bkz. Burcu Tatoğlu, "Türkiye'de İşsizlik Sigortası" (YYLT, Erzincan Üniversitesi SBE, 2015), s. 67-73. Görüldüğü üzere, bu eski tarihli hükümde açıkça olmasa da İŞKUR'un mallarının haczedilemeyeceği sonucuna götüren ifadelerle bir düzenleme yapılmıştır.

⁷⁵³ Ayrıca bkz. 05.04.2001 T. ve 4636 sa. Kanun'a (RG. 13.04.2001/24372) ilişkin gerekçe [<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d21/c058/tbmm21058079ss0577.pdf> (26.10.2022)].

(b) Spor Federasyonlarının Malları

Spor federasyonları, Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonları Kanunu⁷⁵⁴ m. 2’de “*Spor dalı ile ilgili faaliyetleri yürütmek üzere kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulan,⁷⁵⁵ organları seçimle gelen ve idari ve mali özerkliğe sahip federasyonlar...*” şeklinde tanımlanmıştır. Türkiye’de hâlihazırda birçok spor dalında kurulan federasyon bulunmaktadır.⁷⁵⁶ Bu federasyonların mallarıyla ilgili olarak 7405 sa. Ka. m. 40/f. 1 uyarınca, “*Spor federasyonlarının malları Devlet malı hükmündedir ve haczedilemez. Spor federasyonu mallarının haczedilmesine ilişkin talepler icra müdürlüğünce reddedilir*”. Görüldüğü üzere, federasyonların mallarının tamamı için haczedilemezlik hükmü söz konusudur.⁷⁵⁷

Belirtmek gerekir ki, yakın tarihli olan bu Kanun’un teklif metninde spor federasyonlarının mallarının haczedilemeyeceğinden bahsedilmemiş, sadece haciz için, ilgili alacağın kesinleşmesi şartı aranmıştı.⁷⁵⁸ Üstelik ilgili komisyon raporunda yer alan “uluslararası bir müsabakada yaşanabilecek bir haczin temsil açısından Türkiye’nin itibarını zedeleyeceği, haczedilemezlik kuralının korunması gerektiği” yönündeki görüşe rağmen, komisyon söz konusu hükmü aynen kabul etmiştir.⁷⁵⁹ Bununla birlikte, teklif kanunlaşırken hükmün değiştirildiği ve spor federasyonlarının mallarının devlet malı sayılarak haczedilemeyeceğine dair ifadenin hükme eklendiği görülmektedir. Dolayısıyla federasyonların alacaklılarının mülkiyet hakkını sınırlayan böylesine önemli bir

⁷⁵⁴ 22.04.2022 T. ve 7405 sa. Ka. (RG. 26.04.2022/31821).

⁷⁵⁵ Bunlar, ilgili kanun veya kararnamenin Resmî Gazetede yayımlanmasıyla tüzel kişilik kazanır (7405 sa. Ka. m. 26/f. 1).

⁷⁵⁶ Bkz. <https://shgm.gsb.gov.tr/Federasyonlar> (27.10.2022).

⁷⁵⁷ Türkiye Yüzme Federasyonu mallarının devlet malı hükmünde olup olmadığı, buna bağlı olarak federasyonun mal varlığı değerlerinin haczedilip haczedilemeyeceği konusunda YHGK’nin 25.03.2015 T., 2013/12-1705 E., 2015/1085 K. sayılı kararında “... borçlunun 3. kişilerdeki hak ve alacaklarının haczinin talep edildiği ve aynı tarihte icra müdürlüğünce talep kabul edildiğine göre bu tarihte haciz konulduğu; hal böyle olunca da, şikayetçi Yüzme Federasyonunun bütün menkul, gayrimenkul malları, hak ve alacakları ile her türlü gelirleri ... anılan açıklamalar ve maddeler kapsamında haczedilemeyeceğinden...” ifadelerine yer verilmiştir [KİBB (15.02.2023)]. Türkiye Hentbol Federasyonu’nun malları hakkında benzer yönde karar için bkz. Y. 12. HD, 18.06.2013 T., 12095 E., 22889 K. [Lexpera (15.02.2023)].

⁷⁵⁸ Teklifte “Spor federasyonunun malları ve tahsis” başlıklı m. 40/f. 1, “Spor federasyonları mallarının haczedilebilmesi ilgili alacağın kesinleşmesine bağlıdır. Kesinleşmeden icraya konulan talepler icra müdürlüğünce reddedilir” şeklindeydi. Kanun teklifinin metni için bkz. <https://www2.tbmm.gov.tr/d27/2-4331.pdf> (03.10.2022).

⁷⁵⁹ Bkz. Komisyon Raporu, s. 42, 103 [(<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss324.pdf> (27.10.2022))].

düzenlemenin teklif metninde yer almadan ve komisyonlarda yeterince tartışılmadan genel kurulda kabul edilerek kanunlaşması eleştiriyi açıktır.

Hükmün esası açısından eleştirimiz ise burada federasyonların malları bakımından herhangi bir ayırım yapılmaksızın haczedilmezliğin düzenlenmesi ve bu nedenle alacaklının mülkiyet hakkının ölçüsüz bir şekilde sınırlandırılmış olmasıdır. Komisyon raporundaki görüşten yola çıkarak değerlendirmek gerekirse, federasyonların kurulma amacı ve kamu yararıyla doğrudan ilgisi olmayan bir malın haczedilmesinin uluslararası müsabakalarda Türkiye'nin itibarını nasıl zedeleyeceği; ayrıca, sadece ülke içinde yapılan spor müsabakaları için, haczin herhangi bir sakınca teşkil edip etmeyeceği konuları izaha muhtaçtır. Dolayısıyla, kanaatimizce, hükümde doğrudan kamu yararı amacını taşıyan, anlaşılabilir, makul ve adil bir haklı gerekçe bulunmamaktadır. Bu nedenle, söz konusu hükmün yukarıdaki eleştiriler çerçevesinde yeniden ele alınması isabetli olacaktır.

(c) Çiftçi Mallarını Koruma Sandığındaki Para ve Koruma Gelirleri

Konu hakkındaki yasal düzenleme olan Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanun'da,⁷⁶⁰ korunacak çiftçi malları belirlenmiş ve buradaki görevleri köylerde ihtiyar heyetinin, belediye teşkilatının olduğu yerlerde ise koruma meclisinin⁷⁶¹ yürüteceği, koruma meclisinin kimlerden oluşacağı, ilgili heyet ve kişilerin görev ve yetkilerinin neler olduğu belirtilmiştir.⁷⁶² Ayrıca isteğe bağlı olan bu koruma hizmetinin ücretiyle ilgili konular, meydana gelen zararlar ve bunların tazmini hakkındaki hususlar ve çeşitli cezalara ilişkin hükümler düzenleme altına alınmıştır. 4081 sa. Ka. m. 18'e göre, her koruma ve ihtiyar meclisi nezdinde Kanun'da belirtilen bazı gelirlerden bir koruma sandığı oluşturulur. Bu koruma sandığına yatırılan ve irat olarak kaydedilen paralar bulunmaktadır (4081 sa. Ka. m. 16-20 ve m. 26-31). Koruma sandığından belirli ödemeler yapılır ve bazı zararlar karşılanır (4081 sa. Ka. m. 9, 21, 29). Bu işlevlerin ve

⁷⁶⁰ 02.07.1941 T. ve 4081 sa. Ka. (RG. 10.07.1941/4856).

⁷⁶¹ Günümüzde nadiren de olsa uygulaması bulunan bu kurumla ilgili yapılan araştırmalarda genellikle "Çiftçi Malları Koruma Başkanlığı" ifadesinin kullanıldığı görülmüştür. Örneğin, Yargıtay 10. HD'nin 28.11.2011 T., 2010/7465 E., 2011/16239 K. sayılı kararında, "... Çiftçi Mallarının Korunması Hakkındaki Kanunun 22. maddesi uyarınca, Çiftçi Malları Koruma Başkanlığı'na ait mallar devlet malı hükmünde olması nedeniyle haczedilemeyeceğinden..." ifadelerine yer verilmiştir [KİBB (29.10.2022)].

⁷⁶² Kanunun uygulaması hakkında bir röportaj için ayrıca bkz. <http://www.kemalpasaaktuel.com/haber-roportaj-av-ayse-unganer-ciftci-mallarI-koruma-kanunu-hakkInda-merak-edilenler-5267.html> (28.10.2022).

düzenlemelerdeki amaçların etkin bir şekilde yerine getirilmesi için kanun koyucu, koruma sandığı ve koruma gelirleri ile ilgili olarak şu hükmü öngörmüştür: “*Korunma sandığının mevcudu Devlet malı hükmündedir. Korunma gelirleri ve korunma sandığındaki paraya haciz konamaz*” (4081 sa. Ka. m. 22).⁷⁶³ Buna göre hangi gerekçeyle olursa olsun (örneğin, bkz. 4081 sa. Ka. m. 26/f. 2) koruma sandığına yatırılan paraların haczi mümkün değildir.

(d) Ordu Yardımlaşma Kurumunun Malları

Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK), Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarına, Ordu Yardımlaşma Kurumu Kanunu’nda⁷⁶⁴ belirtilen emeklilik, maluliyet, ölüm ve konut edindirme yardımları gibi sosyal yardımları sağlamak üzere kurulan, idari ve mali özerkliği bulunan, tüzel kişiliği haiz bir kurumdur (205 sa. Ka. m. 1, 20).⁷⁶⁵ Kurumun mallarıyla ilgili olarak 205 sa. Ka. m. 37’ye göre, “*Kurumun her çeşit malları ile gelir ve alacakları, Devlet malları hak ve rüçhanlığını haizdir. Bunlara karşı suç işleyenler, Devlet mallarına suç işleyenler gibi takibata tabi tutulurlar*”. Burada açıkça düzenlenmemiş olsa da doktrinde⁷⁶⁶ ve Yargıtay kararlarında,⁷⁶⁷ hükümdeki ifadelerden (*devlet malları hak ve rüçhanlığını haiz olma*) yola çıkılarak, OYAK’ın mallarının da haczedilemeyeceği belirtilmektedir. Kanunda kurumun her türlü mal varlığı değeri için düzenlenen bu hükmün de alacaklının mülkiyet hakkının sınırlanması ve hak arama hürriyeti bakımından yerinde olmadığı kanaatindeyiz. Ayrıca, OYAK, üçüncü kişilerle ilişkilerinde özel hukuk tüzel kişisi gibi değerlendirildiğinden,⁷⁶⁸ diğer tüzel kişilerle

⁷⁶³ Burada çiftçiler lehine bir haczedilmezlik hâli getirilmiştir (Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 258). Ayrıca konuyla ilgili bir Yargıtay kararına göre, “*4081 Sayılı Çiftçi Mallarının Korunması Hakkındaki Kanunun 22. maddesi, Korunma sandığının mevcudunun devlet malı hükmünde olduğu ve korunma sandığındaki paraya haciz konulamayacağını, öngörmüş olup, anılan hüküm uyarınca, işveren Kocaali ÇMKB’den prim alacağının tahsilinin SGK yönünden imkansız hale geldiği görülmektedir*” [10. HD, 10.03.2021 T., 2020/5624 E., 2021/3110 K. (KİBB, 29.10.2022)]. Başka bir karar için bkz. Y. 12. HD, 05.11.1980 T., 8216 E., 7838 K. (Uyar, Haciz, s. 596).

⁷⁶⁴ 03.01.1961 T. ve 205 sa. Ka. (RG. 09.01.1961/10702).

⁷⁶⁵ Yılmaz, Devlet Mali, s. 603-605.

⁷⁶⁶ Yılmaz, Devlet Mali, s. 605-611; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 337, dn. 3; Ejder Yılmaz, “Ordu Yardımlaşma Kurumunun Hukuksal Niteliği”, *Amme İdaresi Dergisi*, 22/1 (1989), s. 75, dn. 13; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 91-94. Yazara göre, bazı kurumlar lehine tanınan ve imtiyaz gibi değerlendirilen bu tür hükümlerde, devlet malı sayılarak haczedilmezlik öngörülmesinde haklı nedenlerin olup olmadığı ve bunun eşitlik ilkesi, alacaklının alacağına ulaşamama bakımından Anayasa’ya aykırılığı üzerinde durulmalıdır (Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 94).

⁷⁶⁷ Bkz. YHGK, 23.01.2008 T., 50 E., 8 K. [Lexpera (31.10.2022)]; YHGK, 26.02.2003 T., 116 E., 111 K. [KİBB (28.03.2023)].

⁷⁶⁸ OYAK esas itibarıyla bir kamu tüzel kişisi olsa da (Yılmaz, OYAK, s. 69-76; Yılmaz, Devlet Mali, s. 604-605) üçüncü kişilerle ilişkisi bakımından özel hukuk hükümlerine tabidir (Yılmaz, OYAK, s. 76).

karşılaştırıldığında yapılan düzenlemenin eşitlik ilkesi açısından da sakınca teşkil ettiğini söylemek mümkündür.⁷⁶⁹ Bu doğrultuda düzenlemenin tekrar gözden geçirilerek, temel hak ve hürriyetler ile anayasal ilkelere ve taraflar arasındaki menfaat dengesine uygun bir hâle getirilmesi gerekir.

b) Sadece Devlet Malı Olduğu İfade Edilip Hakkında Hacedilmezlik Hükümü veya Bu Anlama Gelebilecek Bir Hüküm Bulunmayan Mallar

(1) Genel Olarak

Özel kanunların bazısında ilgili mal varlığı değerleri devlet malı sayılmış olmasına rağmen, hacedilmezliğe veya bu anlama gelebilecek herhangi bir ifadeye yer verilmemiştir. Buradaki kurumlardan bir kısmının mallarının İİK m. 82 çerçevesinde hacedilemeyeceği yönünde görüşler olsa da daha önce ifade edildiği üzere, kanaatimizce mevcut durumda, 5018 sayılı Kanun'un (I) sayılı cetveli haricindeki kurum ve kuruluşların mallarının hacedilmezliği için, özel kanunlarda bu konuda düzenlemenin varlığı aranmalıdır.⁷⁷⁰ Üstelik özel kanunlarda malların devlet malı sayılmasının da hacedilmezlik için tek başına yeterli olmadığı kanaatindeyiz. Konuyla ilgili olarak katıldığımız bir görüşe göre, özel kanunda bir kurumun mallarının hacedilemeyeceği veya devlet mallarının sahip olduğu ayrıcalıklardan yararlanacağı hususunda açık bir düzenleme yoksa malların devlet malı sayılması ceza hukuku bakımından olup, hacze engel değildir.⁷⁷¹ Hacedilmezlik için kanunda açık bir hükmün ya da bu anlama gelebilecek bir düzenlemenin aranması, temel hakların sınırlandırılmasında ve icra hukukunda kanunilik ilkesinin;⁷⁷² ayrıca dar yorumlanması gereken istisnai hükümler olan hacedilmezlik hâllerinin bu özelliğinin bir gereğidir. Bu nedenlerle, tespit edebildiğimiz ve aşağıda kısaca inceleyeceğimiz malların hacedilebileceği

⁷⁶⁹ Bu ilke bakımından ayrıca bkz. yuk. I. Bölüm, II, D.

⁷⁷⁰ Bkz. yuk. II. Bölüm, II, A, 1.

⁷⁷¹ Kuru, İcra C. 1, s. 784; Yılmaz, Devlet Malı, s. 607, 609; Taşpınar, Hacedilmezlik, s. 88, 92-93; Ulukapı, Hacedilmezlik, s. 139; Hasırcı, Devlet Malları, s. 1055; Çelik, Devlet Malları, s. 42-43. Konu hakkında bir Yargıtay kararı uyarınca, "Bazı tüzel kişilerin kuruluş kanunlarında, o tüzel kişiliğe ait malların "Devlet malı" sayılacağı hükmüne yer verilmekle yetinilmiştir. Kanunlar ayrıca "bu malların devlet malı imtiyazından faydalanacağını yahut açık olarak hacedilemeyeceklerini" hükme bağlamamış ise, hacedilebileceklerdir. Bu şekilde hüküm sevk edilmesinin anlamı, o malların ceza hukuku uygulamasında Devlet malı gibi sayıp, ona karşı suç işleyenlerin bu anlayış içerisinde ceza göreceklərini belirtmek ve muhafazalarında özel itina sağlamaktan ibarettir" [12. HD, 28.05.1984 T., 4590 E., 6805 K. (Uyar, Haciz, s. 534-535)]. Benzer yönde kararlar için ayrıca bkz. Uyar, Haciz, s. 535-538.

⁷⁷² Bu ilke için bkz. ve karş. Özeker, İlkeler, s. 89-92.

kanaatindeyiz. Kanunların gerekçelerinde haczedilmezlikle ilgili herhangi bir hususun bulunmaması da görüşümüzü destekler niteliktedir.

(2) Özel Bütçeli Bazı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Malları

5018 sayılı Kanun'un (II) sayılı cetvelinde belirtilen kamu kurum ve kuruluşlarından burada ele alınacak olanların malları hakkında, daha önce incelenen kurumların mallarından farklı olarak, özel kanunlarda haczedilmezlik veya bu anlama gelebilecek bir hüküm bulunmamaktadır. Yukarıda da belirtildiği üzere, kanaatimizce, aynı niteliklere sahip, benzer görevleri yürüten kamu kurumları arasındaki bu farklılıklar giderilmelidir. Bu doğrultuda, İİK'de kamu kurumlarının sadece kamu hizmetinde fiilen kullanılan malları ve belirlenecek gelirleri için, daha önce ifade edildiği şekilde, yeknesak haczedilmezlik hükümleri düzenlenmelidir.⁷⁷³

(a) Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğünün Malları

Eski adı Maden Tetkik ve Arama (MTA) Enstitüsü Genel Direktörlüğü olan Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, kuruluş kanunu olan Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü Kanunu,⁷⁷⁴ Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli Sular Kanunu⁷⁷⁵ ve Maden Kanunu çerçevesinde “yer bilimleri ve madencilik alanında arama, araştırma, analiz ve altyapı çalışmaları yapmak, bilgi üretmek, ülke refahına katkıda bulunmak” misyonuyla⁷⁷⁶ çeşitli görevler yürütmektedir. Müdürlüğün mallarıyla ilgili olarak 2804 sa. Ka. m. 12/f. 2 uyarınca “*M.T.A. Enstitüsüne ait mallar Devlet malıdır. Bunları çalanlar, ihtilas edenler, zimmetine geçirenler veya her ne suretle olursa olsun suiistimal edenler hakkında Devlet mallarına karşı işlenen bu çeşit suçlara ait cezai takibat yapılır*”. Görüldüğü üzere, hükümde Müdürlüğün malları devlet malı sayıldıktan sonra, bunun ceza hukuku bakımından geçerli olduğunu vurgular nitelikte ifadelerle yer verilmiştir. Nitekim kanun koyucunun haczedilmezliğe dair bir iradesi olsaydı, bunu açıkça veya o anlama gelebilecek ifadelerle belirtirdi. Ayrıca gerekçede de buna dair bir husus bulunmamaktadır. Dolayısıyla Müdürlüğün mallarının haczedilmezliğine ilişkin bir korumanın olmadığı söylenebilir.

⁷⁷³ Bkz. yuk. II. Bölüm, II, A, 1. Bu görüşümüz, bu başlıkta yer alan bütün kamu kurumları için geçerli olduğundan aşağıda ayrıca tekrarlanmayacaktır.

⁷⁷⁴ 14.06.1935 T. ve 2804 sa. Ka. (RG. 22.06.1935/3035).

⁷⁷⁵ 03.06.2007 T. ve 5686 sa. Ka. (RG. 13.06.2007/26551).

⁷⁷⁶ Bkz. <https://www.mta.gov.tr/v3.0/kurumsal/misyon-vizyon> (02.11.2022).

(b) Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğünün Malları

Özel bütçeli kamu kurumlarından olan Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, mevzuatta belirtilen görevleri (4 sa. CBK m. 121) yerine getirmek üzere kurulmuştur (4 sa. CBK m. 120). Müdürlüğün malları, ceza hukuku açısından⁷⁷⁷ devlet malları gibi korunmuş olup, konuyla ilgili olarak Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğünce Yürütülen Hizmetler Hakkında Kanun⁷⁷⁸ m. 51’e göre, “*Umum Müdürlüğün ve işletmelerinin bütün malları ve kıymetleri Devlet malı hükmündedir. Bu mallar ve kıymetler aleyhine suç işliyenler Devlet malları aleyhine suç işliyenler gibi ceza görür*”.

Müdürlüğün mallarının devlet malı sayılarak haczedilememesi dolayısıyla Anayasa Mahkemesinin önüne taşınan ve devlet mallarının haczedilmezliğinin Anayasa’ya aykırılığının tartışılarak, iptal isteminin reddedildiği meşhur kararını (AYM, 21.10.1992 T., 13 E., 50 K.)⁷⁷⁹ inceleyen *Gülan*’a göre, kararda ilk olarak Müdürlüğün, devlet tüzel kişiliğinden ayrı bir kamu tüzel kişiliğinin bulunduğu ve mallarının İİK m. 82 kapsamında devlet malı sayılamayacağının değerlendirilmesi gerekirdi. Sonrasında ise, 6200 sa. Ka. m. 51’de yer alan ve kurumun mallarının haczedilmezliği sonucunu doğurabilecek “Devlet malı hükmündedir” ifadesinin anlamı, kapsamı ve sonuçları belirlenerek, düzenlemenin Anayasa’ya uygunluğu tartışılmalıydı.⁷⁸⁰ Yazar haklı olarak, tek başına bu tür ifadelerin de haczedilmezliği sağlamadığı yönündeki kararlara dikkat çekmiş ve söz konusu kararda bunun tartışılmamasını önemli bir eksiklik olarak

⁷⁷⁷ Buna karşılık, amme alacaklarının tahsili için yapılan bir haciz işlemiyle ilgili olarak Danıştay 9. Dairesinin 05.03.2009 T., 2007/5715 E., 2009/1174 K. [KİBB (02.11.2022)] sayılı kararında, “... devlet malı niteliğinde bulunan DSİ Genel Müdürlüğü’ne ait malların, haczi mümkün olmadığından davacı kurumdan tahsil edilemeyen kamu alacağının takibi amacıyla alınan haciz kararının yasaya uygun olmadığı...” ifade edilerek, müdürlüğün malları icra hukuku bakımından da devlet malları gibi korunmuştur.

⁷⁷⁸ 18.12.1953 T. ve 6200 sa. Ka. (RG. 25.12.1953/8592).

⁷⁷⁹ Daha önce de ele alınan bu kararın olay ve itiraz gerekçesi kısımları, “OLAY: Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü tarafından taşınmazı kamulaştırılan davacı, 2942 sayılı Kamulaştırma Yasası uyarınca açtığı bedel artırımı davası sonunda, taşınmazın takdir edilen değerinin artırılmasına ilişkin kararın, yerine getirilmesi için ... icra dairesine başvurmuş, alacağının haciz yoluyla tahsilini istemiştir. İcra Müdürlüğünce, İcra ve İflas Yasası’nın 82. maddesinin 1. bendi uyarınca borçlu idarenin mallarının haczi mümkün olmaması nedeniyle istemi reddedilen alacaklı, dayananı yasa hükmünün Anayasa’ya aykırı olduğunu ileri sürerek İcra Müdürlüğünün kararının kaldırılması istemiyle İcra Tetkik Mercii Hakimliğine, İcra ve İflas Yasası’nın 16. maddesine göre şikâyetinde bulunmuştur. Anayasa’ya aykırılık savının ciddi olduğu kanısına varan İcra Tetkik Mercii Hakimliği, 10.12.1991 günlü kararıyla bu kuralın iptali istemiyle Anayasa Mahkemesine başvurmuştur...” şeklindedir.

⁷⁸⁰ Gülan, Devlet, s. 25-27. Kararda Müdürlüğün ayrı bir tüzel kişiliğinin bulunması ve mallarının 6200 sa. Ka. m. 51’de devlet malı sayılması konusu hiç tartışılmamış olup, yazar bu durumu hayret ederek eleştirilmesi gereken bir durum olarak değerlendirmiştir (Gülan, Devlet, s. 25).

görmüştür.⁷⁸¹ Dolayısıyla 6200 sa. Ka. m. 51 hükmünün mevcut hâliyle haczedilmezlik sağladığını söylemek güçtür.

(c) Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumunun Malları

Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), bilim ve teknoloji alanındaki faaliyetlerin desteklenmesi ve geliştirilmesi amacıyla kurulmuştur.⁷⁸² Oldukça önemli görevleri (4 sa. CBK m. 584) bulunan bu kurumun malları da kanun koyucu tarafından ayrıca korunmuştur. Şöyle ki, 17.07.1963 tarih ve 278 sayılı Kanun⁷⁸³ m. 20'ye göre, “TÜBİTAK’a ait mallar Devlet malı hükmündedir. Bunları çalanlar, ihtilas edenler, zimmetine geçirenler ve her ne yoldan olursa olsun kötüye kullananlar hakkında Devlet mallarına karşı işlenen bu çeşit suçlara ait ceza kovuşturması yapılır”. Belirtmek gerekir ki, yukarıda açıklanan gerekçelerle, bu hükümdeki korumanın, haczedilmezlik bakımından geçerli olmadığı kanaatindeyiz.

(d) Türkiye Sağlık Enstitüleri Başkanlığının Malları

Türkiye Sağlık Enstitüleri Başkanlığı (TÜSEB), mevzuatta kendisine verilen görevleri (4 sa. CBK m. 666) yerine getirmek amacıyla⁷⁸⁴ kurulan, bilimsel ve idari özerkliği bulunan bir kurumdur (4 sa. CBK m. 665). Kurumun malları hakkında, kanunda “TÜSEB’in malları Devlet malı hükmündedir” denilmişse de (6569 sa. Ka.⁷⁸⁵ m. 18/f. 2) haczedilmezlikle ilgili herhangi bir ifadeye yer verilmemiştir.

⁷⁸¹ Gülan, Devlet, s. 26-27.

⁷⁸² Kurumla ilgili olarak 4 sa. CBK m. 582/f. 1’e göre, “(1) Türkiye’nin rekabet gücünü ve refahını artırmak ve sürekli kılmak için toplumun her kesimi ve ilgili kurumlarla işbirliği içinde, ulusal öncelikler doğrultusunda bilim ve teknoloji politikaları hakkında çalışmak, bunları gerçekleştirecek altyapının ve araçların oluşturulmasına katkı sağlamak, araştırma ve geliştirme faaliyetlerini özendirmek, desteklemek, koordine etmek, yürütmek, bilim ve teknoloji kültürünün geliştirilmesinde öncülük yapmak amacıyla tüzel kişiliğe, idarî ve malî özerkliğe sahip, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığıyla ilgili ve özel bütçeli Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu kurulmuştur... (2) Kurum, bu Bölümde hüküm bulunmayan hallerde özel hukuk hükümlerine tâbidir...”.

⁷⁸³ RG. 24.07.1963/11462. Kurumun kuruluş amacı ve malların devlet malı sayılması hususunda kanun gerekçesi için bkz. https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d01/c016/mm_01016068ss0041.pdf (06.04.2023).

⁷⁸⁴ Kuruluş amacı için ayrıca bkz. 4 sa. CBK m. 663: “... sağlık bilim ve teknolojileri alanında ülkeye ve insanlığa hizmet etmek amacıyla Türkiye’nin rekabet gücünü artırmak ve sürekli kılmak, kalkınma planı hedefleri ile Cumhurbaşkanının belirlediği öncelikleri de dikkate alarak ülkemizin ileri teknoloji ve inovasyon ihtiyacını karşılamak, yeni ürünlerin üretimini ve var olanların geliştirilmesini sağlamak, araştırmacılara bilimsel ortam temin etmek, kamu hukuku ve özel hukuk tüzel kişileri ile işbirliği yaparak bilimsel araştırmalar yapmak, yaptırmak, bu araştırmaları koordine etmek, teşvik etmek, Ar-Ge’lere katkı sağlamak, sağlık bilim ve teknoloji kültürü ile ekosistemlerin geliştirilmesinde öncülük yapmak, sağlık hizmetlerinde akreditasyon faaliyetlerini yürütmek...” şeklindedir.

⁷⁸⁵ 19.11.2014 T. ve 6569 sa. Ka. (RG. 26.11.2014/29187).

(e) Kapadokya Alan Başkanlığının Malları

Başkanlık, Kapadokya Alanı Hakkında Kanun'da⁷⁸⁶ “İdare” olarak belirtilmiş ve “*Kapadokya Alanının tarihî ve kültürel değerleri ile jeolojik/jeomorfolojik dokusunun ve doğal kaynak değerlerinin korunması, yaşatılması, geliştirilmesi, tanıtılması, gelecek kuşaklara aktarılması, planlanması, yönetilmesi ve denetlenmesi amacıyla kurulan idare...*” şeklinde tanımlanmıştır (7174 sa. Ka. m. 2). Konuyla ilgili olarak, 38 sayılı Kapadokya Alan Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nde⁷⁸⁷ Başkanlığın teşkilatı, görev ve yetkileri (m. 4), gelir ve giderleri gibi hususlar düzenlenmiştir. Başkanlığın malları ise, 7174 sa. Ka. m. 9/f. 5'de düzenlenen “*İdareye ait taşınır ve taşınmazlar Devlet malı hükmündedir. Bunlar aleyhine suç işleyenler Devlet malları aleyhine suç işleyenler gibi cezalandırılır*” şeklindeki hükümle ceza hukuku bakımından devlet malları gibi korunmuştur.

(f) Türk Standardları Enstitüsünün Malları

Türk Standardları Enstitüsü (TSE), “*Her türlü madde ve mamulleri ile usul ve hizmet standartlarını yapmak gayesiyle*” kurulan ve bu çerçevede çeşitli görevleri yürüten bir kurumdur (4 sa. CBK m. 550-551). Kurumun mallarıyla ilgili olarak, “Türk Standardları Enstitüsü ile İlgili Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun”⁷⁸⁸ m. 13'te şu düzenleme yapılmıştır: “*Türk Standardları Enstitüsünün malları Devlet malı sayılır. Bu mallar aleyhine cürüm işleyenlere bu cürümlerden dolayı Devlet memurları hakkında tatbik edilen ceza hükümleri uygulanır*”. Görüldüğü üzere, söz konusu hükümde haczedilmezliğe veya bu anlama gelebilecek bir ifadeye yer verilmemiştir.

(g) Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumunun Malları

Kurumun amacı, “... *hükümlü ve tutukluların meslek ve sanatlarının korunup geliştirilmesi veya bir meslek ve sanat öğrenmeleri amacına yönelik olarak çalışmalarını sağlamak üzere işyurtları açmak ve bunların bütün mali ve idari işlerini bir merkezden düzenlemek ve yönetmek...*” şeklinde ifade edilmiştir (4 sa. CBK m. 74). Kişilerin ıslah edilerek topluma kazandırılması bakımından önemli görevleri bulunan bu Kuruma ait mallar da kanaatimizce sadece ceza hukuku açısından, devlet malı sayılmış ve devamında

⁷⁸⁶ 23.05.2019 T. ve 7174 sa. Ka. (RG. 01.06.2019/30791).

⁷⁸⁷ RG. 01.06.2019/30791.

⁷⁸⁸ 18.11.1960 T. ve 132 sa. Ka. (RG. 22.11.1960/10661).

“Bunlar aleyhine suç işleyenler, Devlet malları aleyhine suç işleyenler gibi cezalandırılır” denilmiştir (4301 sa. Ka.⁷⁸⁹ m. 7).

(h) Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığının Malları

Kısa adı KOSGEB olan bu başkanlık, mevzuatta kendisine verilen görevleri (4 sa. CBK m. 227) yerine getirmek için kurulan bir kamu kuruluşudur (4 sa. CBK m. 224/f. 2). Kuruluş amacı, *“Ülkenin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında küçük ve orta ölçekli işletmelerin payını ve etkinliğini artırmak, rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek, sanayide entegrasyonu ekonomik gelişmelere uygun biçimde gerçekleştirmek”* olarak ifade edilmiştir (4 sa. CBK m. 224/f. 1). KOSGEB’in sahip olduğu mallarla ilgili olarak ise, *“... Başkanlığın malları Devlet Mali hükmünde olup, bu mallar, para ve para hükmündeki evrak ve senetleri aleyhine suç işleyen personel bu suçlarından dolayı Devlet Memurları gibi cezalandırılır”* şeklinde bir düzenleme yapılmıştır (3624 sa. Ka.⁷⁹⁰ m. 18). Görüldüğü gibi, burada haczedilmezlikle ilgili bir hüküm söz konusu olmayıp, devlet malı sayılma durumu ceza hukuku bakımından öngörülmüştür. Bu nedenle, KOSGEB’in mallarının da mevcut düzenlemeler çerçevesinde haczedilebileceği kanaatindeyiz.

(3) Diğer Mal ve Haklar

(a) Rekabet Kurumunun Malları

Rekabetin Korunması Hakkında Kanun’un (RKHK)⁷⁹¹ amacı, *“... mal ve hizmet piyasalarındaki rekabeti engelleyici, bozucu veya kısıtlayıcı anlaşma, karar ve uygulamaları ve piyasaya hakim olan teşebbüslerin bu hakimiyetlerini kötüye kullanmalarını önlemek, bunun için gerekli düzenleme ve denetlemeleri yaparak rekabetin korunmasını sağlamaktır”* (RKHK m. 1). Kanunun vermiş olduğu görevleri yerine getirmek, uygulanmasını gözetmek, mal ve hizmet piyasalarının serbest ve sağlıklı bir rekabet ortamı içinde oluşmasını ve gelişmesini sağlamak üzere, kamu tüzel kişiliğine sahip, idari ve mali özerkliği bulunan Rekabet Kurumu kurulmuştur (RKHK m. 20).

⁷⁸⁹ 06.08.1997 T. ve 4301 sa. Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumuna İlişkin Bazı Mali Hükümlerin Düzenlenmesi Hakkında Kanun (RG. 09.08.1997/23075).

⁷⁹⁰ 12.04.1990 T. ve 3624 sa. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Teşvik ve Muafiyetleri Kanunu (RG. 20.04.1990/20498).

⁷⁹¹ 07.12.1994 T. ve 4054 sa. Ka. (RG. 13.12.1994/22140).

Belirtmek gerekir ki, bu Kurum, 5018 sayılı Kanun'un (III) sayılı cetvelinde yer alan düzenleyici ve denetleyici kurumlardan biridir.

Kurumun mallarıyla ilgili olarak, RKHK'nin "Kurumun Para, Evrak ve Malları Üzerinde İşlenen Suçlar" başlıklı 60. maddesine göre, "*Kurumun para, evrak ve her çeşit malları Devlet malı hükmündedir. Kurul Başkan ve üyeleri ile Kurum personeli, görevleri nedeniyle işledikleri ve kendilerine karşı işlenen suçlar bakımından kamu görevlisi sayılırlar*". Gerek maddenin başlığına gerekse içeriğine bakıldığında, hükmün sadece ceza hukuku bakımından getirildiği, haczedilmezlik sağlamadığı kanaatindeyiz. Ancak olması gereken hukuk bakımından, bu kurumun mallarının haczedilmezliği de diğer kamu kurum ve kuruluşlarının malları için yukarıda savunduğumuz gibi, uyumlu bir şekilde düzenlenmelidir.

(b) Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğünün Malları

İçerisinde çeşitli tesislerin de bulunduğu Atatürk Orman Çiftliği'nin idaresi için, "*Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı⁷⁹² ve tüzel kişiliği haiz olmak üzere Ankara'da Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü kurulmuştur*" (4 sa. CBK m. 69/f. 1). Ticaret alanında da faaliyet gösteren⁷⁹³ Müdürlüğün kuruluş kanunu olan Atatürk Orman Çiftliği Kanunu⁷⁹⁴ m. 9/f. 1'de bütün malları devlet malı sayılmış ve "*Bu mallar aleyhine suç işleyenler Devlet malları aleyhine suç işleyenler gibi ceza görür*" denilmiştir. Görüldüğü üzere, buradaki devlet malı sayılma hususu sadece ceza hukuku bakımındandır.

(c) Milli Piyango İdaresinin Malları

Milli Piyango İdaresi, "... kanunlarla ve Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle belirlenen faaliyetlere kaynak sağlamak, karşılığı nakit olmak üzere şans oyunları tertip etmek ve çekiliş düzenlemek, şans oyunlarına ilişkin lisans haklarının ayrı ayrı ya da tamamını belirlenen sürelerle vermek ve denetlemek, karşılığı nakit olmayan her türlü piyangoonun tertip ve çekilişine izin vermek ve denetlemek üzere..." kurulan ve mevzuatta kendisine verilen görevleri yürüten, tüzel kişiliği haiz bir kamu kuruluşudur (4 sa. CBK m. 283-286). Milli Piyango İdaresi'nin mallarıyla ilgili olarak Milli Piyango Teşkilane

⁷⁹² 4 sa. CBK m. 69/f. 2'ye göre, çiftliğin işletilmesine dair esaslar bu Bakanlıkça tespit edilir.

⁷⁹³ Nitekim bkz. 4 sa. CBK m. 71/f. 2 uyarınca, "*Müdürlüğün ticaret alanındaki faaliyeti, işletmeden elde edilen mahsullerin veya bunlardan işletmenin ziraat sanatları kısımlarında değerlendirilmiş olanlarının satılmasına münhasırdır*".

⁷⁹⁴ 24.03.1950 T. ve 5659 sa. Ka. (RG. 01.04.1950/7472).

Dair Kanun⁷⁹⁵ m. 12 uyarınca, “*Piyango idaresine aid mallar Devlet malıdır. Bunları çalanlar, ihtilas edenler, zimmete geçirenler veya her ne suretle olursa olsun sui istimal edenler ve piyango biletlerini taklid ve tahrif edenler Devlet malları ve paraları hakkında ika olunan bu gibi suçlara müterettib cezalara tabidirler*”. Doktrinde bu maddeden dolayı, Milli Piyango İdaresi’nin mallarının haczedilemeyeceği yönünde görüş olsa da⁷⁹⁶ kanaatimizce, burada haczedilmezlikle ilgili bir ifade olmadığından, devlet malı sayılma hususunun sadece ceza hukuku bakımından değerlendirilmesi gerekir.⁷⁹⁷ Bu nedenle, söz konusu idarenin mallarının haczedilebileceği kanaatindeyiz.

(d) Türkiye Radyo Televizyon Kurumunun Malları

Devlet tarafından bir kamu tüzel kişiliği olarak kurulan tek radyo ve televizyon kurumu (AY m. 133/f. 3) olan Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun (TRT),⁷⁹⁸ malları da kanunda devlet malı niteliğinde kabul edilmiştir. Bu konuda Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu⁷⁹⁹ m. 59 uyarınca, “*Türkiye Radyo- Televizyon Kurumunun malları ve her çeşit mevcutları Devlet malı sayılır*”. Kanaatimizce burada haczedilmezlik açıkça veya bu anlama gelebilecek bir ifadeyle belirtilmediğinden, kurumun mallarının haczi mümkündür.⁸⁰⁰

(e) Korunması Gerekli Taşınır ve Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları

Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunmasıyla ilgili Anayasa m. 63 uyarınca, “*Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır. Bu varlıklar ve değerlerden özel*

⁷⁹⁵ 05.07.1939 T. ve 3670 sa. Ka. (RG. 11.07.1939/4255).

⁷⁹⁶ Kuru, Haciz, s. 285.

⁷⁹⁷ Benzer yönde bkz. ve karşı. Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 91-93.

⁷⁹⁸ Kurumun kuruluşu ve görevleri hakkında bkz. 4 sa. CBK m. 533-534.

⁷⁹⁹ 11.11.1983 T. ve 2954 sa. Ka. (RG. 14.11.1983/18221).

⁸⁰⁰ Aynı şekilde bkz. Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 91-94. Nitekim, konu hakkında Ankara BAM 19. HD, tarafından verilen bir kararın (2021/778 E., 2021/1641 K.) ilgili kısmı, “... Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu’nun 59. Maddesinde ‘Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu’nun malları ve her çeşit mevcutları Devlet malı sayılır’ hükmü düzenlenmiş ise de; söz konusu Kanunda Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu’nun mallarının ve gelirlerinin haczedilemeyeceğine ilişkin özel bir hükmün bulunmadığı, borçlu Kurum’un Bütçe Kanunu’nda sayılan genel ya da katma bütçeli daireler arasında yer almadığı, dosya kapsamı, ileri sürülen istinaf sebepleri dikkate alındığında mahkemenin vaka ve hukuki değerlendirmesinde usul ve esas yönünden yasaya aykırılık olmadığı ve hükümde kamu düzenine aykırılık bulunmadığı anlaşıldığından davalı borçlu vekilinin istinaf başvurusunun HMK’nın 353/1-b.1 maddesi gereğince esastan reddine...” şeklindedir [bkz. https://www.forumadalet.net/index.php?topic=110629.0#google_vignette (06.04.2023)]. TRT’nin mallarının devlet malı sayılmasının, takip hukuku açısından (İİK m. 82/f. 1, b. 1 kapsamında) kabul edilemeyeceği yönünde Yargıtay kararı (12. HD, 17.10.1977 T., 7845 E., 8664 K.) için bkz. Uyar, Haciz, s. 537.

mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir". Bu çerçevede, tarihi ve kültürel varlıkları bakımından dünyanın sayılı zengin ülkelerinden biri olan ülkemizde, bunların korunması düşüncesiyle Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu⁸⁰¹ çıkarılmıştır. Kanun'un amacı, "*korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları*⁸⁰² *belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmektir*" (2863 sa. Ka. m. 1).

Söz konusu varlıklarla ilgili olarak 2863 sa. Ka. m. 5'e göre, "(1) Devlete, kamu kurum ve kuruluşlarına ait taşınmazlar ile özel hukuk hükümlerine tabi gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan taşınmazlarda varlığı bilinen veya ileride meydana çıkacak olan korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları Devlet malı niteliğindedir. (2) Özel nitelikleri dolayısıyla ayrı statüye tabi tutulan mazbut ve mülhak vakıf malları bu hükmün dışındadır". Devlet malı niteliğinde⁸⁰³ kabul edilen bu varlıkların haczedilip haczedilemeyeceği konusunda öncelikle belirtmek gerekir ki, devletin ve bazı kamu kurum ve kuruluşlarının malları zaten haczedilemeyeceğinden, bunların mülkiyetinde yer alan söz konusu varlıklar da haczedilemeyecektir.⁸⁰⁴ Dolayısıyla burada asıl üzerinde durulması gereken husus, malları haczedilebilen gerçek

⁸⁰¹ 21.07.1983 T. ve 2863 sa. Ka. (RG. 23.07.1983/18113). Kanun'un gerekçesi için bkz. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MGK_/d01/c009/mgk_01009153ss0620.pdf (09.11.2022).

⁸⁰² Tanımlar için bkz. 2863 sa. Ka. m. 3; ayrıca korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının neler olduğu hususunda bkz. 2863 sa. Ka. m. 6 ve m. 23.

⁸⁰³ Doktrinde buradaki "devlet malı niteliğinde" ifadesinin anlamı hakkında çeşitli tartışmalar olup, bu ifadeyle söz konusu varlıkların devletin mülkiyetinde olduğunun kastedildiği, "devlet malı" olması ile "devlet malı niteliğinde" sayılması arasında herhangi bir anlam farkının bulunmadığı şeklinde görüşler olsa da bu tartışmalara girmeden, Anayasa m. 63'e, 2863 sayılı Kanun'un ilgili hükümlerine (m. 11, 12, 15, 24 gibi) ve gerekçesine bakıldığında, söz konusu varlıklarla ilgili olarak özel mülkiyetin de kabul edildiği yönündeki görüşe katıldığımızı belirtmekle yetiniyoruz [konu hakkında tartışmalar için bkz. Seçkin Öztürk, "Türkiye'de Kültür Varlıklarının Korunması: İnsan Hakları Açısından Bir Değerlendirme" (YYLT, Gazi Üniversitesi SBE, 2019), s. 38-42; Dursun Özdemir, "Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarına İlişkin Mülkiyet Hakkı Üzerindeki Sınırlamalar ve Yargısal Denetimi" (YDT, Kocaeli Üniversitesi SBE, 2016), s. 52 vd.]. Kültür varlıklarının özel mülkiyete konu olabileceği, malın kültür varlığı olarak kabul edilmesi durumunda da özel mülkiyetin devam edeceği yönünde bkz. Peksöz, s. 955-957. Ayrıca, kanaatimizce buradaki devlet malı niteliğinde sayılma ifadesinden, söz konusu varlıkların bazı konular bakımından ve kanunda özel olarak belirtilen hususlar çerçevesinde, devlet malları gibi korunacağı anlaşılmaktadır.

⁸⁰⁴ Aynı yöndeki bir görüşe göre, devlet tüzel kişiliğine ait olan kültür varlıkları İİK m. 82/f. 1, b. 1 gereği haczedilemez. Devlet dışındaki kamu kurum ve kuruluşlarına ait olan kültür varlıklarının haczedilememesi ise özel kanunda kurumun malları için düzenlenmiş bir haczedilmezlik hâlinin varlığına bağlıdır (Peksöz, s. 957). Bu konuda Kanada'da Quebec ve British Columbia eyaletlerinde halka açık sergilere konulan kültürel veya tarihi eserlerle ilgili olarak açıkça düzenlenmiş, zaman bakımından sınırlı bir haczedilmezlik hâli bulunmaktadır (bkz. yuk. I. Bölüm, III, B, 3, a).

ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan bu varlıkların devlet malı niteliğinde kabul edilmesi ve bunların haczedilip haczedilemeyeceği meselesidir. Kanaatimizce, bu konuda kanunda haczedilmezlikle ilgili bir hüküm bulunmadığından, korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının söz konusu kişilerin mülkiyetinde olması hâlinde, bu varlıkların niteliği, ilgililere bazı yükümlülükler getirirse de bunların haczedilmesine engel değildir.⁸⁰⁵ Başka bir deyişle, kişilerin kültür ve tabiat varlığı olarak tescile tabi tutulan malları,⁸⁰⁶ taşınmazlarda kamulaştırılma (2863 sa. Ka. m.15), taşınırlarda bakanlıkça satın alma, müzelere alınma işlemi (2863 sa. Ka. m. 24/f. 1, m. 25) yapılmadığı sürece haczedilebilir. Tescil dışı bırakılarak veya müzelere alınması gerekli görülmeyle sahiplerine bir belge ile iade edilen taşınırlarla ilgili olarak, sahipleri her türlü tasarrufta bulunabiliyorsa (2863 sa. Ka. m. 24/f. 2, m. 25/f. 4),⁸⁰⁷ bunların haczedilebileceği konusunda da tereddüt etmemek gerekir. Dolayısıyla buradaki devlet malı sayılma hususunun, haczedilmezlikle ilgili olmadığı kanaatindeyiz. Ancak bu varlıklar haczedilse bile niteliği gereği, satış işlemlerinde (2863 sa. Ka. m. 13), malın kullanılmasında ve çeşitli konularda 2863 sayılı Kanun'daki yükümlülüklerle uyulmalıdır.

B. Mahalli İdarelerin Mallarının Haczedilmezliği

Anayasa m. 127 uyarınca, *“Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan*

⁸⁰⁵ Aynı yönde bkz. Peksöz, s. 957-961. Yazara göre, bir malın kültür varlığı olarak nitelendirilmesi, ona devletin mülkiyetinde olma vasfını kazandırmaz (Peksöz, s. 960). Nitekim, Yargıtay kararına konu olan bir olayda, borçlu adına kayıtlı bulunan taşınır kültür varlıklarının, tarihi eserlerin kaydına haciz konulmuş, daha sonra Kültür ve Turizm Bakanlığı'na izafeten İstanbul Muhakemat Müdürlüğü vekilinin şikâyeti üzerine, icra mahkemesi, 2863 sa. Ka. m. 5 ve İİK m. 82/f. 1, b. 1 uyarınca haciz işleminin iptaline karar vermişse de bu karar, Y. 12. HD'nin 12.04.2007 T., 4285 E., 7248 K. sayılı kararıyla bozulmuştur [KİBB (11.11.2022)]. Görüldüğü üzere, bu varlıklar için haczedilmezlik hâli Yargıtay tarafından da kabul edilmemiştir (aynı şekilde bkz. Peksöz, s. 958).

⁸⁰⁶ Bu varlıkların tescili işlemleri hakkında bkz. Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının ve Sitlerin Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik (RG. 13.03.2012/28232) ve Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tasnifi, Tescili ve Müzelere Alınmaları Hakkında Yönetmelik (RG. 20.04.2009/27206).

⁸⁰⁷ Aynı şekilde, taşınmazlarla ilgili olarak 2863 sa. Ka. m. 11/f. 2'ye göre, *“Malikler bu varlıkların üzerindeki mülkiyet haklarının tabii icabı olan ve bu Kanunun hükümlerine aykırı bulunmayan bütün yetkilerini kullanabilirler”*.

kamu tüzelkişileridir”. Yer yönünden yerinden yönetim kuruluşları olarak da ifade edilen mahalli idareler, il özel idareleri, belediyeler ve köylerdir.⁸⁰⁸

Mahalli idarelerin, merkezi idare karşısında idari ve mali özerkliği bulunmaktadır.⁸⁰⁹ Bunların üstlenmiş olduğu kamu hizmetlerini hakkıyla yerine getirebilmesi için, mali özerkliğinin, diğer bir deyişle, kendilerine ait yeterli mali kaynaklarının ve mal varlığının olması gerekir.⁸¹⁰ Konumuz bakımından, bu mal varlığı değerleri İİK m. 82 kapsamında devlet malı olarak kabul edilmediğinden, haczedilmezlik için özel kanunlarda bu yönde düzenlemenin varlığı aranmaktadır.⁸¹¹ Kanun koyucu da esasında kamu yararı amacıyla,⁸¹² mahalli idarelerin sahip olduğu bir kısım mal varlığı değerleri için ilgili kanunlarda haczedilmezlik hâlleri düzenlemiştir. Burada söz konusu düzenlemeler ele alınacaktır.

1. İl Özel İdarelerinin Malları

Merkezi idarenin bir taşra örgütü olan “il genel idaresi”nden farklı olarak il özel idaresi,⁸¹³ devlet tüzel kişiliğinin dışında ayrı bir kamu tüzel kişiliği bulunan mahalli idaredir.⁸¹⁴ İl Özel İdaresi Kanunu’ndaki (İÖİK)⁸¹⁵ tanıma göre, il özel idaresi, “İl

⁸⁰⁸ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Gözler, İdare C. 1, s. 461 vd.; Kemal Gözler, *Mahalli İdareler Hukuku*. 1. bs. (Bursa: Ekin, 2018), s. 270 vd.; Ahmet Ulusoy/Tekin Akdemir, *Mahalli İdareler*. 9. bs. (Ankara: Seçkin, 2014), s. 63 vd.

⁸⁰⁹ Mahalli idarelerin özerkliği ilkesi hakkında bkz. Gözler, İdare C. 1, s. 478-499; Ulusoy/Akdemir, s. 35-40.

⁸¹⁰ Gözler, İdare C. 1, s. 484; Ulusoy/Akdemir, s. 35

⁸¹¹ Gözler, İdare C. 2, s. 901-902; Kuru, El Kitabı, s. 503; Çelik, Devlet Malları, s. 42. Buna göre, hakkında haczedilmezlik hükmü olmayan malların haczi caizdir (Gözler, İdare C. 2, s. 902). Mahalli idarelerin mallarının devlet malı kapsamında olmadığı; bu malların haczedilip haczedilemeyeceğinin belirlenmesi için özel kanunlarına bakmak gerektiği hususunda bkz. Y. 12. HD, 01.06.2010 T., 1139 E., 13422 K. [Legalbank (08.12.2022)].

⁸¹² Örneğin, il özel idarelerinin bazı mal varlığı değerlerinin haczedilmezliğinde kamu yararı, alacaklıların menfaatlerinden üstün tutulmuştur (Duran/Yeşilyurt, s. 98-99).

⁸¹³ İl özel idaresi-il genel idaresi ayrımı için bkz. Gözler, İdare C. 1, s. 505-509; Ulusoy/Akdemir, s. 191-192. Ayrıca il özel idaresinin organları hakkında bkz. Gözler, İdare C. 1, s. 512-529; Ulusoy/Akdemir, s. 201-210.

⁸¹⁴ Gözler, İdare C. 1, s. 505-509; Duran/Yeşilyurt, s. 64. Belirtmek gerekir ki, büyükşehir belediyesinin bulunduğu illerdeki il özel idareleri, 2012 yılında yapılan yasal değişiklikle kaldırılmıştır (6360 sayılı Kanun m. 1; Ulusoy/Akdemir, s. 197; Gözler, İdare C. 1, s. 510; Duran/Yeşilyurt, s. 65). Büyükşehir belediyeleri, 10.07.2004 T. ve 5216 sa. Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nda (RG. 23.07.2004/25531) “Sınırları il mülki sınırı olan ve sınırları içerisindeki ilçe belediyeleri arasında koordinasyonu sağlayan; idarî ve malî özerkliğe sahip olarak kanunlarla verilen görev ve sorumlulukları yerine getiren, yetkileri kullanan; karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişisi...” şeklinde tanımlanmıştır (m. 3/a). Büyükşehir belediyesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Gözler, Mahalli İdareler, s. 386-415; Gözler, İdare C. 1, s. 573-596; Günday, s. 510-521; Ulusoy/Akdemir, s. 319 vd.

⁸¹⁵ 22.02.2005 T. ve 5302 sa. Ka. (RG. 04.03.2005/25745).

halkının mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisini...” ifade eder (m. 3).⁸¹⁶ İl özel idarelerinin görev, yetki ve sorumlulukları (İÖİK m. 6-7), gelirleri (İÖİK m. 42) ve bütçesine ilişkin hususlar (İÖİK m. 44-50) da bu Kanun’da düzenlenmiştir.⁸¹⁷ Burada ayrıca, il özel idaresinin yürüttüğü kamu hizmetlerinin aksamaması amacıyla, sahip olduğu mal varlığı için birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Şöyle ki, İÖİK m. 7/f. 3 ve f. 4’e göre, “İl özel idaresinin mallarına karşı suç işleyenler Devlet malına karşı suç işlemiş sayılır... İl özel idaresinin proje karşılığı borçlanma yoluyla elde edilen gelirleri,⁸¹⁸ vergi, resim ve harçları, şartlı bağışlar ve kamu hizmetlerinde fiilen kullanılan malları haczedilemez”. Görüldüğü üzere, kamu hizmeti yürüten il özel idaresinin mallarının tamamı, ceza hukuku bakımından devlet malı gibi korunmuştur. İcra hukuku bakımından ise, kamu yararı amacıyla, bazı gelirlerin, şartlı bağışların ve kamu hizmetinde fiilen kullanılan malların haczedilemeyeceği öngörülmüştür.⁸¹⁹ Belirtmek gerekir ki, buradaki idarenin malları devlet malı niteliğinde değildir; sadece, özel kanun gereği bazı mal varlığı değerlerinin haczedilmezliği söz konusudur.⁸²⁰

Buna göre, il özel idaresine karşı yapılan takip neticesinde, idarenin “*proje karşılığı borçlanma yoluyla elde edilen gelirleri, vergi, resim ve harçları,*⁸²¹ *şartlı bağışlar ve kamu hizmetlerinde fiilen kullanılan malları*” haricindeki mal varlığı değerleri haczedilebilir.⁸²² Bu düzenlemede yer alan “kamu hizmetlerinde fiilen

⁸¹⁶ Doktrinde yapılan bir tanıma göre ise, “İl özel idaresi, il sınırları içinde yaşayan insan topluluğunun oluşturduğu ve merkezi idare (devlet) karşısında belli bir özerkliğe sahip, ama onun vesayetine tâbi olan kamu tüzel kişisidir” (Gözler, Mahalli İdareler, s. 285; Gözler, İdare C. 1, s. 508).

⁸¹⁷ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Gözler, İdare C. 1, s. 511-512, 530-532; Günday, s. 472-487; Ulusoy/Akdemir, s. 197 vd.

⁸¹⁸ Aynı hüküm belediye mallarıyla ilgili olarak da düzenlenmiş olup, bu konuda verilen bir örneğe göre, belediyelerin çevre kirliliğinin önlenmesi, çevrenin iyileştirilmesi gibi amaçlarla ilgili bakanlık bütçesine konulan ödenekten aldığı kredinin, belirtilen konularda kullanılacağına, başka bir şekilde kullanılmayacağına ve bakanlıkça bildirilecek diğer şartlara uyulacağına dair belediyelerden bir taahhütname alınır. Dolayısıyla buradaki borçlanma, bir proje karşılığı yapılmaktadır (Duran, s. 763). Benzer şekilde bkz. Çelik, Devlet Malları, s. 50. İl özel idarelerin bu gelirlerinin haczedilmezliği hakkında bkz. Duran/Yeşilyurt, s. 72-75; Balkan, s. 159.

⁸¹⁹ Duran/Yeşilyurt, s. 98. Bu düzenleme ile mahallî müşterek ihtiyaçların karşılanması için kurulan il özel idarelerin işlevini yerine getirmesinin hacizle engellenmemesi amaçlanmıştır (Duran/Yeşilyurt, s. 98).

⁸²⁰ Duran/Yeşilyurt, s. 67-69. Haczedilemeyen bu mal varlığı değerleri hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Duran/Yeşilyurt, s. 72-86.

⁸²¹ Bunlar, kamu harcamalarının finansmanını sağlamak için toplanır (Duran/Yeşilyurt, s. 76).

⁸²² İl özel idaresinin haczedilebilen malları için bkz. Duran/Yeşilyurt, s. 86-91. Bu konuda bir Yargıtay kararına göre, “... İl Özel İdaresi Kanununun 3. maddesine göre İl Özel İdaresi, idari ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi olup, aynı kanunun 7. maddesinin son fıkrası uyarınca ise; “İl Özel İdaresinin

kullanılan mallar”⁸²³ ifadesi oldukça önemlidir. Zira kanun koyucu burada daha önceki eleştirilerimizin aksine, devlet ve diğer kamu tüzel kişilerin mallarından farklı olarak, taraflar arasındaki menfaat dengesine ve ilgili temel hak ve hürriyetler ile anayasal ilkelere uygun bir şekilde il özel idaresinin tüm mallarını değil,⁸²⁴ sadece kamu hizmetlerinde fiilen kullanılan malları haczin dışında tutmuştur. Buna göre, il özel idaresinin özel hukuka tabi mallarının haczedilmesi mümkündür.⁸²⁵ Kamusal mallar bakımından ise, kendiliğinden kamuya tahsisli olarak değerlendirilen taşınır ve taşınmaz mallar (cenaze aracı, pazar yeri gibi) haricindeki malların kamu yararına tahsis edilmesi de haczedilmezlik için yeterli görülmeyle, bunların kamu hizmetinde fiilen kullanılması aranmaktadır.⁸²⁶ Bu bakımdan, bir malın haczedilmezliğinin ileri sürülebilmesi için, bunun kamu hizmetinde fiilen kullanılması gerekmektedir. Dolayısıyla, il özel idarelerinin özel malları ile kamu hizmetlerinde fiilen kullanılmayan kamusal mallarının haczi caizdir.⁸²⁷ Kanaatimizce bu hüküm, yukarıdaki eleştiri ve değerlendirmeler çerçevesinde daha yerinde bir düzenlemedir ve diğer kamu idarelerinin,

proje karşılığı borçlanma yoluyla elde edilen gelirleri, vergi, resim ve harçları, şartlı bağışlar ve kamu hizmetlerinde fiilen kullanılan malları haczedilemez.” Maddede özel idarelerin hangi mallarının haczedilemeyeceği sayılmış olmakla, bunların dışında kalanların haczedilebileceğinin kabulü gerekir” [12. HD, 07.04.2009 T., 2008/27346 E., 2009/7498 K. (Legalbank, 07.12.2022)]. Örneğin, il özel idaresinin gelirlerinden biri olan bağışlardan, şartsız bir şekilde yapılanlar hacze konu olabilir (Duran/Yeşilyurt, s. 80). Belediyelerin malları bakımından aynı şekilde bkz. ve karşı. Çelik, Devlet Malları, s. 50; Duran, s. 765; Hasırcı, Belediye Malları, s. 2826.

⁸²³ Bu konuda bkz. Duran/Yeşilyurt, s. 81-86.

⁸²⁴ Doktrinde bir görüşe göre, bu hüküm ve bir sonraki başlıkta ele alınacak belediye mallarının haczedilmezliğine dair benzer düzenleme, devlet mallarının haczedilmezliğine ilişkin İİK m. 82/f. 1, b. 1’e göre daha esnek (ileridedir) (bkz. Duran/Yeşilyurt, s. 98; Duran, s. 791).

⁸²⁵ Benzer yönde bkz. ve karşı. Duran/Yeşilyurt, s. 81.

⁸²⁶ Duran/Yeşilyurt, s. 81 vd. Belediye malları bakımından benzer yönde bkz. ve karşı. Postacıoğlu/Altay, s. 454-455; Duran, s. 765-769; Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 146; Aşık, Devlet Malları, s. 70; Aydın, M., Haciz, s. 21. Bu konuda bir Yargıtay kararı uyarınca, “Maddede özel idarelerin hangi mallarının haczedilemeyeceği sayılmıştır. Bu düzenleme karşısında il genel meclisinin şikâyet konu banka hesapları için kamuya tahsis kararı alınmasının sonuca etkisi bulunmamaktadır. O halde mahkemece, ... 5302 Sayılı Kanunun 7/son maddesi uyarınca, haczedilen hesaplar üzerinde gerektiğinde bilirkişi incelemesi yaptırılarak, hesaptaki paraların proje karşılığı borçlanma yoluyla elde edilen gelir, vergi, resim, harç veya şartlı bağış olup olmadıkları ya da bu paraların kamu hizmetinde fiilen kullanılıp kullanılmadığı belirlenerek oluşacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekirken, bu yönde hiç bir inceleme yapılmaksızın evrak üzerinde yazılı şekilde hüküm tesisi isabetsizdir” [12. HD, 31.05.2011 T., 2010/30415 E., 2011/11152 K. (Legalbank, 09.12.2022)]. Ayrıca belediyelerin mallarıyla ilgili olarak benzer şekilde bkz. Y. 12. HD’nin 22.06.2006 T., 10441 E., 13521 K. sayılı kararına göre, “... haczedilmezlik şikâyetinin kabul edilebilmesi için mahcuzların kamu hizmetinde fiilen kullanılması gerekli olup, gerekçede yer alan kamuya tahsis kararı alınmasının sonuca etkisi bulunmamaktadır. Somut olayda haczedilen araçların kamu hizmetinde fiilen kullanılıp kullanılmadığı yöntemince araştırılarak oluşacak sonuca göre bir karar vermek gerekirken aksine düşüncelerle hiçbir araştırma yapılmaksızın hacizlerin kaldırılmasına karar verilmesi isabetsizdir” [Legalbank (07.12.2022)].

⁸²⁷ Duran/Yeşilyurt, s. 88.

kurum ve kuruluşlarının mallarının haczedilmezliğinde de örnek olarak göz önünde bulundurulabilir.⁸²⁸

Burada son olarak ifade etmek gerekir ki, doktrinde ve yargı kararlarında il özel idaresinin gelirleriyle ilgili olarak vergi, resim ve harçların haczedilemeyeceği, bunun için kamu hizmetinde fiilen kullanımın aranmayacağı; ancak bunların dışındaki gelirlerin kamu hizmetinde fiilen kullanılıp kullanılmadığı hususunun araştırılarak, kamu hizmetinde fiilen kullanılanların haczedilemeyeceği belirtilmiştir.⁸²⁹ Ancak bu konuda daha isabetli bulduğumuz kararlarda, “kanunda belirtilen gelirlerin haczedilemeyeceği, diğer gelirler için ‘kamu hizmetinde fiilen kullanılma’ şartının uygulanamayacağı, paranın niteliği gereği bu şarta elverişli olmadığı, önceden ne amaçla harcanacağını bilinemeyeceği, daha önce bir belirleme yapılmış olsa da her an başka bir amaçla kullanılabileceği” ifade edilmiştir.⁸³⁰

⁸²⁸ Nitekim, belediye malları hakkındaki benzer düzenleme, devlet mallarının haczedilmezliğine ilişkin hükmün yürürlükten kaldırılmasını savunan bir görüş tarafından, geçiş dönemi için yol gösterici olarak önerilmiştir (Aşık, Devlet Malları, s. 69-70).

⁸²⁹ Duran/Yeşilyurt, s. 78-79. Bu konuda bir Yargıtay kararına göre, “5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu’nun 3. maddesi uyarınca, borçlu idarenin banka hesaplarındaki vergi, resim, harç gibi niteliği gereği haczi kabil olmayan gelirleri dışında kalan kira geliri niteliğindeki paraların kamu hizmetlerinde fiilen kullanılıp kullanılmadığı belirlenmeden bu hesaplar üzerindeki haczin kaldırılması doğru değildir...” (12. HD, 01.06.2010 T., 1139 E., 13422 K.). Belediyelerin gelirleri bakımından benzer kararlar için bkz. Y. 12. HD, 25.04.2011 T., 2010/26104 E., 2011/7437 K.; Y. 12. HD, 20.03.2007 T., 2592 E., 5250 K. [Lexpera (12.07.2023)].

⁸³⁰ Bu yönde Yargıtayın bir kararı gereğince, “Para likit olduğundan, ne amaçla harcanacağını önceden bilinmesi mümkün değildir. Kamu hizmetinin yürütülmesi amacıyla harcanacağı kararlaştırılan paraların, her an idari bir kararla başka bir amaç için kullanılması her zaman mümkündür, idari işlem ya da kararla hesabın kamu hizmetinin yürütülmesini sağlayacak bir amaç için tahsis edilmesi, hesaptaki paraların fiilen kamu hizmetinde kullanıldığı sonucunu doğurmaz. Bu nedenlerle, paranın niteliği gereği fiilen kamu hizmetinde kullanıldığından bahsedilemez. Çünkü para harcadığı anda biteceğinden ve harcama anına kadar anlık kararla tahsis edildiği amacın dışına çıkabileceğinden, paranın haczedilememesi için vergi, resim, harç niteliğinde olması zorunludur. Buna göre “fiilen kamu hizmetinde kullanılma” durumu “para” yönünden uygulanamaz. Aksinin kabulü hayatın olağan akışına aykırıdır” [12. HD, 21.01.2013 T., 2012/25364 E., 2013/1400 K. (Legalbank, 09.12.2022)]. Benzer kararlar için bkz. Y. 8. HD, 12.02.2015 T., 2014/25512 E., 2015/3926 K.; Y. 8. HD, 30.05.2013 T., 4578 E., 8182 K.; Y. 12. HD, 20.11.2014 T., 20972 E., 27794 K. (Lexpera (12.07.2023)). Kanaatimizce Yargıtay kararlarındaki farklılığın bu yönde giderilmesi yerinde olur. Ayrıca konu hakkında Danıştayın bir kararı uyarınca, “... davacı belediyenin vadesinde ödenmeyen vergi borçları nedeniyle belediyeye ait otagardan elde edilen kira gelirine haciz tatbik edilmiş olup, dosyanın incelenmesinden bu gayrimenkullerin belediyeye gelir getirmek amacıyla kiraya verildiği ve bu haliyle akar bir mal niteliğinde olduğu anlaşıldığı gibi haciz tatbik edilen kira gelirlerinin Belediye Meclis Kararı ile kamu hizmetine tahsis edilmiş olmasının bu gelirlere kamu hizmetine tahsis edilmiş emval ve eşya niteliğine kazandırdığını da kabule olanak bulunmamaktadır. Madde hükmünde belirtilen kamu hizmetine tahsis edilmiş emvalden, belediye hizmetlerine tahsis edilen araç, gereç, bina, pazar yeri, park, bahçe gibi fiilen kamu hizmetine tahsis edilmiş ve fiilen kamu hizmetinde kullanılan emvali anlamak gerekmektedir. Nitekim üzerine haciz işlemi uygulanan kira gelirlerinin elde edildiği otagarın ticari amaçla kiraya verildiği ve dolayısıyla akar getirdiği anlaşılmakta olup belediyelerin kira gelirlerine haciz konulamıyacağı hakkında ne 6183 sayılı Kanun’da ve ne 1580 sayılı Kanun’da bir

Kanaatimizce de kanunda haczi yasaklanmayan gelirlerin kamu hizmetinde fiilen kullanılıp kullanılmadığına bakmaksızın haczedilebileceğini kabul etmek gerekir. Kanun koyucu, haczedilmezlikle ilgili hükümde taşınır ve taşınmaz mallar ile gelirleri birbirinden ayırmış; gelirlerden hangilerinin haczedilemeyeceğini açıkça belirtmiş, mallar bakımından ise “kamu hizmetinde fiilen kullanılma” kriterini esas almıştır. Dolayısıyla mallar için belirlenen bu kriterin gelirler bakımından da uygulanacağı yönünde yapılacak genişletici bir yorum, kanun koyucunun amacını aşan ve alacaklıların menfaatlerini ihlal eden bir duruma yol açabilecektir.⁸³¹

2. Belediyelerin Malları

Mahalli idarelerin bir diğer türü olan belediyelerle ilgili Belediye Kanunu⁸³² m. 3’te yapılan tanım şu şekildedir: “*Belediye: Belde (belediyesi bulunan yerleşim yeri) sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisini...*” ifade eder. Doktrindeki bir tanıma göre ise belediye, il özel idaresinin aksine (zira il özel idaresinde toprak unsuru, il sınırları içinde bulunan bütün araziyi

hüküm de bulunmamaktadır. Madde hükmünde öngörülen doğrudan doğruya kamu hizmetinde kullanılma ve akar getirmeme koşulları birlikte gerçekleşmediğinden salt Belediye Meclis kararı ile kira gelirlerinin kamu hizmetine tahsis edilmiş olmaları, bu gelirlere kamu hizmetine tahsis edilmiş emval ve eşya niteliğini kazandırmayacağından, bu gerekçe ile haciz işleminin iptali yolunda verilen kararda isabet görülmemiştir” [3. D, 02.07.1992 T., 507 E., 2564 K. (KİBB, 12.07.2023)].

⁸³¹ Benzer yönde bkz. ve karşı. Postacioğlu, s. 371. Yazara göre, “Eğer gelirlerin amme hizmetine muhassas olmak itibarıyla haczedilemeyeceği neticesine varılacak olursa, o zaman akarın da hazine cevaz vermemek iktiza eder ki, bu, kanunun lâfzına aykırı olur. Amme hizmetine muhassas olma keyfiyeti bundan böyle sadece emval hakkında hüküm ifade etmek, paralara şâmil bulunmamak lâzımdır. Meğer ki, para vergi ve resimden elde edilmiş olsun” (Postacioğlu, s. 371). Ayrıca konuyla ilgili bir uyuşmazlıkta belediyenin banka hesaplarına konulan haczin, “belediyeye ait tüm hesapların kamu hizmetine tahsis edilmiş olduğu ve haczedilemeyeceği” gerekçesiyle iptal edilmesi, AİHM tarafından mülkiyet hakkını teminat altına alan AİHS Ek 1 No’lu Protokol m. 1’e aykırı bulunmuştur. Şöyle ki, “... AİHM, özellikle bazı devletlerde paranın değer kaybetmesi göz önüne alındığında, Yüksek Sözleşmeciler tarafın borcunu çok uzun sürede gecikmeli olarak ödemesinin, ileri sürülebilir bir alacağı bulunan kişinin maddi kaybının artmasına neden olduğunu ve söz konusu kişiyi belirsiz bir durumda bıraktığını belirtmektedir (bkz. Akkuş-Türkiye, 9 Temmuz 1997). AİHM, mevcut davada, Körfez İcra Müdürlüğü’nün başvuranın alacağı olduğunu kabul ettiğini ve Belediye hakkında 18.985.000.000 TL tutarında ödeme emri çıkardığını gözlemlemektedir. Cebri icra işlemi başlatılmasına rağmen, ilgili ulusal düzenleme dikkate alındığında, başvuran, söz konusu ödemenin elde edememiştir. Bununla birlikte, sunulan bilgiler göz önüne alındığında, söz konusu ödeme halen yapılmamıştır. Bu itibarla, Ek 1 No’lu Protokol’ün 1. maddesinin ihlal edildiği hükmüne varmak uygun olacaktır (benzer dava bkz. Kanioglu ve diğerleri-Türkiye, başvuru numaraları: 44766/98, 44771/98 ve 44772/98, 11 Ekim 2005) ...” [Uygur İnşaat San. Tic. Ltd. Şti./Türkiye, 06.10.2009, 26664/05 (<https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22itemid%22:%5B%22001-125242%22%7D%7D>), 01.01.2023)]. Bu karar hakkında ayrıca bkz. Akil, Haczedilmezlik, s. 100 vd.

⁸³² 03.07.2005 T. ve 5393 sa. Ka. (RG. 13.07.2005/25874).

kapsar) insanların toplu bir şekilde oturdukları, birbirine yakın evlerden oluşan ve belde adıyla anılan belirli ve sınırlı yerleşim birimlerinin idare teşkilatıdır.⁸³³

Belediyelerin yürüttükleri kamu hizmetleri dikkate alınarak, sahip oldukları mal varlığı değerleri hakkında, eskiden beri haczedilmezlik hükümlerinin düzenlendiği görülmektedir. Burada belirtmek gerekirse, mevcut duruma nazaran daha geniş kapsamlı haczedilmezlik hükmü içeren önceki Kanun (03.04.1930 tarih ve 1580 sayılı Belediye Kanunu)⁸³⁴ dönemindeki bir uyuşmazlıkla ilgili olarak, AİHM tarafından verilen “Tütüncü ve Diğerleri/Türkiye” kararında, belediye aleyhine yürütülen bir takipte yapılan haczin, kamu mallarının haczedilemeyeceği gerekçesiyle iptal edilmesi, mülkiyet hakkını teminat altına alan AİHS Ek 1 No’lu Protokol m. 1’e aykırı bulunmuştur.⁸³⁵ Bununla birlikte, günümüzde 5393 sayılı Belediye Kanunu’nda belediyelerin mallarıyla ilgili olarak kanaatimizce, bu ve benzeri kararlarda⁸³⁶ yer alan ve yukarıda da ayrıca belirtilen eleştiri ve değerlendirmeler çerçevesinde, daha isabetli bir düzenleme yapılmıştır.⁸³⁷ Bu düzenleme, il özel idarelerinin mallarının haczedilmezliğiyle ilgili hükmün neredeyse aynısı olduğundan, tekrara düşmemek için kısaca ele alınacaktır. Bir önceki başlıkta yapılan değerlendirmeler buradaki hüküm için de geçerlidir.

⁸³³ Gözler, İdare C. 1, s. 538. Benzer yönde başka tanımlar için bkz. Günday, s. 489; Gözler, İdare C. 1, s. 537-539; Gözler, Mahalli İdareler, s. 331-332; Ulusoy/Akdemir, s. 235. Belediyenin görev ve yetkileri için bkz. 5393 sa. Ka. m. 14-15; Gözler, İdare C. 1, s. 541-548; Günday, s. 492-494; Ulusoy/Akdemir, s. 261-264.

⁸³⁴ RG. 14.04.1930/1471. İlgili maddede (m. 19/7) belediyelerin hak, yetki ve imtiyazları arasında şu hüküm de sayılmıştır: “Belediye daire ve şubeleri, bahçeleri, umuma ait akar olmayan açık ve kapalı mahalleri emlak vergisinden müstesna olmak, belediye vergi ve resimleri ile hizmetleri ammeye muhtas ve akar olmayan emval ve eşyası üzerine haciz konulmamak”. Buradaki haczedilmezlik hakkında bkz. Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 211-221. Bu hükmün Anayasa’ya aykırı olduğu iddiasıyla somut norm denetimine başvurulmuşsa da oy çokluğu ile talebin reddine karar verilmiştir [AYM, 20.09.2000 T., 1999/46 E., 2000/25 K. (RG. 04.10.2002/24896)]. Ayrıca karar için bkz. aşağı. III. Bölüm, II, C, 1, b.

⁸³⁵ AİHM, Tütüncü ve Diğerleri/Türkiye, 18.10.2005, 74405/01 [https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22itemid%22:%22001-120339%22}] (27.12.2022)].

⁸³⁶ AİHM, Abidin Şahin/Türkiye, 18.12.2007, 45559/04 [https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22itemid%22:%22001-120424%22}] (27.12.2022)]. Kararlar hakkında ayrıca bkz. Aşık, Devlet Malları, s. 85-88; Hasırcı, Belediye Malları, s. 2845-2850. Benzer başka karar için bkz. Yağcı, P., Mülkiyet Hakkı, s. 612-613. Devlet mallarıyla ilgili İİK m. 82/f. 1, b. 1’in bu kararlara uygun olarak yeniden düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiştir (Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 170; Aşık, Devlet Malları, s. 86). Aşık’a göre, düzenleme yapılmasa bile AİHS ve AİHM kararı nedeniyle AY m. 90/f. 5 çerçevesinde, artık devlet mallarının haczi mümkündür (Aşık, Devlet Malları, s. 86-89). Aynı şekilde bkz. Aşık/Oruç/Tok/Saçar, s. 170-171.

⁸³⁷ Benzer yönde görüş için bkz. Hasırcı, Belediye Malları, s. 2850-2852. Yazara göre, 5393 sa. Ka. m. 15/f. 9, Anayasa ve AİHS’in mülkiyet hakkına ilişkin hükümlerine aykırı değildir. Burada her ne kadar mülkiyet hakkı sınırlanmışsa da söz konusu hüküm, ölçülülük ilkesine ve menfaat dengesine uygun ve kamu yararına hizmet eden bir düzenlemedir (Hasırcı, Belediye Malları, s. 2851-2852, 2860). Aksi görüş için bkz. Özbek, s. 215-217.

Söz konusu hükme göre, “Belediye mallarına karşı suç işleyenler Devlet malına karşı suç işlemiş sayılır... Belediyenin proje karşılığı borçlanma yoluyla elde ettiği gelirleri, şartlı bağışlar ve kamu hizmetlerinde fiilen kullanılan malları⁸³⁸ ile belediye tarafından tahsil edilen vergi, resim ve harç gelirleri⁸³⁹ haczedilemez” (5393 sa. Ka. m. 15/f. 8-9).⁸⁴⁰ Görüldüğü üzere, ceza hukuku bakımından belediye malları, devlet malı gibi korunmuş; icra hukuku bakımından ise, belediyelerin mallarının devlet malı sayılması gibi bir durum söz konusu olmayıp, sadece bazı gelirlerin, şartlı bağışların ve kamu hizmetlerinde fiilen kullanılan malların haczedilemeyeceği belirtilmiştir.⁸⁴¹ Buradaki haczedilemezlik hâli ile kamu hizmetlerinin kesintisiz ve düzenli olarak yürütülmesi

⁸³⁸ Daha önce de ifade edildiği üzere, haczedilemezlik için, malın kamu hizmetine tahsis edilmesi tek başına yeterli olmayıp, kamu hizmetinde fiilen kullanılması gerekir. Aynı şekilde bkz. Aşık, Devlet Malları, s. 70; Duran, s. 768, 780; Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 146; Işık, s. 494-495. Ayrıca belirtmek gerekir ki, eğer söz konusu mal kamu hizmetinde fiilen kullanılıyorsa haczedilemezlik için kamu hizmetine tahsis kararına gerek yoktur (Kuru, El Kitabı, s. 504; Çelik, Devlet Malları, s. 51; Hasırcı, Belediye Malları, s. 2837; Yağcı, P., Mülkiyet Hakkı, s. 609). Konuyla ilgili olarak Yargıtayın bir kararına göre, “...Belediye Kanunu’nun 15/son maddesinin de dar yorumlanması gerekip, madde de açıkça haczedilemezlik için “fiilen kamu hizmetinde kullanılma” koşulunun kabul edilmesi karşısında, belediyeye ait bir malın haczedilemezliği ancak fiili durumunun tespiti ile belirlenmelidir. İmar planı vb. bir idari işlem ya da kararla taşınmazın kamu hizmetinin yürütülmesini sağlayacak bir amaç için tahsis edilmesi onun fiilen kamu hizmetinde kullanıldığı sonucunu doğurmayacağından, haczin kaldırılması için yeterli olmaz. Bunun için hâkim bizzat taşınmazın başında bilirkişi eşliğinde keşif yaparak haczedilen taşınmazın fiili kullanım durumunu belirlemeli ve bu şekilde sonuca gitmelidir” [12. HD, 21.06.2011 T., 12519 E., 12882 K. (KİBB, 03.01.2023)].

⁸³⁹ Belediyelerin gelirleri için bkz. 5393 sa. Ka. m. 59. Ayrıca bkz. 26.05.1981 T. ve 2464 sa. Belediye Gelirleri Kanunu (RG. 29.05.1981/17354). Bunların haczedilemezliği hakkında bkz. Duran, s. 769 vd.

⁸⁴⁰ Belediyelerin haczedilemeyen malları hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Duran, s. 761-774; Çelik, Devlet Malları, s. 48-54; Hasırcı, Belediye Malları, s. 2826-2852. Konuyla ilgili Y. 12. HD’nin 04.12.2018 T., 11932 E., 12803 K. sayılı kararına göre, “5393 Sayılı Belediye Kanunu’nun 15/son maddesinde açıkça haczedilemezlik için vergi, resim, harç geliri olma ya da “fiilen kamu hizmetinde kullanılma” koşullarının kabul edilmesi karşısında, belediyeye ait bir paranın haczedilemezliği ancak fiili durumunun tespiti ile belirlenmelidir. Bu konuda ispat yükü borçluya düşmektedir. Bir diğer anlatımla, haczedilen paraların vergi, resim, harç geliri olduğunu ya da fiilen kamu hizmetinde kullanıldığını borçlu Belediye ispatlamalıdır. Bu nedendir ki hacizli banka hesabındaki paralara ilişkin olarak kamuya tahsis kararı bulunmasının sonuca etkisi yoktur. Buna göre, borçlu Belediyeye ait taşınır ya da taşınmaz bir malın haczedilemezliği için o malın fiilen kamu hizmetinde kullanılmasının gerektiği tartışmasız olup, bir malın fiilen kamu hizmetinde kullanıldığının kabulü için ise, o malın kamu hizmetinin yürütülebilmesi amacına uygun bulunması gerekir. O halde; mahkemece, Yargıtay... sayılı bozma kararından sonra yeniden yapılan yargılamada, yukarıda açıklanan ilke ve kurallar gözetilerek şikayete konu haczedilen tüm hesaplar üzerinde Yargıtay denetimine imkan tanıyacak şekilde uzman bilirkişi aracılığıyla inceleme yaptırılarak, haczedilen paraların niteliklerinin belirlenmesi, hesapların havuz hesabı olduğunun saptanması hâlinde haczedilemezlik şikayetinin reddine, hesaplardaki paraların, vergi, resim, harç veya bu hükümde olmaları hâlinde ise haczedilemeyeceği gözetilerek şikayetin kabulüne karar verilmesi gerekir...” [Legalbank (26.10.2021)]. Belediyelerin banka hesaplarındaki paraların hacziyle ilgili benzer yönde kararların değerlendirilmesi hakkında bkz. Hasırcı, Belediye Malları, s. 2839-2842; Aydın, M., Haciz, s. 21-22. Ayrıca bkz. aşa. III. Bölüm, I, D, 2, b.

⁸⁴¹ Aynı yönde bkz. Duran, s. 758-759. Konu hakkında benzer yönde bir karar için bkz. Y. 12. HD, 24.06.1982 T., 5607 E., 5751 K. (Uyar, Haciz, s. 559).

sağlanmak istenmiştir.⁸⁴² Nitekim Anayasa Mahkemesi de bu ve benzer gerekçelerle ilgili hükmün Anayasa'ya aykırı olmadığına karar vermiştir.⁸⁴³ Bunun haricinde, kanunda haczedilmesi yasaklanmayan mal varlığı değerlerinin haczi mümkündür.⁸⁴⁴

⁸⁴² Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 212; Hasırcı, Belediye Malları, s. 2851. İl özel idarelerinin malları için aynı şekilde bkz. yuk. II. Bölüm, II, B, 1.

⁸⁴³ Mezkûr karara göre, “İtiraz konusu kuralla, belediyelerin bazı varlıkları haciz yasağı kapsamına alınarak belediyeden olan alacaklarını icra yoluyla tahsil etmek zorunda kalanlar bakımından mülkiyet hakkına bir sınırlama getirilmiş ise de, belediyelerin, 5393 sayılı Kanun’un 15. maddesinin son fıkrasında belirtilenlerin dışındaki gelir ve varlıkları üzerine haciz işlemi yapılabilmesi imkânının bulunması, kişilerin bu hakkının tamamen ortadan kaldırılmadığını ve hukuk düzeninin korunması altındaki haklarını elde edebilme imkânlarının bulunduğunu göstermektedir. Ayrıca belediyelerin, belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan kamu tüzel kişileri olmaları nedeniyle, bunlara yasalarla yüklenilen görevler, yerel toplumsal yaşamın zorunlu gereksinimleridir. Belediyeler bu gereksinimleri karşılamak amacıyla bazı etkinliklerde bulunurlar. Bunun için de aynı ve nakdi varlığa ihtiyaç duyarlar. Toplumsal yaşamın sürekli, düzenli ve sistemli bir şekilde sürdürülebilmesi için, bu etkinliklerden bazılarının kesintisiz bir biçimde yürütülmesi; bunun sağlanabilmesi bakımından da belediyelerin aynı ve nakdi varlığa sahip olmaları gerekir. Belediyelere ait bazı aynı ve nakdi varlıklara haciz yasağı getirilmesindeki amaç da, belediyelerce yerine getirilen kamu hizmetlerinin bazılarının, toplumsal yaşamın gerektirdiği zorunluluklara bağlı olarak sürekli ve düzenli bir şekilde yürütülmesi gereğidir. Yani toplum yararının üstün tutulmasıdır. Yine belirtmek gerekir ki, belediyelerin devamlılık gösteren kamu hizmetlerinin görülmesine ayrılmış olan tüm kaynaklarının hacze konu olabilmesinin, bu hizmetlerin ifa araçlarını tamamen ortadan kaldırmak gibi bir sonuç doğurabileceği de kuşkusuzdur. İtiraz konusu kuralla getirilen sınırlamadaki amaç da belirtilen nitelikteki istenilmeyen sonucun ortaya çıkmasını engellemektir. Açıklanan nedenlerle, itiraz konusu kural Anayasa’nın 2., 13. ve 35. maddelerine aykırı değildir” [AYM, 16.12.2010 T., 2007/37 E., 2010/114 K. (RG. 06.07.2011/27986)]. Belirtmek gerekir ki, oy çokluğuyla verilen bu karardaki karşı oylardan sadece biri hükmün tamamına ilişkin iken, diğerleri hükmün (5393 sa. Ka. m. 15/f. 9) “belediye tarafından tahsil edilen vergi, resim ve harç gelirleri haczedilemez” kısmına ilişkindir. Bu kararla ilgili olarak, söz konusu gelirlerin haczedilmesinin kamu yararı açısından sakınca teşkil etmediği hususunda bkz. Köküarı, Hukuki Güvenlik, s. 302-303.

⁸⁴⁴ Duran, s. 778-783; Çelik, Devlet Malları, s. 54-55. Eski kanun dönemiyle ilgili olarak benzer şekilde bkz. ve karşı. Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 219-221. Buna göre, örneğin, belediyenin içme suyu gelirleri veya kira geliri için kişilere kiraya verilmiş iş hanı gibi mal varlığı değerleri (Çelik, Devlet Malları, s. 54-55; Hasırcı, Belediye Malları, s. 2838); diğer bir deyişle, özel hukuka tabi malları ile kamu hukukuna tabi olup, kamu hizmetinde fiilen kullanılmayan malları (Duran, s. 779-781) haczedilebilir. Bu konuda belediye başkanının makam aracının haczedilebileceğine dair isabetli bir Yargıtay kararına göre, “... borçlu belediyeye ait taşınır ya da taşınmaz bir malın haczedilmezliği için o malın fiilen kamu hizmetinde kullanılmasının gerektiği tartışmasıdır. Ancak bir malın fiilen kamu hizmetinde kullanıldığının kabulü için o malın kamu hizmetinin yürütülebilmesi amacına uygun bulunması gerekir. Somut olayda haczedilmezlik şikayetine konu edilen borçlu belediyeye ait aracın belediye başkanının makam aracı olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda açıklanan ilkeler ışığında belediyenin kamu hizmetini yürütebilmesi için belediye başkanının makam aracının bulunmasının gerekip gerekmediği ve makam aracı olarak tahsis edilen bir aracın fiilen kamu hizmetinde kullanılıp kullanılmadığı olgusu üzerinde durulmalıdır. 237 Sayılı Taşıt Kanunu’nun 4. maddesinde kimlere makam aracı verileceği düzenlenmiş olup, belediye başkanı anılan yasa uyarınca kendisine makam aracı tahsis edileceklerden değildir. Öte yandan aracın, makam aracı olarak kullanılması, onun fiilen kamu hizmetinde kullanıldığı anlamına gelmeyeceği gibi, kamu hizmetinin yürütülebilmesi için belediye başkanının makam aracının bulunması da gerekmez. Zira belediyelerin görevleri 5393 Sayılı Yasa’nın 14. maddesinde açıklanmış olup, bu görevlerin yerine getirilebilmesi için belediye başkanının makam aracının bulunması zorunlu değildir” [12. HD, 13.11.2014 T., 20308 E., 27186 K. (Legalbank, 09.12.2022)]. Belediyenin borcu varken başkanın makam aracı kullanmasının Anayasa ve AİHS’e aykırılık oluşturmasının yanında kamu vicdanını da rahatsız edeceği yönünde benzer karar için bkz. Y. 8. HD, 21.01.2016 T., 2014/24016 E., 2016/635 K. (KİBB, 04.01.2023). İçme suyu gelirlerinin haczedilebileceği hususunda bir karar için bkz. Y. 12. HD, 21.11.2011 T., 6618 E., 27104 K. [KİBB (03.01.2023)].

Belediye Kanunu'nda yer alan bir diğer haczedilmezlik hâli “Kentsel dönüşüm ve gelişim alanı” başlıklı m. 73'te düzenlenmiştir. Burada belediyelere çeşitli alanlarda kentsel dönüşüm uygulaması yapma yetkisi verilmiştir.⁸⁴⁵ Söz konusu alanlarda bulunan yapılarla ilgili işlemlerde asıl olan anlaşma yolunun tercih edilmesidir (5393 sa. Ka. m. 73/f. 5). Anlaşma neticesinde belediyenin mülkiyetine geçen taşınmazlar hakkında bir haczedilmezlik hükmü düzenlenmiştir. 5393 sa. Ka. m. 73/f. 7'ye göre, “*Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanlarındaki gayrimenkul sahipleri ve ... 2981 sayılı Kanuna istinaden, hak sahibi olmuş kimselerle anlaşmaları hâlinde kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanında hakları verilir. (Ek cümle: 10/9/2014-6552/122 md.) Anlaşma sonucu belediye mülkiyetine geçen gayrimenkuller haczedilemez...*”. Görüldüğü üzere buradaki haczedilmezlik, anlaşma sonucu belediyeye geçen taşınmazlar hakkındadır.⁸⁴⁶

Belediyenin mallarının haczedilmezliğiyle ilgili olarak burada ele alınacak diğer bir hüküm, Hazineye Ait Taşınmaz Malların Değerlendirilmesi ve Katma Değer Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'da⁸⁴⁷ düzenlenmiştir. Kanun'un amacı, Hazineye ait taşınmazların daha kısa zamanda ekonomiye kazandırılmasıdır (4706 sa. Ka. m. 1). Bu çerçevede, Hazineye ait özellikle âtıl durumdaki taşınmazlar çeşitli şekilde değerlendirilmektedir.⁸⁴⁸ Bu taşınmazlarla ilgili hükümlerden 4706 sa. Ka. m. 5/f. 6'ya göre, “*Belediye ve mücavir alan sınırları içinde olup, Bakanlıkça tespit edilen, Hazineye ait taşınmazlardan, 30/3/2014 tarihinden*⁸⁴⁹ *önce üzerinde yapılanma olanlar; Hazine adına tescil tarihine bakılmaksızın öncelikle yapı sahipleri ile bunların kanunî veya akdi hâleflerine satılmak ya da genel hükümlere göre değerlendirilmek üzere ilgili belediyelere bedelsiz olarak devredilir. Bu şekilde devredilen taşınmazlar, haczedilemez ve üzerinde üçüncü kişiler lehine herhangi bir sınırlı ayni hak tesis edilemez. Bu*

⁸⁴⁵ 5393 sa. Ka. m. 73/f. 1'e göre, “*Belediye, belediye meclisi kararıyla; konut alanları, sanayi alanları, ticaret alanları, teknoloji parkları, kamu hizmeti alanları, rekreasyon alanları ve her türlü sosyal donatı alanları oluşturmak, eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek, kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak veya deprem riskine karşı tedbirler almak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir...*”.

⁸⁴⁶ Aynı yönde bkz. Hasırcı, Belediye Malları, s. 2826. Kanuna sonradan eklenen bu hükmün gerekçesi için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss639.pdf> (04.01.2023). Gerekçenin ilgili kısmında (s. 489) “*Belediyeler tarafından yürütülen kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri kapsamında vatandaşlarla yaptığı anlaşmalarla kendisine geçen ve üzerinde proje uygulanarak yeniden vatandaşlara verilecek olan taşınmazlara haciz uygulanmamasını öngören bir hüküm...*” ifadelerine yer verilmiştir.

⁸⁴⁷ 29.06.2001 T. ve 4706 sa. Ka. (RG. 18.07.2001/24466).

⁸⁴⁸ Kanun gerekçesi için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d21/c068/tbmm21068128ss0733.pdf> (06.01.2023).

⁸⁴⁹ Bu tarih, 6360 sayılı Kanun'un ilgili hükümlerinin yürürlüğe girdiği tarihtir.

taşınmazlar belediyelerce öncelikle talepleri üzerine yapı sahipleri ile bunların kanunî veya akdi haleflerine, rayiç bedel üzerinden doğrudan satılır...".⁸⁵⁰ Aynı maddenin dokuzuncu fıkrasına göre, belediyelerce satılan bu taşınmazların satış bedelleri, alıcılar tarafından Bakanlıkça belirlenen saymanlık hesabına yatırılır ve bu bedeller hiçbir şekilde haczedilemez. Görüldüğü gibi, belirtilen amaç için geçici süreyle⁸⁵¹ belediyelere devredilen bu taşınmazların ve bunların satış bedellerinin haczedilemeyeceği düzenlenmiştir.

3. Köylerin Orta Malları

Köy, kelime anlamıyla "kırsal kesimde bulunan, az nüfuslu yerleşim yeri" olarak tanımlanmıştır.⁸⁵² Büyükşehir belediyesinin olmadığı illerde bulunan (6360 sa. Ka. m. 1) köy idaresi, köyün dirlik ve düzenini, gelişip kalkınmasını ve buradaki halkın ortak ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan,⁸⁵³ kanunda verilen görev ve yetkileri seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan organları aracılığıyla yerine getiren, kendisine ait bütçesi ve gelirleri⁸⁵⁴ bulunan bir mahalli idaredir.

Konumuz açısından üzerinde durulacak husus köyün mallarıyla ilgilidir. Kamu tüzel kişisi olarak köyler de diğer kişiler gibi çeşitli mallara sahip olabilir ve kural olarak bunlar üzerinde tasarrufta bulunabilir.⁸⁵⁵ Köyün malları, köyün özel ve orta malları şeklinde ikili bir ayrıma tabi tutularak ele alınmaktadır.⁸⁵⁶ Belirtmek gerekir ki, köyün

⁸⁵⁰ Burada söz konusu tarihten önce, vatandaşlar tarafından üzerinde "... ev, işyeri gibi yapı yapılan Hazineye ait taşınmazların bu yapıları yapanlara satılmaları amacıyla belediyelere devri sağlanarak, bu taşınmazların mülkiyet sorunlarına çözüm getirilmesi, vatandaşlarımız ile yaşanan ihtilafların giderilmesi, belediyeler aracılığıyla bu taşınmazların kentsel dönüşüme dâhil edilmesi ve böylece, Hazine taşınmazlarının daha etkin ve verimli kullanılmasının sağlanması..." amaçlanmıştır [ilgili maddede değişiklik yapan 7061 sayılı Kanun m. 66 (taslak) gerekçesi için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d26/c054/tbmm26054017ss0502.pdf> (17.04.2023)].

⁸⁵¹ Nitekim, 4706 sa. Ka. m. 5/f. 8 uyarınca, "Devir tarihinden itibaren üç yıl içinde belediyece satulamayan taşınmazlar, belediyelerin muvafakatine ve hükme gerek olmaksızın Hazine adına resen tescil edilir. Bu süre Bakanlık tarafından 5 yıla kadar uzatılabilir".

⁸⁵² Fethi Aytaç, *Açıklamalı Köy Kanunu (Köy İdaresi Hakkında Bilgiler)*. 4. bs. (Ankara: Seçkin, 2004), s. 15. Mahalli idare olarak köy için doktrinde yapılan bir tanıma göre, "köy sınırları içinde yaşayan nüfusu 150 ilâ 2000 arasında değişen insan topluluğunun oluşturduğu ve merkezî idare (devlet) karşısında belli bir özerkliğe sahip, ama onun vesayetine tâbi olan kamu tüzel kişisidir" (Gözler, Mahalli İdareler, s. 424; Gözler, İdare C. 1, s. 603). Köyün tanımı için ayrıca bkz. Aytaç, s. 15-17; Ulusoy/Akdemir, s. 355-356; 18.03.1924 tarih ve 442 sayılı Köy Kanunu (RG. 07.04.1924/68) m. 1, 2, 7.

⁸⁵³ Aytaç, s. 17.

⁸⁵⁴ Köyün görev ve yetkileri, organları, bütçesi ve gelirleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Gözler, Mahalli İdareler, s. 429-456; Aytaç, s. 56 vd.; Ulusoy/Akdemir, s. 363-377.

⁸⁵⁵ Aytaç, s. 181 vd.

⁸⁵⁶ Aytaç, s. 181-187. Köyün özel malları, "mülkiyeti doğrudan doğruya köy tüzel kişiliğine ait olan ve köy idaresinin üzerlerinde aynı şahıslar gibi tasarruf etme yetkisine sahip bulunduğu taşınır ve

bütün mallarıyla ilgili olarak kanunda açıkça düzenlenmiş bir haczedilmezlik hükmü bulunmamakta; sadece, köyün orta malları hakkında açıkça olmasa da haczedilmezlik anlamına gelebilecek ifadelerle düzenlenmiş bir hüküm bulunmaktadır.⁸⁵⁷ Bu nedenle, burada sadece köyün orta mallarına ilişkin hususlara değinilecektir.

taşınmaz mallardır” (Aytaç, s. 181). Örneğin, köy tüzel kişiliğine ait kahvehane, motel ve bunların gelirleri gibi mallar köyün özel mallarıdır. Yargıtayın eski tarihli bir kararında, böyle bir kahvehanenin haczinin mümkün olduğu ifade edilmiştir [Y. İİD, 09.04.1957 T., 2034 E., 2410 K. (Uyar, Haciz, s. 543)]. Motelle ilgili Yargıtay kararına göre, “... taşınmazın, bahçeli kargir motel vasfıyla tapuda kayıtlı olmaları nedeniyle, Kadastro Kanunu’nun yukarıda açıklanan maddeleri kapsamında nitelikleri, orta-kamu malı olup olmadıkları, gerektiğinde mahallinde keşif ve bilirkişi incelemesi yapılmak suretiyle tespit edilerek, oluşacak sonuca göre karar verilmesi gerekirken, yazılı gerekçe ile şikâyetin kabulü yönünde hüküm tesisi isabetsizdir” [12. HD, 30.04.2018 T., 2016/31537 E., 2018/3958 K. (KİBB, 08.01.2023)]. Ayrıca bir Yargıtay kararına göre “köyün malvarlığından kaynaklanan akar niteliğindeki özel gelirleri anılan madde kapsamına girmeyeceğinden haczi kabildir. Buna göre köy kahvesinin kira gelirinin haczinde yasaya aykırılık bulunmamaktadır” [12. HD, 24.02.2011 T., 2010/13310 E., 2011/1884 K. (KİBB, 08.01.2023)]. Köy tüzel kişiliği adına kayıtlı olan ve haczedilen tarla ve dükkânın, köyün orta malı olmayıp özel malı olduğu ve bunlara haciz konulmasında yasaya aykırılık bulunmadığı yönünde ayrıca bkz. Y. 8. HD, 07.10.2015 T., 2014/15219 E., 2015/17583 K. [Lexpera (09.01.2023)].

⁸⁵⁷ Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 89-91; Uyar, Haciz, s. 539-540. Ayrıca Yargıtayın bir kararına göre, “Köy Kanunu’nun 8. maddesinde; “Köyün orta malı kanun karşısında Devlet malı gibi korunur. Bu türlü mallara el uzatanlar Devlet malına el uzatanlar gibi ceza görürler” hükmü düzenlenmiştir. 3402 Sayılı Kadastro Kanunu’nun Kamu malları başlıklı 16. maddesinde; “Kamunun ortak kullanılmasına veya bir kamu hizmetinin görülmesine ayrılan yerlerle Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan sahihsiz yerlerden: A-) Kamu hizmetinde kullanılan, bütçelerinden ayrılan ödenek veya yardımlarla yapılan resmi bina ve tesisler, (Hükümet, belediye, karakol, okul binaları, köy odası, hastane veya diğer sağlık tesisleri, kütüphane, kitaplık, namazgah, cami, genel mezarlık, çeşme, kuyular, yunak ile kapanmış olan yollar, meydanlar, pazar yerleri, parklar ve benzeri hizmet malları) kayıt, belge veya özel kanunlarına göre Hazine, kamu kurum ve kuruluşları, il, belediye, köy veya mahalli idare birlikleri tüzel kişiliği adlarına tespit olunur. B-) Mera, yaylak, kışlak, otlak, harman ve panayır yerleri gibi paralı veya parasız kamunun yararlanmasına tahsis edildiği veya kamunun kadimden beri yararlandığı belgelerle veya bilirkişi veya tanık beyanı ile ispat edilen orta malı taşınmaz mallar sınırlandırılır parsel numarası verilerek yüzölçümü hesaplanır ve bu gibi taşınmaz mallar özel siciline yazılır” düzenlemesine yer verilmiştir. Somut olayda; alacaklılar vekili tarafından, köyün ticari taşınmazlarının haczi talep edilmesine rağmen, icra müdürlüğüne hiçbir araştırma yapılmadan, işlem yapılmasına yer olmadığına karar verilmiştir. Her ne kadar İcra Müdürlüğü’nce Mahkeme’ye gönderilen açıklamada ... atfı yapılan Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararında geçen köy orta malı kavramının, taşınır yada taşınmaz tüm malları kapsayan bir kavram olduğu belirtilmiş ise de, anılan 30.05.1940 tarih ve 1938/21 Esas, 1939/36 Karar sayılı İBK’da, köy işleri için salma suretiyle köy sandığında biriken paraların, borç için haczedilip haczedilemeyeceği hususu tartışılırken, Köy Kanunu’nun, köyü, menkul ve gayrimenkul mallara sahip bir varlık olarak tarif ettiği, 8. maddesinde bu orta malların kanun karşısında devlet malı gibi korunacağı hükmü vaz edilmek suretiyle devlet malları nasıl kanuni bir himayeye mazhar iseler, köy orta mallarının da aynı himayeden müstefit olacaklarının ifade edildiği, bu hükmün şümulü dairesini daraltmak için kanun metninde bir işaret bulunmadığı gibi, kanunun ruhundan da böyle bir mana çıkarılamayacağı, alacaklıların hacizlerine ve takas talebi dermehan etmelerine karşı da himaye ettiği belirtilerek, köyün salma paralarının haczinin caiz olmadığı sonucuna varılmış, bir başka anlatımla, anılan İBK’da köy tüzel kişiliğinin orta mallarının haczedilemeyeceği kabul edilmiş olup, köyün orta-kamu malı ayrımı yapılmadan tüm taşınır ve taşınmaz mallarının haczedilemeyeceğine dair bir tesbitin bulunmadığı görülmektedir. Bu durumda, mahkemece, alacaklılar tarafından haczi talep edilen taşınmazların Kadastro Kanunu’nun yukarıda açıklanan maddeleri kapsamında nitelikleri, orta-kamu malı olup olmadıkları, gerektiğinde mahallinde keşif ve bilirkişi incelemesi yapılmak suretiyle tespit edilerek, oluşacak sonuca göre karar verilmesi gerekirken, yazılı gerekçe ile şikâyetin reddi yönünde hüküm tesisi isabetsizdir” [12. HD, 29.04.2019

Köy orta malı, “mülkiyeti köy tüzel kişiliğine veya devlete ait olmakla beraber kullanılma veya yararlanma hakkı köy halkının geneline bırakılmış olan mallar” şeklinde tanımlanmıştır.⁸⁵⁸ Bir malın köy orta malı sayılabilmesi için, bu malın köyün kamu hizmetlerine tahsis edilmiş olması gerekir.⁸⁵⁹ Köy camisi, su motoru, köy merası gibi mallar köy orta malına örnek olarak gösterilen mallardır.⁸⁶⁰

Söz konusu mallarla ilgili olarak Köy Kanunu m. 8’de, “Köyün orta malı kanun karşısında Devlet malı gibi korunur...” denilmiştir. Görüldüğü gibi burada açıkça düzenlenmiş bir haczedilmezlik hâli olmasa da hükümdeki “kanun” ifadesi, kullanım şekli itibarıyla geniş yorumlanmalı ve devlet malları için her türlü kanunda öngörülen korumadan köyün orta malları da yararlandırılmalıdır. Nitekim doktrin ve uygulamadaki genel kabule göre de bu korumanın kapsamına haczedilmezlik de dâhildir.⁸⁶¹ Burada, kanunun metni ve ruhunda hükmün kapsamını daraltacak bir ibare veya anlamın bulunmadığı; köyün orta mallarının sadece gasp ve tecavüzlere karşı değil, alacaklıların koyacakları hacizlere karşı da korunduğu kabul edilmektedir.⁸⁶² Dolayısıyla kamu hizmetlerine özgülünen bu mallar, kamu yararı düşüncesiyle her bakımdan devlet malları gibi korunmuştur. Ancak, bunların haricindeki malların haczedilmesinde ise bir engel bulunmamaktadır.⁸⁶³

T., 2018/7143 E., 2019/6993 K. (KİBB, 08.01.2023)]. Benzer karar için bkz. Y. 8. HD, 10.02.2015 T., 2014/26190 E., 2015/3387 K. [Lexpera (09.01.2023)].

⁸⁵⁸ Aytaç, s. 182.

⁸⁵⁹ Kuru, Haciz, s. 286. Benzer şekilde bkz. Aytaç, s. 181-182.

⁸⁶⁰ Aytaç, s. 181-182. Bu konuda ayrıca bkz. 442 sa. Ka. m. 2; Uyar, Haciz, s. 539.

⁸⁶¹ Kuru, İcra C. 1, s. 785; Kuru, Haciz, s. 285; Berkin, İcra, s. 213-214; Aydın, M., Haciz, s. 19-20; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 89-91. Bu konuda Yargıtayın bir kararında “Köy Kanunu’nun 8. maddesinde, köyün orta mallarının, devlet malı gibi korunacağı hüküm altına alınmış olduğundan, köy orta malları haczedilemez...” ifadelerine yer verilmiştir (12. HD, 29.03.2016 T., 2015/33089 E., 2016/9111 K.). Benzer kararlar için bkz. Y. 12. HD, 16.10.2008 T., 14321 E., 2008 K.; Y. 12. HD, 30.10.2012 T., 13516 E., 30442 K.; Y. 12. HD, 01.10.2015 T., 10908 E., 22894 K. [Lexpera (09.01.2023)].

⁸⁶² Berkin, İcra, s. 213-214; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 89-91. Benzer yönde bkz. Postacıoğlu, s. 368-369; Yılmaz, Devlet Malı, s. 606-607. Konuyla ilgili bir Yargıtay kararına göre, “Köy Kanununun 8 inci maddesinde bu orta mallarının kanun karşısında Devlet malı gibi korunacağı hükmü vazedilmek suretile Devlet malları nasıl kanunî bir himayeye mazhar iseler köy orta mallarının da aynı himayeden müstefid olacakları ifade olunmuştur. Bu hükmün şümülü dairesini daraltmak için kanunun metninde bir işaret bulunmadığı gibi kanunun ruhundan da böyle bir mana çıkarmağa imkân yoktur. Kanun Devlet mallarını yalnız gâsıp ve mütecavizlere karşı korumuyor, alacaklıların hacizlerine ve takas talebi dermeyeran etmelerine karşı da himaye ediyor” [YİBGK, 15.03.1940 T., 21 E., 36 K. (RG. 30.05.1940/4522)].

⁸⁶³ Kuru, İcra C. 1, s. 786. Bu konuda ayrıca bkz. yuk. dn. 856-857.

C. Bazı Gelir, Aylık, Ödenek ve Ödemelerin Haczedilmezliği

1. Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'ndaki Gelir, Aylık ve Ödenekler

Sosyal sigortalar, sosyal hizmetler ve sosyal yardımlarla birlikte sosyal güvenlik hakkının gereklerinin yerine getirilmesinin başlıca araçları olarak değerlendirilmektedir.⁸⁶⁴ Sosyal güvenlik ise, sosyal devletin gerçekleştirilmesi aracı olup, çağdaş hukuk sistemlerinde kişilerin hastalık, engellilik, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı, ölüm, işsizlik gibi sosyal risklerin doğurduğu sonuçlara karşı korunması amacıyla ortaya çıkmıştır.⁸⁶⁵ Bu çerçevede sosyal güvenlik hakkı, hayatın olağan akışı içinde ve bilhassa çalışma hayatında karşılaşılabilecek söz konusu riskler nedeniyle ilgililere çeşitli telâfi, destek ve yardımlar sağlanarak, onların insan onuruna yaraşır bir hayat sürdürmelerinin temin edilmesini ve toplumda sosyal adaletin gerçekleşmesini amaçlayan ve devlete aktif bir şekilde faaliyette bulunma ödevi yükleyen sosyal bir haktır.⁸⁶⁶ Bu hak, Anayasa'da "Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler" bölümünde düzenlenmiş olup, burada "Sosyal güvenlik hakkı" başlıklı m. 60'a göre, "*Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar*". Bu kapsamda ihdas edilen kanunların başında Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu⁸⁶⁷ gelir.

⁸⁶⁴ Erdoğan, s. 284-285; Bulut, N., Sosyal Haklar, s. 145-150. Burada ifade edildiği üzere, devlet, sadece sosyal sigortalara ilgili yükümlülüklerini yerine getirmekle sosyal güvenlik hakkının gereğini yerine getirmiş olmaz, gerektiğinde herkesin yararlanabileceği sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlerle ilgili yükümlülüklerin de yerine getirilmesi gerekir (Bulut, N., Sosyal Haklar, s. 150). Belirtmek gerekir ki, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler karşılıksız (primsiz) olarak, yani ilgililerin bir katkısı olmaksızın sağlanmakta iken; sosyal sigortalarda güvencenin sağlanabilmesi için işçi ve işverenin katkıları (primleri) aranmaktadır (Bulut, N., Sosyal Haklar, s. 149-150; Erdoğan, s. 284).

⁸⁶⁵ Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 1-12; Bulut, N., Sosyal Haklar, s. 145-147; Mustafa Tugay, *Türk ve Alman Sosyal Güvenlik Hukuku Açısından Devlet Destekli Bireysel Emeklilik Programları* (Ankara: Seçkin, 2018), s. 27-31; Döner, s. 141.

⁸⁶⁶ Erdoğan, s. 284-285. Anayasa m. 41-65 hükümlerinde düzenlenen sosyal haklarla ilgili bir tanıma göre, "*Sosyal haklar, toplumda yaşayan ve statüsü itibarıyla güçsüz konumda bulunan kesimlerin, insan onuruna uygun bir yaşam standardının altına düşmemeleri için, çoğu kere devletin önlemler alması ya da doğrudan edimlerde bulunması aracılığıyla gerçekleşen ve özü itibarıyla toplumsal eşitsizliklerden kaynaklanan sakıncaları ortadan kaldırmaya yönelik haklardır*" (Bulut, N., Sosyal Haklar, s. 61-62).

⁸⁶⁷ 31.05.2006 T. ve 5510 sa. Ka. (RG. 16.06.2006/26200). Kanun'un amacı "*sosyal sigortalar ile genel sağlık sigortası bakımından kişileri güvence altına almak; bu sigortalardan yararlanacak kişileri ve sağlanacak hakları, bu haklardan yararlanma şartları ile finansman ve karşılanma yöntemlerini belirlemek; sosyal sigortaların ve genel sağlık sigortasının işleyişi ile ilgili usul ve esasları düzenlemektir*" (5510 sa. Ka. m. 1).

Sosyal güvenlik hakkı çerçevesinde, Kanun'da ilgili kişilere çeşitli gelir, aylık ve ödenekler sağlanmış ve ayrıca kişilerin menfaatlerinin tam anlamıyla korunması için bazı haczedilmezlik hâlleri düzenlenmiştir. Bu kapsamda 5510 sa. Ka. m. 93/f. 1'e göre, *"Bu Kanun gereğince sigortalılar ve hak sahiplerinin gelir, aylık ve ödenekleri, sağlık hizmeti sunucularının genel sağlık sigortası hükümlerinin uygulanması sonucu Kurum nezdinde doğan alacakları, devir ve temlik edilemez. Gelir, aylık ve ödenekler; 88 inci maddeye göre takip ve tahsili gereken alacaklar ile nafaka borçları dışında haczedilemez. Bu fıkra göre haczi yasaklanan gelir, aylık ve ödeneklerin haczedilmesine ilişkin talepler, borçlunun muvafakati bulunmaması hâlinde, icra müdürü tarafından reddedilir"*.⁸⁶⁸ Görüldüğü üzere, burada belirtilen alacakların takibi haricinde, gelir, aylık ve ödeneklerin haczedilmesi yasaklanmıştır.⁸⁶⁹ Buna göre örneğin, emeklilik aylığı,⁸⁷⁰ malullük aylığı, iş göremezlik ödeneği, evlenme ödeneği⁸⁷¹ gibi gelirler kural olarak haczedilemez. Kanun koyucu, bu şekilde sigortalıların ve diğer hak sahiplerinin menfaatlerini maddi hukukun

⁸⁶⁸ Ayrıca bu Kanun kapsamında çıkarılan "Sosyal Güvenlik Kurumunca 6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna Göre Kullanılacak Yetkilere İlişkin Yönetmelik" (RG. 27.10.2008/27010) m. 9'a göre, *"Kurumca verilen gelir, aylık ve ödenekler, 5510 sayılı Kanunun 88 inci maddesine göre takip ve tahsili gereken alacaklar ile nafaka borçları dışında haczedilemez"*.

⁸⁶⁹ Bu hükmün Anayasa'ya aykırı olduğu iddiasıyla Anayasa Mahkemesine yapılan ve daha önce de (bkz. I. Bölüm, II, C) kısmen değinilen başvuru, oy çokluğuyla reddedilmişse de [AYM, 06.01.2011 T., 2009/19 E., 2011/4 K. (RG. 12.04.2011/27903)] doktrinde bir görüşe göre, buradaki haczedilmezlik hâli, çalışan borçlu ile emekli borçlu, emekli borçlu ile emekli alacaklı arasında haksız olarak bir farklılığa yol açtığından eşitlik ilkesine; ayrıca, kamu yararı amacı taşımadığı ve ölçülülük ilkesine uygun olmadığı için ise mülkiyet hakkının sınırlandırılmasına dair Anayasa hükümlerine aykırıdır (Topuz, G., Haczedilmezlik, s. 3033-3049). Özellikle eşitlik ilkesi bakımından yapılan ve bizim de kısmen katıldığımız bu haklı eleştiriler doğrultusunda maaş ve ücretlerin haczindeki farklılıkların azaltılması amacıyla daha sonra bazı değerlendirme ve önerilerde bulunulacaktır [bkz. II. Bölüm, II, E, 1, b, (3)].

⁸⁷⁰ Öte yandan, emekli ikramiyesinin tamamının haczi mümkündür (Kuru, El Kitabı, s. 520-522; Görgün/Börü/Kodakoğlu, İcra, s. 205; Yılmaz, Şerh, s. 485; Muşul, Haciz, s. 303-309). Bu konuda örnek olarak Yargıtayın bir kararına göre, *"Emekli Sandığına şartları oluştuğunda toptan ve bir defada ödenmekte olan emekli ikramiyesi, anılan madde (5510 sa. Ka. m. 93/f. 1) kapsamında sayılan gelir, aylık ve ödenek niteliğinde olmadığı gibi, bu paranın haczedilemeyeceği yönünde gerek 5510 Sayılı Kanunda gerekse İİK. nun 82 ve 83. maddelerinde herhangi bir hüküm de bulunmamaktadır. Bu durumda emekli ikramiyesinin anılan kanun ve maddelerde gösterilen kayıt ve sınırlamalara tabi tutulmaksızın tamamının haczi kabildir"* [12. HD, 23.02.2010 T., 2308 E., 4023 K. (Legalbank, 02.03.2022)]. Benzer şekilde bkz. Y. 12. HD, 13.06.2012 T., 12849 E., 20371 K. (Legalbank, 02.03.2022); Y. 12. HD, 15.5.2000 T., 7304 E., 7974 K. (KİBB, 11.06.2023). Ancak belirtmek gerekir ki, 15 Temmuz darbe teşebbüsü sebebiyle zarar gören kişilerin emekli ikramiyeleri haczin dışında tutularak, bu konuda kendilerine ayrıca bir korunma sağlanmıştır (aşa. II. Bölüm, II, C, 10).

⁸⁷¹ Buradaki evlenme ödeneği, 2828 sayılı Kanun'da düzenlenen ve aşağıda ele alınacak evlenme yardımından farklı olup, bu ödenek, ölen sigortalının aylık veya gelir bağlanmış olan, ancak evlenmeleri nedeniyle, bu gelir veya aylıklarının kesilmesi gereken kız çocuklarına evlenmeleri ve talepte bulunmaları hâlinde bir defaya mahsus olarak verilir (5510 sa. Ka. m. 16, 20, 32, 37). Bu ödenek hakkında bilgi için ayrıca bkz. Güzel/Okur/Caniklioglu, s. 399-400. Buradaki gelirlerle ilgili olarak mukayeseli hukuktaki benzer haczedilmezlik hâlleri için bkz. yuk. I. Bölüm, III.

yanında takip hukuku bakımından da korumayı amaçlamaktadır.⁸⁷² Böylece kişilerin insan onuruna uygun bir yaşam sürdürmeleri için gerekli olan gelir, aylık ve ödeneklerden mahrum kalmaları engellenmek istenmiştir.⁸⁷³

Bununla birlikte, Sosyal Güvenlik Kurumunun prim alacakları (5510 sa. Ka. m. 88) ve nafaka alacakları söz konusu olduğunda ise bu gelir, aylık ve ödenekler haczedilebilecektir. Bu durumlarda ise gelir, aylık ve ödeneklerin tamamen değil, AATUHK m. 71 ve İİK m. 83 çerçevesinde kısmen haczedilebileceği kabul edilmektedir.⁸⁷⁴ Bu iki alacak türü dışındaki alacaklarda ise, buradaki gelir, aylık ve ödeneklerin haczedilebilmesi için borçlunun muvafakatinin bulunması gerekir.⁸⁷⁵

⁸⁷² Tolga Akkaya, “5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Bu Kanunda 5754 Sayılı Kanunla Yapılan Değişikler Çerçevesinde Cebri İcra Hukukundaki Güncel Gelişmeler”, *Prof. Dr. Saim Üstündağ’a Armağan* (Ankara: Adalet, 2009), s. 21. Öte yandan, uygulamada özellikle emekli maaşına ilişkin hesaba bloke konulmasından dolayı ortaya çıkan sorunlarla ilgili olarak bazı hususlara, benzer şekilde başka bir haczedilmezlik hükmü ele alınırken değinilecektir [bkz. aşa. II. Bölüm, II, C, 8, b, (2)].

⁸⁷³ Ayrıca bu hükmün kamu düzenine ilişkin olduğu ve ihlali durumunda süresiz şikâyet tabi olacağı yönünde bkz. Akkaya, Güncel Gelişmeler, s. 24-25. Aksi görüş olarak hükmün kamu düzenine ilişkin emredici nitelikte bir hüküm olmadığı yönünde bkz. Topuz, G., Haczedilmezlik, s. 3025-3033.

⁸⁷⁴ İnci Timur, “İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku’nda Ücret, Gelir ve Aylıkların Haczi” (YYLT, İstanbul Üniversitesi SBE, 2018), s. 49-57, 63. Aynı yönde bkz. Akkaya, Güncel Gelişmeler, s. 21; Yazıcı, s. 218-220; Taner Emre Yardımcı, “5510 Sayılı Kanun Kapsamında Emekli Maaşında Haciz Uygulanması”, *TNBHD*, S. 2 (2018), s. 40-41. Burada bir ayırım yapılması gerektiğini savunan yazar, işleyecek nafaka alacakları için uygulanan haciz kapsamında kesinti yapılırken herhangi bir orandan bahsedilemeyeceğini, ancak birikmiş nafaka alacaklarında İİK m. 83/f. 2 çerçevesinde kesinti yapılacağını, ifade etmiştir (Yardımcı, s. 41). Bu yönde kararlar için bkz. Timur, s. 51-52. Maaş ve ücretler bakımından aynı ayırım için bkz. Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 140. Nafaka alacaklarıyla ilgili bir karara göre, “... 5510 Sayılı yasanın 93. maddesi uyarınca “... sigortalılar ve hak sahiplerinin gelir, aylık ve ödenekleri, sağlık hizmeti sunucularının genel sağlık sigortası hükümlerinin uygulanması sonucu kurum nezdinde doğan alacakları, devir ve temlik edilemez. Gelir, aylık ve ödenekler 88. maddeye göre takip ve tahsili gereken alacaklar ise nafaka borçları dışında haczedilemez” hükmüne göre nafaka borçları için haczedilmezlik kuralı uygulanmamaktadır. Takip dayanağı nafaka alacağı olup adı alacak değildir ve borçlunun maaşının haczi kabildir. İ.İ.K.nun 83. madde hükümlerine göre, borçlunun ve ailesinin geçimi için icra müdürlüğünce zorunlu olarak taktir edilen miktar tenzil olunduktan sonra kalan bölümü haczedilebilir. Bu miktar 1/4’ünden az olamaz...” [Y. 12. HD, 18.05.2011 T., 2010/28762 E., 2011/9895 K. (Legalbank, 27.02.2022)]. Kurumun alacakları bakımından bir karara göre, “... olayda SGK tarafından borçlu hakkında ... İş Mahkemesi’nin ... tarih ve ... sayılı kararında hükmedilen iş kazasına dayalı rücu tazminat alacağının tahsili amacıyla, ilamlı takip başlatıldığı, takibin kesinleşmesi üzerine, borçlunun muvafakati alınmadan SGK’dan aldığı maaşın 1/4’ünün haczi için kuruma müzekkere yazıldığı, borçlunun haczedilmezlik şikayeti üzerine mahkemece, yukarıda anılan yasal düzenleme gereğince, SGK’nun alacağı için borçlunun kurumdan aldığı emekli maaşının haczedilebileceği gerekçesiyle, şikayetin reddine karar verildiği görülmektedir. Yukarıda anılan yasal düzenleme gereğince kurumun, aynı yasanın 88. maddesi gereğince takip ve tahsili gereken alacakları, 6183 Sayılı Yasaya göre takip ve tahsili gereken prim alacaklarına ilişkin olup, takip konusu alacak bu yasa kapsamında olmadığından, alacağın tahsili nedeniyle yapılan takipte, borçlunun kurumdan aldığı emekli maaşı muvafakati dışında haczedilemez” [Y. 12. HD, 20.06.2012 T., 3180 E., 21603 K. (Legalbank, 04.03.2022)].

⁸⁷⁵ Topuz, G., Haczedilmezlik, s. 3025; Akkaya, Güncel Gelişmeler, s. 23; Yazıcı, s. 225-228.

Buradaki muvafakatin ne zaman verilmesi gerektiğine gelince, İİK m. 83/a'dan farklı olarak haciz sırasında veya hacizden sonra verilmesi şart olmayıp, özel hüküm niteliğindeki 5510 sa. Ka. m. 93/f. 1 çerçevesinde, takibin kesinleşmesi şartıyla hacizden önce verilen muvafakatin de geçerli olduğu söylenebilir.⁸⁷⁶

Ayrıca İİK m. 83'e bakıldığında, hükümde emekli (tekaüt) maaşlarının kısmen haczedilebileceğinden bahsedilmiştir. Nitekim mehz Kanun olan SchKG Art. 93'te de emeklilik maaşlarının kısmen haczedilebileceği düzenlenmiştir. Ancak doktrindeki bir görüşe göre, sonradan yürürlüğe giren 5510 sayılı Kanun'la birlikte İİK m. 83'ün bu kısmı zımnen ortadan kaldırılmış olup, emekli aylıkları bakımından artık 5510 sayılı Kanun'un hükümleri uygulanacak ve m. 93/f. 1 uyarınca, haciz için borçlunun rızası aranacaktır.⁸⁷⁷ Başka bir görüşe göre ise, İİK m. 83'teki emeklilik aylıkları, 5510 sayılı Kanun gereğince bağlanan aylıklar olmayıp, özel kuruluşlar (örneğin, bankaların emekli sandıkları) tarafından bağlanan veya yurt dışından alınan emekli aylıklarıdır ve bunlar rıza aranmaksızın İİK m. 83 çerçevesinde kısmen haczedilebilir.⁸⁷⁸

⁸⁷⁶ Muşul, Haciz, s. 265-268, 294-297; Talih Uyar/Alper Uyar/Cüneyt Uyar, *İcra ve İflâs Kanunu Şerhi*. C. 2, 3. bs. (Ankara: Bilge Yayınevi, 2014), s. 1673-1678; Yazıcı, s. 222-224; Timur, s. 61-64; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, *İcra*, s. 349-350; Aydın, M., Haciz, s. 45. Konu hakkında bir Yargıtay kararına göre, "5510 Sayılı Yasanın 93.maddesinde değişiklik getiren ve 28/02/2009 tarihinde yürürlüğe giren 5838 sayılı Yasanın 32/2-b maddesi gereğince; "Bu fıkra göre haczi yasaklanan gelir, aylık ve ödeneklerin haczedilmesine ilişkin talepler, borçlunun muvafakati bulunmaması halinde, icra müdürü tarafından reddedilir." Bu düzenleme usule değil, esasa ilişkin olup, İİK.nun 83/a maddesi karşısında özel hüküm sayılır ve öncelikle tatbik edilir. İİK.nun 83/a maddesine göre daha özel düzenleme içerdiğinden, takibin kesinleşmiş olması şartıyla 28/02/2009 tarihi ve sonrasında artık borçlunun 5510 Sayılı Yasanın 93.maddesi kapsamındaki gelir-aylık ve ödeneklere ilişkin hacze muvafakati geçerli olacaktır... Borçlunun muvafakati, her ne kadar, 28/02/2009 tarihinde yapılan değişiklikten sonra ise de, hakkındaki takibin kesinleşmesinden önce olup, yukarıda da açıklandığı üzere geçerli değildir" [12. HD, 01.10.2015 T., 17896 E., 22571 K. (Legalbank, 02.03.2022)]. Benzer yönde karar için bkz. Y. 12. HD, 16.01.2014 T., 2013/34645 E., 2014/887 K. (Legalbank, 02.03.2022)]. Bu uygulamanın eleştirisi için bkz. Yardımcı, s. 51-52. Yazara göre, her iki hükmün lafzından farklı bir uygulamaya gidilmesini haklı kılacak bir durum bulunmamaktadır (Yardımcı, s. 51).

⁸⁷⁷ Aşık/Oruç/Tok/Saçar, s. 181-182; Akkırın, s. 36; Muşul, Haciz, s. 281 vd., 506, dn. 621; Aşık, Haczedilmezlik, s. 61-62. Bu hükmün eşitlik ilkesi, mülkiyet hakkı ve ölçülülük ilkesi bakımından Anayasa'ya aykırı olduğu; öte yandan, kısmen hacze izin veren İİK m. 83'ün hem alacaklıyı hem de borçluyu koruduğu yönünde bkz. Topuz, G., Haczedilmezlik, s. 3033-3049.

⁸⁷⁸ Kuru, El Kitabı, s. 522; Yılmaz, Şerh, s. 484. Karşıt görüş için bkz. Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, *İcra Hukuku*, s. 294; Aşık, Haczedilmezlik, s. 61-62. Yurt dışından alınan emekli aylıklarının tamamının değil, İİK m. 83 uyarınca bir kısmının haczedilebileceği hususunda bkz. YHGK, 10.06.2009 T., 12-166 E., 254 K.; Y. 12. HD, 22.01.2013 T., 2012/26084 E., 2013/1444 K. [Legalbank (03.02.2022)]. Benzer yönde ayrıca bkz. Muşul, Haciz, s. 507; Timur, s. 28-29. Borçlunun yabancı ülkeden aldığı emekli maaşının haczedilebileceği hususunda bkz. Y. 12. HD, 30.11.2006 T., 19354 E., 22594 K. [KİBB (16.11.2022)]. Bu uygulamanın eşitlik ilkesine aykırı olduğu yönünde bkz. Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 142. Öte yandan, Yargıtayın eski tarihli bir kararında, yabancı bir ülkenin kanunlarına göre ölüm dolayısıyla bir Türk vatandaşına bağlanan aylığın, nitelik bakımından Türkiye'deki ilgili kanunlar çerçevesinde bağlanan aylıklara uygun olması hâlinde, nafaka borcu

5510 sayılı Kanun’da düzenlenen haczedilmezlik hâllerinden burada son olarak ele alınacak husus, bayram ikramiyelerinin haczedilmezliğidir. 5510 sa. Ka. ek m. 18 uyarınca, Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından bu Kanun ve ilgili mevzuat gereğince gelir ve aylık ödemesi yapılanlara, bayramın içinde bulunduğu ayda gelir ve aylık almış olmak şartıyla, Ramazan ve Kurban Bayramlarında, belirlenen tutarda bayram ikramiyesi ödenir. Yapılan bu ödemelerden kesinti yapılamaz ve bunlar haczedilemez. Buna göre, yılda iki kere ödenen bayram ikramiyesinin kısmen dahi haczi mümkün değildir.⁸⁷⁹ Böylece, geliri düşük olan ilgili kişilere verilen bu ikramiyenin, hacizden korunarak, verilme amacı doğrultusunda kullanılmasının temin edilmesi amaçlanmıştır.

2. Korunmaya ve Yardıma İhtiyacı Olan Kişilere Yapılan Çeşitli Ödemeler

Kişilerin insan onuruna uygun bir şekilde yaşamaları bakımından en önemli sosyal haklardan biri olan sosyal güvenlik hakkının gerçekleşme araçlarından karşılıksız (primsiz) olarak ilgililere sağlananlar, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlerdir.⁸⁸⁰ Sosyal haklar için yapılan tanımlara bakıldığında, ilk olarak, toplumda korunmaya ve yardıma ihtiyacı olan kişilerin, insan onuruna yaraşır bir hayat sürdürmelerinin sağlanmasından ve bu konuda devletin alacağı önlemler ve yapacağı yardımlardan bahsedilir.⁸⁸¹ Başka bir deyişle, bu hakların asıl öznelere, genellikle ekonomik açıdan toplumun en kötü durumdaki fertleridir. Nitekim bu konuda, “Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler” başlıklı Anayasa m. 61’e göre, “Devlet harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malül ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar. Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır. Yaşlılar, Devletçe korunur, Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir. Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır. Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur”.

dışında haczedilemeyeceği ifade edilmiştir [12. HD, 28.04.1987 T., 892 E., 5777 K. (KİBB, 27.07.2023)].

⁸⁷⁹ Muşul, Haciz, s. 311. Bunun için borçlunun rıza göstermesi gerektiği yönünde bkz. Muşul, Haciz, s. 311; Yazıcı, s. 178.

⁸⁸⁰ Bu konuda bkz. yuk. I. Bölüm, II, C; II. Bölüm, II, C, 1.

⁸⁸¹ Bulut, N., Sosyal Haklar, s. 61-62. Sosyal yardımlar, sosyal güvenlik hukukunda primsiz rejim olarak ele alınmaktadır (Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 841). Öte yandan, doktrindeki bir görüşe göre, bu kavramlar sosyal güvenlikle çok sosyal devlet kavramı içinde ele alınmaktadır (bu görüş için bkz. Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 841, dn. 2).

Görüldüğü üzere, yukarıdaki hükümle devlete çeşitli ödevler yüklenmiş; devlet de kişilerin söz konusu haklarını korumak için, yasal düzenlemelerle bazı tedbirler almıştır. Bu çerçevede ilgililere çeşitli ödemeler veya yardımların yapılması öngörülmüş; diğer taraftan da bunlar için düzenlenen haczedilmezlik hâllerıyla etkin bir koruma sağlanmaya çalışılmıştır. Böylece borçlunun ve aile bireylerinin insan onuruna yaraşır bir şekilde hayatlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan bu gelir, aylık, ödenek veya yardımlar tamamen haczin dışında tutulmuştur. Aksi takdirde, daha önce de ifade edildiği gibi, bir yandan sosyal devlet ilkesi gereğince kişilere çeşitli ödeme ve yardımlar yapılırken; diğer yandan alacaklıların alacakları için devlet tarafından bunlar haczedilseydi, gerçekleştirilen yardımlar amacına ulaşmayacak ve sosyal devlet ilkesi bakımından çelişkili bir durum ortaya çıkacaktı.⁸⁸²

Türk hukukunda bu çerçevede yapılan düzenlemelerden biri Sosyal Hizmetler Kanunu (SHK)'dur.⁸⁸³ Kanun'un amacı, *“korunmaya, bakıma veya yardıma ihtiyacı olan aile, çocuk, engelli, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetlere ve bu hizmetleri yürütmek üzere kurulan teşkilatın kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklar ile faaliyet ve gelirlerine ait esas ve usulleri düzenlemektir”* (SHK m. 1). Bu Kanun kapsamında ve ilgili yönetmelikler⁸⁸⁴ çerçevesinde, söz konusu kişilere insan onuruna⁸⁸⁵ uygun bir yaşamın sürdürülebilmesi için, çeşitli yardım ve ödemeler (örneğin, sosyal ve ekonomik

⁸⁸² Ayrıntılı açıklamalar için bkz. yuk. I. Bölüm, II, C.

⁸⁸³ 24.05.1983 T. ve 2828 sa. Ka. (RG. 27.05.1983/18059).

⁸⁸⁴ Örneğin, Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik (RG. 03.03.2015/29284); Sosyal Hizmet Kuruluşlarında Bakımı Sağlanan Engelli ve Yaşlı Bireylere Harçlık Ödenmesine İlişkin Yönetmelik (RG. 31.01.2015/29253) gibi.

⁸⁸⁵ Bununla birlikte, yardımlar yapılırken de insan onurunun korunmasına özen gösterilmelidir. Nitekim, SHK m. 4/1 gereğince, *“Korunmaya, bakıma ve yardıma ihtiyacı olan kişilere hizmet sunumu insan haysiyet ve vakarına yaraşır şekilde yerine getirilir”*. İnsan onurunun korunması bakımından ayrıca bkz. yuk. I. Bölüm, II, A.

yardımlar, bakım yardımları, evlenme yardımı⁸⁸⁶ gibi) yapılmaktadır.⁸⁸⁷ Kanun koyucu, insan onuruna hizmet eden bu yardım ve ödemeleri ve dolayısıyla ilgililerin menfaatlerini korumak için, haczedilmezlik hâli düzenlemiştir. SHK m. 29’a göre, “*Bu Kanun gereğince korunmaya ve yardıma ihtiyacı olan aile ve kişilere yapılacak ödemeler ve sağlanacak yardımlar başkasına devir, temlik ve haciz edilemez*”.⁸⁸⁸ Böylece, kişilerin en temel ihtiyaçları için yapılan bu yardımların, alacaklıların alacakları için haczedilip borçlunun yeniden yardıma muhtaç hâle getirilmesi önlenmeye çalışılarak, sosyal devlet ilkesinin gereklerinin tam anlamıyla uygulanması amaçlanmıştır.

⁸⁸⁶ 2828 sayılı Kanun’un “Evlenme yardımı” başlıklı 32. maddesine göre “*Kuruma (Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğüne) ait sosyal hizmet kuruluşlarında koruma kararı devam eden kız çocuklarından evlenenlere çeyiz ihtiyaçlarını karşılamak ve bir defaya mahsus olmak üzere en yüksek Devlet memuru aylığının bir buçuk katı tutarında evlenme yardımı yapılır. Bu yardım hiçbir vergi ve kesintiye tabi tutulmaksızın ödenir*”. Ayrıca belirtmek gerekir ki, buradaki yardımın daha geniş kitleye yönelik olanı, farklı bir şekilde 03.06.2011 tarih ve 633 sayılı Sosyal Hizmetler Alanında Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’de (RG. 08.06.2011/27958) düzenlenmiştir. Burada “Çeyiz hesabı ve Devlet katkısı” başlıklı ek m. 2/f. 1’e göre, “*Türk vatandaşlarına ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 28 inci maddesi kapsamına girenlere, 5411 sayılı Bankacılık Kanununa tabi mevduat veya katılım bankalarının yurt içi şubelerinde Türk Lirası cinsinden çeyiz hesabı açmaları, asgari 3 yıl boyunca sistemde kalmaları, 27 yaşını doldurmadan ilk evliliklerini yapmaları ve evliliklerini müteakip ilgili bankaya başvurmaları hâlinde... Devlet katkısı ödenir...*”. Aynı hükmün dördüncü fıkrasında ise bir haczedilmezlik hâli öngörülmüş olup, buna göre, “*Hesap sahibinin Devlet katkısına hak kazanmış olması koşuluyla, hak ettiği Devlet katkısının tamamı ile çeyiz hesabında biriken toplam miktarın Devlet katkısı için başvuru tarihinde geçerli olan bir yıllık asgari net ücrete karşılık gelen tutarı, nafaka borçları hariç olmak üzere haczedilemez... Hesap sahibinin çeyiz hesabında biriken toplam miktarının haczedilemeyecek ... tutarını üç misline kadar artırmaya... Cumhurbaşkanı yetkilidir. Hesap sahibinin Devlet katkısını alabilmek amacıyla yapacağı başvuru tarihinden sonra ilgili bankaya tebliğ edilen haciz ... talebine karşılık gelen tutarın ödenmesi, Devlet katkısına hak kazanılıp kazanılmadığı hususu açıklık kazanana kadar bekletilir*”. Konuyla ilgili olarak ayrıca Çeyiz Hesabı ve Devlet Katkısına Dair Yönetmelik çıkarılmıştır (RG. 16.12.2015/29564). Bu düzenlemelerde amaç, gençlerin evlenmesini kolaylaştırmak ve kendilerine sınırlı düzeyde de olsa maddi katkıda bulunmaktır (Ali Nazım Sözer, *Türk Sosyal Hukuku* (İstanbul: Beta, 2018), s. 219-223). Burada önemle belirtmek gerekir ki, KHK ek m. 2 hükmü, 27.03.2015 tarih ve 6637 sayılı Kanun (RG. 07.04.2015/29319) ile düzenlenmiştir. Dolayısıyla burada mülkiyet hakkının kanunla sınırlandırılması gerektiği şeklindeki Anayasa hükümlerine bir aykırılık yoktur. Söz konusu maddeyle ilgili Plan ve Bütçe Komisyonu raporundaki eleştiriler için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss705.pdf> (18.10.2021).

⁸⁸⁷ Konu hakkında bkz. Sözer, A., Sosyal, s. 32-43, 102-118, 140-159, 169-185.

⁸⁸⁸ Bu konuda Yargıtayın bir kararında, ilk derece mahkemesinin “... davalı bankanın 2828 sayılı Kanun kapsamında davacının kendi uhdesinde bulunan hesaplarına Evde Bakım Ücreti adı altında yatırılan paraları haczetmesinin, bu hesaplara bloke koymasının veya alacaklarına mahsuben takas etmesinin kanuna aykırı olduğu, kredi sözleşmesinin de kanunun amir hükmü karşısında bu yetkiyi veremeyeceği gerekçesiyle, davacının davalı banka nezdindeki ... vadesiz hesaplarına Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve/veya ...Valiliği tarafından yatırılan hesaplar üzerindeki haciz ve blokelerin kaldırılmasına, bloke edilen veya alınan paraların dava tarihinden itibaren işleyecek yasal faizi ile birlikte davalıdan tazminine...” şeklindeki kararı, usul ve yasaya uygun bulunarak onanmıştır [11. HD, 27.09.2017 T., 2016/2414 E., 2017/4795 K. (Lexpera, 20.07.2023)].

Benzer amaçlarla çıkarılan bir başka kanun, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu'dur.⁸⁸⁹ Kanun'da belirtilen hizmetlerin gerçekleştirilmesi için Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu kurulmuştur. Ayrıca Kanun'un amacına uygun faaliyet ve çalışmaları yapmak ve ihtiyaç sahibi vatandaşlara nakdi ve aynı yardımlarda⁸⁹⁰ bulunmak üzere her il ve ilçede sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları kurulacağı ifade edilmiştir (3294 sa. Ka. m. 3, 7).⁸⁹¹ Yapılan bu sosyal yardımlar ve desteklerle ilgili olarak Kanun'un ek 2. maddesine göre, *"Bu Kanun gereğince yapılan yardımlar ve proje destekleri ile 1/7/1976 tarihli ve 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun"*⁸⁹² gereğince verilen yaşlılık ve engelli aylıkları, kişinin rızası olsa bile haczedilemez...". Görüldüğü üzere, kanun koyucu haczedilmezlikten feragati bile kabul etmeyerek, yapılan ödemelerin haczedilmesini kesin bir şekilde yasaklamıştır.⁸⁹³ Zira, ekonomik açıdan toplumun en dezavantajlı kesiminde yer alan kişilere yapılan yardımlarla bunların,

⁸⁸⁹ 29.05.1986 T. ve 3294 sa. Ka. (RG. 14.06.1986/19134). Kanun'un amacı m. 1'e göre, *"fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlar ile gerektiğinde her ne suretle olursa olsun Türkiye'ye kabul edilmiş veya gelmiş olan kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler olarak gelir dağılımının adilane bir şekilde tevzi edilmesini sağlamak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmektir"*.

⁸⁹⁰ Burada vatandaşlar denmişse de Kanun'un 1. maddesi uyarınca "her ne suretle olursa olsun Türkiye'ye kabul edilmiş veya gelmiş olan kişiler" de kapsama alınmıştır. Dolayısıyla 3294 sayılı Kanun, her ne sebeple olursa olsun ülkemizde bulunan bütün yabancıları (turist, vatansız, sığınmacı) da kapsamaktadır (Sözer, A., Sosyal, s. 237). Kanun'un kapsamı için ayrıca bkz. 3294 sa. Ka. m. 2. Ayrıca sosyal yardımın şartları ve sağlanan yardım türleri hakkında bkz. Sözer, A., Sosyal, s. 235-243.

⁸⁹¹ Sözer, A., Sosyal, s. 229-235; Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 853-854.

⁸⁹² Bkz. RG. 10.07.1976/15642. Doktrinde bu Kanun kapsamında bağlanan aylıkların İİK m. 82/f. 1, b. 10 hükmü gereğince haczedilemeyeceği yönünde bir görüş bulunsa da (Postacioğlu/Altay, s. 458; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 343) bunlar zaten 3294 sayılı Kanun ek m. 2'ye göre haczedilemez. Bu konuda bir Yargıtay kararına göre, *"2022 Sayılı Yasaya göre bağlanmış aylıklar, bu kanunun salt başlığındaki anlatımla dahi belirgin amacı sebebiyle İİK.nun 82. maddesinin 1. fıkrasının 10. bendinde yazılı maaşlar niteliğindedir. Sözcüklere dar ve sınırlı bir anlam vererek, devletin ve aracı olarak görevlendirilen T.C Emekli Sandığı'nın bir "Muavenet sandığı veya cemiyet" niteliğinde olmadıklarına ve bu sebeple bu aylıkların İİK.nun 82/1-10. bendi kapsamına giremeyeceğini düşünmek amaçsal yorum önceliği ilkesi ile bağdaşmaz. Önemli olan, bu aylığı hangi kuruluşun bağladığı değil, niçin bağladığıdır. Karar tarihi itibarı ile bu aylıklar için, benzeri yasaların aksine, 2022 Sayılı Yasada özel bir haczedilmezlik kuralının öngörülmemiş olması, aksinin öngörüldüğüne değil, aynı doğrultuda bir genel hükmün varlığına bağlanmalıdır. Kaldı ki Dairenin bu yöndeki görüşü, karar tarihinden sonra 3294 Sayılı ... Kanununda ... yapılan değişiklik ile eklenen Ek Madde 2 ile "... yaşlılık ve özürllü aylıkları, kişinin rızası olsa bile haczedilemez..." hükmü getirilerek yasal mevzuatta da açıkça belirtilmiştir. O halde mahkemece borçlunun 2022 Sayılı Yasaya göre bağlanmış aylığı üzerine konulan haczin kaldırılmasına karar verilmesi gerekirken istemin tümünden reddi isabetsizdir"* [12. HD, 22.11.2012 T., 16683 E., 34378 K. (KİBB, 20.07.2023)].

⁸⁹³ Haczedilmezlikten feragatle ilgili olarak bkz. aşa. III. Bölüm, I, D, 2. İlgili kısımda ele alınacağı üzere, Alman hukukundaki bir görüşe göre, haczedilmezlik, sadece borçlunun menfaatlerine değil, kamu yararına ve sosyal devlet ilkesine de hizmet ettiğinden, hacizden önce veya sonra yapılan feragatler geçerli kabul edilmemelidir. Gerekçede bununla ilgili bir hususa açıkça rastlanmasa da 3294 sayılı Kanun ek m. 2 bu görüşle tam olarak örtüşmektedir.

zorunlu ihtiyaçlarının giderilmesi ve asgari olarak geçimlerinin sağlanması amaçlanmış olmakla birlikte, bu kişilerin maddi durumları gözetildiğinde, yapılan yardımların göreceli olarak ekonomik bir iyileşme izlenimi uyandırması ve haciz tehdidiyle karşı karşıya kalınması yadsınamaz bir gerçektir. İşte haczedilmezlik sayesinde, yapılan yardım ve ödemelerin, yoksulluğun azaltılması yönündeki amaca aykırı olarak, alacaklıların alacaklarının karşılandığı bir kaynağa dönüşme tehlikesi bertaraf edilmeye çalışılmıştır.⁸⁹⁴

Daha önce ele alındığı üzere, birçok ülkede engellilere, yaşlılara ve ihtiyaç sahibi diğer kişilere yapılan yardımların haczedilemeyeceği kabul edilmiştir. Bununla ilgili hükümler ise, genellikle medeni usul ya da icra kanunlarında açıkça veya ilgili kanunlara atıf yapılarak düzenlenmiştir. Örneğin, Almanya’da ZPO § 850a ve 850b hükümleri ve atıf yapılan diğer düzenlemeler uyarınca,⁸⁹⁵ borçluya çeşitli gerekçelerle yapılan birçok yardım için haczedilmezlik hâli öngörülmüştür. Benzer şekilde, İşvire’de, SchKG Art. 92/8, 9, 9a hükümlerinde engellilere, yaşlılara ve diğer ihtiyaç sahiplerine yapılan yardımların haczedilmezliği açıkça veya ilgili Federal kanunlara atıf yapılarak düzenlenmiştir.⁸⁹⁶

Söz konusu hukuk sistemlerindeki durumun Türk hukukundaki düzenlemelere göre daha yerinde olduğu kanaatindeyiz. Zira yukarıda incelenen kanunlarda (2828 ve 3294 sa. Ka.) da grldğu gibi, yardımların yapıldığı kesimler hemen hemen aynı olmasına rağmen, her kanunda yardımlar için ayrıca haczedilmezlik hâli düzenlenmiştir. Bunun yerine, İİK m. 82’de ilgili kişilere yapılan her türlü yardımın haczedilemeyeceği belirtilseydi, bu kural karmaşasına gerek kalmazdı. Burada ve ilgili kısımlarda ele alındığı üzere, haczedilmezlik hâllerinin bulunduğu özel kanun sayısı oldukça fazla olup, bunların takip edilmesi güç bir duruma gelmiştir. Ayrıca bazı düzenlemeler incelendiğinde, aynı mal varlığı değeriyle ilgili olarak farklı kanunlarda haczedilmezlik hâllerinin bulunduğu,

⁸⁹⁴ 3294 sayılı Kanun’a ek m. 2’yi ekleyen ve bazı maddelerde değişiklik yapan, 04.07.2012 tarih ve 6353 sayılı Kanun’un (RG. 12.07.2012/28351) genel gerekçesi için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss302.pdf> (23.12.2021).

⁸⁹⁵ örneğin, daha önce ZPO § 811’de atıf yapılan Sosyal Güvenlik Kanunu’nun (*Sozialgesetzbuch, SGB*) birinci kitabının 54. maddesi gereğince, bebek bakım parası (*Elterngeld*), analık parası, bazı alacaklardan dolayı takip yapılmadığı sürece ev sahiplerine veya kiracılara yapılan yardım, vcoda veya sağlığa verilen zararlar nedeniyle yapılan demeler, ocuk parası (*Kindergeld*) gibi [*bununla birlikte, ocuk parası (yardımı), bu yardımın belirlenmesinde dikkate alınan bir çocuğun kanuni nafaka alacağı nedeniyle haczedilebilir (SGB I § 54/5)*] gelirler haczedilemez. Bu konuda ayrıca bkz. Topuz, G., Haczedilmezlik, s. 3023; Yazıcı, s. 217.

⁸⁹⁶ Ayrıca bkz. yuk. I. Bölüm, III.

İİK’de düzenlenebilen hükümlerin özel kanunlarda ele alındığı ve dolayısıyla mevcut durumun bir karışıklığa ve mevzuat kalabalığına sebep olduğu görülecektir. Bu durum, hukuk devleti ilkesi ve özellikle hak arama hürriyetine de uygun değildir. Şöyle ki, haczedilmezlikle ilgili hükümler icra memurlarınca kendiliğinden dikkate alınsa da bunlara aykırı bir şekilde yapılan işlemlere karşı, hak arama hürriyetinin de bir gereği olarak ilgililerce şikâyet yoluna başvurulabilir. Ancak, bu kadar çok düzenlemenin bulunduğu ve icra memurlarının dahi yanılabilirdikleri mevcut durumda, ilgililer, hangi mal varlığı değerlerinin haczinin caiz olmadığını bilemeyebilir ve bu nedenle, şikâyet yoluna başvurma imkânından yararlanamayabilirler. Dolayısıyla buradaki önerimiz, İİK’de (aynı şekilde AATUHK’de) bazı ortak kriterler belirlenerek, söz konusu haczedilmezlik hâllerinin önemli bir kısmının buraya alınması ve özel kanunlardaki düzenlemelerin sayısının azaltılmasıdır.

3. Aile, Ölüm ve Doğum Yardımı Ödenekleri

a) Aile ve Ölüm Yardımı Ödenekleri

Devlet, toplumun temeli olan ailenin huzur ve refahını, özellikle eşleri ve çocukları korumak için gerekli tedbirleri almak durumundadır (AY m. 41). Bu çerçevede bazı kanunlarda düzenlenen ve burada incelenecek yardımlar ailenin korunması bakımından oldukça önemlidir. Başka ülkelerin hukukunda da koruma altına alınan bu ödenekler, hukukumuzda Devlet Memurları Kanunu⁸⁹⁷ ile Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu’nda⁸⁹⁸ düzenleme altına alınmıştır.

Aile yardımı ödeneği, 657 sa. Ka. m. 202-206 ve 926 sa. Ka. m. 153-157’de büyük ölçüde aynı şekilde düzenlenmiştir. Ödenecek miktar bakımından zaten 926 sa. Ka. m. 153/f. 1’de “devlet memurlarına ödenen miktarda” denilerek bu konuda 657 sa. Ka. m. 202/f. 2’ye atıf yapılmıştır. Ayrıca aile yardımı ödeneğinin ödenme usulü, ödenğe hak kazanma, hakkı kaybetme, çocuk için aile yardımı ödeneği verilmeyecek hâller aynı şekilde düzenleme altına alınmıştır. Burada ortak bazı önemli hususları kısaca değinmek gerekirse; aile yardımı ödeneği, evli olan memurlara veya subay ve astsubaylara, her ne şekilde olursa olsun menfaat karşılığı çalışmayan veya herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşundan aylık almayan eşi ve çocukları için, maaşlarıyla birlikte, hiçbir vergi ve

⁸⁹⁷ 14.07.1965 T. ve 657 sa. Ka. (RG. 03.07.1965/12056).

⁸⁹⁸ 27.07.1967 T. ve 926 sa. Ka. (RG. 10.08.1967/12670).

kesintiye tabi tutulmaksızın ödenir. Eşlerin her ikisi de memur ise bu ödenek yalnızca kocaya verilir. Tabi bu hâlde varsa sadece çocuklar için yardım yapılacaktır. Her iki kanunda da ailenin korunması kapsamında verilen bu aile yardımı ödeneğinin haczinin caiz olmadığı açıkça düzenlenmiştir (657 sa. Ka. m. 203/f. 3; 926 sa. Ka. m. 154/f. 3).⁸⁹⁹ Dolayısıyla bu ödenek, kısmen dahi alacaklıların tatmininde kullanılamaz.

Ölüm yardımı ödeneği ise, 657 sa. Ka. m. 208 ile 926 sa. Ka. m. 177’de düzenlenmiştir. Buna göre, ölüm yardımı ödeneği, memurlardan veya subay ve astsubaylardan, memur olmayan eşi ile aile yardımı ödeneğine müstehak çocuğu ölenlere; kendilerinin ölümü hâlinde ise sağlıklarında bildiriyle gösterdikleri kişilere, bildiri verilmemiş ise eşlerine ve çocuklarına, bunlar yoksa ana ve babalarına, bunlar da yoksa kardeşlerine belirli oranlarda verilir.⁹⁰⁰ Ölüm yardımı ödeneği, hiçbir vergi ve kesintiye tabi tutulmaksızın ve ödeme emri aranmaksızın derhâl ödenir. Bu ödenek de aile yardımı ödeneği gibi borç için haczedilemez (657 sa. Ka. m. 208; 926 sa. Ka. m. 177).

b) Doğum Yardımı Ödeneği

Ailenin korunmasının ve sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak bazı kişilere doğum yardımı ödemesi yapılmaktadır. Yukarıda ele alınan 657 ve 926 sayılı kanunlarda önceden doğum yardımı ödeneği de düzenlenmekte ve haczedilemeyeceği ifade edilmekte idi (657 sa. Ka. m. 207; 926 sa. Ka. m. 176). Fakat bu ödenek, 6637 sayılı Kanun (m. 16, m. 23) değişikliğiyle beraber, söz konusu kanunlardan çıkarılmış ve doğum yardımı başlığı altında 633 sayılı Sosyal Hizmetler Alanında Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’ye ek madde olarak ilave edilmiştir.

633 sayılı KHK’nin ek 4. maddesine ve bu çerçevede çıkarılan ilgili Yönetmeliğin⁹⁰¹ 2. ve 5. maddelerine göre, 15.05.2015 tarihi ve sonrasında çocukları canlı doğan Türk vatandaşlarına ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun 28. maddesi kapsamına girenlere, belirli miktarda, bir defaya mahsus olarak doğum yardımı yapılır.⁹⁰² Ayrıca belirtmek gerekir ki, eski düzenlemelerin aksine, kamu kurum ve kuruluşlarında istihdam edilen personellerden sadece işçilere doğum yardımı yapılacağı,

⁸⁹⁹ Aynı şekilde bkz. Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 690.

⁹⁰⁰ Bu konuda ayrıca bkz. Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 692.

⁹⁰¹ Doğum Yardımı Yönetmeliği (RG. 23.05.2015/29364).

⁹⁰² Konu hakkında ayrıca bkz. Sözer, A., Sosyal, s. 223-224.

diğerlerine bu veya başka bir ad altında aynı amaçla söz konusu mevzuatta öngörülen ödemelerin yapılmayacağı öngörülmüştür (633 sa. KHK ek m. 4/f. 2-3).⁹⁰³

Önceki hükümlerde olduğu gibi 633 sa. KHK ek m. 4 ve Yön. m. 5 uyarınca, doğum yardımı, hiçbir vergi ve kesintiye tabi tutulmaksızın ödenir ve borç için haczedilemez. Özellikle ailenin korunmasına hizmet eden bu sosyal yardımın, hukukumuzda haczin dışında tutulması isabetli olup; diğer ülkelerin kanunlarında da benzer haczedilmezlik hâlleri (örneğin, bkz. ZPO § 850a/5; EO § 290/10, 290a/5, 6) bulunmaktadır. Burada ifade etmek gerekir ki, Türk hukukunda bu husustaki haczedilmezlik hükmü her ne kadar KHK’de yer alsada bu hüküm kanunla (6637 sayılı Kanun) düzenlenerek KHK’ye eklendiği için, mülkiyet hakkının kanunla sınırlandırılabilmesi şartına (AY m. 13, 35) aykırılık teşkil etmemektedir. Zira daha önce de değinildiği üzere, haczedilmezlik hâlleri, alacaklının mülkiyet hakkını sınırlandırdığından, bunların kanunla öngörülmesi zorunlu olup, kanun dışındaki normlarla yapılan düzenlemeler Anayasa’ya aykırıdır.⁹⁰⁴

4. İşsizlik ve Esnaf Ahilik Sandığı Ödenekleri ile Kısa Çalışma Ödeneği

a) İşsizlik ve Esnaf Ahilik Sandığı Ödenekleri

Sosyal ve ekonomik haklar arasında önemli bir yer tutan çalışma hakkı kapsamında devletin en öncelikli görevi işsizliği önlemek ve bu konuda gerekli tedbirleri almaktır. Zira, işsizliğin olduğu bir ortamda kişilerin insan onuruna yaraşır bir hayat sürdürmelerinden bahsetmek mümkün olmadığı için, diğer hak ve hürriyetler de anlamsız bir hâle gelir.⁹⁰⁵ Dolayısıyla çalışma imkânı sağlanana kadar, işsiz fertleri korumak da çalışma hakkı kapsamında devlete düşen önemli yükümlülüklerden biridir.⁹⁰⁶ Nitekim “Çalışma hakkı ve ödevi” başlıklı Anayasa m. 49’a göre, “*Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir. Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek*

⁹⁰³ Bu yardımın kamu kurum ve kuruluşlarında istihdam edilen diğer personele de yapılması gerektiği; düzenlemenin bu hâliyle eşitlik ilkesine aykırı olduğu yönünde Plan ve Bütçe Komisyonu raporundaki haklı eleştiriler için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss705.pdf> (18.10.2021).

⁹⁰⁴ Bkz. yuk. II. Bölüm, II, A, 2, a, (2), (e). Ayrıca bkz. yuk. dn. 886.

⁹⁰⁵ Bulut, N., Sosyal Haklar, s. 131-137; Döner, s. 139-140. Ayrıca, yukarıda da açıklandığı üzere işsizlik, sosyal risklerdendir ve sosyal güvenlik sisteminin kapsamına girer (Güzel/Okur/Caniklioglu, s. 693-696).

⁹⁰⁶ Bulut, N., Sosyal Haklar, s. 133-138.

için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır”.

İfade edilen husus hakkında gerekli tedbirleri almak üzere İşsizlik Sigortası Kanunu (İSK) ile işsizlik sigortası ve işsizlik ödeneği kurumları düzenlenmiştir.⁹⁰⁷ Kanun’daki hizmetlerin verilmesi için düzenlenen (İSK m. 46/f. 1) işsizlik sigortası, “*Bir işyerinde çalışırken, çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterliliğinde olmasına rağmen, herhangi bir kasıt ve kusuru olmaksızın işini kaybeden sigortalılara işsiz kalmaları nedeniyle uğradıkları gelir kaybını belli süre ve ölçüde karşılayan, sigortacılık tekniği ile faaliyet gösteren zorunlu sigortayı*”; işsizlik ödeneği, “*Sigortalı işsizlere bu Kanunda belirtilen süre ve miktarda (bkz. İSK m. 50) yapılan parasal ödemeyi...*” ifade eder (İSK m. 47). Bu Kanun’un kapsamına giren ve hâlen çalışmakta olanlar, Kanun’un yürürlük tarihinden; yeni işe girenler ise, işe başladıkları tarihten itibaren sigortalı olurlar (İSK m. 48/f. 1). Bu sigortanın gerektirdiği ödemeleri, hizmet ve yönetim giderlerini karşılamak üzere, Kanun’un kapsamına giren tüm sigortalılar, işverenler ve devlet belirli oranlarda işsizlik sigortası primi öderler (İSK m. 49/f. 1).

İşsizlik Sigortası Kanunu uyarınca sigortalı sayılanlardan hizmet sözleşmeleri hükümde belirtilen durumlardan birine dayalı olarak sona erenler, İŞKUR’a süresi içinde (İSK m. 48/f. 5) şahsen başvurarak yeni bir iş almaya hazır olduklarını kaydettirmeleri ve bu Kanun’da yer alan prim ödeme şartlarını sağlamış olmaları kaydıyla işsizlik ödeneği almaya hak kazanırlar (İSK m. 51).⁹⁰⁸ İşsizlik ödeneği, damga vergisi hariç herhangi bir vergi ve kesintiye tabi tutulamaz; nafaka borçları dışında haczedilemez (İSK m. 50/f. 3). Şu hâlde, nafaka borçları haricinde işsizlik ödeneğinin haczedilmesi yasaklanmıştır.⁹⁰⁹ Sigortalının son dört aylık prime esas kazançları dikkate alınarak, günlük ortalama brüt kazancının yüzde kırkı olarak hesaplanan (İSK m. 50/f. 1) günlük işsizlik ödeneği, kişinin işsiz kaldığı ve yeni bir iş bulma arayışında olduğu dönemde asgari ihtiyaçlarını

⁹⁰⁷ İşsizlik sigortasının amacı için bkz. Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 696-697; Tatoğlu, s. 4-13; Kanun’un gerekçesi [<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem21/yil01/ss114m.htm> (29.12.2021)].

⁹⁰⁸ İşsizlik ödeneğine hak kazanmanın şartları için bkz. Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 706-715; Tatoğlu, s. 80-82.

⁹⁰⁹ Aynı şekilde bkz. Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 717; Tatoğlu, s. 85. Fransız hukukunda işsizlik ödeneğinin kısmen haczedilemeyeceği hususunda bkz. Niboyet/Lacassagne, s. 162. Avusturya’da da bu ödenek kısmen haczedilememektedir (bkz. yuk. I. Bölüm, III, A, 3).

karşılایacak miktarda verildiğinden,⁹¹⁰ bu ödeneğın haczin dışında tutulması isabetli olmuştur. Aksi hâlde söz konusu ödeneğın haczedilmesi, borçlunun ve varsa ailesinin durumlarının daha da kötüleşmesine ve temel hak ve hürriyetlerinin zedelenmesine; ayrıca, sosyal devlet ilkesinin gereklerinin de tam anlamıyla yerine getirilmemiş olmasına yol açar.⁹¹¹

Ayrıca, amaç bakımından işsizlik ödeneğine benzeyen, ancak şu anda uygulanmayan⁹¹² “Esnaf Ahilik Sandığı ödeneğı” de İşsizlik Sigortası Kanunu’nda düzenlenmiştir (ek m. 6). Kanuna sonradan eklenen⁹¹³ Etnaf Ahilik Sandığı ile kanun koyucu, ilgili kişilerin ekonomik olarak zor duruma düşmeleri nedeniyle işyerini kapatmaları hâlinde oluşacak gelir kayıplarını telafi etmeyi amaçlamıştır.⁹¹⁴ Etnaf Ahilik Sandığı ödeneğı de nafaka borçları dışında haczedilemez (İSK ek m. 6/f. 9).

b) Kısa Çalışma Ödeneğı

Kısa çalışma ödeneğı, “*ekonomik kriz, zorlayıcı sebep gibi nedenlerle geçici olarak iş yerindeki çalışma süresinin önemli ölçüde azalması veya durdurulması durumunda, istihdamı korumak ve işçilere gelir desteğı sağlamak amacıyla işçilere yapılan ödemelerdir*”.⁹¹⁵ İşsizlik Sigortası Kanunu’na sonradan eklenen bu uygulamaya, özellikle Covid-19 salgını döneminde sıklıkla başvurulmuştu. Nitekim Kanun’un güncel hâlinde de genel ekonomik, sektörel veya bölgesel kriz, genel salgın ile zorlayıcı nedenlerle geçici olarak, işyerindeki haftalık çalışma sürelerinin önemli ölçüde azaltılması veya faaliyetin kısmen veya tamamen durdurulması hâllerinde, bu işyerinde kısa çalışma yapılabileceğı düzenlenmiştir (İSK ek m. 2/f. 1).⁹¹⁶ Böyle durumlarda,

⁹¹⁰ İşsizlik ödeneğinin miktarı ve süresi ile ilgili Kanun’daki sınırlamalar, bu ödeneğın yeni bir iş bulmadaki olası caydırıcı etkisini giderme amacına yöneliktir (Güzel/Okur/Canıklioğlu, s. 715-716; Tatoğlu, s. 82).

⁹¹¹ İşsizlik sigortasının sosyal devlet ilkesinin bir gereğı olarak kabul edildiğı hususunda 4447 sayılı Kanun’un genel gerekçesi için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem21/yil01/ss114m.htm> (29.12.2021).

⁹¹² Zira, İSK geçici m. 22 uyarınca, Etnaf Ahilik Sandığına ilişkin hükümler 31.12.2024 tarihine kadar uygulanmayacaktır.

⁹¹³ Bkz. 23.02.2017 tarih ve 6824 sayılı Kanun (RG. 08.03.2017/30001) m. 9.

⁹¹⁴ Bu konuda 6824 sayılı Kanun’un genel gerekçesi için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss456.pdf> (20.08.2021). Konu hakkında ayrıca bkz. Güzel/Okur/Canıklioğlu, s. 725-729.

⁹¹⁵ Korkmaz Dağı, s. 65.

⁹¹⁶ Kısa çalışma uygulaması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Sarper Süzek, *İş Hukuku*. 18. bs. (İstanbul: Beta, 2019), s. 784-787; Tuba Kayalı Çetinkaya, “Kısa Çalışma ve Kısa Çalışma Ödeneğı”, *ABD*, S. 4 (2014), s. 418 vd.; Ünal Narmanlioğlu, *İş Hukuku Ferdi İş İlişkileri I*. 5. bs. (İstanbul: Beta, 2014), s. 638-639; Tatoğlu, s. 112-114. Mukayeseli hukukta kısa çalışma uygulamaları hakkında bkz. Kayalı Çetinkaya, s. 457-459.

İşsizlik Sigortası Kanunu’na göre sigortalı sayılan kişileri hizmet sözleşmesine tabi olarak çalıştıran işveren, kısa çalışma talebini, derhâl gerekçeleriyle birlikte İŞKUR’a, varsa toplu iş sözleşmesi tarafı sendikaya yazılı olarak bildirir (İSK ek m. 2/f. 2). Kısa çalışma talebinin uygun bulunması ve diğer şartların da sağlanması üzerine, işçiye İşsizlik Sigortası Fonundan kısa çalışma ödeneği (*sigortalının son 12 aylık prime esas kazançları dikkate alınarak hesaplanan günlük ortalama brüt kazancının yüzde 60’ı oranında*) verilir (İSK ek m. 2/f. 3, 4).⁹¹⁷

Önceden kısa çalışma ödeneğinin düzenlendiği İşsizlik Sigortası Kanunu’nda, bu ödeneğin haczedilmezliğine dair bir hüküm bulunmamaktaydı. Kanun’un aksine, sadece Kısa Çalışma ve Kısa Çalışma Ödeneği Hakkında Yönetmelik⁹¹⁸ m. 7/f. 10’da “*Kısa çalışma ödeneği nafaka borçları dışında haciz veya başkasına devir veya temlik edilemez*” ifadelerine yer verilmişti.⁹¹⁹ Ancak, yakın tarihte yapılan ve 01.03.2024 tarihinde yürürlüğe giren kanun değişikliğiyle⁹²⁰ İSK ek m. 2/f. 4’e eklenen hükme göre, “*Kısa çalışma ödeneği, damga vergisi hariç herhangi bir vergi ve kesintiye tabi tutulmaz, nafaka borçları dışında onda birinden fazlası haczedilemez veya başkasına devir ve temlik edilemez*”. Kanunda belirtilen önemli nedenlerle yapılan kısa çalışma uygulaması kapsamında verilen bu ödeneğin haczedilmezliğinin kanun hükmüyle düzenlenmesinin yerinde olduğu kanaatindeyiz.

Görüldüğü üzere, Yönetmelik’te tamamen, Kanun’da ise nafaka borçları⁹²¹ haricinde kısmen bir haczedilmezlik hâli düzenlenmiştir. Kanaatimizce kanun hükmü yokken de (*daha önce açıklanan gerekçelerden dolayı*⁹²²) dikkate alınmaması gereken Yönetmelik hükmünün, mevcut durumda kanuna aykırılığıyla beraber uygulanma imkânı kalmamıştır. Buradaki sınır (onda bir), maaş ve ücret hacizleriyle ilgili düzenlemelerde olmayan, ancak AATUHK m. 70/f. 2’de yer alan “*Asgari ücreti aşmayan aylık gelirlerin onda birinden fazlası haczolunamaz*” şeklindeki hüküm dolayısıyla bilinen bir orandır. Söz konusu ödeneğin miktarı dikkate alındığında, kural olarak en fazla onda bir oranında

⁹¹⁷ Bu ödeneye hak kazanmanın şartlarıyla ilgili olarak bkz. Kayalı Çetinkaya, s. 466-470.

⁹¹⁸ RG. 30.04.2011/27920.

⁹¹⁹ Ödeneğin Yönetmelik hükmü gereği haczedilemeyeceği hususunda bkz. Süzek, s. 787-788; Kayalı Çetinkaya, s. 470; Tatoğlu, s. 123; Korkmaz Dağlı, s. 65-66.

⁹²⁰ Bkz. 25.01.2024 T. ve 7495 sa. Ka. (RG. 03.02.2024/32449) m. 1.

⁹²¹ Nafaka borçlarının haczedilmezliğin istisnası olması hususunda ayrıca bkz. aşağı. III. Bölüm, I, D, 3.

⁹²² Kanun dışındaki normlarla düzenlenen haczedilmezlik hâllerinin, özellikle alacaklının mülkiyet hakkının sınırlandırılması bakımından dikkate alınamayacağı, KHK’de düzenlenen bir haczedilmezlik hükmü özelinde ele alınmıştır [bkz. yuk. II. Bölüm, II, A, 2, a, (2), (e)].

haczedilebilmesinin yerinde olduğu, ancak diğer ödeneklerin hiç haczedilememesi nedeniyle oluşan bu farklılığın da uygulamada karışıklığa yol açacağı ve eşitlik ilkesi bakımından eleştiriye açık olduğu kanaatindeyiz. Dolayısıyla daha sona ayrıntılı olarak ele alınacağı üzere, kural olarak maaş, ücret veya ödenekler için belirli hususlar çerçevesinde yeknesak düzenlemeler yapılmalıdır.⁹²³ Ayrıca son olarak şunu da ifade etmek gerekir ki, uygulamada maaş ve ücret hacizlerinde olduğu gibi, icra memurlarınca takdir yetkisi kullanılmaksızın doğrudan kanunda belirtilen oran üzerinden haciz işlemi yapılmamalıdır. Borçlu ve ailesinin durumuna göre, söz konusu ödeneğin daha düşük oranlarda haczedilmesi veya hiç haczedilmemesi yönünde takdir yetkisinin kullanılması, oluşabilecek mağduriyetlerin önüne geçilmesi bakımından önem arz etmektedir.

5. Devlet ve Bağlı Müesseselerde Çalışan İşçilere Yapılan İlave Tediye

Kamu kurumlarında ve sermayesinin yarısından fazlası Devlete ait olan teşekküllerde çalışan ve işçi vasfında olan kişilere ilave tediye⁹²⁴ yapılmasına ilişkin hususlar 04.07.1956 tarih ve 6772 sayılı Kanun'da⁹²⁵ düzenlenmiştir. Kanun'un ilk üç maddesinde kimlere, ne kadar miktarda ilave tediye yapılacağına ilişkin hükümler yer almaktadır.⁹²⁶ Yapılacak ödeme, işçinin bir aylık istihkakı tutarında olup, bunun hesaplanmasıyla ilgili Kanun'un 4. maddesinin 2. fıkrasına göre, *“Aylık istihkakların hesabında fazla mesai, evlilik, çocuk zamları veya primleri, ayni yardımlar, hafta ve genel tatil ücretleri gibi esas ücrete munzam tediye nazarı itibara alınmaz. Bu tediyelerden çeşitli işçi sigortalarının icabettirdiği primler kesilmez ve bu paralar borç için haczedilemez”*.

Hükümde bir haczedilmezlik hâli bulunsa da bunun 6772 sayılı Kanun'daki ikramiye için mi, yoksa maddede belirtilen ek ödemeler için mi geçerli olduğu yeterince

⁹²³ Bkz. aşı. II. Bölüm, II, E, 1, b, (3).

⁹²⁴ İlave tediye, buradaki işçilere kanunla tanınan bir tür ikramiyedir (Levent Atabay, “Belediye Şirketlerinde Çalışan İşçilerin 6772 Sayılı Kanun'da Öngörülen İlave Tediye Yararlanmaları Sorunu”, *TBB Dergisi*, S. 148 (2020), s. 320-321; Korkmaz Dağı, s. 50-51).

⁹²⁵ Devlet ve Ona Bağlı Müesseselerde Çalışan İşçilere İlave Tediye Yapılması ve 6452 Sayılı Kanunla 6212 Sayılı Kanunun 2 nci Maddesinin Kaldırılması Hakkında Kanun (RG. 11.07.1956/9355).

⁹²⁶ 6772 sa. Ka. m. 1'e göre, *“Umumi, mülhak ve hususi bütçeli dairelerle mütedavil sermayeli müesseseler, sermayesinin yarısından fazlası Devlete ait olan şirket ve kurumlarla belediyeler ve bunlara bağlı teşekküller, 3460 ve 3659 sayılı kanunların şümulüne giren İktisadi Devlet Teşekkülleri ve diğer bilcümle kurum, banka, ortaklık ve müesseselerinde müstahdem olanlardan İş Kanununun şümulüne giren veya girmiyen yerlerde çalışmakta olan ve İş Kanununun muaddel birinci maddesindeki tarife göre işçi vasfında olan kimselere, ücret sistemleri ne olursa olsun, her yıl için birer aylık istihkakları tutarında ilave tediye yapılır”*. Ayrıca konuyla ilgili olarak işverenin niteliği hakkında bkz. Atabay, s. 320 vd.

açık değildir. Konuyla ilgili doktrindeki bir görüşe⁹²⁷ ve Yargıtay 12. HD'nin uygulamasına göre, 6772 sa. Ka. m. 4/f. 2 uyarınca “fazla mesai, evlilik, çocuk zamları veya primleri, aynı yardımlar, hafta ve genel tatil ücretleri gibi esas ücrete munzam tediyeeler” tamamen haczedilemezken; ikramiye, en fazla dörtte bir oranında olmak kaydıyla kısmen haczedilebilir.⁹²⁸

Düzenlemenin kötü bir sistematikle kaleme alındığını ve söz konusu tartışmaların da bu nedenle ortaya çıktığını kabul etmekle birlikte, buradaki haczedilmezlik hâlinin sadece ikramiye için öngörüldüğü kanaatindeyiz. Zira doktrinde bizim de katıldığımız görüşe göre, Kanun, söz konusu işçilere yapılacak ilave tediye hakkında olup, böyle bir kanunun sistematigi içinde, yıllık ilave tediye haricinde fazla mesai, evlilik zamları, hafta ve genel tatil ücreti gibi ilgisiz ödemelerin haczedilmezliğinin hükme bağlandığının kabul edilmesi Kanun'un mantığına uygun değildir.⁹²⁹ Öte yandan, ilk görüşün kabul edilmesi, bu haczedilmezlik hükmünü eşitlik ilkesi,⁹³⁰ alacaklının mülkiyet hakkı ve düzenlemenin belirli ve öngörülebilir olması şartı⁹³¹ bakımından sorunlu hâle getirir. Şöyle ki, haczedilmezlik hâlinin 6772 sa. Ka. m. 4/f. 2'deki ödemeler için düzenlendiğinin kabul

⁹²⁷ Aydın, M., Haciz, s. 59; Timur, s. 8-13; Şahin Çil, *İş Hukukunda İşçinin Ücreti* (Ankara: Turhan, 2010), s. 718.

⁹²⁸ Dairenin konuyla ilgili bir kararına göre, “4857 Sayılı Kanun'un 35. maddesine göre; işçinin almakta olduğu ücretin 1/4'ünden fazlası haczedilemez. İkramiye, toplu sözleşme farkı ve nema da ücretten sayılacağından onların da aynı koşullarda haczini engelleyen bir yasa hükmü yoktur. 6772 Sayılı Kanun'un 4. maddesinde ise; “Fazla mesai, evlilik, çocuk zamları veya primleri, aynı yardımlar, hafta ve genel tatil ücretleri gibi esas ücrete munzam tediyeelerin haczedilemeyeceği” belirtilmiştir. O halde mahkemece, borçlunun ikramiyesinin 1/4'ünü aşan kısmı üzerine konulan haciz ile 6772 SK.nun 4. maddesi gereğince haczi mümkün olmayan istihkak, fazla mesai ve prim alacağının tamamı üzerine konulan haczin kaldırılmasına karar verilmesi gerekirken yazılı gerekçe ile şikâyetin tümünden reddi isabetsizdir” (Y. 12. HD, 09.09.2014 T., 16631 E., 20678 K.). Benzer kararlar için bkz. Y. 12. HD, 14.02.2017 T., 2016/10014 E., 2017/1890 K.; Y. 12. HD, 23.10.2014 T., 21966 E., 24717 K.; Y. 12. HD, 25.04.2002 T., 8185 E., 8560 K. [Legalbank (09.04.2022)]. Bunlara mukabil konu hakkında Yargıtay 9. HD'nin bir kararına (09.02.2009 T., 2008/33967 E., 2009/1799 K.) göre, “... maddede ilave tediye alacağının nasıl hesaplanacağı ve kesinti yapıp yapılmayacağı belirtilmiştir. Buna göre aylık olarak bu alacağın hesaplanmasında, fazla mesai, evlilik, çocuk zamları veya primleri, aynı yardımlar, hafta ve genel tatil ücretleri gibi esas ücrete dahil olan ödemeler dikkate alınmaz. Bu düzenleme nedeni ile ilave tediye alacağının bir ay için 26 gün üzerinden hesaplanması gerekir. İlave tediye alacağından sigorta primleri kesilmez. Keza bu alacak işçinin borcundan dolayı haczedilemez” [Legalbank (09.04.2022)]. Görüldüğü üzere, kararda diğer ek ödemelerle ilgili olarak, sadece bunların ilave tediyein hesaplanmasında dikkate alınmayacağına işaret edilerek haczedilemeyeceği yönünde bir ifade kullanılmamış; fakat ilave tediyein haczedilemeyeceği açıkça belirtilmiştir.

⁹²⁹ Korkmaz Dağlı, s. 50.

⁹³⁰ Buradaki işçiler ile diğer işçiler arasında, bu şekilde farklı hükümler konularak eşitsizlik meydana getirilmesi için makul ve geçerli bir sebebin olmadığı yönünde bkz. ve karşı. Korkmaz Dağlı, s. 51.

⁹³¹ Hukuk devletinin şekli anlamının, düzenlemelerin belirli ve hukuki güvenliği sağlayacak biçimde öngörülebilir olması, keyfiliğe izin vermemesi olduğu yönünde Özekes, İlkeler, s. 104, 121. Ayrıca bkz. yuk. I. Bölüm, II, B.

edilmesi durumunda, hükümde kullanılan “gibi esas ücrete munzam tediye” ifadesi belirsiz ve geniş olduğundan, bu ifadeden, söz konusu işçilere yapılan yıllık ilave tediye dâhil tüm ek ödemelerin haczedilemeyeceği sonucu çıkarılır.⁹³² Bu da istisnai bir durum olan ve dar yorumlanması gereken haczedilmezliğin, belirlilik ve öngörülebilirlik ilkelerine⁹³³ aykırı olmasına ve alacaklının temel haklarından biri olan mülkiyet hakkının ölçüsüz bir şekilde sınırlandırılmasına yol açar. Zira bu işçilerin ücretlerinin zaten en fazla dörtte biri haczedilebilirken, ayrıca bütün ek ödemelerinin tamamen haczin dışında tutulması durumunda, alacaklının alacağına kavuşması zorlaşacak ve mülkiyet hakkı Anayasa’ya aykırı bir şekilde sınırlandırılmış olacaktır.

Sonuç olarak, inceleme konusu haczedilmezliğin, sadece söz konusu işçilere verilen ikramiye için geçerli olduğunun kabul edilmesi gerektiği; diğer görüşün ve konuyla ilgili Yargıtay 12. HD’nin mevcut uygulamasının belirlilik ve öngörülebilirlik ilkelerine, mülkiyet hakkının sınırlandırılmasına ilişkin Anayasa hükümlerine, kanunun mantığı ve kanun koyucunun amacına uygun olmadığı kanaatindeyiz.

6. Öğrencilerin Bursları, Kredileri ve Diğer Nakdi Yardımları

İnsan onurunun korunması ve kişilerin gelişimi açısından büyük bir öneme sahip olan eğitim ve öğrenim hakkı, Anayasa’da düzenlenen (m. 42) en önemli sosyal haklardan biridir.⁹³⁴ Daha önce de değinildiği gibi, devlet, sosyal devlet ilkesi gereğince, kişilerin bu haklarını korumak için gerekli tedbirleri alır.⁹³⁵ Bu tedbirlerden biri de Anayasa’da şu şekilde ifade edilmiştir: “Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar” (m. 42/f. 7). Bu çerçevede, devlet tarafından ihtiyaç sahibi öğrencilere çeşitli burs, kredi ve nakdi yardım imkânları sağlanmaktadır.⁹³⁶ Ayrıca konuyla ilgili olarak Yüksek

⁹³² Aynı yönde bkz. Korkmaz Dağlı, s. 50-51. Yargıtay uygulamasını eleştiren yazara göre, fazla mesai, evlilik, çocuk zammı vs. örnek olarak sayılmış, maddedeki “... gibi esas ücrete munzam tediye” ifadesiyle esas ücrete ek diğer ödemelerin de buraya dâhil olduğuna işaret edilmiştir. İkramiye de burada sayılan diğer ödemeler gibi esas ücrete ek bir ödeme mahiyetindedir. Maddede sayılanları haczedilmezlik hükmünün kapsamına dâhil eden Yargıtayın, diğer taraftan ikramiyeyi kapsam dışı bırakması, yani ücret eklerinin bazılarının haczinin yasak olduğunu kabul ederken, bazılarının ise hazine cevaz vermesi çelişkili olup, bunun mantıklı bir izahı bulunmamaktadır (Korkmaz Dağlı, s. 51).

⁹³³ Hukuki güvenlik ilkesinin alt ilkeleri olarak değerlendirilen bu ilkeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Köküarı, Hukuki Güvenlik, s. 67 vd.

⁹³⁴ Bulut, N., Sosyal Haklar, s. 191-202. Yazara göre, insan onuruna uygun bir yaşamın sürdürülebilmesi için, asgari düzeyde de olsa, eğitim hakkının bulunması gerekir (Bulut, N., Sosyal Haklar, s. 192).

⁹³⁵ Bkz. yuk. I. Bölüm, II, C.

⁹³⁶ Bulut, N., Sosyal Haklar, s. 196; Erdoğan, s. 276.

Öğrenim Öğrencilerine Burs Kredi Verilmesine İlişkin Kanun⁹³⁷ kabul edilmiştir. Kanun'un amacı, yurt içinde ve dışında yüksek öğrenim gören öğrencilere burs, kredi ve nakdi yardım verilmesiyle ilgili esas ve usulleri düzenlemektir (5102 sa. Ka. m. 1).⁹³⁸

Bilindiği gibi, sosyal devlet anlayışında devletin görevi, kişilere sadece belirli imkânlar sağlamakla kalmamakta, ayrıca bunların, kamu gücüne dayanılarak gerçekleştirilen işlemlerde de gözetilmesi ve üçüncü kişilerce yapılacak ihlallere karşı korunması gerekmektedir. Bu çerçevede, alacaklıların tatmin edilmesi için, sosyal devletin, kendi sağladığı imkânlarla, icra organları vasıtasıyla yine bizzat haciz koyması kabul edilemeyeceğinden,⁹³⁹ kanunda burs, kredi ve diğer yardımları koruyan çeşitli hükümler düzenlenmiştir. 5102 sayılı Kanun'un "Mali muafiyet ve haciz" başlıklı 4. maddesine göre, "*Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumunca verilecek burs-kredi taahhüt senetlerinin noterde tanzim ve tasdik edilmesine ilişkin iş ve işlemler; vergi, resim ve harca tâbi değildir. Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumunca verilen burs-kredi ve nakdî yardımlar haczedilemez*". Görüldüğü üzere, burs ve krediyle ilgili işlemlerde bazı istisnalar tanınmış ve Kurum tarafından verilen burs, kredi ve nakdi yardımlar isabetli olarak haczin dışında tutulmuştur. Böylece sosyal devlet ilkesi çerçevesinde yapılan ödemelerin anlamsızlaşması ve kişilerin başta eğitim ve öğrenim hakkı olmak üzere menfaatlerinin ölçsüz bir şekilde zedelenmesi engellenmeye çalışılmıştır.⁹⁴⁰

Öte yandan, 2012 yılında yapılan 6352 sayılı Kanun değişikliğiyle birlikte, İİK'ye de öğrencilerin burslarının haczedilemeyeceği hükmü eklenmiştir (m. 82/f. 1, b. 13).⁹⁴¹ 5102 sayılı Kanun'daki düzenlemeye nazaran İİK m. 82/f. 1, b. 13 hükmü, daha geniş kapsamlı olup, kanaatimizce bütün aşamalardaki öğrencilere gerek devlet gerekse özel

⁹³⁷ 03.03.2004 T. ve 5102 sa. Ka. (RG. 06.03.2004/25394). Ayrıca bkz. Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Burs-Kredi Yönetmeliği (RG. 24.08.2004/25563); Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Öğrenim Kredisi Yönetmeliği (RG. 18.01.1997/22881).

⁹³⁸ Konu hakkında bkz. Sözer, A., Sosyal, s. 314 vd. Kanun'un genel gerekçesi için ayrıca bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss385m.htm> (25.12.2021).

⁹³⁹ Bu konudaki açıklamalar için bkz. yuk. I. Bölüm, II, A, C.

⁹⁴⁰ Bursların haczedilememesine ilişkin hüküm, öğrencilerin eğitim hakkının ekonomik nedenlerden dolayı kesintiye uğramasını önlemek için getirilen isabetli bir düzenlemedir (Işık, s. 493).

⁹⁴¹ Bkz. yuk. I. Bölüm, I, B, 3, b, (2). Mukayeseli hukuktaki benzer düzenlemelerde de "okul harçları, eğitim ve öğrenim ödenekleri, eğitim sürecinde yapılan yardımlar, burslar" gibi ifadelerle haczedilemezlik hâlleri öngörülmüştür (bkz. yuk. I. Bölüm, III). Burada belirtmek gerekir ki, hukukumuzda eskiden bursların kısmen haczedilebileceği savunulmaktaydı (Kuru, Haciz, s. 319; Akın, s. 336, 348-349). Öğrencilerin aldığı burs ve kredilerin İİK m. 83 çerçevesinde ücret kavramına dâhil olduğu ve kısmen haczedilebileceği yönünde eski tarihli bir Yargıtay kararı için bkz. İİD, 20.04.1952 T., 1594 E., 1185 K. (Uyar/Uyar/Uyar, İİK Şerh C. 2, s. 1662). Yargıtayın uygulaması hakkında ayrıca bkz. Işık, s. 492.

kurum ve kuruluşlar tarafından verilen bursları da kapsamaktadır.⁹⁴² Zira, yükseköğrenim gören öğrencilerin Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumunca verilen burs, kredi ve diğer nakdi yardımları zaten 5102 sayılı Kanun ile hacizden korunmuştu. Buna rağmen, kanun koyucunun İİK’de böyle bir hüküm düzenlemesinin amacının (*kanun gerekçesinde ve adalet komisyonu raporunda bu yönde bir ifadeye rastlanmamış olsa da*) hem burs desteği veren kurum ve kuruluşlar hem de bunlardan yararlanan öğrenciler bakımından haczedilmezliğin kapsamını ve dolayısıyla bununla getirilen korumanın alanını genişletmek ve böylece oluşabilecek eşitsizliklerin, mağduriyetlerin önüne geçmek olduğu söylenebilir.^{943, 944} Dolayısıyla, burada genel kanundaki düzenlemenin, özel kanundaki düzenlemeyi de kapsayacak şekilde kapsamının genişletildiği, yani genel normun özel normun yerini aldığı söylenebilir.⁹⁴⁵

⁹⁴² Benzer yönde buradaki burs kavramına, devlet tarafından (Kredi ve Yurtlar Kurumunca) verilen haricinde, özel kurumlar tarafından (örneğin, üniversite vakıfları) sağlanan bursların da dâhil olması gerektiği hususunda bkz. Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, *İcra Hukuku*, s. 292; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, *Ders Kitabı*, s. 173. Aynı yönde bkz. Aşık/Oruç/Tok/Saçar, s. 180; Işık, s. 493; Akkırın, s. 43; Taneri, s. 97. Yazara göre, yapılan değişiklikle, üniversite, özel kişi ve kurumlar tarafından verilen bursların haczinin caiz olup olmadığı noktasındaki tereddütler giderilmek istenmiştir (Taneri, s. 97). Benzer şekilde, Alman doktrininde de eğitim ve öğrenim ödeneklerin haczedilememesinde, yapılan yardımların kamu kurumları veya özel kurumlar, özellikle de vakıflar tarafından sağlanmasının bir farklılık teşkil etmediği savunulmaktadır (Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 850a, kn. 8).

⁹⁴³ Aynı yönde bkz. Görgün/Börü/Kodakoğlu, *İcra*, s. 201. Bu düzenleme sayesinde, uygulamada zaman zaman yaşanan tereddüt ve farklılıkların giderilmiş olduğu; böylece, hiçbir ayırım gözetilmeden, devletin verdiği dışında başka, özel kurumlar tarafından verilen bursların da tamamen haczedilemeyeceği yönündeki benzer görüş için bkz. Işık, s. 492-493.

⁹⁴⁴ Burada belirtmek gerekir ki, İİK m. 82’nin aksine, AATUHK m. 70’te öğrencilerin burslarının haczedilemeyeceği belirtilmesi de bir görüşe göre, kamu alacakları bakımından da bursların haczinin caiz olmadığını kabul etmek gerekir (Taneri, s. 97-98). Kanaatimizce, bu görüş, olması gereken hukuk bakımından yerindeyse de mevcut durumda buna tam olarak katılmak mümkün değildir. Zira daha önce de değinildiği üzere, haczedilmezlik hâlleri istisnai düzenlemeler olup, bunların dar yorumlanması gerekmektedir. 6352 sayılı Kanun değişikliğiyle, öğrencilerin burslarının haczedilemeyeceğine dair hüküm, sadece, kişilerin özel hukuk ilişkilerinden kaynaklanan borçlarının tahsilini konu alan İİK’ye eklenmiş olup, devletin kamu hukuku ilişkilerinden doğan alacaklarının tahsilini düzenleyen AATUHK’de böyle bir düzenlemeye gidilmemiştir. Bu durumda, yorum yoluyla aynı düzenlemenin kamu alacakları bakımından da geçerli olduğu söylenemez (*AATUHK’nda boşluk bulunması hâlinde İİK hükümlerinin kendiliğinden uygulanmayacağı, ancak açık atıf olması hâlinde uygulanacağı yönünde bkz. Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı*, s. 373-386). Bununla birlikte, 5102 sayılı Kanun’da herhangi bir alacak ayırımı yapılmadığı ve AATUHK m. 70/1’de de (İİK m. 82/f. 1, b. 1’deki gibi) özel kanunlardaki haczedilmezlik hâllerine açıkça atıf yapıldığı için, Kredi ve Yurtlar Kurumunca verilen burslar, kamu alacaklarında da haczedilemez. Ancak, diğer kurum ve kuruluşlar tarafından verilen burslar, AATUHK m. 71/f. 2 gereğince, burs miktarının onda birinden fazla olmamak kaydıyla kısmen haczedilebilir. Bu konuda ayrıca bkz. ve karşı. <http://www.turkhukuksitesi.com/showthread.php?t=86209> (25.12.2021).

⁹⁴⁵ Kanunların çatışmasında özel-genel, önceki-sonraki kanun tartışmaları hakkında bkz. Oğuzman/Barlas, s. 83-85; Serozan, s. 176-182; Baygın/Nar, s. 84-86; Gözler, Yorum, s. 66-69.

7. Başarılı Sporculara ve İlgili Kişilere Bağlanan Aylıklar ile Bazı Sporculara Yapılan Ödemeler

a) Başarılı Sporculara ve İlgili Kişilere Bağlanan Aylıklar

Devlet, spor yapılmasını ve başarılı sporcuları teşvik etmekte ve desteklemektedir.⁹⁴⁶ Nitekim Anayasa m. 59/f. 1 ve 2'ye göre, “Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder. Devlet başarılı sporcuyu korur”. Bu bağlamda kabul edilen Başarılı Sporculara Aylık Bağlanması ile Devlet Sporcusu Unvanı Verilmesi Hakkında Kanun⁹⁴⁷ uyarınca, uluslararası alanda başarılı olan sporculara, bunların ölümü hâlinde bakmakla yükümlü oldukları eş ve çocuklarına, takım hâlinde olimpiyat veya dünya şampiyonu olmuş amatör sporcuların milli takım teknik direktör ve antrenörlerine bazı hususlar çerçevesinde, belirli oranlarda aylık bağlanır (5774 sa. Ka. m. 1-4).⁹⁴⁸ Kanun’un 5. maddesine göre, “Bu Kanuna göre bağlanan ... aylıklar hiçbir vergi ve kesintiye tabi tutulmaz ve nafaka borçları hariç hiçbir suretle haczedilemez”. Görüldüğü üzere, burada nafaka borçları istisna tutularak, bir haczedilmezlik hükmü düzenlenmiştir.⁹⁴⁹ Kanaatimizce, sporcular dışında başka kişilere de aylık bağlanmasını sağlayan bu düzenleme, taraflar arasındaki menfaat dengesine aykırıdır. Zira nafaka borçları dışında hiçbir şekilde hacze izin verilmeyerek, alacaklının mülkiyet hakkı ölçüsüz olarak sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla, burada aylığın miktarına ve kişinin başka gelirinin olup olmamasına göre, kısmen hacze imkân tanıyacak bir düzenleme yapılmalıdır.

b) Bazı Sporculara Yapılan Ödemeler

Sporu ve sporcuları teşvik etmek ve desteklemek amacıyla, bazı sporculara yapılan birtakım ödemeler bulunmaktadır. Bunlarla ilgili olarak Gençlik ve Spor

⁹⁴⁶ Sözer, A., Sosyal, s. 380-385.

⁹⁴⁷ 24.06.2008 T. ve 5774 sa. Ka. (RG. 09.07.2008/26931). Bu Kanun kapsamında çıkarılan yönetmelik için bkz. Başarılı Sporculara Aylık Bağlanması ve Devlet Sporcusu Unvanı Verilmesi Hakkında Yönetmelik (RG. 28.05.2009/27241).

⁹⁴⁸ Bu konuda ayrıca bkz. Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 856-857.

⁹⁴⁹ 5774 sayılı Kanun’un gerekçesine göre, “Olimpiyat Oyunları, Dünya ve Avrupa şampiyonaları gibi önemli ve büyük spor organizasyonlarında başarı kazanan üst düzey performans sporcularının; faal sporculuk dönemlerinde, söz konusu başarıları kazanabilmek için yapmak zorunda oldukları sportif çalışmalar, çoğu zaman öğrenim hayatı ve çalışma hayatını aksatabilmekte ve bu durum faal sporculuk döneminin sona ermesi ile birlikte söz konusu sporcuların maddi yönden zor durumda kalmalarına sebep olmakta; zaman içinde söz konusu başarıların unutulması da sporcuları manevi yönden yıpratmakta ve yeni nesillerde spor yapma azmini olumsuz etkilemektedir” [bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss254.pdf> (01.04.2022)].

Hizmetleri Kanunu⁹⁵⁰ ek m. 15'te de "(Ek: 22/4/2022-7405/51 md.) Bakanlık tarafından; yaz ve kış olimpiyat ve paralimpik oyunları ile deaflimpik oyunlarına hazırlanmak amacıyla yetiştirilecek olimpik, paralimpik ve deaflimpik sporculara yapılacak ödemeler damga vergisi hariç herhangi bir vergi ve kesintiye tabi tutulmaksızın ödenir ve bu ödemeler haczedilemez" şeklinde bir haczedilmezlik hâli öngörülmüştür. Bu ödemelerin haczin dışında tutulması, sporun geliştirilmesi ve gençliğin korunması bakımından oldukça önemlidir.⁹⁵¹ Ayrıca eskiden olduğu gibi, her olimpiyat öncesi geçici düzenlemelerle harçlık ödemeleri için öngörülen haczedilmezlik hâlleri (5774 sa. Ka. g. m. 1/f. 4 ve 3289 sa. Ka. g. m. 13/f. 4) yerine, kapsayıcı ve her zaman için geçerli bir düzenlemenin yapılması isabetli olmuştur.

8. Askeri Personellere ve Askeri Öğrencilere Verilen Harçlıklar ile Askerlik Hizmetiyle İlgili Çeşitli Tazminat ve Aylıklar

a) Genel Olarak

Devletler milli güvenliklerini ve kamu düzenini korumak için çeşitli tedbirler alırlar. Ordu mensuplarının menfaatlerinin ayrıca korunması da esasında bu tedbirler kapsamında değerlendirilebilir. Zira bu kişilerin moral ve motivasyonlarının yüksek tutulması oldukça önem arz etmektedir. Dolayısıyla, güvenlik güçlerinin menfaatlerinin korunmasında aslında kamu yararının bulunduğunu söylemek mümkündür.⁹⁵² Bu nedenle gerek hukukumuzda gerekse bazı hukuk sistemlerinde milli güvenliği ve kamu düzenini korumaya hizmet eden askeri ve diğer ilgili personellerin yaptıkları işin önemi ve zorluğu göz önüne alınarak, sahip oldukları bazı mal varlığı değerleri haczin dışında tutulmuş ve böylece bu kişilerin ekonomik kaygılar taşımalarının kısmen önüne geçilmek istenmiştir.

⁹⁵⁰ 21.05.1986 T. ve 3289 sa. Ka. (RG. 28.05.1986/19120). Bu Kanun, sosyal haklar bağlamında anayasal bir ödevin (AY m. 59) yerine getirilmesi amacıyla çıkarılmıştır (Bulut, N., Sosyal Haklar, s. 280).

⁹⁵¹ Nitekim 5774 sayılı Kanun'un gerekçesine göre, "Esasen sporun geliştirilmesi ve kitlelere yayılmasının, gençliğin Anayasanın 58 inci maddesinde sayılan tehlikelerden korunması hususunda başvurulacak en etkili ve yararlı yöntem olduğu da açıktır" [bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss254.pdf> (01.04.2022)].

⁹⁵² Benzer şekilde, Yargıtayın bir kararındaki (HGK, 22.01.2003 T., 12-17 E., 29 K.) karşı oy yazısına göre, "İİK m. 82/f. 1, b. 9'un buyurucu bir kural olduğu ve kamu düzeni düşüncesiyle konulduğu açıktır... Burada güdülen amacın, ülkesine hizmet eden, bu uğurda şehit düşen, mahul kalan kişilerin şehit eşi ve yetimlerinin toplum nazarında onurlarını korumak, onları aç, sefil halde bırakmamak, ele-güne muhtaç olmadan onurlu bir yaşam sürmelerini sağlamaktır. Buyurucu ve aksi mutlak butlan ile sakat olan ve üstün kamu yararı bulunan bu hükümlerin tarafların iradesine bırakıldığı düşünülemez" [Legalbank (26.10.2021)]. Benzer olarak, bu tür hükümlerde milli duyguların üstün tutulduğu hususunda bkz. Ulukapı, Haczedilmezlik, s. 141.

Türk hukukunda İİK'nin haricinde,⁹⁵³ özel kanunlarda askeri personellerin ve askeri öğrencilerin çeşitli mal varlığı değerlerinin haczedilememesi gibi çeşitli hükümler öngörülmüştür. Diğer ülkelerin düzenlemelerinde (SchKG Art. 92/1, 6; New York CPLR § 5205) de bu tür hükümler mevcut olup, ordu mensuplarının maaşı, tazminatı, giysileri, teçhizatı ve silahları gibi birçok mal varlığı değerleri haczin dışında tutulmuştur.⁹⁵⁴ Aşağıda ele alınacağı üzere, Türk hukukunda ise ordu mensuplarının maaşları değil de kendilerine veya askeri öğrencilere verilen harçlıklar ile askerlik hizmetinde bulunanlara ödenen çeşitli tazminat ve aylıklar için haczedilmezlik hâlleri düzenlenmiştir.

b) Bazı Askeri Personellere ve Askeri Öğrencilere Verilen Harçlıklar

(1) Harçlıkların Haczedilmezliğiyle İlgili Düzenlemeler

Devlet bazı askeri personellere ve askeri öğrencilere çeşitli amaçlarla harçlıklar vermektedir. Bu kişilerin görevleri veya öğrencilikleri sırasında çoğu ihtiyacı devlet tarafından karşılanmakla birlikte, harçlıklar genellikle birtakım kişisel ihtiyaçlar için düşük miktarda verilmektedir. Alacaklıların tatmini açısından pek bir yarar sağlamamakla beraber, borçlular için son derece önemli olan bu harçlıklar, kanundaki ilgili hükümlere göre haczedilemez.⁹⁵⁵

Bu çerçevede, örneğin, Er ve Erbaş Harçlıkları Kanunu⁹⁵⁶ m. 10'a göre, *"Bu kanuna göre ödenecek harçlıklar, yardım veya herhangi bir hizmet karşılığı olarak veya sair suretlerle hiçbir kesintiye tabi tutulamaz ve borç için haczedilemez"*. Yine Uzman Jandarma Kanunu'nun⁹⁵⁷ "Adayların Harçlığı" başlıklı 23. maddesi uyarınca, *"Uzman Jandarma adaylarına okuldaki eğitim ve öğrenim süresince, uzman jandarma çavuş rütbesinin birinci kademe brüt aylığının net tutarında harçlık ödenir. Bu harçlıklar hiçbir*

⁹⁵³ İİK m. 82/f. 1, b. 9'a göre, *"Memleketin ordu ve zabıta hizmetlerinde malül olanlara bağlanan emeklilik maaşları ile bu hizmetlerden birinin ifası sebebiyle ailelerine bağlanan maaşlar ve ordunun hava ve denizaltı mensuplarına verilen uçuş ve dalış tazminat ve ikramiyeleri; Askeri malûllerle, şehit yetimlerine verilen terfi zammı ve 1485 numaralı kanun hükmüne göre verilen inhisar beyiye hisseleri"* haczedilemez. Yargıtayın oy çokluğuyla verilen bir kararına göre, bu hükme aykırı şekilde yapılan hacizlere karşı şikâyetle başvurmak süreye tabidir [HGK, 22.01.2003 T., 12-17 E., 29 K. (Legalbank, 26.10.2021)].

⁹⁵⁴ Konu hakkında bkz. Winkler, SchKG Art. 92, kn. 47-49. Yazarın da ifade ettiği üzere, hizmet süresince söz konusu askeri eşya ister devlete ister şahsa ait olsun haczedilemez (Winkler, SchKG Art. 92, kn. 48). Belirtmek gerekir ki, askeri personel dışındaki ordu personellerinin maaşı haczedilebilir (Winkler, SchKG Art. 92, kn. 49). Ayrıca bkz. yuk. I. Bölüm, III.

⁹⁵⁵ Benzer şekilde bkz. ve karşı. Akın, s. 348-349.

⁹⁵⁶ 23.02.1961 T. ve 257 sa. Ka. (RG. 27.02.1961/10744).

⁹⁵⁷ 28.05.1988 T. ve 3466 sa. Ka. (RG. 04.06.1988/19832).

kesintiye ve vergiye tabi olmadığı gibi borç için de haczedilemez". Ayrıca Askeri Okullar, Askeri Öğrenciler, Askeri Fabrikalar ve Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun⁹⁵⁸ ek m. 8; Askeri Öğrencilerin Harçlıkları Hakkında Kanun⁹⁵⁹ m. 5 ve Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu m. 143⁹⁶⁰ gereğince, askeri öğrencilere verilen harçlıkların haczi mümkün değildir.⁹⁶¹ Aynı hususla ilgili birçok kanunda hükmün olması karışıklığa sebebiyet verebilir. Dolayısıyla gerek askeri personellerin gerekse askeri öğrencilerin harçlıkları ile ilgili düzenlemeler yerinde olmakla birlikte, bunların aynı kanunda toplanmasının daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

(2) Uygulamada Harçlıkların Yatırıldığı Banka Hesaplarına Bloke Konulması Sorunu

Harçlıkların haczedilemeyeceği açıkça düzenlenmiş olmakla birlikte, uygulamada zaman zaman kişilerin borçlarını ödememesi nedeniyle hesaplarına bankalar tarafından bloke konulduğundan, buradaki harçlıkların fiilen kullanılmadığı ve borç ödenmeden de söz konusu blokenin kaldırılmadığı görülmektedir. Ayrıca, bu hesaplardan bazen herhangi bir haciz işlemi olmadan da kesintiler yapılmaktadır.^{962, 963} Dolayısıyla zaten

⁹⁵⁸ 31.07.1970 T. ve 1325 sa. Ka. (RG. 07.08.1970/13572).

⁹⁵⁹ 15.11.1960 T. ve 128 sa. Ka. (RG. 19.11.1960/10659).

⁹⁶⁰ Maddenin ilgili fıkraları şu şekildedir: "(1) Yedek subay okulu öğrencilerine 6.528 gösterge rakamının memur aylık katsayısıyla çarpımı sonucu bulunacak tutarın %50'si, yedek astsubay okulu öğrencilerine ise 2.680 gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak tutarın %80'i tutarında harçlık ödenir... (5) Harçlıklardan vergi ve diğer kesintiler yapılmaz. Harçlıklar haczedilemez".

⁹⁶¹ Askeri öğrenciler ile yedek subay okulu öğrencilerine verilen harçlıkların haczedilemeyeceği yönünde Yargıtay kararı için bkz. İİD, 06.05.1968 T. 4713 E., 4693 K. (Uyar, Haciz, s. 598).

⁹⁶² Uygulamadan bazı örnekler için bkz. <https://www.sikayetvar.com/ziraat-bankasi/ziraat-bankasi-tsk-harclik-hesabima-bloke-koymus>; <https://eksisozluk.com/26-aralik-2018-gibin-er-harcligina-haciz-koymasi--5888606#:~:text=23%2F2%2F1961%20tarihli%20257,ba%C5%9Fkaca%20bir%20kesinti%20de%20yap%C4%B1lamaz.>; <https://www.sikayetvar.com/ziraat-bankasi/ziraat-bankasi-tsk-harclik-hesabima-bloke-koymus> (05.02.2022); yine bkz. <https://m.bianet.org/bianet/militarizm/238376-er-maasina-kisiltama-haczi> (06.02.2022).

⁹⁶³ Benzer konuda bir Yargıtay kararına göre, ortada herhangi bir icra takibi olmamasına rağmen bankanın, kredi sözleşmesinde bulunan ve mevduat ve alacaklar üzerinde rehin, hapis ve mahsup yetkisini tanıyan hükme dayanarak, maaş hesabının tamamının üzerine bloke koyması işlemi İİK m. 83 çerçevesinde haksız bulunmuş; zira maaştan ancak kısmen kesinti yapılabileceğinden maaş hesabının tamamının bloke edilmesinin hukuki dayanaktan yoksun olduğu; ayrıca haciz konusunda önceden yapılan anlaşmaların geçerli olmadığı ifade edilmiştir [11. HD, 09.01.2013 T., 2012/5840 E., 2013/236 K. (Legalbank, 07.02.2022)]. Buna karşılık, benzer bir olayla ilgili olarak 2018 yılında oy çokluğuyla verilen bir YHGK kararında, emekli maaşı hesabına bloke konulması ve ödenmeyen kredi borcu için buradan kesinti yapılması, sözleşme hukuku çerçevesinde değerlendirilmiş; ortada herhangi bir haciz işlemi olmadığından, emekli maaşının haczedilmezliğine ilişkin hükümlere dayanılamayacağı belirtilerek, müşteri tarafından bankaya verilen yetkiye istinaden yapılan kesintilerin iadesi talebi haklı bulunmamıştır [07.03.2018 T., 2017/2899 E., 2018/420 K. (Legalbank, 07.02.2022)]. Fakat YHGK, 2021 yılında oy çokluğuyla verdiği bir kararında bu görüşünü değiştirerek, taraflar arasında önceden yapılan sözleşmedeki hükümden hareketle, kredi borcunun ödenmesi amacıyla, müşterinin emekli

düşük miktarda, temel ihtiyaçlar için ödenen harçlıklardan ilgililer yararlanamadığından, bu uygulama çeşitli mağduriyetlere yol açmaktadır. Bu konuyu kısaca ikiye ayırarak incelemek gerekirse; bankaların yapmış oldukları bu işlem kendi alacakları veya başkasının alacağı için yapılmış olabilir.

Birinci ihtimalde banka, aynı zamanda müşterisi olan borçludan alacağını tahsil etmek için, bir haciz işlemi olmaksızın kendi nezdinde bulunan hesaba bloke koyarak kesinti gerçekleştirmiş olabilir. Bu ihtimalde, çoğu zaman banka önceden borçluyla sözleşme yaparak bu işleme dair bir yetki alır.⁹⁶⁴ Bununla birlikte, Bankacılık Kanunu m. 61'e göre, *"4721 sayılı Türk Medenî Kanununun rehinlere ve hapis hakkına, 818 sayılı Borçlar Kanununun alacağın devir ve temlikine, takasa dair hükümleri ile diğer kanunların verdiği yetkiler ve koyduğu yükümlülükler saklı kalmak şartıyla mevduat ve katılım fonu sahiplerine ödenmesi gereken tutarları geri alma hakları hiçbir suretle sınırlandırılmaz"*. Dolayısıyla burada Türk Borçlar Kanunu'ndaki takasa dair hükümler (m. 139-145) saklı tutulduğundan, eğer şartlar sağlanırsa banka, ilgili hükümlere dayanarak kesinti yapabilir.

İfade edilen ihtimal için Yargıtayın bazı kararlarında, taraflar arasında önceden sözleşme yapılması ve bankaya söz konusu yetkilerin verilmesi durumunda, hesaba bloke konulabileceği ve buradan kesinti yapılabileceği kabul edilmiştir.⁹⁶⁵ Ancak kanaatimizce

maaşı hesabına banka tarafından bloke konularak hesaptan kesinti yapılmasını kanuna aykırı bulmuş ve burada önceden verilen muvafakatin geçersiz olduğuna karar vermiştir. Kararda haczedilmezlik niteliğinden önceden yapılan feragat ile ilgili İİK m. 83/a ve 5510 sa. Ka. m. 93/f. 1, c. 3 hükümleri değerlendirilmiş olup, İİK m. 83/a hükmünün, sadece icra takibi süresince hacizden önce yapılan muvafakatleri değil, icra takibi yapılmadığı durumlarda da sözleşmelerde yer alan ve borçlunun haczi caiz olmayan mal varlığı değerlerine bloke konulması ve kesinti yapılması sonucunu doğuran muvafakatleri de geçersiz kılacak emredici bir hüküm niteliğinde olduğu; 5510 sa. Ka. m. 93/f. 1, c. 3 hükmünün de icra takibinin kesinleşmesinden sonraki aşamayla ilgili olduğu, bu hükmün kıyas yoluyla takip öncesi dönemdeki sözleşmelerle borçlunun emekli maaşına bloke konulması veya kesinti yapılmasına yönelik verdiği muvafakatlere uygulanamayacağı sonuçlarına varılmıştır [24.06.2021 T., 2017/1980 E., 2021/829 K. (Legalbank, 10.02.2022)].

⁹⁶⁴ Ancak, bankanın kendi alacağı için icra takibi başlatması durumunda, borçluyla yapılan rehin, takas, hapis hakkı içeren bir sözleşmeye dayanarak borçlunun gelir ve aylıklarının haczedilmezlik niteliğinden feragat ettiği ileri sürülemez (Timur, s. 66).

⁹⁶⁵ Y. 13. HD, 25.02.2020 T., 285 E., 2794 K.; YHGK, 07.03.2018 T., 2017/2899 E., 2018/420 K. [Legalbank (12.02.2022)]. YHGK'nin oy çokluğuyla verdiği bu kararın karşı oy yazısında da değinildiği üzere, müşterinin bloke ve takas işlemlerine önceden muvafakat etmiş olması yapılan işlemi geçerli kılmaz. Yargıtayın başka bir kararında ise, *"... BK.nun 123 ncü madde hükmüne göre de, bu alacakların takası da kabil değildir. Bu itibarla, mahkemece, kredi sözleşmesinin 11 nci madde hükmü maaşlar yönünden baştan itibaren Borçlar Kanunu'nun 19 ve 20 nci maddeleri hükümleri uyarınca geçersiz sayılacağı göz önüne alınarak, mahkemece, İİK.nun 83 ncü madde hükmüne göre, davacının emekli maaşından kesilmesi gereken miktar takdir edilip, maaştan tenzil edildikten sonra kalan miktarın davalıdan tahsiline karar vermek gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi doğru*

hesaba bloke konularak kesinti yapılabilmesi için burada saklı tutulan kanun hükümleri çerçevesinde takasa ilişkin şartların oluşması gerekir.⁹⁶⁶ Bu kapsamda, daha önce de ele alınan⁹⁶⁷ “Alacaklının rızasıyla takas edilebilir alacaklar” başlıklı TBK m. 144 çerçevesinde, mevduat hesabındaki para, tevdi edilmiş eşyanın geri verilmesine veya bedeline ilişkin alacak olarak değerlendirilirse⁹⁶⁸ ya da maaş, ücret, nafaka, burs veya harçlık gibi borçlunun ve ailesinin bakımı için zorunlu olup, özel niteliği gereği, doğrudan alacaklıya verilmesi gereken alacaklardan ise her iki durumda da ilgili hesaplardan takas yapılması, diğer şartlarla birlikte, ancak takas hakkının doğumundan sonra, söz konusu hukuki ilişkideki alacaklının (hesap sahibinin) rızasıyla mümkündür.⁹⁶⁹ Dolayısıyla, burada kesintinin yapılabilmesi için taraflar arasında önceden yapılmış bir sözleşmenin olmasının önemi yoktur; kanundaki şartların oluşması, bilhassa takas hakkının doğumundan sonra verilmiş bir rızanın bulunması gerekmektedir.

İkinci ihtimalde ise, banka, başkasının alacağı için yürütülen bir icra takibinde üçüncü kişilerdeki mal, alacak ve hakların haczi hükümleri (İİK m. 89; AATUHK m. 79) uyarınca, müşterisi olan borçlunun hesabına bloke koymuş ve buradan kesinti yaparak icra veya tahsil (kamu alacakları için) dairesine ödeme yapmış olabilir. Burada bir haciz

görülmemiştir” ifadelerine yer verilmiştir (11. HD, 27.09.2004 T., 2003/14366 E., 2004/8820 K.). Aynı yönde karar için bkz. Y. 11. HD, 27.05.2002 T., 1508 E., 5286 K.; Y. 19. HD, 30.05.2016 T., 2015 E., 9743 K. [Legalbank (20.02.2022)]. Ancak YHGK burada belirtilen kararında bu yöndeki bir direnme kararını bozsa da dn. 963’te değinildiği üzere, yakın tarihte görüşünü değiştirmiş ve ortada bir icra takibi olmamasına rağmen İİK m. 83/a çerçevesinde, önceden verilen muvafakatlerin geçersiz olacağına karar vermiştir. Söz konusu alacakların muaccel olmasından evvel alacaklının takasa rıza göstermesinin geçersiz olduğu yönünde doktrindeki görüş için ayrıca bkz. Aral, s. 119-120.

⁹⁶⁶ Aynı yönde doktrindeki bir görüşe göre, Bankacılık Kanunu’ndaki bu hüküm sayesinde, takas bakımından mevduat ilişkisinin hukuki niteliği hakkında ve banka ile yapılan sözleşmelerde düzenlenen takasa önceden rıza gösterilmesine dair hükümlerin genel işlem koşulları kapsamında (TBK m. 20-25) değerlendirilmesi hakkındaki tartışmalar geçerliliğini yitirmiştir. Burada, saklı tutulan hükümler gereğince TBK m. 144/b. l’deki takas yasağı uygulanacaktır (Develioğlu, s. 182-185). Konunun genel işlem koşulları bakımından değerlendirilmesi gerektiği yönünde bkz. Yardımcı, s. 56-59.

⁹⁶⁷ Bkz. yuk. II. Bölüm, I, C, 3.

⁹⁶⁸ Mevduatın hukuki niteliği ve bu bakımdan bankanın takas yetkisi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Seda Baş, “Bankanın Mevduat Hesabı Üzerinde Takas veya Mahsup Yetkisi”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4/2 (2021), s. 478-485, 490; Develioğlu, s. 182-185; Eren, F., *Özel Hükümler*, s. 505-518. Burada mevduatın, tüketim ödünçü ve usulsüz tevdiinin (misli şeylerin saklanması) bazı özelliklerini bünyesinde barındıran karma bir niteliğe sahip olduğu, paranın bankaca mislen iadesinin gerektiği görüşü öne çıkmaktadır (Baş, s. 480).

⁹⁶⁹ TBK m. 144’te sadece “Nafaka ve işçi ücreti gibi...” ibaresi kullanılmış olsa da doktrindeki bir görüşe göre, buradaki alacaklar örnek olarak sayılmıştır. Ayrıca, ekonomik durumu iyi olmayan kişilerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli diğer alacaklar da bu hükmün kapsamında değerlendirilmelidir (Aral, s. 121-122). Aynı yönde bkz. Develioğlu, s. 190-191. Mevduat hesabının maaş hesabı olması durumunda, bu hesaptan takasın söz konusu olabilmesi için, hesap sahibinin rızasının gerekli olduğu yönünde ayrıca bkz. Baş, s. 485.

işlemi bulunduğundan, haczedilmezlikle ilgili hükümlere riayet edilmiş olması gerekir. Belirtmek gerekir ki, buradaki haciz işlemini doğal olarak, icra veya tahsil dairesi gerçekleştirmiş olup, bankanın yapmış olduğu işlem bir muhafaza tedbiri niteliğindedir.⁹⁷⁰ Diğer bir ifadeyle, burada banka, icra veya tahsil dairesinin talimatını yerine getirmektedir.⁹⁷¹

Konumuz bakımından değerlendirecek olursak, verilen bu harçlıklar hem kamu alacakları hem de özel hukuk ilişkilerinden kaynaklanan alacaklar bakımından haczedilemez niteliktedir. Zira gerek İİK m. 82’de gerekse AATUHK m. 70’te özel kanunlarda düzenlenen haczedilmezlik hâllerine atıf yapılmış; harçlıklarla ilgili burada ele alınan özel kanunlarda ise herhangi bir alacak türü ayrımı yapılmadan, bunların haczedilemeyeceği açıkça ifade edilmiştir. Aksi hâlde ilgililer, icra veya tahsil dairesinin yapmış olduğu işleme karşı hukuki yollara başvurabilirler. Bu konuda bankaların sorumluluğunun doğmaması için dikkat edilmesi gereken husus ise, uygulamada bazen yapılanın aksine, hesabın tamamına bloke konulmaması, sadece haciz işlemi nispetindeki para miktarına bloke konularak kesinti yapılmasıdır.⁹⁷² Ayrıca, borçlunun kısmen veya tamamen haczedilemeyen parası ile haczi caiz olan parasının aynı hesaba yatırılması

⁹⁷⁰ Postacıoğlu, s. 293; Üstündağ, İcra, s. 195; Yavaş, Haciz, s. 16-19; Akil, Haciz, s. 439.

⁹⁷¹ Nitekim bu konuda bankaya karşı açılıp kabul edilen bir davada, davalı banka vekilinin husumet yokluğu iddiasında bulunarak yapmış olduğu temyiz başvurusu neticesinde Yargıtay şu kararı vermiştir: “6183 sayılı yasanın 79/2. maddesi uyarınca, “Tahsil dairelerince düzenlenen haciz bildirileri; amme borçlusunun hak ve alacaklarının bulunabileceği bankaların şubelerine doğrudan veya mahallindeki tahsil dairesi aracılığı ile tebliğ edileceği gibi Maliye Bakanlığınca belirlenecek tutarın üzerindeki alacaklar için doğrudan bankaların genel müdürlüklerine de tebliğ edilebilir.” Yukarıda yapılan özetten de anlaşılacağı üzere, somut uyuşmazlıkta davacının hesaplarına dava dışı vergi dairesinin yazısına istinaden bloke konulmuş olup, söz konusu bloke bankanın resen gerçekleştirdiği bir işlem niteliğinde değildir. Şu hâlde konulan bloke nedeniyle davalı bankanın sorumluluğunun bulunmadığı gözetilmeksizin, yazılı gerekçe ile davanın kabulüne karar verilmesi doğru görülmemiş ve bozmayı gerektirmiştir” [11. HD, 18.01.2012 T., 2010/7896 E., 2012/313 K. (Legalbank, 14.02.2022)].

⁹⁷² Konu hakkındaki bir kararda, maaş hesabının tamamı üzerine bloke konulamayacağı belirtilerek, hesabın dörtte birini geçen bloke kaldırılmış ve fazladan kesinti yapılarak icra dairesine ödenen miktarın bankadan tahsiline karar verilmiştir [Y. 11. HD, 14.01.2015 T., 2014/14724 E., 2015/287 K. (Legalbank, 14.02.2022)]. Bu konuda, haciz işleminin banka hesabına değil de hesaptaki paraya yapılması ve asıl borç ve masraflar eklenecek bulunacak tutar kadar haciz işleminin uygulanıp bloke konulması gerektiği; meblağı aşan miktarda haciz işleminin yapılmasının veya hesaptaki paradan borca yetecek olanına değil de hesabın tamamına bloke konulmasının kanuna aykırı olduğu ifade edilmiştir [Erol Ulusoy, “Bir gece ansızın ‘e-haciz’ gelirse”, (<https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/prof-dr-erol-ulusoy/bir-gece-ansizin-e-haciz-gelirse-6060322>, 16.02.2022)]. Burada belirtmek gerekir ki, İcra ve İflâs Kanunu Yönetmeliği (RG. 11.04.2005/25783) m. 41-44 hükümleri uyarınca, ihbarnamede alacak tutarı, haczin neye ilişkin olduğu, hangi miktar için yapıldığı yönünde bilgilerin yer alması gerekir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Postacıoğlu, s. 452-456; Kuru, El Kitabı, s. 465; Yavaş, Haciz, s. 22-25; Akil, Haciz, s. 54-60.

hâlinde,⁹⁷³ hesabın tamamına bloke konulduğunda, kişi haczi caiz olmayan parasını da kullanamamakta ve dolaylı bir şekilde haczedilmezlikle ilgili hükümler ihlal edilmektedir.⁹⁷⁴ Bunlara aykırı olarak yapılan işlemler de kişinin insan onuruna uygun bir şekilde yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan gelirlerinden mahrum kalmasına yol açmaktadır.

c) Çeşitli Tazminat ve Aylıklar

Türk hukukunda askeri personellere veya askerlik hizmetinde bulunanlara bazı gerekçelerle ödenen çeşitli tazminat ve aylıklar bulunmaktadır. Burada ele alınacak tazminatlardan ilki “hizmet eri tazminatı”dır. Hizmet eri veya emir eri sözlükte “*Teğmen ve yukarısı üst düzey subayların hizmetinde bulunan er*” şeklinde tanımlanmıştır.⁹⁷⁵ Hizmet ve Seyis Erleri Hakkında Kanun’a⁹⁷⁶ göre, teğmenden mareşale (büyükamirale) kadar her subaya barış ve savaş dönemlerinde birer hizmet eri verilir (182 sa. Ka. m. 1). Kanun’un 2. maddesine göre, hizmet eri alma hakkını haiz olan subaylardan, hizmet eri kullanılmayacak bölgelerde bulunanlara, bu haklarına karşılık her ay peşin olarak, belirli bir tutarda hizmet eri tazminatı ödenir. Hizmet erinin kullanılacağı belirlenen bölgelerde eğer subaylar hizmet eri kullanmak istemezlerse bunlara da hizmet eri tazminatı aynı şekilde ödenir. Bu kapsamda ödenen tazminat, borç için haczedilemez (182 sa. Ka. m. 4).

Haczi caiz olmayan bir diğer tazminat ise Askeralma Kanunu⁹⁷⁷ m. 47’de düzenlenmiştir. Hükme göre, bu Kanun kapsamında askerlik yükümlülüğünü yerine getirenlere, askere sevk edildikleri tarihten itibaren geçerli olmak üzere; erbaş ve erler

⁹⁷³ Bunun haczedilmezlikten feragat şeklinde kabul edilip edilmeyeceği konusunda bkz. aşa. III. Bölüm, I, D, 2, b.

⁹⁷⁴ Yargıtayın benzer bir konuyla ilgili kararına göre, “... borçlu şikâyet dilekçesinde ... Bankası ... Şubesi ... nolu hesabının maaş hesabı olduğunu ve bu hesap üzerine bloke konulduğundan maaşının tamamını alamadığını belirterek maaş hesabı üzerindeki blokenin kaldırılmasını da şikâyet konusu yaptığı mahkemece bu şikâyete ilişkin olumlu olumsuz bir karar verilmediği görülmektedir. O halde, mahkemece öncelikle bahsi geçen banka hesabının neye ilişkin olduğu tespit edilmek suretiyle borçlunun şikâyet konusu ettiği hesabın maaş hesabı olduğunun tespit edilmesi hâlinde icra müdürlüğüne daha evvelden borçlunun maaşının 1/4 üne haciz konulmasına ilişkin karar verildiği görülmekle, banka hesabındaki maaşın 1/4 ünü aşan kısmı üzerindeki haczin kaldırılmasına karar verilmesi gerekirken bu konu hakkında olumlu olumsuz bir değerlendirme yapılmaması ve karar verilmemesi de doğru değildir” [12. HD, 12.03.2019 T., 2018/6081 E., 2019/4080 K. (Legalbank, 14.02.2022)]. Harçlıkların yatırıldığı hesaba müşterinin başka borçları nedeniyle bloke konulmasından dolayı yaşanan mağduriyetlerle ilgili uygulamadan örnekler için bkz. yuk. dn. 962.

⁹⁷⁵ TDK (<https://sozluk.gov.tr/>).

⁹⁷⁶ 27.12.1960 T. ve 182 sa. Ka. (RG. 02.01.1961/10696). Bu konuda ayrıca bkz. Hizmet ve Seyis Erleri Yönetmeliği (RG. 08.03.1961/10752).

⁹⁷⁷ 25.06.2019 T. ve 7179 sa. Ka. (RG. 26.06.2019/30813).

için askerlik hizmet süresinin bitiş tarihine, yedek subay veya yedek astsubaylar için sınıf okulunda geçen sürenin bitiş tarihine kadar ölenler ile sakatlanma sebebiyle süresinden önce terhis edilenlerden veya süresinde terhis edilmiş olsa bile yapılan tedaviye rağmen askerliğe elverişsiz hâle gelecek şekilde sakatlanmış olanlardan, diğer mevzuata göre⁹⁷⁸ tazminat ödenmemesi kaydıyla; ölenlerin dul ve yetimlerine belirli bir oranda, sakatlananlara ise sakatlık derecesine göre belirlenen miktar kadar bir defaya mahsus tazminat ödenir (7179 sa. Ka. m. 47/f. 1, c. 1).⁹⁷⁹ Burada kamu yararına ilişkin bir hizmeti yerine getiren ordu mensubunun, yaşanan hadiseden sonra kendisinin veya kanuni mirasçılarının hayatını idame ettirebilmesinin temin edilmesi amaçlanmıştır.⁹⁸⁰ İlgili kişilere sağlanan bu korumanın tam anlamıyla gerçekleşebilmesi için verilen tazminatın haczedilemeyeceği öngörülmüştür (7179 sa. Ka. m. 47/f. 1, c. 3).

Askerlik görevi nedeniyle ödenen aylıklardan burada ele alınacak olanlar ise, İstiklal Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatani Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanun'da⁹⁸¹ düzenlenen bazı aylıklardır. Buna göre, “*Milli mücadeleye iştirak eden ve bu sebeple kendilerine İstiklal Madalyası verilmiş bulunan Türk vatandaşları ile 1950 yılında Türk Tugayının Kore'ye ayak bastığı Ekim ayında başlamak ve 1953 yılı Pan-Munjon Ateşkes Anlaşmasına kadar Kore'de fiilen savaşa katılmış olan Türk Vatandaşlarına ve 1974 yılında Temmuz 1 inci ve Ağustos 2 nci Barış Harekatına Kıbrıs'ta fiilen görev alarak katılmış olan Türk Vatandaşlarına, hayatta bulundukları sürece, vatani hizmet tertibinden... aylık bağlanır. Hak sahibinin ölümü hâlinde bu aylık dul eşe %75 oranında bağlanır, ancak dul eşin tekrar evlenmesi hâlinde kesilir...*” (1005 sa. Ka. m. 1/f. 1). Aynı şekilde, yukarıda belirtildiği gibi Kore'de görev almış olan Türk vatandaşlarına almakta oldukları aylıklarının önemli bir miktarı toplu olarak ödenmiştir (1005 sa. Ka. g. m. 2-3). Kanuna göre gerek kişilere bağlanan bu

⁹⁷⁸ 7179 sa. Ka. m. 47'ye göre bunlar “5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun” şeklindedir.

⁹⁷⁹ Ancak belirtmek gerekir ki, tazminata konu durumun gerçekleştiği tarihte bakaya, firar, hava değişimi veya izin tecavüzünde bulunanlar ile kendisini askerliğe elverişsiz hâle getirmek ve askerlikten kurtulmak için hile yapmak suçundan hüküm giyenlerin, suça konu eylemleri sonucu ölüm ve sakatlanma nedeniyle veya intihar sonucu meydana gelen ölüm ve sakatlanma olaylarında bu tazminat ödemesi yapılmaz (7179 sa. Ka. m. 47/f. 1, c. 2).

⁹⁸⁰ Hükmün gerekçesi için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss69.pdf> (17.10.2021).

⁹⁸¹ 24.02.1968 T. ve 1005 sa. Ka. (RG. 24.02.1968/12835). Ayrıca, Vatani Hizmet Tertibi Aylıklarının Bağlanması Hakkında Kanun'da düzenlenen haczedilmezlik hâli, bir sonraki başlıkta incelenecektir.

aylıklar gerekse toplu bir şekilde yapılan söz konusu ödemeler haczedilemez (1005 sa. Ka. m. 1/f. 3; g. m. 3/f. 3).⁹⁸²

9. Vatani Hizmet Tertibi Aylıkları

Vatani Hizmet Tertibi Aylıklarının Bağlanması Hakkında Kanun'un⁹⁸³ "Amaç ve kapsam" başlıklı 1. maddesine göre, *"Bu Kanunun amacı, hiçbir karşılık ve menfaat gözetmeksizin üstün başarı ve gayretle Türk Vatanına hizmet etmiş Türk Vatandaşlarından, bu hizmetleri ilgili kamu kurumları tarafından kayıt altına alınmış ve aynı kamu kurumları tarafından bu kayıtlar esas alınarak bu Kanuna göre aylık bağlanması yönünde görüş bildirilmiş olanlara veya bunların ölümü halinde muhtaç duruma düşen aile fertlerine vatani hizmet tertibinden bağlanacak aylıkların usul ve esaslarını tespit etmektir"*.⁹⁸⁴ Aylık bağlanması ile ilgili 3292 sa. Ka. m. 2/f. 1'e göre ise, *"Birinci madde kapsamına giren Türk vatandaşlarına veya bunların ölümleri hâlinde üçüncü maddede belirtilen şartları haiz aile fertlerine hayatta bulundukları sürece ödenmek üzere Cumhurbaşkanı Kararı ile aylık bağlanabilir"*. Öte yandan, aynı maddenin üçüncü fıkrasına göre, bu aylıklar vergi veya kesintiye tabi değildir ve borç için haczedilemez.⁹⁸⁵ Dolayısıyla ilgili kişilerin Kanun'da belirtilen hususlar (3292 sa. Ka. m. 2/f. 2) çerçevesinde aldıkları söz konusu aylıklar tamamen haczin dışında tutulmuştur.

10. 15 Temmuz Darbe Teşebbüsü Mağdurlarına Yapılan Ödemeler

Ülkemizde 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleştirilen darbe teşebbüsü ve terör eylemi ile bu eylemin devamı niteliğindeki eylemlerin etkilerinin azaltılması veya bertaraf edilmesine yardımcı olup, bu eylemler nedeniyle malul olan sivillerin kendilerine veya hayatını kaybedenlerin eşleri, ana ve babaları ile bakmakla yükümlü olunan kişi kapsamına giren çocuklarına bazı haklar tanınmış, ilgili mevzuat çerçevesinde⁹⁸⁶ aylık bağlanmış ve çeşitli tazminatlar ödenmiştir. Ayrıca bu kişilerden emekli ikramiyesine

⁹⁸² Aynı şekilde bkz. Güzel/Okur/Caniklioglu, s. 844; Vedat İlki, "Vatani Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Alanların Hakları", <https://www.alitezel.com.tr/vatani-hizmet-tertibinden-seref-ayligi-alanlarin-haklari-4649/> (31.03.2022). Bu ödemeler, sosyal güvenlik ilkesinin uygulamaya geçirilmesi kapsamında yapılan sosyal yardımlardan sayılır (Bulut, N., Sosyal Haklar, s. 149).

⁹⁸³ 28.05.1986 T. ve 3292 sa. Ka. (RG. 03.06.1986/19126).

⁹⁸⁴ Bu konuda bkz. Güzel/Okur/Caniklioglu, s. 845.

⁹⁸⁵ Bu hükümlerin emredici nitelikte olduğu ve kamu düzenini ilgilendirdiği, aksinin kabulünün öncelikle Anayasa'nın 61. maddesine aykırı olacağı hususunda bkz. YHGK, 22.01.2003 T., 12-17 E., 29 K. sayılı kararın karşı oy yazısı [Legalbank (31.03.2022)].

⁹⁸⁶ Bkz. 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu m. 21/h, j; 330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun; 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu.

müstahak olanların emekli ikramiyeleri ile ilgili olarak bazı hususlar öngörülmüştür (6749 sa. Ka. m. 7/f. 1, 2).⁹⁸⁷

Kişilerin hiçbir karşılık ve menfaat gözetmeksizin, üstün başarı ve gayretle söz konusu eylemlerin bertaraf edilmesine katkı sağlayarak, kamu düzeninin ve ülkenin bütünlüğünün korunmasına hizmet etmeleri dolayısıyla öngörülen bu imkânlardan, hak sahiplerince tam olarak yararlanılması ve bunların hayatlarının geri kalan bölümünde kimseye muhtaç olmadan yaşamlarını sürdürebilmeleri amacıyla kanunda haczedilmezlik hâli düzenlenmiştir. Şöyle ki, 6749 sa. Ka. m. 7/f. 3'e göre, bu eylemler sebebiyle "... hayatını kaybeden, malul olan veya yaralanan kamu görevlileri ve siviller ile bunların hak sahipleri veya kanuni mirasçılarına, bu madde veya ilgili mevzuatı uyarınca ödenen gelir, aylık, emekli ikramiyesi, nakdi tazminat ve ek tazminatlar haczedilemez". Dolayısıyla bu ödemeler, herhangi bir alacak bakımından ayırım yapılmaksızın tamamen haczin dışında tutulmuştur.

Burada belirtmek gerekir ki, kural olarak emekli ikramiyelerinin tamamının haczi mümkün iken, buradaki kişilerin emekli ikramiyeleri için istisnai olarak haczedilmezlik hâli düzenlenmiştir. Buna göre, ilgili kişilerin 6749 sa. Ka. m. 7 kapsamındaki gelir, aylık ve tazminatlarının yanı sıra emekli ikramiyeleri de haczedilemez.⁹⁸⁸ Kanaatimizce, kişinin hak sahibi olan yakınlarının dahi emekli ikramiyelerinin haczin dışında tutulması, diğer terör olaylarının mağdurlarıyla karşılaştırıldığında düzenlemeyi eşitlik ilkesi bakımından eleştiriye açık hâle getirmiştir. Bu nedenle, söz konusu kişiler için de benzer düzenleme yapılarak bu farklılığın giderilmesi yerinde olur. Ancak, burada düzenleme yapılmazsa, düzenlemenin eksikliği, mevcut hükmün eşitlik ilkesine aykırı sayılarak iptaline gerekçe olamaz.⁹⁸⁹

11. Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin Yollukları

Anayasa'nın "Yasama" bölümünde Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin mali hakları ile ilgili bazı hükümler yer almaktadır. Üyelerin ödenek ve yollukları hakkında AY m. 86'ya göre, TBMM üyelerinin ödenek, yolluk ve emeklilik işlemleri kanunla

⁹⁸⁷ 18.10.2016 tarih ve 6749 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun (RG. 29.10.2016/29872).

⁹⁸⁸ Fakat 6749 sa. Ka. m. 7'de emekli maaşları belirtilmediği için bu konuda genel kural olarak 5510 sa. Ka. m. 93 uygulanacaktır (bkz. yuk. II. Bölüm, II, C, 1).

⁹⁸⁹ Başka düzenlemelerle ilgili olarak benzer yorum için bkz. ve karşı. Gözler, Anayasa Hukuku, s. 253-256.

düzenlenir. Üyelere ödenecek ödenek ve yolluklar, kendilerine bağlanan emekli aylığı ve benzeri ödemelerin kesilmesini gerektirmez. Bu konuda, Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin Ödenek, Yolluk ve Emekliliklerine Dair Kanun⁹⁹⁰ çıkarılmıştır. Kanun'un "Ödenek, Yolluk, Diğer Mali ve Sosyal Haklar" başlıklı 1. maddesi uyarınca, "(1) Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin aylık ödeneklerinin tutarı, en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktardır... (2) Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine bu madde uyarınca hesaplanacak aylık ödenek tutarının yarısı yolluk olarak ödenir. (3) Bu yolluklar herhangi bir suretle haczedilemez". Görüldüğü üzere milletvekillerine yapılan ödemelerde birtakım ayrıcalıklar sağlanmış ve ayrıca kendilerine ödenen yolluklar istisnasız bir şekilde tamamen haczin dışında tutulmuştur. Burada milletvekillerinin kanun koyucu sıfatıyla yaptıkları bu düzenlemeler, özellikle alacaklıların mülkiyet hakkının sınırlandırılması ve hak arama hürriyetinin etkisizleşmesi bakımından eleştiriye açıktır.

12. Harcırah Ödemeleri

Harcırah Kanunu (HK),⁹⁹¹ bazı kurum ve kuruluşlar (HK m. 1) tarafından belirli kişilere (HK m. 4) verilen harcırahlarla ilgili hususları düzenlemektedir.⁹⁹² Harcırah için yapılan bir tanım, "Devamlı veya geçici bir görevle bir yere gönderilen görevlilere, bu yere gidebilmelerine, orada yiyip içme ve konaklama gibi yapacakları diğer giderlere karşılık verilen para; yolluk" şeklindedir.⁹⁹³ Kanun'daki tanıma göre ise harcırah, "Bu Kanuna göre ödenmesi gereken yol masrafı, gündelik, aile masrafı ve yer değiştirme masrafından birini, birkaçını veya tamamını..." ifade eder (HK m. 3/a). Kanun'da çeşitli amaçlarla yapılan birçok ödeme türü düzenlenmiştir. Bu ödemelerin amaçları doğrultusunda kullanımını güvence altına almak için ise haczedilmezlik hâli öngörülmüştür.⁹⁹⁴ Kanun'daki tüm harcırah ödemelerini kapsayacak şekilde düzenlenen

⁹⁹⁰ 26.10.1990 T. ve 3671 sa. Ka. (RG. 28.10.1990/20679).

⁹⁹¹ 10.02.1954 T. ve 6245 sa. Ka. (RG. 18.02.1954/8637).

⁹⁹² Bu Kanun'a tabi kurum ve kuruluşlar ile harcırah alabilecek kişiler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Abdullah Uz, "6245 Sayılı Harcırah Kanunu ve Uygulaması Üzerine Bazı Hukuki Değerlendirmeler", *SÜHFD*, 15/1 (2007), s. 64-82.

⁹⁹³ Yılmaz, Sözlük, s. 260. Tanım için ayrıca bkz. Uz, s. 61.

⁹⁹⁴ Nitekim konuya ilişkin bir Yargıtay kararına göre, "6245 Sayılı Yasa'nın 61. maddesine göre harcırah haczedilemez. Mahkemece şikayetçi memurun harcırahının haczedilip haczedilmediği araştırılarak, haczedilmiş ise söz konusu haczin kaldırılmasına karar verilmesi gerekirken, yazılı gerekçe ile şikâyetin reddine karar verilmesi isabetsizdir" [12. HD, 20.12.2011 T., 11389 E., 29648 K. (Legalbank, 02.03.2022)].

haczedilmezlik hükmünde (HK m. 61) herhangi bir alacak türü ayrımı yapılmamış ve bu ödemelerin kısmen dahi hazine izin verilmemiştir.

13. İnönü Armağanları

İnönü armağanları, çeşitli alanlarda başarılı olan kişilerin desteklenmesi ve bu alanlarda gelişme sağlanması amacıyla yapılmış para ödüllü bir girişimdir.⁹⁹⁵ Dönemin şartlarına göre oldukça yüksek miktarda verilen⁹⁹⁶ bu para ödülü her bakımdan kanunla koruma altına alınmış olup, İnönü Armağanları Kanunu m. 13'e göre, *"İnönü Armağanları her türlü vergi resim ve harçlar dışında tutulur. Bunlar borç için haczedilemez... Armağanı hak edenin ölümü hâlinde armağan mirasçılara verilir ve mirasçılar bu madde hükmünden faydalanırlar"*. Görüldüğü üzere, burada bir haczedilmezlik hâli de düzenlenerek, verilen para ödülü için tam bir koruma sağlanmıştır.⁹⁹⁷ Fakat belirtmek gerekir ki, söz konusu Kanun şu an yürürlükte ise de uygulaması bulunmamaktadır. Bu Armağanlar, belirli bir dönemle sınırlı kalmış ve sadece iki kez verilebilmiştir.⁹⁹⁸

D. Bazı Teminatların Haczedilmezliği

1. Genel Olarak

Teminat, bir borcun zamanında ve uygun biçimde ödenmesini temin etmek veya belirli bir hukuksal durumu sağlamak amacıyla verilmektedir.⁹⁹⁹ Burada ele alınacak teminatlar, daha çok belirli bir hukuksal durumu sağlamak için verilenlerdir. Kanun koyucu, bazı özel kanunlarda öngörülen bu teminatların verilme amacı doğrultusunda kullanılması ve böylece ilgililerin menfaatlerinin korunmasını sağlamak için çeşitli haczedilmezlik hâlleri düzenlemiştir.

Söz konusu özel kanunlarda yer alan haczedilmezlik hâllerini incelemeden önce kısaca, doktrinde ve Yargıtay kararlarında tartışılan teminat mektuplarının haczedilip

⁹⁹⁵ Hakan Uzun, "Türkiye'de Bilim, Sanat ve Yaratıcılığın Teşvik ve Ödüllendirilmesi: İnönü Armağanları Kanunu", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 18/36 (2018), s. 241.

⁹⁹⁶ Uzun, s. 245-246. Ayrıca bkz. konuyla ilgili olarak çıkarılan 13.06.1946 tarih ve 4933 sayılı İnönü Armağanları Kanunu (RG. 18.06.1946/6336) m. 1-3.

⁹⁹⁷ Bu konuda ayrıca bkz. Uzun, s. 245.

⁹⁹⁸ Uzun, s. 247, 260.

⁹⁹⁹ Yılmaz, Sözlük, s. 686. Teminat kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Okur, *Adli Teminat* (Ankara: Yetkin, 2011), s. 61 vd.

haczedilemeyeceği konusunun değerlendirilmesinde yarar vardır.¹⁰⁰⁰ Öncelikle ifade etmek gerekir ki, teminat mektuplarının kendisi kıymetli evrak niteliğinde olmadığından haczedilemez.¹⁰⁰¹ Burada ele alınacak husus teminat mektuplarından doğan alacağın haczedilmesiyle ilgilidir. Teminat mektubu, bir kişinin (lehtar) borcunu ödemesi veya bir işin yapılması konusunda alacaklının veya iş sahibinin (muhatap) riskinin garanti edilerek, bu kapsamda ortaya çıkan zararların karşılığının garanti veren banka tarafından mektupta belirlenen meblağa kadar muhataba ödenmesi amacıyla düzenlenmektedir.¹⁰⁰² Konu hakkındaki genel kabule göre, teminat mektubu ile beraber lehtar lehine doğmuş veya doğması muhtemel bir hak olmadığı için lehtarın alacaklıları tarafından teminat mektubundan kaynaklanan alacağın haczi mümkün değildir. Diğer taraftan, teminat mektubu nedeniyle muhatap lehine doğacak hakların haczi ise kural olarak mümkündür.¹⁰⁰³ Ancak, aşağıdaki kanun hükümleri çerçevesinde alınmış bir teminat mektubu söz konusu ise bundan kaynaklanan alacak da haczedilemez.

2. Kamu İhalelerinde Alınan Teminatlar

Devlet ve diğer kamu kurum ve kuruluşları, kamu hizmetlerinin yürütülmesi sırasında harcama yapılmayı gerektiren veya gelir getiren işlerle ilgili bir serbesti içinde olmayıp; bu konuda tarafsız, objektif ve şeffaf bir şekilde herkese açık ihale düzenlemek zorundadır.¹⁰⁰⁴ İhaleler kanunda belirtilen usul ve şartlarla gerçekleştirilir. Bu bağlamda Devlet İhale Kanunu (DİK)¹⁰⁰⁵ ve Kamu İhale Kanunu'na göre yapılacak ihalelerde¹⁰⁰⁶

¹⁰⁰⁰ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Kuru, İcra C. 1, s. 761-764; Vahit Doğan, *Teminat Mektupları*, 5. bs. (Ankara: Savaş, 2015), s. 325-333; Taşpınar, *Haczedilmezlik*, s. 47 vd.; Uyar, *Haczedilmezlik*, s. 553-554; Akil, *Haciz*, s. 277-281.

¹⁰⁰¹ Kuru, İcra C. 1, s. 761; Taşpınar, *Haczedilmezlik*, s. 48-49; Doğan, V., *Teminat*, s. 325-326; Okur, s. 113-114; Akkırın, s. 37; Akil, *Haciz*, s. 278. Teminat mektuplarının niteliği gereği haczedilemeyeceği hususunda bkz. Uyar, *Haczedilmezlik*, s. 553-554.

¹⁰⁰² Taşpınar, *Haczedilmezlik*, s. 47. Kavram için ayrıntılı bilgi için bkz. Doğan, V., *Teminat*, s. 16 vd.

¹⁰⁰³ Kuru, İcra C. 1, s. 761-762; Doğan, V., *Teminat*, s. 325-333; Taşpınar, *Haczedilmezlik*, s. 49-51; Akil, *Haciz*, s. 278-279; Okur, s. 113-114. Ayrıca Yargıtayın bir kararına göre, “*Teminat mektuplarının kıymetli evrak niteliği bulunmamaktadır. Banka ile muhatap arasında garanti sözleşmesi niteliğinde olan teminat mektubunda lehtar, âkit durumda değildir. Yani, teminat mektubu ile doğmuş ve doğacak bir hak bulunmadığından, lehtarın borcu için teminat mektubunun haczedilmesine yasal imkân yoktur. Teminat mektubu hangi iş için verilmiş ise ancak onun için haczedilip paraya çevrilebilir*” (12. HD, 21.05.2018 T., 2273 E., 4885 K.). Benzer karar için bkz. Y. 12. HD, 13.04.2010 T., 2305 E., 9414 K. [Legalbank (14.05.2022)].

¹⁰⁰⁴ Sezer/Kalkan/Şahin, s. 33-36. Yazarların da ifade ettiği üzere, ihalelerin bu şekilde düzenlenmesi kamu yararının bir gereğidir (Sezer/Kalkan/Şahin, s. 34).

¹⁰⁰⁵ 08.09.1983 T. ve 2886 sa. Ka. (RG. 10.09.1983/18161).

¹⁰⁰⁶ Her iki kanunun kapsamı bakımından karşılaştırılması hakkında bkz. Sezer/Kalkan/Şahin, s. 21-23; Nurdoğan Ünal/Mesut Erol, *Gelir Getirici İşlemlerde İhale Usulü Devlet İhale Kanunu*, 2. bs. (Ankara: Seçkin, 2016), s. 29-33.

ihaleye katılım için kural olarak çeşitli teminatlar (DİK m. 26/f. 1; KİK m. 34/f. 1) alınmaktadır.¹⁰⁰⁷ Burada teminat alınmasındaki amacın, ihaleye katılanların daha gerçekçi teklif vermelerini sağlamak¹⁰⁰⁸ ve ihaleyi yapan kurum veya kuruluşun muhtemel zararlarının önüne geçmek olduğu söylenebilir. Nitekim, bu konuda KİK m. 34'ün gerekçesinde belirtildiği gibi, teminatlar, taahhüdün ihale dokümanında yer alan hükümlere uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak için alınır. Bu doğrultuda, konuyla ilgili bir sorun yaşandığında teminatların gelir kaydedilebilmesi için haczedilemeyeceği hüküm altına alınmıştır.¹⁰⁰⁹ Nitekim, her iki kanunda da “Teminat olarak kabul edilecek değerler” başlıklı DİK m. 26/f. 3 ve KİK m. 34/f. 7¹⁰¹⁰ hükümleri uyarınca, “*Her ne suretle olursa olsun idarece alınan teminatlar haczedilemez ve üzerine ihtiyati tedbir konulamaz*”. Görüldüğü üzere, burada alınan teminatlar istisnasız bir şekilde haczin dışında tutulmuştur. Yukarıda da ifade edildiği gibi, bu bir teminat mektubu ise muhatabın borcundan dolayı teminat mektubundan kaynaklanan alacak da haczedilemez.¹⁰¹¹

¹⁰⁰⁷ Sezer/Kalkan/Şahin, s. 223-225; Ünal/Erol, s. 148-153; Doğanıyigit, s. 649-669, 873-878.

¹⁰⁰⁸ Hacı Bayram Çolak, “Kamu İhale Mevzuatında Teminatlar”, <http://www.hacibayramcolak.net/makaleler/130-makale64> (12.05.2022).

¹⁰⁰⁹ Gerekçe için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem21/yil01/ss794m.htm> (12.05.2022). Bu konuda ayrıca bkz. Doğanıyigit, s. 654. Konuya ilişkin bir kararda, ilgili idarenin de haczedilemezlik şikâyetini ileri sürebileceği, “... kamusal hizmetlerin aksatılmadan yapılmasında kamu yararı gözetilerek, ihale edilen işle ilgili taahhüdün, ihale, sözleşme ve eklerinde yer alan hükümlere uygun olarak yerine getirilmesinin sağlanması amacıyla teminat alınacağı ve bu amacın korunması sebebiyle de teminat üzerine haciz ve ihtiyati tedbir konulamayacağı hükme bağlanmıştır. Şikâyet konu haciz, borçlunun, şikâyetçi nezdinde bulunan teminatlarının haczine dair olup, şikâyetçi idarenin, 2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu ve 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu kapsamında aldığı teminatlara haciz konulması halinde, anılan Kanunlara aykırı olan bu işlemin iptali için icra mahkemesine süresiz olarak şikâyet yoluna başvurulmasında hukuki yararı olduğunun kabulü gerekir. O halde; mahkemece, anılan yasa hükümleri uyarınca şikâyetçi idare nezdinde bulunan borçluya ait teminatın haczi mümkün olmadığından şikâyetin kabulüyle birinci haciz ihbarnamesinin “teminatlarına” dair kısmının iptaline karar verilmesi gerekirken aktif husumet ehliyeti bulunmadığından bahisle istemin reddi yönünde hüküm tesisi isabetsizdir” şeklinde belirtilmiştir (Y. 12. HD, 13.06.2017 T., 2016/16211 E., 2017/9233 K.). Benzer yönde kararlar için bkz. Y. 12. HD, 04.07.2017 T., 2016/17640 E., 2017/10040 K.; Y. 12. HD, 26.01.2017 T., 2016/9018 E., 2017/1068 K. [KİBB (25.04.2023)].

¹⁰¹⁰ Bu hükümle ilgili olarak Anayasa Mahkemesine yapılan başvuruda iptal talebi, çeşitli gerekçelerin yanında ayrıca şu gerekçelerle reddedilmiştir: “... mülkiyet hakkı sınırsız olmayıp, kamu yararı amacıyla sınırlandırılabilir bir haktır. Bu bağlamda, mülkiyet hakkı kapsamında bulunan alacak haklarının da kamu yararı amacıyla sınırlandırılabilirliği açıktır. Kamu hizmetlerinin düzenli olarak aksatılmadan yürütülmesindeki kamu yararı gözetilerek taahhüdün ihale dokümanında yer alan hükümlere uygun olarak yerine getirilmesinin sağlanması amacıyla teminat alınmasında ve bu konuda bir sorun yaşanması olasılığına karşı da teminat üzerine haciz ve ihtiyati tedbir konulması yasaklanarak alacak haklarının sınırlandırılmasında Anayasa’ya aykırılık bulunmamaktadır...” [AYM, 19.06.2008 T., 2005/138 E., 2008/124 K. (RG. 06.11.2008/27046)].

¹⁰¹¹ Aynı şekilde bkz. Akil, Haciz, s. 281; Taşpınar, Haczedilemezlik, s. 51. Bu konuda bir Yargıtay kararına göre, “... Şikâyetçi MSB 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu’nun 34. maddesi gereğince her ne suretle olursa olsun idarece alınan teminatların haczedilemeyeceği ve üzerine ihtiyati tedbir konulamayacağı

3. Spor Müsabakalarına Dayalı Sabit İhtimalli ve Müşterek Bahis Oyunlarının Özel Hukuk Tüzel Kişilerine Yaptırılmasıyla İlgili İhalelerde Alınan Teminatlar

Spor Toto Teşkilat Başkanlığı, spor müsabakaları üzerine bahis oyunları ile ilgili olarak gerekli iş ve hizmetleri, hâsılatı pay verilmesi modeliyle özel hukuk tüzel kişilerine yaptırır. Söz konusu iş ve hizmetlerin yaptırılacağı özel hukuk tüzel kişisi, Başkanlık tarafından Spor Müsabakalarına Dayalı Sabit İhtimalli ve Müşterek Bahis Oyunlarının Özel Hukuk Tüzel Kişilerine Yaptırılması Hakkında Kanun'a¹⁰¹² göre yapılacak ihaleyle belirlenir (5738 sa. Ka. m. 1, 4). Belirtmek gerekir ki, burada Devlet İhale Kanunu ve Kamu İhale Kanunu hükümleri uygulanmaz (5738 sa. Ka. m. 30). Bununla birlikte, bu ihalede de kamu ihalelerindeki benzer amaç ve düşüncelerle, isteklilerden¹⁰¹³ aynı şekilde teminatlar alınmaktadır ve bu teminatlar da hiçbir şekilde haczedilemez (5738 sa. Ka. m. 15).

Dolayısıyla gerek ihaleye katılan tüm isteklilerden alınan ve daha sonra iade edilen geçici teminatlar gerekse ihale üzerinde kalan istekliden alınan kesin teminat (5738 sa. Ka. m. 15-20) haczedilemez. Geçici teminatın haczedilmemesinde Başkanlığın, teklif sunan kişinin ve hatta bunun alacaklısının dahi menfaati bulunmaktadır. Zira söz konusu teminatın haczedilmesi durumunda, borçlusu olan özel hukuk tüzel kişinin belki de önemli bir ihaleye katılamaması ve borçlarını ödeyecek bir gelirden mahrum kalması söz konusu olabilir. Kesin teminatın haczedilmemesinde de esasında, sözleşme süresi boyunca, yüklenicinin taahhüdünü sözleşme ve ihale dokümanı hükümlerine uygun olarak yerine getirmemesi durumunda, Başkanlığın uğrayacağı zararın karşılanması amacı güdülmektedir.

4. Noterlik Teminat Parası

Noterlerin gerek mesleğe başlarken gerekse görevleri sırasında yerine getirmeleri gereken bazı yükümlülükleri bulunmaktadır. Bunlardan biri de teminat yatırma

nedeniyle teminat mektupları üzerindeki haczin kaldırılmasını istemiştir. Dairemizin yerleşik içtihatları gereğince teminat mektupları hangi iş için verilmişse o işin teminatını teşkil edip, o nedenle haczedilebilecektir. Başka bir iş için haczi mümkün olmadığından şikâyetin kabulü ile teminat mektupları üzerine konulan hacizlerin kaldırılması gerekir... [12. HD, 11.02.2010 T., 2009/20857 E., 2010/2838 K. (KİBB, 25.04.2023)].

¹⁰¹² 21.02.2008 T. ve 5738 sa. Ka. (RG. 27.02.2008/26800).

¹⁰¹³ 5738 sa. Ka. m. 2, g'ye göre, istekli, ihaleye teklif veren özel hukuk tüzel kişisidir.

yükümlülüğüdür. Sadece para olarak, Noterlik Kanunu (NK)¹⁰¹⁴ ve ilgili Yönetmelik¹⁰¹⁵ çerçevesinde belirli oranlarda ve usullerde yatırılan bu teminat, noterlerin görevleri dolayısıyla sebep olabilecekleri zararlara ve bu yüzden haklarında verilebilecek para cezasına karşılık teşkil etmesi (NK m. 38/f. 5, c. 1) amacıyla alınmaktadır.¹⁰¹⁶ Böylece noterin hukuki sorumluluğunu gerektirecek bir nedenden dolayı, noterlik işlemi yaptıran kişilerin uğramış oldukları zararların tazmini için bir tür güvence sağlanmak amaçlanmıştır.¹⁰¹⁷ Bunun etkin bir şekilde yerine getirilmesi için de NK m. 38/f. 5'te şu hükümler öngörülmüştür: *“Bu paralar başkasına temlik ve terhin edilemez. Haciz, 49 uncu madde gereğince, devir işlemi sırasında alıkonulacak miktardan artakalanı için mümkündür”*. Buna göre, noterin görevi sebebiyle verdiği bir zarar varsa öncelikle teminattan söz konusu zarar ödenir ve bu hâlde haciz, artan miktara uygulanır; böyle bir zarar yoksa teminatın tamamı haczedilebilir.¹⁰¹⁸ Dolayısıyla burada şarta bağlı ve kısmi bir haczedilmezlik hükmü bulunmaktadır. Söz konusu hüküm, noterlik dairesinin devrinin düzenlendiği NK m. 49¹⁰¹⁹ uyarınca noterin bir ilişkisinin çıkması durumunda, teminat parasından bunu karşılayacak miktar için uygulanır.

¹⁰¹⁴ 18.01.1972 T. ve 1512 sa. Ka. (RG. 05.02.1972/14090). Konuyla ilgili olarak NK m. 38'e göre, *“(1) Noterlik mesleğine girenler, göreve başladıkları tarihten itibaren iki ay içinde, noterliğin bir yıllık gayrisafi gelirinin %5'i nispetinde teminat verirler. Teminat yalnız para olabilir. (2) Yeni açılacak olan noterliklerin teminatı noterliğin ilanında gösterilen tahmini gayrisafi gelir üzerinden ödenir. (3) Noterler, ilk yılı takibeden yıllarda da bir evvelki yıla ait fiili gayrisafi gelirlerinin %1 ini o yılın Şubat ay'ı sonuna kadar teminat olarak verirler. (4) Teminat parası, sermayesinin yarısından fazlası Devlete ait bulunan milli bir bankaya yatırılır. Bu bankalar yönetmelikte gösterilir...”*

¹⁰¹⁵ Bkz. Noterlik Kanunu Yönetmeliği (RG. 13.07.1976/15645) m. 76. Bu maddenin ilk fıkrasında teminat paralarının yatırılacağı bankalar düzenlenmiş; diğer fıkralarda ise şu hükümlere yer verilmiştir: *“(2) Bir noterliğin teminat parası, o noterliğin bulunduğu yerde mevcut, yukarıda gösterilen banka şubelerinden herhangi birinde (...noterliği teminat hesabı) adı ile açtırılacak hesaba yatırılır. Her yıl yatırılması öngörülen teminat tutarları da aynı hesaba ilave olunur. (3) Bu hesap noter tarafından açılır ve (Adalet Bakanlığı veya Cumhuriyet Savcılığından talimat verilmedikçe bu hesaptan para çekilemez) şerhinin konulması da noterce bankaya bildirilir”*.

¹⁰¹⁶ Fatih Aydemir, “Noterlerin Hak ve Yükümlülükleri”, içinde *Avukatlık ve Noterlik Hukuku*, edt. Ali Cem Budak (İstanbul: Filiz, 2022), s. 202.

¹⁰¹⁷ Aydemir, Noterlik, s. 202. Doktrinde bu kurum, düşünce açısından olumlu görülmüşse de zararların büyük, teminat miktarının ise düşük olması sebebiyle, uygulamada amacı gerçekleştirme açısından yetersiz bulunmuştur (Mehmet Orhan Batmaz, *Noterlerin Hukuki Sorumluluğu* (İstanbul: Vedat, 2015), s. 184; Aydemir, Noterlik, s. 203-205; Ömer Ulukapı, “Yargıtay Kararları Işığında Noterlerin Hukuki Sorumluluğu”, *SÜHFD*, 21/1 (2013), s. 235).

¹⁰¹⁸ Fahrettin Tanju, *Hukukumuzda Noterlik* (met/er matbaası, 1983), s. 67.

¹⁰¹⁹ NK m. 49/f. 1 ve 2'ye göre, *“Her ne sebeple olursa olsun bir noterliğin boşalması halinde, durum, o noter veya noterlikte imzaya yetkili kimse tarafından derhal Cumhuriyet Savcılığına yazı ile bildirilir. Cumhuriyet Savcısı, keyfiyeti Adalet Bakanlığına, noter odasına ve noter ölmüşse bilinen mirasçılara bildirmekle beraber, hesap ve işlemlerini en çok iki aylık bir süre içinde inceliyerek evrak, defter, belge ve emanetleri bir tutanakla vekile devreder ve düzenliyeceği raporu tutanağın bir örneği ile birlikte Adalet Bakanlığına yollar. Noterin bir ilişkisi çıkmadığı takdirde, teminat parası Adalet Bakanlığınca*

Hükümde “devir işlemi sırasında alıkonulacak miktar” şeklindeki ifadeden yola çıkılarak, bu teminatın haczi için devir zamanının beklenmesi gerektiği ileri sürülebilir.¹⁰²⁰ Ancak, kanaatimizce noterin görevi sebebiyle ortaya çıkan zararlar için devir zamanını beklemek ve üstelik cebri icraya da başvurmak mecburi değildir.¹⁰²¹ Çünkü bu para, zaten NK m. 38/f. 5’te de ifade edildiği üzere, noterlerin görevleri dolayısıyla sebep olabilecekleri zararlara karşılık teşkil etmekte olup, aksi bir düşüncenin savunulmasının teminatın alınmasındaki amaçla uyuşmadığı kanaatindeyiz. Bu durumda, Adalet Bakanlığı veya Cumhuriyet Savcılığından talimat verilmedikçe bu hesaptan para çekilemeyeceğinden (Yön. m. 76/f. 3), doktrindeki bir görüşe göre, zarar gören kişi kesinleşmiş mahkeme kararıyla Adalet Bakanlığına veya ilgili Cumhuriyet Savcılığına başvurmalıdır; şayet icra takibi başlatılmış ise bu mercilere başvuruyu icra müdürü yapmalıdır. Bunun üzerine, söz konusu merciler ödemenin yapılması için bankaya gerekli talimatı verir.¹⁰²²

Noterlik görevi dışında başka nedenlerden doğan alacaklar bakımından ise¹⁰²³ kanaatimizce icra müdürü, tarafların menfaatleri arasında makul bir denge gözeterek (İİK m. 85/f. 6) öncelikle noterin haczi caiz olan diğer çekişmesiz mallarından alacağı karşılamaya çalışmalı,¹⁰²⁴ bunun mümkün olmaması durumunda söz konusu teminatı haczedebilmelidir.¹⁰²⁵ Aksi takdirde, devir zamanının bekleneceğinin ve o zamana kadar

notere veya mirasçılara iade ettirilir. İlişği çıktığı takdirde, bunu karşılayabilecek miktar alıkonularak, kanunen yetkili makamların incelemesi sonucuna göre işlem yapılır”.

¹⁰²⁰ Teminatın haczi durumunda, noterin işten ayrıldığı tarihte NK m. 49 uygulanacağından, bu zamanın beklenerek arta kalan miktarın haczedileceği yönünde bkz. Tanju, s. 67.

¹⁰²¹ Aynı yönde bkz. Ulukapı, Hukuki Sorumluluk, s. 233-234. Doktrinde *Batmaz* da bu tür alacaklar için devir zamanının beklenmesinin zorunlu olmadığını açıkça belirtmese de şu ifadelerinden kendisinin de aynı kanaatte olduğu sonucuna varılabilir: “*Noterlerin hukuki sorumluluk nedeniyle ödemek zorunda oldukları tazminatta teminat hesabından tahsil edilebilir. Yapılan herhangi bir ödeme dolayısıyla eksilen kısım Adalet Bakanlığınca notere tamamlattırılır*” (*Batmaz*, s. 183).

¹⁰²² *Batmaz*, s. 183; Ulukapı, Hukuki Sorumluluk, s. 235.

¹⁰²³ Zaten doktrindeki bir görüşe göre, NK m. 38/f. 5’te kastedilen haciz, “... *teminat hesabında toplanan paranın temin ettiği kalemler (noterin görevi sebebiyle verdiği zararlar ile bu yüzden hakkında verilecek para cezaları) dışındaki bir alacak nedeniyle yapılacak olan hacizdir. Zira, anılan 49 uncu maddede de “noterin bir ilişği çıkmadığı takdirde” teminat parasının notere veya mirasçısına ödeneceği belirtilmiştir. Buradaki ilişik de herhalde ödenmesi gereken tazminat ve para cezalarıdır. Dolayısıyla, 38 inci maddede öngörülen haciz de bunlar dışındaki borçlara ilişkindir*” (Ulukapı, Hukuki Sorumluluk, s. 234, dn. 51).

¹⁰²⁴ Hacizde tertiple ilgili olarak bkz. yuk. I. Bölüm, I, C, 2.

¹⁰²⁵ Burada ayrıca belirtmek gerekir ki, her iki alacak türü bakımından da haciz neticesinde teminattan eksilen miktarın uygun bir süre verilerek notere tamamlanması, bu sürede eksiklik tamamlanmazsa noterin istifa etmiş sayılması gerektiği kanaatindeyiz. Konuyla ilgili olarak bkz. ve karş. NK m. 38/f. 6’ya göre, “*Teminat paralarını süresi içinde yatırmıyan veya noksan yatıran notere, Adalet Bakanlığınca teminatını tamamlaması için bir ay’ı geçmemek üzere uygun bir süre verilir. Bu süre*

teminatın haczedilemeyeceğinin kabulü, alacaklının özellikle mülkiyet hakkının ve (ileride noterin bir ilişkisinin çıkıp çıkmayacağını bilinmezliği nedeniyle) hukuki güvenlik ilkesinin ihlaline yol açar. Fakat belirtmek gerekir ki, noterlik dairesinin devri sırasında haciz yapılmak istendiğinde, NK m. 38/f. 5 ve m. 49 hükümlerine uygun bir şekilde hareket edilmelidir.

5. Yapı Denetim ve Laboratuvar İzin Belgelerinin Verilmesi Sürecinde Alınan Teminatlar

Yapı Denetimi Hakkında Kanun,¹⁰²⁶ bu kanunun kapsamındaki yapıların, can ve mal güvenliğini teminen, imar plânına, fen, sanat ve sağlık kurallarına, standartlara uygun olarak kaliteli bir şekilde yapılması için proje ve yapı denetimini sağlamayı ve buna ilişkin usul ve esasları düzenlemeyi amaçlar (4708 sa. Ka. m. 1). Kanun'un kapsamına giren yapılar, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'ndan alınan izin belgesiyle çalışan, münhasıran yapı denetimiyle uğraşan, ortaklarının tamamı mimar ve mühendislerden oluşan tüzel kişiliği haiz yapı denetim kuruluşlarının denetimine tabidir (4708 sa. Ka. m. 1, f. 3, 1; m. 2). Öte yandan, laboratuvarlar da Bakanlıktan aldıkları izinle inşaat ve yapı malzemeleriyle ilgili ham ve mamul madde üzerinde standartlara veya teknik şartnamelere göre ölçüm, muayene, kalibrasyon yapar ve gerekli diğer özellikleri tayin eder (4708 sa. Ka. m. 1, f. 3, m).

İşte bu kuruluşlara yapı denetim izin belgesi ve laboratuvar izin belgesi verilmesi sürecinde, sorumlu olacakları durumları teminen Bakanlıkça teminat alınır.¹⁰²⁷ Alınan bu teminatlar her ne suretle olursa olsun haczedilemez ve üzerine ihtiyati tedbir konulamaz (4708 sa. Ka. m. 8/f. 20). Kanuna sonradan eklenen (*Ek cümle:14/2/2020-7221/25*) bu düzenlemenin getirilmesindeki amaç hakkında, ilgili komisyon raporunda şu ifadeler yer verilmiştir: “... teminat bedeline haciz gelmesi halinde bu teminat miktarında azalmalar meydana gelecek ve bu durumda ise bunun takibinin yapılarak teminatların tamamlanması gerekecektir. Ülke genelinde yaklaşık 1600 yapı denetim ve 330 laboratuvar kuruluşunun olduğu düşünüldüğünde bu takip büyük zorlukların ortaya

içinde de teminatını tamamlamayan noter istifa etmiş sayılır”. Bu konuda ayrıca bkz. ve karş. Batmaz, s. 183.

¹⁰²⁶ 29.06.2001 T. ve 4708 sa. Ka. (RG. 13.07.2001/24461).

¹⁰²⁷ Bkz. “İdari müeyyideler ve teminat” başlıklı 4708 sa. Ka. m. 8 ve ayrıca teminatın alınması ve teminat olarak kabul edilecek değerler hakkında bkz. Yapı Denetimi Uygulama Yönetmeliği (RG. 05.02.2008/26778) m. 32.

çıkmasına neden olacağından dolayı bu teminat bedellerinin başka bir nedenle haczinin önüne geçilmesi amaçlanmaktadır".¹⁰²⁸ Haczedilmezlikle ilgili hükmün getirilmesindeki düşünceye de bakıldığında, burada alacaklının mülkiyet hakkının sınırlandırılması gerektirecek ölçüde bir kamu yararının olduğunu söylemek güçtür. Dolayısıyla böyle bir gerekçeyle getirilen haczedilmezlik hâlinin mülkiyet hakkı, hak arama hürriyeti ve temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması ile ilgili Anayasa hükümlerine uygun olmadığı kanaatindeyiz.¹⁰²⁹ Burada önceden olduğu gibi hacze imkân tanınması ve daha sonra gerekli incelemeler yapılarak eksilen teminatın tamamlanması için süre verilmesi; bu sürede eksikliğin tamamlanmaması durumunda ise söz konusu izin belgesi iptal edilerek yapı denetim kuruluşunun veya laboratuvarın faaliyetine son verilmesi (bkz. ve karş. 4708 sa. Ka. m. 8/f. 9) daha isabetlidir.

6. Sigorta Şirketleri Tarafından Gösterilen Teminatlar

Türkiye’de sigorta şirketlerinin kontrolü, faaliyete başlama, faaliyetin devamı ve sona ermesi aşamalarında söz konusu olmaktadır. Faaliyet süreleri boyunca bu şirketlerin taahhütlerini zamanında ve tam olarak yerine getirmesini sağlamak amacıyla, kendileri için çeşitli yükümlülükler öngörülmüştür. Bunlardan biri de teminat ayırma yükümlülüğüdür.¹⁰³⁰ Nitekim konuyla ilgili Sigortacılık Kanunu m. 17/f. 1’e göre, *“Sigorta şirketleri, yurt içinde akdetmiş oldukları sigorta sözleşmelerinden doğan taahhütlerine karşılık olarak bu maddede belirlenen esaslara göre teminat ayırmak zorundadır”*.¹⁰³¹ Bu teminatların alınmasındaki düşüncenin ve esasında sigortanın temel işlevinin korunması amacıyla, SK m. 17/f. 6’da *“Teminatlar, sigortalıların tüm alacakları ödenmeden iflas veya tasfiye masasına dâhil edilemez, haczolunamaz...”* denilmiştir. Dolayısıyla Kanun’da SK m. 1/f. 1’de *“... ülkemiz sigortacılığının geliştirilmesini sağlamak, sigorta sözleşmesinde yer alan kişilerin hak ve menfaatlerini korumak ve sigortacılık sektörünün güvenli ve istikrarlı bir ortamda etkin bir şekilde çalışmasını temin etmek...”* şeklinde ifade edilen amaçların, bu haczedilmezlik

¹⁰²⁸ Bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss161.pdf> (31.05.2022).

¹⁰²⁹ Konu hakkında ayrıca bkz. yuk. I. Bölüm, II, B ve E.

¹⁰³⁰ Rıza Ayhan/Hayrettin Çağlar/Mehmet Özdamar, *Sigorta Hukuku Ders Kitabı*. 3. bs. (Ankara: Yetkin, 2020), s. 44-47. Yazarlara göre teminat, sigorta poliçesiyle güvence altına alınan risklerin gerçekleşmesi durumunda, sigortacı tarafından ödenecek meblağdır (Ayhan/Çağlar/Özdamar, Sigorta, s. 47).

¹⁰³¹ Bu konuda çıkarılan yönetmelik hükümleri için bkz. Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin Mali Bünyelerine İlişkin Yönetmelik (RG. 07.08.2007/26606) m. 4-8.

hükmünde somutlaştığını söylemek mümkündür.¹⁰³² Belirtmek gerekir ki, burada şarta bağlı bir haczedilmezlik hâli bulunmaktadır ve bu şart gerçekleştiğinde, yani sigortalıların tüm alacakları ödendikten sonra, söz konusu teminatlar haczedilebilmektedir.

7. Toptancı Hallerinde Faaliyet Gösterenlerden Alınan Teminatlar

Toptancı hali, Sebze ve Meyveler ile Yeterli Arz ve Talep Derinliği Bulunan Diğer Malların Ticaretinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun'daki¹⁰³³ asgari şartları taşıyan projeler çerçevesinde belediyeler ve gerçek veya tüzel kişiler tarafından kurulan, malların ayrı ayrı ya da toptan alım-satımı ile kaydının yapıldığı yerdir (5957 sa. Ka. m. 2/f. 1, n). Toptancı hallerindeki işyerleri, kiralama veya satış yoluyla işletilir (5957 sa. Ka. m. 11). Burada ticari güvenin sağlanması ve tarafların haklarının korunması amacıyla, toptancı hallerinde faaliyet gösterenlerden çeşitli teminatlar alınmaktadır (5957 sa. Ka. m. 12/f. 1). Bu teminatlarla ilgili olarak 5957 sa. Ka. m. 12/f. 2 ve 3'e göre, "(2) *Teslim alınan malların cinslerine, doğal özelliklerine, standartlarına ve hijyenik şartlara göre özenle korunmaması veya toptancı halinden satın alınan malların bozuk ya da sıhhi olmaması nedeniyle meydana gelen zararlar ile süresi içinde üreticiye ödenmeyen mal bedelleri, ilgililerin talebi üzerine hal hakem heyeti veya mahkeme kararıyla verilen teminattan kesilerek ödenir. Teminattan karşılanamayan kısım genel hükümlere göre tahsil olunur. (3) Teminatlar amacı dışında kullanılamaz, üzerine ihtiyati tedbir konulamaz ve haczedilemez*".¹⁰³⁴ Buradaki teminatların haczedilmezliği ile, hükümde bahsedilen sebeplerden dolayı meydana gelecek zararların hızlı ve etkin şekilde tazmin edilmesi amaçlanmıştır.¹⁰³⁵

¹⁰³² Burada sigortalıların hak ve menfaatlerinin korunmasının amaçlandığı hususunda bkz. Ayhan/Çağlar/Özdamar, Sigorta, s. 64.

¹⁰³³ 13.03.2010 T. ve 5957 sa. Ka. (RG. 26.03.2010/27533).

¹⁰³⁴ Bu konuda Yargıtayın bir kararına göre, "5957 Sayılı Kanun'un 12/3. maddesine göre teminatlar haczedilemez. İcra müdürlüğünün, borçlunun, Büyükşehir Belediyesi nezdindeki teminatlarına haciz konulması yönündeki işlemi yasaya aykırıdır. 3. kişi Belediyenin de anılan yasal düzenleme uyarınca haczin kaldırılmasını istemekte hukuki yararı bulunmakla, icra mahkemesine şikâyetle bulunma hakkı ve dolayısıyla aktif husumet ehliyeti vardır" [12. HD, 04.05.2016 T., 131 E., 13123 K. (KİBB, 01.05.2023)].

¹⁰³⁵ İlgili hükmün gerekçesi için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss471.pdf> (01.06.2022).

8. Enerji Piyasaları İşletme Anonim Şirketi ve Merkezi Uzlaştırma Kurulu Nezdindeki Teminatlar ve Oluşturulan Temerrüt Garanti Hesabındaki Varlıklar

Enerji ve özellikle elektrik piyasası alanındaki gelişmeler dikkate alınarak çıkarılan Elektrik Piyasası Kanunu'nun (EPK)¹⁰³⁶ amacı, “*elektriğin yeterli, kaliteli, sürekli, düşük maliyetli ve çevreyle uyumlu bir şekilde tüketicilerin kullanımına sunulması için, rekabet ortamında özel hukuk hükümlerine göre faaliyet gösteren, mali açıdan güçlü, istikrarlı ve şeffaf bir elektrik enerjisi piyasasının oluşturulması ve bu piyasada bağımsız bir düzenleme ve denetimin yapılmasının sağlanmasıdır*” (EPK m. 1). Bu amaçlarla, yani enerji piyasalarının etkin, şeffaf, güvenilir ve ihtiyaçları karşılayacak şekilde geliştirilmesi ve işletilmesi için, Enerji Piyasaları İşletme Anonim Şirketi (EPİAŞ) kurulmuştur.¹⁰³⁷

Konuyla ilgili “Piyasa işletim faaliyeti ve EPİAŞ'ın kuruluşu” başlıklı EPK m. 11/f. 1’de tanımlandığı üzere, “*Piyasa işletim faaliyeti, organize toptan elektrik piyasalarının işletilmesi ve bu piyasalarda gerçekleştirilen faaliyetlerin mali uzlaştırma işlemleri ile söz konusu faaliyetlere ilişkin diğer mali işlemlerdir*”. Bu işlemler yapılırken alınan bazı teminatlar¹⁰³⁸ ve oluşturulan temerrüt garanti hesabı¹⁰³⁹ varlıkları bulunmakta ve bunlar çeşitli işlemlere karşı korunmaktadır. Şöyle ki, EPK m. 11/f. 15’e göre, “*EPİAŞ tarafından işletilen veya mali uzlaştırma ile diğer mali işlemleri yürütülen piyasalara ilişkin olarak EPİAŞ ve merkezî uzlaştırma kuruluşu¹⁰⁴⁰ nezdinde tutulan teminatlar ile oluşturulan temerrüt garanti hesabındaki varlıklar, amaçları dışında kullanılamaz, haczedilemez, rehnedilemez, idari mercilerin tasfiye kararlarından etkilenmez, iflas*

¹⁰³⁶ 14.03.2013 T. ve 6446 sa. Ka. (RG. 30.03.2013/28603).

¹⁰³⁷ Kenan Devir, “Türkiye Elektrik Enerjisi Piyasası ve Uygulamadaki Hukuki Esaslar” (YYLT, Özyeğin Üniversitesi SBE, 2017), s. 142-143.

¹⁰³⁸ Elektrik Piyasası Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği (Yön.) m. 124/f. 1’e (RG. 14.04.2009/27200) göre, “*Teminatlar, piyasa katılımcılarının piyasaya ilişkin yükümlülüklerini yerine getirememesi veya faaliyetlerini gerçekleştirememesi durumunda, katılımcılar arasındaki nakit akışının sürekliliğini; piyasa katılımcısının ödemesini zamanında gerçekleştirememesi durumunda ise alacaklı durumunda olan diğer piyasa katılımcılarının güvence altına alınmasını sağlar*”.

¹⁰³⁹ Piyasa işletmecisi olarak EPİAŞ tarafından temsil ve idare olunan temerrüt garanti hesabı, EPİAŞ'ın işlettiği veya mali uzlaştırma işlemlerini yürüttüğü piyasalarda, piyasa katılımcılarının bir veya birkaçının temerrüde düşmesi durumunda ortaya çıkabilecek zararların ilgili piyasa katılımcılarının teminatlarını aşan kısmı için kullanılmak üzere oluşturulur (bkz. Yön. m. 124/B).

¹⁰⁴⁰ Merkezi uzlaştırma kuruluşu “*Piyasa katılımcıları arasındaki bu Yönetmelikle belirlenecek olan mali işlemleri yürütmek üzere kullanılan, 6/12/2012 tarihli ve 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanununa göre merkezi takas kuruluşu olarak kurulan merkezi uzlaştırma kuruluşunu...*” ifade eder (Yön. m. 4/yy).

masasına dâhil edilemez ve üzerlerine ihtiyati tedbir konulamaz”. Bu hüküm gereğince, söz konusu teminatlar ile temerrüt garanti hesabındaki varlıkların amaçları doğrultusunda kullanımını temin etmek ve böylece ilgililerin menfaatlerini korumak için sağlanan korumanın kapsamında haczedilmezlik de bulunmaktadır.

E. Sınırlı veya Şarta Bağlı Haczedilmezlik Hâlleri

Bu bölümdeki haczedilmezlik hâllerinin bazılarında, mal varlığı değerlerinin tamamının değil de ancak bir kısmının haczedilmesine izin verilmiştir. Başka bir deyişle, miktar bakımından sınırlı veya kısmi bir haczedilmezlik hâli söz konusudur. Bazı mal varlığı değerlerinin haczedilebilmesi için ise belirli bir zamanın geçmesi veya haczin konusu bakımından bazı şartların sağlanması aranmaktadır. Bunlar da zaman ve konu bakımından sınırlı veya şarta bağlı haczedilmezlik olarak ele alınacaktır.

1. Miktar Bakımından Sınırlı (Kısmi) Haczedilmezlik Hâlleri

a) Genel Olarak

Haczedilmezlik hâllerinin bir kısmında kanun koyucu taraflar arasındaki menfaat dengesini gözeterek mal varlığı değerlerinin tamamını değil de belirli bir miktarını haczin dışında tutmuştur. Bunların başında borçlunun çalışmasının karşılığı olarak ödenen maaş veya ücreti gelmektedir. Maaş veya ücretin haczi, bunların borçlunun kendisi ve varsa ailesinin geçimini sağlaması ve hatta kamu yararı açısından arz ettiği önem dolayısıyla gerek Türk hukukunda gerekse mukayeseli hukukta diğer mal varlığı değerlerinden ayrı bir şekilde düzenlenmiştir.¹⁰⁴¹ Her şeyden önce ücret, Anayasa’da (m. 55) sosyal haklar arasında düzenlenmiş ve böylece anayasal bir güvenceye kavuşturulmuştur.¹⁰⁴² Bu bağlamda ücretin diğer gelirlere göre özellikli ve ayrık durumu gözetilerek devlete çeşitli tedbirleri alma görevi verilmiştir.¹⁰⁴³

Nitekim, borçlunun kendisi ve varsa ailesinin de geçimini sağlayarak, insan onuruna uygun bir yaşam sürdürebilmesi için maaş veya ücretinin tamamının haczine

¹⁰⁴¹ Aynı yönde bkz. Korkmaz Dağlı, s. 6-8; Yavaş, Maaş, s. 93-94. Mukayeseli hukuktaki durum için bkz. yuk. I. Bölüm, III. “Maaş ve ücretlerin kesilmesinde usul” hakkında da bkz. İİK m. 355-356. Bu konuda ayrıca bkz. Korkmaz Dağlı, s. 145 vd.; Akil, Haciz, s. 366-368; Yazıcı, s. 180-183.

¹⁰⁴² Süzek, s. 350.

¹⁰⁴³ Özçelik, s. 304-305. Bu konuda ayrıca bkz. AYM, 15.10.2009 T., 2006/95 E., 2009/144 K. (RG. 08.01.2010/27456). Başlıca sosyal haklardan biri olarak değerlendirilen “Adil Ücret Hakkı”nın çalışanların kendileri ve ailelerinin insan onuruna uygun bir hayat düzeyi içinde yaşamaları bakımından önemi ve bu konuda devlete düşen görevler hakkında bkz. Bulut, N., Sosyal Haklar, s. 139-145.

müsaade edilmemiştir. Bunlar kısmen, belirli oranlar üzerinden haczedilebilen mal varlığı değerleri olarak düzenlenmiştir. Türk hukukunda bu konuda özel hukuk ilişkilerinden kaynaklanan alacaklar¹⁰⁴⁴ bakımından genel hüküm olan “Kısmen haczi caiz olan şeyler” başlıklı İİK m. 83 uyarınca, “(1) Maaşlar, tahsisat ve her nevi ücretler, intifa hakları ve hasılatı, ilama müstenit olmayan nafakalar, tekaüt maaşları, sigortalar veya tekaüt sandıkları tarafından tahsis edilen iratlar, borçlu ve ailesinin geçinmeleri için icra memurunca lüzumlu olarak takdir edilen¹⁰⁴⁵ miktar tenzil edildikten sonra haczolunabilir. (2) Ancak haczolunacak miktar bunların dörtte birinden az olamaz. Birden fazla haciz var ise sıraya konur. Sırada önde olan haczin kesintisi bitmedikçe sonraki haciz için kesintiye geçilemez”. Dolayısıyla hakkında özel kanunlarda hacizle ilgili düzenleme bulunmayan gelirler, İİK m. 83 çerçevesinde haczedilir.¹⁰⁴⁶ Bu hüküm ve hükümde belirtilen gelirlerle alakalı hususlar çalışmanın kapsamı dışında kaldığından, bunlara ilgili yerlerde kısaca değinilmiştir. Bu başlıkta ele alınacak olanlar, özel

¹⁰⁴⁴ Kamu alacaklarının tahsili bakımından bu konudaki genel hüküm ise “Kısmen haczedilebilen gelirler” başlıklı AATUHK m. 71 olup, buna göre, “(1) Aylıklar, ödenekler, her çeşit ücretler, intifa hakları ve hasılatı, ilama bağlı olmayan nafakalar, emeklilik aylıkları, sigorta ve emeklilik sandıkları tarafından bağlanan gelirler kısmen haczolunabilir. Ancak haczolunacak miktar bunların üçte birinden çok dörtte birinden az olamaz. (2) Asgari ücreti aşmayan aylık gelirlerin onda birinden fazlası haczolunamaz”. Dolayısıyla kamu alacaklarının tahsilinde, hakkında özel kanunlarda hacizle ilgili düzenleme içermeyen veya özel bir düzenleme olsa dahi kamu alacaklarının istisna tutulduğu gelirler, bu hüküm çerçevesinde kısmen haczedilebilir. Doktrinde kamu alacakları için işçilerin ücreti haczedilmek istendiğinde “İİK m. 35 veya TBK m. 410 yerine AATUHK m. 71 uygulanır” şeklinde azınlık bir görüş olsa da bizim de katıldığımız çoğunluk görüşe göre, söz konusu hükümlerde kamu alacakları bakımından (nafaka alacaklarında olduğu gibi) bir istisna öngörülmediği için, burada da işçilerin ücreti İİK m. 35 veya TBK m. 410’a göre haczedilir (konu hakkındaki tartışmalar için bkz. Korkmaz Dağlı, s. 22-24, 88-90). Aynı görüş için bkz. Çağlar Çopuroğlu, *Ücret ve Korunması* (Ankara: Turhan, 2013), s. 165; Süzek, s. 376. Zaten daha önce de ifade edildiği üzere, AATUHK’nin “Haczedilemeyecek mallar” başlıklı 70. maddesinde “hususî kanunlarında haczi caiz olmadığı gösterilen mallar” denilerek, özel kanunlardaki haczedilmezlik hâllerinin kamu alacakları için de geçerli olduğu belirtilmiştir. AATUHK’de yer alan düzenlemelerin özel kanunlarda yer alan hükümlerle birlikte değerlendirilmesi gerektiği yönünde ayrıca bkz. ve karşı. Timur, s. 86-88.

¹⁰⁴⁵ İcra müdürü burada takdir yetkisini kullanırken borçlu ve ailesinin sosyal, sağlık ve eğitim durumlarını, borçlunun aile hukuku kurallarına göre aile bireylerinden aldığı veya almaya yetkili olduğu gelirlerini ve kira gibi giderlerini de dikkate alması gerekir (Yavaş, Maaş, s. 102-103). Konu hakkında ayrıca bkz. Korkmaz Dağlı, s. 70-76; Akın, s. 337-338.

¹⁰⁴⁶ Aynı şekilde bkz. Korkmaz Dağlı, s. 28-29. Bu hükümde yer alan ücretin geniş yorumlanması gerektiği yönünde bir Yargıtay kararına göre, “Maddedeki maaş ve ücret kavramında sınırlayıcı bir açıklama bulunmadığından geniş yorumlanmalı, ne şekilde adlandırılırsa adlandırılsın, borçlunun bedeni veya fikri çalışmasının karşılığı olan her türlü ücret ödemesi bu kavram içinde değerlendirilmelidir. Kanun koyucu ücretin kaynağı veya ödeyen yönünden bir ayırım yapmamış, borçlunun geçimini sağladığı bir ücret olup olmadığı hususunu değerlendirmiştir” [12. HD, 22.01.2013 T., 2012/26084 E., 2013/1444 K. (KİBB, 25.07.2022)]. Buradaki ücret kavramına her türlü ücretin, ayrıca sanat, ticaret ve serbest meslek erbabı kimselerin gelirlerinin de dâhil olduğu ifade edilmiştir (Kuru, Haciz, s. 319; Uyar/Uyar/Uyar, İİK Şerh C. 2, s. 1662; Yazıcı, s. 173-180). Benzer yönde bir görüşe göre, buradaki “ücret” kavramı, her çeşit “gelir kaynağı” olarak anlaşılabilir (Akil, Haciz, s. 364). Ücretin kapsamı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Korkmaz Dağlı, s. 24 vd.; Yazıcı, s. 173-180.

kanunlarda hakkında ayrıca düzenleme bulunan ve kısmen haczedilemeyeceği belirtilen ücretlerdir.¹⁰⁴⁷

b) İşçilerin Ücreti

(1) Genel Olarak

Ücret sözlükte “İş gücünün karşılığı olan para veya mal” şeklinde tanımlanmıştır.¹⁰⁴⁸ İş Kanunu (İşK)’nda¹⁰⁴⁹ (m. 32/f. 1) yapılan tanım ise şu şekildedir: “Genel anlamda ücret bir kimseye bir iş karşılığında işveren veya üçüncü kişiler tarafından sağlanan ve para ile ödenen tutardır”. Doktrinde ücret kavramı ele alınırken, dar anlamda (çıplak) ve geniş anlamda (giydirilmiş) ücret gibi çeşitli ayrımların yapıldığı görülmektedir. Kısaca belirtmek gerekirse, işçinin¹⁰⁵⁰ doğrudan çalışmasının karşılığı olarak ödenen temel ücret, dar anlamda (çıplak) ücret; temel ücrete, para olarak sağlanan yahut parayla ölçülmesi mümkün olan yan menfaatlerin de eklenmesiyle oluşan ücret ise geniş anlamda (giydirilmiş) ücret olarak tanımlanmaktadır.¹⁰⁵¹ Ücret, iş veya hizmet sözleşmesinin kurucu unsuru olduğundan, bir ücretin bulunmadığı durumlarda bu sözleşmelerin varlığından söz edilemez.¹⁰⁵² Nitekim ücret ödeme borcu, işverenin en temel borçlarından biridir.¹⁰⁵³

¹⁰⁴⁷ Bunların İİK m. 83’e göre hem özel nitelikte hem de sonraki tarihli düzenlemeler olduğu yönünde ayrıca bkz. Tankut Centel, *İş Hukukunda Ücret* (İstanbul: Türkiye Denizciler Sendikası, 1988), s. 343; Korkmaz Dağlı, s. 83-84; Sümer, s. 228; Çopuroğlu, s. 165. Belirtmek gerekir ki, mukayeseli hukukta ise daha çok gelir başlığı altında, maaş, ücret ve çeşitli ödemelerin haczi ayrı hükümlerde, hatta İngiliz hukukunda ayrı bir kanunda (*Attachment of Earnings Act 1971*) detaylı olarak, bir arada düzenlenmiştir (bkz. yuk. I. Bölüm, III).

¹⁰⁴⁸ TDK (<https://sozluk.gov.tr/>). Benzer şekilde bkz. Yılmaz, Sözlük, s. 718.

¹⁰⁴⁹ 22.05.2003 T. ve 4857 sa. Ka. (RG. 10.06.2003/25134).

¹⁰⁵⁰ İşK m. 2/f. 1 uyarınca işçi, “Bir iş sözleşmesine dayanarak çalışan gerçek kişiye... denir”. TBK’ye göre işçi niteliğini kazanmak için ise hizmet sözleşmesi ile çalışmak gerekir (Nuri Çelik/Nurşen Caniklioğlu/Talat Canbolat, *İş Hukuku Dersleri*. 32. bs. (İstanbul: Beta, 2019), s. 86).

¹⁰⁵¹ Ücretin tanımı, türleri ve ücretin kapsamına dâhil olan ödemeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Centel, s. 53-76, 95-134; Çopuroğlu, s. 9 vd.; Narmanlioğlu, s. 281-301; Korkmaz Dağlı, s. 24 vd.; Öcal Kemal Evren, *İş Hukukunda Ücret ve Uygulaması*. 2. bs. (Ankara: Seçkin, 2011), s. 21 vd.; Süzek, s. 350-359; Çil, s. 2. Belirtmek gerekir ki, bir sonraki başlıkta ele alınan İşK m. 35’teki ücretten dar anlamda ücret mi, yoksa geniş anlamda ücret mi anlaşılacağı hususunda çeşitli tartışmalar bulunmaktadır. Bir görüşe göre, esas ücret dışındaki ekler buradaki ücrete dâhil olmayıp, bunlar tamamen (*bu görüşteki bir yazara (Çil, s. 717) göre ise, İİK m. 83 çerçevesinde kısmen*) haczedilebilir (Evren, s. 140). Buna karşılık katıldığımız görüşe göre ise, buradaki ücret kavramından geniş anlamda ücret anlaşılmalıdır ve ücret ekleri de bu hüküm (İşK m. 35) çerçevesinde ancak kısmen haczedilebilmelidir (Çopuroğlu, s. 166; Korkmaz Dağlı, s. 36-37; Sümer, s. 230). Konu hakkındaki tartışmalar için ayrıca bkz. Korkmaz Dağlı, s. 35-37.

¹⁰⁵² Süzek, s. 350; Eren, F., *Özel Hükümler*, s. 546; Çil, s. 1-2.

¹⁰⁵³ Süzek, s. 350; Çil, s. 1; Yavuz/Acar/Özen, s. 885-886; Çelik/Caniklioğlu/Canbolat, s. 319; Eren, F., *Özel Hükümler*, s. 546.

(2) İlgili Kanunlarda Düzenlenen Haczedilmezlik Hâlleri

Ücret, işçi ve ailesinin bakımı için zorunlu olduğundan, yukarıda bahsedilen anayasal güvenceyle (AY m. 55) uyumlu olarak, işverenle işçi arasındaki iş ilişkilerini düzenleyen temel kanunlar olan İŞK ve TBK’de¹⁰⁵⁴ üçüncü kişilere karşı çeşitli hükümlerle koruma altına alınmıştır. Bunların en önemlisi haczedilmezlikle ilgili hükümlerdir.

Bu hükümlerden İŞK’de “Ücretin saklı kısmı” başlıklı m. 35’e göre, *“İşçilerin aylık ücretlerinin dörtte birinden fazlası haczedilemez veya başkasına devir ve temlik olunamaz. Ancak, işçinin bakmak zorunda olduğu aile üyeleri için hakim tarafından takdir edilecek miktar bu paraya dahil değildir. Nafaka borcu alacaklılarının hakları saklıdır”*. Aynı şekilde, TBK’de hizmet sözleşmesiyle ilgili hususların düzenlendiği bölümde yer alan “Ücret alacağının haczi, devri ve rehnedilmesi” başlıklı m. 410/f. 1 uyarınca, *“İşçilerin ücretinin dörtte birinden fazlası haczedilemez, başkasına devredilemez ve rehnedilemez. Ancak, işçinin bakmakla yükümlü olduğu aile bireyleri için hâkim tarafından takdir edilecek miktar, bu orana dâhil değildir. Nafaka alacaklılarının hakları saklıdır”*. Görüldüğü gibi, her iki madde de kanunun kapsamına giren işçilerin ücreti hacze karşı aynı şekilde korunmuştur.¹⁰⁵⁵

Buna göre, yürütülen bir icra takibi kapsamında kural olarak, borçlu olan işçinin ücretinin dörtte birinden fazlasına haciz konulamaz.¹⁰⁵⁶ Ancak burada haciz için

¹⁰⁵⁴ Her iki kanunun kapsamı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Çelik/Canıklioğlu/Canbolat, s. 151-163; Süzek, s. 209 vd.

¹⁰⁵⁵ İşçi ücretlerinin korunması bakımından “Kamu makamlarının ve asıl işverenlerin hakedişlerinden ücreti kesme yükümlülüğü” başlıklı İŞK m. 36 da konumuzla kısmen ilgilidir. Buna göre, *“(1) Genel ve katma bütçeli dairelerle mahalli idareler veya kamu iktisadi teşebbüsleri yahut özel kanuna veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesine dayanılarak kurulan banka ve kuruluşlar; asıl işverenler müteahhide verdikleri her türlü bina, köprü, hat ve yol inşası gibi yapım ve onarım işlerinde çalışan işçilerden müteahhit veya taşeronlarca ücretleri ödenmeyenlerin bulunup bulunmadığının kontrolü, ya da ücreti ödenmeyen işçinin başvurusu üzerine, ücretleri ödenmeyen varsa müteahhitten veya taşeronlardan istenecek bordrolara göre bu ücretleri bunların hakedişlerinden öderler. (3) Anılan müteahhitlerin bu işverenlerdeki her çeşit teminat ve hakedişleri üzerinde yapılacak her türlü devir ve el değiştirme işlemleri veya haciz ve icra takibi bu işte çalışan işçilerin ücret alacaklarını karşılayacak kısım ayrıldıktan sonra, kalan kısım üzerinde hüküm ifade eder. (4) Bir işverenin üçüncü kişiye karşı olan borçlarından dolayı işyerinde bulunan tesisat, malzeme, ham, yarı işlenmiş ve tam işlenmiş mallar ve başka kıymetler üzerinde yapılacak haciz ve icra takibi, bu işyerinde çalışan işçilerin icra kararının alındığı tarihten önceki üç aylık dönem içindeki ücret alacaklarını karşılayacak kısım ayrıldıktan sonra, kalan kısım üzerinde hüküm ifade eder”*. Hükümle ilgili olarak bkz. Evren, s. 145-146. Buradaki mal varlığı değerlerinin söz konusu işçilerin ücretlerini karşılayacak kısmı, sınırlı bir şekilde haczin dışında tutularak işçi ücretleri koruma altına alınmıştır (Çil, s. 708-710).

¹⁰⁵⁶ Burada belirtmek gerekir ki, borçlunun birden fazla yerden ücret aldığı durumlarda ise doktrinde bunların her birinin kısmen haczedilmesi ya da birinin borçluya bırakılarak diğerinin ise tamamen

belirlenen sınırlar mutlak olmayıp, her iki hükümde de “işçinin bakmak zorunda (veya bakmakla yükümlü) olduğu aile üyeleri için hâkim tarafından takdir edilecek miktar bu paraya (veya orana) dahil değildir” denilmiş ve daha sonra ayrıntılı olarak ele alınacağı üzere, nafaka alacaklılarının hakları saklı tutulmuştur.¹⁰⁵⁷ Görüldüğü gibi, kanun koyucu, işçinin ailesinin menfaatlerini de dikkate almış ve bakmakla yükümlü olduğu aile bireyleri için hâkim tarafından takdir edilen miktarı ayrıca korumuştur.

Buradaki “aile” tabirinden ne anlaşılması gerektiğine değinmekte fayda vardır. Daha önce de ele alındığı üzere, haczedilmezlikle ilgili hükümlerde aile kavramı, borçlu ile birlikte aynı çatı altında yaşayan insanların tümünü kapsayacak şekilde geniş anlamda kullanılmıştır.¹⁰⁵⁸ Fakat bu hükümlerdeki istisnai durumda “işçinin bakmak zorunda veya bakmakla yükümlü olduğu aile bireyleri” denilerek, daha dar bir ifade tercih edilmiştir.¹⁰⁵⁹ Bununla birlikte doktrindeki bir görüşe göre, işçinin ailesi kavramı da geniş yorumlanmalı, borçlunun kanunen bakmakla (TMK m. 185 vd.) veya yardım etmekle (TMK m. 364) yükümlü olduğu kişilerin yanında, ahlaken bakmak durumunda olduğu yakınları da aile kavramına dâhil edilmelidir.¹⁰⁶⁰ Kanaatimizce buradaki aile kavramından, kanunda işçinin bakmakla veya yardım etmekle yükümlü tutulduğu ve bu haklarını kullanarak mahkemeye başvuran kişiler anlaşılmalıdır. Zira bu hükmün amacı, aslında burada aile kavramını daraltmak olmayıp, aile hukukundaki kanuni bir yükümlülüğe dikkat çekmek ve bununla ilgili olarak kişilerin menfaatlerini korumaktır. Dolayısıyla bu durum, en fazla dörtte bir oranında haczedilebilen işçi ücretlerinde, haczedilecek miktarı belirleyen icra memurunun, takdir yetkisini kullanırken somut olaya göre, geniş anlamda aile kavramına dâhil olan kişilerin tamamının durumunu göz önünde bulundurmasına engel değildir.¹⁰⁶¹

haczedilmesi yolu tercih edilmektedir (Akın, s. 341; Görgün/Börü/Kodakoğlu, İcra, s. 206; Korkmaz Dağlı, s. 75).

¹⁰⁵⁷ Dolayısıyla, nafaka alacakları için ücretin tamamının bile haczedilebileceği yönünde bkz. Sümer, s. 230; Korkmaz Dağlı, s. 86-88. Ayrıca bkz. aşağı. III. Bölüm, I, D, 3.

¹⁰⁵⁸ Bkz. yuk. I. Bölüm, II, G.

¹⁰⁵⁹ Aynı yönde bkz. Çil, s. 719.

¹⁰⁶⁰ Sümer, s. 228.

¹⁰⁶¹ Benzer yönde, maaş ve ücret haczinde haczedilecek miktarın belirlenmesinde aile kavramının geniş olarak yorumlanması ve örneğin, babanın tanımadığı evlilik dışı çocuk, bekâr kız kardeş, nikâhsız olarak birlikte yaşanan kişi, üvey çocuklar, borçluyla birlikte yaşayan çırak, devamlı olarak borçlunun evinde yaşayan teyze, kayınvalide gibi hısımların da buradaki aile kavramı kapsamında değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Akın, s. 337; Yavaş, Maaş, s. 102).

İfade edilen çerçevede, nafaka alacakları dışında, ayrıca aile hukukundan doğan bakım ve yardım yükümlülüğü kapsamında, kişilerin ilgili kanun hükümlerine dayanarak başvurmaları üzerine, bu kişilere ödenmesi için mahkemece takdir edilen miktar da kanundaki sınırlamalara tabi tutulmamıştır.¹⁰⁶² Buna göre, örneğin, evlilik birliğinin devamı sırasında eşlerden birinin evlilik birliğine yapması gereken katkıyı yapmaması durumunda, diğer eşin talebi üzerine hâkim, ilgili eşin yapması gereken parasal katkı miktarını belirler (TMK m. 186/f. 3, 195, 196) ve bunun için kanundaki sınıra bağlı olmaksızın işçi olan eşin ücretine başvurulabilir.¹⁰⁶³ Başka bir ifadeyle, parasal katkı yapmasına karar verilen eşin ücreti haczedilmek istendiğinde, ilk olarak, kanundaki sınırlamaya bakılmaksızın mahkemenin takdir ettiği söz konusu miktar ücretten çıkarılır, daha sonra ise kalan kısım en fazla dörtte bir oranında olmak üzere haczedilir.^{1064, 1065}

(3) Konuyla İlgili Bazı Değerlendirmeler ve Çözüm Önerileri

Geliri düşük olan kişiler bakımından daha önce de ifade edildiği gibi, İşK m. 35 ve TBK m. 410 hükümleri, bu konuda genel hüküm olan İİK m. 83'e göre daha yerinde düzenlemelerdir. Zira bu hükümler gereğince borçlunun ücretinin en fazla dörtte biri haczedilebilirken; İİK m. 83'te söz konusu gelirlerin en az dörtte birinin haczedilmesi öngörülmüştür. Bu kişiler açısından, icra memuruna haczedilecek miktarı belirleme konusunda daha fazla takdir yetkisi tanıyan İşK m. 35 ve TBK m. 410 hükümleri, asgari düzeyde geliri olan borçlunun ve varsa ailesinin geçimini sağlayan gelirlerinden olabildiğince az kesinti yapılması ya da hiçbir kesinti yapılmamasına imkân tanıdığı

¹⁰⁶² Korkmaz Dağlı, s. 84-86. Ayrıca hükmün getirilme amacı konusunda bkz. TBK Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu, s. 19 (<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss321.pdf>, 13.08.2022).

¹⁰⁶³ Benzer şekilde bkz. TBK m. 410'un madde gerekçesi [<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss321.pdf> (26.07.2023)].

¹⁰⁶⁴ Çil, s. 718; Narmanlıoğlu, s. 314; Korkmaz Dağlı, s. 85-86; Evren, s. 139-140. Hâkim tarafından takdir edilen miktarın ücretin haczedilemeyecek kısmına ekleneceği yönünde bkz. Süzek, s. 376; Çopuroğlu, s. 166; Centel, s. 343. Benzer yönde bkz. ve karşı. Yazıcı, s. 191-192.

¹⁰⁶⁵ Bu konuda doktrinde verilen bir örneğe göre, "4000 TL ücret alan bir işçinin ücretinin kural olarak en fazla 1000 TL'si haczedilebilir. Ancak, işçinin bakmak zorunda olduğu aile üyeleri için hâkim tarafından 1000 TL takdir edildiğini varsayalım. Bu halde işçinin aile üyeleri için işçi ücretinden 1000 TL ödenecek; kalan 3000 TL'nin en fazla 1/4'ü ise diğer adi alacaklı için haczedilebilecektir. Dolayısıyla bu durumda adi alacaklı için konabilecek haciz miktarı en fazla 750 TL olacaktır" (Korkmaz Dağlı, s. 86).

için¹⁰⁶⁶ bu bakımdan sosyal devlet ilkesine ve ailenin korunması amacına daha uygun düzenlemelerdir.¹⁰⁶⁷

Öte yandan bu hükümler, yüksek miktarda ücret alan kişiler için ise önemli bir avantaj sağlamaktadır.¹⁰⁶⁸ Gerçekten de günümüzde İŞK veya TBK'ye (m. 393 vd.) tabi olup, bazı memurların birkaç katı fazla ücret alan kişiler bulunmaktadır. Bu kişilerin de almış oldukları ücretlerin en çok dörtte birine haciz konulabilir; hacizden sonra geriye kalan kısım borçlunun ve varsa ailesinin geçimi için fazla olsa bile buna dokunulamaz. Üstelik maaş ve ücret haczinde hacze iştirak imkânı da kabul edilmediğinden, aynı anda başka bir haciz için de kesinti yapılması mümkün değildir (İİK m. 83/f. 2).¹⁰⁶⁹ Dolayısıyla bu durum, kesintiyi yapacak işveren için uzun zamana yayılacak bir yükümlülüğe dönüşmesinin yanı sıra hem takibi yürüten alacaklının hem de ücret üzerindeki kesintinin bitmesini belki yıllarca bekleyecek¹⁰⁷⁰ alacaklıların da alacaklarına geç kavuşmasına neden olacağı için etkin hukuki koruma, mülkiyet hakkı ve takip ekonomisi ilkesinin zedelenmesine yol açar.

Bu nedenlerle, ilk haciz sahibi alacaklının alacağına daha çabuk kavuşması ve başka bir alacağı karşılamak amacıyla kesinti yapılmaya başlanması için geliri fazla olan işçilerin ücretlerinden, bazı hususlar çerçevesinde olabildiğince yüksek oranda kesinti

¹⁰⁶⁶ Borçlu ve ailesinin durumu göz önünde tutularak, bazı hâllerde asgari ücretin haczedilmemesinin yerinde olacağı yönünde bkz. Görgün/Börü/Kodakoğlu, İcra, s. 205; Belgesay, s. 233; Aşık, Haczedilmezlik, s. 60-61; Sümer, s. 229-230; Korkmaz Dağlı, s. 91-92. Bununla birlikte, uygulamada takdir yetkisinin pek kullanılmadığı, bütün maaş ve ücretlerde dörtte bir oranında haciz yapıldığı görülmektedir (Korkmaz Dağlı, s. 77, 148, 209; Kaçak, s. 228, dn. 104; Yazıcı, s. 196; Akın, s. 341; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 349; Türkay, s. 196).

¹⁰⁶⁷ Ayrıca bkz. yuk. I. Bölüm, II, G. Benzer yönde ayrıca bkz. Korkmaz Dağlı, s. 90-94.

¹⁰⁶⁸ Bkz. ve karşı. Yavaş, Maaş, s. 103; Yazıcı, s. 196.

¹⁰⁶⁹ Bu konuda hacze iştirakin mümkün olmadığı hususunda bkz. Kuru, El Kitabı, s. 536; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 349; Akın, s. 361; Çopuroğlu, s. 168. Aksi görüş için bkz. Postacıoğlu/Altay, s. 457. Başka bir görüşe göre, hacze iştirak şartlarının bulunması ve ücretin çok yüksek olması durumunda ücret hacizlerinde de hacze iştirak hükümlerinin uygulanması hakkaniyete uygun düşer (Yılmaz, Şerh, s. 483-484). Bir görüşe göre ise, burada hacze iştirak (yani aynı kısma birden fazla haciz konulması) mümkün olmamakla beraber, borçlunun geçimi için gerekli miktar dikkate alınarak, onu aşmayacak şekilde, ücretin başka bir kısmı üzerine yeni bir haciz konulabilir (Recep Akcan, *Hacze İştirak* (Ankara: Seçkin, 2005), s. 119; Korkmaz Dağlı, s. 176-177). Kanaatimizce son görüş bağlamında, varsa kanundaki azami sınır da dikkate alınmalı ve her bir alacaklı için yapılan kesintinin toplamı söz konusu sınırı aşmamalıdır. Konuyla ilgili eleştiri, görüş ve çeşitli değerlendirmeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Akcan, s. 113-121; Korkmaz Dağlı, s. 169 vd.

¹⁰⁷⁰ Hacze iştirak olanağının bulunmaması bakımından benzer eleştiriler ve ayrıca bu durumun borçluyu muvazaalı işlemler yapmaya yönlendirebileceği olasılığı hakkında bkz. Akcan, s. 117-118; Korkmaz Dağlı, s. 169-190. Türk hukukundan farklı olarak İsviçre hukukunda (SchKG Art. 93/2) kısmen haczedilebilen gelirler bir yıllığına haczedilebilmekte ve bu sürenin dolmasından sonra borçlunun diğer alacaklıları talep etmeleri durumunda hacze iştirak edebilmektedirler (Topuz, G., Haczedilmezlik, s. 3024).

yapılması önemlidir. Bunun için öncelikle maaş ve ücret hacziyle ilgili hükümler, İİK’de yeknesak bir düzenlemeye kavuşturulmalı ve var olan farklılık ve tereddütler nispeten giderilmelidir.¹⁰⁷¹

Burada kural olarak ya İsviçre’de¹⁰⁷² ve hukukumuzda eskiden 1424 sayılı İİK’de¹⁰⁷³ olduğu gibi, kanunda önceden herhangi bir oran belirtilmeden, bu konuda borçlunun ve ailesinin durumuna göre icra memuruna hacz edilecek miktarı tayin etme konusunda daha geniş takdir yetkisi verilmeli ya da Almanya (ZPO § 850c), Fransa (CT Art. R3252-1 ilâ R3252-5),¹⁰⁷⁴ İspanya (LEC Art. 607) gibi ülkelerdeki düzenlemelere benzer şekilde, borçlunun gelirine ve bazı hususlara göre kanunda önceden belirlenen oranlarda kesinti yapılması imkânı tanınmalıdır.¹⁰⁷⁵

Kanaatimizce olması gereken hukuk bakımından, yukarıdaki birinci öneri (*önceden bir oranın belirtilmemesi*) kabul edilebilir. Zira önceden herhangi bir oranın belirtilmemesi, taraflar arasındaki menfaat dengesine ve hakkaniyete uygun işlemlerin yapılması bakımından daha yerinde olabilir.¹⁰⁷⁶ Fakat bunun da çeşitli sakıncalarının bulunduğunu ve uygulanmasının kolay olmadığını söylemek mümkündür. Öncelikle belirtmek gerekir ki, ülkemizde oldukça fazla iş yükü altında olan icra dairelerince, kayıt dışı gelirlerin söz konusu olduğu veya var olan kayıtların gerçekçi olmadığı (örneğin, ücretin bir kısmının işçiye elden verilmesi)¹⁰⁷⁷ durumlarda, kişilerin gelirlerinin tam olarak tespit edilerek takdir yetkisinin kullanılması güçtür. Nitekim, mevcut

¹⁰⁷¹ Söz konusu düzenlemelerin işçi borçlular ile memur borçlular arasında açıklanması mümkün olmayan bir eşitsizlik doğurduğu yönünde bkz. Korkmaz Dağlı, s. 92-93. Gerçekten memurların, işçilerin ve gemiadamlarının maaş veya ücretlerinin haczinde farklı kanun hükümleri uygulanmakta; ayrıca özel hukuk ilişkilerinden veya kamu alacaklarından kaynaklı takipler bakımından da ayrı ayrı düzenlemelere başvurulmaktadır. Bu farklılıkların azaltılması gerektiği kanaatindeyiz. Aynı yönde bkz. Karşı, İcra, s. 290; Aşık/Oruç/Tok/Saçar, s. 181-182; Aşık, Hacz edilemezlik, s. 62-64. Emeklilik maaşlarının haczinde de 5510 sa. Ka. m. 93, İİK m. 83 ve bireysel emeklilikle ilgili 4632 sa. Ka. m. 17/f. 2’ye bakıldığında birçok farklılık vardır. Bu konuda bkz. Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, İcra Hukuku, s. 296; Aşık, Hacz edilemezlik, s. 61 vd.; yuk. II. Bölüm, II, C, 1; aşağı. II. Bölüm, II, F, 11. Çalışan borçlu ile emekli borçlunun maaşları arasında ayırım yapılmış olmasının eşitlik ilkesine aykırı olduğu yönünde bkz. Topuz, G., Hacz edilemezlik, s. 3038-3041; Aşık, Hacz edilemezlik, s. 68; Türkay, s. 107.

¹⁰⁷² Bkz. yuk. I. Bölüm, III, A, 2.

¹⁰⁷³ Bkz. yuk. I. Bölüm, I, B, 3, b, (2).

¹⁰⁷⁴ Bu konuda Fransız hukukundaki hükümlerin değerlendirilmesi hususunda bkz. Yavaş, Haciz, s. 192-194.

¹⁰⁷⁵ Bu ülkelerdeki düzenlemeler hakkında ayrıca bkz. yuk. I. Bölüm, III, A.

¹⁰⁷⁶ Yavaş, Maaş, s. 104; Aşık/Oruç/Tok/Saçar, s. 181-182; Aşık, Hacz edilemezlik, s. 63-64; Yazıcı, s. 197-199.

¹⁰⁷⁷ Uygulamada daha az vergi ve sigorta primi ödemek amacıyla ödenen gerçek ücretin bordroya yansıtılmadığı yönünde bkz. Çelik/Caniklioğlu/Canbolat, s. 320.

düzenlemelerde belirlenen oranlar çerçevesinde, kısmi bir şekilde tanınan takdir yetkilerinin dahi neredeyse hiç kullanılmadığı gözetilirse, herhangi bir oranın belirtilmediği olasılıkta icra memurlarından, borçlunun ve ailesinin durumuna göre haczedilecek miktarı tayin etme konusundaki takdir yetkilerini sağlıklı bir şekilde kullanmalarını beklemek gerçekçi değildir.¹⁰⁷⁸ Bu nedenle, icra memurlarının kendilerine tanınan geniş takdir yetkilerini kullanarak yaptıkları işlemlere karşı da özellikle işlemin hadiseye uygun olmaması sebebine dayanılarak sıklıkla şikâyet yoluna (İİK m. 16) gidilmesi kaçınılmaz olur.¹⁰⁷⁹

İfade edilen bu gerekçelerle, Türk hukukunda da yukarıda belirtilen ikinci önerinin (*önceden çeşitli oranların belirlenmesi*) kabul edilmesinin daha uygun olacağı ve kural olarak ilgili ülkelerdeki düzenlemelere benzer şekilde, örneğin, belirli zamanlarda güncellenen asgari ücrete endeksli olarak gelirin miktarına göre kademeli bir biçimde artan (*asgari ücretin altında ise borçlunun ve ailesinin durumuna göre en fazla 1/5, asgari ücret kadar ise en fazla 1/4, asgari ücretin iki katına kadar olan ücretlerde en az 1/4 gibi*) ve kanunda önceden belirlenen oranlarda, maaş ve ücret hacizlerinin gerçekleştirilmesine imkân tanıyan düzenlemelerin yapılması gerektiği kanaatindeyiz.¹⁰⁸⁰ Belirtmek gerekir ki, doktrinde asgari ücret düzeyindeki gelirlerin haczedilmemesi gerektiği savunulmuşsa da¹⁰⁸¹ kanaatimizce, bu tür ücretlerin tamamen haczin dışında tutulması, taraflar arasındaki menfaat dengesine uygun olmayabilir. Çünkü borçlunun kendisinin veya birlikte yaşadığı aile bireylerinin başka gelirlerinin olduğu tespit edilebilir¹⁰⁸² veya kişilerin giderleri düşük miktarda olabilir. Böyle durumlarda icra memuruna, borçlunun maaş veya ücretinden somut olaya göre kısmen dahi olsa kesinti yapılması konusunda takdir yetkisi verilmelidir. Zaten azami sınır söz konusu olacağından (*örneğin, en fazla 1/5*) başkaca geliri bulunmayan, maaş veya ücreti kendisi

¹⁰⁷⁸ Benzer şekilde bkz. ve karşı. Yavaş, Maaş, s. 104, 118; Yazıcı, s. 196, 199-201.

¹⁰⁷⁹ Yavaş, Maaş, s. 105, 107, 118. Ayrıca bkz. aşı. III. Bölüm, II, A.

¹⁰⁸⁰ Benzer yönde sebeplerle objektif bir kriterin esas alınması ve Fransız hukukundaki gibi önceden tayin edilen ve yıllara göre değişen her bir maaş veya ücret düzeyine göre haciz tatbiki esasının kabul edilmesi gerektiği hususunda bkz. Yavaş, Maaş, s. 118. Yazara göre, bu çözüm şekli, taraflarca haczin daha kolay kabullenilmesini ve buna karşı şikâyet yoluna başvuruların büyük ölçüde ortadan kalkmasını sağlayacaktır (Yavaş, Maaş, s. 118).

¹⁰⁸¹ Aşık, Haczedilmezlik, s. 61; Yavaş, Maaş, s. 118-119. Belirtmek gerekir ki, asgari ücrete endeksli olarak kesinti miktarının belirlendiği İspanya’da asgari ücreti aşmayan maaş veya ücretlerin haczi yasaklanmıştır (LEC Art. 607).

¹⁰⁸² Haczedilecek miktar belirlenirken çalışan aile bireylerinin gelirlerinin de dikkate alınacağı hususunda bkz. Korkmaz Dağlı, s. 74-75; Özçelik, s. 307.

ve ailesinin geçimine yetmeyen (veya güçlkle yeten) kişilerin bu gelirlerinden herhangi bir kesinti yapılmaması yönünde takdir yetkisinin kullanılmasının yolu da kapatılmamış olur.

Burada değinilecek son bir husus, özellikle uygulamada da karşılaşıldığı üzere, işveren veya kurum tarafından maaş ve ücretlerden haciz için kesinti yapıldıktan sonra banka hesabına yatan paranın durumu hakkındadır.¹⁰⁸³ Yukarıda da belirtildiği üzere, kanunda maaş ve ücretler için “en az dörtte bir, en fazla dörtte bir” gibi oranlarla icra memurlarına takdir yetkisi tanınmışsa da uygulamada genellikle bu yetki kullanılmadan ve bir ayırım yapılmadan dörtte bir oranında haciz yapılmaktadır. İşveren veya kurum tarafından kesinti yapıldıktan sonra hesaba yatırılan bu dörtte üçlük kısmın İİK m. 89 çerçevesinde bankaya ihbarname veya haciz müzekkeresi gönderilerek haczedilip¹⁰⁸⁴ haczedilemeyeceği konusunda kanunda ve uygulamada¹⁰⁸⁵ bir boşluğun olduğu görülmektedir.¹⁰⁸⁶ Maaş veya ücreti yüksek olan kişilerin bu gelirlerinden kesinti

¹⁰⁸³ Belirtmek gerekir ki, uygulamada askerlere verilen harçlıklara ve kural olarak haczi caiz olmayan emekli maaşlarına ilişkin banka hesaplarına konulan blokelele ilgili bazı hususlar ise daha önce ele alınmıştır [bkz. yuk. II. Bölüm, II, C, 8, b, (2)].

¹⁰⁸⁴ Benzer olarak birikmiş nafakaların tamamen haczedilebileceği yönünde bkz. Yavaş, Maaş, s. 97.

¹⁰⁸⁵ Uygulamadan bir örnek için bkz. <https://www.turkhukuk sitesi.com/showthread.php?t=56251> (26.07.2023). Yargıtayın bu konuda bir kararına göre, “... borçlu şikâyet dilekçesinde ... Bankası ... Şubesi ... nolu hesabının maaş hesabı olduğunu ve bu hesap üzerine bloke konulduğundan maaşının tamamını alamadığını belirterek maaş hesabı üzerindeki blokenin kaldırılmasını da şikâyet konusu yaptığı mahkemece bu şikâyete ilişkin olumlu olumsuz bir karar verilmediği görülmektedir. O halde, mahkemece öncelikle bahsi geçen banka hesabının neye ilişkin olduğu tespit edilmek suretiyle borçlunun şikâyet konusu ettiği hesabın maaş hesabı olduğunun tespit edilmesi hâlinde icra müdürlüğünce daha evvelden borçlunun maaşının 1/4 üne haciz konulmasına ilişkin karar verildiği görülmekle, banka hesabındaki maaşın 1/4 ünü aşan kısmı üzerindeki haczin kaldırılmasına karar verilmesi gerekirken bu konu hakkında olumlu olumsuz bir değerlendirme yapılmaması ve karar verilmemesi de doğru değildir” [12. HD, 12.03.2019 T., 2018/6081 E., 2019/4080 K. (Legalbank, 14.02.2022)]. Benzer yönde davalı bankanın maaşın tamamını bloke etmesinin yasal dayanağı olmadığı ve haksız şekilde tahsil ettiği parayı iade etmesi gerektiği hususunda bkz. Y. 11. HD, 09.01.2013 T., 2012/5840 E., 2013/236 K. [Lexpera (26.07.2023)]. Ancak, kredi sözleşmesine dayanılarak maaşın bir kısmına bloke konulabileceği yönünde bir karara göre, “... Davacı vekili, müvekkilinin ... Devlet Hastanesi’nde hemşire olarak görev yaptığını ve maaşını davalı bankadan aldığını, bir süre önce davalı bankanın müvekkilinin maaşına bloke koyduğunu öğrendiğini, müvekkilinin maaşını alamadığı için zor duruma düştüğünü, maaşın tamamına bloke konulmasının yasaya aykırı olduğunu ileri sürerek işbu davayı açmış, mahkemece yukarıda değinilen gerekçe ile davanın kabulü ile davalı banka tarafından davacının maaş hesabına konulan blokenin kaldırılmasına karar verilmişse de İİK’nun 83 hükmü uyarınca davacının maaşının 1/4 lük kısmı üzerine haciz konulması mümkün olmakla, taraflar arasında yapılan sözleşme de bu kapsamda değerlendirilerek, davacının maaşının 1/4 lük kısmı dışında kalan bölümünden davanın kabulü cihetine gidilmesi gerekir...” [Y. 11. HD, 10.10.2012 T., 2011/8712 E., 2012/15658 K. [Lexpera (26.07.2023)]].

¹⁰⁸⁶ Bu konuda bir Yargıtay kararına göre, “Mahkemece, dosya kapsamına göre borçlunun hem çalıştığı Kuruma müzekkere yazılarak maaşından 1/4 oranında kesinti yapıldığı, hem de bakiye maaşın yatmakta olduğu... Bankası’nda bulunan hesabına da ayrıca haciz konulduğu ... hesapta bulunan paraların tamamının borçlunun maaşından intikal eden paralar olduğu, ... İcra Müdürlüğü’nce yapılan işlemlerde yasaya aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle şikâyetin reddine karar verilmiş, hüküm

yapılmasına rağmen hesaplarında bir birikimin oluşması mümkündür. Bu birikimlerin haczi, yüksek geliri olan ilgili kişilerin menfaatlerinin pek fazla zedelenmesine yol açmayabilir. Bilakis bunların haczedilemeyeceğini kabul etmek, “maaş ve ücret hacizlerinde hacze iştirakin olmaması ve yüksek miktarda geliri olan kişilerden yapılan ve uzun bir zamana yayılan dörtte birlik kesintinin beklenmesi” gibi hususlar göz önüne alındığında, menfaat dengesinin alacaklı aleyhine bozulmasına neden olur. Ancak, geliri düşük olan borçluların maaş veya ücretinden kesinti yapıldıktan sonra hesaba yatan paranın da başka bir alacaklı tarafından hemen haczedilmesi, maaş veya ücretlerin hacziyle ilgili kanun hükümlerinin dolanılmasına ve borçlu ve ailesinin önemli ölçüde mağduriyetlerine yol açabilmektedir.

Kanaatimizce, uygulamada temel hak ihlallerine yol açabilen bu sorun, kanun koyucu tarafından çözülmelidir.¹⁰⁸⁷ Bu konuda esas olarak, borçlunun hacizden bir sonraki maaş veya ücret ödeme gününe kadar ihtiyaçlarını karşılayabilmesini sağlamak

alacaklı vekilince temyiz edilmiştir. İİK'nun 83. maddesi gereğince, ... haczedilecek miktar en az 1/4 olup, borçlunun maaş ve ücretinin miktarı ile kendisinin ve ailesinin geçinmesi için gerekli kısım nazara alınarak haczedilebilecek miktarın belirlenmesi gerekir. Somut olayda; takip dayanağı ilam nafaka alacağı olup, birikmiş ve işleyecek nafaka alacağı takibe konulmuş, İcra Müdürlüğü'nce, işyerine yazılan maaş haciz müzekkeresi ile işleyecek aylık nafakanın tamamı için haciz kararı verilmesinde Yasa'ya aykırılık yoktur. Adi alacak niteliğinde olan birikmiş nafaka alacağına ilişkin hacizde ise İİK'nun 83. maddesinin uygulanması zorunludur. Ancak borçlunun, maaşından aktarılan paraların biriktiği hesabın tasarruf hesabı niteliğinde olduğu ve tamamının haczedilebileceğinin kabulü gerekir. Alacaklı vekili, 17.01.2014 tarihli talebinde borçlunun 2014 ocak ayı maaşının 1/4'ünün birikmiş nafaka alacağı için icra dosyasına gönderildiğini belirtip, ocak ayı öncesinde maaş hesabından gönderilmiş ve tasarruf hesabı niteliği kazanmış hesaptaki paranın 1/4'ü üzerine de haciz konulmasını talep ettiğinden, İcra Müdürlüğü'nce bu taleple bağlı kalınarak haciz işlemi uygulanmalıdır. Yukarıdaki kabul göz önüne alındığında alacaklının talebinde bir usulsüzlük bulunmamaktadır...” [8. HD, 24.12.2015 T., 16678 E., 23126 K. (Lexpera, 26.07.2023)]. Buna karşılık Yargıtayın başka bir kararında ise kesinti sonrasında hesaba yatan maaşın haczedilemeyeceği ifade edilmiştir: “... olayda, şikayetçi borçlunun üçüncü kişilerdeki hak ve alacaklarının haczi için ... Bankası ... Şubesine İİK'nun 89.maddesi gereğince birinci haciz ihbarnamesi gönderildiği, ayrıca maaşının ¼'ünün haczi için de borçlunun çalıştığı şirkete haciz müzekkeresi yazıldığı, haciz konulan hesabın ... Bankasının 11/01/2013 tarihli yazısına göre maaş hesabı olduğu görülmektedir. Borçlunun çalıştığı işyerine ücretinin ¼'ünün haczi için müzekkere yazıldığına göre, bu müzekkereye istinaden işveren tarafından borçlunun maaşının ¼'ü kesilerek icra müdürlüğüne gönderilecek ve kalan ¾'ü bankaya yatırılacaktır. Banka tarafından da yatırılan maaşın ¼'nün haczi halinde mükerrer kesinti yapılmış olacaktır...” [12. HD, 09.04.2013 T., 4301 E., 13518 K. (Lexpera, 28.07.2023)].

¹⁰⁸⁷ Ayrıca, haczi caiz olmayan paralar ile haczi caiz olan paraların aynı hesaba yatırılmasını haczedilmezlikten feragat olarak kabul eden görüş ve kararlar da dikkate alındığında, bu konuda bir düzenlemenin yapılmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Örneğin, bir görüşe göre, öğrencinin bursunun yattığı hesaba ayrıca para yatırılması, bursun haczedilmezlik niteliğinden vazgeçme şeklinde değerlendirilmektedir (Taneri, s. 98). Belediyelerin gelirleriyle ilgili olarak, paraların aynı hesapta toplanması ve birbirine karıştırılmasının haczedilmezlikten feragat olarak kabul edileceği yönünde bkz. Y. 12. HD, 09.10.2018 T., 4133 E., 9482 K.; Y. 12. HD, 23.01.2014 T., 2013/35287 E., 2014/1485 K.; Erzurum BAM 3. HD, 26.11.2020 T., 2019/2532 E., 2020/1447 K. [Lexpera (28.07.2023)]. Eleştiriye açık olan bu görüş ve kararlar hakkında değerlendirmeler daha sonra yapılacaktır (bkz. III. Bölüm, I, D, 2, b).

amacıyla,¹⁰⁸⁸ Alman (ZPO § 811/1, 3) ve Avusturya (EO § 250/5) hukukunda öngörülen ve borçlunun elindeki nakit paranın bir kısmını, belirtilen zaman dilimi için haczin dışında tutan hükümler örnek alınarak düzenleme yapılabilir.¹⁰⁸⁹ Bu doğrultuda hukukumuzda da maaş, ücret ve kısmen veya tamamen haczedilemeyen diğer ödemeler için ilgili banka hesaplarına sadece bu amaçla yatan paranın, bir sonraki maaş veya ücret ödeme gününe kadar haczedilemeyen kısma karşılık gelen miktarı için benzer bir hüküm öngörülebilir. Maaş ve ücretlerin hacziyle ilgili yukarıda ileri sürdüğümüz öneriyle (*asgari ücrete endeksli gelir miktarına göre kademeli bir şekilde artan haciz uygulaması*) uyumlu olarak bu konuda da yapılacak bir düzenleme hem kanuna karşı hilenin önlenmesi hem de hakkaniyete ve taraflar arasındaki menfaat dengesine uygun bir uygulamanın gelişmesi açısından önem arz etmektedir.

c) Gemiadamlarının Ücreti

Gemiadamı, Deniz İş Kanunu (D.İşK)¹⁰⁹⁰ m. 2’de şu şekilde tanımlanmıştır: “*Bir hizmet aktine dayanarak gemide çalışan kaptan, zabıt ve tayfalarla diğer kimselere “gemiadamı” denir*”. Gemiadamlarının ücretlerinin bir kısmı yukarıda ele alınan amaçlarla haczin dışında tutulmuştur. “Ücretin saklı kısmı” başlığını taşıyan D.İşK m. 32 uyarınca, “*Gemiadamının ücretinin ayda 240 lirası haczedilemez veya başkasına devir ve temlik olunamaz*”. Bununla beraber, bu tutar mutlak olmayıp, İşK m. 35 ve TBK m. 410’daki gibi, gemiadamının bakmak zorunda olduğu aile üyeleri için hâkim tarafından takdir edilecek miktar bu paraya dâhil değildir.¹⁰⁹¹ Ayrıca “*Bu kayıtlamalar, nafaka borcu alacaklılarının haklarını kaldırmaz*” denilerek (D.İşK m. 32) nafaka alacakları için istisna getirilmiştir.¹⁰⁹²

¹⁰⁸⁸ Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811, kn. 23.

¹⁰⁸⁹ Alman hukukunda yapılan son değişiklikte birlikte, ZPO § 811/1, 3 uyarınca gerçek kişi borçlunun (*tüzel kişilerin bundan yararlanamayacağı yönünde bkz. Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811, kn. 23*) nakit parasının, kural olarak haciz tarihinden o ayın son gününe kadarki her gün için, bazı hususlar çerçevesinde belirlenen miktarı haczedilemez. Bu konuda bkz. Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811, kn. 23; BeckOK ZPO/Uhl, ZPO § 811, kn. 31-34; MüKoZPO/Gruber, ZPO § 811, kn. 44. Avusturya hukukunda da EO § 250/1, 5’te, kanunen tamamen veya kısmen haczedilemeyen bir geliri bulunan kişinin, bu gelirinin haczedilemeyen kısmının, haczin yapılmasından bir sonraki ödeme gününe kadarki zamana tekabül eden kısmı, kişinin elindeki nakit parasından ayrılarak haczin dışında tutulmuştur.

¹⁰⁹⁰ 20.04.1967 T. ve 854 sa. Ka. (RG. 29.04.1967/12586).

¹⁰⁹¹ Bu konuda ayrıca bkz. Evren, s. 139.

¹⁰⁹² Sümer, s. 230.

Çok eski tarihli olan bu düzenleme, doktrinde ifade edildiği üzere, Türk parasından altı sıfırın atılmasıyla birlikte yeniden anlam kazansa da günümüzde enflasyonun etkisiyle değerini¹⁰⁹³ ve bu Kanun’a tabi olan kişilerin ücretlerini koruyucu özelliğini yitirmiştir.¹⁰⁹⁴ Bu nedenle D.İşK m. 32’deki sınırın, İşK m. 35’e paralel olarak oransal bir şekilde yeniden belirlenmesi gerektiği savunulmaktadır.¹⁰⁹⁵ Kanaatimizce buradaki ücretin haczi de diğer maaş ve ücretlerle birlikte, kural olarak, aynı esaslara tabi bir biçimde düzenlenmelidir.

2. Zaman Bakımından Sınırlı veya Şarta Bağlı Hacedilmezlik Hâlleri

a) Genel Olarak

İstisnai hükümler olan hacedilmezlik hâlleri, tarafların ve varsa diğer ilgililerin menfaatleri arasında makul bir denge kurulması amacıyla düzenlenir. Böyle bir menfaat dengesinin kurulması için bazen zaman bakımından sınırlı bir hacedilmezlik hükmü yeterli olabilir. Bu doğrultuda kanun koyucu, hacedilmezlikle ilgili bazı hükümlerde mal varlığı değerlerini sürekli olarak değil de belirli bir zaman geçinceye¹⁰⁹⁶ veyahut birtakım şartlar sağlanıncaya kadar haczin dışında tutmuştur. Böylece hedeflenen amaç gerçekleşene kadar ilk olarak borçlunun veya ilgililerin menfaatleri korunmuş iken, hacedilmezlik hâli belirli bir zaman dilimi veya şartların sağlanmasıyla sınırlanarak alacaklının da menfaatleri korunmaya çalışılmıştır.

Bu tür hükümlere Türk hukukunda ve bazı hukuk sistemlerinde yer verilmiştir. Örneğin, daha önce de değinildiği üzere, yetişmemiş mahsullerin hacedilmesine yalnızca belirli zaman diliminde izin verilmiştir (İİK m. 84; SchKG Art. 94; iCPC Art. 516/1; ZPO § 810/1).¹⁰⁹⁷ Ayrıca, konumuz bakımından genel kanun olan İİK’de “Özel okullar ile özel öğrenci yurt ve benzeri kurumların taşınır ve taşınmaz mallarının haczi” başlıklı m. 362/a (Ek: 9/5/2018-7141/1)’da “8/2/2007 tarihli ve 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu kapsamında faaliyet gösteren okullar ile 24/3/1950 tarihli ve 5661

¹⁰⁹³ Çopuroğlu, s. 167; Korkmaz Dağlı, s. 21.

¹⁰⁹⁴ Korkmaz Dağlı, s. 21.

¹⁰⁹⁵ Çopuroğlu, s. 167; Sümer, s. 230.

¹⁰⁹⁶ Bu sürenin geçmesiyle birlikte artık söz konusu mal varlığı değerlerinin hacze elverişli hâle geleceği hususunda bkz. Taşpınar, Hacedilmezlik, s. 304. Aynı yönde bkz. Korkmaz, Hacedilmezlik, s. 185. Yazar bu durumu “sürelî hacedilmezlik” olarak ifade etmiştir (Korkmaz, Hacedilmezlik, s. 189 vd.). Bunun “zamansal hacedilemezlik” şeklinde ifade edilmesi hususunda bkz. Anıl Köroğlu/Mikail Bora Kaplan, “Özel Okullar ile Özel Öğrenci Yurt ve Benzeri Kurumların Taşınır ve Taşınmaz Mallarının Haczi: İİK m. 362/a Hükümünün Değerlendirilmesi”, *SÜHFD*, 28/3 (2020), s. 1069.

¹⁰⁹⁷ Ayrıca bkz. yuk. I. Bölüm, III.

sayılı Yüksek Öğrenim Öğrenci Yurtları ve Aşevleri Hakkındaki Kanuna Ek Kanun kapsamında faaliyet gösteren özel öğrenci barınma hizmetleri veren yurt ve benzeri kurumların taşınır ve taşınmaz malları, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna göre yapılan takipler hariç olmak üzere içinde bulunulan eğitim ve öğretim yılı sonunda haczedilir” ifadeleriyle haczedilmezlik hâli, içinde bulunulan eğitim ve öğretim yılı ile sınırlandırılmıştır.¹⁰⁹⁸

Burada belirtmek gerekir ki, İİK m. 362/a için somut norm denetimi başvurusu neticesinde Anayasa Mahkemesi, maddenin “8/2/2007 tarihli ve 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu kapsamında faaliyet gösteren okullar... taşınır ve taşınmaz malları... içinde bulunulan eğitim ve öğretim yılı sonunda haczedilir” şeklindeki kısmını “8/2/2007 tarihli ve 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu kapsamında faaliyet gösteren okullar...” yönünden Anayasa’ya aykırı bularak iptal etmiştir. Diğer kısımlara ilişkin itiraz ise, başvuruda bulunan mahkemenin bakmakta olduğu davada uygulanma imkânı bulunmadığından, yetkisizlik nedeniyle reddedilmiştir. Anayasa Mahkemesi iptal kararında, özetle; buradaki taşınır veya taşınmaz malların eğitim faaliyetiyle ilgili olup olmadıklarına bakılmaksızın herhangi bir ayırım yapılmadan haczin dışında tutulması, bu süreçte borçlunun tasarruf yetkisinin haciz işlemiyle kısıtlanmamış olmasından dolayı alacaklının sonrasında alacağına kavuşma imkânının ortadan kalkma ihtimali ve bu bağlamda haciz yerine başka tedbirlerin de öngörülebileceği şeklindeki gerekçelerle, alacaklının mülkiyet hakkının ihlal edildiği ve menfaat dengesinin alacaklı aleyhine bozulduğu sonucuna varmıştır.¹⁰⁹⁹ Bizim de katıldığımız bu gerekçeler çerçevesinde, zaman bakımından sınırlı bazı haczedilmezlik hâlleri için daha önce de değinildiği gibi,¹¹⁰⁰ somut duruma göre haczedilmezlik yerine muhafaza altına alma ve/veya satış yasağı şeklindeki kurallar, alacaklının mülkiyet hakkı ve etkin hukuki koruma bakımından ve tarafların çatışan menfaatlerini dengeleme açısından daha yerinde olabilir.

¹⁰⁹⁸ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Korkmaz, Haczedilmezlik, s. 175 vd.; Köroğlu/Kaplan, s. 1063 vd. Burada amaç, yapılacak haciz işlemi nedeniyle eğitim-öğretim sürecinin aksamasının ve öğrencilerin olumsuz yönde etkilenmesinin önüne geçmektir [7141 sayılı Kanun ile eklenen bu hükmün gerekçesi için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d26/c072/tbmm26072094ss0556.pdf> (13.05.2023)].

¹⁰⁹⁹ AYM, 22.10.2020 T., 2019/59 E., 2020/61 K. (RG. 01.12.2020/31321). Bu karar için ayrıca bkz. yuk. I. Bölüm, II, H. Karardan önce yapılan bazı çalışmalarda da benzer eleştiriler ileri sürülmüştür. Konu hakkında bkz. Köroğlu/Kaplan, s. 1074-1080. Ayrıca, doktrinde Korkmaz’a göre, ilgili hükümdeki “... haczedilir” ifadesi, taraflar arasındaki menfaat dengesi dikkate alınarak “... muhafaza altına alınır” şeklinde yorumlanmalıdır (Korkmaz, Haczedilmezlik, s. 192).

¹¹⁰⁰ Bkz. yuk. I. Bölüm, II, H.

Çünkü haciz gerçekleşmediği sürece borçlunun tasarruf yetkisi kısıtlanmadığından, bu arada yapılacak bir tasarruf işlemi, alacaklının alacağına kavuşma imkânını ortadan kaldıracaktır. Bu nedenle aşağıda ele alınacak olan haczedilmezlik hâllerinin yerine duruma göre muhafaza altına alma ve/veya satış yasağı şeklinde tedbirlerin getirilip getirilemeyeceğinin değerlendirilmesi gerektiği kanaatindeyiz.¹¹⁰¹ Zira bazı hâllerde kişinin yapabileceği tüm tasarruflar kanunda açıkça yasaklanarak haczin uygulanmamasının doğurabileceği sakıncalar zaten önlenmiştir. Bazı hâllerde ise söz konusu zaman dilimi geçmeden haczin uygulanmasının yarardan çok zararı olabilir. Örneğin, haciz, yetişmemiş mahsullere artık gerekli özenin gösterilmemesi veya malın bedelini ödemeyerek mülkiyet hakkının sona ermesine yol açma (5543 sa. Ka. m. 21; 3385 sa. Ka. m. 1/f. 2) gibi durumlara sebep olabilir. Bu nedenle her hükmü, ilgililerin menfaatleri arasında makul bir denge gözeterek ayrıca değerlendirmekte fayda vardır.

b) Finansal Kiralama Konusu Mallar

Temelleri oldukça eskiye dayanan¹¹⁰² ve bugün için dünyada geniş kabul gören bir finansman türü ve yöntemi olan finansal kiralama (*leasing*), ihtiyaç duyulan ekonomik araçların büyük bir fona gerek kalmadan, bazı şartlar çerçevesinde edinilmesini sağlar.¹¹⁰³ Finansal Kiralama, Faktoring, Finansman ve Tasarruf Finansman Şirketleri Kanunu¹¹⁰⁴ m. 3/ç'de belirtildiği üzere, finansal kiralamanın bir finansal kiralama sözleşmesine dayanması şarttır. Bu sözleşme 6361 sa. Ka. m. 18'de şöyle tanımlanmıştır: “*Finansal kiralama sözleşmesi; kiralayanın, kiracının¹¹⁰⁵ talebi ve seçimi üzerine üçüncü bir kişiden veya bizzat kiracıdan satın aldığı veya başka suretle temin ettiği veya daha önce*

¹¹⁰¹ Benzer yönde taşınmaz üzerine en azından kaydi haciz konulmasına imkân tanınması gerektiği hususunda bkz. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 297.

¹¹⁰² Finansal kiralamanın ortaya çıkışı ve tarihi gelişimi hakkında bkz. Altop, s. 3-16; Murat Topuz, *Finansal Kiralama Sözleşmesi* (Ankara: Adalet, 2013), s. 14-19.

¹¹⁰³ Eren, F., Özel Hükümler, s. 457-459. Aynı yönde bkz. Erden Kuntalp, *Finansal Kiralama Kanununa Göre Finansal Kiralama (Leasing) Tanımı ve Hükümleri* (Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 1988), s. 3-8; Akil, Haciz, s. 372; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 249-253; Nur Bolayır, “Tarafların İflâsı veya İcra Takibine Uğramasının Finansal Kiralama Sözleşmesine Etkisi”, *Halûk Konuralp Anısına Armağan*, C. 2 (Ankara: Yetkin, 2009), s. 3-4. Finansal kiralamanın amacı ve gerek kişiler gerekse ülke ekonomisi bakımından faydaları için bkz. Topuz, M., *Finansal Kiralama*, s. 2-4, 48-62.

¹¹⁰⁴ 21.11.2012 T. ve 6361 sa. Ka. (RG. 13.12.2012/28496).

¹¹⁰⁵ 6361 sa. Ka. m. 3 uyarınca, kiralayan (kiraya veren), “*Katılım bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları ile finansal kiralama şirketlerini...*”; kiracı ise, “*Finansal kiralamayı kabul edeni...*” ifade eder. Sözleşmenin tarafları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Topuz, M., *Finansal Kiralama*, s. 217 vd.; Kuntalp, s. 36-57. Çalışmada “kiralayan” yerine, TBK’de kullanıldığı gibi “kiraya veren” tabiri kullanılacaktır.

*mülkiyetine geçirmiş bulunduğu bir malın zilyetliğini, her türlü faydayı sağlamak üzere kira bedeli karşılığında, kiracıya bırakmasını öngören sözleşmedir”.*¹¹⁰⁶

Tanımdan da anlaşılacağı üzere, finansal kiralama konusu malın sadece zilyetliği kiracıya geçmekte olup mülkiyeti kiraya verene aittir (6361 sa. Ka. m. 23/f. 1¹¹⁰⁷). Mülkiyetin kiraya verene ait olmasının bir sonucunu ortaya koyan ve konumuzla da kısmen ilgili olan hüküm 6361 sa. Ka. m. 28’dir.¹¹⁰⁸ “Kiracının iflası veya icra takibine uğraması” başlıklı bu hükmün ilgili fıkralarına göre, “(2) Kiracı aleyhine icra yoluyla takip yapılması hâlinde, icra memuru, finansal kiralama konusu malların takibin dışında tutulmasına karar verir. İcra memurunun kararına karşı yedi gün içinde itiraz edilebilir. (3) Bu itirazlar, icra mahkemesince en geç bir ay içinde karara bağlanır”. Dolayısıyla kanunda belirtilen şekilde¹¹⁰⁹ yapılan bir finansal kiralama sözleşmesinin varlığının tespit

¹¹⁰⁶ Tanım için ayrıca bkz. Topuz, M., Finansal Kiralama, s. 104-107; Kuntalp, s. 19-25; Bülent Sözer, “Leasing (Finansal Kiralama) Sözleşmelerinde Mülkiyet Unsuru”, *BATİDER*, 15/1 (1989), s. 58-61; Yavuz/Acar/Özen, s. 760-762; Akil, Haciz, s. 371-374.

¹¹⁰⁷ Aynı hükmün ikinci cümlesinde şu düzenlemeye yer verilmiştir: “Ancak taraflar sözleşmede, sözleşme süresi sonunda kiracının, malın mülkiyetini satın alma hakkını haiz olacağını kararlaştırabilir”. Bu durumda borçlunun (kiracının) bu hakkının haczedilebileceği yönünde bkz. Kuru, El Kitabı, s. 599; Altop, s. 245; Murat Dönmez, “Finansal Kiralama Konusu Malların Haczi”, *TBB Dergisi*, 21/79 (2008), s. 329.

¹¹⁰⁸ Topuz, M., Finansal Kiralama, s. 147; Bolayır, Finansal Kiralama, s. 5-6. Hükmün gerekçesine göre, “Madde ile, kira konusu malın mülkiyetinin, finansal kiralama şirketine ait olduğundan hareketle, bu malların iflas masasına girmeyeceği veya takip dışında tutulacağı hükme bağlanmıştır. Ancak alacaklıların da menfaatlerini koruyabilmek için, iflas veya icra memurunun kararına karşı itiraz hakkı tanınmıştır. Finansal kiralama işleminin özelliği gereği, itirazın süratle karara bağlanmasını sağlamak üzere, icra mahkemesince itirazların en geç bir ay içinde karara bağlanması öngörülmüş” [<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss239.pdf> (24.08.2022)].

¹¹⁰⁹ 6361 sayılı Kanun’un “Sözleşmenin şekli ve tescili” başlıklı 22. maddesi uyarınca, “(1) (Değişik cümle:18/6/2020-7247/12) Finansal kiralama sözleşmesi, yazılı veya uzaktan iletişim araçlarının kullanılması suretiyle mesafeli olarak ya da mesafeli olsun olmasın Kurulun yazılı şeklin yerine geçebileceğini belirlediği ve bir bilişim veya elektronik haberleşme cihazı üzerinden gerçekleştirilecek ve müşteri kimliğinin doğrulanmasına imkân verecek yöntemler yoluyla kurulacak şekilde düzenlenir ve buna ilişkin usul ve esaslar Kurul tarafından belirlenir. Taşınmaz mallara ilişkin sözleşmeler taşınmazın bulunduğu tapu kütüğünün şerhler hanesine, kendilerine mahsus özel sicili bulunan taşınır mallara dair sözleşmeler bu malların kayıtlı oldukları sicile tescil ve şerh olunur ve kiralayan tarafından ayrıca Birliğe bildirilir. (2) Özel bir sicile kayıtlı olmayan taşınır mallara ilişkin sözleşmeler Birlik tarafından tutulacak özel sicile tescil edilir. (3) Birlik tarafından tutulacak özel sicil herkese açıktır. Hiç kimse sicildeki bir kaydı bilmediğini ileri süremez... (5) Tescil veya şerhten sonra, üçüncü kişilerin finansal kiralama konusu mal üzerindeki aynı hak iktisapları kiralayana karşı ileri sürülemez...”. Gereğe göre, “Finansal kiralama ilişkisinde, kiracı malın zilyetliğini ve ekonomik mülkiyetini elinde bulundurmakla birlikte, malın hukukî maliki finansal kiralama şirkettir. Sistemin düzenli işleyebilmesi için bu durumun sözleşme süresi içinde bozulmaması gerekmektedir. Türk Medenî Kanununda iyiniyetli üçüncü kişilerin malik olmayan kişiden mülkiyet veya diğer sınırlı ayni hakları kazanmaları mümkün kılınmıştır. Böylece, kiracıdan malın iyiniyetle iktisabı her zaman mümkün olabilecektir. Madde ile, taşınmaz malların taşınmazın bulunduğu tapu kütüğünün beyanlar hanesine, kendilerine mahsus özel sicili bulunan taşınır malların ise, bu malların kayıtlı oldukları sicile tescil veya şerh olunacağı ve özel sicili bulunmayan taşınır malların ise uygulamada ihtiyacı karşılamayan noterde tescil sisteminden vazgeçilerek, Finansal Kiralama Şirketleri Birliğince tutulacak özel sicile

edilmesi durumunda, icra müdürü, finansal kiralama konusu malın icra takibinin dışında tutulmasına karar verir; diğer bir ifadeyle, bu malı haczedemez.¹¹¹⁰ Geçerli bir şekilde yapılan finansal kiralama sözleşmesinin ayrıca tescil veya şerh edilip edilmemesinin icra müdürünün bu kararı vermesindeki etkisi tartışmalıdır.¹¹¹¹ Öncelikle belirtmek gerekir ki, doktrindeki çoğunluk görüşüne göre, 6361 sa. Ka. m. 22'ye ve hükmün gerekçesine bakıldığında, sözleşmenin tescil veya şerh edilmesi, bu sözleşme için kurucu değil açıklayıcı nitelikte olup, burada iyi niyetli üçüncü kişilerin kiracıdan mülkiyet hakkı veya sınırlı ayni hak kazanmalarının engellenmesi amaçlanmıştır. Dolayısıyla iyi niyetli üçüncü kişilerin bu kazanımları saklı kalmak üzere, tescil veya şerh olmadan da sözleşme, taraflar arasında geçerli ve bağlayıcıdır.¹¹¹² Bu doğrultuda, üçüncü kişilerin menfaatlerinin etkilendiği 6361 sa. Ka. m. 28'deki takibin dışında tutma hâli ve aşağıda ele alınacak zaman bakımından sınırlı haczedilmezlik hâlinde (6361 sa. Ka. m. 29) sözleşmenin tescil veya şerh edilmiş olması gerektiği haklı olarak savunulmaktadır. Böylece icra müdürünün kısa sürede karar vermesi sağlanarak olası hak kayıplarının ve uygulamada doğabilecek çeşitli sorunların önüne geçilmiş olacaktır.¹¹¹³ Kanunda yapılan değişiklikle birlikte sözleşmenin yapılmasında sağlanan kolaylık karşısında, alacaklıların menfaatlerini ilgilendiren bu durumlarda tescil veya şerhin aranması menfaat dengesini

tescil edileceği hüküm altına alınmıştır. Finansal Kiralama Şirketleri Birliğince tutulacak özel sicilin herkese açık olduğu ve hiç kimsenin sicildeki bir kaydı bilmediğini ileri süremeyeceği hüküm altına alınarak iyiniyetli üçüncü kişilerin malik olmayan kişiden mülkiyet veya diğer sınırlı ayni hakları kazanmalarının engellenmesi hedeflenmiştir". Burada şerhin hak kazanımlarının üzerindeki etkisinde sadece kiraya verenin esas alınması doktrinde eleştirilmiştir (Kuntalp, s. 60-61).

¹¹¹⁰ Kuru, El Kitabı, s. 597-598; Muşul, Haciz, s. 437-438; Dönmez, Finansal Kiralama, s. 317-318, 322; Akil, Haciz, s. 374. Bu konuda bir Yargıtay kararına göre, "3226 sayılı Finansal Kiralama Kanununun 19/2. maddesinde; kiracı aleyhine icra yoluyla takip yapılması halinde icra müdürünün finansal kiralama konusu malların takibin dışında tutulmasına karar vereceği, 13. maddesinde ise; kiracının sözleşme süresince finansal kiralama konusu malın zilyedi olup, sözleşmenin amacına uygun olarak her türlü faydayı elde etmek hakkına sahip bulunduğu kabul edilmiştir. Bu maddelerde açıkça ifade edildiği gibi, kiracının borcundan dolayı finansal kiralama konusu malın haczedilmesi mümkün değildir. Takip konusu alacağın o malın kira bedelinden doğmuş olması fark etmez. Sözleşme süresince mal kiracının zilyetliğinde olup, sözleşmenin amacına uygun olarak faydalanma hakkına sahiptir..." [12. HD, 15.11.1994 T., 13181 E., 14330 K. (KİBB, 16.05.2023)]. Belirtmek gerekir ki, bu sözleşme, haciz tarihinden önce yapılmış olmalı; aksi takdirde, söz konusu mal haczedilebilir (Kuru, El Kitabı, s. 598, dn. 8).

¹¹¹¹ Dönmez, Finansal Kiralama, s. 310 vd.

¹¹¹² Kuntalp, s. 60-61; Altop, s. 95-96; Topuz, M., Finansal Kiralama, s. 260, dn. 625; Dönmez, Finansal Kiralama, s. 314; Sözer, B., Finansal Kiralama, s. 78. Buna karşılık, tescilin kurucu bir fonksiyona sahip olduğu yönünde bkz. Yavuz/Acar/Özen, s. 779, 802.

¹¹¹³ Altop, s. 229-230, 241, 246, 250; Kudret Aslan, *Hacizde İstihkak Davası* (Ankara: Turhan, 2005), s. 208-2011, 216-217; Topuz, M., Finansal Kiralama, s. 266, 457; Tercan, İflâs, s. 281-285; Bolayır, Finansal Kiralama, s. 6 vd. Tescil veya şerhin olmadığı durumlarda da söz konusu haczedilmezlik hâlinin uygulanacağı yönünde karşıt görüş için bkz. Sözer, B., Finansal Kiralama, s. 88, dn. 16; Dönmez, Finansal Kiralama, s. 317.

sağlama açısından yerinde olur.¹¹¹⁴ Ayrıca, önceden hangi malların haczedilip haczedilemeyeceğini ve sözleşme süresinin ne zaman biteceğini bilmek hukuki güvenlik ve takip ekonomisi ilkeleri bakımından da önemlidir.¹¹¹⁵

Kanunda belirtildiği şekilde yapılmış ve tescil veya şerh edilmiş bir finansal kiralama sözleşmesinin varlığına rağmen, icra müdürünün malı haczetmesi söz konusu olabilir.¹¹¹⁶ Bu durumda menfaati olan ilgililer, kanunda da düzenlendiği gibi yedi gün içinde “itiraz” edebilirler. 6361 sa. Ka. m. 28’de “itiraz” terimi kullanılmış olsa da katıldığımız görüşe göre, burada kastedilen İİK m. 16’da düzenlenen ve icra müdürünün işlemlerine karşı başvurulmuş “şikâyet” yoludur.¹¹¹⁷

Görüldüğü üzere yukarıdaki durum, çalışmada ele alınan haczedilmezlik hâllerinden farklıdır.¹¹¹⁸ Haczedilmezlikte esas olarak, borçlunun sahip olduğu bazı mal

¹¹¹⁴ Benzer yönde bkz. ve karşı. Altop, s. 246.

¹¹¹⁵ Nitekim, finansal kiralama konusu malların takibin dışında tutulmasıyla ilgili bir Yargıtay kararında, sözleşmenin tescil edilmemiş olması durumunda kiralama keyfiyetinin üçüncü kişilerin haklarını etkilemeyeceği; sözleşmenin şekli, tescili ve malların takibin dışında tutulması hakkındaki hükümlerin kamu düzeninden olduğu ve bu hususların re’sen araştırılarak karar verilmesi gerektiği ifade edilmiştir [HGK, 22.10.2008 T., 535 E., 586 K. (Lexpera, 24.05.2023)]. Benzer yönde kararlar için bkz. Y. 12. HD, 30.10.2013 T., 22587 E., 33554 K.; Y. 12. HD, 10.09.2012 T., 7838 E., 25613 K. [(Lexpera, 24.05.2023)]; Dönmez, Finansal Kiralama, s. 315-317.

¹¹¹⁶ Bu hâlde, çekişmeli mal olarak bunun en son haczedilmesi gerekir (İİK m. 85/f. 2). Ancak başvuru üzerine icra mahkemesi, öncelikle ortada haciz tarihinden evvel yapılmış geçerli bir finansal kiralama sözleşmesinin olup olmadığını inceleyecek, eğer varsa icra müdürünün haciz işleminin iptaline karar verecektir (Kuru, El Kitabı, s. 598). Bu durumda artık diğer iddiaların değerlendirilmesine gerek kalmayacaktır. Fakat söz konusu şikâyet talebinin reddine karar verilmesi durumunda, ilgililerin, hacizle alakalı diğer kuralların ihlal edildiği yönündeki iddiaları ve en önemlisi kiraya verenin istihkak davası açması gündeme gelecektir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Aslan, İstihkak, s. 210-212. Doktrindeki bir görüş, burada Kuru’nun aksine [zira Kuru’ya göre, daha çabuk, basit ve ucuz bir yol olan şikâyetle başvurma hakkı olan kiraya verenin aynı iddia ile istihkak davası açmakta hukuki yararı bulunmamaktadır (Kuru, El Kitabı, s. 598)] kiraya verenin şikâyet yoluna başvurmadan veya şikâyetle beraber istihkak davası açmasında bir engel bulunmadığını savunmaktadır (Aslan, İstihkak, s. 211-212; Dönmez, Finansal Kiralama, s. 320-321). Benzer yönde bkz. Talih Uyar/Alper Uyar/Cüneyt Uyar, *İcra Hukukunda İstihkak Davaları* (Ankara: Bilge Yayınevi, 2018), s. 32-33. Ayrıca bkz. aşa. III. Bölüm, II, A, 5, b, (3), (b).

¹¹¹⁷ Kuru, El Kitabı, s. 597-599; Altop, s. 230; Aslan, İstihkak, s. 210; Muşul, Haciz, s. 438; Aydın, M., Haciz, s. 42; Bolayır, Finansal Kiralama, s. 8-10, 17; Dönmez, Finansal Kiralama, s. 320; Tercan, İflâs, s. 282. Yargıtay kararlarında da şikâyet kavramı kullanılmaktadır (bkz. Dönmez, Finansal Kiralama, s. 321, dn. 33). Burada itiraz ifadesini kullanmaya devam eden Kuntalp, istihkak prosedürünün, 6361 sayılı Kanun’da finansal kiralama şirketi lehine önemli ölçüde değiştirildiğini savunmaktadır (Kuntalp, s. 73-74). Üstündağ’a göre ise, burada istihkak davası açısından özel hükümler düzenlenmiştir (Üstündağ, İcra, s. 209). Benzer görüşü savunan Taşpınar’a göre, istihkak bakımından geçerli olan normal süreç burada değiştirilmiş ve söz konusu malların haczedilemeyeceği kabul edilerek, istihkak iddiasında bulunulmamasının doğurabileceği sakıncalar giderilmiştir (Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 255-256). Konuyla ilgili eleştiri ve değerlendirmeler hakkında ayrıntılı olarak bkz. Aslan, İstihkak, s. 208-216.

¹¹¹⁸ Yargıtayın bir kararında (12. HD, 13.11.2015 T., 13055 E., 28032 K.) bu konuda “haczedilmezlik şikâyeti” ifadesi kullanılmışsa da bunun hatalı olduğu kanaatindeyiz. Nitekim başka bir kararında (12. HD, 22.01.2015 T., 2014/32820 E., 2015/1521 K.) ise şu ifadelerle yer verilmiştir: “Yasada öngörülen

varlığı değerleri, çeşitli amaçlarla haczin dışında tutulmuştur. Buradaki temel düşünce ise aslında başkasına ait olup, yapılan finansal kiralama sözleşmesi neticesinde kişinin (kiracının) zilyetliğine geçirilen bir malın, bu kişiye karşı icra takibi yapıldığında, söz konusu sözleşmenin önemine binaen genel kuralın dışına çıkılarak daha kolay bir şekilde korunmasıdır. Başka bir deyişle, kanun koyucu normalde, borçlunun zilyetliğinde bulunan ve başkasına ait olduğu iddia edilen malların en son dahi olsa haczedilmesini (İİK m. 85/f. 2) emretmiş¹¹¹⁹ ve bununla ilgili olarak istihkak prosedürünün işletilmesi için bazı düzenlemeler (İİK m. 96-99) yapmıştır. Fakat finansal kiralama konusu yapılan ve dolayısıyla yürütülen takip bakımından üçüncü kişi konumundaki kiraya verene ait olduğu belirtilen malların ise herhangi bir istihkak sürecine gerek kalmadan¹¹²⁰ en başta haczin dışında tutulmasını, bu işleme karşı koymak isteyen kişilerin ise şikâyet (kanuna göre “itiraz”) yoluna başvurmalarını öngörmüştür.¹¹²¹ Belirtmek gerekir ki, bu hükümde ve aşağıda ele alınacak haczedilmezlik hâlinde, bu finansman türüyle ilgilenenlerin menfaatleri etkin bir şekilde güvence altına alınmaya çalışılarak, kendilerinin teşvik edildiği ve böylece esasında ülke ekonomisinin gelişimine katkı sağlandığı söylenebilir.¹¹²²

Burada konumuzla doğrudan ilgili olan husus, finansal kiralama konusu malın kiraya verenin alacaklıları tarafından haczedilip haczedilemeyeceğidir. Zira daha önce de ifade edildiği üzere, bu malın sadece zilyetliği kiracıya devredilmekte olup, mülkiyeti kiraya verende kalmaktadır. Dolayısıyla kiraya verenin alacaklılarının, borçlularının mülkiyetinde olan bu malın haczini istemeleri söz konusu olabilir.¹¹²³ Böyle bir ihtimale

bu düzenleme ile haczedilmezlik ve istihkak prosedüründen ayrı finansal kiralama konusu malların, haciz veya iflas dışında (takip dışında) bırakılacağı kuralı getirilmiştir...” [kararlar için bkz. KİBB (26.08.2022)]. Aynı yönde başka karar için bkz. Y. 12. HD, 20.06.2013 T., 15541 E., 23273 K. [Lexpera (29.08.2022)]; Aydın, M., Haciz, s. 42.

¹¹¹⁹ İcra müdürünün kural olarak, istihkak iddiasında bulunulmuş olsa bile malı haczetmekle yükümlü olduğu; maddi hukuk bakımından malın borçluya ait olup olmadığını araştırma yetkisinin bulunmadığı yönünde bkz. Aslan, İstihkak, s. 42-43, 248-250.

¹¹²⁰ Söz konusu malın icra takibinin dışında tutulmasına karar verilmesi durumunda, kiraya verenin istihkak davası açma gereği ve zorunluluğunun ortadan kalktığı belirtilmiştir (Aslan, İstihkak, s. 210, dn. 547). Öte yandan, *Altop*’un da ifade ettiği üzere, sicile tescil edilmemiş finansal kiralama sözleşmesinin olması durumunda, kiracının alacaklılarının finansal kiralama konusu malın haczini talep etmeleri halinde, İİK m. 96 uyarınca istihkak sürecinin yürütülmesi gerekir (Altop, s. 241-242).

¹¹²¹ Benzer doğrultudaki bir görüş için bkz. ve karşı. Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 255-256.

¹¹²² Aynı yönde bkz. Topuz, M., Finansal Kiralama, s. 456-457. Ayrıca benzer yönde bkz. ve karşı. Kuntalp, s. 62.

¹¹²³ Aslan, İstihkak, s. 216.

karşılık olarak kanun koyucu, özellikle kiracının menfaatlerini korumak¹¹²⁴ için 6361 sayılı Kanun'un "Kiralayanın iflası veya icra takibine uğraması" başlıklı 29. maddesinde, kiralayan aleyhine icra yoluyla takip yapılması durumunda finansal kiralama konusu malların sözleşme süresi içinde haczedilemeyeceği belirtilmiştir. Buna göre, kiraya verenin haczi kabil başka bir mal varlığı olmasa bile sözleşme süresi boyunca finansal kiralama konusu mallar haczedilemez.¹¹²⁵ Aksi takdirde, takibin tarafı olmayan, fakat yapılan işlemle menfaati ihlal edilen kiracı da İİK m. 16/f. 1 çerçevesinde şikâyet yoluna başvurabilir.¹¹²⁶

Buradaki haczedilmezlik hâli, finansal kiralama sözleşmesinin süresi ile sınırlı olduğu için, bu durum doğal olarak sözleşmenin sona ermesiyle (6361 sa. Ka. m. 30) birlikte ortadan kalkacaktır.¹¹²⁷ Kanun koyucu hem kiracının hem de kiraya verenin alacaklılarının menfaatlerini korumak için belirli bir süreyle sınırlı haczedilmezlik hükmü düzenlemiştir. Fakat bu durumda yukarıda da bahsedilen gerekçelerden dolayı, haczedilmezlik yerine, her iki tarafın da menfaatlerini koruyabilecek ve ayrıca kiraya verenin alacaklılarının menfaatlerine ve bu bağlamda özellikle mülkiyet hakkının sınırlandırılması bakımından oranlılık ve gereklilik ilkelerine daha uygun olan muhafaza

¹¹²⁴ Topuz, M., Finansal Kiralama, s. 147, 372. Nitekim madde gerekçesine göre, "Madde ile, finansal kiralama şirketinin iflası veya icra takibine uğraması halinde, kiracının ekonomik mülkiyete dayalı menfaatlerini koruyabilmek amacıyla finansal kiralama şirketinin iflasına rağmen sözleşmenin süresi sonuna kadar devam edeceği kabul edilmiştir. Ayrıca, kiralayanın borcundan dolayı bu süre zarfında finansal kiralamaya konu malın haczedilemeyeceği öngörülmüştür" [<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss239.pdf> (26.08.2022)].

¹¹²⁵ Bu durumda, kiraya verenin alacaklıları, kiraya verenin, kiracıdan olan ve henüz ödenmeyen finansal kiralama bedeli alacağı üzerine haciz koydurabilirler (Kuru, El Kitabı, s. 600; Altop, s. 250-251; Dönmez, Finansal Kiralama, s. 331; Akil, Haciz, s. 375; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 252; Bolayır, Finansal Kiralama, s. 29).

¹¹²⁶ Aslan, İstihkak, s. 217; Uyar/Uyar/Uyar, İstihkak, s. 33; Dönmez, Finansal Kiralama, s. 321, 331; Altop, s. 250, dn. 381; Bolayır, Finansal Kiralama, s. 29. Konu hakkında ayrıca bkz. aşağı. III. Bölüm, II, A, 2.

¹¹²⁷ Aynı yönde bkz. Kuru, El Kitabı, s. 599-600; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 254; Akil, Haciz, s. 376. Bu konuda bir kararda, "Haciz tarihi olan 27.11.2012 tarihinde, finansal kiralama sözleşmesinin süresinin sona erdiği ve tapu kaydından taşınmazın borçlu adına kayıtlı olduğu anlaşıldığından taşınmazın haczedilmesinde bir usulsüzlük bulunmamaktadır. O halde mahkemece, şikâyetin reddine karar verilmesi gerekirken kabulü yönünde hüküm tesisi isabetsiz..." ifadelerine yer verilmiştir [Y. 12. HD, 26.11.2018 T., 10366 E., 12136 K. (Lexpera, 29.08.2022)]. Yargıtayın başka bir kararına göre, "... finansal kiralama konusu bir malın kiralayanın İcra takibine uğraması halinde finansal kiralama konusu mallar sözleşme süresi içerisinde haczedilemez. Bu işlem bir istihkak iddiası olmayıp, 3226 Sayılı Kanunun 20/2. maddesi uyarınca finansal kiralama konusu mala getirilen bir mükellefiyettir... Mahkemece yapılan şikâyet üzerine 3226 Sayılı Kanunun 8/1. maddesi koşullarında bir finansal kiralama sözleşmesi olup olmadığı araştırılarak yapılacak inceleme sonucunda oluşacak sonuca göre bir karar vermek gerekir..." [12. HD, 10.07.2006 T., 12361 E., 15162 K. (KİBB, 15.05.2023)].

altına alma ve/veya satış yasağı¹¹²⁸ şeklindeki tedbirlerin düzenlenmesinin isabetli olacağı kanaatindeyiz.¹¹²⁹ Aksi takdirde, örneğin, mal varlığının çoğu finansal kiralama sözleşmelerine konu olan finansal kiralama şirketlerinin mallarının neredeyse hiç haczedilememesi ve ayrıca kiraya verenin sözleşme süresi boyunca geçerli olan bu haczedilmezlik hâlini kötüye kullanıp, alacaklılarından mal kaçırmak amacıyla çeşitli tasarruflarda bulunması gibi durumlar söz konusu olabilir. Bu nedenle, sözleşme süresince en azından haciz yapma imkânı sağlanarak, başkasına karşı borçlu durumunda bulunan kiraya verenin ilgili mallar üzerindeki tasarruf yetkisi kısıtlanmalıdır.

Sunmuş olduğumuz öneride finansal kiralama konusu malların, sözleşme süresi boyunca kiracının elinden alınması ve satışının yapılması söz konusu olmayacağından, haciz işleminin gerçekleştirilmesinin, kiracı bakımından olumsuz bir durum ortaya çıkarmayacağı kanaatindeyiz. Bununla birlikte, kiracıya sözleşme süresi sonunda malın mülkiyetini satın alma hakkının¹¹³⁰ tanınmış olması ihtimalinin de bu sözleşmenin önemi göz önünde bulundurularak ve ilgililerin menfaatleri arasında makul bir denge kurularak dikkate alınması gerekir. Buna göre, kanaatimizce yapılacak düzenleme ile her halükârda söz konusu mal haczedilebilmeli; ancak başka bir işlem yapmak için, haciz tarihinden önce geçerli bir şekilde yapılan finansal kiralama sözleşmesinin süresinin bitmesi ve ayrıca bu sözleşmede kiracıya satın alma hakkı tanınmış ve tescil veya şerh koşulu yerine

¹¹²⁸ Hükmü mevcut hâliyle dahi yorumlayan bir görüşe göre, finansal kiralama konusu mallar haczedilir, fakat paraya çevreilemez (Sözer, B., Finansal Kiralama, s. 89-90). Olması gereken hukuk açısından bu görüşü yerinde bulsak da mevcut durum bakımından katıldığımız görüşe göre, kanunda açıkça düzenlenen bir haczedilmezlik hâli bulunduğundan, söz konusu malların haczi mümkün değildir (Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 254).

¹¹²⁹ Konu hakkında bkz. yuk. I. Bölüm, II, H. Bu ilkeler çerçevesinde açıklandığı üzere, ulaşılmak istenen amacı gerçekleştirmeye elverişli olan bu tedbirler, alacaklının mülkiyet hakkını daha az sınırlayacaktır. Mevcut durumun, kiraya verenin alacaklıları bakımından büyük bir sakınca teşkil ettiği hususunda ayrıca bkz. Sözer, B., Finansal Kiralama, s. 89.

¹¹³⁰ Buradaki satın alma hakkının niteliği itibarıyla alım hakkı (iştirâ) niteliğinde olduğu yönünde bkz. Altop, s. 55; Topuz, M., Finansal Kiralama, s. 467-468; Yavuz/Acar/Özen, s. 777. Aksi görüş ve konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Sözer, B., Finansal Kiralama, s. 102-111.

getirilmişse (bkz. ve karş. TMK m. 1009; 6361 sa. Ka. m. 22),¹¹³¹, ¹¹³² hakkın kullanılması beklenmelidir.¹¹³³ Bu hak kullanılırsa bedelin icra dairesine ödenmesi sağlanmalı;¹¹³⁴ bu şartlarda bir satın alma hakkı yoksa veya var olan hak kullanılmazsa hacizli mal paraya çevrilmelidir.

c) Ödeme Kaydedici Cihazlar

Katma Değer Vergisi Mükelleflerinin Ödeme Kaydedici Cihazları Kullanmaları Mecburiyeti Hakkında Kanun¹¹³⁵ m. 1'e göre, "*Satışı yapılan malları aynen veya*

¹¹³¹ Alım hakkının, malın mülkiyetini sonradan kazanan kişilere karşı ileri sürülebilmesi için tapuya şerh verilmesi gerekir. Yoksa bu hak, yalnızca alım hakkını tanıyana ve onun külli haleflerine karşı ileri sürülebilir (Altop, s. 58). Doktrindeki bir görüşe göre, TMK çerçevesinde, şerhle birlikte üçüncü kişilerin aynı hak kazanımları kiracıya karşı da ileri sürülemez (Kuntalp, s. 60-61). Bir görüşe göre, finansal kiralama sözleşmesi, şerhle birlikte eşyaya bağlı borç hâline gelir ve bu sözleşmeden doğan hak, yeni malike karşı da ileri sürülebilir (Topuz, M., Finansal Kiralama, s. 264). Tapuya şerh edilen kira sözleşmesinin ya da şerhle güçlendirilmiş alacak hakkının eşyaya bağlı borç niteliğine dönüştüğü ve bu mal üzerinde sonradan hak kazanan kişilere karşı ileri sürülebildiği hususunda bkz. ve karş. Eren, F., Özel Hükümler, s. 202, 349. Taşınmaz satış vaadi sözleşmesi bakımından benzer yönde bkz. ve karş. Ahmet Cahit İyilikli, "Şerhedilmiş Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesinin Vaat Borçlusunun Cüz'i Halef ve Alacaklıları ile Taşınmaz Üzerindeki Diğer Takyidatlara Etkisi", *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18/2 (2021), s. 967 vd.

¹¹³² Benzer olarak örneğin, taşınmaz satış vaadi sözleşmesiyle ilgili bir görüşe göre, sözleşmenin şerh edilmesi, doğrudan takibi durdurma özelliğini haiz değilse de şerhin etkisiyle beraber, ilgili kişinin hakkı, takip sürecinde ve sonrasında da korunmaktadır (İyilikli, s. 987-989, 998-1000). Bu konuda bir Yargıtay kararında şu ifadeler yer verilmiştir: "*Taşınmaz satış vaadi sözleşmesi kural olarak şahsi hak doğuran bir sözleşme olmakla birlikte, Tapu Kanunu'nun 26 ncı ve Türk Medeni Kanunu'nun 1009 uncu maddesi uyarınca tapu kaydına işlenmekle aynı etkinlik ve aleniyet kazanır. Tapu Kanunu'nun 26 ncı maddesine göre bu hak 5 yıl süreyle üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilir. Fakat bu ileri sürme yetkisi önleyici nitelikte değildir; bir diğer ifade ile taşınmaz satış vaadi alacaklısı taşınmazın rızaen temliki, satışı, bağışlanması veya üzerine ipotek konulması ya da taşınmazın haczedilmesini engelleyemez. Taşınmazın icra dairesince satışı sırasında da bu şerh tapu kaydında ve dolayısıyla mükellefiyetler listesinde bulunacağından, satış vaadi alacaklısının hakkını yeni malike karşı ileri sürmesi de mümkün olacaktır*" (HGK, 01.04.2015 T., 2013/1693 E., 2015/1135 K.). Başka bir karara göre, "... satış vaadi şerhinden sonra konulan haciz lehine şerh konulan kişiye karşı ileri sürülemeyeceğinden ve şerh sonrası 5 yıllık süre içerisinde taşınmaz lehine satış vaadi şerhi verilen şikayetçiye devredildiğinden adı geçenin icra mahkemesine başvurarak haczin kaldırılmasını istemesi mümkündür..." [Y. 12. HD, 09.02.2016 T., 2015/27944 E., 2016/3174 K. (Legalbank, 20.05.2023)]. Görüldüğü üzere, bu sözleşmenin başkalarına karşı ileri sürülebilmesi için, önceden şerh edilmiş ve belirtilen süre içinde çeşitli işlemlerin yapılmış olması gerekir. Bu konuda şerhin hacze etkisi bakımından açıklamalar ve Yargıtay kararları için bkz. İyilikli, s. 974 vd.

¹¹³³ Sözleşme süre kararlaştırılmamışsa bu hakkın derhâl kullanılması gerektiği yönünde bkz. Altop, s. 57. Hakkın derhâl kullanılması gerektiği yönünde bkz. Yavuz/Acar/Özen, s. 796; Topuz, M., Finansal Kiralama, s. 472.

¹¹³⁴ Zaten şu anki durumda dahi böyle bir hakkın tanındığı hâllerde, kira sözleşmesinin sonunda etkili olmak üzere malın haczedilebileceği savunulmuştur (Yavuz/Acar/Özen, s. 797, dn. 128; Akil, Haciz, s. 375; Bolayır, Finansal Kiralama, s. 20-21). Mevcut hükümler çerçevesinde ileri sürülen bir görüşe göre, kiracıya sözleşme sonunda belirli bir bedel ödeyerek finansal kiralama konusu malı satın alma hakkı tanınmışsa kiraya verenin alacaklıları, kiracıya haciz ihbarnamesi gönderilmek suretiyle bedelin icra dairesine ödemesini talep edebilirler (Akil, Haciz, s. 377; Bolayır, Finansal Kiralama, s. 21). Ayrıca, borçlunun üçüncü kişilerdeki mallarının hacziyle ilgili olarak bkz. ve karş. İİK m. 89.

¹¹³⁵ 06.12.1984 T. ve 3100 sa. Ka. (RG. 15.12.1984/18606).

işlendikten sonra satışını yapanlar dışındaki kimselere satan veya aynı kimselere hizmet veren birinci ve ikinci sınıf tüccarlar, bu Kanuna göre ödeme kaydedici cihaz kullanmak mecburiyetindedirler”.¹¹³⁶ Bu cihazlar, “... ilgilinin Gelir veya Kurumlar Vergisi mükellefiyeti sona ermedikçe haczedilemez” (3100 sa. Ka. m. 9/f. 3). Böylece kamu alacağının tayinine esas olan bilgileri güvenli bir şekilde kayıt altına alan ve kanuni bir yükümlülük gereği kullanılan ödeme kaydedici cihazlar, isabetli bir şekilde haczin dışında tutulmuştur.¹¹³⁷ Buradaki haczedilmezlik, zaman bakımından sınırlı olup vergi mükellefiyeti devam ettiği sürece geçerlidir.¹¹³⁸

d) İskân Kanunu Kapsamında Verilen Taşınmazlar

İskân Kanunu’nun¹¹³⁹ amacı m. 1’de “... göçmenlerin, göçebelerin, yerleri kamulaştırılanlar ile millî güvenlik nedeniyle yapılacak iskân çalışmalarını, köylerde fiziksel yerleşimin düzenlenmesine ilişkin uygulamaya esas şartları ve alınacak tedbirleri, iskân edilenlerin hak ve yükümlülüklerini düzenlemek...” şeklinde belirtilmiştir. İskânlarını sağlamak amacıyla ilgililer, kanunda belirtilen şekilde borçlandırılarak (5543 sa. Ka. m. 27) kendilerine taşınmaz mal verilir. Bu taşınmazlarla ilgili olarak 5543 sa. Ka. m. 21/f. 1 uyarınca “... verilen taşınmaz mallar, temlik tarihinden itibaren borcun tamamı ödenmeden önce hiçbir suretle satılamaz, bağışlanamaz, rehin edilemez, tapu kütüğüne satış vaadi şerhi konulamaz ve haczolunamaz. Bu taşınmazların tapu kütüklerinin beyanlar hanesine bu yönde belirtme yapılır. Ancak, temlik tarihinden itibaren beşinci yılın sonunda başlamak üzere, borçlandırma bedelinin tamamını ödeyenlerin tapu kaydına yapılan belirtme kaldırılır”.¹¹⁴⁰

¹¹³⁶ Bu cihazlar 3100 sa. Ka. m. 2/f. 1 uyarınca, “... bu Kanunla ve Maliye ve Gümrük Bakanlığınca belirlenen şartları taşıyan elektronik yazar kasalar, yazıcı tertibatı bulunan elektronik teraziler veya elektronik terminaller gibi cihazlardır”. Mükelleflerin bu yükümlülüğü hakkında bkz. Bilici, s. 83-85.

¹¹³⁷ Hükümün gerekçesi hakkında bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d18/c015/tbmm18015015ss0080.pdf> (04.09.2022). İlgili mükelleflerin faaliyetlerinin belgelendirilmesini amaçlayan bu cihazların haczinin yasaklanmasındaki gerekçelerden birinin, bu cihazlardan kurtulmak isteyen kişilerin bunları muvazaalı bir şekilde haczettirmeleri olduğu yönünde bkz. <https://vergiraporu.com.tr/ReadArticle.aspx?Id=63bc1575-1ddc-4810-a2ac-21dfbc1072b2> (05.09.2022).

¹¹³⁸ Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 259.

¹¹³⁹ 19.09.2006 T. ve 5543 sa. Ka. (RG. 26.09.2006/26301).

¹¹⁴⁰ Hükümle ilgili Plan ve Bütçe Komisyonu Raporundaki ifade, “Kamunun yararına olmak üzere İskân Kanununa göre takyit kısıtlamalarının borcun tamamının ödenmiş olması şartına bağlanmasını ve beş yıllık ödemesiz sürenin sonunda borcun tamamını defaten ödeyenlerin takyit kısıtlamalarının kaldırılmasını teminen...” şeklindedir [<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss557.pdf> (07.09.2022)]. Konu hakkında İskân Kanunu Uygulama Yönetmeliği (RG. 02.12.2007/26718) m. 18/f. 1’e göre ise “Kanuna göre verilen taşınmazlar, Kanunun 21 inci maddesi gereğince temlik tarihinden

Görüldüğü üzere, burada borcun teminatı¹¹⁴¹ niteliğinde olan söz konusu taşınmazlar için çeşitli kısıtlamaların yanında, zaman bakımından sınırlı ve şarta bağlı bir haczedilmezlik hâli de düzenlenmiştir.¹¹⁴² Buna göre, taşınmazların haczedilebilmesi için borcun tamamının ödenmiş ve beş yıllık sürenin geçmiş olması gerekir. Kanun koyucu, söz konusu taşınmazların, en azından belirli bir zamana kadar, amaçları doğrultusunda kullanılmasını sağlamak, ticari bir mal gibi alınıp satılmasını ve iskân edilenlerin elinden çıkmasını önlemek için bu düzenlemeyi yapmıştır.¹¹⁴³

Belirtmek gerekir ki, burada ve benzer şekilde bir sonraki başlıkta kısıtlamaların tapu kütüğüne kaydedilmesinden bahsedilmişse de söz konusu taşınmazların belirtilen zamana kadar haczedilmezliği, bu kayda bağlı değildir. Zira, “Taşınmaz mülkiyetinin kısıtlamaları” başlıklı TMK m. 731/f. 1 uyarınca “*Taşınmaz mülkiyetinin kanundan doğan kısıtlamaları, tapu siciline tescil edilmeksizin etkili olur*”.¹¹⁴⁴ Konuyla ilgili olarak İskân Kanunu’ndaki düzenlemeye ilişkin bir görüşe göre, buradaki tapuya kayıt işlemi, kamu yararıyla öngörülen bir kısıtlamayı açıklayıcı niteliktedir.¹¹⁴⁵ Katıldığımız bu görüş çerçevesinde değerlendirmek gerekirse, haciz talebi üzerine icra memuru, bu konuda tapu kütüğünde kayıt olup olmadığına bakmaksızın, hükümdeki diğer şartlar çerçevesinde taşınmazın haczinin caiz olup olmadığını değerlendirir ve talebin kabulüne veya reddine karar verir.

itibaren (Değişik ibare: RG-16/9/2022-31955) beş yıl süreyle satılamaz, bağışlanamaz, terhin edilemez, bunlar için tapu kütüğüne satış vaadi şerhi konulamaz ve bu mallar haczolunamaz. Tapu kütüğüne bu hususlarda kayıt düşülür”.

¹¹⁴¹ Nitekim 5543 sa. Ka. m. 27/f. 6’ya göre, “Bu Kanun hükümlerine göre borçlandırma suretiyle yapılan iskân yardımlarının tamamı için, verilecek taşınmaz mallarda Hazine lehine birinci derecede ve birinci sırada ipotek tesis edilir”.

¹¹⁴² Burada temlik tarihi ile borcun tamamının ödeneceği tarih arasındaki dönem için düzenlenen süreli bir haczedilmezlik hâli vardır (Korkmaz, Haczedilmezlik, s. 191).

¹¹⁴³ Benzer açıklamalar için bkz. Murat Doğan, *Tapu Sicilinde Tasarruf Yetkisi Kısıtlamasının Şerhi* (Ankara: Seçkin, 2004), s. 125.

¹¹⁴⁴ Nitekim, benzer bir konuyla ilgili olarak Yargıtayın 30.11.1990 T., 2 E., 6 K. sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı’nda, “... şerhin tapuya işlenmemesi MK.nun 657/1. maddesinin açık hükmü karşısında geçerliliğine etki etmez. Zira buradaki şerh kurucu değil, açıklayıcı niteliktedir... MK.nun 657. maddesinde genel olarak kanundan doğan sınırlandırmalara uygulanacak hükümler düzenlenmiştir. Maddenin 1. cümlesi; “Mülkiyetin kanuni takyitleri tapu sicilinde kayda hacet olmaksızın muteber olur” şeklindedir. Kanundan doğan sınırlandırmaların sonuç doğurması tescile bağlı değildir. Kanunu herkesin bilmesi asıl olduğuna göre sınırlamanın tescilden önce hukuki sonuç doğurması doğaldır...” ifadelerine yer verilmiştir [KİBB (10.06.2023)]. Ayrıca taşınmaz mülkiyetinin kısıtlamaları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 545 vd.; Sirmen, s. 398 vd.

¹¹⁴⁵ Doğan, M., Şerh, s. 125. Tapu kütüğüne yapılacak kayıtlar ve bunların hükmü konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 197 vd.; Sirmen, s. 169 vd.

e) Küçük Sanayi Bölgeleri İçinde Devlet Tarafından İnşa Edilmiş Örnek Sanayi Sitesi İş Yerleri

Küçük Sanayi Bölgeleri İçinde Devletçe İnşa Edilmiş Örnek Sanayi Sitesi İş Yerlerinin Mülkiyetinin Devredilmesi Hakkında Kanun¹¹⁴⁶ m. 1/f. 1 uyarınca, “*Küçük Sanayi Bölgeleri içerisinde Hazineye ait arsa veya arazi üzerinde Devletçe inşa edilen örnek sanayi siteleri işyerlerinin mülkiyeti, talepleri halinde, bu yerleri en az 5 yıl süre ile kiracı olarak tahsisde belirtilen yatırımlarını gerçekleştiren ve üretimi yapmakta olan küçük sanayicilere, rayiç bedel üzerinden tercihan devredilir*”. Buradaki iş yerleri hakkında, bunların amacı doğrultusunda kullanılmasını sağlamak için¹¹⁴⁷ şu hüküm öngörülmüştür: “(1) Devredilecek taşınmaz mallar, hak sahibi küçük sanayici adına, bu Kanunun 1 inci ve 3 üncü maddelerinde yer alan şartlarda şerh verilerek tapuda adlarına tescil edilir. Ayrıca bu taşınmaz mallar on yıl süre ile; kredi karşılığı milli bankalar dışında rehin ve diğer aynı haklarla takyit edilemeyeceği, miras yolu ile intikal hariç herhangi bir sebeple devir ve temlike, satış vadi sözleşmesine, taksime, şuyunun giderilmesi talebine konu olamayacağına, haciz ve işgal edilemeyeceğine dair hususlarda tapuya kayıt düşülür.¹¹⁴⁸ (2) Miras yolu ile intikal halinde de on yıllık takyit süresi doluncaya kadar yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır” (3385 sa. Ka. m. 2). Gerekçeden anlaşıldığı üzere, Kanun’un çıkarıldığı dönemde, özellikle belirli bir bölgede uygulanan bu Kanun’da da devirden sonra belli bir süreyle sınırlı haczedilmezlik hâli öngörülmüştür.

f) Arsa Üretimi ve Değerlendirilmesi Hakkında Kanun’da Düzenlenen Haczedilmezlik Hâli

Kanun koyucu, Arsa Üretimi ve Değerlendirilmesi Hakkında Kanun¹¹⁴⁹ ile arsaların fahiş fiyat artışlarını önlemek üzere tanzim alış ve satışı yapmayı; konut, eğitim, sağlık, sanayi ve turizm yatırımları ve kamu tesisleri için arazi ve arsa sağlamayı amaçlamıştır (1164 sa. Ka. m. 1/f. 1). Kanuna göre, buradaki görevler Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ)¹¹⁵⁰ tarafından yürütülür (1164 sa. Ka. m. 1/f. 2, c. 1). Bu

¹¹⁴⁶ 15.06.1987 T. ve 3385 sa. Ka. (25.06.1987/19498).

¹¹⁴⁷ Kanun gerekçesi hakkında bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d17/c042/tbmm17042116ss0582.pdf> (09.09.2022).

¹¹⁴⁸ Bu ve benzer bir kaydın hükmü konusunda, bir önceki başlık altında değerlendirmeler yapılmıştır.

¹¹⁴⁹ 29.04.1969 T. ve 1164 sa. Ka. (RG. 10.05.1969/13195).

¹¹⁵⁰ Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına bağlı, kamu tüzel kişiliğini haiz olan TOKİ’nin görevleri, asıl olarak 02.03.1984 tarih ve 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu (RG. 17.03.1984/18344) ek m. 1’de sayılmıştır.

görevlerin etkinliğinin sağlanması ve satılan veya devredilen arsa ve arazinin amacına uygun olarak kullanılması için¹¹⁵¹ TOKİ'ye bazı tedbirleri alma yetkisi verilmiştir. Bu konuda 1164 sa. Ka. m. 11 gereğince “*Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü*,¹¹⁵² sattığı veya devrettiği arsa ve arazinin amacına uygun kullanılması için tapu kayıtlarına, satış şartlarına uygun alt yapı, yapı veya tesis yapılmadıkça üçüncü kişilere satış, devir, temlik yapılamayacağı ve haczedilemeyeceği hususunda şerhler koydurmaya ve/veya bu amaca yönelik sözleşmeler yapmaya yetkilidir. Bu maddenin uygulanmasına ilişkin esaslar yönetmelikle¹¹⁵³ belirlenir”. Buna göre TOKİ'ye, söz konusu taşınmazlar için belirli şartlar sağlanıncaya kadar, bunların haczedilemeyeceği yönünde şerh koydurma yetkisi vermiştir. Burada doğrudan bir haczedilmezlik hâli düzenlenmediği, bu konuda bir yetki verildiği için¹¹⁵⁴ taşınmazların tapu siciline haczedilmezlikle ilgili şerh konulmamışsa bunların haczedilebileceğini kabul etmek gerekir.

¹¹⁵¹ Aynı yönde bkz. Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 262-263; Doğan, M., Şerh, s. 124.

¹¹⁵² 1164 sa. Ka. m. 1/f. 2, c. 2'ye göre, “*Bu Kanunda, diğer kanunlarda ve ilgili mevzuatta Arsa Ofisi Genel Müdürlüğüne yapılan atıflar Toplu Konut İdaresi Başkanlığına yapılmış sayılır*”. Burada ayrıca belirtmek gerekir ki, Kanun'un 17. maddesinde, “*Arsa Ofisi Genel Müdürlüğünün (TOKİ'nin) bütün malları Devlet malı hükmündedir. Bunlar aleyhine suç işleyenler Devlet malları aleyhine suç işleyenler gibi cezalandırılırlar*” denilmişse de benzer düzenlemeler için yukarıda ifade ettiğimiz üzere (bkz. II. Bölüm, II, A, 2, b), maddede haczedilmezlik veya bu anlama gelebilecek bir ibare bulunmadığından, devlet malı sayılma hususunun sadece ceza hukuku açısından geçerli olduğu, haczedilmezlik sağlamadığı kanaatindeyiz (benzer yönde görüş için bkz. Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 91-93). TOKİ'nin mallarının kural olarak haczedilebileceğine yönelik karar için bkz. Y. 12. HD, 14.12.2006 T., 20835 E., 23826 K. (Aydın, M., Haciz, s. 317-319).

¹¹⁵³ Bu kapsamda, Kanun'un eski adıyla, “*Arsa Ofisi Kanununun 11 inci Maddesinin Uygulanması Hakkında Yönetmelik*” çıkarılmıştır (RG. 25.06.2002/24796). Yönetmelik'te şerh ile ilgili hususlar düzenlenmiş olup, Kanun'da yer almayan ve konumuz bakımından önemli hususlardan biri şerhin istisnalarıdır. Buna göre “*İmar uygulaması sonucu, tarımsal niteliği veya doğal karakteri korunacak, ağaçlandırılacak yapı yasağı getirilen, sit alanlarında kalan, imar mevzuatına göre yapılaşmanın mümkün olmadığı yerler, kamu kurum veya kuruluşlarına devredilen yerler ile arsa edindirme sertifikası karşılığı satış yapılmak suretiyle, Genel Müdürlük mülkiyetinden çıkartılan taşınmazların tapu kayıtlarına şerh konulmaz*” (bkz. Yön. m. 5). Bir diğer konu ise şerhin kaldırılması olup, Yön. m. 6'ya göre, “*Taşınmaz malların imar planı ile kullanım amacının değiştirilmesi; yapı kullanma izin belgesinin alınması; mahkemece inşaatın bittiğine dair tespit kararının verilmesi; satış şartlarına uygun altyapı, yapı, tesis yapılmasının tamamen yahut gayri muayyen bir süre için imkansız olduğunun anlaşılması; İmar uygulaması sonucu şerh konulması gerekmeyen bir taşınmaz mal ile birleştirilmesi durumlarında, Genel Müdürlük şerhi kaldırabilir*”. Görüldüğü üzere, burada TOKİ'ye şerhin kaldırılması konusunda takdir yetkisi tanınmıştır. Kanaatimizce, bu durumda şerhin kaldırılması zorunluluk teşkil etmelidir. Aksi takdirde, bu husus, uygulamada sorunlara, kanun koyucunun amacının dışına çıkılarak maliklerin ve bunların alacaklılarının haklarının ihlaline yol açar ve ilgililer her seferinde dava açmak durumunda kalırlar. Bu da ayrıca zaman, para ve emek kaybına neden olur. Konu hakkında açılan bir davayla ilgili örnek karar için bkz. Y. 14. HD, 03.07.2018 T., 2016/364 E., 2018/5012 K. [KİBB (10.06.2023)].

¹¹⁵⁴ Aşık, Devlet Malları, s. 63, dn. 19.

g) Gecekondu Kanunu'na Göre Tahsis Olunan Taşınmazlar

Mevcut gecekonduların ıslahı, tasfiyesi, yeniden gecekondu yapımının önlenmesi ve bu amaçlarla alınması gereken tedbirler hakkında Gecekondu Kanunu¹¹⁵⁵ uygulanmaktadır. Bu kapsamda kanunda belirtilen şekilde tespit edilen taşınmazlar, bazı hükümler çerçevesinde (örneğin, bkz. 775 sa. Ka. m. 7, 25, 26) söz konusu amaçlarla kişilere verilmektedir. Yapılan bu hizmetlerin etkinliğinin sağlanması ve düzenlemelerin amacının korunması için, ilgili taşınmazlar hakkında belirli süreyle haczedilmezlik dâhil çeşitli kısıtlamalar öngörülmüştür.¹¹⁵⁶ Kanun'un "Tahsis amacına aykırı davranışların önlenmesi" başlıklı 34. maddesi şu şekildedir: "(1) Bu Kanun hükümlerine göre belediyelerce tahsis olunan arsalar, yapılar ve bu arsalar üzerinde yapılan bina ile meydana gelen taşınmaz mallar, tahsis tarihinden itibaren 10 yıl süre içinde: a) Devir ve temlik olunamaz. b) Rehin ve diğer ayni haklarla takyid edilemez. c) Satış va'di sözleşmesine konu teşkil edemez... e) Haczedilemez ve işgal olunamaz."¹¹⁵⁷ (2) Ancak, (e) fıkrası hükmü mahfuz kalmak şartıyla, ölüm, emeklilik, görev nakli ve Türkiye Emlak Kredi Bankasının veya konut kredisi veren diğer kuruluşların ipotekli alacaklarından dolayı yapılacak satış ve işlemler bu kayıtlara bağlı değildir. (3) 27 nci maddedeki inşaat yapımına ait süreler saklı kalmak şartıyla, 20 yıllık¹¹⁵⁸ süre içinde borçlanma bedellerinin

¹¹⁵⁵ 20.07.1966 T. ve 775 sa. Ka. (RG. 30.07.1966/12362). 775 sa. Ka. m. 2 uyarınca "Bu kanunda sözü geçen (Gecekondu) deyimi ile, imar ve yapı işlerini düzenliyen mevzuata ve genel hükümlere bağlı kalmaksızın, kendisine ait olmıyan arazi veya arsalar üzerinde, sahibinin rızası alınmadan yapılan izinsiz yapılar kastedilmektedir".

¹¹⁵⁶ 775 sayılı Kanun ile ilgili bir değişiklik gerekçesinde, Kanun'un gerekçesi genel olarak şu şekilde ifade edilmiştir: "Burada güdülen asıl maksat, vatandaşları ucuz fiatla mesken sahibi kılmak olduğundan bu mülhaza ile verilen arsaları dolaşık yollarla kanunun korumak istediği vatandaşlar dışındaki kimselerin bir kazanç mevzuu haline getirmelerine mani olmak amacı güdülmüştür" [<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d18/c003/tbmm18003029ss0018.pdf> (11.09.2022)].

¹¹⁵⁷ Konuyla ilgili bir Yargıtay kararına göre, "... Gecekondu Kanunu'nun 34/1. maddesinde; "Bu Kanun hükümlerine göre belediyelerce tahsis olunan arsalar, yapılar ve bu arsalar üzerinde yapılan bina ile meydana gelen taşınmaz mallar, tahsis tarihinden itibaren 10 yıl süre içinde haczedilemez" düzenlemesi yer almaktadır. Sözü edilen hüküm emredici nitelikte ve kamu düzeni ile ilgili olduğundan bu konudaki şikâyet süreye bağlı değildir... O halde, mahkemece, gerektiğinde bilirkişiye başvurularak Tapu Müdürlüğü tarafından şikâyetle konu taşınmaza dair olarak gönderilen tapu kayıt örneği ile birlikte ilgili evrak değerlendirilmek suretiyle, haczedilen yerin 775 Sayılı Yasaya göre tahsis edilmediğinin ve bu yasa kapsamında kalıp kalmadığının belirlenerek oluşacak sonuca göre karar verilmesi gerekir..." (12. HD, 27.02.2018 T., 2016/28540 E., 2018/2077 K.). Benzer kararlar için bkz. Y. 12. HD, 01.04.2013 T., 2510 E., 12306 K.; Y. 12. HD, 10.03.2005 T., 846 E., 4966 K. [KİBB (31.05.2023)].

¹¹⁵⁸ Bu maddenin ilk fıkrasında ilgili kısıtlamalar için zaten on yıllık süre öngörülmüşken, bu fıkrafta yirmi yıllık sürenin düzenlenmiş olması hem çelişkili bir durumun ortaya çıkmasına sebebiyet vermiş hem de bu fıkranın anlamsızlaşmasına yol açmıştır. Zira on yıllık süreden sonra söz konusu kısıtlamalar zaten ortadan kalkmış olacaktır. Bu durumun nedeni ise TBMM tutanaklarından anlaşılabileceği üzere, kanun değişikliği teklifinde ilk başta yer almayıp sonradan eklenen hükmün yeterince görüşülmemesi ve bu çelişkinin ne yazık ki ancak meclis oylamasından sonra fark edilebilmesidir [TBMM Tutanak

tamamının ödenmesi hâlinde, takyitlerin tamamı kalkar". Görüldüğü gibi, belirtilen süre içinde, diğer sınırlamalardan farklı olarak haczedilmezlik için bir istisnai durum dahi tanınmamıştır.¹¹⁵⁹

h) Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Tarafından Ticari ve İktisadi Bütünlük Oluşturulmasına Karar Verilen Varlıklar

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, çeşitli görev ve yetkileri bulunan bir kamu tüzel kişisidir. Bu görev ve yetkiler, TMSF'nin mallarının haczedilmezliği incelenirken kısaca ele alınmıştır.¹¹⁶⁰ Bunlardan fon alacaklarının takibi ve tahsili işlemlerinin yürütülmesi ile ilgili olarak 5411 sayılı Kanun'da "Fonun alacaklarının tahsiline ilişkin diğer yetkiler" başlığını taşıyan m. 134/f. 5'e göre, *"Fon alacaklarının tahsilini teminen, 6183 sayılı ... Kanun hükümleri uyarınca haczedilen aktif değerler ile lisans, ruhsat ve imtiyaz sözleşmelerinden doğan haklar ve bu varlıkların ferî veya mütemmim cüzü niteliğindeki sözleşmelerden doğan, ancak başlı başına iktisadi değeri olmayanlar da dâhil olmak üzere diğer tüm hak ve varlıklar ile bunlarla bağlantılı finansal kiralama sözleşmeleri ve bu sözleşmelere konu varlıkları bir araya getirerek, ticarî ve iktisadî bütünlük¹¹⁶¹ oluşturarak alıcısına geçişini sağlayacak şekilde satışına, hacizli malların birden fazla borçluya ait olması ve/veya birden fazla alacaklının haczi olması hâlinde de satışı yaptırmaya... ihalenin sair usul ve esasları ile satış şartlarını 6183 sayılı Kanun hükümlerine bağlı olmaksızın belirlemeye, satışa konu ticarî ve iktisadî bütünlüğü alacağına mahsuben satın almaya, satışa konu varlıkların ait olduğu şirketlerin teknik bilgi, yazılım, donanım, ekipman, mal ve hizmet alımından doğan geçmiş dönem borçlarını; ticari ve iktisadi bütünlük içinde yer alan mal, hak ve/veya varlıklar ile ilgili olması veya ticari ve iktisadi bütünlüğün değerinin korunması için gerekli veya değerini artırır mahiyette olması, taraflarca borç miktarının tespitinde mutabakata varılmış olması, varlıkları ticari ve iktisadi bütünlük satışına konu edilen tarafça bahsi geçen mutabakattan sonra Fona müracaat edilmesi ve işlemlerin en geç Fon Kurulunun ihaleyi*

Dergisi, 02.03.1988 tarihli 29. birleşim, 1. oturum, s. 297-301 (<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d18/c003/tbmm18003029.pdf> (11.09.2022)). Ayrıca kanun teklifi ve komisyon raporları için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d18/c003/tbmm18003029ss0018.pdf> (11.09.2022).

¹¹⁵⁹ Aynı yönde bkz. Korkmaz, Haczedilmezlik, s. 190-191.

¹¹⁶⁰ Bkz. yuk. II. Bölüm, II, A, 2, a, (3), (d).

¹¹⁶¹ Kavramla ilgili ayrıntılı bilgi ve örnekler için bkz. Ayşe Kübra Karabulut, "Yargı Kararları Işığında "Ticari ve Ekonomik Bütünlük Arz Eden ya da Bir Bütün Hâlinde Satıldığı Takdirde Daha Yüksek Gelir Elde Edileceği Anlaşılan Mal ve Haklar" Kavramı", *TBB Dergisi*, S. 152 (2021), s. 192-207.

onay tarihine kadar tekemmül ettirilmesi şartıyla öncelikli olarak ihale bedelinden ödemeye veya ihale alıcısına ödetmeye Fon Kurulu yetkilidir”.¹¹⁶² Aynı fıkranın son kısımlarında ticari ve iktisadi bütünlük (TİB) oluşturulmasına karar verilen mal varlığı değerleri için şu şekilde zaman bakımından sınırlı bir haczedilmezlik hâli öngörülmüştür: “(Değişik son cümle: 31/10/2016-KHK-678/33; Aynen kabul: 1/2/2018-7071/31) Ticarî ve iktisadî bütünlük oluşturulmasına karar verilmesinden itibaren iki yıl içerisinde ticarî ve iktisadî bütünlük oluşturan varlıklar ile ilgili işletmelere ait menkul, gayrimenkul ve her türlü hak ve alacaklar ile üçüncü kişiler nezdindekiler de dahil nakit varlıklarının imtiyazlı alacaklılar dâhil üçüncü kişiler tarafından haczi, muhafaza altına alınması ve satışı talep edilemez, mahcuzların maliklerinin iflasına karar verilemez...”. Ayrıca TMSF’nin kayyımlık göreviyle ilgili olarak,¹¹⁶³ OHAL KHK ile düzenlenen ve daha sonra kanunlaştırılan hükümlerde de TMSF’nin ilgili kanun (CMK) uyarınca kayyım olarak atandığı şirketlerin TMSF’ye borçlu olup olmadığına ve TMSF tarafından konulmuş bir haczin bulunup bulunmadığına bakılmaksızın, kendisine 5411 sayılı Kanun ile tanınan yetkileri kıyasen burada da kullanacağı ifade edilmiştir (6758 sa. Ka. m. 20).¹¹⁶⁴ Dolayısıyla TMSF’nin gerek 5411 sa. Ka. m. 134 kapsamındaki görevleri gerekse CMK m. 133 uyarınca kayyımlık görevi sırasında malların TİB yoluyla satışına karar vermesi durumunda, bu mallar,¹¹⁶⁵ kararın verilmesinden itibaren iki yıl boyunca üçüncü kişiler tarafından haczedilemez, muhafaza altına alınamaz ve satışı talep edilemez.

Belirtmek gerekir ki, değişiklik yapılmadan önce 5411 sa. Ka. m. 134/f. 5’te haczedilmezlikle ilgili bir hüküm yoktu ve ilgili fıkra şu şekildeydi: “Ticarî ve iktisadî bütünlük oluşturulmasına karar verilmesinden itibaren iki yıl içerisinde ticarî ve iktisadî

¹¹⁶² Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Tekinalp, Banka Hukuku, s. 299 vd. TMSF’nin bu yetkilerini ayrık ve sıra dışı olarak nitelendiren yazar, ticari ve iktisadi bütünlük kararını da bu ifadelerle ele alarak, sistemin meşruiyetinin sorgulanması gerektiğini belirtmektedir (Tekinalp, Banka Hukuku, s. 131, 325-329).

¹¹⁶³ Belirtmek gerekir ki, bu görev TMSF’ye 15 Temmuz 2016 sonrası OHAL döneminde, darbe teşebbüsü ve terörle mücadele çerçevesinde alınması gereken tedbirler kapsamında şimdilik geçici bir süreyle (7145 sa. Ka. geçici m. 1 gereğince 31.07.2024’e kadar) verilmiş ve terör örgütlerine aidiyet, iltisak veya irtibat nedeniyle şirketlere ve varlıklara Ceza Muhakemesi Kanunu (m. 133) uyarınca atanan/atanacak kayyımların yetkileri TMSF’ye devredilmiştir [bkz. 10.11.2016 tarih ve 6758 sayılı “Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun” m. 19-20 (RG. 24.11.2016/29898)].

¹¹⁶⁴ TMSF’nin görev ve yetkileriyle ilgili düzenlemelerde TİB kararı hakkında ayrıca bkz. Karabulut, s. 197-202.

¹¹⁶⁵ Doktrindeki bir görüşe göre, malların TİB oluşturup oluşturmadığı veya hangi malların bu bütünlük içinde yer aldığı konusunda uyuşmazlık çıkması hâlinde, mahkemenin bilirkişi aracılığıyla bunu belirlemesi gerekir (Reisoğlu, s. 1527).

bütünlük oluşturan mahcuzların, Fonun izni olmaksızın imtiyazlı alacaklılar dâhil üçüncü kişiler tarafından muhafaza altına alınması ve satışı talep edilemez... ”.^{1166, 1167} Ancak 15 Temmuz 2016 Darbe Teşebbüsü sonrasında alınan tedbirler çerçevesinde, ilk olarak 678 sayılı OHAL KHK¹¹⁶⁸ ile düzenlenip, daha sonra 7071 sayılı Kanun’la¹¹⁶⁹ aynen kabul edilerek kanunlaşan ve içinde haczedilmezliğin de olduğu bazı değişikliklerden sonra hüküm, bugünkü şeklini almıştır.

Önceden TMSF’nin alacaklarının tahsili için haczedilen malların satılmasında uygulanan TİB kararı, yapılan değişikliklerden sonra artık TMSF’nin kayyımlik görevinde, herhangi bir haciz olmadan da satış için başvurulabilen bir yöntem olmuştur. Burada bir hususa dikkat çekmek gerekir ki, TMSF’nin görev ve yetkileriyle ilgili olarak, TİB kararının geçtiği düzenlemelere (5411 sa. Ka. m. 134/f. 5, 6758 sa. Ka. m. 20, Yönetmelik¹¹⁷⁰ ve kayyımlikla ilgili uygulama esasları¹¹⁷¹) ve diğer kanunlardan özellikle İİK’ye (m. 128/f. 5, m. 241/f. 2) bakıldığında, bunun malların satışıyla ilgili bir tasarruf olduğu açıkça anlaşılrsa da¹¹⁷² uygulamada özellikle TMSF’nin kayyımlik görevinde, malları hacizden ve diğer işlemlerden korumak için bir tedbir olarak kullanıldığı

¹¹⁶⁶ Eskiden malın haczi mümkündü, fakat TMSF’nin izni olmadan muhafaza altına alınması ve satışı yasaktı. Dolayısıyla bir alacaklı önceden haciz koydurmuş olsa bile TİB kararı alınması durumunda, izin olmadan malın satışı istenemezdi (Pekcanitez/Erdönmez, s. 37-38; Murat Karakaya, “Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun Faaliyetleri ve Fonun Çözümleme Faaliyetleri Kapsamında Gayrimenkul Uygulamalarına Yönelik Bir Araştırma” (YYLT, Yıldız Teknik Üniversitesi SBE, 2019), s. 77). Böylece, TİB’in bozulmasına sebep olabilecek girişimlerin engellenmek istendiği hususunda bkz. Reisoglu, s. 1528; Karakaya, s. 77.

¹¹⁶⁷ TMSF’ye geniş yetkiler veren bu hüküm ve uygulaması, henüz haczedilmezlikle ilgili hüküm yokken bile mülkiyet hakkına aykırı bulunmuştur [AYM, Cemtur Seyahat ve Turizm Ltd. Şti. Başvurusu, 01.06.2016, 2013/865 (R.G. 01.07.2016/29759)]. Ayrıca düzenlemenin alacaklılar arasındaki (TMSF ile diğer alacaklılar) eşitliği bozduğu ve İİK’nin sistemine uygun olmadığı da ileri sürülmüştür (Pekcanitez/Erdönmez, s. 38).

¹¹⁶⁸ RG. 22.11.2016/29896.

¹¹⁶⁹ 01.02.2018 tarih ve 7071 sayılı “Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun” (RG. 08.03.2018/30354).

¹¹⁷⁰ Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Tarafından Ticari ve İktisadi Bütünlük Oluşturan Mahcuzların Satışına İlişkin Yönetmelik (RG. 21.11.2006/26353)

¹¹⁷¹ 10/11/2016 Tarihli ve 6758 Sayılı Kanunun 19 uncu ve 20 nci Maddelerinin Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar [<https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=23250&mevzuatTur=Tebliğ&mevzuatTertip=5> (19.10.2022)].

¹¹⁷² Karabulut, s. 187 vd.

görülmektedir.¹¹⁷³ Bu duruma hükmün lafzındaki belirsizlikler¹¹⁷⁴ ve gerekçesi¹¹⁷⁵ de kısmen neden olmuş olabilir. Fakat burada hükmü en uygun şekilde yorumlayacak olan Yargıtayın da TMSF'nin uygulamasını destekleyici bir görüşe sahip olduğu söylenebilir. Zira konu hakkında kanaatimizce hatalı ve eksik değerlendirmelerin bulunduğu güncel bir kararda, TMSF'nin kayyım olarak atanır atanmaz ortada herhangi bir satış yokken,¹¹⁷⁶ şirket hakkında TİB kararı almasının hükmün konulma amacını aşır aşımadığı, iki yıllık periyotlar şeklinde aynı şirket hakkında birden çok TİB kararının alınıp alınamayacağı, alacaklıların alacaklarına kavuşmasının ölçüsüz bir şekilde engellenip engellenmediği hususları hiç değerlendirilmemiş ve üstelik iki yıllık sürenin dolmasına az bir zaman (üç gün) kala, ceza mahkemesince TMSF'nin kayyımlık yetkisi sonlandırılmasına rağmen, iki yıllık sürenin dolmadığı ve TİB kararının idari başvuru ya da yargı yolu neticesinde iptal edilmediği sürece geçerli olduğu gerekçeleriyle, bu arada şirket malları üzerine konulan hacizlerin kaldırılması gerektiğine hükmedilmiştir.¹¹⁷⁷

¹¹⁷³ Bu konuda bir Yargıtay kararındaki ilgili kısım şu şekildedir: “Somut olayda borçlu şirketin yönetiminin 09.12.2016 tarihli 674 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname gereği TMSF’ye devredildiği ve şirket hakkında Fon Başkanlık makamının 28/12/2016 tarih ve ... Sayılı kararı ile 2 yıllık süreyle ticari ve iktisadi bütünlük kapsamına alındığı, sonrasında ... 2. Ağır Ceza Mahkemesi’nin 10/12/2018 tarih ve ... esas sayılı ek kararı ile TMSF’nin şirket üzerindeki kayyımlık yetkisinin kaldırılmasına karar verildiği, bilahare aynı mahkemece 02.01.2019 tarihinde TMSF’nin tekrar kayyım olarak atandığı ve TMSF 2. Tahsilat Dairesi Başkanlığının 04/01/2019 tarih ve ... sayılı kararıyla borçlu şirket hakkında yeniden 2 yıllık süreyle ticari ve iktisadi bütünlük kararı verildiği...” [12. HD, 04.04.2022 T., 2021/11626 E., 2022/4422 K. (KİBB, 11.10.2022)]. Burada TMSF, şirkete kayyım olarak atandıktan sonra, ilk başta on dokuz gün, ikinci atamada ise iki gün sonra şirket hakkında TİB kararı almıştır. Dolayısıyla burada TMSF tarafından bu kararların, malların satılmasından ziyade üçüncü kişilere karşı korunması amacıyla verildiği düşünülmektedir. Böylece, ceza mahkemesindeki yargılama bitene kadar, bu yolla şirketin mal varlığı hakkında bir nevi tedbir kararı alınmıştır. Fakat bu durum hem hükmün amacını aşan bir uygulamaya yol açmış hem de alacaklıların mülkiyet hakkının ihlaline sebep olmuştur.

¹¹⁷⁴ Zira 5411 sa. Ka. m. 134/f. 5 son kısmında, böylesi istisnai bir hükümde “ticari ve iktisadi bütünlük oluşturan varlıklar ile ilgili işletmelere ait menkul, gayrimenkul ve her türlü hak ve alacaklar” denilerek geniş ve belirsiz ifadeler kullanılmıştır. Hükmün bu yönden de gözden geçirilmesi gerekir.

¹¹⁷⁵ Haczedilmezliği getiren hüküm değişikliğinin gerekçesine göre, “Madde ile, TMSF’ye devredilen menkul ve gayrimenkul varlıklar ve alacakların, “ticari ve iktisadi bütünlük oluşturulmasına” karar verilmesinden itibaren iki yıl boyunca üçüncü kişiler tarafından haczinin talep edilememesi... öngörülmektedir” [https://www2.tbmm.gov.tr/d26/1/1-0790.pdf (11.10.2022)]. Bu ifadeler, TMSF’ye devredilen her türlü malın bu yolla hacizden korunmaya çalışılacağı yönünde yanlış bir algıya sebep olabilecek niteliktedir.

¹¹⁷⁶ Belirtmek gerekir ki, kayyımlıkla ilgili uygulama esaslarından da anlaşılacağı üzere, zaten kayyım yönetiminde esas olan tasfiye ve satış değil, şirketin iktisadi faaliyetlerini sürdürerek, üretime ve istihdama katkı sağlayacak şekilde, basiretli bir tacir gibi yönetilmesidir. Dolayısıyla TMSF’nin atanır atanmaz TİB kararı almasının satış için olmadığı buradan da anlaşılabilir.

¹¹⁷⁷ Söz konusu Yargıtay kararına göre, “674 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 20/1 maddesine göre “... Bankacılık Kanunu ile temettü hariç ortaklık hakları ile yönetim ve denetimi TMSF tarafından devralınan şirketler ve bunların varlıkları ile ilgili olarak verilen yetkiler, bu Kanun Hükmünde Kararname ile TMSF’ye verilen kayyımlık görevi ile satış veya tasfiye işlemlerinde bu şirketlerin yahut bunların sahiplerinin fona borçlu olup olmadığına ve varlıkları üzerinde fon haczi bulunup

Kanaatimizce, aslında ortada herhangi bir satış yokken, Anayasa Mahkemesinin ifadesiyle “idari bir organ” olan TMSF’nin almış olduğu TİB kararıyla şirketin mallarının haczinin iki yıl boyunca yasaklanmasına yol açması (6758 sa. Ka. m. 20, 5411 sa. Ka. m. 134/f. 5), kanunun amacını aşan ve alacaklının mülkiyet hakkını, kanunilik ve ölçülülük ilkesi bakımından Anayasa’ya aykırı bir şekilde sınırlayan bir uygulamadır. Bu durumun nedenlerinin, yukarıda da değinildiği üzere, madde metinlerinde yer alan belirsiz ifadeler, düzenlemenin gerekçesi ve Yargıtayın uygulamayı destekler niteliğindeki tutumu; ayrıca, OHAL döneminde soruşturma ve kovuşturma aşamasında şirketlerin mallarının haczini bir süreliğine engelleme düşüncesi ve bu dönemde KHK ile¹¹⁷⁸ kendisine geniş yetkiler

bulunmadığına bakılmaksızın kıyasen uygulanır” hükmü getirilmiş olup, ... 5411 Sayılı Bankacılık Kanununun 134.maddesinin 5.fıkrasının son cümlesi uyarınca da, “Ticari ve İktisadi bütünlük oluşturulmasına karar verilmesinden itibaren 2 yıl içerisinde ticari ve iktisadi bütünlük oluşturan varlıklar ile ilgili işletmelere ait menkul, gayrimenkul mal ve her türlü hak ve alacaklar ile 3.kişiler nezdindekiler de dahil nakit varlıkların imtiyazlı alacaklar dahil 3.kişiler tarafından haczi, muhafaza altına alınması ve satışı talep edilemez” şeklindeki düzenlemeye yer verilmiştir. Somut olayda borçlu şirketin yönetiminin ... 674 Sayılı Kanun Hükmünde kararname gereği TMSF’ye devredildiği ve şirket hakkında Fon Başkanlık makamının 28/12/2016 tarih ve ... Sayılı kararı ile 2 yıllık süreyle ticari ve iktisadi bütünlük kapsamına alındığı, sonrasında ... 2. Ağır Ceza Mahkemesi’nin 10/12/2018 tarih ve ... esas sayılı ek kararı ile TMSF’nin şirket üzerindeki kayımlık yetkisinin kaldırılmasına karar verildiği, bilahare aynı mahkemece 02.01.2019 tarihinde TMSF’nin tekrar kayyım olarak atandığı ve TMSF 2. Tahsilat Dairesi Başkanlığının 04/01/2019 tarih ve ... sayılı kararıyla borçlu şirket hakkında yeniden 2 yıllık süreyle ticari ve iktisadi bütünlük kararı verildiği, 03/09/2020 tarihinde borçlu vekilinin hacizlerin kaldırılmasına dair talebin 04/01/2019 tarihinden öncekiler yönünden talebin reddine 04.01.2019 tarihinden sonra takip dosyasından haciz konulmadığından bu aşamada işlem yapılmasına yer olmadığına karar verildiği anlaşılmıştır. TMSF tarafından 22/12/2016 tarihinde verilen ticari ve iktisadi bütünlük kararının iptaline yönelik bir idari başvuru ya da yargı yoluna gidilmediği görülmekle, TMSF’nin kayımlık görevi 10/12/2018 tarihinde kaldırılması ile ticari ve iktisadi bütünlük kararının da kalktığından kabulü gerektiğinden bahisle uygulanamayacağı yönündeki iddianın dar yetkili icra müdürlüğü ve icra mahkemesinde dinlenebilmesine hukuken imkan olmadığı, iktisadi bütünlük kararının idari başvuru ya da yargı yolu neticesinde iptal edilmediği sürece geçerli olduğu ve 678 Sayılı Kanun Hükmündeki Kararnamenin 33.maddesiyle değiştirilen 5411 Sayılı Bankacılık Kanununun 134. maddesinin 5.fıkrasının son cümlesindeki “... 3.kişiler tarafından haczi, muhafaza altına alınması ve satışı talep edilemez” düzenlemesi göz önüne alındığında; TMSF’nin 22/12/2016 tarih ve ... sayılı kararı ile, şikayetçi takip borçlusu A... Gıda A.Ş.’nin tüm mal, hak ve varlıklarının bir araya getirilerek Ticari ve İktisadi Bütünlüğü oluşturulduğu anlaşılmış, yukarıda değinilen ... 5411 Sayılı Bankacılık Kanununun 134. maddesinin 5. fıkrasının son cümlesi uyarınca Ticari ve İktisadi Bütünlük kararının verildiği 22/12/2016 tarihinden itibaren iki yıl içerisinde menkul, gayrimenkul malları ile her türlü hak ve alacakları üzerinde üçüncü kişiler tarafından haczi, muhafaza altına alınması ve satışı talep edilemeyeceğinden, şikayete konu 19.12.2018 tarihli hacizlerin kaldırılmasına yönelik şikayetin kabulü gerekmiştir. O halde, borçlu şirketin şikayetinin 18.12.2018 tarihli hacizler yönünden kabulüyle söz konusu hacizlerin kaldırılmasına karar verilmesi gerekirken bölge adliye mahkemesince yanlışlıklarla değerlendirilmeyle şikayetin reddine karar verilmesi isabetsiz olup bölge adliye mahkemesi kararının bozulması gerekmektedir” [12. HD, 04.04.2022 T., 2021/11626 E., 2022/4422 K. (KİBB, 11.10.2022)]. TMSF’nin kayımlık görevinde tedbir amacıyla TİB kararını verdiği anlaşıldığından, bir koruma tedbiri olan kayyım tayininin sonlandırılmasına rağmen, TİB kararının etkilerinin devam ettiğinin kabul edilmesi, temel hak ihlaline yol açan bir çelişki doğurmuştur.

¹¹⁷⁸ OHAL süresince olağanüstü hâlin gerekli kıldığı konularda Anayasa’nın ilgili hükmündeki kısıtlamalara ve usule bağlı olmaksızın, KHK çıkarılabileceği yönünde bkz. 25.10.1983 T. ve 2935 sa. Olağanüstü Hal Kanunu (RG. 27.10.1983/18204) m. 4. Ayrıca, olağanüstü hâl rejimi ve gerek olağan

verilen TMSF'nin bu yetkilerinin sonradan kanunlaştırılarak olağan dönem uygulamalarına dönüştürülmesi olduğu söylenebilir. OHAL döneminde alınan tedbirler çerçevesindeki yasal değişikliklerin farklı bir şekilde yorumlanmasıyla geliştirilen bu tür uygulamalarda kamu yararı amaçlanmışsa da diğer taraftan kişilerin temel hak ve hürriyetlerinin sınırlandığı ve sınırlamanın Anayasa'ya uygunluğu hususları gözden kaçırılmış ve bu uygulamalara normal zamanda da aynı şekilde devam edilmiştir. Dolayısıyla konumuz açısından amacı dışında kullanılma riski taşıyan söz konusu yetki, istisnai olarak sadece satışta, ticari ve iktisadi bütünlük arz edip bu şekilde satıldığında daha yüksek gelir getireceği anlaşılan mallar için, belirli bir süreyle ve aynı mallar bakımından bir kez için kullanılmalıdır.

TMSF'nin kayyımlik görevi bakımından kapsamı genişletilen ve bu amaçla değişikliğe uğrayan TİB kararı hakkındaki düzenlemeler olması gerektiği gibi uygulansa bile kanaatimizce bu şekliyle Anayasa'nın mülkiyet hakkının sınırlandırılmasına ilişkin hükümlerine (m. 13, 35) aykırıdır. Şöyle ki, her ne kadar burada TMSF'nin görevini etkin bir şekilde yerine getirmesi, şirketlerin ülke ekonomisine yeniden kazandırılması, faaliyetlerinin sürdürülerek üretim ve istihdama katkı sağlaması ve TİB kararıyla değerlerinin artırılması gibi düşüncelerle aslında kamu yararı amaçlanmışsa da¹¹⁷⁹ TMSF'ye verilen ve alınacak TİB kararıyla mülkiyet hakkının belirli bir süreyle de olsa sınırlandırılmasına yol açan bu yetki, ölçülülük ilkesine aykırıdır.^{1180, 1181} Zira hükmün eski hâlinin aksine, söz konusu malların haczine dahi izin verilmeyerek (üstelik muhafaza altına alma ve satış yasağı varken) oranlılık ve bilhassa gereklilik alt ilkesi ihlal edilmiştir.¹¹⁸² Bu nedenle, haczedilmezlik hâlinin maddeden çıkarılıp alacaklılara

gerekse olağanüstü hâllerde temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Gözler, Anayasa Hukuku, s. 301-388, 1003-1025; Döner, s. 196-215, 517-526.

¹¹⁷⁹ Burada kamu yararının sağlanmaya çalışıldığı hususunda ayrıca bkz. Karakaya, s. 76-77.

¹¹⁸⁰ Bkz. ve karşı. AYM'nin 14.11.2019 T., 2018/90 E., 2019/85 K. sayılı kararındaki 7071 sa. Ka. m. 34/f. 1 ve 2'nin iptal gerekçeleri (R.G. 13.02.2020/31038). İlk başta 678 sayılı OHAL KHK'de düzenlenip daha sonra kanunlaşan söz konusu hükümlerle ilgili Anayasa Mahkemesi, oy birliğiyle verdiği bu iptal kararında, TMSF'nin kayyım olarak atandığı şirketlerde, şirket borçlarının ödenmesi için ilk olarak şirket lehine kefil olan kişiye başvurulmasını; şirket sermaye ihtiyacının karşılanmasını sağlamak için, TMSF tarafından kefilin mallarının doğrudan veya TİB yoluyla satılması yetkisini; şirketin kefil olduğu borçlarda öncelikle asıl borçluya ya da diğer kefillere başvurunun öngörülmesini, alacaklıların ve kefillerin mülkiyet hakkının sınırlandırılması bakımından ölçülülük ilkesine aykırı bulmuştur.

¹¹⁸¹ Kanun hükümlerinin uygulama tarafından yorumlanmasının Anayasa'ya aykırı olmaması gerektiğini belirten bir görüşe göre, her ne kadar satışta ticari ve ekonomik bütünlüğün dikkate alınması, değeri artırsa ve tarafların lehine olsa da bu durum, mülkiyet hakkı gibi anayasal hakları çiğnememelidir (Karabulut, s. 200, dn. 42).

¹¹⁸² Mülkiyet hakkının sınırlandırılması bakımından bu ilkelerin değerlendirilmesi hakkında bkz. yuk. I. Bölüm, II, E.

belirtilen süre içinde haciz yapma imkânının tanınması ve sonradan eğer şirket tasfiye edilmemiş veya mallar satılmamışsa vakit kaybetmeden icra takibinde paraya çevirme aşamasına geçilmesi, taraflar arasındaki menfaat dengesine daha uygun bir çözüm olacaktır.¹¹⁸³

3. Konu Bakımından Sınırlı veya Şarta Bağlı Haczedilmezlik Hâlleri

Niteliği gereği tek başına devredilmesi ve haczedilmesi mümkün olmayan mal ve hakların da ele alındığı geniş anlamda (gerçek olmayan) haczedilmezlik hâllerinin benzeri buradaki özel kanunlarda da düzenlenmiştir. Bu haczedilmezlik hâllerinde konu bakımından bir sınır veya şart öngörülmüş ve bazı şeylerin tek başına haczedilmesi yasaklanmıştır.

a) Madenin İşletilmesinde Gerekli Olan Mallar

Anayasa'ya (m. 168) ve Maden Kanunu'na (m. 4) göre, madenler (tanımı ve türleri için bkz. MK m. 2) devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Anayasa m. 168 uyarınca, madenlerin aranması ve işletilmesi hakkı devlete ait olmakla birlikte, devlet bu hakkını belli bir süre için, kanundaki esaslar çerçevesinde gerçek ve tüzel kişilere devredebilir. Kanun'da maden hakları, “*Madenlerin aranması, bulunması, görünür rezervinin geliştirilmesi ve işletilebilmesi için verilen izinler ve maden yataklarının bulunmasına yardımcı olanlara tanınan maddî imkânlar*” şeklinde tanımlanmıştır (MK m. 3). Maden haklarının devredilebileceği kişiler (MK m. 6), belirli bir bedel karşılığında madeni işletme hakkını elde etmektedirler.¹¹⁸⁴ Böylece madenin aranması, çıkarılması ve işletilmesi faaliyetlerinde bulunma ve bu faaliyetler için gerekli tesisatı yerin altında ve üstünde kurma yetkileri edinilmiş olur.¹¹⁸⁵

Madenin işletilmesinde temel amaç kamu yararı olduğundan, kanun koyucu, kamu yararının sağlanması için bazı tedbirler öngörmüştür.¹¹⁸⁶ Bu çerçevede, madenin

¹¹⁸³ Zaten takibin paraya çevirme aşamasında da bu tür malların bütün olarak satılacağı ifade edilmiştir. Nitekim, İİK m. 128/f. 5'e göre, “*Ticari ve ekonomik bütünlük arz eden ya da bir bütün hâlinde satıldığı takdirde daha yüksek gelir elde edileceği anlaşılan mal ve haklar bir bütün olarak paraya çevrilir*”.

¹¹⁸⁴ Demet Özdamar, “Maden Hakkının Verilmesi ve Bu Hakkın Devri”, *Prof. Dr. Turhan Tüfan Yüce'ye Armağan* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 2001), s. 120, 142.

¹¹⁸⁵ Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 234.

¹¹⁸⁶ Özdamar, s. 134. Ayrıca gerek Maden Kanunu'nun gerekse Maden Yönetmeliği'nin (RG. 21.09.2017/30187) ilk maddelerinde de madenlerin milli menfaatlere uygun olarak işletilmesi amacına vurgu yapılmıştır.

kamu yararına uygun olarak, sürekli bir şekilde işletilebilmesine hizmet eden önemli hükümlerden biri de Kanun'un "Haciz ve ihtiyati tedbir" başlıklı 40. maddesindeki haczedilmezlik hâlidir. Buna göre "(1) Madenin işletilmesinde gerekli olan kuyular, ocaklar ve galeriler ile makineler, binalar, yer altında ve yer üstünde kullanılan her türlü nakil vasıtaları madenin çıkarılması, temizlenmesi, izabesi gibi cevherin kıymetlendirilmesine yarayan alet ve tesisler ve bir senelik işletme malzemesinin üzerine münferiden haciz veya ihtiyati tedbir konulamaz. (2) Ancak işletme hakkı ile bir bütün teşkil eden 1 inci fıkrada yazılı tesis, vasıta, alet ve malzemenin tamamı veya çıkarılmış cevherlerle bu cevherlerin bakiyeleri ve cürufu üzerine haciz ve ihtiyati tedbir konulabilir...".¹¹⁸⁷ Dolayısıyla kuyular, ocaklar, galeriler, makineler, binalar, yeraltı ve yerüstünde kullanılan her türlü nakil araçları, madenin çıkarılması, temizlenmesi, eritilmesi gibi cevherin değerlendirilmesine yarayan araçlar ve bir yıllık işletme malzemesinin üzerine münferit olarak, diğer bir deyişle, işletme hakkından bağımsız bir şekilde haciz konulamaz.¹¹⁸⁸ Böylece, ülke ekonomisi için önem arz eden madenlerin işletilmesinde kesinti olmaması sağlanmaya çalışılmıştır.¹¹⁸⁹

b) Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli Sulara İlişkin Ruhsat Alanının İşletilmesinde Gerekli Olan Mallar

Madenler gibi jeotermal kaynaklar ve doğal mineralli sular da devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.¹¹⁹⁰ Zira Anayasa'nın 168. maddesinde, madenleri, jeotermal

¹¹⁸⁷ Belirtmek gerekir ki, bu durumda da madenin faaliyetinin durdurulamayacağı ve bu faaliyete müdahale edilemeyeceği, Kanun'un 41. maddesinde şu şekilde ifade edilmiştir: "*Madenin tamamına veya çıkarılmış cevherlerle bakiye yığını ve cürufuna gerek haciz veya ihtiyati tedbir konulması ve gerekse bunların icraen satışına teşebbüs edilmesi hallerinde alacaklı veya icra dairesince madenin faaliyeti durdurulamayacağı gibi bu faaliyete müdahale de edilemez*". Burada ülkenin ekonomik çıkarlarının ön planda tutulduğu yönünde madde gerekçesi için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d17/c016/tbmm17016102ss0319.pdf> (17.09.2022).

¹¹⁸⁸ Aynı yönde bkz. Baki Kuru, *İcra ve İflâs Hukuku*. C. 2, 3. bs. (İstanbul: Evrim Dağıtım, 1988), s. 1514-1515; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 234; Kuru, El Kitabı, s. 726. Kanunda madenin işletilmesi için gerekli olan ve tek başına bir değer ifade eden her türlü malın münferiden haczinin yasaklandığı yönünde bkz. YHGK, 19.02.2019 T., 2017/12-361 E., 2019/173 K. sayılı karar [KİBB (20.09.2022)]. Benzer yönde kararlar için bkz. YHGK, 19.06.2015 T., 2014/12-76 E., 2015/1722 K. [KİBB (18.10.2022)]; Uyar, Haciz, s. 584-587; Aydın, M., Haciz, s. 322-323. Ancak, madenin işletme hakkıyla birlikte bütün olarak haczedilebileceği yönünde bkz. Kuru, El Kitabı, s. 726-728; Kuru, İcra C. 2, s. 1515.

¹¹⁸⁹ Kuru, El Kitabı, s. 726; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 234. Yargıtayın bir kararına göre, "*Maden Kanunu'nun 113 ve 114. maddelerinde yer alan haczedilmezlik ve yasaklar, maden işletmesinin sürekliliğini, ülke ekonomisi açısından korumak amacıyla öngörülmüştür*" [12. HD, 19.04.1984 T., 2427 E., 4862 K. (Uyar, Haciz, s. 585)].

¹¹⁹⁰ Bkz. 5686 sayılı Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli Sular Kanunu'nun gerekçesi [<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c161/tbmm22161121ss1208.pdf> (18.09.2022)].

kaynaklar ve doğal mineralli suları kapsar şekilde “tabii servetler ve kaynaklar” ifadesi kullanılmıştır. Ayrıca konu hakkında 5686 sa. Ka. m. 4/f. 1’e göre, “*Jeotermal kaynaklar ve doğal mineralli sular, Devletin hüküm ve tasarrufu altında olup bulundukları arzın mülkiyetine tâbi değildir. Kaynağa ilişkin faaliyetlerin yapılabilmesi için bu Kanuna göre Ruhsat¹¹⁹¹ alınması zorunludur*”. Diğer fıkralarda ise, jeotermal kaynaklar ve doğal mineralli sulara ilişkin hakların kimlere verilebileceği ve bu haklarla ilgili bazı hususlar düzenlenmiştir.

Kanun koyucu burada da Kanun’un amacının¹¹⁹² tam olarak yerine getirilmesini sağlama ve işletmeciliğin sürekliliğini temin etme düşünceleriyle, maden işletmelerine benzer şekilde konu bakımından sınırlı bir haczedilmezlik hâli düzenlemiştir. 5686 sa. Ka. m. 13/f. 1 gereğince, “*Ruhsat alanının işletilmesinde gerekli olan kuyular, her türlü tesisler, ekipman, su taşıma hat ve sistemleri, aletleri ile bir yıllık diğer işletme malzemesi gibi kaynağın üretimine yönelik ayrılmaz parçalar, münferiden haczedilemez veya üzerlerine ihtiyati tedbir konulamaz ancak bir kül hâlinde haczi ve ihtiyati tedbir konulması mümkündür. Bunların tamamı üzerine ihtiyati tedbir konulması veya icraen satışlarına karar verilmesi hâlinde, işletmenin faaliyetlerine müdahale edilemez*”. Dolayısıyla, burada belirtilen mal varlığı değerleri ancak bir bütün olarak haczedilebilir; ayrı ayrı haczedilemez.

F. Diğer Haczedilmezlik Hâlleri

1. Vekâlet (Avukatlık) Ücreti

Avukatlık ücreti, Avukatlık Kanunu’nda (AK)¹¹⁹³ kısaca “avukatın hukuki yardımının karşılığı olan meblağ veya değer” şeklinde tanımlanmıştır (AK m. 164/f. 1). Yapılan bir başka tanım ise, “*Vekillik görevinin ifası nedeniyle alınan ücret; avukatın müvekkilinden alacağı ve davayı veya icra takibini lehe bitirmesi halinde de diğer taraftan alınacak olan ücret*” şeklindedir.¹¹⁹⁴ Tanımdan da anlaşılacağı üzere iki tür vekâlet (avukatlık) ücreti bulunmaktadır: 1) Müvekkil (iş sahibi) ile vekili (avukatı)

¹¹⁹¹ Ruhsat, “Sınırları belirlenmiş bir alanda kaynak tespiti ve işletilmesi faaliyetlerinin yapılabilmesi için verilen izin belgesini...” ifade eder. Bu kavram ve ayrıca arama ruhsatı, işletme ruhsatı ve işletme kavramları için bkz. 5686 sa. Ka. m. 3, m. 5 ve m. 6.

¹¹⁹² 5686 sa. Ka. m. 1 uyarınca burada “... jeotermal ve doğal mineralli su kaynaklarının etkin bir şekilde aranması, araştırılması, geliştirilmesi, üretilmesi...” amaçlanmıştır.

¹¹⁹³ 19.03.1969 T. ve 1136 sa. Ka. (RG. 07.04.1969/13168).

¹¹⁹⁴ Yılmaz, Sözlük, s. 732. Tanım için ayrıca bkz. Murat Aydın, *Avukatlık Ücreti*. 7. bs. (Ankara: Seçkin, 2020), s. 60-61.

arasında kararlaştırılan ücret, 2) Yargılama gideri olarak diğer taraftan alınan ücret (HMK m. 323).¹¹⁹⁵

Burada asıl olarak yargılama gideri sayılan vekâlet ücreti ile ilgili bazı hususlar ele alınacaktır. Bu ücrete, davasını bir avukat aracılığıyla takip edip, bu davada haklı çıkan taraf lehine, avukatı ile aralarında sözleşmeyle kararlaştırdıkları vekâlet ücretinden bağımsız olarak Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi'ne göre hükmedilir.¹¹⁹⁶ HMK m. 330'a göre, "*Vekil ile takip edilen davalarda mahkemece, kanuna göre takdir olunacak vekâlet ücreti, taraf lehine hükmedilir*". Öte yandan AK m. 164/f. 5 uyarınca, "*Dava sonunda, kararla tarifeyle dayanılarak karşı tarafa yüklenecek vekâlet ücreti avukata aittir*".¹¹⁹⁷ Bu ücret, iş sahibinin borcu nedeniyle takas ve mahsup edilemez, haczedilemez". Dava sonucunda aleyhine hüküm verilen taraf, diğer yargılama giderlerinden sorumlu olduğu gibi, kararda belirtilen vekâlet ücretinden de sorumludur (HMK m. 323, 326). Kararda bu ücret taraflardan birinin aleyhine diğerinin ise lehine olacak şekilde belirtilse de AK m. 164/f. 5'te vekâlet ücretinin avukata ait olduğu ve bu doğrultuda müvekkilin borcu sebebiyle haczedilemeyeceği öngörülmüştür.

¹¹⁹⁵ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Oğuz Atalay, "Yargılama Giderleri ve Adli Yardım", içinde *Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku*, C. III, 15. bs., edt. Hakan Pekcanitez, Muhammet Özkes, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz (İstanbul: On İki Levha, 2017), s. 2391-2399; Murat Serhat Sarısözen, "Müvekkille Kararlaştırılan Vekâlet Ücreti ve Dava Gideri Olarak Karşı Tarafa Hükmedilen Vekâlet Ücretinin Emrediciliği Sorunu", *FÜHFD*, 1/1 (2013), s. 91 vd.; Gözde Kazaz, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Yargılama Gideri Olarak Vekâlet Ücreti" (YYLT, Bahçeşehir Üniversitesi SBE, 2019), s. 63 vd.; Aydın, M., Avukatlık Ücreti, s. 392-394.

¹¹⁹⁶ Atalay, Pekcanitez Usûl, s. 2395; Sarısözen, Vekâlet Ücreti, s. 98; Budak/Karaaslan, s. 363; Kazaz, s. 42-47; Özgür Biyan, "Avukatların Karşı Taraf Vekâlet Ücretinin KDV Karşısındaki Durumu", *TBB Dergisi*, S. 116 (2016), s. 249-250.

¹¹⁹⁷ Hükümün ilk hâli, "*Avukatla iş sahibi arasında aksine yazılı sözleşme bulunmadıkça tarifeyle dayanarak karşı tarafa yüklenecek avukatlık ücreti avukata aittir*" şeklindeydi. Ancak daha sonra yapılan kanun değişikliğiyle [02.05.2001 T. ve 4667 sa. Ka. (RG. 10.05.2001/24398)] "*aksine yazılı sözleşme bulunmadıkça*" ibaresi maddeden çıkarılmıştır. Bir görüşe göre, yapılan değişiklikten sonra hüküm, emredici bir nitelik kazanmış olup, yargılama gideri olan vekâlet ücretinin müvekkile ait olacağına dair sözleşme yapma imkânı ortadan kaldırılmıştır (Biyân, s. 250; Kazaz, s. 75, dn. 236). Ancak hükmün emredici nitelikte olmadığını savunan görüşe göre ise, özel hukukta aslolan sözleşme özgürlüğü olup, burada da açıkça düzenlenen bir yasak bulunmadığından, söz konusu değişiklikle tarafların aksine bir sözleşme yapma; diğer bir ifadeyle, bu ücretin kısmen veya tamamen müvekkile ait olacağını kararlaştırma imkânı ortadan kaldırılmamıştır (Aydın, M., Avukatlık Ücreti, s. 786-787; Sarısözen, Vekâlet Ücreti, s. 99-109). Hükümün aksinin kararlaştırılabileceği hususunda bkz. Atalay, Pekcanitez Usûl, s. 2398; Hakan Pekcanitez/Oğuz Atalay/Muhammet Özkes, *Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı*. 11. bs. (İstanbul: On İki Levha, 2023), s. 570. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Kazaz, s. 74-79. İkinci görüş bakımından değerlendirecek olursak, söz konusu ücretin tamamının müvekkile ait olacağının kararlaştırılması durumunda, burada ele alınan haczedilemezlik hâli anlamını yitirir. Bu konuda, vekâlet ücretinin avukat adına hükmedilebilme olasılığında aynı şekilde bkz. ve karşı. Aydın, M., Avukatlık Ücreti, s. 783-784; Kazaz, s. 83.

Buradaki haczedilmezlik hâlini değerlendirmeden önce, her iki hüküm arasındaki farklılığa kısaca değinmekte yarar vardır. Şöyle ki, HMK m. 330’da “kanuna göre takdir olunacak vekâlet ücreti, taraf lehine hükmedilir” ifadesine karşılık, AK m. 164/f. 5’te bu ücretin avukata ait olduğu belirtilmiştir.¹¹⁹⁸ Burada her iki hüküm arasında bir uyumsuzluk olsa da HMK m. 330’un gerekçesinde, yargı kararlarında ve doktrinde belirtildiği üzere, AK m. 164’teki hüküm, müvekkil ile avukat arasındaki iç ilişkide geçerli olup, kararın tarafların lehine veya aleyhine oluşturulmasına engel değildir. Buna göre, AK m. 164/f. 5’te ücretin avukata ait olduğu ifade edilse de avukat, davada taraf olmadığından, HMK m. 330’da da belirtildiği gibi vekâlet ücreti taraf lehine hükmedilecektir.¹¹⁹⁹

Dolayısıyla, ilama göre müvekkil alacaklı olsa da AK m. 164/f. 5 uyarınca, müvekkil ile avukat arasındaki iç ilişkide vekâlet ücretinin alacaklısı avukattır. Bu nedenle, Kanun’da avukatın alacağını korumak için bazı tedbirler öngörülmüştür. Buna göre, yargılama gideri olan vekâlet ücreti, müvekkilin borcu nedeniyle takas ve mahsup edilemez ve haczedilemez (AK m. 164/f. 5). Böylece, mahkeme kararında ve yapılan ilamlı icra takibinde alacaklı olarak müvekkil yer aldığından, bu süreçte onun alacaklıları tarafından yapılabilecek muhtemel hacizler engellenerek, avukatın vekâlet ücreti korunmuştur.¹²⁰⁰ Belirtmek gerekir ki, burada takip konusu alacak bakımından sınırlı bir durum bulunmaktadır. Zira, bu ücretin haczedilmezliği sadece müvekkilin borçları bakımından geçerli olup, avukatın borçlarında geçerli değildir.¹²⁰¹ Öte yandan, avukatın

¹¹⁹⁸ Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi m. 3’te de “Yargı yerlerince avukata ait olmak üzere karşı tarafa yükletilecek avukatlık ücreti...” ifadelerine yer verilmiştir (RG. 21.09.2023/32316).

¹¹⁹⁹ Konuyla ilgili söz konusu görüş ve kararlar ile bunların değerlendirilmesi hakkında bkz. Kazaz, s. 73-84. Bu konuda ayrıca bkz. Aydın, M., Avukatlık Ücreti, s. 781-786. Buradaki çelişkinin bazı temel hak ve hürriyetleri ihlal ettiğini ve hakkaniyete uygun olmadığını belirten bir görüş, bu ücretin tarafa ait olması yönünde Avukatlık Kanunu’nda düzenleme yapılması gerektiğini ileri sürmüştür (Kazaz, s. 83-84). Mevcut durumun eleştirisi ve söz konusu ücretin tarafa ait olması gerektiği hakkında ayrıca bkz. Budak/Karaaslan, s. 363; Atalay, Pekcanitez Usûl, s. 2397-2398; Ramazan Arslan/Ejder Yılmaz/Sema Taşpınar Ayvaz/Emel Hanağası, *Medenî Usul Hukuku*. 9. bs. (Ankara: Yetkin, 2023), s. 762; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 569-570.

¹²⁰⁰ Burada ücretin avukatın eline geçmesi sağlanmaya çalışılmıştır (Aydın, M., Avukatlık Ücreti, s. 784). Yargıtayın bu konuda bir kararına göre, “... devamında yer alan; “...bu ücret, iş sahibinin borcu nedeniyle takas ve mahsup edilemez, haczedilemez.” biçimindeki düzenleme ile mahkemelerce hükmedilen vekalet ücretinin öncelikle müvekkile ait olduğu, ancak vekilinin vekalet ücretini güvence altına almak için, başkalarına ödenmesinin önüne geçilmesinin amaçlandığı görülmektedir. Yargıtay’ın istikrar kazanmış uygulamaları da bu yöndedir...” [3. HD, 16.01.2014 T., 2013/15115 E., 2014/363 K. (Lexpera, 31.07.2023)].

¹²⁰¹ Nitekim bir karara göre, “... Bu madde avukat olan borçlunun kendi borcu için değil üçüncü kişi olan işverenin borcu için avukata ait vekalet ücretinin haczedilemeyeceğini düzenlemiştir” [Y. 8. HD, 17.06.2013 T., 4195 E., 9316 K. (Lexpera, 31.07.2023)].

sözleşmeye dayalı vekâlet ücreti de herhangi bir sınırlamaya tabi olmaksızın haczedilebilir.¹²⁰² Kanaatimizce söz konusu hükme rağmen, iş sahibinin borcu sebebiyle yargılama gideri olan vekâlet ücreti haczedilirse avukat icra takibinde taraf olmasa da kendi adına, menfaati ihlal edilen ilgili sıfatıyla şikâyet yoluna başvurulabilir.¹²⁰³

2. Sermaye Piyasası Kanunu'nda Düzenlenen Haczedilmezlik Hâlleri

Sermaye piyasası, “fon arz ve talebinin bir yıldan uzun olduğu, finansal varlıkların menkul kıymetleştirme denilen yöntem ile kayıt altında bir belgeye bağlanarak alım satımının yapıldığı, bu alım satım ile fonların arz talebe göre el değiştirdiği piyasadır”.¹²⁰⁴ Piyasaların denetimi hakkında Anayasa m. 167/f. 1 gereğince, “Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemelerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır...”. Bu doğrultuda sermaye piyasasının sağlıklı ve düzenli bir şekilde işleyişini sağlamak amacıyla birçok düzenleme yapılmıştır. Sermaye piyasası hukukunun doğrudan kaynağı olan Sermaye Piyasası Kanunu'nda da ifade edildiği üzere, konuyla ilgili bu düzenlemelerin amacı, “sermaye piyasasının güvenilir, şeffaf, etkin, istikrarlı, adil ve rekabetçi bir ortamda işleyişinin ve gelişmesinin sağlanması, yatırımcıların hak ve menfaatlerinin korunması için sermaye piyasasının düzenlenmesi ve denetlenmesidir” (SPK m. 1).¹²⁰⁵ Haczedilmezlik ile ilgili hükümler de sermaye piyasasının düzenli ve sağlıklı işleyişini sağlamada bir araç olarak kullanılmaktadır.

Haczedilmezlikle ilgili hükümleri ayrıntılı olarak ele almadan önce, aynı hususları tekrarlamamak için hükümlerin bazı ortak özelliklerini burada belirtmekte fayda vardır. İlk olarak, haczedilmezlik hâllerinin birçoğu, ihraççının,¹²⁰⁶ kurucu şirketin veya ilgili

¹²⁰² Bu konuda Yargıtayın bir kararına göre, “Somut olayda Ankara 3.İcra Müdürlüğü'nün ... sayılı dosyasındaki 4.12.2001 tarihli memurluk kararında yer alan 1.250.000.000.-TL.lık avukatlık ücreti alacaklı yararına tarifeye göre hükmedilen değil, taraflar arasındaki sözleşmeye göre belirlenen avukatlık ücretidir. Bu durumda sözü edilen miktar Avukatlık Kanunun 164/5. maddesinde öngörülen korumadan istifade edemez” [12. HD, 04.04.2002 T., 5713 E., 7024 K. (Legalbank, 19.03.2022)]. Vekâlet ücretinin hacziyle ilgili çeşitli tartışmalar için ayrıca bkz. <http://www.turkhukuksitesi.com/showthread.php?t=8971>; <http://www.turkhukuksitesi.com/showthread.php?t=13445> (20.03.2022).

¹²⁰³ Ayrıca bkz. aşağı. III. Bölüm, II, A, 2.

¹²⁰⁴ Adıgüzel, Sermaye Piyasası, s. 3. Başka bir tanım ise, “Yasalar çerçevesinde menkul kıymetlerin (hisse senetleri, tahviller) alınıp satıldığı piyasa; ticâret merkezi. Uzun vadeli kredi arz ve taleplerinin karşılaştığı piyasa, ortam” şeklindedir (Yelbaşı, s. 547).

¹²⁰⁵ Bu konuda ayrıca bkz. Memiş/Turan, s. 29.

¹²⁰⁶ SPK m. 3/h uyarınca ihraççı, “Kitle fonlaması platformları aracılığıyla para toplayanlar hariç olmak üzere, sermaye piyasası araçlarını ihraç eden, ihraç etmek üzere Kurula başvuruda bulunan veya sermaye piyasası araçları halka arz edilen tüzel kişileri ve bu Kanuna tabi yatırım fonlarını” ifade eder.

kuruluşun yönetim veya denetiminin kamu kurumlarına devredilmesi hâlinde dahi aynı şekilde uygulanmaya devam etmektedir.¹²⁰⁷ Ayrıca, haczedilmezliğin yanı sıra çoğu durumda rehin, iflâs masasına girme, ihtiyati tedbir gibi başka tasarruflara karşı da korunma sağlanmış olmakla birlikte, bu konulara ayrıca değinilmeyecektir. Öte yandan, ilgili hükümlerde “*kamu alacaklarının tahsilinde dahi haczedilemez*” şeklinde bir vurgu yapılmışsa da buna gerek olmadığı kanaatindeyiz. Çünkü AATUHK m. 70/1’de zaten “*özel kanunlarda haczi caiz olmadığı gösterilen mallar*” bu alacakların tahsili için yapılan hacizlere karşı da korunmuştur. Bu nedenle, özel kanunlarda düzenlenen haczedilmezlik hâlleri hem özel hukuk ilişkilerinden kaynaklanan alacakların hem de kamu alacaklarının takibi bakımından geçerlidir. Son olarak, her düzenlemenin amacına ayrıca değinilecekse de genel olarak bu haczedilmezlik hâlleri ile sermaye piyasasının güvenilir, etkin ve istikrarlı işleyişinin ve gelişmesinin sağlanması, yatırımcıların menfaatlerinin ve esasen ülke ekonomisinin korunması amaçlanmıştır. SPK’de bu amaçlarla düzenlenen söz konusu hükümler, kanundaki sırasıyla aşağıda incelenecektir.

❖ Kanun’un “Sermaye Piyasası Araçlarının İhracı, Kamunun Aydınlatılması ve İhraççılara İlişkin Esaslar” başlıklı ikinci kısmında yer alan ve Kanun’a sonradan eklenen (Ek: 20.02.2020-7222/29) “Teminat yönetim sözleşmesi ve teminat yöneticisi” başlığını taşıyan SPK m. 31/B, f. 1 düzenlemesi¹²⁰⁸ uyarınca “*Kurulca (Sermaye Piyasası Kurulu) belirlenecek sermaye piyasası araçları, bu araçlardan doğan yükümlülüklerin vadesinde yerine getirilmesini teminen Kurulun uygun göreceği varlıklarla teminat altına alınabilir. Teminata konu varlıkların mülkiyeti teminatın genel saklama yetkisine sahip yatırım kuruluşu niteliğini haiz teminat yöneticisine devredilir veya bu varlıklar üzerinde teminat yöneticisi lehine sınırlı ayni hak tesis edilir*”.¹²⁰⁹ Teminat yöneticisinin, üzerinde önemli yetkilere¹²¹⁰ sahip olduğu söz konusu varlıklarla ilgili SPK m. 31/B, f. 6 hükmüne göre,

¹²⁰⁷ Örneğin, SPK m. 58/f. 2’ye göre, “*Fon mal varlığı, ipoteğe veya varlığa dayalı menkul kıymetler itfa edinceye kadar; kurucunun, fona hizmet sağlayanların ve fon portföyüne alacak veya varlıklarını devredenlerin yönetiminin veya denetiminin kamu kurumlarına devredilmesi hâlinde dahi ... haczedilemez...*”. Benzer ifadeler, haczedilmezlikle ilgili SPK m. 53 ile m. 59-61/B hükümlerinde de olmakla birlikte, söz konusu hükümler ele alınırken bu husus ayrıca tekrarlanmayacaktır.

¹²⁰⁸ Bu hükümle mukayeseli hukukta geniş uygulama alanı bulan “*Teminat Yöneticisi-Trust-Yed-i Emin*” kurumunun Türk sermaye piyasasına kazandırılması amaçlanmıştır [7222 sayılı Kanun’un (RG. 25.02.2020/31050) gerekçesine dair esas rapor, s. 8, 14 (<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss176.pdf>, 22.06.2022)]. Eski kanunda düzenlenen teminat sorumlusu hakkında benzer şekilde bkz. Burak Adıgüzel, *İpotekli Sermaye Piyasası Araçları* (İstanbul: Beta, 2008), s. 159-164.

¹²⁰⁹ Bu konuda açıklamalar için ayrıca bkz. Adıgüzel, Sermaye Piyasası, s. 174-175.

¹²¹⁰ Gerçekten de SPK m. 31/B, f. 2 uyarınca “*Teminat yöneticisi, sermaye piyasası araçlarından doğan yükümlülüklerin teminatını teşkil etmek üzere mülkiyeti kendisine devredilen veya üzerinde lehine*

“*Teminat konusu varlıklar, teminat yöneticisinin mal varlığından ayrıdır ve ayrı izlenir. Teminat konusu varlıklar, teminat yöneticisinin borçları nedeniyle kamu alacakları için olsa dahi haczedilemez, rehnedilemez, iflas masasına dâhil edilemez ve üzerlerine ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz konulamaz*”.¹²¹¹ Burada sermaye piyasasındaki güvenin korunması amacıyla teminat yöneticisinin mal varlığı ile teminat gösterilen varlıkların birbirinden ayrı olduğu vurgulanmıştır.¹²¹² Ayrıca, teminatın amacı doğrultusunda kullanılması sağlanarak ilgililerin menfaatlerini korumak için teminat yöneticisinin borcundan dolayı, üzerinde mülkiyet hakkı veya sınırlı bir ayni hak sahibi olduğu teminat konusu varlıkların haczedilemeyeceği öngörülmüştür.

❖ Sermaye piyasası kurumları ve faaliyetlerinin düzenlendiği kısımda yer alan SPK m. 46/f. 1 gereğince, “*Kurul, yatırım hizmetleri ve faaliyetlerinde bulunacaklara teminat yatırma veya bulundurma zorunluluğu getirebilir*”. Aynı şekilde, “*Yatırım kuruluşları, yatırımcılardan kredili sermaye piyasası aracı işlemleri, sermaye piyasası araçlarının ödünç işlemleri veya açığa satış işlemleri ile diğer yatırım hizmet ve faaliyetleri ve yan hizmetler nedeniyle teminat verilmesini isteyebilirler. Borsalar ile takas ve saklama kuruluşları, yatırım kuruluşları ve yatırımcılardan yatırım hizmetleri ve faaliyetleri kapsamında teminat verilmesini isteyebilirler*” (SPK m. 46/f. 2). Bu teminatlar, SPK m. 46/f. 4’e göre, “*... tevdi amaçları dışında kullanılamaz, üçüncü kişilere devredilemez, kamu alacakları için olsa dahi haczedilemez...*”. Teminatların üçüncü kişilerin müdahalesinden uzak tutularak amaçları doğrultusunda kullanımının sağlanması, sermaye piyasasının etkin bir şekilde çalışabilmesi açısından oldukça

sınırlı ayni hak tesis edilen teminat konusu varlıkların sevk ve idaresinin sağlanması, korunması, muhafazası, hukuki yollara müracaat edilmesi, temerrüt hâlinde ya da kanun veya sözleşme hükümlerinde öngörülen sebeplerle, teminattan alacağın karşılanması söz konusu olduğunda; teminata konu varlığın paraya çevrilmesi, teminata konu varlıkların satış tutarının yatırımcılar arasında paylaştırılması, yatırımcıların alacağı karşılandıktan sonra arta kalan değer olursa bunun teminat verene iade edilmesi, borcun sona ermesi ile birlikte teminat konusu varlıkların teminat verene iade edilmesi, yatırımcıların menfaatlerinin korunması da dâhil diğer her türlü iş ve muamelelerin yerine getirilmesi için ihraçtan önce, ihraççı ile yazılı olarak akdedilecek bir teminat yönetim sözleşmesi ile yetkilendirilir”.

¹²¹¹ Ayrıca konuyla ilgili bkz. Sermaye Piyasası Araçlarının Teminatlı İhracına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ (II-31/B.1) m. 6/f. 1 gereğince, “*Teminata konu varlıklar* (bkz. Tebliğ, m. 3, 1 ile m. 5) ihraç edilecek sermaye piyasası araçlarından doğan yükümlülüklerin vadesinde yerine getirilmesini temin amacıyla sınırlı olmak üzere teminat yöneticisine devredilir veya bu varlıklar üzerinde teminat yöneticisi lehine sınırlı ayni hak tesis edilir. *Teminata konu varlıklar, teminat yöneticisinin malvarlığından ayrıdır ve ayrı izlenir. Teminata konu varlıklar, teminat yöneticisinin borçları nedeniyle kamu alacakları için olsa dahi haczedilemez...*” (RG. 26.01.2022/31731).

¹²¹² Bununla yatırımcıların daha etkin bir şekilde korunmasının amaçlandığı yönünde bkz. 7222 sayılı Kanun’un gerekçesine dair esas rapor, s. 14 [<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss176.pdf> (22.06.2022)].

önemlidir.¹²¹³ Ayrıca, yatırımcılar ile yatırım kuruluşlarının mal varlıklarının birbirinden ayrı olduğu da aynı maddede belirtilmiş ve gerek sistemik riskin azaltılması gerekse yatırımcı güveninin tesisi için şu hükümler öngörülmüştür:¹²¹⁴ “(5) Yatırımcıların her ne surette olursa olsun yatırım kuruluşları nezdinde bulunan nakit ve sermaye piyasası araçları, yatırım kuruluşlarının malvarlıklarından ayrı izlenir. Söz konusu varlıklar, yatırımcıların yazılı açık izni olmaksızın, tevdi edilen kurumlar tarafından tevdi amacı dışında kendilerine veya üçüncü kişilere menfaat sağlayacak şekilde kullanılamazlar. (6) Yatırımcıların her ne surette olursa olsun yatırım kuruluşları nezdinde bulunan nakit ve sermaye piyasası araçları yatırım kuruluşlarının borçları nedeniyle, yatırım kuruluşlarının mal varlığı ise yatırımcıların borçları nedeniyle kamu alacakları için olsa dahi haczedilemez...”. Dolayısıyla, yatırımcıların nakit ve sermaye piyasası araçları ile yatırım kuruluşlarının mal varlığı, birbirlerinin alacaklılarına karşı korunmuştur. Kanaatimizce, burada aslında bir haczedilemezlik hâli değil; yatırımcının veya yatırım kuruluşunun mal varlığının, diğerinin alacaklısının yapacağı icra takibinde istihkak prosedürünün yürütülmesi mecburiyeti olmaksızın, kanun koyucu tarafından en başta haczin dışında tutulması söz konusudur.¹²¹⁵

❖ Yatırım kuruluşlarından biri de yatırım fonlarıdır. Kanun’da yapılan tanıma göre, yatırım fonu, “Bu Kanun hükümleri uyarınca tasarruf sahiplerinden fon katılma payı karşılığında toplanan para ya da diğer varlıklarla, tasarruf sahipleri hesabına, inançlı mülkiyet esaslarına¹²¹⁶ göre Kurulca belirlenen varlık ve haklardan oluşan portföy veya portföyleri işletmek amacıyla portföy yönetim şirketleri tarafından fon iç tüzüğü ile kurulan ve tüzel kişiliği bulunmayan mal varlığı”dır (SPK m. 52/f. 1). Fonun kurucusu ve yöneticisi olan portföy yönetim şirketi, her ne kadar inançlı malik olarak, anlaşılmaya uygun şekilde kullanma ve muhafaza etme borcu altında ise de kanun koyucu bu yükümlülüklerle yetinmemiş, fon mal varlığını çeşitli hükümlerle ayrıca bir koruma

¹²¹³ Nusret Çetin/Hatice Ebru Töremiş/Zeynep Cantimur, 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’nun Sistematiik Analizi (Ankara: Yetkin, 2014), s. 160.

¹²¹⁴ Çetin/Töremiş/Cantimur, s. 160-161.

¹²¹⁵ Dolayısıyla burada istihkak prosedürü yürütülebileceği gibi, Kanun’daki bu hüküm gereği şikâyet yoluna da başvurulabilir. Benzer bir durumla ilgili ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. yuk. II. Bölüm, II, E, 2, b. Ayrıca bkz. aşağı. III. Bölüm, II, A, 5, b, (3), (b).

¹²¹⁶ İnançlı mülkiyet için yapılan bir tanıma göre, “tasarruf sahiplerinin yatırım fonu ile ilgili muameleleri yapma yetkisini fon kurucusuna fon içtüzüğü vasıtasıyla devretmesi ve kurucunun da, fonu bu sözleşme (yani içtüzük) çerçevesinde ve tasarruf sahiplerinin haklarını koruyarak yönetmek ya da yönettirmek zorunda olmasıdır”. Tanım ve ayrıca konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Yavuz Akbulak, “‘İnançlı Mülkiyet’ Üzerine Bir Değerlendirme”, <https://blog.lexpera.com.tr/inancli-mulkiyet-uzerine-bir-degerlendirme/> (01.03.2024).

altına almıştır.¹²¹⁷ Nitekim SPK m. 53'e göre, fonun mal varlığı, portföy yönetim şirketi ve portföy saklama hizmetini yürütecek kuruluşun mal varlığından ayrı olup, başka bir amaçla tasarruf edilemez ve haczedilemez. Böylece katılımcıların varlıkları muhtemel risklerden korunarak, yatırımcıların tasarruflarını burada değerlendirmesi teşvik edilmiştir.¹²¹⁸

❖ Bir anonim şirket olan portföy yönetim şirketinin esas faaliyet konusu yukarıda da bahsedildiği üzere, yatırım fonlarının kurulması ve yönetimidir.¹²¹⁹ Bu şirketlerin kurulması ve faaliyete geçmesi için Kurul'dan izin alınması zorunludur (SPK m. 55/f. 1). Ayrıca SPK m. 55/f. 4 gereğince, *“Portföy yönetim şirketlerinin ... sermaye yeterliliğine, yatırım fonu kurmalarına ve yönetmelerine, ana faaliyet konusunun yanı sıra portföy yöneticiliği ve yatırım danışmanlığı faaliyetleri ile bunların dışında yapabilecekleri sermaye piyasası faaliyetlerine ve faaliyetleri nedeniyle teminat yatırma zorunluluklarına ilişkin usul ve esaslar Kurul tarafından belirlenir. Portföy yönetim şirketleri tarafından yatırılan teminatlar... haczedilemez, kullanılma amaçları dışında tasarruf edilemez, üçüncü kişilere devredilemez...”*. Buna göre, Kurulca mali durumları dikkate alınarak faaliyet izni ve yetki belgesi verilmesi için belirli bir miktarda teminatı, belli bir süreyle Kurul adına Takasbank nezdinde bloke etmesi istenilen¹²²⁰ portföy yönetim şirketlerinin gösterdiği bu teminatların, amaçları doğrultusunda kullanımını sağlayarak ilgililerin menfaatleri ve sermaye piyasasındaki güvenin korunması için haczedilemeyeceği hüküm altına alınmıştır.

❖ Konut ve varlık finansmanı ile ipotek finansmanı kuruluşlarının düzenlendiği bölümde de birçok haczedilmezlik hâli bulunmaktadır. SPK m. 57/f. 1'e göre, *“Konut finansmanı, konut edinmeleri amacıyla tüketicilere kredi kullandırılması, konutların finansal kiralama yoluyla tüketicilere kiralanması, sahip oldukları konutların teminatı altında tüketicilere kredi kullandırılması ve bu kredilerin yeniden finansmanı amacıyla*

¹²¹⁷ Memiş/Turan, s. 163.

¹²¹⁸ Memiş/Turan, s. 164. Bir görüşe göre bu düzenlemeyle, fonun mal varlığı ile portföy yönetim şirketinin ve portföy saklama hizmetini yürüten kuruluşun mal varlıklarının ayrılığı prensibi güçlendirilerek, yatırım fonlarının mal varlıklarının dolaylı olarak yatırımcılara ait olduğu vurgulanmış, söz konusu kuruluşların mali durumlarında meydana gelebilecek bozulmalardan fonun etkilenmemesi ve böylelikle katılma payı sahiplerinin etkin bir biçimde korunması amaçlanmıştır (Çetin/Töremiş/Cantimur, s. 112).

¹²¹⁹ Bu şirketlerle ilgili olarak ayrıca bkz. Çetin/Töremiş/Cantimur, s. 108-114.

¹²²⁰ Bkz. Portföy Yönetim Şirketleri ve Bu Şirketlerin Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Tebliği (III-55.1) m. 8/f. 2, m. 41/A-41/C (RG. 02.07.2013/28695).

kredi kullandırılmasıdır".¹²²¹ Varlık finansmanı ise, konut finansmanının kapsamındakiler dâhil Kurulca uygun görülen varlıklara dayalı sermaye piyasası araçlarının ihracıdır (SPK m. 57/f. 4). İpoteğe dayalı menkul kıymetler karşılığında toplanan paralarla, ipoteğe dayalı menkul kıymet sahipleri hesabına konut finansmanı fonu; varlığa dayalı menkul kıymetler¹²²² karşılığında toplanan paralarla ise varlığa dayalı menkul kıymet sahipleri hesabına, inançlı mülkiyet esaslarına göre varlık finansmanı fonu kurulur. Bu fonlar tüzel kişiliği olmayan mal varlıklarıdır (SPK m. 58/f. 1, c. 1). Buradaki fonların mal varlığı, kurucunun, fona hizmet sağlayanların ve fon portföyüne alacak veya varlıklarını devredenlerin mal varlığından ayrıdır (SPK m. 58/f. 2, c. 2). Ayrıca SPK m. 58/f. 2, c. 3'e göre, fonların mal varlığı, ipoteğe veya varlığa dayalı menkul kıymetler itfa edilinceye kadar¹²²³ haczedilemez. Burada fonun mal varlığı, menkul kıymet sahipleri lehine olacak şekilde, menkul kıymetler itfa edilinceye kadar haczedilmezlik başta olmak üzere çeşitli hükümlerle güvence altına alınmıştır.¹²²⁴ Böylece, söz konusu menkul kıymetlerin karşılığının korunması suretiyle yatırımcılar korunmaya çalışılmıştır.

❖ Konuya ilişkin olarak SPK m. 59'da ise ipotek ve varlık teminatlı menkul kıymetlerle ilgili hükümler düzenlenmiş olup, bu menkul kıymetler, ihraççıların genel yükümlülüğü niteliğinde olan ve teminatlar karşılık gösterilerek ihraç edilen sermaye piyasası araçlarıdır (SPK m. 59/f. 1).¹²²⁵ Maddenin diğer fıkralarına göre, "(2) *İhraççılar, ipotek ve varlık teminatlı menkul kıymetlerin teminatı olan varlıkları, diğer varlıklarından ayrı olarak izlemekle yükümlüdür...* (3) *İpotek ve varlık teminatlı menkul*

¹²²¹ Burada kredi kullandırılırken konut finansmanı kuruluşlarınca (SPK m. 57/f. 2) konut edinme amacının yeterli bilgi ve belgeyle tespit edilmesi ve kullandırılan kredinin veya yapılan finansal kiralamanın ipotek veya Kurulca uygun görülen teminatlarla güvence altına alınması mecburidir (SPK m. 57/f. 3).

¹²²² SPK m. 58/f. 1, c. 2 uyarınca, "*İpoteğe ve varlığa dayalı menkul kıymetler, ilgili fonların veya ipotek finansmanı kuruluşlarının portföyündeki varlıklar karşılık gösterilerek ihraç edilen sermaye piyasası araçlarıdır*". Bunlar devralınacak varlıklar karşılık gösterilerek ihraç edilir [Varlığa veya İpoteğe Dayalı Menkul Kıymetler Tebliği (III-58.1) m. 4/f. 1 (RG. 09.01.2014/28877)]. Bu tür menkul kıymetler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Adıgüzel, Sermaye Piyasası, s. 198-205; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1064-1074.

¹²²³ Yapılan bir tanıma göre, "*İtfa, borçlanma senetlerinin ihracında belirlenen vade tarihinde işlemiş faizi ve anaparasının birlikte geri ödenmesidir*" [<https://www.gedik.com/bilgi-egitimler/yatirimci-sozlugu/itfa> (17.06.2022)]. Ayrıca konuyla ilgili itfa ve itfa türleri hakkında bkz. <https://www.hangikredi.com/bilgi-merkezi/itfa-nedir/#itfa-nedir-ne-anlama-gelir> (17.06.2022).

¹²²⁴ Bu hükümlerle yatırımcının risklerden korunmaya çalışıldığı hususunda bkz. Adıgüzel, Araçlar, s. 205-206.

¹²²⁵ Bu konuda başka tanımlar için bkz. Ayça Akkayan Yıldırım, "Konut Finansmanı Sistemi Çerçevesinde İpotek Teminatlı Menkul Kıymetler" (YDT, İstanbul Üniversitesi SBE, 2008), s. 14; Adıgüzel, Araçlar, s. 128-133.

*kıymetler itfa edilinceye kadar; teminat varlıklar haczedilemez... ”.*¹²²⁶ Teminatlı menkul kıymetlerin teminatı olan varlıklar, bu menkul kıymetler itfa edilinceye kadar haczin dışında tutularak, söz konusu menkul kıymetlerin güvencesiz kalması önlenmiş ve böylece yatırımcılarda en başta oluşan güven korunmuştur.¹²²⁷ Gerçekten de burada en kötü senaryoda (iflâs) bile teminat varlıkların güvencesi altında ihraç edilen son teminatlı menkul kıymetin vadesinin sonuna kadar, bundan kaynaklanan alacak hakkının gereği gibi karşılanabilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.¹²²⁸

❖ Daha önce de ifade edilen ipotek finansmanı kuruluşları, “... *konut ve varlık finansmanı kapsamında, türleri ve nitelikleri Kurulca belirlenen varlıkların devralınması, devredilmesi, devralınan varlıkların yönetimi ve varlıkların teminat olarak alınması ve Kurulca uygun görülen diğer faaliyetlerin yerine getirilmesi amacıyla kurulan anonim ortaklıklardır*” (SPK m. 60/f. 1).¹²²⁹ Konuyla ilgili Kurul tarafından yapılan yazılı açıklamaya göre, ipotek finansmanı kuruluşlarının ana faaliyetlerinden biri likidite faaliyetidir. Bu faaliyette, konut finansmanı kuruluşları, bilançolarında bulunan konut kredilerini ipotek finansmanı kuruluşlarına teminat olarak göstermekte ve karşılığında bu kuruluşlardan kaynak kullanmaktadır. Böylece ipotek finansmanı kuruluşları, konut finansmanı kuruluşlarına likidite sağlamış olmaktadır. İpotek finansmanı kuruluşları, sağlayacağı kaynak için gereken fonu, başta borçlanma olmak üzere çeşitli sermaye piyasası araçlarının ihracından elde etmektedir. Burada ayrıca belirtmek gerekir ki, likidite faaliyetinde, ipotek finansmanı kuruluşuna teminat olarak gösterilen konut kredileri, konut finansmanı kuruluşunun bilançosunda kalmaktadır.¹²³⁰ Bu durumda ipotek finansmanı kuruluşlarınca sağlanan kaynağın güvencesiz kalmaması ve ayrıca, teminat olarak alınan varlıklar karşılığında ihraç edilen ipotekli sermaye piyasası araçları¹²³¹ bakımından yukarıda da ifade edildiği üzere, yatırımcıların sahip olduğu güvenin korunması için kanunda bazı hükümler öngörülmüştür. Buna göre, varlıkların teminat gösterilmesi suretiyle ipotek finansmanı kuruluşlarından kaynak temin

¹²²⁶ Konu hakkında ayrıca bkz. Akkayan Yıldırım, s. 176-180; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1072.

¹²²⁷ Böylece, teminat havuzundaki varlıkların yalnızca menkul kıymetlerin teminatı olması öngörülerek, yatırımcılar korunmaya çalışılmıştır (Adıgüzel, Araçlar, s. 164-165).

¹²²⁸ Akkayan Yıldırım, s. 17, 244.

¹²²⁹ Bu kuruluşlarla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Çetin/Töremiş/Cantimur, s. 121-123.

¹²³⁰ Bu açıklama için bkz. <https://www.spk.gov.tr/Duyuru/Goster/20140717/0> (19.06.2022).

¹²³¹ Bkz. İpotek Finansmanı Kuruluşlarına İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ (III-60.1) m. 18 (RG. 07.07.2014/29063). Konu hakkında ayrıca bkz. SPK m. 3/i, m. 60/f. 4; Çetin/Töremiş/Cantimur, s. 122-123.

edilmesi durumunda, “... kaynak temin edilen kurumun yönetiminin veya denetiminin kamu kurumlarına devredilmesi durumunda dahi teminat gösterilen varlıklar, başka bir amaçla tasarruf edilemez... haczedilemez...” (SPK m. 60/f. 3).

❖ Haczedilmezliğin düzenlendiği bir başka hüküm “Kira sertifikası ve varlık kiralama şirketleri” başlıklı SPK m. 61’dir. Buna göre, “Kira sertifikaları, her türlü varlık veya hakkın finansmanını sağlamak amacıyla varlık kiralama şirketleri tarafından ihraç edilen ve sahiplerinin bu varlık veya haklardan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan, nitelikleri Kurulca belirlenen sermaye piyasası araçlarıdır”.¹²³² Varlık kiralama şirketleri, münhasıran kira sertifikası ihraç etmek üzere kurulan anonim şirketlerdir (SPK m. 61/f. 2). Bu şirketler, kira sertifikalarını, sadece kira gelirine dayalı olarak değil de alım-satım, ortaklığa ve benzer sözleşmelere dayalı olarak da ihraç edebilir.¹²³³ Varlık kiralama şirketinin, kira sertifikalarından kaynaklanan yükümlülüklerini vadesinde yerine getirememesi, yönetim veya denetiminin kamu kurumlarına devredilmesi, faaliyet izninin kaldırılması veya iflâsı hâlinde, portföyündeki varlıklardan elde edilen gelirler öncelikle kira sertifikası sahiplerine yapılacak ödemelerde kullanılır (SPK m. 61/f. 4). Ayrıca bu şirketler münhasıran kira sertifikası ihraç etmek üzere kurulduğundan, bunların portföyünde yer alan varlıklar da bu sertifikaların dayanağı ve bir nevi teminatı niteliğindedir. Bu nedenlerle kanun koyucu, özellikle yatırımcıyı korumak için¹²³⁴ kira sertifikaları itfa edilinceye kadar, varlık kiralama şirketinin portföyündeki varlıkların, teminat amacı dışında tasarruf edilemeyeceği, haczedilemeyeceği ve çeşitli işlemlerin konusu yapılamayacağını öngörmüştür (SPK m. 61/f. 3).

❖ Kanun’da düzenlenen bir başka yatırım aracı ise gayrimenkul sertifikasıdır. SPK m. 61/A, 1’e göre, “Gayrimenkul sertifikası, ihraççıların inşa edilecek veya edilmekte olan gayrimenkul projelerinin finansmanında kullanılmak üzere ihraç ettikleri, gayrimenkul projesinin belirli bağımsız bölümlerini veya bağımsız bölümlerin belirli bir

¹²³² Başka bir tanım ise şu şekildedir: “Kira sertifikası ya da sukuk, bir varlığa sahip olmayı veya ondan yararlanma hakkını gösteren, yatırımcısına belirli periyotlarda sabit veya değişken getiri sağlayan, ikincil piyasalarda alım satımına konu edilebilen faizsiz sermaye piyasası ürünüdür” [bkz. <https://www.kuveytturk.com.tr/bireysel/yatirim/sermaye-piyasasi-urunleri/kira-sertifikasi>, (21.06.2022). Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Çetin/Töremiş/Cantimur, s. 123-125.

¹²³³ Çetin/Töremiş/Cantimur, s. 123-124. Ayrıca bkz. Kira Sertifikaları Tebliği (III-61.1) m. 4-9 (RG. 07.06.2013/28670). Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Merve Kurdak Kurtarcan, “Türk Sermaye Piyasası Hukukunda Kira Sertifikaları ile Gayrimenkul Projelerinin İnşaatının Finansmanı” (YYLT, İstanbul Üniversitesi SBE, 2018), s. 84 vd.

¹²³⁴ Bunun yatırımcıları koruyucu bir düzenleme olduğu yönünde bkz. Adıgüzel, Sermaye Piyasası, s. 215.

alan birimini temsil eden nominal değeri eşit sermaye piyasası aracıdır". Bu sertifikalarla, büyük inşaat projelerinin finansmanı için kaynak sağlanması ve yatırımcılara sertifikalarının değerinin karşılığı olan bağımsız bölümlere malik olmaları¹²³⁵ veya bunların, gayrimenkulün değer artışından faydalanmaları amaçlanmıştır.¹²³⁶ Bu amaçların etkin bir şekilde yerine getirilmesini sağlamak ve asıl olarak sermaye piyasasının güvenilir, etkin ve istikrarlı bir şekilde işleyişini ve gelişmesini sağlamak ve yatırımcıların menfaatlerini korumak için gayrimenkul sertifikalarının itfa edilmesine kadar, sertifikaların ihracı karşılığında elde edilen fonun ve sertifikalara konu bağımsız bölümlerin haczedilemeyeceği düzenlenmiştir (SPK m. 61/A, 2).¹²³⁷

❖ Gayrimenkul sertifikalarındaki projelere göre daha uzun vadeli ve fazla sermaye isteyen altyapı, enerji, sanayi veya teknoloji yatırımları gibi projelerin gerçekleştirilmesi için proje finansman fonu yoluyla finansman sağlanması, Kanun'un "Proje finansmanı, proje finansman fonu ve projeye dayalı menkul kıymet" başlıklı 61/B maddesinde "proje finansmanı" olarak tanımlanmıştır. Proje finansman fonu ise, "... projeye dayalı menkul kıymetler karşılığında toplanan para ve/veya diğer varlıklarla, projeye dayalı menkul kıymetler sahipleri hesabına, proje finansmanına konu varlık ve hakların gelirlerine dayalı olarak oluşturulan portföyü işletmek amacıyla yatırım kuruluşları tarafından inançlı mülkiyet esaslarına göre fon iç tüzüğü ile kurulan, tüzel kişiliği olmayan mal varlığıdır" (SPK m. 61/B, 2).¹²³⁸ Ayrıca proje finansmanına konu olan projenin gelirleri ve diğer hakları da proje finansman fonuna temlik edilir (SPK m. 61/B, 3). Kanuna sonradan eklenen (Ek: 20.02.2020-7222/34) bu hükümlerle, kurucunun ve fon kullanıcısının riskinden bağımsız olarak projelere yatırım yapılabilmesi ve projelerin gelirlerinin proje finansman fonuna aktarılması ile yatırımcıların gelir beklentilerinin netleşmesi, yabancı yatırımların ülkeye gelişine katkı sağlanması ve özellikle kamu projelerinin uzun vadeli finansmanının sağlanması amaçlanmıştır.¹²³⁹ Bu

¹²³⁵ Kurdak Kurtarıcan, s. 130.

¹²³⁶ Bkz. <https://www.toki.gov.tr/gayrimenkul-sertifikasi> (21.06.2022). Ayrıca bkz. Adıgüzel, Sermaye Piyasası, s. 176-180.

¹²³⁷ Ayrıca bkz. Gayrimenkul Sertifikaları Tebliği (VII-128.2) m. 4/f. 11; m. 10/f. 2 (RG. 05.07.2013/28698).

¹²³⁸ Bu konuda ayrıca bkz. Adıgüzel, Sermaye Piyasası, s. 181; Yavuz Akbulak, "Proje Finansman Fonu", <https://legal.com.tr/blog/genel/proje-finansman-fonu/> (22.06.2022).

¹²³⁹ Bkz. 7222 sayılı Kanun'un gerekçesine dair esas rapor, s. 15 [<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss176.pdf> (22.06.2022)].

doğrultuda kanunda ayrıca yatırımcıyı teşvik etmek için, proje finansmanı fonunun, üçüncü kişilerin taleplerine karşı korunmasına dair tedbirlere de yer verilmiştir. Nitekim, SPK m. 61/B, 7 gereğince, projeye dayalı menkul kıymet itfa edilene kadar, proje finansman fonu portföyündeki varlıklar ve haklar teminat amacı dışında tasarruf edilemez ve haczedilemez.¹²⁴⁰ Görüldüğü üzere söz konusu mal varlığı değerleri, belirli bir zamana kadar haczin dışında tutulmuştur.

❖ Yukarıda bir kısmı ele alınan sermaye piyasası araçlarının önceden belirlenmiş kurallar çerçevesinde halka arz edildiği ve ikincil piyasa işlemlerine konu yapıldığı, işlemlerin belirli bir fiziki mekânda kurulan sistem üzerinde gerçekleştiği organize piyasalar “borsalar” olarak tanımlanmıştır.¹²⁴¹ Borsalarla ilgili hükümler SPK m. 65 vd.’de düzenlenmiştir. SPK m. 73/f. 1’e göre, borsalar, sistemlerinin güvenli bir şekilde yönetilebilmesi için gerekli olan düzenlemeleri yapar ve önlemleri alırlar. Bu kapsamda alınan teminatlar ve oluşturulan garanti fonları¹²⁴² bulunmaktadır. Bunlarla ilgili olarak SPK m. 73/f. 2’ye göre, “*Borsalar ve takas kuruluşları nezdinde Kurulca yapılan düzenlemeler uyarınca takas risklerinin¹²⁴³ önlenmesi amacıyla tutulan teminatlar ile oluşturulan garanti fonundaki varlıklar, amaçları dışında kullanılamaz... haczedilemez...*”. Dolayısıyla bu teminatlar ve garanti fonundaki varlıkların amacı doğrultusunda kullanılabilmesi için haczedilemeyeceği de öngörülmüştür.

❖ Daha önce de ifade edildiği üzere, sermaye piyasasındaki düzenlemelerin amaçlarından biri de yatırımcıların korunmasıdır. Bu kapsamda görüldüğü gibi birçok düzenleme yapılmış, çeşitli tedbir ve mekanizmalar öngörülmüştür. Yatırımcı tazmin sistemi de bunlardan biridir.¹²⁴⁴ Böylece sermaye piyasasındaki önleyici tedbirlere

¹²⁴⁰ Ayrıca bkz. Projeye Dayalı Menkul Kıymetler Tebliği (III-61/B.1) m. 4/f. 8 (RG. 17.07.2021/31544).

¹²⁴¹ Memiş/Turan, s. 177. Borsalar hakkında ayrıca bkz. Çetin/Töremiş/Cantimur, s. 127 vd. Kanun’da (SPK m. 3, ç) yapılan tanım ise şu şekildedir: “*Borsa, anonim şirket şeklinde kurulan, sermaye piyasası araçları, kambiyo ve kıymetli madenler ile kıymetli taşların ve Kurulca uygun görülen diğer sözleşmelerin, belgelerin ve kıymetlerin serbest rekabet şartları altında kolay ve güvenli bir şekilde alınıp satılabilmesini sağlamak ve oluşan fiyatları tespit ve ilan etmek üzere kendisi veya piyasa işleticisi tarafından işletilen ve/veya yönetilen, alım satım emirlerini sonuçlandıracak şekilde bir araya getiren veya bu emirlerin bir araya gelmesini kolaylaştıran, bu Kanuna uygun olarak yetkilendirilen ve düzenli faaliyet gösteren sistemler ve pazar yerleridir*”.

¹²⁴² İstanbul Takas ve Saklama Bankası Anonim Şirketi Merkezi Karşı Taraf Yönetmeliği (RG. 14.08.2013/28735) m. 4/f’de yapılan tanıma göre, garanti fonu, “*Merkezi karşı taraf hizmeti (bkz. m. 4/k) verilen piyasa veya sermaye piyasası araçları ile ilgili takas yükümlülüklerinin yerine getirilmemesi durumunda kullanılmak amacıyla Takasbank nezdinde tutulan, teminatlar dışında kalan ve MKT üyelerinin (bkz. m. 4/o) katkı paylarıyla oluşturulan fonu/fonları...*” ifade eder.

¹²⁴³ Takas riskinin tanımı için bkz. Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik (RG. 23.10.2015/29511) m. 3/ppp.

¹²⁴⁴ Çetin/Töremiş/Cantimur, s. 192; Memiş/Turan, s. 40.

rağmen, yatırımcının zarara uğradığı belirli durumlarda, bu zararın bazı şartlarla bir ölçüde karşılanarak¹²⁴⁵ sermaye piyasasına olan güvenin korunması amaçlanmıştır; ayrıca bunları gerçekleştirmek için de bir merkez kurulmuştur.¹²⁴⁶ Nitekim “Yatırımcı Tazmin Merkezi” başlıklı SPK m. 83/f. 1, c. 1’e göre, “*Yatırımcıların bu Kanundaki şartlar çerçevesinde tazmini amacıyla kamu tüzel kişiliğini haiz YTM kurulmuştur*”. YTM, Kurul tarafından, çıkarılan ilgili Yönetmelik¹²⁴⁷ çerçevesinde idare ve temsil olunur (SPK m. 83/f. 1, c. 2). Yatırım kuruluşlarının YTM’ye katılması zorunludur (SPK m. 83/f. 2, c. 1).¹²⁴⁸ Kanun’da, YTM’nin kuruluş amacının etkin bir şekilde gerçekleştirilerek yatırımcıların tam anlamıyla korunması için YTM’nin mal varlığının¹²⁴⁹ amacı dışında kullanılamayacağı, haczedilemeyeceği ve başka tasarruflara konu edilemeyeceği ifade edilmiştir (SPK m. 83/f. 5).

❖ Sermaye piyasasının sağlıklı işleyişini temin bakımından sermaye piyasası kurumlarının üstlenmiş oldukları rol ve görevler son derece önemli olduğundan, bu kurumların mali yapılarının sağlamlığı, genel anlamda piyasa işleyişinin bozulmaması ve piyasaya olan güvenin korunması için dikkatle takip edilmektedir.¹²⁵⁰ Bu bakımdan Kanun’da mali durumları bozulan sermaye piyasası kurumlarının, durumlarının düzeltilmesine veya bu mümkün değilse, yatırımcılara, piyasaya ve diğer kurumlara zarar vermeden sistemden çıkarılmasına imkân sağlayan çeşitli tedbir ve mekanizmalar geliştirilmiştir.¹²⁵¹ Konu hakkında SPK m. 97/f. 1’e göre, Kurul, mali durumları bozulan¹²⁵² sermaye piyasası kurumlarının bu durumlarının tespiti üzerine, “... üç ayı geçmemek üzere verilecek uygun süre içinde mali yapılarının güçlendirilmesini istemeye

¹²⁴⁵ Yatırımcıların tazmini başlıklı SPK m. 82/f. 1 gereğince, “*Kurul, yatırım kuruluşlarının sermaye piyasası faaliyetinden kaynaklanan nakit ödeme veya sermaye piyasası araçları teslim yükümlülüklerini yerine getiremediğinin veya kısa sürede yerine getiremeyeceğinin tespit edilmesi hâlinde yatırımcıları tazmin kararı alır*”. Tazminin kapsamı ve süreci hakkında bkz. SPK m. 84-85; Çetin/Töremiş/Cantimur, s. 194-198.

¹²⁴⁶ Memiş/Turan, s. 40.

¹²⁴⁷ Yatırımcı Tazmin Merkezi Yönetmeliği (27.02.2015/29280).

¹²⁴⁸ Bu kuruluşların YTM’ye katılımlarına, giriş, yıllık ve ek aidat ödeme zorunluluklarına dair usul ve esaslar söz konusu Yönetmelikle belirlenmiştir (Yön. m. 20-23).

¹²⁴⁹ YTM’nin gelirleri ve mal varlığının kullanım esasları hakkında bkz. Yön. m. 18-19.

¹²⁵⁰ Memiş/Turan, s. 190. Sermaye piyasası kurumlarının mali durumlarının sağlam olmasının önemi hakkında ayrıca bkz. Çetin/Töremiş/Cantimur, s. 208-209; Adıgüzel, Sermaye Piyasası, s. 323-324.

¹²⁵¹ Çetin/Töremiş/Cantimur, s. 209.

¹²⁵² Mali durumun bozulmasından anlaşılması gereken, SPK m. 97/f. 1 uyarınca, “... sermaye piyasası kurumlarının sermaye yeterliliği yükümlülüklerini sağlayamadığı, sermaye piyasası faaliyetlerinden kaynaklanan nakit ödeme ve finansal araç teslim yükümlülüklerini yerine getiremediği veya kısa sürede yerine getiremeyeceği ya da bunlardan bağımsız olarak mali yapılarının ciddi surette zayıflamakta olduğu ya da mali durumunun taahhütlerini karşılayamayacak kadar zayıflamış olduğunun tespiti...” dir.

ya da herhangi bir süre vermeksizin doğrudan bu kurumların faaliyetlerini geçici olarak durdurmaya; tamamen veya belirli sermaye piyasası faaliyetleri itibarıyla yetkilerini kaldırmaya; yatırımcıları tazmin kararı vermeye... bu kurumların tedricî tasfiyelerine karar vermeye¹²⁵³ ve tasfiyenin bitmesini takiben gerektiğinde veya tedricî tasfiyeye gitmeksizin doğrudan iflaslarını istemeye veya gerekli gördüğü diğer tedbirleri almaya yetkilidir". Bunların yanında, faaliyetleri geçici veya sürekli olarak durdurulup, tasarruf yetkileri kaldırılan söz konusu kurumların mal varlıkları, sürecin sağlıklı bir şekilde ilerlemesi ve ilgililerin menfaatlerinin korunması amacıyla, üçüncü kişilerin taleplerine karşı da muhafaza edilmiş ve bu kurumların mal varlıkları belirli şartlar çerçevesinde, bir süreliğine haczin dışında tutulmuştur (SPK m. 97/f. 2, 3).¹²⁵⁴

3. Kooperatifler Hukukundaki Hacedilmezlik Hâlleri

a) Kooperatifler Kanunu'nda Düzenlenen Hacedilmezlik Hâli

Kooperatifler Kanunu'nda (KK)¹²⁵⁵ yapılan tanıma göre, "Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklara kooperatif denir" (KK m. 1).¹²⁵⁶ Anayasa

¹²⁵³ Bu konuda yapılan bir tanıma göre, "Tedrici tasfiye, haklarında yatırımcıları tazmin kararı verilen yatırım kuruluşlarının, yatırımcıları tazmin süreci kapsamında ödenmeyen (100.000 TL'yi aşan) alacakları ile YTM'nin yatırımcılara yaptığı ödemeler nedeniyle halef olmasından kaynaklanan alacaklarının ödenmesi amacıyla, mal varlığının (aynen veya nakde çevirmek suretiyle) tasfiyesidir" (Memiş/Turan, s. 192-193). Bunun bir tedbir olmasının ötesinde, piyasayı riske maruz bırakmadan, sermaye piyasası kurumunun sistemden çıkışına imkân sağlayan bir tasfiye şekli olduğu hususunda bkz. Çetin/Töremiş/Cantimur, s. 212.

¹²⁵⁴ SPK m. 97/f. 2 ve 3'ün ilgili kısımları şu şekildedir: "(2) Yetkileri sürekli olarak kaldırılan sermaye piyasası kurumlarının malvarlıkları, yetkinin kaldırılmasına ilişkin Kurul kararının alındığı tarihten itibaren tedricî tasfiye işlemlerinin tamamlandığı ilan edilinceye; tedricî tasfiyeyi takiben veya doğrudan iflas talebinde bulunulması hâlinde, iflas talebinin mahkemece esastan karara bağlanmasına kadar, Kurul ve tedricî tasfiye çerçevesinde YTM tarafından yapılacak işlemler hariç, devredilemez, rehnedilemez, teminat gösterilemez, tedbir konulamaz, hacedilemez. Bunlar hakkında yapılmış olan tüm hacizler ve uygulanmış tüm ihtiyati tedbirler düşer ve tüm icra ve iflas takipleri kendiliğinden durur, bir takip muamelesi ile kesilebilen zamanaşımı ve hak düşüren müddetler işlemez... (3) ... faaliyetleri geçici olarak durdurulan sermaye piyasası kurumlarının malvarlıkları da geçici durdurma kararı verildiği tarihten tekrar faaliyete geçme izni verildiği tarihe kadar, Kurul tarafından yapılacak işlemler hariç, devredilemez, rehnedilemez, teminat gösterilemez, tedbir konulamaz, hacedilemez, bu kurumlar hakkında yapılmış olan tüm hacizler ve uygulanmış tüm ihtiyati tedbirler ve tüm icra ve iflas takipleri kendiliğinden durur. Bir takip muamelesi ile kesilebilen zamanaşımı ve hak düşüren müddetler işlemez...".

¹²⁵⁵ 24.04.1969 T. ve 1163 sa. Ka. (RG. 10.05.1969/13195).

¹²⁵⁶ Başka tanımlar için bkz. Orhan Nuri Çevik, *Kooperatifler Hukuku Uygulaması ve İlgili Mevzuat*. 5. bs. (Ankara: Yetkin, 1999), s. 61 vd.; Erkan Rehber, *Kooperatifçilik* (Bursa: Ekin, 2011), s. 60-63;

m. 171 uyarınca, “Devlet, milli ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır”. Ülke ekonomisine katkı sağlayan kooperatifler, ayrıca toplumsal yaşama, birliktelik ve dayanışma bilincinin gelişimine ortam hazırlar.¹²⁵⁷

Kooperatifler, ticaret siciline tescil ile tüzel kişilik kazanan (KK m. 7) özel hukuk tüzel kişileridir.¹²⁵⁸ Bunların ortakları, gerçek kişilerden, özel hukuk veya kamu tüzel kişilerinden oluşabilir (KK m. 8/f. 1, m. 9). Ortaklar kooperatife girerken her birinin en az bir ortaklık payı alması gerekir (KK m. 19/f. 1). Bu paylarla ilgili olarak, doğrudan olmasa da dolaylı bir şekilde haczedilmezliğin öngörüldüğü ve bunun kooperatifin korunması ilkesinin bir gereği olduğu kabul edilmektedir.¹²⁵⁹ Zira, KK m. 19/f. 6’ya göre, “Bir ortağın şahsi alacaklıları, ancak ortağa ait faiz ve gelir-gider farklarından hissesine düşen miktarı ve kooperatifin dağılmasında ona ödenecek payı haczettirebilirler”. Dolayısıyla kooperatif ortaklarının şahsi alacaklıları, kooperatifle ilgili olarak ancak burada belirtilen mal varlığı değerlerinin haczini isteyebilir. Bunların dışında örneğin, ortağın şahsi alacaklılarının, ortaklık payını ve kooperatifin amacının gerçekleşmesini sağlamak üzere arsa, altyapı, inşaat ve benzeri gider taksitleri için ödenen miktarları

Doğahan Özcan, “Kooperatifçilik, Tarım Kredi Kooperatiflerinin Gelişim Süreci ve Malatya Bölge Birliği Örneği” (YYLT, Atatürk Üniversitesi SBE), 2011, s. 3-8.

¹²⁵⁷ Kooperatifleşmenin bu faydaları için bkz. Çevik, s. 81-86; Özcan, s. 12-13; Ahmet Kurtulan, *Kooperatifler Kanunu ve Açıklaması*. 5. bs. (Ankara: Seçkin, 2007), s. 54-55.

¹²⁵⁸ Çevik, s. 127, 267; Fatih Aydemir, “1581 Sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu m. 12’de Düzenlenen İlam Niteliğinde Belge ve Bu Belgeye İlişkin Olarak Uygulamadaki Hukuki Sorunlar”, *EBYÜHFD*, XXIII/3-4 (2019), s. 317.

¹²⁵⁹ Özge Örnek, “Yargıtay Kararları Işığında Kooperatif Ortaklarının Hakları, Yükümlülükleri ve Sorumlulukları” (YYLT, Kırıkkale Üniversitesi SBE), 2020, s. 24, 123. Söz konusu mal varlığı değerlerinin kooperatif tüzel kişiliğinin varlıkları olup, üçüncü kişilere karşı korunduğu yönünde bkz. Kurtulan, s. 204. Ayrıca doktrinde bir görüşe göre, “Böylece kooperatifin öz varlığının azaltılması önlenmiş olmakta ve bir taraftan kooperatiflerin bünyelerinin sağlam tutulması sağlanırken diğer taraftan da kooperatif ortaklığına özendirici bir düzen kurulmak istenmektedir” (Çevik, s. 477).

(aidatları) haczettirmeleri mümkün değildir.¹²⁶⁰ Ancak, bu mal varlığı değerleri, kooperatiflerin alacakları için haczedilebilir.¹²⁶¹

b) Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun'da Düzenlenen Haczedilmezlik Hâli

Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun'un¹²⁶² amacı, "... *tarım satış kooperatif ve birliklerine ilişkin hükümleri düzenlemek, bu kuruluşların kooperatifçilik ve kurumsal yönetim ilkelerine uygun olarak yönetilmelerini, özerk, güçlü ve bağımsız mali yapıyla piyasa koşullarında etkin, verimli ve sürdürülebilir bir şekilde faaliyet göstermelerini sağlamak ve tarım satış kooperatifçiliğini güçlendirmektir*" (4572 sa. Ka. m. 1/f. 1). Kanuna göre, "*Üreticiler; karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle meslekî faaliyetleri ile ilgili ihtiyaçlarını sağlamak, ürünlerini daha iyi şartlarla değerlendirmek ve ekonomik menfaatlerini korumak amacıyla, aralarında sınırlı sorumlu, değişir sayıda ortaklı ve değişir sermayeli, tüzel kişiliği haiz tarım satış kooperatifleri kurabilirler*" (4572 sa. Ka. m. 1/f. 2).¹²⁶³ Bu kooperatif ve birliklerin sermayeleri, taahhüt edilen ortaklık paylarından oluşur (4572 sa. Ka. m. 1/f. 4). Ortaklık paylarıyla ilgili olarak Kooperatifler Kanunu'nun aksine açıkça düzenlenen bir haczedilmezlik hâli mevcuttur. 4572 sa. Ka. m. 1/f. 5'e göre, "*Kooperatif ve birliklerdeki ortaklık payları rehin ve haciz edilemez*".¹²⁶⁴ Kanun koyucu bu düzenlemeyle

¹²⁶⁰ Kurtulan, s. 204; Örnek, s. 123. Benzer yönde bkz. Çevik, s. 466, 477-478. Bu konuda bir karara göre, "*Borçlu ...'un 3. kişi ... Kooperatifinde bulunan hissesine haciz konulmuş ve 28.02.2011 tarihinde anılan hissenin ihalesi yapılmıştır. Borçlunun icra mahkemesine yaptığı 07.03.2011 tarihli başvuru, anılan ihalenin feshi istemine yöneliktir. 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun 19/son fıkrası uyarınca bir ortağın, kişisel alacaklısı, ancak ortağın faiz ve gelir gider farklarından payına düşen miktarı ve kooperatifin dağılmasında ona ödenebilecek payı haczettirebilir. Anılan madde hükmüne göre borçlunun 3. kişi kooperatifteki hissesine haciz konulması ve dolayısıyla satışı mümkün değildir. Bu husus kamu düzenine ilişkindir. O halde mahkemece kamu düzenine ilişkin bu durum re'sen nazara alınarak ihalenin feshine karar verilmesi gerekirken aksine düşüncelerle yazılı şekilde hüküm tesisi isabetsizdir*" (Y. 12. HD, 19.06.2012 T., 8120 E., 21338 K.). Benzer yönde kararlar için bkz. Y. 12. HD, 18.03.2004 T., 1276 E., 6300 K.; Y. 12. HD, 19.01.2010 T., 2009/19359 E., 2010/864 K. [KİBB (25.06.2023)]; Çevik, s. 466, 477-478; Kurtulan, s. 205.

¹²⁶¹ Kurtulan, s. 204.

¹²⁶² 01.06.2000 T. ve 4572 sa. Ka. (RG. 16.06.2000/24081).

¹²⁶³ Bu kooperatifler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ziya Gökalp Mülâyim, *Kooperatifçilik*. 6. bs. (Ankara: Yetkin, 2010), s. 246-301.

¹²⁶⁴ Bu konuda ayrıca bkz. Y. 12. HD, 21.12.1983 T., 11787 E., 10843 K. (Uyar, Haciz, s. 595). Burada ortağın payının tasfiye durumunda dahi haczedilemeyeceği yönünde bkz. Çevik, s. 385, 478. Bunun dışında, bu kooperatiflerin mallarının haczedilebileceği hususunda bkz. Y. 12. HD, 24.05.1984 T., 4278 E., 6594 K. (Uyar, Haciz, s. 536).

kooperatifçiliğin teşvik edilmesini ve kooperatiflerin güçlü bir sermaye yapısına sahip olmasını amaçlamıştır.¹²⁶⁵

c) Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu’nda Düzenlenen Haczedilmezlik Hâlleri

Özel kanuna tabi kooperatif türlerinden olan tarım kredi kooperatifleri, üreticilerin, aralarında ekonomik menfaatlerini korumak ve özellikle meslek ve geçimleri ile ilgili ihtiyaçlarını sağlamak amacıyla karşılıklı yardım ilkesine dayanarak kurdukları, tüzel kişiliği bulunan, değişir ortaklı ve değişir sermayeli kooperatiflerdir (1581 sa. Ka.¹²⁶⁶ m. 1).¹²⁶⁷

Tarım Kredi Kooperatifleri ve bunların kurdukları Tarım Kredi Kooperatifleri Bölge Birlikleri’nin çalışma konularından biri de uygulamasına rastlanmasa da¹²⁶⁸ mevduat toplamak ve bankacılık hizmetleri yapmaktır (1581 sa. Ka. m. 2-3). Nitekim 1581 sa. Ka. m. 16/f. 1 uyarınca, “*Kooperatifler ve Bölge Birlikleri her türlü mevduat kabul edebilir ve Bankacılık hizmetleri yapabilir. Kooperatif ve bölge birliklerinin toplayacakları mevduat, üst kuruluşların ve 7129 sayılı Bankalar Kanunu ile bu kanuna ek 153 sayılı Kanunun teminatı altındadır...*”. Ayrıca, aynı maddenin üçüncü fıkrasına göre, “*Kişilerin bu kuruluşlardaki tasarruf mevduatından 3000 liraya kadar olan kısmı, faizleri hariç haczolunamaz*”. Görüldüğü üzere, burada miktar bakımından sınırlı bir haczedilmezlik hâli düzenlenmiştir.¹²⁶⁹

Tarım Kredi Kooperatiflerinin çalışma konularından bir diğeri, ortaklarının kısa ve orta vadeli kredi ihtiyaçlarını karşılamaktır (1581 sa. Ka. m. 3).¹²⁷⁰ Bunun karşılığında, ortakların kredilerine dayanak olarak gösterdikleri mallar hakkında kooperatife rehin hakkı tanınmış ve ayrıca bir haczedilmezlik hükmü düzenlenmiştir. Şöyle ki, 1581 sa. Ka. m. 13’e göre, “(1) *Ortakların kredilerine mesnet olarak gösterdikleri ürünleri, hayvanları ve üretimleri ile ilgili her türlü makina ve araçları üzerinde ortağı bulundukları kooperatiflerin mutlak rehin hakları vardır. (2) Bunlar, borçlu ortaklara*

¹²⁶⁵ Kurtulan, s. 785, 791.

¹²⁶⁶ 18.04.1972 T. ve 1581 sa. Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu (RG. 28.04.1972/14172).

¹²⁶⁷ Aydemir, Kooperatif, s. 314-317. Bu kooperatiflerin kurulma amacı ve çalışma konuları için bkz. Mülâyim, s. 187 vd.; Özcan, 65-66.

¹²⁶⁸ Mülâyim, s. 218-219; Özcan, s. 58.

¹²⁶⁹ Miktar bakımından sınırlı diğer haczedilmezlik hâlleri için bkz. yuk. II. Bölüm, II, E, 1.

¹²⁷⁰ Rehber, s. 304-307; Aydemir, Kooperatif, s. 319-320.

*yediemin sıfatiyle teslim edilmiş sayılırlar ve üçüncü şahıslar tarafından hiçbir suretle haciz olunamazlar”.*¹²⁷¹

Doktrinde buradaki rehin hakkının, teslim ve tescile bağlı olmayan bir kanuni rehin hakkı olduğu ileri sürülmüştür.¹²⁷² Kooperatife bu hak tanınarak hem rüçhan hakkı sağlanmış hem de ortakların söz konusu borçlarını ödememeleri durumunda alacağın tahsili kolaylaştırılmıştır. Ayrıca, bu rehinde tescil ve teslim zorunluluğunun bulunmaması ve rehinli taşınır malların yediemin olarak borçlu ortağa bırakılmış sayılması hususları göz önünde tutularak¹²⁷³ bu malların başkaları tarafından haczinin de yasaklanmasıyla, öncelikle kooperatifin alacağı tam olarak korunmaya çalışılmıştır.¹²⁷⁴

Kanaatimizce, burada kredi borcunun ödenmesini teminat altına alma durumu söz konusu olduğundan, borcun tamamının sona ermesiyle beraber haczedilmezlik niteliği de sona erecektir.¹²⁷⁵ Öte yandan, zaten kanuni rehin hakkı ile güvence altına alınan bir alacak için ayrıca bir haczedilmezlik hâli de düzenlenip hem alacaklı olan benzer tüzel

¹²⁷¹ Bu konuda Y. 12. HD'nin 04.04.1983 T., 1451 E., 2532 K. sayılı bozma kararı uyarınca, “... ‘haciz edilemezlik’ keyfiyeti, ‘ortakların aldığı krediye karşılık bir nevi teminat olarak gösterdikleri ürünleri, hayvanları ve üretimleri ile ilgili her türlü malzeme ve araçları ile’ sınırlıdır. Mercice bu cihet tetkik edilmeksizin karar verilmiştir. Traktör, murisin borcundan dolayı haciz edilmiştir. Mercice, traktörün muris tarafından krediye mesnet gösterilip gösterilmediği de araştırılmamıştır” (Uyar, Haciz, s. 595-596). Benzer yönde başka bir karar için bkz. Y. 12. HD, 15.12.2014 T., 23619 E., 30386 K. (Lexpera, 22.06.2023).

¹²⁷² Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1012-1013; Köprülü/Kaneti, s. 452; Sirmen, s. 645. Burada kooperatiflere güvence sağlanırken, borçluya da zilyetliğinde bırakılan ekonomik değerleri işletme imkânı sağlanmaktadır (Köprülü/Kaneti, s. 452; Sirmen, s. 645).

¹²⁷³ Benzer bir düşünceyle İİK m. 85/f. 2, 3494 sayılı Kanun ile şu şekilde değiştirilmiştir: “*Borçlu yahut borçlu ile birlikte malı elinde bulunduran şahıslar, taşınır mal üzerinde üçüncü bir şahsın mülkiyet veya rehin hakkı gibi sınırlı bir ayni hakkının bulunması veya taşınır malın üçüncü şahıs tarafından haczedilmiş olması halinde bu hususu haciz yapan memura beyan etmek ve beyanının haciz tutanağına geçirilmesini talep etmek, haczi yapan memur da borçluyu yahut borçlu ile birlikte malı elinde bulunduran şahısları bu beyana davet etmek zorundadır. Bu tür mallar ile üçüncü şahıs tarafından ihtiyaten haciz veya istihkak iddia edilmiş bulunan malların haczi en sonraya bırakılır*”. Gerekçeye göre, “*Teslimsiz menkul rehininin söz konusu olduğu hallerde menkul borçlunun elinde bulunmakta ve borçlu, menkul üzerine bir haciz bulunduğu zaman icra memuruna rehinden söz etmemek suretiyle rehlin ortadan kalkmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle maddede haciz yapan memura beyan alma ve tutanağına geçirme yükümlülüğü getirilmiştir. Ayrıca, haczi yapan memurun borçluya beyanda bulunmasını hatırlatması zorunluluğu da getirilmiştir. Ancak haczi yapan memurun borçluyu bu beyana davet etmemesi haczi geçersiz kılmayacaktır*” [https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d18/c016/tbmm18016021ss0113.pdf (22.06.2023)].

¹²⁷⁴ Ortağın kişisel alacaklısının haciz hakkının kooperatiften sonra geleceği hususunda bkz. Çevik, s. 478.

¹²⁷⁵ Nitekim konuyla ilgili bir Yargıtay kararına göre, “*Somut olayda, borçlu A.T.’e ait ...plakalı traktöre 18.05.2011 günü fiili haciz konulmuş, borçlu tarafından süresinde haczedilmezlik şikayetinde bulunulmuştur. Dosyaya ibraz edilen 08.06.2011 tarihli trafik araç özet bilgisine göre 28.03.2006 tarihinde Himmetdede Tarım Kredi Koop. lehine rehin şerhi verildiği anlaşıyor ise de, rehlin devam edip etmediği, borcun ödenip ödenmediği araştırılarak sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken, eksik inceleme ile yazılı şekilde sonuca gidilmesi isabetsizdir*” [12. HD, 17.04.2012 T., 2011/29226 E., 2012/12786 K. (Lexpera, 22.06.2023)].

kişilerle karşılaştırıldığında eşitlik ilkesine uygun olmayan bir ikili bir duruma hem de alacaklıların mülkiyet hakkı sınırlanarak menfaatlerinin ölçüsüz bir şekilde zedelenmesine sebep olunmuştur. Borçlunun zilyetliğinde bırakılan söz konusu mallar hakkında tasarruf yetkisi kısıtlanmadığından, yapılacak başka bir tasarruf işlemi, rehinli alacaklının menfaatlerini çok etkilemese de diğer alacaklıların ileride alacaklarını tahsil etme imkânını ortadan kaldırabilir. Bu gerekçelerle, haczedilmezlik hükmünün maddeden çıkarılması¹²⁷⁶ ve kredi borcunun tamamının sona ermesine kadar muhafaza altına alma ve satış yasağı gibi tedbirlerin öngörülmesi, tüm ilgililerin menfaatleri arasında kurulacak makul denge bakımından daha etkili bir çözüm olacaktır.¹²⁷⁷

4. Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun’da Düzenlenen Haczedilmezlik Hâlleri

Anayasa’ya göre, devlet, sağlıklı ve düzenli bir çevreyi ve kentleşmeyi sağlamak için gerekli tedbirleri alır (AY m. 23, 56). Bu çerçevede, 6 Şubat 2023’te Kahramanmaraş merkezli gerçekleşen ve birçok ilde ciddi anlamda can ve mal kaybına yol açan şiddetli depremlerde de görüldüğü üzere, başta deprem olmak üzere tabii afetlerin riski altında bulunan ülkemizde, riskli alan ve yapıların dönüştürülmesi de bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim, daha önce bu gerekçelerle çıkarılan¹²⁷⁸ Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun’un¹²⁷⁹ amacı (m. 1) da “... *afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemektir*”.

Yukarıda değinilen Kanun uyarınca, riskli alan veya yapıların tespitiyle başlayan süreçte çeşitli işlemler yapılmaktadır. Dönüşüm uygulamalarının öneminden dolayı, tahliye ve yıkım işlemlerinden sonra yapılacak uygulama işlemlerinin zaman kaybına ve kesintiye uğramadan yürütülebilmesi için, malikler ile müteahhitler arasında imzalanan sözleşmeler çerçevesinde, malikler taşınmazlarını müteahhitlere devretmektedirler. Kat

¹²⁷⁶ Böyle bir malın haczi, zaten hacizde tertip ilkesi gereğince en sona bırakılır (İİK m. 85/f. 2).

¹²⁷⁷ Zaman bakımından sınırlı haczedilmezlik hâlleri için aynı eleştiri ve görüşler için bkz. yuk. II. Bölüm, II, E, 2.

¹²⁷⁸ Kanun’un genel gerekçesi için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss180.pdf> (12.09.2022). Bu konuda ayrıca bkz. Didem Akbey Erdidal, *6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Kanununa Dayalı Riskli Alan- Riskli Yapı Tespiti ve Hukuki Sonuçları* (Ankara: Seçkin, 2020), s. 11-12.

¹²⁷⁹ 16.05.2012 T. ve 6306 sa. Ka. (RG. 01.05.2012/28309).

irtifakının kurulması veya dönüşüm uygulamasının tamamlanması ile beraber müteahhitler, maliklerin haklarına karşılık gelen bağımsız bölümleri tapuda maliklere iade etmektedir.¹²⁸⁰ Bu arada müteahhitlerin üçüncü kişilere olan borçlarından dolayı söz konusu taşınmazların haczedilerek hem dönüşüm uygulamasının sekteye uğratılmasının hem de maliklerin mağdur olmasının önüne geçmek için, Kanun'da bazı şartlarla bir haczedilmezlik hâli düzenlenmiştir.¹²⁸¹ Buna göre, *“(Yeniden Düzenleme:4/7/2019-7181/24) Bu Kanun uyarınca gerçekleştirilecek dönüşüm uygulamalarındaki taşınmazlar, gayrimenkul satış vaadi sözleşmesi veya arsa payı karşılığı inşaat sözleşmesine istinaden yapım işini üstlenen müteahhide devredilmiş ise, malikler adına kat irtifakı kuruluncaya kadar, o yapım işine ait malzeme ve işçilik alacakları hariç olmak üzere, müteahhidin üçüncü kişilere olan borçlarından dolayı bu taşınmazlar hakkında haciz ve tedbir uygulanamaz. Yapım işine başlanmasından itibaren altı ay içerisinde kat irtifakının kurulmaması durumunda, bu taşınmazlar hakkında haciz ve tedbirler uygulanır”* (6306 sa. Ka. m. 6/f. 10). Görüldüğü üzere, taşınmaz satış vaadi sözleşmesi veya arsa payı karşılığı inşaat sözleşmesi uyarınca yapım işini üstlenen müteahhitlere devredilen söz konusu taşınmazlar, bazı alacaklar hariç olmak üzere, malikler adına kat irtifakı kuruluncaya kadar haczedilemez.¹²⁸² Buradaki haczedilmezlik hâli, malikler adına kat irtifakı kurulana kadar geçerli olmakla birlikte, yapım işine başlanılmasından itibaren altı ay içinde kat irtifakı kurulmamışsa artık bu haczedilmezliğin hükmü sona erer.¹²⁸³ Kanaatimizce kanun gerekçesinde her ne kadar buradaki haczedilmezliğin malikleri koruduğu ifade edilse de maliklerin yeterince korunduğu söylenemez. Çünkü süreç zaten en başta riskli yapıların tespiti, bunların tahliyesi vs. işlemlerinde temel hak ve hürriyetler açısından sakıncalar içermektedir.¹²⁸⁴ Bunun yanında, ayrıca haczedilmezlik hâlinde yapım işine ait malzeme ve işçilik alacaklarının istisna tutulması ve yapım işine başlanmasından itibaren altı ay içinde kat irtifakının kurulmamasından dolayı haczedilmezliğin tamamen ortadan kalkması üzerine, müteahhitlerin üçüncü kişilere olan

¹²⁸⁰ Bkz. 6306 sa. Ka. m. 6/f. 10'un gerekçesi [<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss91.pdf> (13.09.2022)].

¹²⁸¹ Hükmün gerekçesi için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss91.pdf> (13.09.2022).

¹²⁸² Kat irtifakı kurulmadan önce, yeni yapılacak yapıdaki bağımsız bölümler ve hak sahipleri belli olmadığından, bu aşamada müteahhitlerin borçları sebebiyle gerçekleştirilecek hacizler, hak sahiplerinin mağduriyetine yol açar (Akbeý Erdidal, s. 156).

¹²⁸³ Burada arsa paylarından dolayı yeni yapılacak yapıda, bağımsız bölümlerin belirlenmesiyle ilgili uyumsuzlukların kısa sürede giderilmesi için, hak sahiplerinin yapım projesinin ve bağımsız bölümlerin belirlenmesi konusunda adeta anlaşmaya zorlandığı ifade edilmiştir (Akbeý Erdidal, s. 156).

¹²⁸⁴ Akbeý Erdidal, s. 12, 98-103.

herhangi bir borcu nedeniyle bu taşınmazların haczedilebilecek olması, maliklerin menfaatlerinin ölçüsüz bir şekilde zedelenmesine yol açmıştır.¹²⁸⁵

6306 sayılı Kanun'da "Dönüşüm gelirleri" başlıklı m. 7/f. 11'de de bir haczedilmezlik hâli düzenlenmiştir. Buna göre, *"Bu Kanunda belirtilen iş, işlem ve hizmetlere tahsis edilmiş olan taşınır ve taşınmazlar ile her türlü hak ve alacaklar, para ve para hükmündeki kıymetli evrak, kamu yararı amacına tahsis edilmiş sayılır, bunlar ve bu Kanun kapsamında alınacak teminatlar hakkında her ne suretle olursa olsun haciz ve tedbir uygulanamaz"*.¹²⁸⁶ Oldukça kapsamlı ve belirsiz bir şekilde düzenlenen bu haczedilmezliğin kapsamının belirlenmesi için Kanun'un tamamının incelenmesi gerekir. Ancak daha önce de ifade edildiği üzere, istisnai hükümler olan haczedilmezlik hâlleri, belirli ve açık bir şekilde düzenlenmelidir. Dolayısıyla bu bağlamda, kanun yapma tekniği ve haczedilmezliğin niteliği açısından düzenlemenin yerinde olmadığı kanaatindeyiz. Nitekim Kanun'a bakıldığında örneğin, bu maddede (6306 sa. Ka. m. 7) öngörülen ve kanunda belirtilen amaçlar için kullanmak üzere ayrılan gelirler, Bakanlığa, TOKİ'ye veya belediyelere tahsis edilen taşınmazlar, kişilere tahsis edilen geçici konutlar ve kanaatimizce aynı amaçla yapılan kira yardımları (6306 sa. Ka. m. 5/f. 1) da bu doğrultuda haczedilemez. Ayrıca belirtmek gerekir ki, burada genel bir haczedilmezlik hâli düzenlenmişse de tahsis edilen malların bir kısmının devlet malı hükmünde olması nedeniyle zaten haczedilmesi mümkün değildir.¹²⁸⁷

6306 sayılı Kanun m. 7/f. 11'de ayrıca bu Kanun kapsamında alınacak teminatlar da haczin dışında tutulmuştur. Kanun (m. 6, m. 8/f. 6) ve ilgili Yönetmelik¹²⁸⁸ (m. 13/f. 9, m. 15/A) hükümleri çerçevesinde, arsa paylarının satışında ve yürütülecek projeler için yapım işini üstlenen yapı müteahhitlerinin, yapı ruhsatı almasında, belirli şartlarla teminat gösterilme mecburiyeti öngörülmüştür.¹²⁸⁹ Kanun'da bu teminatların ileride amaçları

¹²⁸⁵ Hak sahiplerinin, müteahhitlerin borçları nedeniyle haciz tehdidi altında bırakılmasının mülkiyet hakkına aykırı olduğu yönünde bkz. Akbey Erdidal, s. 156.

¹²⁸⁶ Nitekim konu hakkında bir Yargıtay kararına göre, *"... şikayete konu haczedilen hesap üzerinde Yargıtay denetimine imkan tanıyacak şekilde uzman bilirkişi aracılığıyla inceleme yaptırılarak, haczedilen paraların niteliklerinin belirlenmesi, hesabın havuz hesabı olduğunun saptanması halinde haczedilmezlik şikayetinin reddine, hesaplardaki paraların 6306 Sayılı ... Kanun'un 7. maddesinin 11. bendinde belirtilen paralardan olmaları halinde ise haczedilemeyeceği gözetilerek şikayetin kabulüne karar verilmesi gerekir..."* [12. HD, 09.10.2018 T., 4133 E., 9482 K. (KİBB, 20.10.2022)].

¹²⁸⁷ Konu hakkında bkz. yuk. II. Bölüm, II, A, B.

¹²⁸⁸ Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği (RG. 15.12.2012/28498).

¹²⁸⁹ Müteahhitlerin teminat gösterme mecburiyetleri hakkında bkz. Akbey Erdidal, s. 150-153.

doğrultusunda kullanılabilmesi için haczedilemeyeceği hüküm altına alınmıştır. Görüldüğü üzere, kanun koyucu bu maddedeki haczedilmezlik hâlini herhangi bir zamanla sınırlamamış, şarta bağlamamış ve istisnasız olarak düzenlemiştir. Bununla birlikte, yukarıda ele alındığı üzere, kentsel dönüşüm işlemlerinde menfaatleri doğrudan etkilenen kişilerle ilgili olarak düzenlenen haczedilmezlik hâli ise, çeşitli şartlara bağlanmış, belirli bir zaman dilimiyle sınırlandırılmış ve bazı istisnalarla kabul edilmiştir. Dolayısıyla daha fazla korunması gereken kişiler yeterince korunmamıştır. Bu nedenlerle, söz konusu düzenlemenin yeniden gözden geçirilerek her türlü alacak bakımından kat irtifakının kurulmasının beklenmesi ve maddede öngörülen altı aylık sürenin uzatılması gerektiği kanaatindeyiz. Bunun yanında kat irtifakı kurulmamışsa da söz konusu taşınmazlar çekişmeli mallar olarak değerlendirilip en son haczedilmelidir.

5. Doğal Afet Sigortaları Kurumunun Malları

Jeolojik yapısı ve iklim özellikleri nedeniyle, ülkemizde can ve mal kayıplarına yol açan doğal afetler sıklıkla meydana gelmektedir. Deprem başta olmak üzere bu afetler, sadece ilgili bölgeyi değil, tüm ülkeyi derinden etkilemekte ve devlete büyük bir mali yük getirmektedir. İlk zamanlarda depremlerin, günümüzde ise bütün doğal afetlerin neticesinde gerçekleşecek zararların¹²⁹⁰ en aza indirilmesi amacıyla alınan tedbirler kapsamında kurulan Doğal Afet Sigortaları Kurumu,¹²⁹¹ Afet Sigortaları Kanunu'na (ASK) göre sunulacak sigorta ve reasürans teminatlarını veren bir kamu tüzel kişisidir (m. 3/f. 1).¹²⁹²

Önemli bir sosyal işlevi olan bu Kurumun yürüttüğü kamu hizmetleri dikkate alınarak, her türlü mal varlığı değerleri, istisnasız bir şekilde hacze karşı korunmuştur. Bu konuda ASK m. 3/f. 4, c. 1'e göre, “Kurumun taşınır ve taşınmaz varlıkları ile diğer hak,

¹²⁹⁰ Nitekim bu konuda çıkarılan 09.05.2012 tarih ve 6305 sayılı Afet Sigortaları Kanunu (RG. 18.05.2012/28296) m. 1'e göre, “Bu Kanunun amacı, binalarda deprem sonucu meydana gelebilecek maddi zararların karşılanmasını teminen yaptırılacak zorunlu deprem sigortası ile sigorta şirketlerince teminat verilemeyen veya teminat verilmesinde güçlükler bulunan çeşitli afetler ve riskler sonucu meydana gelebilecek maddi ve bedeni zararların karşılanabilmesini teminen sunulacak sigorta ve reasürans teminatlarına ilişkin usul ve esasları belirlemektir”. Ayrıca “Kurum tarafından verilecek teminatlar” başlığını taşıyan ASK m. 7/f. 2 uyarınca, “Sigorta şirketlerince teminat verilememesi durumunda deprem, sel, yer kayması, fırtına, dolu, don, çığ düşmesi ve benzeri doğal afetler ile diğer özellik arz eden riskler için kamu yararı açısından gerek görülmesi hâlinde sigortacılık ilkeleri gözetilerek Kurum tarafından sigorta veya reasürans teminatı verilebilir”.

¹²⁹¹ Bkz. 6305 sayılı Kanun'un gerekçesi [<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d24/c020/tbmm24020104ss0224.pdf> (02.06.2023)].

¹²⁹² Kurum hakkında bkz. Şaban Kayıhan, “Zorunlu Deprem Sigortası”, *AÜEHFD*, VIII/1-2 (2004), s. 502-505.

gelir ve alacakları haczedilemez, Kurum iflas yoluyla takip edilemez”. Kanaatimizce, daha önce incelenen kamu kurumlarının mallarının haczedilmezliği için yapmış olduğumuz eleştiri ve öneriler¹²⁹³ bu hüküm için de geçerli olup, burada da kurumun malları ayırma tabi tutularak, bilhassa kamu hizmetinde fiilen kullanılmayan mallarının haczi mümkün kılınmalıdır.

6. Mazbut Vakıfların Taşınmazları ve Vakıfların Hayrat Taşınmazları

Vakıflarla ilgili hükümler, esas olarak Vakıflar Kanunu’nda ve TMK m. 101-117 arasında düzenlenmiştir. TMK m. 101/f. 1 uyarınca, “*Vakıflar, gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal topluluklarıdır*”. Vakıfların çeşitli türleri bulunmaktadır.¹²⁹⁴ Bunlar da diğer özel hukuk tüzel kişileri gibi mal edinebilir ve bu mallar üzerinde tasarrufta bulunabilir (VK m. 4, 12).¹²⁹⁵ Konumuz bakımından öncelikle belirtmek gerekir ki, vakıfların mallarının tümü ile ilgili değil, sadece bir kısmı hakkında haczedilmezlik hâlleri düzenlenmiştir.¹²⁹⁶

Vakıf türlerinden biri de mazbut vakıflardır.¹²⁹⁷ Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yönetilip temsil edilen (VK m. 6/f. 1) bu vakıfların taşınmazları için kanunda şu hüküm öngörülmüştür: “... mazbut vakıflara ait taşınmazlar Devlet malı imtiyazından yararlanır, haczedilemez, rehnedilemezler” (VK m. 77/f. 1, c. 1). Buna göre, mazbut vakıfların bütün taşınmazlarının devlet malı ayrıcalığından yararlandırılarak haczedilemeyeceği ifade edilmiştir.

Bütün vakıfların hayrat taşınmazları da kamu yararı düşüncesiyle hacze karşı ayrıca korunmuştur. Hayrat taşınmazlar, “*Mazbut, mülhak, cemaat ve esnaf vakıfları ile yeni vakıfların, doğrudan toplumun istifadesine bedelsiz olarak sundukları*” (VK m. 3)

¹²⁹³ Bkz. yuk. II. Bölüm, II, A.

¹²⁹⁴ Vakıf kavramı ve türleri için bkz. Ergun Özsunay, *Medenî Hukukumuzda Tüzel Kişiler*. 4. bs. (İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1978), s. 353 vd.; Baygın/Nar, s. 611-621; Merve Arslan, “Mazbut Vakıfların Tüzel Kişilikleri, Malları ve Tasfiyesi”, *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10/1 (2022), s. 124-127.

¹²⁹⁵ Vakıfların mal varlığı hakkında bkz. Murat Doğan, *Vakıflarda Mal Varlığı* (Ankara: Seçkin, 2000), s. 163 vd.

¹²⁹⁶ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Taşpınar, *Haczedilmezlik*, s. 225-231.

¹²⁹⁷ VK m. 3 gereğince mazbut vakıf, “*Bu Kanun uyarınca Genel Müdürlükçe yönetilecek ve temsil edilecek vakıflar ile mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisinin yürürlük tarihinden önce kurulmuş ve 2762 sayılı Vakıflar Kanunu gereğince Vakıflar Genel Müdürlüğüne yönetilen vakıfları...*” ifade eder. Mazbut vakıfların tanımı ve tüzel kişiliği hakkında bkz. Arslan, M., *Mazbut Vakıflar*, s. 125-129.

taşınmazlarıdır. Bunlara örnek olarak, okul, cami, çeşme gibi herkesin ücretsiz bir şekilde faydalanabildiği, kamunun menfaatine kullanılan taşınmazlar gösterilebilir.¹²⁹⁸ Bunlarla ilgili olarak VK m. 15/f. 1'e göre, "*Vakıfların hayrat taşınmazları haczedilemez, rehnedilemez, bu taşınmazlarda mülkiyet ve irtifak hakkı için kazandırıcı zamanaşımı işlemeyiz*". Dolayısıyla herhangi bir vakfın hayrat taşınmazlarının haczedilebilmesi mümkün değildir.

Gelinen bu noktada mazbut vakıfların her türlü taşınmazı, diğer vakıfların ise sadece hayrat taşınmazları için¹²⁹⁹ haczedilmezlik hükmü düzenlenmiştir. Bunların haricinde, vakıfların mallarının haczinin caiz olduğu kanaatindeyiz.¹³⁰⁰ Nitekim vakıflar, borçlarından dolayı diğer tüzel kişiler gibi bütün mal varlığıyla sınırsız bir şekilde sorumludur ve alacaklılar alacaklarını elde etmek için vakıfların mal varlığına başvurabilirler.¹³⁰¹ Ancak yukarıda belirtildiği gibi, kanunda bazı amaçlarla vakıfların birtakım mallarının haczedilmezliği düzenlenerek sınırsız sorumluluk kuralının dışına çıkılmıştır.¹³⁰²

¹²⁹⁸ Belgesay, s. 220; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 227; Uyar, Haciz, s. 567.

¹²⁹⁹ Nitekim, konuyla ilgili bir Yargıtay kararının (12. HD, 19.01.1982 T., 8850 E., 213 K.) karşı oy yazısına göre, "*Devlet malı addedilerek İİK'nun 82/1. maddesi hükmünden faydalanacak olan vakıf malları sadece, "doğrudan doğruya hayrattan olan" gayrimenkullerdir. Vakıfların menkul malları bu imtiyazdan istifade edemeyeceği gibi, hayrata tahsis edilmiş gayrimenkullerin vâridat ve hâsılâtının da haczinin caiz olduğu sonucuna varmak gerekir...*" (bkz. Uyar, Haciz, s. 531-532).

¹³⁰⁰ Bu konuda ayrıca bkz. ve karşı. Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 226-229. Vakfın taşınır malları hayrat olsa bile haczedilebileceği yönünde bkz. Uyar, Haciz, s. 567; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 227. Bu konuda bir Yargıtay kararına göre, "*... Vakıflar Kanunu'nun 15. maddesinde; "Vakıfların hayrat taşınmazları haczedilemez..." hükmü yer almaktadır. Somut olayda, borçluya ait olan ve haczedilmezlik şikayetine konu olan İstanbul ili ... ilçesi ... Mahallesi ... parsel sayılı arsa vasıflı taşınmazların hayrat niteliğinin bulunduğu dair tapu kayıtlarında herhangi bir şerh bulunmadığı gibi, borçlu tarafından da bu konuda ileri sürülen bir iddia ve delil bulunmamaktadır. O halde borçluya ait olan ve hayrat niteliği bulunmayan bu gayrimenkullerin haczedilmesini engelleyen bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Borçlunun taşınmazları üzerindeki haczin kaldırılmasına yönelik şikayetin reddine karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm tesisi isabetsiz olup, kararın bu yönden bozulması gerekir...*" [12. HD, 15.04.2013 T., 7699 E., 14176 K. (Lexpera, 05.06.2023)]. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının da mal varlığının haczedilebileceğine ilişkin bir Yargıtay kararı uyarınca, "*3294 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu'nda Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının mallarının ve gelirlerinin haczedilemeyeceğine ilişkin özel bir hüküm bulunmadığı, Bütçe Kanunu'nda sayılan genel ya da katma bütçeli daireler arasında yer almadığı görülmekle bu vakıfların mallarının haczedilebileceğinin kabulü gerekir. Dolayısıyla Bölge adliye mahkemesi kararının gerekçesinde bahsedilen Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının yapısını inceleyen Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü iç denetim raporunun haczedilmezlik yönünden bağlayıcılığı bulunmamaktadır*" [12. HD, 06.04.2021 T., 2020/9086 E., 2021/4102 K. (KİBB, 02.10.2022)].

¹³⁰¹ Özsunay, s. 438-439; Doğan, M., Vakıf, s. 293. Burada hem vakfa tahsis edilen mallar hem de bunların gelirlerinin haczi mümkündür (Doğan, M., Vakıf, s. 293).

¹³⁰² Benzer yönde bkz. ve karşı. Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 229.

Ayrıca burada kısaca belirtmek gerekirse, yapılan araştırmalar neticesinde, vakıfların aksine derneklerin mallarıyla ilgili olarak herhangi bir haczedilmezlik hâli tespit edilememiştir. Dolayısıyla dernek, kamu yararına çalışan bir dernek olsa bile kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, derneğin mallarının haczedilebileceğini kabul etmek gerekir.¹³⁰³

7. Ev Hayvanları

Hukuk, insanların bütün canlılarla birlikte sağlık, huzur ve güven içinde yaşamasını amaçlar.¹³⁰⁴ İnsanların sıklıkla etkileşimde oldukları canlıların başında hayvanlar gelmektedir. Devlet, hayvanları insanların eylem ve işlemlerine karşı korumak için birçok önlem almaktadır. Bu kapsamda hayvanların hacze konu yapılması bakımından sınırlamalar öngörülmüştür. Zira doktrindeki bir görüşe göre, hayvanlar eşya olmasalar da aksine düzenleme bulunmadıkça, taşınır eşyaya ilişkin hükümler hayvanlara da uygulanır.¹³⁰⁵ Bu doğrultuda, bilhassa insanların hakimiyeti altında bulunan evcil hayvanların¹³⁰⁶ sahiplerinin mal varlığı değerlerinden sayılıp sayılmayacağı konusundaki

¹³⁰³ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 339; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 232-233; Balkan, s. 170-171. Bu gerekçelerle Kızılay'ın mallarının haczedilebileceğini kabul eden bir Yargıtay kararına göre, “Bir derneğe mevzuata uygun olarak kamu yararına çalışan dernek niteliği verilmesi de bu konuda herhangi bir değişiklik meydana getirmez” [HGK, 04.10.1974 T., 1971/1-261 E., 1974/1050 K. (KİBB, 19.01.2023)].

¹³⁰⁴ Cumaloğlu, s. 575-576.

¹³⁰⁵ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 10, 46. Alman, İsviçre ve Avusturya hukuklarındaki durumun böyle olduğu konusunda bkz. Koçhisarlıoğlu/Söğütlü Erişgin, s. 1705-1706; Cumaloğlu, s. 577. Olması gereken hukuk bakımından, hayvanlara özgü kuralların tasarlanması; fakat şimdilik bu yönde açık bir düzenlemenin (hayvana ilişkin özel düzenlemeler getirilmediği sürece, hayvanın eşya statüsünde olduğu) Türk hukukuna da getirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Koçhisarlıoğlu/Söğütlü Erişgin, s. 1718-1721). Kısaca değinecek olursak, hakkında birçok tartışmanın bulunduğu hayvanların hukuki durumu konusunda temelde, hayvanları eşya sayan, hayvanların “insan benzeri” kendine özgü bir kişiliği olduğunu belirten, hayvanların insanlarla aynı nitelikte bir kişiliğe sahip olduğunu savunan görüşler bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Koçhisarlıoğlu/Söğütlü Erişgin, s. 1691-1723; Cumaloğlu, s. 575-587; Çilenti Konuralp/Konuralp, s. 78-84; Çelebi, s. 562 vd. Bu konuda katıldığımız bir görüşe göre, burada genelleme yapılmadan, hayvanlar için hukuken yapılan sınıflandırma çerçevesinde ayrıca değerlendirme yapılmalıdır (Cumaloğlu, s. 587, 604-605). Burada söz konusu tartışmalara girmeden hayvanları ve sahiplerinin menfaatlerini koruyan ilgili haczedilmezlik hâllerini ele alacağız. Nitekim doktrinde de ifade edildiği üzere, söz konusu tartışmalar, hayvanların kendilerine özgü ve yeterli bir şekilde korunmalarına engel değildir (Çilenti Konuralp/Konuralp, s. 78, 84-85; Koçhisarlıoğlu/Söğütlü Erişgin, s. 1717).

¹³⁰⁶ Bu konuda yapılan bir ayırım şu şekildedir: 1. Evcil Hayvanlar, 2. Yabani Hayvanlar, 3. Deney Hayvanları. İnsanlar tarafından kültüre alınmış ve eğitilmiş hayvanları ifade eden evcil hayvanlar ise, ev hayvanları, kontrollü-başboş (sokak) hayvanları, tehlikeli evcil türler, işçi hayvanlar, emekli hayvanlar ve kesim (çiftlik) hayvanları şeklinde sınıflandırılmıştır. Yabani hayvanlar, doğada serbestçe yaşayan, evcilleştirilmemiş ve kültüre alınmamış omurgalı ve omurgasız hayvanlardır. Deneyde kullanılan ya da kullanılacak hayvanlar da evcil veya yabani hayvanlar olabilir (bkz. Cumaloğlu, s. 587-604).

tartışmalar karşısında, kanun koyucu, söz konusu hayvanlardan bazılarını diğer hayvanlar için sağlanan korumaların yanı sıra özellikle icra hukuku bakımından da korumuştur.

Hayvanların rahat yaşamalarını ve onlara iyi davranılmasını temin etmek; acı, ızdırıp ve eziyet çekmelerine karşı en iyi şekilde korunmalarını ve her türlü mağduriyetlerini önlemek amacıyla Hayvanları Koruma Kanunu (HKK)¹³⁰⁷ çıkarılmıştır (HKK m. 1). Bu amaçlar doğrultusunda öngörülen hükümlerden biri de HKK m. 5/f. 5'te düzenlenen ev hayvanlarının haczedilmezliğine ilişkin hükümdür. Hayvanları ve bunlarla ilgili olarak kişilerin menfaatlerini koruma düşüncelerinin somutlaştığı İİK'deki düzenlemelerin (m. 82/f. 1, b. 4, 5, 7 ve m. 83/b) yanında, ayrıca bu özel kanunda da ev hayvanları hacze karşı korunmuştur. Belirtmek gerekir ki, yabancı hukuk sistemlerinde, bu tür hayvanların hacze karşı korunması hakkındaki benzer hükümlerin, genellikle icra hukukuyla ilgili genel kanunların içinde düzenlendiği görülmektedir.¹³⁰⁸ Daha önce de değinildiği üzere, esasında bu hükümlerle hem borçlunun sahip olduğu hayvanla kurduğu duygusal bağ¹³⁰⁹ göz önüne alınarak kişiliği korunmakta hem de hayvanın duyguları bulunan bir canlı varlık olması dikkate alınıp¹³¹⁰ bizzat kendisi korunmaktadır.¹³¹¹

Hukukumuzdaki ilgili hükme göre, “*Ticarî amaç güdülmeden bakılan ev hayvanları sahiplerinin borcundan dolayı haczedilemezler*” (HKK m. 5/f. 5). Yakın

¹³⁰⁷ 24.06.2004 T. ve 5199 sa. Ka. (RG. 01.07.2004/25509).

¹³⁰⁸ Örneğin, bkz. Almanya'da ZPO § 811/1, 8; İsviçre'de SchKG Art. 92/1, 1a; İtalya'da CPC Art. 514 (yuk. I. Bölüm, III).

¹³⁰⁹ Bu konuda bir görüşe göre, kanunda hüküm olmasaydı bile çoğu hayvan sahibi, hayvanlarını çocukları gibi benimsediğinden, aksine yapılan bir haciz, kamu düzenine aykırılık teşkil edecek ve süresiz şikâyetle konu olabilecekti (M. Serhat Sarısözen, “İcra ve İflas Hukukunda Canlı Haczi”, *ERÜHFD*, X/2 (2015), s. 59, 62).

¹³¹⁰ Bu konuda özellikle anaları tarafından beslenmeye ve bakılmaya muhtaç olan yavruların analarından ayrı olarak haczedilemeyeceğine dair İİK m. 83/b oldukça önemlidir. Burada “hayvanların eşya olma niteliğine, bu canlı varlıkların ihtiyaçlarını dikkate alan bir istisna” getirildiği yönünde bkz. Çelebi, s. 593. Bu hükümle borçlunun da menfaatlerinin korunduğu; çünkü annelerinin yanında kalan yavruların değerinin zamanla artacağı hususunda bkz. Sarısözen, Canlı Haczi, s. 61.

¹³¹¹ İlgili düzenlemelerin insanların manevi menfaatlerini korumayı amaçladığı yönünde bkz. Çelebi, s. 578-580. Bu konuda ayrıca bkz. yuk. I. Bölüm, II, I. Yönetim planında yer alan evcil hayvan beslemenin yasaklanması yönündeki hüküm uyarınca köpeğin siteden uzaklaştırılmasıyla ilgili olarak, Bursa BAM'nin bir kararında, “... Kanun'un 5/5 maddesinde bulunan “*Ticarî amaç güdülmeden bilhassa ev ve bahçesi içerisinde bakılan ev ve süs hayvanları sahiplerinin borcundan dolayı haczedilemezler.*” düzenlemesi, ev hayvanının yalnızca üzerinde mülkiyet ilişkisi kurulan bir eşya olmadığını, hayvanın hak sahibi olduğunu gösteren bir başka düzenlemedir. Bundan çıkacak hukuki sonuç şudur: Hâkim, Borçlar Kanunu'nun 27. maddesi uyarınca önüne gelen sözleşmenin kanuna ve kişilik haklarına aykırı hükümler taşıyıp taşımadığını değerlendirir iken, sözleşmenin insanın kişilik hakları dışında, hayvanın kişilik haklarına aykırı düzenlemeler içerip içermediğini de değerlendirmek zorundadır...” ifadeleriyle söz konusu haczedilmezlik hâline de atıf yapılarak, hayvanın ayrı bir kişiliğinin olduğu belirtilmiştir [4. HD, 29.04.2019 T., 142 E., 682 K. (Lexpera, 06.06.2023)].

zamanda değişikliğe uğrayan¹³¹² bu maddede, sadece ticari amaç güdülmeksizin bakılan ev hayvanları için haczedilmezlik hâli öngörülmüştür.¹³¹³ Evcil hayvanların alt türlerinden olan¹³¹⁴ ev hayvanları, Kanun'da şu şekilde tanımlanmıştır: “Gerçek veya tüzel kişiler tarafından özellikle evde, iş yerlerinde ya da arazisinde özel ilgi ve refakat¹³¹⁵ amacıyla muhafaza edilen, bakımı ve sorumluluğu sahiplerince üstlenilen her türlü hayvanı... ifade eder” (HKK m. 3/1). Belirtmek gerekir ki, bu tanımda özellikle bazı mekânlara vurgu yapılmışsa da son değişiklikle beraber, haczedilmezlik için ev hayvanının nerede bakıldığına bir önemi yoktur. Dolayısıyla kedi, köpek, süs balıkları, kuşlar, sürüngenler gibi ev hayvanlarının¹³¹⁶ sayısı ne kadar olursa olsun¹³¹⁷ ve nerede bakılırsa bakılsın¹³¹⁸ sahiplerinin borcundan dolayı haczedilmeleri mümkün değildir. Bunların dışında, arabayı çeken at, damızlık boğa, kesim (çiftlik) hayvanları gibi hayvanlar, evcil hayvan olmakla birlikte, ev hayvanları kategorisinde değerlendirilmediğinden¹³¹⁹ HKK m. 5/f. 5'teki haczedilmezlik kapsamında sayılmazlar.

8. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda Düzenlenen Haczedilmezlik Hâlleri

Gayri maddi mal varlığı değerlerini konu alan fikri mülkiyet hakları, fikir ve sanat eserleri (telif hakları) ve sınai mülkiyet hakları şeklinde iki ana kategoriye ayrılarak ele

¹³¹² 09.07.2021 tarih ve 7332 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikten (RG. 14.07.2021/31541) önce HKK m. 5/f. 5 şu şekildeydi: “Ticari amaç güdülmekten bilhassa ev ve bahçesi içerisinde bakılan ev ve süs hayvanları sahiplerinin borcundan dolayı haczedilemezler”. Burada hayvanın bakıldığı yerin sınırlanmış gibi algılanmasından kaynaklanan sorunları giderme ve hayvanların “süs” olarak değerlendirilmesini etik bulmama gerekçeleriyle yapılan değişikliklerden sonra, düzenleme mevcut hâlini almıştır [gerekçe için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss276.pdf> (03.02.2023)].

¹³¹³ Burada hükmün zıt anlamından “ticari amaç güdülerek beslenen hayvanların (İİK m. 82’de belirtilenler hariç) haczi mümkündür” sonucuna varılabilir (Cumalıoğlu, s. 592).

¹³¹⁴ Cumalıoğlu, s. 587-588. Evcil hayvan ve ev hayvanı ayrımı, evcil hayvan türleri ve bunlardan biri olan ev hayvanı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Cumalıoğlu, s. 587-600.

¹³¹⁵ İnsanların eksik olan duyularını tamamlama (refakat) ya da hastaların rehabilitasyonunda tedavi amaçlı kullanılan bu hayvanlara, görme engelli birinin kullandığı rehber köpekler veya tedavide yardımcı olan yunuslar örnek olarak verilmiştir (Cumalıoğlu, s. 596). ABD, İngiltere, İtalya ve Fransa gibi ülkelerde benzer amaçla kullanılan hayvanların haczedilmezliğiyle ilgili düzenlemeler hakkında bkz. yuk. I. Bölüm, III.

¹³¹⁶ Ev hayvanları için bkz. Ev Hayvanlarının Üretim, Satış, Barınma ve Eğitim Yerleri Hakkında Yönetmelik (RG. 08.10.2011/28078) m. 4/ğ.

¹³¹⁷ Sayısı kaç olursa olsun bunların haczedilemeyeceği yönünde bkz. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 342, dn. 9.

¹³¹⁸ Aynı yönde bkz. Isenring, s. 44. Kanun değişikliğinden önce benzer şekilde bkz. ve karşı. Cumalıoğlu, s. 592.

¹³¹⁹ Cumalıoğlu, s. 597-600.

alınmaktadır.¹³²⁰ Ayrıca bunun yerine, fikri ve sınai haklar ayrımının da kullanıldığı görülmektedir.¹³²¹ Sınai haklarının hacziyle ilgili bir husus sonraki başlıkta ele alınacağından, burada sadece fikri hakların kapsamında değerlendirilen fikir ve sanat eserleriyle ilgili¹³²² haczedilmezlik hâllerine değinilecektir.

Fikri haklar, “*insanın, edebi, zihni, fikri ve sanatsal faaliyetler sonucunda meydana getirdiği ürünler*¹³²³ *üzerindeki hakları*” şeklinde tanımlanmaktadır.¹³²⁴ Fikir ve sanat eserleri üzerinde eser sahibinin manevi ve mali hakları bulunmaktadır. Manevi haklar, eserin umuma arzı, adın belirtilmesi (eseri sahibinin adıyla veya isimsiz olarak umuma arz etme), eserde değişiklik yapılmasını önleme ve eserin aslına ulaşma hakkı olarak ifade edilmektedir. Mali haklar ise işleme, çoğaltma, yayma, temsil ve işaret, ses ve/veya görüntü nakline yarayan araçlarla umuma iletim hakkı olarak ele alınmaktadır.¹³²⁵ Eser sahipliğinden kaynaklanan manevi hakların devredilemeyeceği ve haczedilemeyeceği kabul edilmektedir.¹³²⁶ Buna karşılık, kişinin gayri maddi mal varlığı kapsamında değerlendirilen mali haklar kural olarak devir, lisans, rehin ve haciz gibi

¹³²⁰ Sami Karahan/Cahit Suluk/Tahir Saraç/Temel Nal, *Fikri Mülkiyet Hukukunun Esasları*, 3. bs. (Ankara: Seçkin, 2013), s. 1-4; Savaş Bozbel, *Fikri Mülkiyet Hukuku* (İstanbul: On İki Levha, 2015), s. 4-5; Cahit Suluk/Rauf Karasu/Temel Nal, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, 1. bs. (Ankara: Seçkin, 2017), s. 1-4.

¹³²¹ Ernst E. Hirsch, *Fikri ve Sınai Haklar* (Ankara: Ar Basımevi, 1948), s. 3-7; Bolayır, *Fikri Mülkiyet*, s. 2513. Konu hakkındaki terim sorunuyla ilgili olarak bkz. Tekinalp, *Fikri Mülkiyet*, s. 1-9.

¹³²² Bunlarla ilgili hakların fikri haklar olarak ele alındığı hususunda bkz. Bozbel, s. 17 vd.; Bolayır, *Fikri Mülkiyet*, s. 2513; Cenk Akil, “Fikri Haklar Üzerinde Cebri İcra”, *TNBHD*, S. 1 (2019), s. 97 vd.

¹³²³ Fikri emek ve çalışmalarıyla ortaya konulan bu ürünlere “fikri ürün”; fikri ürünlerden, ses, işaret, yazı, resim veya cisim olarak dış dünyaya açıklanıp hukuk düzenince korunmaya değer görülenlere ise “eser” denilmektedir (Bozbel, s. 17). Eser kavramı için 05.12.1951 T. ve 5846 sa. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) m. 1/B, a’da (RG. 13.12.1951/7981) yapılan tanıma göre, “*Sahibinin hususiyetini taşıyan ve ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak sayılan her nevi fikir ve sanat mahsullerini...*” ifade eder. Eser hakkında ayrıca bkz. Hirsch, s. 130 vd.; Suluk/Karasu/Nal, s. 42 vd.; Şafak N. Erel, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku*, 3. bs. (Ankara: Yetkin, 2009), s. 51 vd.; Akil, *Fikri Haklar*, s. 99-101; Hülya Taş Korkmaz, “Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Uyarınca Haczi Mümkün Olan Malvarlığı Unsurları”, *MİHDER*, S. 2 (2005), s. 330-333. Burada belirtmek gerekir ki, eser üzerindeki mali hakların haczi ile fikri ürünün üzerinde somutlaştığı malların haczi farklı hükümlere tabidir (Taş Korkmaz, s. 331; Akil, *Fikri Haklar*, s. 97, 121).

¹³²⁴ Bozbel, s. 17.

¹³²⁵ Halil Arslanlı, *Fikri Hukuk Dersleri II, Fikir ve Sanat Eserleri* (İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1954), s. 77 vd.; Tekinalp, *Fikri Mülkiyet*, s. 160 vd.; Bozbel, s. 71 vd.; Suluk/Karasu/Nal, s. 84 vd.; Karahan/Suluk/Saraç/Nal, s. 78 vd.; Erel, s. 135 vd.; FSEK m. 13-25.

¹³²⁶ Akil, *Fikri Haklar*, s. 102-103. Manevi hakların eser sahibinin kişiliğine sıkı sıkıya bağlı bulunduğundan, hukuki işlemlere konu olamayacağı belirtilmiştir (Bozbel, s. 100; Karahan/Suluk/Saraç/Nal, s. 113). Aynı gerekçeyle manevi hakların haczedilemeyeceği konusunda bkz. Hirsch, s. 225. Alman hukukunda aynı görüş için bkz. Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 857, kn. 11. Ayrıca, eser sahipliğinin devredilmezliği ve dolayısıyla haczedilmezliği ilkesi uyarınca, bir fikir ve sanat eseri üzerindeki mali ve manevi hakların bir bütün olarak devrinin ve haczinin mümkün olmadığı ifade edilmiştir (Akil, *Fikri Haklar*, s. 97, 102-103; Tekinalp, *Fikri Mülkiyet*, s. 240-241; Taş Korkmaz, s. 335-336).

hukuki işlemlere konu olabilir.¹³²⁷ Ancak gerek Türk hukukunda gerekse bazı hukuk sistemlerinde¹³²⁸ konuyla ilgili olarak çeşitli gerekçelerle haczedilmezlik hâllerinin düzenlendiği görülmektedir. Türk hukukunda bu konuda FSEK m. 61'e göre, "*İcra ve İflas Kanununun 24 ve 30 uncu maddelerinin hükümleri mahfuz kalmak şartıyla: 1. Eser sahibinin veya mirasçılardan birinin mülkiyeti altında bulunan henüz alenileşmemiş bir eserin müsvedde veya asılları; 2. Sinema eserleri hariç olmak üzere birinci bentte zikredilen eserler üzerindeki mali haklar; 3. Eser sahibinin, mali haklara dair hukuki muamelelerden doğan paradan gayri alacakları; Kanuni veya akdi bir rehin hakkının, cebri icranın veya hapis hakkının konusu olamaz*".

Burada ilk olarak, eser sahibinin veya mirasçılardan birinin mülkiyetinde olup, henüz alenileşmemiş¹³²⁹ bir eserin müsvedde veya asılları, haczin dışında tutulmuştur (FSEK m. 61/1). Hükmün uygulanabilmesi için, eserin müsvedde veya asılları eser sahibinin veya mirasçılardan birinin mülkiyetinde olmalı ve eser henüz alenileşmemiş olmalıdır.^{1330, 1331} Burada eserin haczedilip haczedilemeyeceği konusunda "alenileşme" kavramının esas alınmasının nedeni, alenileşme neticesinde eserin, sahibinin kişisel dünyasından çıkarak kamuya sunulması ve bundan bir ekonomik yarar sağlanmasının amaçlanmasıdır.¹³³² Alenileşmemiş bir eser, henüz sahibinin özel yaşam alanına dâhil

¹³²⁷ Karahan/Suluk/Saraç/Nal, s. 4-6, 118; Hirsch, s. 225; Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 180-181.

¹³²⁸ İsviçre'de, daha önce de değinildiği üzere, bazı haklar eser sahibince önceden kullanılmış ve eser, sahibinin izniyle yayımlanmışsa bu hakların haczedilebileceği kabul edilmiştir. Dolayısıyla burada şarta bağlı bir haczedilmezlik hâli bulunmaktadır (bkz. yuk. I. Bölüm, III, A, 2). Aynı şekilde bkz. Bolayır, Fikri Mülkiyet, s. 2521, dn. 32; Akil, Fikri Haklar, s. 104, dn. 36. *Bolayır'a göre*, Türk hukukunda da benzer düzenlemeye gidilerek mali hakların hacze konu olabilmesi için, sadece eserin alenileşmiş olması şartı aranmamalı; bütün mali haklar üzerinde hacze imkân tanımak yerine, ölçülülük ilkesi de gözetilerek yalnızca eser sahibinin fiilen yararlandığı mali haklar üzerinde haciz gerçekleştirilmelidir (Bolayır, Fikri Mülkiyet, s. 2521, dn. 32). Alman hukukunda fikir ve sanat eserleri, eser sahibinin kişilik haklarının bir yansıması olarak görüldüğünden, burada haciz için kural olarak eser sahibinin rızası aranmaktadır (bkz. UrhG § 113-116; Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 857, kn. 11; Akil, Fikri Haklar, s. 134, dn. 192).

¹³²⁹ FSEK m. 7'ye göre, "*Hak sahibinin rızasıyla umuma arzedilen bir eser alenileşmiş sayılır*". Dolayısıyla alenileşmenin gerçekleşebilmesi için eserin, sahibinin rızasıyla kamuya sunulması gerekir. "Alenileşme" kavramı için bkz. Arslanlı, s. 42-48; Akil, Fikri Haklar, s. 104-106; Taş Korkmaz, s. 340.

¹³³⁰ Haczedilmezlik için benzer şekilde, her iki şartın birlikte bulunması gerektiği yönünde bkz. Seyithan Deliduman, "5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununa Göre Haczin Konusu", içinde *Ankara Barosu Uluslararası Hukuk Kurultayı, Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku*, C. 1 (Ankara: Ankara Barosu, 2002), s. 873; Bolayır, Fikri Mülkiyet, s. 2517; Taş Korkmaz, s. 337-338. Buna karşılık alenileşmemiş bir eserin, kimin mülkiyetinde olduğuna bakılmaksızın haczedilemeyeceği hususunda bkz. Erel, s. 327.

¹³³¹ Alenileşme gerçekleştiğinde haczin mümkün olacağı hususunda ayrıca bkz. "haczi caiz olan halleri" içeren FSEK m. 62/f. 1'e göre, "*1. Alenileşmiş bir eserin müsveddesi veya aslı; 2. Yayımlanmış bir eserin çoğaltılmış nüshaları*" haczin konusunu teşkil edebilir.

¹³³² Bolayır, Fikri Mülkiyet, s. 2516-2517. Böylece eser, sahibinin kişisel dünyasından çıkarak umumun bilgisine arz edilir (Akil, Fikri Haklar, s. 104).

kabul edilmektedir ve eserin kaderini tayin etme yetkisi, eser sahibine ve duruma göre mirasçılara aittir.¹³³³

İkinci olarak, sinema eserleri hariç olmak üzere,¹³³⁴ eser sahibinin veya mirasçılardan birinin mülkiyetinde olup, henüz alenileşmemiş bir eserin müsvedde veya asılları üzerindeki mali hakların da haczedilemeyeceği belirtilmiştir (FSEK m. 61/2).¹³³⁵ Belirtmek gerekir ki, bu bendin kapsamına sadece mali haklar dahildir. Dolayısıyla bu hakların devrinden veya lisans hakkı tanınmış olmasından kaynaklanan alacakların ise haczedilebileceği kabul edilmektedir.¹³³⁶

Bu konuda son olarak, alenileşmiş olup olmadığına bakılmaksızın¹³³⁷ eser sahibinin, mali haklara ilişkin hukuki işlemlerden¹³³⁸ doğan para dışındaki alacaklarının haczedilemeyeceği öngörülmüştür (FSEK m. 61/3).¹³³⁹ Burada para dışındaki alacaklardan neyin kastedildiği konusunda doktrinde çeşitli değerlendirmeler bulunmaktadır.¹³⁴⁰ Bu hususta amaçsal yorum yapan ve kanaatimizce, taraflar arasındaki menfaat dengesi, özellikle de alacaklının mülkiyet hakkı ve hak arama hürriyeti

¹³³³ Bolayır, Fikri Mülkiyet, s. 2516-2517; Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 242; Akil, Fikri Haklar, s. 104. Aynı yönde bkz. Arslanlı, s. 200-201; Belgesay, s. 214. Böyle bir eserin, sahibinin kişiliğinin bir parçası olduğu yönünde bkz. Deliduman, s. 872; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 245. Eserin umuma arzı, manevi haklardan olup, buradaki haczedilmezlik hâli, eser sahibine tanınan manevi hakkın doğal bir sonucudur (Akil, Fikri Haklar, s. 105; Erel, s. 327).

¹³³⁴ Doktrinde ifade edildiği üzere, sinema eserlerinin haczedilmezlik kapsamından çıkarılmasının sebebi, diğer eserlerin aksine, alenileşmemiş olsa bile bunların zaten hazırlanma aşamasında geniş bir çevre tarafından bilinmesi ve tamamlandıkları anda sahiplerinin mal varlığı içinde ticarete hazır hâle gelmesidir (Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 245; Erel, s. 323, 326; Akil, Fikri Haklar, s. 107; Bolayır, Fikri Mülkiyet, s. 2518, dn. 21; Deliduman, s. 875, dn. 36). Dolayısıyla sinema eserleri, eser sahibinin veya mirasçılardan birinin mülkiyetinde olup, henüz alenileşmemiş olsa bile haczedilebilir (Deliduman, s. 875).

¹³³⁵ Eser alenileşmiş olsa da haczin manevi menfaatleri ihlal etmemesi gerektiği hususunda bkz. FSEK m. 62/f. 1, b. 3 uyarınca, “*Eser sahibinin korunmaya layık olan manevi menfaatlerini ihlal etmemek şartiyle alenileşmiş bir eser üzerindeki mali hakları*” haczin konusunu teşkil edebilir. Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. Arslanlı, s. 200, 202; Erel, s. 326, 328; Suluk/Karasu/Nal, s. 86.

¹³³⁶ Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 243; Bolayır, Fikri Mülkiyet, s. 2519.

¹³³⁷ Aynı yönde bkz. Erel, s. 328. Zira bu bentte böyle bir atıf bulunmadığından, burada alenileşmenin bir öneminin olmadığı söylenebilir (Deliduman, s. 876; Akil, Fikri Haklar, s. 108).

¹³³⁸ Hukuki işlemler dışındaki borç kaynağının söz konusu olduğu durumlarda bu bendin uygulanmayacağı hususunda bkz. Akil, Fikri Haklar, s. 108.

¹³³⁹ Para alacaklarının ise haczedilebileceği yönünde ayrıca bkz. FSEK m. 62/f. 1, b. 4 gereğince, “*Eser sahibinin mali haklara dair hukuki muamelelerden doğan para alacakları*” haczin konusunu teşkil edebilir.

¹³⁴⁰ Para dışındaki alacakların (örneğin, meslektaşlarına vermesi için çoğaltılan eserin belli bir adedinin eser sahibine ücretsiz olarak verilmesi) haczedilemeyeceği konusunda bkz. Deliduman, s. 876. Konu hakkındaki tartışmalar için bkz. Akil, Fikri Haklar, s. 107-108; Bolayır, Fikri Mülkiyet, s. 2519-2520; Taş Korkmaz, s. 338-339.

bakımından¹³⁴¹ daha isabetli olan görüşe göre, söz konusu alacağın haczedilmezliği için, eser sahibinin manevi haklarının ihlal edilip edilmeyeceğine; bu alacağın eser sahibi için taşıdığı manevi değerın mali değerine göre daha fazla olup olmadığına bakılarak karar verilmelidir. Dolayısıyla manevi hakların ihlali söz konusu değilse, mali değeri bulunan para dışındaki alacakların da haczedilebilmesi gerekir.¹³⁴²

Görüldüğü üzere FSEK m. 61’de İİK’nin “İlamların İcrası” kısmında yer alan “Taşınır teslimi” başlıklı m. 24 ve “Bir işın yapılmasına veya yapılmamasına dair olan ilamlar” başlıklı m. 30 hükümleri saklı tutulmuştur.¹³⁴³ Buna göre, örneğin, eser sahibi henüz alenileşmemiş eserinin aslını birine devreder, fakat teslimden kaçınırsa alacaklı, mahkemeden alacağı bir ilamla İİK m. 24 çerçevesinde eserin teslimini sağlayabilir.¹³⁴⁴ Aynı şekilde, eser sahibi sözleşmeyle bir eser yapmak veya yazmak yükümlülüğü altına girmesine rağmen, bunu yerine getirmezse sözleşmenin diğer tarafı, işın yapılması hususunda mahkemeden alacağı bir ilamı İİK m. 30’a göre icraya koyabilir.¹³⁴⁵ Ayrıca, FSEK m. 62/f. 1’de de haczin caiz olduğu hâller düzenlenmiştir.¹³⁴⁶ Kanaatimizce, kanunda istisna olan haczedilmezlik hükümlerine yer verilmesi yeterli olup, haczin caiz olduğu hâllerin de ayrıca düzenlenmesi kanun yapma tekniğı açısından yerinde değildir.¹³⁴⁷

¹³⁴¹ Bu hükmün alacaklının menfaatlerini yeterince gözetmediğı hususunda bkz. ve karşı. Akil, Fikri Haklar, s. 151.

¹³⁴² Arslanlı, s. 202; Erel, s. 330; Bolayır, Fikri Mülkiyet, s. 2519-2520; Akil, Fikri Haklar, s. 107-108; Taş Korkmaz, s. 338-339. *Taş Korkmaz’a* göre, çoğaltılmış bir eserin belli sayıda nüshasının dostlarına hediye etmesi veya saklaması için eser sahibine ücretsiz olarak verilmesi gibi durumlarda, alacağın manevi değeri mali değerinden fazladır ve alacak, eser sahibinin şahsına bağılı alacak hakkı konumundadır. Dolayısıyla, bu şekilde manevi kıymetin ön planda olduğu hâllerde alacağın haczi mümkün değildir (Taş Korkmaz, s. 339). Ancak, yazarın veya hak sahibinin korunmaya layık manevi bir menfaati söz konusu olmadıkça, alacaklının menfaatinin öncelenmesi gerektiğı yönünde bkz. Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 246-247; Erel, s. 330.

¹³⁴³ Dolayısıyla FSEK m. 61’deki mal varlığı değerleri, İİK m. 24 ve 30 hükümleri gereğı haczin konusunu oluşturabilir (Arslanlı, s. 202-203; Akil, Fikri Haklar, s. 142).

¹³⁴⁴ Arslanlı, s. 202-203; Kuru, Haciz, s. 317; Kuru, İcra C. 1, s. 827; Erel, s. 327; Taş Korkmaz, s. 340-341.

¹³⁴⁵ Kuru, Haciz, s. 317; Arslanlı, s. 202-203; Akil, Fikri Haklar, s. 143; Taş Korkmaz, s. 341-342; Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 245; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 247. Bu konuda ilamın icrasının nasıl gerçekleştirileceğı hususunda bkz. Erel, s. 327-328.

¹³⁴⁶ Mezkûr hükme göre, “Aşağıdaki hükümler dairesinde: 1. Alenileşmiş bir eserin müsveddesi veya aslı; 2. Yayımlanmış bir eserin çoğaltılmış nüshaları; 3. Eser sahibinin korunmaya layık olan manevi menfaatlerini ihlal etmemek şartıyla alenileşmiş bir eser üzerindeki mali hakları; 4. Eser sahibinin mali haklara dair hukuki muamelelerden doğan para alacakları; Kanuni veya akdi bir rehin hakkının, cebri icranın yahut hapis hakkının konusunu teşkil edebilir”. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Arslanlı, s. 203-206; Akil, Fikri Haklar, s. 108 vd.; Deliduman, s. 866-872; Taş Korkmaz, s. 339 vd.

¹³⁴⁷ Aynı yönde bkz. Akil, Fikri Haklar, s. 151; Taş Korkmaz, s. 336-337.

9. Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı Hakkı

Birbirine büyük oranda benzerlik gösteren coğrafi işaret ve geleneksel ürün adı¹³⁴⁸ ile ilgili hükümler, Sınai Mülkiyet Kanunu'nun (SMK)¹³⁴⁹ ikinci kitabında (m. 33 vd.) bir arada düzenlenmiştir. Coğrafi işaret için Kanun'da yapılan tanıma göre, *“belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri bakımından kökenin bulunduğu yöre, alan, bölge veya ülke ile özdeşleşmiş ürünü gösteren işarettir”* (SMK m. 34/f. 1, c. 1). Coğrafi işaretler, kanunda belirtilen özellikler doğrultusunda menşe adı ya da mahreç işareti olarak tescil edilir (SMK m. 34/f. 1, c. 2).¹³⁵⁰ Geleneksel ürün adı ise Kanun'a göre, *“Menşe adı veya mahreç işareti kapsamına girmeyen ve ilgili piyasada bir ürünü tarif etmek için geleneksel olarak en az otuz yıl süreyle kullanıldığı kanıtlanan adlar, aşağıdaki şartlardan en az birini sağlaması hâlinde geleneksel ürün adı olarak tanımlanır: a) Geleneksel üretim veya işleme yöntemi yahut geleneksel bileşimden kaynaklanması, b) Geleneksel hammadde veya malzemeden üretilmiş olması”* dır (SMK m. 34/f. 3).¹³⁵¹

Kanun'da coğrafi işaret hakkı, sınai mülkiyet hakkı olarak kabul edilmişken; geleneksel ürün adı hakkı bu kapsama dâhil edilmemiştir.¹³⁵² Bu farklılığın yanında konumuz bakımından önemli olan benzerlik, her iki hakkın da kolektif nitelikte olmasıdır.¹³⁵³ Buna göre, söz konusu hakların sahibi bulunmamakta; Kanun'da da belirtildiği üzere, tescil edilen coğrafi işaret veya geleneksel ürün adı, tescil ettirene inhisari (tekel) bir hak sağlamamaktadır (SMK m. 44/f. 7 ve m. 45/f. 4). Sicilde belirtilen şartlara uygun olan ürünlerin üretimi veya pazarlaması faaliyetini yürüten herkes tescil edilen coğrafi işaret veya geleneksel ürün adını kullanabilir (SMK m. 46/f. 1).¹³⁵⁴

¹³⁴⁸ Her iki hakkın benzerlik ve farklılıkları için bkz. Burçak Yıldız, “Sınai Mülkiyet Kanunu Açısından Geleneksel Ürün Adları”, *İNÜHFD*, 9/1 (2018), s. 40-43.

¹³⁴⁹ 22.12.2016 T. ve 6769 sa. Ka. (RG. 10.01.2017/29944). Kanun'un amacı, *“marka, coğrafi işaret, tasarım, patent, faydalı model ile geleneksel ürün adlarına ilişkin hakların korunması ve bu suretle teknolojik, ekonomik ve sosyal ilerlemenin gerçekleştirilmesine katkı sağlamaktır”* (SMK m. 1/f. 1).

¹³⁵⁰ Karahan/Suluk/Saraç/Nal, s. 307-309; Suluk/Karasu/Nal, s. 343-346; Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 22-23.

¹³⁵¹ Geleneksel ürün adı kavramı hakkında bkz. Yıldız, s. 28-35.

¹³⁵² Bkz. SMK m. 2/1 uyarınca, *“Sınai mülkiyet hakkı: Markayı, coğrafi işareti, tasarımı, patent ve faydalı modeli...”* ifade eder. Geleneksel ürün adının, sınai mülkiyet hakkı sayılmaması konusunda eleştiri ve değerlendirmeler için bkz. Yıldız, s. 37-40.

¹³⁵³ Suluk/Karasu/Nal, s. 345; Yıldız, s. 41.

¹³⁵⁴ Yıldız, s. 41, 50; Suluk/Karasu/Nal, s. 345-346, 351-352. Coğrafi işaret için aynı yönde bkz. Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 23-24.

Coğrafi işaret ve geleneksel ürün adı hakkının kolektif niteliğinin bir sonucu olarak hacze konu olamayacağı öngörülmüştür.¹³⁵⁵ Şöyle ki, SMK m. 148/f. 1 uyarınca, *“Sınai mülkiyet hakkı devredilebilir, miras yolu ile intikal edebilir, lisans konusu olabilir, rehin verilebilir, teminat olarak gösterilebilir, haczedilebilir veya diğer hukuki işlemlere konu olabilir. Coğrafi işaret ve geleneksel ürün adı hakkı; lisans, devir, intikal, haciz ve benzeri hukuki işlemlere konu olamaz ve teminat olarak gösterilemez”*. Buna göre, coğrafi işaret ve geleneksel ürün adı hakkı, çeşitli hukuki işlemlerin ve haczin dışında tutulmuştur. Fakat doktrinde de belirtildiği gibi, buradaki durum, hakların niteliği gereği hacze elverişli olmamasıdır.¹³⁵⁶ Dolayısıyla bu hususun, dar (gerçek) anlamda haczedilmezlik değil de geniş anlamda haczedilmezlik kapsamında değerlendirilmesinin daha doğru olacağı kanaatindeyiz.¹³⁵⁷ Bunun sonucu olarak, kanunda hüküm bulunmasaydı dahi niteliği gereği söz konusu hakların haczedilemeyeceği ifade edilebilir.

10. Elektronik Haberleşme Kanunu Kapsamındaki Bazı Haklar

Anayasa’nın kişinin hakları ve ödevlerinin düzenlendiği bölümünde haberleşme hürriyeti de güvence altına alınmıştır. Buna göre, *“Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır”*. Haberleşme hürriyetine müdahale, ancak belirtilen önemli gerekçe ve usullerle mümkündür (AY m. 22). İcra hukukunda haberleşme hürriyetinin gözetildiği konulardan biri de daha önce değinildiği gibi haciz aşamasıdır. Bununla ilgili olarak gerek genel kanun olan İİK m. 82’de gerekse özel kanunlarda çeşitli haczedilmezlik hâlleri düzenlenmiştir. Bu hükümlerin bir kısmı yukarıda ele alındığından¹³⁵⁸ burada sadece Elektronik Haberleşme Kanunu’ndaki bazı hükümler ele alınacaktır.

Elektronik haberleşme alanında dünyada meydana gelen gelişmeler ve ülkemizde bu sektörde gerçekleşen bazı değişiklikler, bu gelişmelere ve diğer ülkelerin mevzuatlarına uyum sağlayan, sektördeki işletmecilerin ve tüketicilerin menfaatlerinin gözetildiği kapsamlı bir kanun yapma ihtiyacını doğurmuştur.¹³⁵⁹ Nitekim, bu

¹³⁵⁵ Geleneksel ürün adları için aynı şekilde bkz. Yıldız, s. 50. Coğrafi işaretler de anonimliğe sahip olup, belli bir kişiye veya bazı kişilere bağlanamaz ve bu nedenle hukuki işlemlere konu olamaz (Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 22-23; Bozbel, s. 764; Suluk/Karasu/Nal, s. 395).

¹³⁵⁶ Yıldız, s. 50; Bolayır, Fikri Mülkiyet, s. 2536; Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 22-23.

¹³⁵⁷ Bkz. yuk. I. Bölüm, I, A; II. Bölüm, I, A, C.

¹³⁵⁸ Bkz. yuk. I. Bölüm, II, I.

¹³⁵⁹ Kanun’un genel gerekçesi için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1057m.htm> (23.01.2023). Ayrıca elektronik haberleşmenin tanımı, tarihi gelişimi ve bu konudaki temel ilkeler

düşüncelerle çıkarılan Elektronik Haberleşme Kanunu'nun amacı, "... elektronik haberleşme sektöründe düzenleme ve denetleme yoluyla etkin rekabetin tesisi, tüketici haklarının gözetilmesi, ülke genelinde hizmetlerin yaygınlaştırılması, kaynakların etkin ve verimli kullanılması, haberleşme alt yapı, şebeke ve hizmet alanında teknolojik gelişimin ve yeni yatırımların teşvik edilmesi..." şeklindedir (m. 1). Görüldüğü üzere burada hem sektördeki hizmetlerin yaygınlaştırılması ve teşvik edilmesine hem de tüketici haklarına vurgu yapılmıştır. Bu düşüncelerin somutlaştığı hükümlerden biri olan "Haczedilmezlik ve haberleşme hizmetlerinin sürekliliği" başlıklı EHK m. 34 uyarınca, "Elektronik haberleşme hizmetleri ile ilgili olarak abone veya kullanıcılara tahsis edilen frekans, numara ve hat kullanımı ile internet alan adları gibi intifa ve kullanım hakları ile işletmecilerin yetkilendirmeleri hiçbir şekilde haczedilemez".¹³⁶⁰

Burada ilk olarak, abonelere veya aboneliği olup olmadığına bakılmaksızın elektronik haberleşme hizmetlerinden yararlanan kullanıcılara tahsis edilen frekans, numara ve hatların kullanımının haczedilemeyeceği belirtilmiştir. Bu hüküm, haberleşme hürriyeti kapsamında getirilen önemli hükümlerden biridir.¹³⁶¹ Zira eskiden uygulamada alacağın ödenmesini sağlamak için, borçlunun telefon hattının haczedilmesi yoluna başvurularak iletişimi engelleniyordu. Burada amaç, bilhassa iş yeri sahibi borçluları müşkül durumda bırakıp borcunu ödemeye zorlamaktır.¹³⁶² Fakat bu uygulama, özellikle borçlunun haberleşme hürriyeti ve çalışma hakkı bakımından; ev telefonları söz konusu olduğunda ise ayrıca ailenin korunması ve aile bireylerinin haberleşme hürriyeti bakımından sakınca teşkil etmekteydi.¹³⁶³ Bu bağlamda, söz konusu haczedilmezlik hükmü (EHK m. 34) yerinde bir düzenleme olmuştur. Böyle bir hüküm bulunmasaydı dahi, numara ve hat kullanımı gibi hakların, nitelikleri ve İİK m. 85/f. 5 gereği haczedilemeyeceğini ifade etmek yanlış olmazdı. Fakat konu hakkındaki tereddütlerin ve

hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Şerafettin Ekici, *Bilişim ve Teknoloji Hukuku*. 2. bs. (Ankara: Seçkin, 2023), s. 245 vd.

¹³⁶⁰ Bu hükümle hizmetin devamlılığı sağlanmaya çalışılmıştır [madde gerekçesi için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1057m.htm> (25.01.2023)].

¹³⁶¹ Özkes, İlkeler, s. 174. Bu konuda ayrıntılı açıklamalar için ayrıca bkz. yuk. I. Bölüm, II, I. Belirtmek gerekir ki, bu düzenlemenin benzeri ilk olarak 2000 yılında 406 sayılı Telgraf ve Telefon Kanunu'na eklenmiş (ek m. 25), fakat bu hüküm Elektronik Haberleşme Kanunu ile beraber mülga olmuştur.

¹³⁶² Özkes, İlkeler, s. 173-174; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 42-46.

¹³⁶³ Hacizden sonra ayrıca telefonun konuşmaya kapatılmasının borçlunun ailesini de olumsuz olarak etkilediği yönünde bkz. Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 46. Eski uygulamanın haberleşme hürriyetine aykırı olduğu yönünde bkz. Özkes, İlkeler, s. 173-174; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 46.

temel hak ve hürriyetlerin ihlaline yol açan uygulamaların giderilmesi açısından düzenlemenin isabetli olduğu söylenebilir.^{1364, 1365}

Elektronik Haberleşme Kanunu'nda düzenlenen diğer bir haczedilmezlik hâli, internet alan adlarının (*domain name*)¹³⁶⁶ haczedilmezliğine ilişkindir. Kanun'daki tanıma göre internet alan adları, “*İnternet üzerinde bulunan bilgisayar veya internet sitelerinin adresini belirlemek için kullanılan internet protokol numarasını tanımlayan adları...*” ifade eder (EHK m. 3/v). İnternet alan adları, kişinin sözleşmeden doğan mal varlığı değerlerinden kabul edilmekte;¹³⁶⁷ satış ve devir gibi tasarruf işlemlerine konu olabilmektedir.¹³⁶⁸ Bununla beraber, EHK m. 34'te internet alan adlarının haczedilemeyeceği açıkça ifade edilmiştir.¹³⁶⁹ Ancak doktrinde katıldığımız bir görüşe göre, alan adları, satış ve devir gibi işlemlerin konusu yapılabilen mal varlığı değerlerinden olduğu için, Alman, İsviçre, İngiliz ve Amerikan hukukundaki gibi haczin de konusu olabilmesi gerekir.¹³⁷⁰ Dolayısıyla, burada düzenleme yapılarak, EHK m. 34'teki “internet alan adları” ibaresi maddeden çıkarılmalıdır. Aksi takdirde, bilhassa

¹³⁶⁴ Telefon abone hakkının haczini, “Nitelikleri Gereği Haczedilemeyen Şeyler” başlığı altında ele alan Taşpınar, olması gereken hukuk açısından uygulamadaki sorunların da dikkate alınarak, bu hakkın haczedilmezliğine dair düzenleme yapılması gerektiğini ileri sürmüştü (Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 46). Eski uygulamanın eleştirisi ve telefon imtiyaz hakkının niteliği itibarıyla haczedilememesi gerektiği yönünde ayrıca bkz. Kuru, Haciz, s. 280-282.

¹³⁶⁵ Genel olarak konu hakkında benzer açıklamalar ve ayrıca, akıllı telefon ve diğer haberleşme araçlarıyla ilgili değerlendirmeler için bkz. yuk. I. Bölüm, II, I.

¹³⁶⁶ Bu konu hakkında terim sorunu için bkz. Sefer Oğuz, *İnternet Alan Adı (Domain Name) Haklarının Korunması*. 3. bs. (Ankara: Seçkin, 2018), s. 38-39.

¹³⁶⁷ Bunların hukuki niteliği hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Serdar Kale, *Domain Name- Alan Adlarının Haczi* (Ankara: Seçkin, 2013), s. 45-69; Oğuz, S., *Domain Name*, s. 160 vd. EHK m. 34'te “intifa hakkı” ifadesi kullanılmışsa da alan adları üzerinde tanınan ve devri mümkün olan söz konusu hak, eşya hukukundaki intifa hakkından farklı, *sui generis* bir kullanma ve yararlanma hakkı olarak nitelendirilmiştir (Ekici, s. 89-92). Alman hukukunda diğer mal varlığı değerlerinin haczinin düzenlendiği ZPO § 857 çerçevesinde internet alan adlarının hukuki niteliği ve haczi hakkında bkz. Kale, s. 44, 53-62. Bu konuda ayrıca bkz. Thomas/Putzo/Seiler, ZPO § 857, kn. 6; Rosenberg/Gaul/Schilken/Becker-Eberhard/Lakkis, § 58, kn. 54; Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 857, kn. 13a.

¹³⁶⁸ Kale, s. 43-69; Bolayır, Fikri Mülkiyet, s. 2539-2540. Ayrıca bkz. “.tr” uzantılı internet alan adlarına ilişkin İnternet Alan Adları Yönetmeliği (RG. 07.11.2010/27752) m. 13. Burada yapılacak açıklamaların kıyasen “.com” uzantılı alan adları için de geçerli olduğu yönünde bkz. Kale, s. 119-120. İnternet alan adlarının konu olabileceği hukuki işlemler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Oğuz, S., *Domain Name*, s. 262 vd.; Ekici, s. 83-84, 87-92.

¹³⁶⁹ Türk hukukunda bu hüküm gereğince, internet alan adlarının haczinin şu an mümkün olmadığı hususunda ayrıca bkz. Kale, s. 81, 94-96. Yazar, alan adlarının haczedilmezliğini, mesleğin icrası için gerekli olan her türlü eşya kapsamında (İİK m. 82/b. 2, 4) da incelemiştir (Kale, s. 84-88, 123).

¹³⁷⁰ Kale, s. 16-18, 52-96; Oğuz, S., *Domain Name*, s. 258-259. Bir mal varlığı değeri olarak alan adlarının haczedilebileceği yönünde ayrıca bkz. Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 29. Haciz ve sonrasındaki işlemlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Kale, s. 52 vd.

ticari işletmeler için önemli bir mal varlığı değeri haczin dışında tutulmuş olacak ve bu durum, menfaat dengesini alacaklı aleyhine bozacaktır.¹³⁷¹

Kanaatimizce internet alan adlarının haczedilmezliğinin sebep olabileceği diğer bir sorun ise, marka, ticaret unvanı veya işletme adından oluşan ya da bunlarla bağlantılı internet alan adlarında, bunların haczedilip alan adlarının haczedilememesi neticesinde ortaya çıkacak çelişki ve uyuşmazlıklardır. Zira marka, ticaret unvanı ve işletme adı hacze konu olabilirken,¹³⁷² internet alan adlarının haczi caiz değildir. Böyle bir durumda, örneğin, markanın haczedilip alan adının borçluda kalması, mahcuz markanın satışında alıcı bulmakta güçlüğüne neden olabileceği gibi; satış gerçekleşse bile borçlu, alan adını kullanmaya devam ederse alıcı, daha sonra marka hakkının ihlalinden dolayı çeşitli yollara başvurmak durumunda kalabilir.¹³⁷³ Elektronik ticaretin çok yaygın olduğu günümüzde bu durum, ayrıca yapılan haczin etkinliğini de zedeler. Nitekim doktrinde de ifade edildiği üzere, internet alan adının markayla bağlantılı olduğu hâllerde, marka haczinin tamamlanması ve alacaklının tatmini için alan adının haczi çok önemlidir.¹³⁷⁴ Bu nedenlerle internet alan adlarının haczi mümkün kılınmalı ve marka hakkı gibi haklarla olan uyumsuzluk giderilmelidir.

Burada son olarak, elektronik haberleşme hizmeti sağlayan işletmecilerin yetkilendirmeleri haczin dışında tutulmuştur (EHK m. 34). Devlet, bazen başka kamu hizmetlerinde olduğu gibi, burada da elektronik haberleşme hizmetlerini özel hukuk tüzel kişilerine gördürmektedir.¹³⁷⁵ Buradaki hizmetler, Kanun ve Yönetmelik'teki¹³⁷⁶ ilgili

¹³⁷¹ Kale, s. 95-96; Bolayır, Fikri Mülkiyet, s. 2539-2540. Benzer yönde bkz. Oğuz, S., Domain Name, s. 258-260. Bununla birlikte, yazar bu konuda ayırım yaparak, ticari amaçla kullanılan alan adlarının haczedilebilmesi; çok istisnai durumlarda, gerçek kişi adından oluşan ve bedii, hayri ve kültürel amaçla kullanılan alan adlarının ise haczedilememesi gerektiğini ileri sürmüştür (Oğuz, S., Domain Name, s. 260). Burada Kale'nin de ifade ettiği üzere, internet alan adının haczedilebilmesi için alacaklıları tatmin edebilir nitelikte olması gerekir. Bu doğrultuda, internet alan adlarının İİK m. 85/f. 5 çerçevesinde haczedilmezliğinin söz konusu olabileceği durumlar hakkında bkz. Kale, s. 61, 82-94.

¹³⁷² Bolayır, Fikri Mülkiyet, s. 2540-2552.

¹³⁷³ Bu tür internet alan adlarının hacziyle ilgili benzer sorunlar için bkz. ve karşı. Kale, s. 88 vd.

¹³⁷⁴ Kale, s. 43, 45.

¹³⁷⁵ Burada özel hukuk tüzel kişilerine gördürülen bir kamu hizmetinin söz konusu olduğu yönünde bkz. K. Burak Öztürk, "Elektronik Haberleşme Hizmetlerinde Yetkilendirmenin Hukuki Niteliği", ABD, 67/1 (2009), s. 37-41. Belirtmek gerekir ki, buradaki işletmeci, "Yetkilendirme çerçevesinde elektronik haberleşme hizmeti sunan ve/veya elektronik haberleşme şebekesi sağlayan ve alt yapısını işleten şirketi..."; yetkilendirme ise "Elektronik haberleşme hizmetlerinin sunulması ve/veya elektronik haberleşme şebekesi sağlanmasını teminen şirketlerin, Kurum nezdinde kayıtlanmasını veya kayıtlanmasıyla birlikte bu şirketlere elektronik haberleşme hizmetlerine özel, belirli hak ve yükümlülükler verilmesini..." ifade eder (EHK m. 3). Bu konuda ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Ekici, s. 290-298.

¹³⁷⁶ Elektronik Haberleşme Sektörüne İlişkin Yetkilendirme Yönetmeliği (RG. 28.05.2009/27241).

hükümlere göre, Kurumca (BTK) yapılacak yetkilendirme çerçevesinde yürütülür. Bir tür kamu hizmeti ruhsatı olarak nitelendirilen¹³⁷⁷ bu yetkilendirmelerin haczedilmezliği de hükmün gerekçesinde ve Kanun'un başka hükümlerinde (örneğin, EHK m. 27, m. 29) de vurgulanan kamu hizmetinin devamlılığı veya kesintiye uğramaması düşüncesiyle öngörülmüştür.¹³⁷⁸

11. Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu'nda Düzenlenen Haczedilmezlik Hâlleri

Bireysel emeklilik sistemi, Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu'nun¹³⁷⁹ 1. maddesinde ifade edildiği üzere, “... kamu sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak, bireylerin emekliliğe yönelik tasarruflarının yatırıma yönlendirilmesi ile emeklilik döneminde ek bir gelir sağlanarak refah düzeylerinin yükseltilmesi, ekonomiye uzun vadeli kaynak yaratarak istihdamın artırılması ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunulmasını teminen, gönüllü katılıma dayalı ve belirlenmiş katkı esasına göre...” oluşturulmuştur. Bu sistemde katılımcı ile emeklilik şirketi arasında emeklilik sözleşmesi imzalanır ve bu sözleşmeyle şirket nezdinde bireysel emeklilik hesabı açılması, hesaba katkı payı ödenmesi, ödenen katkı payının tercih edilen fonlarda yatırıma yönlendirilmesi ve hesapta biriken paraların hak sahiplerine ödenmesine dair hususlar ile tarafların bu kapsamdaki diğer hak ve yükümlülükleri düzenlenir (4632 sa. Ka. m. 4-5).¹³⁸⁰

Katılımcının ödemiş olduğu katkı payları, emeklilik şirketi tarafından emeklilik yatırım fonlarında değerlendirilir.¹³⁸¹ Bu konuda 4632 sa. Ka. m. 15/f. 1'e göre, “Fon, şirket tarafından emeklilik sözleşmesi çerçevesinde alınan ve katılımcılar adına bireysel

¹³⁷⁷ Öztürk, B., Haberleşme, s. 41. Yetkilendirmenin hukuki niteliği hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Öztürk, B., Haberleşme, s. 26 vd.

¹³⁷⁸ Nitekim Danıştayın bir kararında “... elektronik haberleşme hizmetinin işletmecilere haczedilemezlik imkânının dahi tanındığı kesintisiz şekilde sunulması gereken bir kamu hizmeti niteliğinde oluşu, davalı idarenin hizmet kalitesini oluşturmak ve uygulamak suretiyle teknolojik gelişmeleri teşvik etmeye ve tüketicilerin hak ve menfaatlerini korumaya yönelik yetki ve görevlerinin bulunduğu, işletmecilerin de faaliyetlerini bu hususlara uyarak sürdürebileceği...” ifadelerine yer verilmiştir [13. D, 09.10.2015 T., 2009/2848 E., 2015/3360 K. (Lexpera, 05.07.2023)].

¹³⁷⁹ 28.03.2001 T. ve 4632 sa. Ka. (RG, 07.04.2001/24366).

¹³⁸⁰ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Emel Hanağası, “Bireysel Emeklilik Sisteminde Haciz Uygulamalarının Değerlendirilmesi”, *DEÜHFD, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan*, C. 16 (2014), s. 2631 vd.; Nur Bolayır, “Bireysel Emeklilik Sisteminde Cebrî İcra Sınırlamaları”, *DEÜHFD, Prof. Dr. Bilge Umar'a Armağan*, C. 11 (2009), s. 868-871; Akil, Haciz, s. 368-369.

¹³⁸¹ Hanağası, s. 2641. Fonun kuruluşu ve faaliyete geçmesi hakkında bkz. 4632 sa. Ka. m. 15-16; Emeklilik Yatırım Fonlarının Kuruluş ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik (RG. 13.03.2013/28586) m. 5 vd.; Hanağası, s. 2648-2651.

emeklilik hesaplarında izlenen katkılarının, riskin dağıtılması ve inançlı mülkiyet esaslarına göre işletilmesi amacıyla oluşturulan malvarlığıdır.¹³⁸² Fonun tüzel kişiliği yoktur. Fon, bu Kanunda yer alan amaçlar dışında kullanılamaz ve kurulamaz”. Tüzel kişiliği bulunmayan bu fonun mal varlığının da ayrıca korunduğu ve bazı durumlar haricinde başka bir amaçla kullanılmasının yasaklandığı (4632 sa. Ka. m. 17/f. 1, c. 1) görülmektedir.¹³⁸³ Bunun yanında, 4632 sayılı Kanun’da “Fonun malvarlığına, fon portföyüne ve fon varlıklarının saklanması ilişkin ilkeler” başlıklı m. 17/f. 1, c. 1’de “Fon malvarlığı rehnedilemez, portföye ilişkin olarak yapılan işlemler haricinde teminat gösterilemez, üçüncü şahıslar tarafından haczettirilemez...” denilerek, bu mal varlığının haczi de açıkça yasaklanmıştır.¹³⁸⁴ Böylece katılımcıların bireysel emeklilik hesaplarındaki fonlarının korunması amaçlanmıştır.¹³⁸⁵ Ancak aşağıda ele alınacağı üzere, kanuna sonradan eklenen bir hükümle, henüz emekliliğe hak kazanılmadan dahi katılımcıların birikimlerinin kısmen haczedilebileceği kabul edilmiştir.¹³⁸⁶

¹³⁸² İnançlı mülkiyet esaslarına göre, fonun inançlı maliki, fon kurucusu olan emeklilik şirkettir. Katılımcılar ise, fonun mal varlığı üzerinde katılma payları nispetinde dolaylı olarak hak sahibi olup, doğrudan bu mal varlığına sahip değiller (Hanağası, s. 2649, 2652-2653). Kanaatimizce bu belirsiz ve karışık durum da fonun mal varlığının haczedilmezliğine dair aşağıdaki hükmün haklı gerekçesi olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, fon portföyündeki varlıklar fon adına saklayıcı kuruluş nezdinde saklanacağından (4632 sa. Ka. m. 17/f. 5) haczin uygulanmasında bazı sorun ve karışıklıkların (örneğin, haciz ihbarnamesinin (İİK m. 89) muhatap emeklilik şirketi olmasına rağmen saklayıcı kuruluşa gönderilmesi gibi) olduğu da görülmektedir (Hanağası, s. 2662-2664; Akil, Haciz, s. 370-371; Bolayır, Bireysel Emeklilik, s. 883-884; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, İcra Hukuku, s. 295). Örneğin, bir Yargıtay kararında şu ifadeler yer verilmiştir: “Somut olayda, borçlunun bireysel emeklilik fon hesabına haciz konulduğunun, icra müdürlüğü tarafından İMKB F1 Bankası A.Ş.’ne 03.04.2013 tarihinde gönderilen ve 10.04.2013 tarihinde tebliğ edilen haciz ihbarnamesi ile bildirildiği anlaşılmaktadır. Fakat burada ihbarnamenin muhatabı üçüncü kişi ‘emeklilik şirketi’ olup, anılan fon kayıtlarının tutulduğu ve saklandığı bir yer olan F1 Bankası değildir. Çünkü takip borçlusunu katılımcı, F1 Bankası’ndan değil, emeklilik şirketinden alacaktır. Bu nedenle emeklilik şirketi yerine bankaya haciz ihbarnamesi gönderilmesi doğru değil ise de, icra memuru alacaklı talebi üzerine icra dosyasında borçlunun emeklilik şirketindeki alacağının haczine karar vererek bunu haciz tutanağına geçirmek ile borçlunun üçüncü kişi olan emeklilik şirketindeki alacağı haczedilmiş olur” [12. HD, 28.09.2017 T., 2016/20027 E., 2017/11660 K. (Lexpera, 12.06.2023)].

¹³⁸³ Hanağası, s. 2651-2652. Zira, şirket tarafından kurulan fonlar ve bunlara dayalı mal varlığı değerleri, mevzuat ve sözleşmeden doğan borç ve sorumlulukların teminatını teşkil etmektedir (Hanağası, s. 2652).

¹³⁸⁴ Hanağası, s. 2652-2654; Bolayır, Bireysel Emeklilik, s. 874-875, 878; Yavaş, Maaş, s. 101, dn. 29; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, İcra Hukuku, s. 295; Akil, Haciz, s. 369.

¹³⁸⁵ Bkz. hükmün gerekçesi [https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d21/c056/tbmm21056063ss0580.pdf (21.02.2023)]. Burada bireysel emeklilik şirketlerinin finansal açıdan güçlü tutulmaya çalışıldığı yönünde bkz. Yavaş, Maaş, s. 101, dn. 29.

¹³⁸⁶ Bu konuda doktrinde bir görüşe göre, katılımcının ödediği katkı paylarıyla satın alınan fonlar da emeklilik yatırım fonunun mal varlığına dâhil olduğu için, henüz emekliliğe hak kazanmamış katılımcının fon payının kısmen haczedilebilmesi, “fonun mal varlığının haczedilmezliği” ilkesiyle çelişmektedir (Hanağası, s. 2652-2653).

Yukarıda belirtildiği gibi, emeklilik yatırım fonlarının mal varlığının haczi yasaklanmış olmakla birlikte, katılımcıların birikimleri için sınırlı bir haczedilmezlik hâli düzenlenmiştir. Şöyle ki, 4632 sa. Ka. m. 17/f. 2 uyarınca “(Ek fıkra: 3/6/2007-5684/41)¹³⁸⁷ Bireysel emeklilik hesabındaki fon paylarından, katılımcının sistemde bulunduğu ay sayısı ile asgarî ücret tutarının çarpımına karşılık gelen birikim tutarı ve bu Kanunun 6 ncı maddesi kapsamında bireysel emeklilik sisteminden emekli olanlara¹³⁸⁸ yapılan yıllık gelir sigortası ödemelerinin aylık ödemeye isabet eden miktarının nafaka borçları hariç olmak üzere¹³⁸⁹ asgarî ücret tutarına kadar olan kısmı haczedilemez, rehnedilemez, iflas masasına dahil edilemez...”.¹³⁹⁰ Dolayısıyla, burada katılımcıların sistemde bulunduklarında birikimlerinin¹³⁹¹ veya emekliliğe hak kazandıklarında kendilerine yapılan yıllık gelir sigortası ödemelerinin, kural olarak asgarî ücret tutarına kadarki kısmının haczedilemeyeceği; ancak bunu aşan kısmının ise haczedilebileceği anlaşılmaktadır.^{1392, 1393}

¹³⁸⁷ Sonradan eklenen bu hükmün gerekçesine göre amaç, uygulamadaki tereddütleri gidermektir [https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c161/tbmm22161121ss1364.pdf (27.02.2023)].

¹³⁸⁸ 4632 sa. Ka. m. 6/f. 3 uyarınca katılımcı, emekliliğe hak kazanmadan sistemden ayrılma talebinde bulunması durumunda kendisine toplu para verilmekte ve bu para haczedilebilmektedir (Bolayır, Bireysel Emeklilik, s. 880-883; Hanağası, s. 2679-2680; Korkmaz Dağlı, s. 111-112).

¹³⁸⁹ Nafaka alacaklarında böyle bir sınırlama olmaksızın, bireysel emeklilik sistemindeki birikimlerin ve yapılan ödemelerin tamamının haczinin mümkün olduğu yönünde bkz. Bolayır, Bireysel Emeklilik, s. 881, dn. 27.

¹³⁹⁰ Aynı yönde Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Yönetmelik (RG. 09.11.2012/28462) m. 26/f. 1 uyarınca, “Katılımcının sistemde bulunduğu ay sayısı ile haciz, rehin veya iflas tarihinde geçerli brüt asgarî ücret tutarının çarpımına karşılık gelen birikim tutarının üzerindeki tutar nafaka borcu alacaklılarının hakkı saklı kalmak kaydıyla haczedilebilir, rehnedilebilir ve iflas masasına dahil edilebilir. Emekliliğe hak kazanan katılımcının bireysel emeklilik hesabındaki birikimi ile yaptırdığı yıllık gelir sigortası çerçevesinde kendisine maaş bağlanması veya programlı geri ödeme çerçevesinde düzenli ödeme yapılması halinde, bu şekildeki ödemelerin aylık ödemeye isabet eden miktarının aylık brüt asgarî ücret tutarının üzerinde kalan kısmı nafaka borcu alacaklılarının hakkı saklı kalmak kaydıyla haczedilebilir, rehnedilebilir, iflas masasına dahil edilebilir”. Konuyla ilgili örnek hesaplamalar için bkz. Hanağası, s. 2674, dn. 90-91.

¹³⁹¹ Katılımcının henüz emekli olmadan (sistemin içindeyken) kendi adına emeklilik şirketince alınan fonların haczedilemeyeceği hususunda bkz. Yavaş, Maaş, s. 101. Bu hükmeye tereddütlerle yaklaşan yazar, bazı durumlarda (kişinin zamanında bütün gelirini sistemin içine aktarması, fakat sonradan işçi ücretlerini dahi ödeyememesi gibi) hükmün adalete uygunluğunun sorgulanabileceğini belirtmiş ve ayrıca düzenlemenin, bireysel emeklilik şirketlerinin ayakta kalmasına yardımcı olmak amacıyla getirildiğini savunmuştur (Yavaş, Maaş, s. 101).

¹³⁹² Bolayır, Bireysel Emeklilik, s. 881-882; Hanağası, s. 2674 vd. Alman hukukunda kişilerin devlet destekli özel emeklilik programlarındaki (konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Tugay, s. 105 vd.) birikimleriyle ilgili olarak yasal düzenlemelerde açıkça düzenlenmiş haczedilmezlik hükmü bulunmasa da özellikle uygulamada ZPO§ 851c ve 851d çerçevesinde bunların da kısmen haczedilmezliğinin kabul edildiği görülmektedir [Tugay, s. 142, 166; https://xn--rrup-renten-vergleich-8hc.de/pfaendung-insolvenz (11.06.2023)].

¹³⁹³ Konu hakkında bir Yargıtay kararına göre, “... Kanun’un 17/2. maddesi gereğince borçlunun, üçüncü kişi olan bireysel emeklilik şirketi nezdinde bulunan sigorta birikim tutarlarının kısmen haczi mümkün

Bu konuda doktrindeki bir görüşe göre, ödemelerin aylık veya toplu olarak yapılması, haczedilmezlik hükmünün geçerliliği açısından önemli değildir; bu husus, haczedilebilen miktarın hesaplanmasında dikkate alınır.¹³⁹⁴ Fakat katıldığımız karşıt görüşe göre, toplu olarak yapılan ödemeler için kanunda düzenlenen bir haczedilmezlik hükmü olmadığından, bunların haczi mümkündür.¹³⁹⁵ Nitekim, kanaatimizce kanun hükmünün daha iyi anlaşılmasını sağlayan Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Yönetmelik m. 26/f. 1'e ve haczedilmezlik hükmünde belirtilen "yıllık gelir sigortası ödemeleri" için yapılan tanıma¹³⁹⁶ bakıldığında da haczedilmezliğin toplu ödemeleri kapsamadığı ve bunların tamamının haczedilebileceği sonucuna varılabilir.

Burada son olarak, devlet katkısı hakkında düzenlenen haczedilmezlik hâli ele alınacaktır. Devlet katkısıyla ilgili usul ve esaslar ile özellikle katılımcıların bu katkının ne kadarına, ne zaman ve hangi şartlarla hak kazanacakları hususu 4632 sa. Ka. ek m. 1-2'de ve Bireysel Emeklilik Sisteminde Devlet Katkısı Hakkında Yönetmelik'te¹³⁹⁷ ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Bireysel emeklilik sisteminde, katılımcıların katkı paylarına karşılık, devletin de ödediği veya ödemeyi taahhüt ettiği bir katkı söz konusudur (tanım için bkz. Yön. m. 1 ve m. 3/f). Bu sistemden emeklilik hakkı kazananlar ile vefat veya malûliyet sebebiyle ayrılanlar, devlet katkısı hesabındaki meblağın tamamına hak

olup, icra tutanağı ile bu alacakların tamamına haczi konduğu anlaşıldığından, mahkemece yukarıda belirtilen kanun hükümleri çerçevesinde üçüncü kişide bulunan borçlunun alacağının haczedilebilir kısmının belirlenerek bu kısmın dışında kalan haczin iptaline karar vermesi gerekir..." (12. HD, 28.09.2017 T., 2016/20027 E., 2017/11660 K.). Başka bir karara göre, "... mahkemece, 4632 sayılı Kanun'un 17/2. maddesi gereği borçlunun, sigorta birikim tutarlarının kısmen haczi mümkün olduğu değerlendirilmiştir; öncelikle şikayetçi borçlunun sisteme giriş tarihi esas alınıp, yine anılan sistemde kaç ay kaldığı ve haciz tarihi itibarıyla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından belirlenen brüt asgari ücret tutarının tespit edilmek suretiyle, belirlenen veriler üzerinde yukarıda açıklanan mevzuat hükümleri tatbik edilmesiyle oluşacak bilirkişi incelemesi sonucuna göre, borçlunun alacağının haczedilebilir kısmının net olarak belirlenmesi ve bu duruma uygun hüküm oluşturulması gerekirken eksik inceleme ile yazılı şekilde hüküm tesisi isabetsizdir" (Y. 12. HD, 13.09.2018 T., 11309 E., 8049 K.). Benzer yönde kararlar için bkz. Y. 12. HD, 10.05.2018 T., 2016/32050 E., 2018/4713 K.; İstanbul BAM, 21. HD, 17.05.2018 T., 2017/2928 E., 2018/1152 K. [Lexpera (12.06.2023)].

¹³⁹⁴ Bolayır, Bireysel Emeklilik, s. 880-882. Toplu olarak yapılan ödemelerin de asgari ücret kıstası çerçevesinde kısmen haczedilebileceği hususunda aynı yönde bkz. Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, İcra Hukuku, s. 295-296; Akil, Haciz, s. 369. Kanunda emekliliğe hak kazanan katılımcıya, birikimlerinin toplu şekilde ödenmesini talep etme seçeneğinin de sunulduğunu, burada toplu paraya çevrilmiş emeklilik maaşının bulunduğunu ve ayrıca bir emeklilik maaşının ödenmediğini belirten Bolayır, toplu para seçeneğinin kullanılmasının haczedilmezlik niteliğini ortadan kaldırmadığını ileri sürmüştür (Bolayır, Bireysel Emeklilik, s. 880-882).

¹³⁹⁵ Hanağası, s. 2632, 2677-2678.

¹³⁹⁶ 4632 sa. Ka. m. 6/f. 2'ye göre, "Yıllık gelir sigortası, toplu veya belirli süreler içinde yapılan katkılara göre sigortalının yaşaması halinde hemen veya belli bir süre sonra başlayan, sigortalıya veya lehdarlarına ömür boyu veya belirli süreler için yapılan düzenli ödemelerdir".

¹³⁹⁷ RG. 31.12.2022/32060.

kazanır. Söz konusu hesaptaki tutarlardan hak kazanılan miktar, sistemden ayrılma veya emeklilik durumunda katılımcıya ödenir (4632 sa. Ka. ek m. 1/f. 3). Bununla ilgili olarak düzenlenen haczedilmezlik hükmüne göre, “Devlet katkısı hesabındaki¹³⁹⁸ tutarlar haczedilemez, rehnedilemez, iflas masasına dâhil edilemez” (4632 sa. Ka. ek m. 1/f. 7). Bu konuda doktrinde katıldığımız bir görüşe göre, devlet katkısına hak kazanılmadan önceki tarihte, devlet katkısı hesabındaki tutarlar haczedilemezken; hak kazanıldıktan sonra bunun haczini engelleyen bir düzenleme bulunmamaktadır.¹³⁹⁹ Belirtmek gerekir ki, 4632 sayılı Kanuna sonradan eklenen bu haczedilmezlik hükmü, ilgili kanun değişikliğinin teklif metninde ve komisyon raporlarında yer almadan, sonradan maddeye eklenmiştir.¹⁴⁰⁰ Kanaatimizce burada da diğer haczedilmezlik hükümlerinde olduğu gibi, ilgililerin menfaatlerinin korunmasının yanında, esasında sistemin teşvik edilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, katılımcının sistemde iken devlet katkısı hesabındaki tutarın ne kadarına hak kazanacağı da tam olarak belli olmadığından, bazı tartışmaların ve tereddütlerin önüne geçmek için de bu haczedilmezlik hükmünün düzenlendiği söylenebilir.

12. Türkiye Varlık Fonunun Mal Varlığı

Türkiye Varlık Fonu (TVF), Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak (1 sa. CBK m. 37) “... sermaye piyasalarında araç çeşitliliği ve derinliğine katkı sağlamak, yurtdışında kamuya ait olan varlıkları ekonomiye kazandırmak, dış kaynak temin etmek, stratejik, büyük ölçekli yatırımlara iştirak etmek...” amacıyla kurulmuştur.¹⁴⁰¹ Bunun yanında, TVF ve alt fonların kurulması, yönetilmesi ve bu doğrultuda verilen bazı yetkilerin kullanılması için ise özel hukuk hükümlerine tabi Türkiye Varlık Fonu Yönetimi Anonim

¹³⁹⁸ Yön. m. 3/g bendi uyarınca, devlet katkısı hesabı, “Münhasıran Devlet katkısına ilişkin tutarların izlendiği, katılımcının bireysel emeklilik hesap veya taahhüt edilen ve nakden ödenen Devlet katkısı tutarlarının izlendiği, çalışanın bireysel emeklilik hesabı kapsamındaki alt hesabı...” ifade eder.

¹³⁹⁹ Hanağası, s. 2678-2680. Ayrıca burada yer alan haczedilmezlik hükümleriyle ilgili görüşlerimizi destekler nitelikteki Maliye Bakanlığı tebliği için bkz. “Tahsilat Genel Tebliği (Seri: A Sıra No:1)’nde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: A Sıra No:5)” (RG. 11.09.2013/28762).

¹⁴⁰⁰ Bkz. 13.06.2012 T. ve 6327 sa. Kanun (RG. 29.06.2012/28338) değişikliğine ilişkin tasarı metni, gerekçe ve komisyon raporları [<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss271.pdf> (28.02.2023)].

¹⁴⁰¹ Bkz. 19.08.2016 tarih ve 6741 sayılı Türkiye Varlık Fonu Yönetimi Anonim Şirketinin Kurulması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (RG. 26.08.2016/29813) m. 1. Bu konuda ayrıca bkz. Alihocagil, s. 32-34; Vahit Mert Körpe, *İdare Hukuku Boyutuyla Türkiye Varlık Fonu* (Ankara: Adalet, 2021), s. 156-158; Güven Süslü, “Hukuki Açından Türkiye Varlık Fonu”, *BAÜHFD*, 13/165-166 (2018), s. 240-241. Kanun gerekçesi için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss413.pdf> (14.02.2023).

Şirketi (TVF AŞ) kurulmuştur (6741 sa. Ka. m. 2).¹⁴⁰² Kanunda TVF'nin finansmanı, kaynakları ve fona devredilen varlıklar ve haklarla ilgili hükümler düzenlenmiş (6741 sa. Ka. m. 2/f. 5, m. 4-5);¹⁴⁰³ ayrıca TVF'nin mal varlığının, TVF AŞ'ye yönetilmek üzere devredilen söz konusu varlık ve haklardan ve TVF AŞ'nin mal varlığından ayrı olduğu belirtilmiştir (6741 sa. Ka. m. 7/f. 1, c. 1). Dolayısıyla burada TVF, TVF AŞ ve TVF'nin yönetimi altında faaliyetlerine devam eden şirketler ile fona devredilen diğer mal varlığı değerleri şeklinde ayrı unsurlar bulunmaktadır.

6741 sayılı Kanun'da düzenlenen haczedilmezlik hâli sadece TVF'nin mal varlığıyla ilgili olup,¹⁴⁰⁴ söz konusu hükme göre, *“Türkiye Varlık Fonunun mal varlığı, Türkiye Varlık Fonu hesabına olması şartıyla para ve sermaye piyasalarından finansman temin etmek dâhil Türkiye Varlık Fonu ve alt fonların yapmaya yetkili olduğu faaliyetlere ilişkin iş ve işlemler¹⁴⁰⁵ haricinde teminat gösterilemez ve rehnedilemez, başka bir amaçla tasarruf edilemez, kamu alacaklarının tahsili amacı da dâhil olmak üzere haczedilemez...”* (m. 7/f. 1, c. 2). Görüldüğü üzere, buradaki haczedilmezlikte takip konusu alacak bakımından sınırlı bir durum bulunmaktadır. Zira haczedilmezliğin söz konusu olabilmesi için alacağın, *“TVF hesabına olması şartıyla para ve sermaye piyasalarından finansman temin etmek dâhil TVF ve alt fonların yapmaya yetkili olduğu faaliyetlere ilişkin iş ve işlemlerden”* doğmaması gerekir; aksi takdirde, yani bu iş ve işlemlerden kaynaklanan alacaklarda TVF'nin mal varlığı haczedilebilir.¹⁴⁰⁶

Kanun'un gerekçesine bakıldığında haciz açısından yapılan söz konusu ayrımın, diğer bir ifadeyle, şarta bağlı haczedilmezlik hükmünün amacı anlaşılamamaktadır. Nitekim, doktrinde de bu düzenleme, içerdiği belirsizlikler nedeniyle hukuki güvenlik ilkesine, TVF'yi haklı bir neden olmaksızın diğer kişilerden ayrı tuttuğu için eşitlik ilkesine ve ayrıca alacaklının alacağına kavuşmasını zorlaştırdığından hak arama hürriyeti ve mülkiyet hakkına aykırı görülerek eleştirilmiştir.¹⁴⁰⁷ Kanaatimizce de yukarıdaki temel hak ve hürriyetler ile anayasal ilkelerin ihlaline yol açan bu maddedeki

¹⁴⁰² Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Alihocagil, s. 56-60.

¹⁴⁰³ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Süslü, s. 241-246; Körpe, s. 179-187; Alihocagil, s. 39-55.

¹⁴⁰⁴ Dolayısıyla örneğin, TVF AŞ'nin mal varlığı haczedilebilir. Aynı görüşte bkz. Süslü, s. 237; Alihocagil, s. 117; Körpe, s. 178-179. TVF AŞ'nin mal varlığının haczedilemeyeceği yönünde bkz. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 339.

¹⁴⁰⁵ Bu konuda bkz. Alihocagil, s. 58-60, 116.

¹⁴⁰⁶ Aynı şekilde bkz. Alihocagil, s. 78, 116.

¹⁴⁰⁷ Alihocagil, s. 70-84. Bu hak ve hürriyetler ile ilkeler hakkında ayrıca bkz. yuk. I. Bölüm, II.

ayrım ortadan kaldırılmalı ve haczedilmezlik hükmü kanundan çıkarılmalıdır. Buna karşılık, TVF'nin mal varlığının fon faaliyet ve işlemleri kapsamında da haczedilmemesi gerektiğini savunan bir görüşe göre, TVF'nin kaynaklarının ağırlıklı olarak kamu kaynaklarından karşılandığı düşünüldüğünde, mevcut durum, kamu mallarının haczedilmezliği ilkesine aykırıdır.¹⁴⁰⁸ Kanaatimizce bu görüşe katılmak mümkün değildir; zira mevcut düzenlemeler ve olması gereken hukuk bakımından “kamu mallarının haczedilmezliği” şeklinde genel bir kuralın dahi kabulü mümkün değilken, kamu kaynaklarından karşılanırsa da başkasına ait olan mal varlığı değerlerinin haczedilmezliği ileri sürülemez. Çünkü daha önce de ele alındığı üzere,¹⁴⁰⁹ haczedilmezlik hâlleri, yorum yoluyla genişletilemeyen, kanunda açıkça düzenlenmesi ve dar yorumlanması gereken istisnai hükümlerdir. Aksinin kabulü, haczedilmezliğin niteliğine aykırılık teşkil eder ve bu durum, özellikle alacaklının bazı temel hak ve hürriyetlerinin ve anayasal ilkelerin ihlaline yol açar.

13. Merkez Bankası Nezindeki Bloke Hesaplarda Tutulan Zorunlu Karşılıklar

Zorunlu karşılık, genel olarak, “*mevduat kabul eden finansal kuruluşların topladıkları mevduatlara karşılık olarak merkez bankası nezdinde tutmak zorunda oldukları parasal tutar*” şeklinde tanımlanmıştır.¹⁴¹⁰ Esasında sistemde dolaşan para miktarının kontrol edilmesi amacıyla kullanılan zorunlu karşılıklar, önemli işlevleri olan para politikası araçlarındandır.¹⁴¹¹ Konuyla ilgili olarak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu m. 40 uyarınca, “*II- Bankalar ve elektronik ödeme araçlarını çıkaran kuruluşlar dâhil olmak üzere Bankaca uygun görülecek diğer mali kuruluşlar, Banka nezdinde açılacak hesaplarda bilanço içi veya bilanço dışı uygun görülen kalemlerini esas alarak, nakden zorunlu karşılık tesis ederler...*”. Zorunlu karşılık uygulamasına

¹⁴⁰⁸ Körpe, s. 171, dn. 363.

¹⁴⁰⁹ Bkz. yuk. II. Bölüm, II, A, B.

¹⁴¹⁰ İsmail Anıl Talaslı, “Türkiye’de Bankacılık Sistemi Zorunlu Karşılık Yönetimi” (Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Piyasalar Genel Müdürlüğü, 2012), s. 3. Genel olarak zorunlu karşılık kavramı ve politikası için ayrıca bkz. Gülriz Hande Saraç, “Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın Zorunlu Karşılık Politikasının Bankaların Kredi Hacimlerine Etkisi” (YYLT, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi SBE, 2012), s. 27-34. Yazarın da ifade ettiği üzere, zorunlu karşılık uygulaması, “*asıl olarak bankalara, mevduat ve mevduat benzeri yükümlülüklerinin belirli bir oranı kadar tutarı merkez bankası nezdinde bloke ve serbest mevduatlarında tutma zorunluluğu getirmektedir*” (Saraç, s. 33).

¹⁴¹¹ Saraç, s. 40-47. Zorunlu karşılıkların para politikası aracı olması dışında fonksiyonları hakkında bkz. Saraç, s. 62 vd.

yönelik her türlü usul ve esaslar Merkez Bankası tarafından belirlenir. Aynı hükümde bu zorunlu karşılıklar hakkında şarta bağlı bir haczedilmezlik hâli öngörülmüştür. Buna göre, *“Bankaca yapılacak düzenlemeye göre zorunlu karşılıkların Banka nezdindeki hesaplarda bloke olarak tutulmasının istenmesi hâlinde, bloke hesaplarda tutulan zorunlu karşılıklar, hiçbir amaç ve konunun finansmanı için kullanılamaz, temlik ve haciz edilemez”*. Dolayısıyla zorunlu karşılıkların Merkez Bankası nezdindeki hesaplarda serbest mevduat yerine, bloke olarak tutulmasının istenmesi durumunda, bunların amacı dışında kullanılması ve haczedilmesi yasaklanmıştır.¹⁴¹²

14. Spor Kulüplerinin Merkezi Pazarlama ve Bilet Satışından Elde Ettikleri Gelirler ile Sporcu Ücretlerinden Tevkif Yoluyla Alınan ve Daha Sonra İade Edilen Gelir Vergisi Tutarları

Spor kulüpleri, spor yaşamının vazgeçilmez unsurlarındandır.¹⁴¹³ Devlet, sporu ve sporun bileşenlerini desteklemek ve teşvik etmek için çeşitli önlemler almaktadır. Bu doğrultuda, daha önce ele alındığı üzere, sporcularla ilgili bazı düzenlemeler yapılmıştır.¹⁴¹⁴ Benzer şekilde, spor kulüpleri için de özel hükümler öngörülmüştür. Bunlardan biri de kulüplerin bazı gelirleri¹⁴¹⁵ için düzenlenen haczedilmezlik hâlidir. Şöyle ki, Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun¹⁴¹⁶ m. 5/f. 11, c bendi uyarınca, *“Merkezi pazarlama ve bilet satışından elde edilecek gelirler kulüplere ait olup federasyon ya da yetki verdiği üçüncü kişiler nezdinde oluşacak bu gelirler kamu kurum ve kuruluşlara ilişkin alacaklar ile kulüplerle bankalar arasında yapılan yeniden yapılandırma işlemleri kapsamındaki tüm banka alacakları hariç olmak üzere haczedilemez...”*.¹⁴¹⁷ Buna göre, merkezi pazarlama ve bilet satışından elde edilen

¹⁴¹² Ayrıca, Merkez Bankası nezdinde bulunan yabancı ülke merkez bankalarına ait mal varlığı değerlerinin haczedilemeyeceği hususunda bkz. yuk. dn. 663.

¹⁴¹³ Tatal, Spor Kulüpleri, s. 271-272, 278-280; Esin Esra Erturan Ögüt, “Almanya ve Türkiye’deki Spor Kulüplerinin Karşılaştırmalı Analizi -Türkiye’deki Spor Kulüplerinin Yapı ve İşleyişine Yeni Bir Yaklaşım-” (YDT, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2010), s. 10-11, 47-51. Ayrıca spor kulüplerinin tanımı ve hukuki nitelikleri hakkında bilgi için bkz. Tatal, Spor Kulüpleri, s. 272-277; Erturan Ögüt, s. 8-9.

¹⁴¹⁴ Bkz. yuk. II. Bölüm, II, C, 7.

¹⁴¹⁵ Tatal, Spor Kulüpleri, s. 280-281. Ayrıca bkz. 7405 sayılı Kanun’un “Spor kulüpleri ve spor anonim şirketlerinin gelir ve giderleri” başlıklı m. 19/f. 1 hükmü.

¹⁴¹⁶ 31.03.2011 T. ve 6222 sa. Ka. (RG. 14.04.2011/27905).

¹⁴¹⁷ Konuyla ilgili olarak Yargıtayın bir kararına göre, “... 6222 Sayılı Kanunun 5/11-c maddesinde belirtilen haciz konulamayacak gelirler, elektronik kart uygulaması sonucunda bilet satışından ve pazarlamadan elde edilecek gelirler olup, borçlunun, ...AŞ’dan olan alacağının bu kapsam içinde kalmadığı anlaşıldığından, mahkemece şikayetin reddi gerekirken yazılı gerekçeyle haczin kaldırılması yönünde hüküm tesisi isabetsizdir” [12. HD, 16.12.2013 T., 33913 E., 40211 K. (Lexpera,

gelirler, federasyon ya da yetkilendirdiği üçüncü kişiler tarafından toplansa bile bunlar kulüplere aittir ve kural olarak haczedilemez. Fakat, “kamu kurum ve kuruluşlara ilişkin alacaklar ile kulüplerle bankalar arasında yapılan yeniden yapılandırma işlemleri kapsamındaki tüm banka alacakları” için bu gelirlerin haczedilebileceği belirtilmiştir.

6222 sayılı Kanun’un tasarısında ve ilgili komisyon raporlarında yer almayan¹⁴¹⁸ bu hükümde amacın, spor yaşamının en önemli unsurlarından olan spor kulüplerinin, ekonomik sıkıntılarının kısmen de olsa giderilmesi ve faaliyetlerinin sürdürülmesinde önem arz eden gelirlerinden haciz sebebiyle mahrum kalmasını önlemek olduğu söylenebilir.¹⁴¹⁹ Kanaatimizce, alacaklının bilhassa mülkiyet hakkını sınırlayan bu düzenlemede dolaylı bir şekilde kamu yararının bulunduğu savunulabilse de¹⁴²⁰ hükümde kamu alacakları ile bazı banka alacaklarının istisna tutulması, burada aslında sporcuların veya diğer ilgililerin menfaatlerinin ve kamu yararının öncelenmediğini göstermektedir. Ayrıca, özellikle söz konusu banka alacaklarının istisna tutulması, düzenlemeyi, alacaklı olan diğer özel hukuk tüzel kişileri bakımından eşitlik ilkesi bağlamında eleştiriye açık bir hâle getirmiştir.¹⁴²¹ Öte yandan, bu haczedilmezlik hükmü borçlular açısından da eşitlik ilkesine uygun değildir. Zira, şirketleşen spor kulüplerini de dikkate aldığımızda, bunlarla diğer şirketler veya tüzel kişiler arasında ayrıma gidilerek, merkezi pazarlama ve bilet satışından elde ettikleri gelirlerinin haczin dışında tutulmasında “anlaşılabilir, makul ve adil bir haklı nedenin ve kamu yararının” bulunduğunu söylemek güçtür.¹⁴²² Sonuç olarak, alacaklının mülkiyet hakkını sınırlayan, hak arama hürriyeti ve eşitlik

06.03.2023)]. Ayrıca burada belirtmek gerekir ki, Anayasa’ya aykırılık iddiasıyla, başka hükümlerle beraber bu haczedilmezlik hükmünün (6222 sa. Ka. m. 5/f. 11, c) de iptali istenmiştir. Ancak, hükmün başvuruda bulunan mahkemenin baktığı davada uygulanma imkânı bulunmadığı gerekçesiyle, başvurunun reddine karar verilmiştir [AYM, 12.11.2015 T., 2014/196 E., 2015/103 K. (RG. 16.12.2015/29564)].

¹⁴¹⁸ Bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c098/tbmm23098085ss0646.pdf> (03.03.2023).

¹⁴¹⁹ Benzer bir düzenlemedeki amacın “spor kulüplerince Anayasa’da belirtilen amaçlar doğrultusundaki hizmetlerin sürekli ve düzenli bir şekilde yerine getirilmesini sağlamak” olduğu yönünde bkz. ve karşı. Tural, Spor Kulüpleri, s. 296.

¹⁴²⁰ Benzer bir hüküm için kamu yararının bulunduğu yönünde bkz. ve karşı. Tural, Spor Kulüpleri, s. 295-298.

¹⁴²¹ Bankalara tanınan bazı ayrıcalıkların eşitlik ilkesini ihlal ettiği hususunda benzer şekilde bkz. ve karşı. Özekes, İlkeler, s. 192-193.

¹⁴²² Bu konuda ayrıca bkz. yuk. I. Bölüm, II, B, D, E.

ilkesini zedeleyen bu haczedilmezlik hükmünün kanundan çıkarılması; yani kulüplerin söz konusu gelirlerinin haczinin mümkün kılınması gerektiği kanaatindeyiz.¹⁴²³

Burada ele alınacak diğer bir haczedilmezlik hâli, yakın zamanda yapılan bir kanun değişikliği¹⁴²⁴ sonucunda 3289 sayılı Gençlik ve Spor Hizmetleri Kanunu'nda "Amatör sporun ve altyapı spor eğitim tesislerinin desteklenmesi" başlığı altında düzenlenmiştir. Buna göre, Bakanlıkça tescil edilen spor kulüpleri ve spor anonim şirketleri tarafından sporcu ücretlerinden tevkif edilerek vergi dairesine ödenen gelir vergisi, ilgili vergi dairesince, işveren tarafından açılmış özel hesaplara bazı hususlar çerçevesinde iade edilir (3289 sa. Ka. ek m. 12/f. 1).¹⁴²⁵ Bu hesaplara aktarılan tutarlar, hükmün başlığından da anlaşılacağı üzere, amatör spor faaliyetleri ile altyapı spor eğitim tesislerinin desteklenmesi kapsamında, sadece belirlenen amaçlar için kullanılabilir (3289 sa. Ka. ek m. 12/f. 2; Yön. m. 9).¹⁴²⁶ Ayrıca bu amaçların etkin olarak yerine getirilebilmesi için "Özel hesapta yer alan tutarlar, bu maddenin beşinci fıkrası¹⁴²⁷ kapsamındaki alacaklar hariç, rehnedilemez ve haczedilemez" şeklinde bir haczedilmezlik hâli de düzenlenmiştir (3289 sa. Ka. ek m. 12/f. 6). Buna göre, kural olarak, özel hesaplardaki bu paraların haczedilmesi mümkün değildir.

¹⁴²³ Benzer şekilde, spor kulüplerinin isim haklarından doğan alacakların haczedilemeyeceğini düzenleyen 3289 sayılı Kanun ek m. 9'un iptaline ilişkin somut norm denetimi başvurusunda ve iptal gerekçesinde bu maddenin, Anayasa'nın mülkiyet hakkı, hak arama hürriyeti, eşitlik ilkesi ve diğer bazı hükümlerine aykırı olduğu belirtilmiştir. Yapılan başvuru, AY m. 35 ve m. 36 açısından incelenmiş olup, iptal gerekçesine göre, "... Tescilli spor kulüplerinin Spor Toto Teşkilat Başkanlığı nezdindeki isim haklarından doğan alacaklarının haczedilemeyeceğini düzenleyen kural, spor kulüplerinden alacağı olan kişiler tarafından alacak davası açma ve icra takibi yapma hakkının kullanılmasını etkisizleştirmekte, böylece hak arama özgürlüğünü bu davalar yönünden ortadan kaldırmaktadır. Öte yandan, tescilli spor kulüplerinin Spor Toto Teşkilat Başkanlığı nezdindeki isim haklarından doğan alacaklarının devir ve temlik edilememesi, spor kulüplerinin, alacakları üzerinde hukuki tasarrufla bulunamamaları sonucunu doğurduğundan, bu niteliği ile itiraz konusu kural, mülkiyet hakkının ölçüsüz biçimde sınırlandırılmasına, hakkın özüne dokunarak kullanılamaz hâle gelmesine yol açacak niteliktedir..." [AYM, 06.06.2013 T., 35 E., 75 K. (RG. 22.11.2013/28829)]. İptal edilen hükmün yerinde bir düzenleme olduğu hususundaki aksi görüş için bkz. Tutal, Spor Kulüpleri, s. 295-298.

¹⁴²⁴ 09.03.2023 T. ve 7440 sa. Ka. (RG. 12.03.2023/32130) m. 17.

¹⁴²⁵ Bunun iadesine ilişkin usul ve esaslar için bkz. Sporcu Ücretlerinden Tevkif Yoluyla Alınan Gelir Vergisinin İadesi Hakkında Yönetmelik (RG. 22.07.2023/32256). Burada yapılan tanıma göre, özel hesap, "İlgili işveren tarafından sporcu ücretlerinden tevkif edilerek ödenen gelir vergisinin iadesi için Türkiye'de kurulu kamu sermayeli bankalar nezdinde açılan hesapları" ifade eder (m. 4/f. 1, e).

¹⁴²⁶ Hükmün gerekçesi için bkz. <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D27/Y6/T2/DosyaKomisyonRaporunuVerdi/cf60a611-8086-4778-ae53-6e67045fb122.pdf> (21.10.2023).

¹⁴²⁷ İlgili fıkra göre, "Özel hesaptan amaç dışı kullanılan vergi iadeleri, amaç dışı kullanıldığı vergilendirme dönemine ilişkin gelir (stopaj) vergisi olarak özel hesap açılan mükellef adına 213 sayılı Kanundaki esaslara göre vergi ziyai cezası kesilerek tarh edilir ve gecikme faizi hesaplanır".

15. Orman Kanunu’nda Düzenlenen Haczedilmezlik Hâli

Ormanların korunmasını, geliştirilmesini ve bütün imkânlardan yararlanılarak vatandaşların ihtiyaçlarının en kolay, hızlı ve sürekli bir şekilde karşılanmasını temin etmek amacıyla Orman Kanunu çıkarılmıştır.¹⁴²⁸ Bu Kanun’da bazı köylerde oturan kişilerin çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için düzenlenen m. 31/f. 1, 6 hükümleri uyarınca, “(1) Mülki hudutları içinde verimli Devlet ormanı bulunan köylerde köy nüfusuna kayıtlı ve köyde devamlı oturan veya burada oturmakta iken yerleşim adresini bu madde kapsamındaki başka bir köye taşıyan ya da nüfusa kayıtlı olmasa bile yerleşim adresi olarak kesintisiz en az beş yıl oturan muhtaç ihtiyaç sahibi hane reislerine, köyde barınmaları için yapacakları ev, ahır, samanlık, ambar ve kümes ile köy halkının müşterek ihtiyacı olan okul, cami, sağlıkevi, köyyolu köprüsü ve köykonağı ihtiyaçları için yapacak emval bu ormanlar civarındaki istif veya satış istif yerlerinden tarife bedeli ile kesme, taşıma ve istif masrafları alınmak suretiyle bir defaya mahsus olmak üzere verilir. Bu maddeye giren inşaatlar için hak sahiplerinin talebi hâlinde bu yapacak emval yerine, karşılığı idarece nakit olarak ödenir. Tamiratlar için ise, en yakın istif veya satış istif yerlerinden maliyet bedelinin üçte biri üzerinden emval verilir veya karşılığı nakit olarak idarece ödenir... (6) Bu maddeye göre verilen yapacak emvalin gayesi dışında kullanılması ve başka bir yere taşınması yasaktır...”. Aynı hükmün sekizinci fıkrasına göre, “Bu madde hükümlerine göre verilen yapacak ile bunların enkazı ve yakacak odun haczedilemez”.¹⁴²⁹ Dolayısıyla verilen malzemenin amacı çerçevesinde kullanılmasını sağlamak için bu hükümler öngörülmüştür. Birinci fıkrada belirtildiği gibi bazı durumlarda emval yerine, karşılığı idarece nakit olarak da ödenebilir. Doktrindeki bir görüşe göre, bu para da aynı amaca hizmet ettiği için, haczedilmezliğin kapsamında değerlendirilmelidir.¹⁴³⁰

¹⁴²⁸ 31.08.1956 T. ve 6831 sa. Ka. (RG. 08.09.1956/9402). Kanunun genel gerekçesi için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c013/tbmm10013092ss0298.pdf> (07.03.2023).

¹⁴²⁹ Burada belirtmek gerekir ki, benzer bir başka hüküm olan 6831 sa. Ka. m. 32’de de bu hükümdeki yasaklara atıf yapılmıştır. Buna göre, “(1) Mülki hudutları içinde verimsiz devlet ormanı bulunan köylerde, köy nüfusuna kayıtlı ve köyde devamlı oturan veya burada oturmakta iken yerleşim adresini bu madde kapsamındaki başka bir köye taşıyan ya da nüfusa kayıtlı olmasa bile yerleşim adresi olarak kesintisiz en az beş yıl oturan muhtaç hane reisleri ile, hudutları içinde verimli devlet ormanı bulunan ve nüfusu 2500’den aşağı olan kasabaların muhtaç halkına kendi ihtiyaçlarına sarfetmeleri şartıyla yapacakları, ev, ahır, samanlık, ambar ve kümes ihtiyaçları için bir defaya mahsus; okul, cami, köyyolu köprüsü ve köykonağı gibi köy müşterek ihtiyaçları için de ihtiyaç hâllerinde olmak üzere, en yakın satış istif yerlerinden maliyet bedelinin üçte biri karşılığı yapacak emval verilir... (4) 31 inci maddenin yasaklarla ilgili hükümleri bu madde için de geçerlidir”.

¹⁴³⁰ Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 258.

16. Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu'na Göre Dağıtılan Araziler

Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu'nun¹⁴³¹ çıkarılma amacı¹⁴³² doğrultusunda, sulama alanları ile Cumhurbaşkanınca gerekli görülen alanlarda, belirli şartları taşıyan T.C. vatandaşlarına, ilgili hükümler çerçevesinde rayiç bedel üzerinden borçlandırma ile arazi dağıtımı yapılır (3083 sa. Ka. m. 8-9; Yön.¹⁴³³ m. 36).¹⁴³⁴ 3083 sa. Ka. m. 10/f. 1'e göre, *“Topraklandırılan çiftçiler, topraklarını askerlik veya belgelendirilmiş uzun süreli hastalık gibi geçerli bir özürü olmaksızın aralıksız üç yıl süre ile bu Kanunun öngördüğü şekilde işletmedikleri, borçlarını ve aldıkları kredileri ödemedikleri takdirde, dağıtılan topraklar geri alınır”*. Görüldüğü gibi, bazen devletçe geri alınabilen, üzerlerinde serbestçe tasarruf edilemeyen söz konusu araziler hakkında, çeşitli kısıtlamalarla birlikte haczedilmezlik hükmü de öngörülmüştür. 3083 sa. Ka. m. 11/f. 1 uyarınca, *“Bu Kanuna göre dağıtılan topraklar bölünemez. Miras hükümleri dışında başkalarına devredilemez. Ancak dağıtılan çiftçilerle mirasçıları tarafından işletilebilir. Bu arazi kamu yararı dışında hiçbir ayni hakla kayıtlanamaz, haczedilemez...”*.¹⁴³⁵ Dolayısıyla, dağıtılan arazilerin amacı dışında kullanılmasını engellemek ve özellikle tarımsal faaliyetlerin sürdürülmesini sağlamak için kamu yararı düşüncesiyle bu düzenlemelerin yapıldığı söylenebilir.

¹⁴³¹ 22.11.1984 T. ve 3083 sa. Ka. (RG. 01.12.1984/18592).

¹⁴³² 3083 sa. Ka. m. 1'e göre, *“Bu Kanunun amacı sulama alanları ile Cumhurbaşkanınca gerekli görülen alanlarda; a) Toprağın verimli şekilde işletilmesini, işletilmesinin korunmasını, birim alandan azami ekonomik verimin alınmasını, tarım üretiminin sürekli olarak artırılmasını, değerlendirilmesini ve buralarda istihdam imkanlarının artırılmasını, b) Yeterli toprağı bulunmayan ve topraksız çiftçilerin zirai aile işletmeleri kurabilmeleri için Devletin mülkiyetinde bulunan topraklarla topraklandırılmalarını, desteklenmelerini, eğitilmelerini... d) Yeni yerleşme yerleri kurmayı, mevcut yerleşme yerlerine eklemeler yapmayı, e) Zorunluluk halinde tarım arazisinin diğer amaçlara tahsisini düzenlemeyi, f) Dağıtılmayan tarım arazisinin değerlendirilme şeklini belirlemeyi, g) Cumhurbaşkanınca gerekli görülen diğer bölgelerde gayrimenkullerin Milli Güvenlik nedeniyle mülkiyet ve tasarruf şekillerinde ve yerleşim yerlerinde düzenlemeler yapmayı, sağlamaktır”*. Bu konuda ayrıca bkz. Yücel Keşli, “3083 Sayılı Kanun Kapsamında Çiftçileri Topraklandırma Çalışmaları”, *Ziraat Mühendisliği Dergisi*, S. 354 (2010), s. 29.

¹⁴³³ Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu Uygulama Yönetmeliği (RG. 29.06.1985/18796).

¹⁴³⁴ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Keşli, s. 29-30.

¹⁴³⁵ Konuyla ilgili olarak bir Yargıtay kararına göre, *“... Yasa hükmünde, söz konusu taşınmazların rızai yahut cebri yoldan satışı arasında ayırım gözetmeksizin, satışları sınırlandırmıştır...”* [6. HD, 06.06.2012 T., 5282 E., 8500 K. (KİBB, 08.03.2023)].

17. Organize Sanayi Bölgelerinin Su, Elektrik ve Doğalgaz Gelirleri

Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu'nda (OSBK)¹⁴³⁶ tanımlanan,¹⁴³⁷ kuruluşu, nitelikleri ve organları belirtilen organize sanayi bölgeleri, önemli hak ve yetkileri haiz özel hukuk tüzel kişilikleridir (OSBK m. 4 vd.). Bunların altyapı tesisleri kurma, kullanma ve işletme hakkıyla ilgili olarak OSBK m. 20/f. 1, c. 1 uyarınca, “*OSB’lerin ihtiyacı olan elektrik, su, kanalizasyon, doğalgaz, arıtma tesisi, yol, haberleşme, spor tesisleri gibi altyapı ve genel hizmet tesislerini kurma ve işletme, kamu ve özel kuruluşlardan satın alarak dağıtım ve satışını yapma hakkı sadece OSB’nin yetki ve sorumluluğundadır*”. Nitekim, OSB’nin gelir kalemlerinden biri de “*Su, elektrik, doğalgaz, sosyal tesis, arıtma ve benzeri işletme gelirleri ile iştirak gelirleri*” şeklinde ifade edilmiştir (OSBK m. 12/f. 1). Ayrıca, bu gelirlerle ilgili olarak kanuna sonradan eklenen bir hükümde “*(Ek fıkra: 18/6/2017-7033/46) Su, elektrik ve doğalgaz gelirleri haczedilemez ve amacı dışında kullanılamaz*” şeklinde bir haczedilmezlik hâli düzenlenmiştir (OSBK m. 12/f. 2). Kanun koyucu böylece, su, elektrik ve doğalgaz gelirlerinin OSB’nin borcundan dolayı haczedilmesini engelleyerek, OSB içinde katılımcılara sunulan temel altyapı hizmetlerinin kesintiye uğramamasını sağlamaya çalışmıştır.¹⁴³⁸

18. Kamulaştırma Kanunu’nda Düzenlenen Haczedilmezlik Hâli

Kamulaştırma ile ilgili Anayasa m. 46/f. 1’e göre, “*Devlet ve kamu tüzel kişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir*”.¹⁴³⁹ Kamulaştırmaya ilişkin olarak 31.08.1956 tarihinde 6830 sayılı İstimlâk

¹⁴³⁶ 12.04.2000 T. ve 4562 sa. Ka. (RG. 15.04.2000/24021).

¹⁴³⁷ OSBK m. 3/h’ye göre, Organize Sanayi Bölgesi (OSB), “*Sanayinin uygun görülen alanlarda yapılanmasını sağlamak, çarpık sanayileşme ve çevre sorunlarını önlemek, kentleşmeyi yönlendirmek, kaynakları rasyonel kullanmak, bilgi ve bilişim teknolojilerinden yararlanmak, sanayi türlerinin belirli bir plan dâhilinde yerleştirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla, sınırları tasdik edilmiş arazi parçalarının imar planlarındaki oranlar dâhilinde gerekli ortak kullanım alanları, hizmet ve destek alanları ve teknoloji geliştirme bölgeleri ile donatılıp planlı bir şekilde ve belirli sistemler dâhilinde sanayi için tahsis edilmesiyle oluşturulan ve bu Kanun hükümlerine göre kurulan, planlanan ve işletilen, kaynak kullanımında verimliliği hedefleyen mal ve hizmet üretim bölgelerini...*” ifade eder.

¹⁴³⁸ Bkz. 7033 sayılı Kanun’un ilgili maddesinin gerekçesi [<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss485.pdf>] (09.03.2023)].

¹⁴³⁹ Kamulaştırmanın tanımı ve temel ilkeleri için bkz. Özbudun, s. 148-149; Gözler, İdare C. 2, s. 958-963; Akyılmaz/Sezginer/Kaya, s. 629-631; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 415-418; Sirmen, s. 341-343.

Kanunu¹⁴⁴⁰ çıkarılmış ve bu Kanun, daha sonra 04.11.1983 tarih ve 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu¹⁴⁴¹ (mer’i kanun) ile yürürlükten kaldırılmıştır. Bu düzenlemelere rağmen, her iki kanun arasındaki dönemde gerçekleşen kamulaştırmasız el atmalarla¹⁴⁴² ilgili olarak 2942 sayılı Kanuna 18.06.2010 tarihinde eklenen “Kamulaştırılmaksızın kamu hizmetine ayrılan taşınmazların bedel tespiti” başlıklı geçici (g.) m. 6, f. 1, c. 1 uyarınca, “*Kamulaştırma işlemleri tamamlanmamış veya kamulaştırması hiç yapılmamış olmasına rağmen 9/10/1956 tarihi ile 4/11/1983 tarihi arasında*¹⁴⁴³ fiilen kamu hizmetine ayrılan veya kamu yararına ilişkin bir ihtiyaca tahsis edilerek üzerinde tesis yapılan taşınmazlara veya kaynaklara kısmen veya tamamen veyahut irtifak hakkı tesis etmek suretiyle malikin rızası olmaksızın fiili olarak el konulması sebebiyle, mülkiyet hakkından doğan talepler, bedel talep edilmesi hâlinde bedel tespiti ve diğer işlemler bu madde hükümlerine göre yapılır”. Dolayısıyla diğer kamulaştırma işlemlerinden farklı olarak, söz konusu döneme ait ilgili işlemlerin bu maddeye göre yürütüleceği belirtilmiştir.

Hükmün (2942 sa. Ka. g. m. 6) tamamı gözetildiğinde, burada esas olan, taraflar arasında bir uzlaşmanın sağlanmasıdır. Nitekim ilk fıkrada “*Bu maddeye göre yapılacak işlemlerde öncelikle uzlaşma usulünün uygulanması dava şartıdır*” denilmiştir. Üçüncü

¹⁴⁴⁰ RG. 08.09.1956/9402. Bu Kanun, yayımlanma tarihinden bir ay sonra yürürlüğe girmiştir (m. 37).

¹⁴⁴¹ RG. 08.11.1983/18215. Kanun amacı ve kapsamıyla ilgili m. 1’e göre, “(1) *Bu Kanun; kamu yararının gerektirdiği hallerde gerçek ve özel hukuk tüzelkişilerinin mülkiyetinde bulunan taşınmaz malların, Devlet ve kamu tüzelkişilerince kamulaştırılmasında yapılacak işlemleri, kamulaştırma bedelinin hesaplanmasını, taşınmaz malın ve irtifak hakkının idare adına tescilini, kullanılmayan taşınmaz malın geri alınmasını, idareler arasında taşınmaz malların devir işlemlerini, karşılıklı hak ve yükümlülükler ile bunlara dayalı uyuşmazlıkların çözüm usul ve yöntemlerini düzenler. (2) Özel kanunlarına dayanılarak gerçek ve özel hukuk tüzelkişileri adına yapılacak kamulaştırmalarda da, bu Kanun hükümleri uygulanır*”.

¹⁴⁴² Kamulaştırmasız el atmanın tanımı için bkz. Gürsel Kaplan, “Yeni Yasal Düzenlemelere Göre Kamulaştırmasız El Koyma Sebebiyle Doğan Tazmin Hakkının Tabi Olduğu Usul ve Esaslar”, *TBB Dergisi*, S. 99 (2012), s. 127-130; Münevver Kübra Bakırcı, *Kamulaştırmasız Elatma* (Ankara: Seçkin, 2022), s. 124-132; Gözler, *İdare C. 2*, s. 1014-1017; Ahmet Töresin Odluyurt, *Yargı Kararları Işığında Hukuki El Atma* (Ankara: Yetkin, 2022), s. 105-110; Erhan Tural, “Kamulaştırmasız El Atma Davalarında Yargılama Sürecindeki Son Gelişmeler”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, S. 7 (2016), s. 1108-1115.

¹⁴⁴³ Bu tarih aralığı, 6830 sayılı Kanun’un yürürlük tarihi ile 2942 sayılı Kanun’un kabul tarihi arasına ilişkindir. Bu döneme dair böyle bir geçici hükmün düzenlenmesinde, geçmişe yönelik bazı mağduriyetlerin giderilmesi amaçlanmıştır [AYM, 01.11.2012 T., 2010/83 E., 2012/169 K. (RG. 22.02.2013/28567)]. Benzer şekilde bkz. Bakırcı, s. 92-95, 227-228, 237-238; Fatma Ayhan, “Kamulaştırma Kanunu’nun Geçici 6. Maddesi ve Türk Hukukunda “Dolayısıyla Kamulaştırma” Uygulaması Üzerine Bir Deneme”, *İÜHF*, 69/1-2 (2011), s. 1144. Bunun, o döneme ilişkin hukuki sorunları gidermeyi hedefleyen bir tasfiye hükmü olduğu yönünde bkz. Odluyurt, s. 168-169. Benzer şekilde, bunun “bir defaya mahsus” olmak üzere öngörülen bir nevi “af kanunu” özelliği taşıdığı da ifade edilmiştir (Kaplan, s. 144). Belirtmek gerekir ki, hüküm çok eski bir tarih aralığındaki işlemlere ilişkin olsa da hâlen tartışılmakta ve aşağıda da görüleceği üzere, bu işlemlerle ilgili sorunlar mahkeme kararlarına yansımaktadır.

fıkraya göre, “Uzlaşma; idareye ait taşınmazın trampası, idareye ait taşınmaz üzerinde sınırlı aynı hak tanınması veya imar mevzuatı çerçevesinde başka bir yerde imar hakkı kullandırılması suretiyle veya bunların mümkün olmaması hâlinde nakdi bedel üzerinden yapılabilir”. Ayrıca, uzlaşma olmayıp bedel tespiti davasının açılması (g. m. 6/f. 6)¹⁴⁴⁴ ve yargılama neticesinde verilen kararın kesinleşmesi hâlinde, kararın icrası aşamasında dahi idarece nakdi ödeme yerine yukarıda belirtilen diğer uzlaşma yolları teklif edilebilir (g. m. 6/f. 8).¹⁴⁴⁵ Buna rağmen, kişi nakden ödenme seçeneğini tercih ederse peşin veya duruma göre yapılan taksitlendirme (g. m. 6/f. 5 ve f. 8) çerçevesinde ödemenin gerçekleşmemesi üzerine, idareye karşı takip başlatılsa da “Bu madde uyarınca ödenecek olan bedelin tahsili sebebiyle idarelerin mal, hak ve alacakları haczedilemez” (g. m. 6/f. 11).¹⁴⁴⁶

Görüldüğü üzere, burada ayırım yapılmaksızın idarelerin¹⁴⁴⁷ bütün mal varlığı değerleri haczin dışında tutulmuştur. Daha önce de kısmen değindiğimiz gibi,¹⁴⁴⁸ kanaatimizce bu hüküm, alacaklıların mülkiyet hakkını ölçülülük ilkesine aykırı bir şekilde sınırlamış ve hak arama hürriyetini etkisiz bir hâle getirmiştir.¹⁴⁴⁹ Bunların

¹⁴⁴⁴ Ayrıca belirtmek gerekir ki, maddenin yürürlüğe girmesinden önce açılan bir davada duruma göre, uzlaşma yolu, davada bekletici sorun yapılır (2942 sa. Ka. g. m. 6/f. 10). Aynı fıkra ifade edildiği üzere, “Bu madde hükümleri karara bağlanmamış veya kararı kesinleşmemiş tüm davalara uygulanır”. Kesinleşen davalarda ise kararın icrası aşamasında da uzlaşma yolları gündeme gelebilir.

¹⁴⁴⁵ Madde ile ilgili açıklamalar için bkz. Bakırcı, s. 87-95, 106-114, 227-239; Kaplan, s. 140-144; Odluyurt, s. 92-100; Tural, Kamulaştırma, s. 1115-1131; Ayhan, s. 1142 vd.

¹⁴⁴⁶ Konuyla ilgili bir karara göre, “... 04.11.1983 tarihinden sonraki tarihte idarenin taşınmaza fiilen el koyması ile ilgili tazminat ilamlarının icrasında anılan madde hükmü kapsamında haciz yasağı bulunmamaktadır... geçici 6. maddesinin haciz yasağı ile ilgili 10. fıkrasının uygulanabilmesi için idarenin kamulaştırmaz fiilen el koyma tarihinin 09.10.1956 tarihi ile 04.11.1983 tarihi arasında olması, ayrıca kamulaştırmaz el koyma nedeniyle tazminata ilişkin ilamın karar tarihinin geçici 6. maddenin yürürlük tarihi olan 30.06.2010 tarihinden sonra olması gerekir. Yukarıda açıklanan yasal düzenlemeler göz önüne alınarak somut olay değerlendirildiğinde; takibin dayanağı ilamın karar tarihinin ... geçici 6. maddesinin yürürlük tarihi olan 30.06.2010 tarihinden sonraki bir tarih olduğu ve ilamda idarenin el koyma tarihinin 1980-1983 yılları arasında olduğu belirtilmiş olup, ilama konu fiilen el koyma tarihi 04.11.1983 tarihinden önce olduğundan ... geçici 6. maddesinin 10. fıkrası uyarınca şikâyetçi Belediye Başkanlığının mal, hak ve alacaklarının haczedilemeyeceğinin kabulü gerekir...” [YHGK, 25.02.2020 T., 2017/8-1863 E., 2020/206 K. (KİBB, 13.03.2023)]. Benzer yönde kararlar için bkz. Y. 12. HD, 20.03.2019 T., 2018/6086 E., 2019/4845 K.; Y. 12. HD, 02.07.2018 T., 8313 E., 7052 K. (KİBB, 13.03.2023)]. Kararda da değinildiği üzere, söz konusu tarih aralığı dışındaki kamulaştırmaz el atmalarda bu haczedilmezlik hükmü uygulanamaz (Bakırcı, s. 292-293; Muşul, Haciz, s. 440-442).

¹⁴⁴⁷ 2942 sa. Ka. m. 2’ye göre, “İdare: Yararına kamulaştırma hak ve yetkisi tanınan kamu tüzelkişilerini, kamu kurum ve kuruluşlarını, gerçek ve özel hukuk tüzelkişilerini...” ifade eder. Bakıldığında, yararına kamulaştırma işlemi yapılan gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri de “idare” kavramına dâhil edilmiş ve bütün mal varlığı değerleriyle bu haczedilmezlikten yararlandırılmıştır.

¹⁴⁴⁸ Bkz. yuk. I. Bölüm, II, E.

¹⁴⁴⁹ Benzer yönde görüş için bkz. Bakırcı, s. 237. Bu hükmün eski hâlinin (Bu madde uyarınca ödenecek olan tazminatın tahsili sebebiyle idarelerin mal, hak ve alacakları haczedilemez) iptali için, başta

yanında, düzenleme, ilamlı icra söz konusu olduğunda mahkeme kararlarının yerine getirilmesiyle ilgili AY m. 138/f. 4'e¹⁴⁵⁰ ve kamulaştırma bedelinin peşin olarak ödenmesini esas alan AY m. 46'ya da aykırıdır. Burada ödemelerin derhâl yapılması Anayasal bir zorunluluk olarak kabul edilmişken; kanunda bununla çelişir nitelikte, ödemenin yapılmaması ve takip başlatılması ihtimalleri göz önüne alınarak, idarelerin mal varlığı değerlerinin tamamı, söz konusu bedelin tahsili amacıyla yapılacak haczin

mülkiyet hakkı ve hak arama hürriyetine aykırılık gerekçeleriyle yapılan başvuruda Anayasa Mahkemesi, "... geçmişe yönelik mağduriyetleri gidermek amacıyla getirilen istisnai nitelikteki bu düzenlemenin amacı, idarelerin yerine getirmekle görevli oldukları kamu hizmetlerinin yürütülebilmesi için gerekli olan kaynaklarının korunmasıdır. Toplumsal yaşamın sürekli, düzenli ve sistemli bir şekilde sürdürülebilmesi için zorunlu olan kamu hizmetlerinin kesintisiz bir biçimde yürütülmesi, idarelerin belli aynı ve nakdi varlıklara sahip olmalarına bağlıdır. İdarelerin kamu hizmetlerini yerine getirmek için ihtiyaç duyduğu malların haczedilmesi hâlinde bu hizmetlerin aksayacağı ya da hiç yerine getirilemeyeceği açıktır. Her ne kadar itiraz konusu kural nedeniyle bazı bireyler tazminat alacaklarını daha geç tahsil edebileceklerse de Kanun bu gecikme için kanuni faiz ödenmesini kurala bağlayarak kamu yararı ile birey hakları arasında makul bir denge kurmaya çalışmıştır. Bu nedenle kamu hizmetlerinin aksatılmadan yerine getirilmesini güvence altına almak amacıyla birey haklarına getirilen sınırlamanın ölçüsüz olduğu söylenemez..." diyerek, oy çokluğuyla talebin reddine karar vermiştir. Katıldığımız karşı oylardan birine göre ise, "Hak arama hürriyetinin, sadece dava açıp yahut takip yaparak, haklı olunduğunun tespit edilmesi ile yetindiğini, hakkın yerine getirilmesinin kapsam dışı bırakıldığını söylemek mümkün değildir. Alacaklının hakkının tespitinden sonra, onun icra edilmesi ve hak sahibinin hakkına kavuşması da hak arama hürriyetinin kapsamındadır. Para borçlarında da borçlunun borcunu ödememesi halinde, borcu karşılayacak kadar malının haczedilip satılarak borcun ödenmesi, hak arama hürriyetinin hayata geçirilişinin somut bir örneğidir. Bu durum, mülkiyet hakkının da bir gereğidir. Mülkiyet hakkı da, hak arama hürriyeti de Anayasa'nın 13. maddesinde öngörülen "kamu yararı" nedeniyle sınırlandırılabilir; ancak bu amaçla dahi olsa, her iki hakkı da etkisiz hale getiren bir kural demokratik toplum düzeninin gerekleriyle bağdaşmaz. Kesinleşmiş bir alacağın, cebri icra yoluyla tahsil edilmesinin, borçlunun hiçbir malvarlığının haczine izin vermeyerek tümüyle engellenmesi hak arama hürriyeti ve mülkiyet hakkı ile bağdaşmaz. İptali istenen kuralla borçlu idarelerin hiçbir malvarlığının haczine izin verilmeyerek, hak sahiplerinin mülkiyet hakkı ve hak arama hürriyetleri ölçüsüz bir şekilde sınırlandırılmış, bunda ötesinde etkisiz hale getirilmiştir..." [AYM, 01.11.2012 T., 2010/83 E., 2012/169 K. (RG. 22.02.2013/28567)]. Kararda belirtilenin aksine, menfaat dengesinin kişi aleyhine ağır bir şekilde bozulduğu yönünde görüş için bkz. Tunalı, Kamulaştırma, s. 1129.

¹⁴⁵⁰ Söz konusu haczedilmezlik hükmünün, AY m. 138/f. 4'e aykırı olduğu, yukarıdaki Anayasa Mahkemesi kararına ilişkin itiraz gerekçelerinde ve karşı oy yazılarında da ifade edilmiştir. Örneğin, bu konudaki bir karşı oya göre, "... itiraz konusu kural kamu otoriteleri tarafından hukuka aykırı şekilde kamulaştırmaz el atma nedeniyle mülkiyet hakkından mahrum bırakılan kişilerin açtıkları dava sonucunda mahkeme kararı ile ödenmesine hükmedilen tazminatların tahsilini engellediğinden, bir hakkın elde edilmesi ve mahkeme kararının uygulanması imkânı kalmamakta ve böylece hukuka aykırılığı teşvik etmektedir..."

dışında tutulmuştur. Bu da kişilerin alacaklarına ulaşması için adeta idarelerin insafına terk edilmesi ve mağduriyetlerinin artması sonucunu doğurmuştur.¹⁴⁵¹ ¹⁴⁵²

Kanaatimizce, olması gereken hukuk bakımından, burada ödemelerin yapılmaması üzerine, idarelerin malları haczedilebilmelidir. Zira, idarelerin haksız uygulamaları nedeniyle geçmişte meydana gelen birtakım mağduriyetlerin giderilmesi amacıyla düzenlenen bu hüküm (2942 sa. Ka. g. m. 6) çerçevesinde, söz konusu idarelerin ödeme yapmaması durumunda ayrıca haczedilmezlikten yararlandırılmaları haklı görülemez. Öte yandan, bazı idareler için zaten diğer kanunlarda çeşitli haczedilmezlik hâlleri düzenlenmiştir.¹⁴⁵³ Ayrıca burada da haczedilmezlik hükmünün düzenlenmesine gerek olmadığı, bunun belirsizliğe de yol açtığı kanaatindeyiz.¹⁴⁵⁴ Hatta burada asıl

¹⁴⁵¹ Benzer yönde eleştiriler için bkz. ve karşı. Ayhan, s. 1146-1147; Kaplan, s. 143-144. Bu konuda mezkûr Anayasa Mahkemesi kararının karşı oy yazılarından birine göre, “*Hak sahipleri, mahkeme kararıyla alacaklarını hüküm altına aldırılmalarına rağmen, idarenin hiçbir malvarlığının haczine izin vermeyerek, alacaklının alacağının tahsil edilmesinin engellenmesi, alacaklının tümüyle borçlu idarenin insafına terk edilmesi sonucunu doğurduğu, bu nedenle Anayasa m. 2 gereğince hukuk devleti ilkesine aykırılık teşkil ettiği gibi, mahkeme kararının da etkisiz hale getirilmesi sonucunu doğurduğundan, Anayasa’nın 138. maddesinde düzenlenen mahkemelerin bağımsızlığı ilkesine de aykırılık teşkil etmektedir...*”. Diğer bir karşı oya göre, “*Hukuka aykırı olarak bireylerin mülkiyet hakkına müdahale eden ve yıllarca hukuka aykırı olarak kullanmaya devam eden idarelerin kesinleşen mahkeme kararlarıyla hükmedilen tazminatları keyfi olarak ödememekte ısrar etmeleri halinde hiçbir şekilde mal, hak ve alacaklarının haczedilemeyecek ve mahkeme kararlarının infazının mümkün olamayacağı ortamı yaratan hukuka aykırılığı teşvik eder nitelikli, bireyi idare karşısında aciz, güçsüz, güvensiz bırakan adeta hak arama hürriyeti yolunu sonuç alınamayacağı düşüncesiyle nafîle uğraş ve mülkiyeti olduğu tartışmasız olan alacağına erişmeyi engelleyen kural Anayasa’nın 2., 35. ve 138. maddelerine aykırı...*” dır.

¹⁴⁵² Nitekim, kamulaştırmasız el atma sebebiyle belediye aleyhine hükmedilen kararın gereğinin yerine getirilmediği, haczedilmezlikle ilgili kanun hükümlerine dayanılarak dört yılı aşkın bir süredir ödeme yapılmadığı iddialarıyla yapılan bir bireysel başvuru neticesinde Anayasa Mahkemesi, “*... hukuka aykırı olarak bireyin mülkiyet hakkına müdahale eden idarenin, kesinleşen mahkeme kararlarıyla hükmedilen alacakları veya tazminatları ödememekte ısrar etmesi halinde, adil yargılanma hakkının kapsamında mahkemeye erişim hakkı ihlal edilmiş olur...*” ifadeleriyle AY m. 36 ve ayrıca “*... idarelerin, mal, hak ve alacaklarının haczedilememesi kuralının arkasına sığınarak mahkeme kararıyla hükmedilen ve kesinleşen kamulaştırmasız el atılan taşınmaz bedelini ödemekten imtina etmeleri, kamu yararı ile kişi hakları arasındaki dengeyi kişilerin zararına olacak şekilde bozabilir. Bu durum, taşınmazına el konulduğu halde, Mahkemece hükmedilen taşınmazın bedeli ödenmeyen kişi yönünden mülkiyet hakkının ihlali niteliğinde kabul edilir...*” ifadeleriyle de AY m. 35’in ihlal edildiğine karar vermiştir (AYM, Kenan Yıldırım ve Turan Yıldırım Başvurusu, 03.04.2014, 2013/711). Bu kararın isabetli olduğu yönünde değerlendirmeler hakkında bkz. Emsalgül Doğan, “Bireysel Başvuru Çerçevesinde Anayasa Mahkemesi’nin Verdiği İcra ve İflâs Hukukuna İlişkin Kararların Değerlendirilmesi”, *AÜHFD*, 68/1 (2019), s. 112-113. Söz konusu kararla ilgili olarak ayrıca bkz. Aşık, İnceleme, s. 253-265. Aynı yönde başka bir karar için bkz. AYM, Şenal Haylaz Başvurusu, 25.02.2015, 2013/3457.

¹⁴⁵³ Bkz. yuk. II. Bölüm, II, A, B.

¹⁴⁵⁴ Konu hakkında benzer yönde ayrıca bkz. AYM’nin 01.11.2012 T., 2010/83 E., 2012/169 K. sayılı kararındaki itiraz gerekçeleri ve karşı oy yazıları. Belirtmek gerekir ki, burada bir itiraz başvurusu çerçevesinde, belediye mallarının hacziyle ilgili hükümler de değerlendirilerek eleştirilerde bulunulmuştur. Zira, kanaatimizce belediyelerin veya diğer kamu kurum ve kuruluşlarının malları bakımından, özel hukuk ilişkilerinden kaynaklanan her türlü alacağın takibi için düzenlenen

yapılması gereken, kamu hizmetlerinin aksatılmaması şartıyla, söz konusu bedelin bir an evvel ödenmesi için, idarelerin mallarının haczini ve alacağın tahsilini kolaylaştıracak düzenlemeler ihdas etmektir.

haczedilmezlik hükümlerinin yanı sıra, buradaki alacak açısından farklı ve geniş kapsamlı bir haczedilmezliğin öngörülmesi, belirsizliğe ve karışıklığa yol açarak hukuki güvenlik ilkesini zedelemektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HACZEDİLMEZLİKLE İLGİLİ HÜKÜMLERİN UYGULANMASI VE İHLALİNİN SONUÇLARI

I. HACZEDİLMEZLİKLE İLGİLİ HÜKÜMLERİN UYGULANMASI

A. Genel Olarak

İcra hukukunda da kişilerin kendiliğinden hak almaları (ihkak-ı hak) yasak olduğundan, haciz ve diğer cebri icra işlemleri devletin icra organlarınca yerine getirilir.¹⁴⁵⁵ Hacizde asıl olarak icra müdürü yetkili olup, icra müdürü bu yetkisini bizzat veya yetkilendirdiği bir icra müdür yardımcısı veya icra kâtibi vasıtasıyla yerine getirebilir (İİK m. 80/f. 1).¹⁴⁵⁶

Haczi yapan memur, haczedilmezlikle ilgili hükümleri de uygulamakla asıl yetkili kişidir.¹⁴⁵⁷ Haczedilmezlik hâlleriyle amaçlanan korumanın sağlanması için uygulamada da bu hükümlere riayet edilmesi gerekir. Aksi takdirde, yapılan düzenlemeler anlamını yitirerek, temel hak ve hürriyetler ile anayasal ilkelere aykırı bir uygulama ortaya çıkabilir.¹⁴⁵⁸

Tarafların ve diğer ilgililerin menfaatleri dikkate alınarak İİK'nin yanı sıra pek çok özel kanunda haczedilmezlik hâlleri düzenlenmiştir. Bunların uygulanmasına ilişkin

¹⁴⁵⁵ Bkz. yuk. Giriş kısmı ve I. Bölüm, II, B.

¹⁴⁵⁶ Bu konuda ayrıca bkz. Akgün, s. 236-237; Özçelik, s. 22, dn. 57, s. 277. Dolayısıyla, bu konuda icra müdürü veya icra memuru şeklindeki ifadeler, aslında haczi yapan kişiyi belirtmek için aynı anlamda kullanılmaktadır. Nitekim *Özçelik*'in de işaret ettiği üzere, İİK m. 82/f. 4'te "icra memuru" ifadesi kullanılmıştır (Özçelik, s. 22, dn. 57). Bu konuda kim tarafından yapılırsa yapılsın icra dairesinin işlemi olması nedeniyle "icra dairesi (müdürü)" şeklinde genel ifadeler tercih edilmiştir (Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 63, dn. 8).

¹⁴⁵⁷ Haczi yapan icra memuru bu konuda birinci derecede yetkili olup, icra mahkemesi ise ancak şikâyet üzerine uyuşmazlığa el koyabilir (Kuru, El Kitabı, s. 525-526; Akkaya, Haczedilmezlik, s. 852, 854; Postacıoğlu, s. 344; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 350-351; Kuru, Haciz, s. 324). Yukarıda ele alınan ülkelerdeki yetkili merciler hakkında bkz. I. Bölüm, III.

¹⁴⁵⁸ Aynı yönde bkz. Karlı, İcra, s. 283; Akkaya, Haczedilmezlik, s. 854-855.

hususlarda öncelikle ilgili özel kanun hükümleri; hüküm bulunmayan durumlarda ise genel kanun olan İİK hükümleri uygulanacaktır. Nitekim, bazı kanunlarda uygulamayla ilgili ayrıca özel düzenlemeler de yapılmış olup bunlar, söz konusu haczedilmezlik hâlleri ele alınırken incelenmiştir. Burada daha çok çalışma konusu bakımından haczedilmezlikle ilgili hükümlerin uygulanmasına dair ortak noktalar üzerinde durulacaktır.

Haczedilmezlik hâlleri, yukarıda da değinildiği üzere,¹⁴⁵⁹ tahdidi olup yorum yoluyla genişletilemese de hukukumuzda haczedilmezliğe ilişkin hükümler oldukça fazladır. Bu durum, hükümlerin uygulanması noktasında icra memurlarının işini zorlaştırmaktadır. Konu hakkında, düzenlemelerin azaltılması ve sadeleştirilmesi yönünde önerilerimiz olmakla birlikte, mevcut durumda işlemlerin haczedilmezliğe ilişkin bu hükümler çerçevesinde yerine getirilmesi gerekir. Dolayısıyla bir mal varlığı değerinin haczi talep edildiğinde, icra memuru bu konuda haczedilmezlikle ilgili bir hükmün olup olmadığını araştırarak işlem yapmalıdır. Zira, kişilerin temel hak ve hürriyetlerinin en fazla etkilendiği takip aşaması olan haciz aşamasında, herhangi bir hak ihlalinin oluşmaması için kanun hükümlerine uygun bir şekilde işlem yapılması önem arz etmektedir.¹⁴⁶⁰ Ayrıca icra memurları, kendilerine takdir yetkisi tanınan durumlarda ise bunu, tarafların menfaatlerini dengeleyerek kullanmalıdırlar.¹⁴⁶¹ Aksi takdirde, aşağıda ele alınacağı üzere, ilgililer yapılan işlemlere karşı başta şikâyet olmak üzere çeşitli hukuki yollara başvurabilirler.

B. Haczedilmezlikle İlgili Hükümlerin Kapsam Bakımından Uygulanması

1. Kişiler Bakımından Uygulanma

Haczedilmezliğin tarihsel gelişimine bakıldığında, bu müessesenin esas amacının, alacağın tahsili için gerçek kişi borçluların bütün mallarının ellerinden alınarak, sırf borçlarını ödeyemediklerinden dolayı insan onuruna yakışmayan bir yaşama mahkûm

¹⁴⁵⁹ Bkz. II. Bölüm, I, A.

¹⁴⁶⁰ Özçelik, s. 284-285; Akkaya, Haczedilmezlik, s. 856-864. Haciz aşamasında temel hak ve hürriyetlere doğrudan bir müdahale olduğundan, haczedilmezlik konusunda icra müdürüne takdir yetkisi tanınmasının gerekliliği ve bu yetkinin kullanılması hususunda ayrıntılı bilgi için bkz. Özçelik, s. 283-308.

¹⁴⁶¹ Aynı yönde bkz. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 63. Bu konuda İİK m. 85/f. 6'ya göre, "*Haczi koyan memur borçlu ile alacaklının menfaatlerini mümkün olduğu kadar telif etmekle mükelleftir*".

edilmelerinin önüne geçmek olduğu söylenebilir.¹⁴⁶² Bu doğrultuda doktrindeki bir görüşe göre haczedilmezlik niteliği, sadece gerçek kişiler bakımından tanınmış olup tüzel kişiler bundan yararlanamaz.¹⁴⁶³ Ancak katıldığımız diğer bir görüşe göre ise günümüzde bilhassa özel kanunlarda düzenlenen haczedilmezlik hâlleri göz önünde bulundurulduğunda, haczedilmezliğin sadece gerçek kişilere özgü bir hak olarak nitelendirilmesi doğru değildir.¹⁴⁶⁴

İstisnai bir durum olarak değerlendirilen haczedilmezlik kavramını ele alırken de ifade ettiğimiz üzere, burada esas olan kişi değil, söz konusu mal varlığı değeridir ve bunun haczin dışında tutulmasıyla korunacak olan menfaatlerdir. Dolayısıyla kural olarak, bu mal varlığı değerine sahip olan her borçlu ilgili haczedilmezlik hükmünden yararlanabilir.¹⁴⁶⁵ Burada konuya gerçek kişi-tüzel kişi ölçütü yerine, korunan menfaat ve amaç açısından bakmak daha doğru bir yaklaşım olur.¹⁴⁶⁶ Nitekim, sadece gerçek kişiler için çeşitli amaçlarla düzenlenen haczedilmezlik hâlleri olduğu gibi, özel hukuk veya kamu tüzel kişileri için düzenlenen hükümler de bulunmaktadır. Söz konusu hükümlere bakıldığında burada birbirinden çok farklı düzenlemeler ve korunan farklı menfaatler bulunmaktadır. Dolayısıyla kanun koyucunun, bir sorunun giderilmesi veya ihtiyacın karşılanması amacıyla, ilgililerin menfaatleri arasında makul bir denge kurarak, gerçek veya tüzel kişiler lehine, temel hak ve hürriyetlere aykırı olmayan haczedilmezlik hâllerini düzenlemesinde engel bulunmadığı kanaatindeyiz.

2. Haciz Türleri Bakımından Uygulanma

İcra ve İflas Kanunu'nda ilgililerin menfaatleri arasında makul bir denge gözetilerek etkin bir hukuki korumanın sağlanması bakımından önem arz eden hükümlerin başında hacizle ilgili hükümler (m. 78-105) gelmektedir. Daha önce de değinildiği üzere “haciz” tabiriyle bahsedilen kesin haciz olsa da haczin başka türleri de

¹⁴⁶² Bkz. yuk. I. Bölüm, I, B; I. Bölüm, II, A, C, F, G, I.

¹⁴⁶³ Postacıoğlu/Altay, s. 410; Üstündağ, İcra, s. 172; Karaaslan, s. 167-168. Haczedilmezliğin getirilmesindeki amaç dikkate alındığında tüzel kişilerin bundan yararlanmasının mümkün olmayacağı yönünde ayrıca bkz. Işık, s. 480. Bu doğrultuda, TVF lehine düzenlenen haczedilmezlik hükmünün, haczedilmezliğin amacına uygun düşmediği hususunda bkz. Alihocagil, s. 116-117.

¹⁴⁶⁴ Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 269-270. Aynı yönde bkz. Berkin, İcra, s. 211. Bu konuda Taşpınar'a göre, önceleri çiftçilerin, meslek ve sanat sahibi kişilerin korunmasını gerektiren ekonomik ve toplumsal yapı, yaşanan gelişmelerin sonucunda artık sermaye cephesinin de korunması yolunda düzenlemeler yapılmasını zorunlu hâle getirmiştir (Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 269-270).

¹⁴⁶⁵ Bkz. yuk. I. Bölüm, I, A. Bu hükümlerden kural olarak her borçlunun yararlanabileceği hususunda bkz. Işık, s. 480.

¹⁴⁶⁶ Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 270.

bulunmaktadır. Bunlar geçici haciz (İİK m. 69/f. 1), ihtiyati haciz (İİK m. 257-268), tamamlama haczi (İİK m. 139), ilave haciz (İİK m. 100/f. 2) olarak ele alınmaktadır.¹⁴⁶⁷ Hemen belirtmek gerekir ki, tamamlama haczi ve ilave haciz, kesin haczin türlerinden olup, malın değerinin alacağı karşılamadığı veya karşılamayacağı durumlarda süreç içinde sonradan yapılan hacizlerdir.¹⁴⁶⁸

Geçici haciz, itirazın geçici kaldırılması üzerine konulan bir haciz türüdür. Bu haciz türünün kesin hacizden tek farkı, alacaklının (geçici haciz kesin hacze dönüşmeden) satış talebinde bulunamamasıdır. Burada henüz haciz kesinleşmeden borçlunun tasarruf yetkisi kısıtlanarak alacaklıya güvence sağlamak amaçlanmıştır.¹⁴⁶⁹ İhtiyati haciz ise alacaklının henüz kesin haciz isteme yetkisinin olmadığı bir zamanda mahkeme kararıyla, borçlunun borca yetecek miktarda malına el koyabilme yetkisi veren bir tür geçici hukuki korumadır. Bu haciz türü de mahkeme kararı icra edilmeden ve ihtiyati haczi tamamlayan merasim yerine getirilmeden, diğer bir deyişle, ihtiyati haciz kesin hacze dönüşmeden, alacaklıya satış isteme yetkisi vermez.¹⁴⁷⁰

Haczin bu türlerinde malların satışı istenemese de haciz işlemleri, kesin hacze ilişkin hükümlere (İİK m. 78-105) göre gerçekleştirilir.¹⁴⁷¹ Hacedilmezlikle ilgili düzenlemeler (İİK m. 82-85) de bu hükümler arasında yer almaktadır. Buna göre, kesin hacizde olduğu gibi, diğer haciz türlerinde de borçlunun kanunda belirtilen mal ve haklarının haczi mümkün değildir. Dolayısıyla hacedilmezliğe ilişkin hükümler, konulmak istenen haczin türüne bakılmaksızın uygulanır.¹⁴⁷²

¹⁴⁶⁷ Bu konuda bkz. Muşul, Haciz, s. 37-46; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 292-293; Akil, Haciz, s. 44-45; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 161; Aşık/Oruç/Tok/Saçar, s. 152.

¹⁴⁶⁸ Muşul, Haciz, s. 44-45; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 161; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 292-293.

¹⁴⁶⁹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 264, 292-293; Muşul, Haciz, s. 44-45.

¹⁴⁷⁰ Karşlı, İcra, s. 205, 566; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 293, 540 vd.; Postacıoğlu/Altay, s. 286-288, 892.

¹⁴⁷¹ Kuru, El Kitabı, s. 326, 1048; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 292-293, 544.

¹⁴⁷² Muşul, Haciz, s. 426. Benzer yönde ayrıca bkz. Taşpınar, Hacedilmezlik, s. 277; Kuru, El Kitabı, s. 530; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 335; Duran, s. 756; Işık, s. 480. Söz konusu mal ve haklar, ihtiyaten de hacedilemez; aksi takdirde, icra mahkemesinde şikâyet yoluna başvurulabilir (Özbay, Feragat, s. 563). İsviçre hukukunda da ihtiyati hacizde (*Arrest*), hacizle ilgili genel hükümler (SchKG Art. 91-109) uygulanmaktadır (SchKG Art. 275). Dolayısıyla SchKG Art. 92-93'teki hacedilmezlik hükümleri burada da geçerlidir ve haczi caiz olmayan mal varlığı değerleri ihtiyati haczin de konusu yapılamaz (Tschümperlin, s. 421-422). Aynı şekilde California Eyaleti'nde kanunun ihtiyati hacze ilişkin kurallarının yer aldığı kısmında, para alacağına ilişkin kararların icrasında hacedilemeyen malların, ihtiyati hacze de konu olamayacağı belirtilmiştir (cCCP § 487.020).

3. Takip Türleri Bakımından Uygulanma

Cebri icra, esas olarak cüzi icra (icra yolları) ve külli icra (iflâs) şeklinde ayrıma tabi tutulmaktadır. İcra yolları için ise kısaca ilamlı ve ilamsız icra yolları ayrımı yapılmaktadır.¹⁴⁷³ Bilindiği üzere, haczin söz konusu olabilmesi için bir para alacağının bulunması gerekir. Para alacağı hem ilamlı hem de ilamsız icraya konu olabilir ve her iki takip türünde bu alacağın tahsili için yürütülen haciz işlemleri ortak hükümlere tabidir.¹⁴⁷⁴ Buna göre, haczedilmezlik hâlleri gerek ilamsız gerekse ilamlı icra takiplerinde uygulama alanı bulur.¹⁴⁷⁵

Haczedilmezlikle ilgili hükümler, daha önce de değinildiği üzere, iflâsta da uygulanır. Zira kısaca belirtmek gerekirse, iflâs kararının verilmesi ile borçlunun bütün mal varlığı değil, sadece haczi caiz olanlar iflâs masasına girer (İİK m. 184/f. 1).¹⁴⁷⁶ Burada müflisin bütün mallarının defteri tutulsa da mallarının haczinin caiz olup olmadığını ve dolayısıyla iflâs masasına girip girmeyeceğini ilk önce iflâs dairesi, seçildikten sonra ise iflâs idaresi belirler.¹⁴⁷⁷

¹⁴⁷³ Kuru, El Kitabı, s. 51-57; Pekcanıtez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 7-9; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 46-51.

¹⁴⁷⁴ Belirtmek gerekir ki, başta nafaka alacakları olmak üzere bazı alacaklar için farklı hükümler öngörülmüşse de bu alacaklara ilişkin hususlar ilgili yerlerde ele alındığından, burada ayrıca değerlendirme yapılmamıştır.

¹⁴⁷⁵ Kuru, Haciz, s. 278; Kuru, El Kitabı, s. 530; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 277; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 335; Görgün/Börü/Kodakoğlu, İcra, s. 192; Duran, s. 756; Işık, s. 480. Ayrıca daha önce de belirtildiği üzere (bkz. yuk. Giriş kısmı), çalışmanın konusu özel hukuk ilişkilerinden kaynaklanan alacakların takibi hakkında olduğu için kamu alacaklarının tahsili bakımından düzenlemeler ayrıntılı bir şekilde incelenmemiştir. Kısaca ifade etmek gerekirse, AATUHK m. 70'te haczedilmezlik hâlleri düzenlendiğinden ve bu maddede özel kanunlardaki haczedilmezlik hâllerine de atıf yapıldığından, haczedilmezlikle ilgili olarak çalışmada ele alınan hükümler, kamu alacakları bakımından öngörülen ayrı hükümler çerçevesinde, bu alacakların tahsili için yürütülen takiplerde de uygulanır.

¹⁴⁷⁶ Baki Kuru, *İcra ve İflâs Hukuku*. C. 3, 3. bs. (İstanbul: Evrim Dağıtım, 1988), s. 2833-2835; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 277; Kuru, El Kitabı, s. 530; Kuru, Haciz, s. 278; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 335, 607; Özbay, Feragat, s. 564; Duran, s. 756; Tercan, İflâs, s. 7; Berkin, İngiltere, s. 541-542; Akkayan Yıldırım, s. 227-228. Kanada hukukunda benzer düzenleme için bkz. *Bankruptcy and Insolvency Act* Art. 67. İsviçre hukukunda haczedilemeyen sigorta alacağının (VVG Art. 79/2, 80) iflâs masasına da girmeyeceği hususunda ayrıca bkz. Winkler, SchKG Art. 92, kn. 89-91. Öte yandan, kanunda mahkûmların ücretleri için açıkça bunların haczedilemeyeceği ve iflâs masasına dâhil olmayacağı ifade edilmiştir (StGB Art. 83/2). Sınırlı bir şekilde haczedilebilen mal varlığı değerlerinin de haczedilebildiği ölçüde iflâs masasına gireceği hususunda bkz. Kuru, İcra C. 3, s. 2834-2835; Özbay, Feragat, s. 564.

¹⁴⁷⁷ Kuru, İcra C. 3, s. 2835; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 277.

4. Tasarrufun İptali Davası Bakımından Değerlendirmeler

Tasarrufun iptali davası, borçlunun tasarruf yetkisinin kısıtlanmadığı dönemde yapmış olduğu, kanunda uygun bulunmayan ve alacaklılara zarar veren çeşitli işlemlerinin, davacı alacaklı bakımından iptalini sağlayan bir davadır.¹⁴⁷⁸ Bu davayla ilgili hükümler İİK m. 277-284’te düzenlenmiştir. Buradaki hükümler çerçevesinde iptale tabi tutulabilecek tasarruflar, ivazsız tasarruflar (m. 278), aciz hâlinde yapılan bazı tasarruflar (m. 279) ve zarar verme kastıyla yapılan tasarruflardır (m. 280).¹⁴⁷⁹

Haczi caiz olmayan bir mal varlığı değeriyle ilgili olarak yapılan tasarrufun iptali davası bakımından, haczedilmezliğe ilişkin hükümlerin dikkate alınıp alınmayacağı konusunda farklı değerlendirmeler bulunmaktadır.¹⁴⁸⁰ Bu konuda bir görüşe göre, lehine tasarruf yapılan üçüncü kişi, borçlu ile alacaklı arasındaki takibin tarafı olmadığından; ayrıca tasarruf konusu mal, üçüncü kişinin mülkiyetine geçtiğinden ve iptal davası neticesinde borçlunun mülkiyetine geri dönmeyeceğinden (İİK m. 283/f. 1), borçlu ve üçüncü kişi söz konusu malın haczedilemeyeceğini ileri süremezler.¹⁴⁸¹ Katıldığımız

¹⁴⁷⁸ Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 593-595; Bilge Umar, *Türk İcra- İflâs Hukukunda İptal Dâvası* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1963), s. 54-62; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, *İcra*, s. 682-688; Kuru, *El Kitabı*, s. 1396-1397; Levent Börü, “İcra ve İflâs Hukukunda Zarar Verme Kastından Dolayı İptal Davası (İİK m. 280)”, *AÜHFD*, 58/3 (2009), s. 483-485; Damla Gürtürk, “Borçlunun Haline Münasip Evinin Tasarrufun İptali Davasına Konu Olup Olamayacağı Sorunu”, *İTÜSBD*, 18/36 (2019), s. 96-97.

¹⁴⁷⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Kuru, *El Kitabı*, s. 1398-1413; Umar, *İptal Davası*, s. 63 vd.; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 595-600; Börü, s. 483 vd.; Talih Uyar, “İcra ve İflas Hukukunda Tasarrufun İptali Davasının Konusu”, *ABD*, S. 1 (2011), s. 211 vd.; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, *İcra*, s. 684-688.

¹⁴⁸⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Gürtürk, s. 106, 109-114.

¹⁴⁸¹ Baki Kuru, *İcra ve İflâs Hukuku*. C. 4, 3. bs. (İstanbul: Evrim Dağıtım, 1988), s. 3476-3478; Kuru, *El Kitabı*, s. 530. Yazara göre bu kişiler, malın haczedilmezliğini şikâyet yoluyla ileri süremeyecekleri gibi iptal davasında da ileri süremezler (Kuru, *İcra* C. 4, s. 3477). Yargıtayın benzer yönde bir kararına göre, “Alacaklı tarafından borçlu hakkında yapılan icra takibinde, alacaklı ... Asliye Hukuk Mahkemesinde tasarrufun iptali davası açmış ve ... parselde kayıtlı taşınmazın satışına ilişkin tasarrufun iptaline karar verilmesi sonucunda anılan ilama dayalı olarak 3. kişi adına tapuda kayıtlı taşınmaz üzerine haciz konulmuş, borçlu ve taşınmaz maliki üçüncü şahıs meskeniyet iddiasına dayalı olarak haczedilmezlik şikâyetinde bulunmuşlardır. Şikâyetin yasal dayanağı olan, İİK.nun 82/12. maddesi uyarınca ... meskeniyet şikâyetinde bulunma hakkı borçluya ait olup, icra takibinde borçlu sıfatı olmayan tasarrufun iptali ilamının davalısı 3. kişinin şikâyet hakkı yoktur. Öte yandan, İİK.nun 283/1. maddesine göre “davacı, iptal davası sabit olduğu takdirde, bu davaya konu teşkil eden mal üzerinde cebri icra yolu ile, hakkını almak yetkisini elde eder ve davanın konusu taşınmazsa, davalı üçüncü şahıs üzerindeki kaydın tashihiye mahal olmadan o taşınmazın haciz ve satışını isteyebilir”. Satış ile 3. kişiye geçen mülkiyet tasarrufun iptaline karar verilmesi ile borçluya geri dönmez. Yalnızca, alacaklıya 3. kişiye ait taşınmaz üzerine haciz koydurarak sattırmak suretiyle alacağını tahsil imkânı verir. Hacze dayanak yapılan tasarrufun iptali ilamında da anılan yasa hükmünde uygun olarak yalnızca satış işleminin iptaline karar verilmekle yetinilmiş olup 3. kişi adına olan tapu kaydının iptali ile borçlu adına tesciline dair bir hüküm kurulmamıştır. Bu nedenle taşınmazın mülkiyeti 3. kişiye ait olup, borçlunun kendisine ait olmayan taşınmaz üzerine konulan haciz nedeniyle İİK.nun 82/12. maddesine dayalı olarak haczedilmezlik şikâyetinde bulunması mümkün değildir...” (12. HD,

diğer görüşe göre ise borçlunun haczi caiz olmayan bir malıyla ilgili gerçekleştirdiği tasarruf, iptal davasına konu yapılamaz. Çünkü bu işlemten dolayı alacaklıların zarar görmesi söz konusu değildir.¹⁴⁸² Gerçekten doktrinde de belirtildiği üzere, bu davanın açılabilmesi için yapılan tasarruf neticesinde alacaklının zarara uğraması, alacağına kavuşabilme imkânının doğrudan veya dolaylı olarak ortadan kalkmış veya güçleşmiş olması gerekir.¹⁴⁸³ Dolayısıyla, haczi caiz olmayan malla ilgili yapılan bir tasarruf olmasaydı bile zaten bunun haczi mümkün olmayacağından,¹⁴⁸⁴ burada genel dava şartı olarak davacının, dava açmakta hukuki yararının bulunduğunu (HMK m. 114/f. 1, h) söylemek güçtür.

Haczedilmezlikle ilgili hükümlerin tasarrufun iptali davasında dikkate alınamayacağı; ayrıca takipte taraf olmayan üçüncü kişilerin de bu konuda şikâyet yoluna başvuramayacakları şeklindeki değerlendirmelere de katılmak mümkün değildir.¹⁴⁸⁵ Şöyle ki, söz konusu malın haczedilebilir olup olmaması, davacının hukuki yararının ve dolayısıyla dava şartlarının varlığı açısından önem arz etmektedir. Dava şartları ise mahkeme tarafından davanın her aşamasında re'sen araştırılır (HMK m. 115/f. 1). Bu nedenle haczedilmezlikle ilgili hükümlerin, iptal davasına bakan mahkeme tarafından da dikkate alınması gerekir.¹⁴⁸⁶ Öte yandan, mahkemece bu hususun değerlendirilmemiş ve

08.02.2005 T., 2004/24990 E., 2005/2109 K.). Aynı yönde bkz. Y. 12. HD, 06.06.2005 T., 9692 E., 12254 K. [Lexpera (15.08.2023)]. Konuyla ilgili olarak Yargıtayın bazı kararlarında ise, iptal davasına bakan mahkemece, dava konusu taşınmazın borçlunun meskeni olup olmadığının araştırılmayacağı, borçlunun bu taşınmazı diğer davalıya (üçüncü kişiye) satmakla meskeniyet iddiasından vazgeçmiş sayılacağı ifade edilmiştir. Konuyla ilgili kararlar için bkz. Uyar, İptal Davası, s. 226-227; Kuru, İcra C. 4, s. 3477-378.

¹⁴⁸² Uyar, İptal Davası, s. 226; Umar, İptal Davası, s. 57; Güray Erdönmez, *Alacaklılara Zarar Verme Kastıyla Yapılan Tasarrufların İptali* (İstanbul: On İki Levha, 2017), s. 105, 123-124, 160; Gürtürk, s. 111-112, 114. Gürtürk'e göre, tasarrufun iptali davasında hâle münasip evin haczedilmezliği ileri sürülebilir. Bunun üzerine yapılan inceleme neticesinde, devir konusu evin hâle münasip ev olduğu tespit edilirse tasarrufun iptali davasının reddine karar verilmesi gerekir (Gürtürk, s. 114).

¹⁴⁸³ Umar, İptal Davası, s. 57; Gürtürk, s. 99. Benzer yönde bkz. Erdönmez, s. 123-125. Yazara göre, iptali istenen işlemin alacaklıya zarar vermiş olması, tasarrufun iptali davasının olmazsa olmaz koşuludur (Erdönmez, s. 125). Bu davaya konu işlemlerin, maddi hukuk açısından geçerli ve alacaklıları zarara uğratan işlemler olduğu yönünde bkz. Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, *Ders Kitabı*, s. 595.

¹⁴⁸⁴ Aynı yönde bkz. Erdönmez, s. 124; Gürtürk, s. 111.

¹⁴⁸⁵ Burada üçüncü kişinin de şikâyet yoluna başvurabileceği hususunda bkz. Gürtürk, s. 112-113.

¹⁴⁸⁶ İptal davasında tasarruf konusu malın haczinin caiz olup olmadığına davaya bakan mahkemenin karar vereceği yönünde bkz. Uyar, İptal Davası, s. 226. Nitekim, konuyla ilgili bir Yargıtay kararında, haczi caiz olmayan bir malın, haczinin ve satışının mümkün olmaması nedeniyle tasarrufun iptali davasının reddedilmesi gerektiği; aksi takdirde, davanın kabulüne karar verilse dahi, sonraki aşama için haczedilebilir bir mal varlığı değerinin bulunmayacağı ifade edilmiştir [17. HD, 20.10.2015 T., 12182 E., 10932 K. (KİBB, 16.08.2023)]. Kanaatimizce bunun söz konusu mahkemece dikkate alınması, usul ve takip ekonomisi ilkelerinin de bir gereğidir. Usul ekonomisi bakımından aynı yönde bkz. Gürtürk, s. 106.

yapılan tasarrufun iptaline karar verilmiş olması durumunda, İİK m. 283'te de belirtildiği üzere, söz konusu mal, borçlunun mülkiyetine geri dönmeyip üçüncü kişinin mülkiyetinde kalır. Fakat bununla ilgili yapılan tasarruf, davacı alacaklı bakımından iptal edilmiş olur ve bu mal borçlununmuş gibi haczedilip satılabilir.¹⁴⁸⁷ Kanaatimizce bu aşamada icra memurunun haczedilmezlikle ilgili hükümleri göz önünde bulundurması gerekir. Aksi takdirde hem borçlu hem de yukarıdaki görüşün aksine, menfaati ihlal edilen ilgili sıfatıyla üçüncü kişi, şikâyet yoluna başvurabilir.¹⁴⁸⁸

5. Rehin ve Hapis Hakkı Bakımından Değerlendirmeler

Rehin hakkı, *“alacağın ifası için malvarlığı değerinin güvence oluşturduğu, borçlunun borcunu ifa etmemesi halinde hak sahibinin bu değerini paraya çevrilmesini talep edebilmesini ve bu yolla elde edilen paradan alacağını alabilmesini sağlayan bir ayni haktır”*.¹⁴⁸⁹ Alacaklılar rehin sayesinde alacakları için önemli bir güvence elde etmiş olurlar. Rehin hakkının türleri bakımından kabul edilen temel ayrım taşınır-taşınmaz rehni olmakla birlikte, bunun kaynağı ile ilgili olarak sözleşmeye-kanuna dayanan rehin ayrımı yapılmaktadır. Ancak, asıl olarak rehin hakkını doğuran sebep, kişilerin iradeleriyle yaptıkları bir rehin sözleşmesidir.¹⁴⁹⁰

Borçlunun, alacağın güvencesi olarak gösterebileceği mal varlığı değerinin, devrinin mümkün ve paraya çevrilmeye elverişli olması gerekir.¹⁴⁹¹ Haczedilemeyen malların rehin verilip verilemeyeceği konusunda doktrinde katıldığımız görüşe göre, haczi caiz olmayan bir mal üzerine kurulan rehin geçerlidir.¹⁴⁹² Dolayısıyla, bir mal varlığı değeri hakkında düzenlenen haczedilmezlik hâlinin olması, *(rehin için başka bir engel yoksa*¹⁴⁹³) bunun rehin verilemeyeceği sonucunu doğurmaz. Başka bir görüşe göre,

¹⁴⁸⁷ Tasarrufun iptali davasının sonuçları için bkz. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 691-692; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 605-606; Kuru, El Kitabı, s. 1433-1442.

¹⁴⁸⁸ Üçüncü kişilerin şikâyet yoluna başvurusuyla ilgili ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. aşa. III. Bölüm, II, A, 2.

¹⁴⁸⁹ Faruk Acar, *Rehin Hukuku Dersleri*, 2. bs. (İstanbul: Vedat, 2017), s. 1. Benzer tanımlar için bkz. Sirmen, s. 562; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 895; Batuhan Bulut, *Kiraya Veren Hapis Hakkı* (Ankara: Seçkin, 2021), s. 47.

¹⁴⁹⁰ Acar, Rehin, s. 89-90.

¹⁴⁹¹ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Acar, Rehin, s. 63 vd.

¹⁴⁹² Postacıoğlu/Altay, s. 416-417; Zahit İmre, “Hapis Hakkı Üzerinde Bir Tetkik”, *İÜHFM*, 18/3-4 (1952), s. 766; Evren Kılıçoğlu, *İcra Sözleşmeleri* (İstanbul: Arkan, 2005), s. 128; Gürtürk, s. 96; Özbay, Feragat, s. 556; Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 152.

¹⁴⁹³ Belirtmek gerekir ki, haczedilmezliğin düzenlendiği birçok hükümde ilgili malın rehnedilmesi de açıkça yasaklanmıştır. Örneğin, bkz. 4632 sa. Ka. ek m. 1/f. 7; TMK m. 391; TBK m. 410; 6741 sa. Ka. m. 7/f. 1, c. 2. (yuk. II. Bölüm).

peşinen “haczedilemeyen malların rehin de verilemeyeceği” şeklindeki genel bir değerlendirme doğru olmaz. Ancak, insani ve sosyal düşüncelerle düzenlenen, kamu yararını koruyan birtakım haczedilmezlik hâlleri, rehin açısından da uygulanmalı ve söz konusu mal varlığı değerlerinin rehin konusu yapılmasına izin verilmemelidir. Buna karşılık, kamu düzeni yerine borçlu ile ailesinin özel çıkarları için düzenlenen haczedilmezlik hâlleri (örneğin, hâle münasip evin haczedilmezliği), rehin için engel teşkil etmemelidir.¹⁴⁹⁴

Kanaatimizce ikinci görüşe tam olarak katılmak mümkün değildir. Öncelikle haczedilmezlik hâlleriyle alacaklıların mülkiyet hakkı sınırlandığından, haczedilmezlikte kamu yararının bulunması zaten anayasal bir zorunluluktur (AY m. 35). Dolayısıyla, bu konuda Anayasa’ya aykırı olduğunu düşündüğümüz birçok düzenleme bulunsun da haczedilmezlik hâllerinde (kamu yararı-kişilerin özel çıkarı gibi) ayrıma giderek mal ve hakların rehin verilip verilemeyeceğini değerlendirmek ve bunun uygulanmasını sağlayabilmek oldukça güçtür. Ayrıca, haczedilmezlikle ilgili hükümlere bakıldığında, kişilerin söz konusu mal varlığı değerleri hakkındaki tasarruf yetkileri istisnai durumlar haricinde kısıtlanmış değildir.¹⁴⁹⁵ Haciz ve sonrasındaki aşamada haczedilmezlikten feragat dahi izin verilmiştir.¹⁴⁹⁶ Burada belirtmek gerekir ki, rehin sözleşmesi, daha sonra ayrıntılı bir biçimde ele alınacağı üzere, haczedilmezlik hâlleri hakkında düzenlenen, “... *mal ve hakların haczolunabileceğine dair önceden yapılan anlaşmalar muteber değildir*” şeklindeki hüküm (İİK m. 83/a) çerçevesinde, haczedilmezlikten önceden feragat olarak kabul edilmemelidir. Zira, rehlin kurulmasında esasında bu yönde bir amaç (*haczedilmezliği bertaraf etme*) bulunmadığından ve rehlin paraya çevrilmesi yoluyla takipte de bir haciz aşaması olmadığından, rehin sözleşmesinin haczedilmezlikten feragat şeklinde değerlendirilmesi doğru olmaz.¹⁴⁹⁷ Görüldüğü üzere, haciz gibi devletin cebri icra organları tarafından zorla yürütülen bir aşamada dahi haczedilmezlikten feragat kabul edilmişken; sözleşme özgürlüğü çerçevesinde yapılan rehin sözleşmesiyle, malın borcun teminatı olarak gösterilmesinin tamamen yasaklanması çelişki doğurur.

¹⁴⁹⁴ Acar, Rehin, s. 76-82.

¹⁴⁹⁵ Aynı yönde bkz. Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 152; Kılıçoğlu, s. 128; Bulut, U., Feragat, s. 1074; Gürtürk, s. 96. Buna göre, haczi caiz olmayan mal ve haklar üzerinde rehin tesis edilebilir (Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 152; Gürtürk, s. 96). Zaten, mülkiyetin devrinin dahi yasaklanmadığı bir haczedilmezlik hükmünü, açıkça bir yasak yoksa sınırlı bir aynı hakkın kurulması için engel görmek, evleviyet prensibi açısından da eleştiriye açıktır.

¹⁴⁹⁶ Belgesay, s. 204. Ayrıca bkz. aşı. III. Bölüm, I, D, 2.

¹⁴⁹⁷ Bu konuda bkz. aşı. III. Bölüm, I, D, 2, b.

Dolayısıyla haciz ve rehin kurumları benzer olsa da birbirlerinden farklı hükümlere tabidir¹⁴⁹⁸ ve bunlarla ilgili hususların söz konusu hükümler çerçevesinde, birbirleriyle doğrudan ilişkilendirilmeden uygulanması daha yerinde olur.

Kanunda taşınır rehni bölümünde düzenlenen hapis hakkıyla ilgili ise TMK m. 950/f. 1 uyarınca, “*Alacaklı, borçluya ait olup onun rızasıyla zilyedi bulunduğu taşınırı veya kıymetli evrakı, borcun muaccel olması ve niteliği itibarıyla bu eşyanın alacak ile bağlantısı bulunması hâlinde, borç ödeninceye kadar hapsedebilir*”. Bunu kanuni bir rehin hakkı olarak nitelendiren bir görüşe göre, hapis hakkı, “*alacaklıya borçlunun rızasıyla zilyetliğinde bulunan ve borçluya geri verilmesi gerekli olan taşınır malları ve kıymetli evrakı, kanunda öngörülen şartların varlığı halinde, geri vermeyerek alacağının teminatı olarak alıkoyma ve borç ödenmediği takdirde paraya çevirme yetkisi veren bir aynı haktır*”.¹⁴⁹⁹ Burada kişinin iradesi dışında, kanundaki şartların oluşmasıyla gerçekleşen bir durum söz konusudur. Bu nedenle, kanun koyucu haczedilmezlikle korunan menfaatin hapis hakkıyla zedelenmesinin önüne geçmek için birtakım düzenlemeler yapmıştır.¹⁵⁰⁰

Konuyla ilgili olarak öncelikle TMK m. 951/f. 1’e göre, “*Nitelikleri itibarıyla paraya çevrilmeye elverişli olmayan taşınırlar üzerinde hapis hakkı kullanılamaz*”. İkinci fıkrada ise, kamu düzeniyle bağdaşmayan hâllerde de hapis hakkının kullanılamayacağı belirtilmiştir. Dolayısıyla, bu kapsamda değerlendirilen haczedilmezlik hâllerinin, hapis hakkıyla ilgili bu genel hükümler çerçevesinde dikkate alınacağını söylemek

¹⁴⁹⁸ Nitekim konuyla ilgili bir görüşe göre, rehin ve haciz birbirinden farklı olup, rehin, maddi hukuka ilişkin bir tasarruf iken; haciz, devletin cebri icra organlarının gerçekleştirdiği bir işlemdir. Borçlu, malı üzerinde rehin işlemi tesis ederken, çoğu durumda borcu sona erdirerek rehni kaldırma düşüncesiyle işlem yapmaktadır. Dolayısıyla, malın doğrudan cebri icraya konu yapılması niyetiyle hareket edilmediğinden, rehin sözleşmesinin, borçlunun mala ihtiyacının kalmadığı ve haczedilmezlikten feragat edildiği şeklinde yorumlanması isabetli değildir (Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 154; Kılıçoğlu, s. 134). Benzer yönde bkz. Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 185-186.

¹⁴⁹⁹ Sirmen, s. 661. Aynı yönde bkz. Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1043; İmre, s. 742 vd.; Bulut, B., Hapis Hakkı, s. 48. Bu hakkın niteliğiyle ilgili aksi görüş ve değerlendirmeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Bilgehan Çetiner, *Hapis Hakkı* (İstanbul: Filiz, 2010), s. 30 vd.; Bulut, B., Hapis Hakkı, s. 49-51.

¹⁵⁰⁰ Nitekim doktrinde haczedilemeyen malların hapis hakkının konusu yapılamayacağını savunan bir görüşe göre, “*Sözleşme ile kurulan rehinde tarafların sözleşme özgürlüğü çerçevesinde yaptıkları bir tasarruf söz konusudur, oysa hapsetmek, alacaklının tek taraflı bir tasarrufudur ve burada, kişinin hakkını kendi eliyle elde etmesine benzer bir hukuki durum söz konusu olduğu için de kamu düzenini yakından ilgilendirmektedir*” (Çetiner, s. 66-67). Benzer yönde başka bir görüş, haczi caiz olmayan malların rehin verilebilmesine rağmen hapsedilememesinin nedenini, “rehinde borçlunun isteyerek bu hükümden faydalanmaktan vazgeçmesi, halbuki hapis hakkının borçlunun rızası alınmadan icra edilebilmesi” şeklinde açıklamıştır (İmre, s. 766).

mümkündür.¹⁵⁰¹ Bunun yanında, özel hapis hakkı türlerinden¹⁵⁰² sayılan kiraya verenin hapis hakkı konusunda, TBK m. 336'da daha açık bir hüküm öngörülmüştür.¹⁵⁰³ Birinci fıkra göre, “*Taşınmaz kiralarda kiraya veren, işlemiş bir yıllık ve işlemekte olan altı aylık kira bedelinin güvencesi olmak üzere, kiralanda bulunan ve kiralananın döşenmesine veya kullanılmasına yarayan taşınurlar üzerinde hapis hakkına sahiptir*”. Üçüncü fıkra ise, “*Hapis hakkı, kiracının haczedilemeyen malları üzerinde kullanılamaz*” denilmiştir. Buna göre, kiraya verenin hapis hakkının konusu yalnızca haczi caiz taşınır mallar olabilir.¹⁵⁰⁴ Dolayısıyla hapis hakkının kullanılmasıyla ilgili yapılan işlemlerde, bu hükümlere uyulması gerekmektedir.¹⁵⁰⁵ Görüldüğü üzere, hapis hakkı ve yukarıda ele alınan diğer konulardaki¹⁵⁰⁶ bu tür düzenlemeler, haczedilmezlikle ilgili hükümlerin uygulama alanının aslında ne kadar geniş olduğunu göstermektedir.

¹⁵⁰¹ Başka bir düzenlemeye ihtiyaç olmaksızın, söz konusu hüküm çerçevesinde haczi caiz olmayan malların hapsedilemeyeceği yönünde bkz. Çetiner, s. 66-67. Haczi caiz olmayan mallar üzerinde hapis hakkının kullanılamayacağı yönünde bkz. İmre, s. 766; Kuru, Haciz, s. 323; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1049. Bu kapsamda örneğin, paraya çevrilme imkânı olmayan fotoğraf ve mektuplar hapis hakkının konusu olamaz (Bulut, B., Hapis Hakkı, s. 48-49; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1043-1044). Benzer yönde bkz. Ahmet Yiğit, “Avukatın Hapis Hakkı” (YYLT, Akdeniz Üniversitesi SBE, 2021), s. 19-20, 25-26.

¹⁵⁰² Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Çetiner, s. 175 vd. Burada düzenlenen hükmün kıyasen otelcinin hapis hakkı bakımından da geçerli olduğu yönünde bkz. Çetiner, s. 253. Avukatlık Kanunu m. 166'da düzenlenen avukatın hapis hakkının da ancak haczi caiz olan mal varlığı değerlerinin üzerinde kullanılabileceği belirtilmiştir (Yiğit, s. 139-142).

¹⁵⁰³ Belirtmek gerekir ki, daha önce ele alınan FSEK m. 61'de de söz konusu mal ve hakların, haczin yanında hapis hakkının konusu yapılması ayrıca ve açıkça yasaklanmıştır. Fakat böyle bir hüküm olmasaydı bile haczedilmezlikle ilgili hükümlerin hapis hakkı bakımından da uygulandığı görülmektedir.

¹⁵⁰⁴ Aynı şekilde bkz. Eren, F., Özel Hükümler, s. 371; Ali Cem Budak, *İcra ve İflas Hukukunda Kiralayanın Hapis Hakkının Kullanılması* (Ankara: Yetkin, 2003), s. 36, 66; Bulut, B., Hapis Hakkı, s. 73-77; Çetiner, s. 234. Bu konuda bir görüşe göre, kiracının bu mallar üzerinde hapis hakkını tanıyacak şekilde haczedilmezlikten önceden feragat etmesi mümkün değildir (Çetiner, s. 234; Bulut, B., Hapis Hakkı, s. 75). Belirli şartlar çerçevesinde haczedilebilen taşınır malların, ancak söz konusu şartlar çerçevesinde hapsedilebileceği yönünde bkz. Budak, s. 36.

¹⁵⁰⁵ Bu hakkın kullanılmasıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Budak, s. 53 vd.; Eren, F., Özel Hükümler, s. 369-376; Bulut, B., Hapis Hakkı, s. 95 vd. Buna göre, haczi caiz olmayan malların hapis hakkı defterine geçirilemeyeceği, aksi takdirde icra dairesinin işlemine karşı şikâyet yoluna başvurulabileceği ifade edilmiştir (Budak, s. 66, 70; Bulut, B., Hapis Hakkı, s. 75).

¹⁵⁰⁶ Örneğin, “maddi hukuk bakımından haczedilmezlik” kısmında çeşitli konuların yanında takasla ilgili bazı hususlara da değinilmiştir (bkz. yuk. II. Bölüm, I, C, 3). Ayrıca banka hesabından kesinti yapılmasıyla ilgili uygulamadaki sorunlar da özellikle takas bakımından değerlendirilmiştir [bkz. yuk. II. Bölüm, II, 8, B, (2)].

C. Hacedilmezlikle İlgili Hükümlerin Uygulanmasında İcra Memurlarının Takdir Yetkisi

Haciz işlemlerinin yürütülmesinin, birinci derecede icra memurlarının görev alanında olduğu daha önce ifade edilmişti.¹⁵⁰⁷ İcra memurları, burada adaletin fiilen gerçekleştirilmesini sağlamak için devletin zor kullanma gücü kapsamında önemli bir yetkiyi kullanmaktadırlar.¹⁵⁰⁸ Bu nedenle, hacizle ilgili işlemleri yerine getirirken icra memurları, tarafsız davranmalı ve alacaklı, borçlu ve diğer ilgililerin menfaatlerini gözetip dengelemelidirler.¹⁵⁰⁹ Ancak bunun için, kendilerine konu hakkında gerekli yetkilerin tanınmış olması önem arz etmektedir.¹⁵¹⁰

İcra hukukunda menfaat dengesinin sağlanması amacıyla düzenlenen İİK m. 85/f. 6'ya göre, *“Haczi koyan memur borçlu ile alacaklının menfaatlerini mümkün olduğu kadar telif etmekle mükelleftir”*.¹⁵¹¹ Dolayısıyla burada haczi yapan memura, kendisine verilen görevleri yerine getirirken, tarafların menfaatleri arasında makul bir denge kurma mükellefiyeti yüklenerek bir yetki verilmiştir.¹⁵¹² Bu kapsamda, hacedilmezlikle ilgili hükümlerin uygulanmasında icra memuruna takdir yetkisi tanınan (ve ilgili hacedilmezlik hâlleri ele alınırken incelenen) durumlarda, icra memuru, tarafların ve varsa diğer ilgililerin menfaatlerini dikkate alarak işlem yapmalıdır. Bu işlemler yapılırken, kişilerin temel hak ve hürriyetleri ile anayasal ilkelerin ve bilhassa ölçülülük

¹⁵⁰⁷ Bkz. yuk. III. Bölüm, I, A.

¹⁵⁰⁸ Akkaya, Hacedilmezlik, s. 851; Berkin, İcra, s. 33. Nitekim Yargıtay kararlarında da belirtildiği üzere, haciz, cebri icra organı tarafından yapılan devlete ait egemenlik tasarrufudur [12. HD, 20.5.2021 T., 422 E., 5042 K.; HGK, 10.06.2009 T., 213 E., 244 K. (Lexpera, 21.08.2023)]. Benzer şekilde bkz. Akkaya, Hacedilmezlik, s. 853-854. İcra dairesi görevlilerinin yetkileri hakkında ayrıca bkz. Balaban, s. 255 vd.; Çiftçi, Menfaat Dengesi, s. 242-246.

¹⁵⁰⁹ Berkin, İcra, s. 33-35, 38; Akkaya, Hacedilmezlik, s. 851, 854; Çiftçi, Menfaat Dengesi, s. 242-246, 269-312.

¹⁵¹⁰ Hacedilmezlikle ilgili olarak icra müdürüne takdir yetkisi tanınması gerekliliği ve bu yetkinin kullanılması hususunda benzer yönde bkz. ve karşı. Özçelik, s. 283-308. Burada belirtmek gerekir ki, doktrinde katıldığımız bir görüşe göre, icra memurunun takdir yetkisi, haczi talep edilen mal veya hakkın, kanunda haczi yasaklanan mal ve haklar kapsamında olup olmadığının değerlendirilmesi anlamındadır. Zira, hacedilmezlik hâlleri kanunda tahdidi bir şekilde düzenlendiğinden, bunların kapsamının icra memurunca veya taraflarca genişletilmesi veya daraltılması mümkün değildir (Akkaya, Hacedilmezlik, s. 852). Bu konuda benzer yönde ayrıca bkz. Postacıoğlu/Altay, s. 425-426; Muşul, İcra, s. 383-385.

¹⁵¹¹ Benzer hüküm için bkz. AATUHK m. 62/f. 6 uyarınca, *“Tahsil dairesi alacaklı amme idaresi ile borçlunun menfaatlerini mümkün olduğu kadar telif etmekle mükelleftir”*.

¹⁵¹² Özçelik, s. 223-225, 231-232, 311; Çiftçi, Menfaat Dengesi, s. 304-312; Akkaya, Hacedilmezlik, s. 861.

ilkesinin göz önünde bulundurulması gerekir.¹⁵¹³ Böylece, gerçekleştirilen işlemlerin menfaat dengesine uygunluğu büyük oranda sağlanmış olacaktır.¹⁵¹⁴

Haczedilmezlikle ilgili hükümlerin uygulanmasında icra memurunun takdir yetkisinin olup olmadığı konusu eskiden tartışmalıydı. Yargıtayın bu konudaki kararları, “alacaklının talebi üzerine, icra memurunun her halükârda borçlunun mal varlığı değerlerini haczetmesi gerektiği, haczedilmezliğin kendiliğinden dikkate alınamayacağı, malın haczinin caiz olup olmadığının ancak şikâyet üzerine icra mahkemesince değerlendirilebileceği” yönündeydi.¹⁵¹⁵ Ancak kanun koyucu, bu konudaki tereddütleri sonlandırmak için yaptığı kanun değişikliğiyle icra memuruna açıkça bir yetki tanımıştır.¹⁵¹⁶ Şöyle ki, kanuna 6352 sayılı Kanun ile eklenen hüküm gereğince, “*İcra memuru, haczi talep edilen mal veya hakların haczinin caiz olup olmadığını değerlendirir ve talebin kabulüne veya reddine karar verir*” (İİK m. 82/f. 4).¹⁵¹⁷ Buna göre, bir mal varlığı değerinin haczi talep edildiğinde, bununla ilgili olarak haczedilmezlik hükmünün olup olmadığını araştırarak uygulama görevi öncelikle icra memuruna aittir.¹⁵¹⁸ Dolayısıyla, doktrindeki genel kabule göre icra memurunun görev ve yetkisi kapsamında sayılan bu durum,¹⁵¹⁹ kanunda açıkça düzenlenerek uygulamada karşılaşılan tereddütlerin giderilmesi amaçlanmıştır.

Mevcut durumda, borçlunun geçerli bir muvafakati yoksa (bkz. ve karşı. İİK m. 83/a, 5510 sa. Ka. m. 93/f. 1), icra memuru, haczi caiz olmayan mal varlığı değerlerinin

¹⁵¹³ Bkz. yuk. I. Bölüm, II. Ayrıca bkz. Özçelik, s. 79 vd.; Çiftçi, Menfaat Dengesi, s. 107-111, 304-312; Türkay, s. 193-197.

¹⁵¹⁴ Nitekim bir görüşe göre, “*Menfaat dengesinin sağlanması amaçtır. İcra müdürüne takdir yetkisi verilmesi, bunun için bir araçtır, vasıtaadır. Ölçülülük ilkesi de bu aracın, söz konusu amaca ulaşmasında kullanacağı bir yol haritasıdır*” (Özçelik, s. 230-231). Bu konuda ayrıca bkz. Çiftçi, Menfaat Dengesi, s. 125-128; Türkay, s. 130-135, 193-197.

¹⁵¹⁵ Yargıtayın bu yöndeki görüşü ve bunun eleştirisi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Akkaya, Haczedilmezlik, s. 846 vd.; Özçelik, s. 285-286; Dönmez, Meskeniyet, s. 6-12.

¹⁵¹⁶ Değişiklik gerekçesine göre, “... *icra memurunun mal ve hakların haczi konusunda değerlendirme ve takdir yetkisine sahip olduğu açıkça belirtilmek suretiyle uygulamada karşılaşılan tereddütlerin giderilmesi amaçlanmaktadır*” [<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d24/c026/tbmm24026128ss0278.pdf>] (21.08.2023)].

¹⁵¹⁷ Haczi caiz mal varlığının bulunmaması hâlinde, bir tutanak düzenlenir ve bu tutanak, kesin aciz belgesi hükmündedir (İİK m. 105). Bu konuda ayrıca bkz. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 301; Görgün/Börü/Kodakoğlu, İcra, s. 153; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 166; Akkaya, Haczedilmezlik, s. 853.

¹⁵¹⁸ Aynı yönde bkz. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 350-351; Akkaya, Haczedilmezlik, s. 852; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 168; Balaban, s. 256.

¹⁵¹⁹ Postacıoğlu, s. 344; Kuru, Haciz, s. 324; Özbay, Feragat, s. 552; Akkaya, Haczedilmezlik, s. 849-850; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 350; Balkan, s. 33; Aşık, Haczedilmezlik, s. 44.

haczedilmesi yönündeki talebi reddetmelidir.¹⁵²⁰ İcra memuru tarafından verilen kararların gerekçeli olarak haciz tutanağına yazılması gerekir (İİK m. 8/f. 2).¹⁵²¹ Böylece verilen kararlarda keyfiliğin önlenmesi ve yapılan işlemle ilgili olarak etkin bir denetimin sağlanması amaçlanmaktadır.¹⁵²²

İcra memurları, haczedilmezlikle ilgili hükümleri uygularken kendilerine verilen yetkiler çerçevesinde gerekli araştırmaları yaparlar. Bu kapsamda her daire ve makamla doğrudan yazışma gerçekleştirebilirler (İİK m. 359).¹⁵²³ Konuyla ilgili olarak tarafların çeşitli beyanları da bulunabilir ve bunlar icra memurunun vereceği karar için yol gösterici olabilir.¹⁵²⁴ Ayrıca icra memuru, konu hakkında takdir yetkisini kullanırken gerekli durumlarda bilirkişiye başvurabilir.¹⁵²⁵ Bu kapsamda, genel bilgi ve tecrübeye değerlendirmenin yapılamadığı, özel veya teknik bir bilgiyi gerektiren hâllerde (bkz. ve karş. HMK m. 266) bilirkişiye başvurulur.¹⁵²⁶ Örneğin, bir madenin işletilmesiyle ilgili gerekli araçların haczinde, hangi araçların bu kapsamda değerlendirileceği hususunda, icra memurunun bilirkişiye başvurması gerekir.¹⁵²⁷ Ayrıca, borçlu kooperatif ortağının

¹⁵²⁰ Akkaya, Haczedilmezlik, s. 860. Bu konuda yapılan kanun değişikliğinden sonra verilen kararlardan birinde, “İİK’nın 82. maddesinin son fıkrasında icra memurlarına haciz talebini yerine getirip getirmeme konusunda takdir yetkisi verilmiş olup, bu takdir yetkisi malın haczinin kabil olup olmadığıyla sınırlı olduğu...” ifadelerine yer verilmiştir (YHGK, 21.12.2021 T., 2018/255 E., 2021/1724 K.). Bu hükümle ilgili olarak başka bir karara göre, “... burada tanınan taktir yetkisi, İİK’nun 82.maddesi kapsamında malın haczi kabil olup olmadığı ile sınırlı olup, icra müdürünün bunun dışında, haciz istenen taşınırın 3.kişiye ait olduğu gerekçesiyle haciz talebini reddetme yetkisi yoktur. Böyle bir durumda yapılması gereken iş, 3. kişinin istihkak iddiasının tutanağa geçirilip İ.İ.K.nun 97 ve 99. maddeleri uyarınca istihkak prosedürünü işletmektir” [Y. 12. HD, 29.05.2014 T., 12051 E., 15403 K. (Lexpera, 21.08.2023)].

¹⁵²¹ Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 168; Özçelik, s. 32; Aykutalp, s. 425-426.

¹⁵²² Hükümün gerekçesi için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d24/c026/tbmm24026128ss0278.pdf> (21.08.2023).

¹⁵²³ Bu konuda ayrıca bkz. Ansay, İcra, s. 18; Özçelik, s. 33; Balaban, s. 244.

¹⁵²⁴ Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 168; Kuru, El Kitabı, s. 525-526; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, İcra Hukuku, s. 279-280. Yazarın da belirttiği üzere tarafların bu konudaki beyanları, karar verilmesini kolaylaştırabilir; ancak, mal varlığı değerinin haczedilip haczedilemeyeceğine karar verme yetkisi, haczi gerçekleştiren icra müdürüne (memuruna) aittir (Kuru, El Kitabı, s. 525-526).

¹⁵²⁵ Daha önce ele alınan kararlarda da görüldüğü üzere, birçok konuda olduğu gibi örneğin, borçlunun banka hesabındaki paranın kısmen veya tamamen haczedilemeyen bir para olup olmadığının tespiti için bilirkişiye başvurulabilir. Aynı şekilde, bireysel emeklilik hesabındaki birikimin haczedilebilir kısmının (4632 sa. Ka. m. 17/f. 2) belirlenmesi amacıyla bilirkişi incelemesi yaptırılabilir.

¹⁵²⁶ Aynı yönde bkz. Özçelik, s. 312; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 136-139, 241.

¹⁵²⁷ Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 235. Örnek olarak bir kararda, “... haczedilen menkulün, işletme hakkı ile bir bütünlük arz edip etmediği ve münferiden haczedilmesinin mümkün olup olmadığı, mahcuz aracın işletme hakkı ile bütünlük oluşturup oluşturmadığı hususunda bilirkişi incelemesi yaptırılmış, sunulan 30/06/2017 tarihli bilirkişi raporunda; bahsi geçen araç tipinin, parça nakli, ihtiyaç durumunda mazot nakli, numune nakli ve gerektiğinde insan nakli gibi işlerde kullanıldığı, işletme hakkının alınmasında araçla ilgili bildirim yapıldığına dair bir belgeye rastlanılmadığı, aracın, işletme hakkı ile bütünlük

faiz ve gelir-gider farklarından hissesine düşen miktarının (KK m. 19/f. 6) hesaplanması konusunda bilirkişi incelemesi yaptırılabilir. Aynı şekilde, maaş ve ücret hacizlerinde de icra memurunun takdir yetkisini kullanırken bilirkişiye başvurabileceği kabul edilmektedir.¹⁵²⁸ Belirtmek gerekir ki, haczedilecek malın kıymetinin tespiti konusunda ise icra memurunun bilirkişiye başvurabileceği kanunda açıkça ifade edilmiştir (İİK m. 87/f. 1).¹⁵²⁹ Başvuru üzerine bilirkişi, konu hakkında süresinde raporunu hazırlar ve icra dairesine sunar. İcra memuru ise bu raporu da dikkate alarak haczedilmezlikle ilgili kararını verir.¹⁵³⁰

D. Haczedilmezliğin İstisnaları

1. Genel Olarak

Tarafların menfaatleri arasında haczedilmezlikle sağlanan dengenin, özellikle alacaklı aleyhine bozulmaması için istisnai hükümler olan haczedilmezlik hâllerinin de uygulaması sınırsız kabul edilmemiş ve bu konuda çeşitli istisnalar öngörülmüştür.¹⁵³¹ Bu istisnaların gerçekleşmesi durumunda, ilgili mal varlığı değeri hakkında düzenlenen haczedilmezlik hükmü uygulanmaz ve haciz mümkün hâle gelir.

Haczedilmezliğin istisnası sayılabilecek durumların bir kısmı, yargı içtihatları ve doktrindeki görüşler çerçevesinde kabul edilmekte iken; bir kısmı da konu hakkında genel kanun olan İİK veya özel kanunlarda açıkça düzenlenmiştir. Çalışmanın kapsamı dışında kalsa da genel norm olarak İİK m. 82’de düzenlenen haczedilmezliğin istisnalarına kısaca değinmekte fayda vardır.

arz etmediği...” ifadelerine yer verilmiştir [Y. 12. HD, 30.05.2019 T., 2018/10989 E., 2019/9675 K. (Lexpera, 23.08.2023)]. Bu konuda başka kararlar için bkz. Uyar, Haciz, s. 584-587.

¹⁵²⁸ Sümer, s. 229; Işık, s. 498; Yavaş, Maaş, 103.

¹⁵²⁹ Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. Özçelik, s. 263, 311-313; Berkin, İcrada Hukuk, s. 70. Eski düzenlemelerle ilgili olarak ileri sürülen bir görüşe göre, aynı konuda sürekli işlem yapan deneyimli icra memurları, gereksiz yere masraf yapılmaması için, örneğin, değeri düşük ev eşyasının haczinde, bilirkişiye başvurmadan da malın haczinin caiz olup olmadığına karar verebilirler (Kuru, Haciz, s. 290-291; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 158-159). Dolayısıyla malın kıymetinin belirlenmesinde icra memuru, ancak gerekirse (kıymetini kendisi takdir edemeyecek nitelikte bir mal olursa) bilirkişiye başvurabilir (Özçelik, s. 112, 197). Fakat Kanun’un mevcut hâlinde malın sicile kayıtlı olup olmamasına göre ayırım yapılarak, sicile kayıtlı mallarda bilirkişiye başvurmak zorunlu tutulmuştur. İİK m. 87/f. 1 ve 2’ye göre, “*Haczi yapan memur, sicile kayıtlı mallar hariç olmak üzere haczedtiği malın kıymetini takdir eder. İcabında bilirkişiye müracaat edebilir. Sicile kayıtlı malın kıymet takdirinin bilirkişilik bölge kurulu listesinde kayıtlı ve bu konuda Adalet Bakanlığınca izin verilen bilirkişilere, bunların bulunmaması hâlinde listede kayıtlı diğer bilirkişilere yaptırılması zorunludur*”.

¹⁵³⁰ Bkz. ve karşı. Berkin, İcrada Hukuk, s. 70; Özçelik, s. 263; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 67.

¹⁵³¹ Haczedilmezliğin mutlak olarak uygulanmadığı, bazı hâllerde haczedilmezlikten yararlanılamadığı hususunda bkz. Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 289-297.

Bazı hukuk sistemlerinde olduğu gibi,¹⁵³² İİK m. 82/f. 2’de de bazı mallar için alacağın malın bedelinden kaynaklanması, haczedilmezliğin istisnası olarak kabul edilmiştir. Bu hükme göre, “*Medeni Kanunun 807 nci maddesi hükmü saklıdır. 2, 4, 5, 7 ve 12 numaralı bendlerdeki istisna, borcun bu eşya bedelinden doğmaması haline munhasırdır*”. Dolayısıyla, esasında haczedilemeyeceği kabul edilen bu mal varlığı değerleri, malın satış bedelinden kaynaklanan alacaklar için haczedilebilir.¹⁵³³ Görüldüğü üzere, devlet malları ile özel kanunlara göre haczi caiz olmayan malların yer aldığı birinci bent istisnanın kapsamında sayılmamıştır.¹⁵³⁴ Buna göre, devletin borçlanarak aldığı bir malın bedelinin ödenmemesi hâlinde, ilgili mal, satış bedelinden doğan alacak için bile haczedilememektedir.¹⁵³⁵ Bu konuda doktrinde katıldığımız bir görüşe göre, bu durum, hakkaniyete, TMK m. 2’de düzenlenen dürüstlük kuralına¹⁵³⁶ ve haczedilmezliğin temel amacına aykırıdır. Hiç kimse borçlanarak almış olduğu bir malın bedelini ödemediğinden dolayı, kendisine karşı satış bedeli için yapılan takipte haczedilmezliğin arkasına sığınmamalı;¹⁵³⁷ her şeyden önce hukuk düzeni bazı durumlar haricinde bunu korumamalıdır. Örneğin, malları devlet malı niteliğinde sayılan bir kurumun veya belediyenin satın aldığı bir malın bedelini ödememesi durumunda, bu mal kamu hizmetinde fiilen kullanılmıyorsa satıcıya karşı, haczedilmezliğin ileri sürülmesine izin verilmemelidir. Bu nedenle, kişinin yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan eşya ve kamu hizmetinde fiilen kullanılan mallar haricinde İİK m. 82/f. 2’deki istisnanın kapsamının genişletilmesi yerinde olur.

¹⁵³² British Columbia Eyaleti’nde benzer hüküm için bkz. COEA Art. 71/2; aynı şekilde bkz. Quebec qCCP Art. 694, 695/2; Avusturya EO § 290/2; Almanya ZPO § 811/2.

¹⁵³³ Kuru, El Kitabı, s. 519; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 292-294; Uyar, Haczedilmezlik, s. 584; Kuru, Haciz, s. 311; Kennett, s. 349; Özbay, Feragat, s. 558-559. Fransa’da malın satımından, üretiminden veya onarımından kaynaklanan alacaklar için benzer istisna öngörülmüştür (CPCE Art. R112-3). Benzer şekilde bkz. New York CPLR § 5205/1, a. Hukukumuzda da ayrıca, afet riski altındaki alanların dönüştürülmesiyle ilgili olarak 6306 sayılı Kanun’da yapım işine ait malzeme ve işçilik alacakları, ilgili hükmün istisnası olarak kabul edilmiştir (bkz. yuk. II. Bölüm, II, F, 4).

¹⁵³⁴ Uyar, Haczedilmezlik, s. 584; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 293-294.

¹⁵³⁵ Kuru, Haciz, s. 311; Uyar, Haczedilmezlik, s. 584; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 293. Yazara göre devlet malları bakımından mutlak bir haczedilmezlik hâli söz konusudur (Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 293).

¹⁵³⁶ Nitekim, İsviçre Federal Mahkemesi’nin eski kararlarında, sadece dürüstlük kuralına uygun hareket eden borçluların haczedilmezlik iddiası kabul edilmekteydi (Belgesay, s. 207-208).

¹⁵³⁷ Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 294. Özellikle dürüstlük kuralı bakımından benzer yönde bkz. ve karşı. Özbay, Feragat, s. 565. Borçlunun kötü niyetinin bulunduğu hâllerde haczedilmezlikten zımnen feragat etmiş olduğu yönünde bkz. Özbay, Feragat, s. 564-565.

İİK m. 82’de düzenlenen bir diğer istisnai durum, üçüncü fıkrada yer alan ve ikame ilkesi (prensibi)¹⁵³⁸ kapsamında incelenen bir husustur. Hükme göre, “*Birinci fikanın (2), (4), (7) ve (12) numaralı bentlerinde sayılan malların kıymetinin fazla olması durumunda, bedelinden haline münasip bir kısmı, ihtiyacını karşılayabilmesi amacıyla borçluya bırakılmak üzere haczedilerek satılır*”.¹⁵³⁹ Kanaatimizce burada da haczedilmezliğin temel amacına, hakkaniyete ve taraflar arasındaki menfaat dengesine aykırı olarak, devlet malları ile özel kanunlarda düzenlenen haczedilmezlik hâllerinin belirtildiği birinci bent istisnânın kapsamına alınmamıştır. Hukukumuzda ikame ilkesi, ilgili bentlerdeki mal varlığı değerlerinin kıymetinin fazla olması durumunda, gerekli bedelin borçluya bırakılarak haczin gerçekleştirilmesi şeklinde düzenlenmiştir. Öte yandan örneğin, Alman, İsviçre ve Avusturya hukukunda bu ilke daha kapsamlı olarak, ikame eşyanın temin edilmesi veya bu eşyanın bedelinin borçluya bırakılması şeklinde düzenlenmiştir (ZPO § 811a; SchKG Art. 92/3; EO § 251a).¹⁵⁴⁰ Alman hukukunda ikameli haciz (*Austauschpfändung*) şeklinde¹⁵⁴¹ ifade edilebilecek bu durum, haczi caiz olmayan bazı malların yerine aynı işlevi görebilecek ikame bir eşyanın sağlanması veya böyle bir eşyayı temin etmek için gereken miktarda paranın bırakılması şartıyla, söz konusu malların haczine imkân tanımaktadır.¹⁵⁴² Böylece değeri yüksek olan bazı

¹⁵³⁸ Daha önce de değinildiği üzere, bu ilke, haczedilemeyen malın değerinin yüksek olması hâlinde, borçluya aynı işlevleri sağlayacak, durumuna uygun bir malı edinmesi için gerekli para miktarının bırakılması veya özellikle bazı hukuk sistemlerinde olduğu gibi bizzat eşyanın sağlanması şeklinde de karşımıza çıkmaktadır. Konu hakkında bkz. Taşpınar, *Haczedilmezlik*, s. 296-298.

¹⁵³⁹ Buna göre örneğin, borçlunun evinin haczedilebilmesi için bu evin kıymetinin, borçlunun durumuna göre yüksek olması gerekir. Yapılacak inceleme neticesinde borçlunun hâline uygun bir evin değeri belirlenir ve satış bedelinden bu miktarda para borçluya bırakılmak şartıyla ev haczedilerek satılır. Dolayısıyla haciz işlemi uygulansa dahi, satış ancak belirlenen meblağ borçluya verilebilecekse yapılır. Aksi takdirde satış yapılmaz ve söz konusu ev mesken olarak borçluya bırakılır (Kuru, *Haciz*, s. 308, 313). Benzer yönde bkz. Taşpınar, *Haczedilmezlik*, s. 171-182, 296; Akkırın, s. 138-141.

¹⁵⁴⁰ İsviçre’de SchKG Art. 92/3 uyarınca, birtakım malların (*SchKG Art. 92/1, 1-3’te belirtilen*) değerleri yüksekse haczedilebilir; bununla birlikte bu mallar ancak, alacaklının aynı kullanımı sağlayacak ikame malı veya gerekli bedeli sağlaması hâlinde borçlunun elinden alınabilir (Winkler, *SchKG Art. 92*, kn. 82-87). Avusturya hukukunda da bu şekilde değeri yüksek olan mallar için “ikameli haciz (*Austauschpfändung*)” imkânı bulunmaktadır (Kennett, s. 349). Bu uygulamanın eleştirisi ve Türk hukuku ile karşılaştırılması için bkz. Taşpınar, *Haczedilmezlik*, s. 114-115, 296-298.

¹⁵⁴¹ Doktrinde bir yazar, bunu “mübadele haczi” (Sungurtekin Özkan, s. 198, dn. 56); bir başka yazar ise “değişim haczi” şeklinde tercüme etmiştir (Topuz, G., *Haczedilmezlik*, s. 3022-3023).

¹⁵⁴² MüKoZPO/Gruber, ZPO § 811a, kn. 3-6; Rosenberg/Gaul/Schilken/Becker-Eberhard/Lakkis, § 52, kn. 46; Prütting/Gehrlein/Flury, ZPO § 811a, kn. 3; Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811a, kn. 1-4. Bu konuda ayrıca bkz. Thomas/Putzo/Seiler, ZPO § 811a, kn. 1-9; Herberger, s. 92-100; Topuz, G., *Haczedilmezlik*, s. 3022-3023, 3025. Belirtmek gerekir ki, burada konu hakkında ZPO § 811a/2 uyarınca, icra mahkemesi yetkili olup, haczedilmesi istenen eşya ile ikame eşyanın değeri veya bunu temin etmek için gerekli meblağ belirlenir ve ayrıca, haczedilecek malın satışından beklenen miktar da dikkate alınarak (*satıştan elde edilecek paranın ikame malın değerini önemli ölçüde aşması bekleniyorsa*) haczin yapılıp yapılmayacağına karar verilir (Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811a,

malların değeri daha düşük olanlarla değiştirilmesi suretiyle hem borçlunun menfaatleri korunmaya devam edilmekte hem de haczedilmezliğin alacaklı için aşırı bir mağduriyete yol açması önlenmeye çalışılmaktadır.¹⁵⁴³

Aşağıda çalışma konusunun kapsamı dikkate alınarak ayrıca incelenecek istisnai durumlar ise, esas olarak, özel kanunlarda düzenlenen haczedilmezlik hâllerinin çoğu veya önemli bir kısmı için kabul edilen durumlardır. Zira bu kanunlarda düzenlenen haczedilmezlik hâlleri birbirinden oldukça farklı menfaatleri koruduğundan, hepsi için geçerli istisnai durumların bulunması mümkün değildir.¹⁵⁴⁴

2. Haczedilmezlikten Feragat

a) Genel Olarak

Borçlu aleyhine yürütülen bir takibin neticelenmesi ve alacaklının alacağına kavuşması daha çok alacaklının menfaatine olmakla birlikte, borcun sona ermesi borçlunun da menfaatinedir. Bu nedenle, haczi caiz malı hiç veya alacağı karşılayacak miktarda bulunmayan borçlunun, haczedilemeyen mal varlığı değerlerinin tamamı veya bir kısmının haczedilerek borcunun ödenmesini istemesi söz konusu olabilir.¹⁵⁴⁵ Ancak borçlunun menfaatlerinin ağır bir biçimde zedelenmemesi ve bu konuda gerçek anlamda iradesinin ortaya çıkması için birtakım şartların bulunması durumunda haczedilmezlikten feragat imkânı kabul edilmiştir. Bunun için öncelikle, kanunda zaman bakımından bir sınırlama öngörülmüştür. Zira bu konuda İİK m. 83/a'da, "82¹⁵⁴⁶ ve 83 üncü maddelerde

kn. 5-7; süreçle ilgili olarak ayrıca bkz. Prütting/Gehrlein/Flury, ZPO § 811a, kn. 6-12). Ayrıca, mahkemenin böyle bir karar vereceği düşünülüyorsa, belirli şartlar çerçevesinde önceden bir mahkeme kararı olmaksızın geçici bir ikameli haciz yapma imkânı da ZPO § 811b hükmünde düzenlenmiştir. Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. ve karşı. Topuz, G., Haczedilmezlik, s. 3022-3023, 3025.

¹⁵⁴³ Rosenberg/Gaul/Schilken/Becker-Eberhard/Lakkis, § 52, kn. 45; Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811a, kn. 1. Aynı yönde bkz. Prütting/Gehrlein/Flury, ZPO § 811a, kn. 1; Herberger, s. 92.

¹⁵⁴⁴ Özel kanunlarda ayrıca düzenlenen istisnai hükümler ise, daha önce haczedilmezlik hâlleri ele alınırken ilgili başlıkta incelenmiştir. Örneğin, 6222 sa. Ka. m. 5/f. 11, c bendinde banka alacakları, hükümdeki haczedilmezliğin istisnası olarak düzenlenmiştir (bkz. yuk. II. Bölüm, II, F, 14). Başka bir örnek olarak, 5510 sa. Ka. m. 93/f. 1'deki haczedilmezlikte Sosyal Güvenlik Kurumunun prim alacakları da istisna tutulmuştur (bkz. yuk. II. Bölüm, II, C, 1).

¹⁵⁴⁵ Aynı yönde bkz. Kılıçoğlu, s. 131; Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 153; Bulut, U., Feragat, s. 1073. Borçlu, kendisine haczedilmezlikle tanınan haktan yararlanmama hakkına sahiptir (Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 289). Borçlu, evinde haciz işlemi yapılmasını istememesi gibi haklı gerekçelerle de hacze muvafakat vermiş olabilir (Özbay, Feragat, s. 551).

¹⁵⁴⁶ Bu maddenin birinci bendinde özel kanunlardaki düzenlemelere atıf yapıldığından, özel kanunlardaki haczedilmezlik hâlleri de haczedilmezlikten feragatle ilgili hükmün kapsamındadır. Aynı yönde bkz. Özbay, Feragat, s. 548-549; Uyar/Uyar/Uyar, İİK Şerh C. 2, s. 1679. Hükmün gerekçesine göre, "Maddede 82 ve 83 ncü maddeden sarahaten bahsedilmesine rağmen özel kanun hükümlerine göre

yazılı mal ve hakların haczolunabileceğine dair önceden yapılan anlaşmalar¹⁵⁴⁷ muteber değildir” denilerek haczedilmezlikten feragatin her zaman yapılamayacağı belirtilmektedir.¹⁵⁴⁸ Buna göre, borçlu haciz sırasında veya hacizden sonra, açıkça rıza göstererek haczi caiz olmayan bir malın bu niteliğinden feragat edebilir veya şikâyet yoluna başvurmamaya¹⁵⁴⁹ bu konuda iradesini ortaya koyabilir; ancak feragatin önceden yapılması mümkün değildir.¹⁵⁵⁰ Bu doğrultuda, ihtiyati haciz kesin hacze dönüşmeden önceki aşamada borçlunun haczedilmezlikten feragati de geçerli kabul edilmemiştir.¹⁵⁵¹

haczi caiz olmayan mal ve hakların da bu maddeye dâhil bulunduğu şüphe yoktur” [https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d01/c029/mm__01029078ss0461.pdf (27.08.2023)].

¹⁵⁴⁷ Maddede her ne kadar anlaşmadan söz edilmişse de doktrindeki bir görüşe göre, gerek borçlu tarafından yapılan tek taraflı feragati gerekse borçlu ve alacaklı arasında yapılan feragat anlaşmasını bu madde kapsamında değerlendirmek gerekir (Özbay, Feragat, s. 544-545). Haczedilemeyen bir malın bu niteliğinden feragat için yapılan anlaşma, cebri icrayı genişleten sözleşmeler kapsamında değerlendirilmektedir (Kılıçoğlu, s. 126 vd.; Özbay, Feragat, s. 561; Karlı, İcra, s. 58; Timur, s. 59). Öte yandan, haczedilmezlikten feragatin esasen bir sözleşme olmadığı, borçlunun tek taraflı iradesiyle sonuçların meydana geldiği yönünde bkz. Aşık, İcra Sözleşmeleri, s. 121, dn. 599; Taner Emre Yardımcı/Fevziye Kanat Yardımcı, “Haczedilmezlikten Örtülü Olarak Feragat Edilmesi”, TAAD, Yıl 15, S. 57 (2024), s. 342.

¹⁵⁴⁸ Belirtmek gerekir ki, konuyla ilgili olarak zaman yönünden 5510 sa. Ka. m. 93/f. 1 hükmü, İİK m. 83/a’dan farklı olup, her iki düzenleme daha önce karşılaştırılmıştır. Buna göre, 5510 sayılı Kanun’da belirtilen gelir, aylık ve ödeneklerin haczedilmezliğinden feragatte 5510 sa. Ka. m. 93/f. 1 hükmü uygulanacaktır (bkz. yuk. II. Bölüm, II, C, 1).

¹⁵⁴⁹ Bunun zımnî feragat olduğu yönünde bkz. Ansay, İcra, s. 96; Kuru, El Kitabı, s. 525; Üstündağ, İcra, s. 188; Postacıoğlu/Altay, s. 415; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 167-168; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 189; Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 153; Uyar, Haczedilmezlik, s. 584-585; Aşık, İcra Sözleşmeleri, s. 122; Bulut, U., Feragat, s. 1080; Kılıçoğlu, s. 131. İsviçre hukukunda şikâyet (*Beschwerde*) yoluna başvurulmaması hâlinde, kişinin haczedilmezlik iddiasından feragat ettiği kabul edilmektedir (Winkler, SchKG Art. 92, kn. 92). Buna mukabil, feragatin açık olması, işlemin şikâyetle konu yapılmamasının feragat olarak değerlendirilmemesi gerektiği hususunda bkz. Şeker, s. 3379, 3385. Süresiz şikâyet hakkının olduğu hâllerde, belirli bir sürede şikâyet yoluna başvurmamanın hacze zımnen muvafakat verildiği şeklinde kabul edilemeyeceğini belirten bir yazara göre, diğer durumlarda da şikâyet yoluna başvurmamak, haczedilmezlikten feragat olarak değerlendirilmemeli; burada aslında borçlunun muvafakati olmamasına rağmen hak düşürücü sürede kullanılmayan bir hak dolayısıyla ayakta kalan bir haczin bulunduğu kabul edilmelidir (Akkaya, Haczedilmezlik, s. 858-859, 862). Feragatin açık olması gerektiği hususunda bkz. Görgün/Börü/Kodakoğlu, İcra, s. 207. Süresiz şikâyetle tabi durumlarda zımnen feragatin mümkün olmadığı yönünde ayrıca bkz. Özbay, Feragat, s. 552-553. Benzer yönde bkz. ve karşı. Yazıcı, s. 223-224.

¹⁵⁵⁰ Kuru, El Kitabı, s. 525; Özbay, Feragat, s. 550 vd.; Uyar/Uyar/Uyar, İİK Şerh C. 2, s. 1673; Berkin, İcra, s. 221; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 349; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 289-291; Kılıçoğlu, s. 131; Yazıcı, s. 220-221. Benzer şekilde bkz. Belgesay, s. 204-205; Duran/Yeşilyurt, s. 97.

¹⁵⁵¹ Muşul, Haciz, s. 294; Muşul, İcra, s. 388; Yardımcı, s. 49-50. İhtiyati haciz esnasındaki feragatin takibin kesinleşmesinden önce olduğu ve bu nedenle geçersiz sayıldığı hususunda bkz. Kuru, El Kitabı, s. 525; Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 153; Kılıçoğlu, s. 131. Bu konuda bir Yargıtay kararına göre, “İİK. 83-a maddesi gereğince borçlunun, hacizden önceki bir dönemde haczi mümkün olmayan bir mal veya hakkın haczedilebileceğine dair alacaklıyla yapmış olduğu anlaşma geçerli değildir... Bu durumda haciz sırasında ya da haciz işleminin gerçekleşmesinden sonraki dönemde borçlu haczedilmesi mümkün olmayan mal ve haklarla ilgili olarak bu hakkından vazgeçebilir. İhtiyati haciz sırasındaki kabul takibin kesinleşmesinden önce olduğundan ve yukarıdaki gerekçeler karşısında bu muvafakat geçerli değildir” [12. HD, 04.03.2003 T., 1623 E., 4158 K. (KİBB, 01.09.2023)]. İhtiyati haciz kararı

Haczedilmezlikten feragat ile ilgili benzer hususlara mukayeseli hukukta da yer verilmiştir. Bu konuda örneğin, ABD'nin California Eyaleti'ndeki düzenleme (CCP § 703.040), Türk hukukundaki ile büyük ölçüde örtüşmektedir. Kanada'da ise Quebec Medeni Usul Kanunu'na göre haczi caiz olmayan şeylerin bu niteliğinden feragat kabul edilmemiştir (m. 694/f. 5). Alman ve İsviçre hukukunda haczedilmezlikten feragati açıkça yasaklayan bir düzenleme tespit edilemese de doktrinde bu konuda özellikle önceden yapılan feragatlerin geçersiz olduğu belirtilmektedir.¹⁵⁵² Zira haczedilmezlik, sadece borçlunun menfaatlerine değil, kamu yararına ve sosyal devlet ilkesine de hizmet ettiğinden, feragatin önceden yapılması kabul edilmemiştir.¹⁵⁵³ Alman doktrininde bir görüşe göre, haciz sırasında veya sonrasında yapılan haczedilmezlikten feragatler de aynı gerekçelerle geçerli sayılmamıştır.¹⁵⁵⁴ Buna karşılık, başka bir görüşe göre ise hacizden öncekiler geçersiz olsa da haciz esnasında veya sonrasında yapılan feragatler geçerlidir.¹⁵⁵⁵ Zira borçlunun, haciz yasağına rağmen söz konusu eşyayı satması veya rehin vermesi mümkün olduğu gibi; neticesinin farkında olarak, haciz sırasında veya sonraki aşamada haczedilmezlikten feragat etmesi de mümkündür.¹⁵⁵⁶

Türk hukukunda söz konusu düzenlemenin amacı hakkında doktrindeki bir görüşe göre, kanun koyucu, haczedilmezlikten feragate ilişkin önceden yapılan anlaşmaları geçersiz kabul ederek, borçluyu henüz maruz kalabileceği durumları öngöremediği bir aşamada korumak istemiştir.¹⁵⁵⁷ Hükmün gerekçesinde de belirtildiği üzere, borçlu hacizden önce yapacağı böyle bir feragatin neticelerini tahmin edemeyebilir.¹⁵⁵⁸ Zira bir malın haczedilip haczedilemeyeceği, borçlunun haciz anındaki durumuna göre

icra edilmeden önce haczedilmezlikten feragatin geçersiz olduğu, ancak ihtiyati haczin icrası sırasında yapılan feragatin mümkün olduğu belirtilmiştir (Özbay, Feragat, s. 563).

¹⁵⁵² İsviçre hukuku için bkz. Kren Kostkiewicz, SchKG Art. 92, kn. 19. Alman hukuku için bkz. Brock, s. 38-39. Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. Kılıçoğlu, s. 127-128; Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 152.

¹⁵⁵³ Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811, kn. 8; Prütting/Gehrlein/Flury, ZPO § 811, kn. 10; Brock, s. 38; Schmelzeisen, s. 80-81.

¹⁵⁵⁴ Thomas/Putzo/Seiler, ZPO § 811, kn. 5.

¹⁵⁵⁵ Rosenberg/Gaul/Schilken/Becker-Eberhard/Lakkis, § 52, kn. 17; Brock, s. 39-40.

¹⁵⁵⁶ Bu değerlendirme için bkz. Brock, s. 39. Ayrıca her iki görüşle ilgili olarak bkz. MüKoZPO/Gruber, ZPO § 811, kn. 13-16; Brock, s. 38-40; Aşık, İcra Sözleşmeleri, s. 121-122; Kılıçoğlu, s. 127-128.

¹⁵⁵⁷ Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 289. Aynı yönde bkz. Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 152-153; Özbay, Feragat, s. 546; Yavaş, Maaş, 106; Yardımcı, s. 49. Bu aşamada borçlunun iradesinin baskı altında olabileceği kabul edilmiştir (Özbay, Feragat, s. 546; Bulut, U., Feragat, s. 1084; Görgün/Börü/Kodakoğlu, İcra, s. 207; Aşık/Oruç/Tok/Saçar, s. 182). Bu kapsamda önceden yapılan feragatlerin yok hükmünde olduğu yönündeki görüş için bkz. Şeker, s. 3385-3386.

¹⁵⁵⁸ Ansay, İcra, s. 97; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 349; Berkin, Haciz, s. 114; Özbay, Feragat, s. 546; Bulut, U., Feragat, s. 1084, 1098; Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 152-153; Aşık, İcra Sözleşmeleri, s. 121; Uyar, Haciz, s. 711.

belirlenir.¹⁵⁵⁹ Ayrıca, önceden yapılan bu anlaşmaların geçersiz sayılması, icra hukukunda tasarruf ilkesinin sınırlarından biri olarak kabul edilmektedir.¹⁵⁶⁰

Haczedilmezlikten feragat hakkındaki bu düzenleme, doktrinde, TMK m. 23¹⁵⁶¹ uyarınca kişilik haklarına aykırı sözleşmelerin geçersiz sayılması konusuyla ilgili özel bir düzenleme olarak da nitelendirilmiş ve kamu düzeninden kabul edilmiştir.¹⁵⁶²

Haczedilmezlik hâllerinin bir kısmı sadece borçlunun menfaatlerini değil, başka kişilerin ve kamunun menfaatlerini de korumak amacıyla düzenlenmiştir. Bu nedenle, haczedilmezlikten feragat, bazen her aşama için kanunda açıkça yasaklanmış iken (örneğin, 3294 sa. Ka. ek m. 2),¹⁵⁶³ bazı durumlarda ise doktrinde feragat ile ilgili birtakım sınırlamalar kabul edilmiştir. Konu hakkında bir görüşe göre, kamu düzeni düşüncesiyle düzenlenen haczedilmezlik hâllerinde borçlunun haciz sırasında veya sonrasındaki feragati de geçersizdir.¹⁵⁶⁴ Diğer ilgililerin menfaatlerinin de gözetildiği hâllerde ise

¹⁵⁵⁹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 349; Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 153; Özbay, Feragat, s. 547; Aşık, İcra Sözleşmeleri, s. 121; Uyar, Haciz, s. 711.

¹⁵⁶⁰ Özkes, İlkeler, s. 75; Akkaya, Haczedilmezlik, s. 859-860.

¹⁵⁶¹ Bu hükmün ilk iki fıkrasına göre, “*Kimse, hak ve fiil ehliyetlerinden kısmen de olsa vazgeçemez. Kimse özgürlüklerinden vazgeçemez veya onları hukuka ya da ahlâka aykırı olarak sınırlandırmaz*”. Söz konusu görüşe göre, bu hüküm, geniş yorumlanmalı ve doğmamış bütün haklardan feragat, bu kapsamda düşünülmelidir (Özbay, Feragat, s. 545). Benzer yönde bkz. ve karşı. Görgün/Börü/Kodakoğlu, İcra, s. 207.

¹⁵⁶² Özbay, Feragat, s. 545-546, 550. Yazara göre önceden feragatle ilgili şikayetler, icra mahkemesinde süreye bağlı olmaksızın ileri sürülebilir (Özbay, Feragat, s. 550). Önceden feragat yasağının kamu düzenine ilişkin olduğu hususunda ayrıca bkz. Kılıçoğlu, s. 129-130; Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 152. Ayrıca belirtmek gerekir ki, bu görüşe göre, kanun koyucu, haczedilmezlikten önceden feragat edilmesini yasaklayarak haczedilmezlik hâllerinin tamamının kamu düzenine ilişkin olduğunu kabul etmiş değildir. Burada borçlunun menfaatlerinin korunmasını sağlayan haczedilmezlik hâleriyle ilgili önceden yapılacak bir feragatin sakıncaları göz önüne alınarak düzenleme getirilmiştir. Dolayısıyla bu düzenlemeyen (İİK m. 83/a) yola çıkılarak, haczedilmezlikle ilgili bütün hükümlerin değil, sadece önceden feragat edilmesi yasağının kamu düzenine ilişkin olduğu, ifade edilmiştir (Kılıçoğlu, s. 129-130; Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 152).

¹⁵⁶³ Bkz. yuk. II. Bölüm, II, C, 2.

¹⁵⁶⁴ Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 153-154; Kılıçoğlu, s. 132. Bu konuda ayrıca bkz. Bulut, U., Feragat, s. 1079, dn. 19. Konuyla ilgili olarak bir Yargıtay kararında, “5510 sayılı Kanun’un 93’üncü maddesinin birinci fıkrasının son cümlesi ile getirilen “Bu fıkra göre haczi yasaklanan gelir, aylık ve ödeneklerin haczedilmesine ilişkin talepler, borçlunun muvafakati bulunmaması hâlinde, icra müdürü tarafından reddedilir” şeklindeki düzenleme ile ahde vefa göstermesi umulan borçlunun haczedilmezlikten feragat etmesine izin verilme suretiyle kuralın aksi yönde serbestçe tasarruf imkânı yaratılmış olup, bu durum “kamu düzeni” hâlinde aranan üzerinde tasarruf edememe anlamında mutlak emredici olma ölçüsünün söz konusu mevzuatı mevcut olmadığı sonucuna götürür...” ifadelerine yer verilmiştir (HGK, 07.03.2018 T., 2017/2899 E., 2018/420 K.). Burada bahsedilen gelir, aylık ve ödeneklerin haczedilmezliğiyle ilgili eski kanun hükümlerinin veya aynı düşüncelerle öngörülen birtakım haczedilmezlik hâllerinin kamu düzenine ilişkin olduğu, mahkemece kendiliğinden gözetileceği ve süresiz şikâyet tabi olduğu yönünde Yargıtay kararları için bkz. 12. HD, 01.05.2008 T., 6447 E., 9263 K.; 12. HD, 15.04.2008 T., 5223 E., 7802 K.; 12. HD, 22.11.2007 T., 19041 E., 21814 K. [Lexpera (05.09.2023)].

borçlu haczedilmezlikten feragat etmiş olsa bile burada ilgili kişilerin etkilenmeyeceği ve haciz yapılması durumunda şikâyet yoluna başvuruabilecekleri belirtilmiştir. Bu kapsamda bir görüşe göre, örneğin, borçlunun ailesinin de korunduğu haczedilmezlik hâllerinde, borçlu, haczedilmezlikten feragat etse de aile bireylerinin, hacze karşı şikâyet yoluna başvurmalarında hukuki yararları vardır.¹⁵⁶⁵

Borçlu, geçerli bir şekilde yapmış olduğu feragatten dönemez.¹⁵⁶⁶ Diğer bir ifadeyle, borçlu haciz sırasında haczedilemeyen bir malın haczine muvafakat gösterdikten sonra, haklı sebep olmadan bundan geri dönerek malın paraya çevrilmesine engel olamaz.¹⁵⁶⁷ Ancak belirtmek gerekir ki, bu feragat, sadece belirli bir takipteki alacaklıya karşı belirli bir mal için yapılmakta, diğer alacaklılar, takipler veya mallar bakımından hüküm ifade etmemektedir. Dolayısıyla, borçlu başka bir takipte veya başka bir alacaklıya karşı haczedilmezlik iddiasında bulunabilir.¹⁵⁶⁸ Aynı takipte ise, haczi caiz olmayan başka mallarının feragat kapsamında olmadığını ve haczedilemeyeceğini ileri sürebilir.¹⁵⁶⁹

¹⁵⁶⁵ Aşık, İcra Sözleşmeleri, s. 123-126; Bulut, U., Feragat, s. 1081-1082; Berkin, Haciz, s. 115; Topuz, G., Aile Konutu, s. 278; Dönmez, Meskeniyet, s. 161-162; Berkin, İcra, s. 221; Yazıcı, s. 228. İsviçre hukukundaki bir görüşe göre, borçlu feragat etse dahi, aile bireyleri şikâyet yoluna başvuruabilirler (Winkler, SchKG Art. 92, kn. 92). Aile konutu olan hâle münasip evin haczedilmezliğinden diğer eşin rızası olmaksızın feragat edilemeyeceği yönünde bkz. Akil, Meskeniyet, s. 800-801. Bu konuda ayrıca bkz. Özbay, Feragat, s. 553-555. Benzer şekilde, murisin feragatinin, mirasçılara karşı yapılan takipte onları bağlamayacağı hususunda bkz. Kuru, Haciz, s. 323; Uyar, Haczedilmezlik, s. 585. Ancak Yargıtayın konuyla ilgili genel tutumu, şikâyet yoluna başvurma hakkının sadece takibin taraflarına ait olduğu yönündedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. aşağı. III. Bölüm, II, A, 2.

¹⁵⁶⁶ Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 292; Yazıcı, s. 228; Özbay, Feragat, s. 550. Yazara göre bu durum, İİK m. 83/a hükmünün kamu düzenine ilişkin bir düzenleme olmasının neticesidir (Özbay, Feragat, s. 550).

¹⁵⁶⁷ Berkin, İcra Hukuk, s. 61, dn. 69; Berkin, Haciz, s. 114-115. Alacaklının muvafakati olmadan feragatten dönülemeyeceği hususunda bkz. Ansay, İcra, s. 97. Benzer şekilde ayrıca bkz. Yazıcı, s. 228.

¹⁵⁶⁸ Aynı yönde bkz. Kuru, El Kitabı, s. 525; Ansay, İcra, s. 97; Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 154; Özbay, Feragat, s. 552, 562; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 350; Kılıçoğlu, s. 132; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 168; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 191, 291-292; Uyar, Haciz, s. 712; Aşık, İcra Sözleşmeleri, s. 126; Duran/Yeşilyurt, s. 97. Bu yönde bir Yargıtay kararına göre, “Bir takipte meskeniyet şikâyetinde bulunulmaması ancak o takip için hüküm ifade eder. Başka takiplerde aynı gayrimenkul için meskeniyet şikâyetinde bulunulmasına mani olmadığı düşünülmeksizin meskeniyet iddiasından feragat etmiş sayılacağından bahisle şikâyetin reddolunması isabetsiz...” dir [12. HD, 06.04.1976 T., 1699 E., 4255 K. (KİBB, 05.09.2023)]. Benzer yönde kararlar için bkz. Bulut, U., Feragat, s. 1083, dn. 32. Buna karşılık, borçlunun haczedilmezlikten feragatinin bütün alacaklılara karşı sonuç doğurmamakla beraber, hacze iştirak edebilecek tüm alacaklılar bakımından etkili olması gerektiği yönünde bkz. Bulut, U., Feragat, s. 1085-1087. Bütün alacaklıların feragatin sonucundan faydalanabilmesi gerektiği yönünde görüş için bkz. Yardımcı/Kanat Yardımcı, s. 348-349, 351.

¹⁵⁶⁹ Bkz. ve karşı. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 350; Özbay, Feragat, s. 550, 562; Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 154. Haczin yenilenmesi durumunda aynı mal için de haczedilmezlik iddiasında bulunabileceği yönünde bkz. Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 191, 291-292.

b) Hacedilmezlikten Feragatle İlgili Bazı Özel Durumlar

Hacedilmezlikten açıkça feragat dışında, birtakım hususların da doktrinde ve yargı kararlarında zımnen feragat gibi değerlendirildiği görülmektedir. Bunların da ayrıca ele alınmasında fayda vardır. Bilindiği üzere, borçlu hacizden önce borca yetecek kadar gerek kendi gerekse üçüncü kişilerin elinde bulunan mallarını, her türlü gelirlerini, yaşayış şekline göre geçim kaynaklarını ve buna göre borcunu nasıl ödeyeceğini bildirmek, dolayısıyla mal beyanında bulunmak zorundadır (İİK m. 74). Borçlunun herhangi bir mal varlığının olmaması veya kendi kanısına göre haczi caiz bir malının bulunmaması, borçluyu mal beyanında bulunma mecburiyetinden kurtarmaz.¹⁵⁷⁰ Ancak, borçlu hacedilemeyen mal ve haklarını bildirmekle bunların hacedilmezliğinden feragat etmiş olmaz.¹⁵⁷¹

Buradaki bir başka husus da haczi caiz olmayan mallar üzerinde rehin hakkı tesis edilmesinin hacedilmezlikten feragat şeklinde değerlendirilip değerlendirilmeyeceği konusudur. Rehin hakkı, borcun ödenmemesi durumunda hak sahibine, bir mal varlığı değerinin satılarak elde edilen meblağdan öncelikle kendi alacağını alma yetkisi veren bir haktır.¹⁵⁷² Belirtmek gerekir ki, burada ayrıca bir haciz aşaması bulunmamakta; önceden kurulan rehin çerçevesinde, rehin konusu mal varlığı değerleri paraya çevrilerek alacaklının tatmini sağlanmaya çalışılmaktadır.¹⁵⁷³ Yukarıda da değinildiği üzere, haczi caiz olmayan mallarla ilgili kural olarak kişilerin tasarruf yetkisi kısıtlanmadığından, katıldığımız görüşe göre, bunların alacağın teminatı olarak rehin verilmesi mümkündür.¹⁵⁷⁴ Ödeme yapılmaması üzerine bu mallar paraya çevrilmek istendiğinde ise hacedilmezlik iddiası dikkate alınmamalıdır.¹⁵⁷⁵ Aksi takdirde, TMK m. 2’de

¹⁵⁷⁰ Kuru, El Kitabı, s. 402; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 288.

¹⁵⁷¹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 288, dn. 4; Kuru, El Kitabı, s. 403, 525; Özbay, Feragat, s. 552; Muşul, Haciz, s. 37; Taşpınar, Hacedilmezlik, s. 290; Yardımcı, s. 48.

¹⁵⁷² Bkz. yuk. III. Bölüm, I, B, 5.

¹⁵⁷³ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 525. Burada bir haciz aşamasının olmadığı yönünde ayrıca bkz. Bulut, U., Feragat, s. 1094; Akkırın, s. 65; Namlı, Hacedilemezlik, s. 3106; Yardımcı/Kanat Yardımcı, s. 350.

¹⁵⁷⁴ Bu konuda bkz. yuk. III. Bölüm, I, B, 5.

¹⁵⁷⁵ Aynı yönde bkz. Ansay, İcra, s. 109; Kılıçoğlu, s. 133; Bulut, U., Feragat, s. 1096; Aşık, İcra Sözleşmeleri, s. 126-127; Özbay, Feragat, s. 556. Benzer şekilde, borçlunun, rehin alacaklısına karşı, sözleşmeyle rehin verdiği malın haczinin caiz olmadığı iddiasında bulunamayacağı hususunda bkz. Kuru, Haciz, s. 323. Bu konuda şikâyet yoluna başvurulabilmesi için geçerli şekilde yapılan bir haciz işleminin olması gerektiği; ancak ipoteğin paraya çevrilmesi yoluyla takipte haciz aşaması bulunmadığından, borçlunun meskeniyet iddiasını ileri sürmesinin de söz konusu olamayacağı belirtilmektedir (Akkırın, s. 65-66). Bu yönde bir karara göre, “Takip, ipotek alacağına dayalı olarak başlatılmıştır. Borçlu, ipotek kurulurken bu evi mesken olarak kullanmaktan vazgeçmiş sayılır. İİK’nun

düzenlenen dürüstlük kuralına ve rehin hakkının amacına¹⁵⁷⁶ aykırı işlem yapılmış olur. Doktrinde azınlıkta kalan bir görüşe ve Yargıtayın bazı kararlarına göre, rehin işlemi, haczedilmezlikten zımnen feragat gibi değerlendirilmekte ve bu durumda ilgili malın haczedilmezliğinin ileri sürülemeyeceği savunulmaktadır.¹⁵⁷⁷ Konu hakkında doktrindeki diğer bir görüşe göre ise, bu durum (*rehin alacaklısı bakımından*) haczedilmezlikten feragat değil de rehin hakkının bir gereği olarak değerlendirilmelidir. Zira, borçlu, rehin alacaklısı haricindeki alacaklılara karşı haczedilmezlik iddiasında bulunabilir.¹⁵⁷⁸ Benzer yönde başka bir görüşe göre, ipoteğin paraya çevrilmesi yoluyla takipte haciz aşaması olmadığından,¹⁵⁷⁹ haczedilmezlikten feragatten de söz edilemez. Burada ipotekle teminat altına alınan alacaklar bakımından ipoteğin niteliği gereği, haczedilmezlik iddiasının hüküm doğurmaması söz konusudur. Yoksa herhangi bir alacaklı lehine yapılmış bir

82/1-12. maddesinde yer alan borçlunun haline uygun meskeninin haczedilemeyeceği düzenlemesi haczedilmezlik şikayeti olup, haciz yoluyla yapılan takipler hakkında uygulanır. İpoteğin paraya çevrilmesi yolu ile ilamlı icra takibinde haciz safhası bulunmadığı gibi meskeniyet şikayetine konu edilecek bir “haciz işlemi” de mevcut olmadığından bir diğer anlatımla haciz bulunmadığından haczedilmezlik (meskeniyet) şikayetinde bulunma olanağı yoktur” [Y. 12. HD, 22.12.2017 T., 2016/25659 E., 2017/15998 K. (Lexpera, 05.09.2023)].

¹⁵⁷⁶ Bir görüşe göre, rehinli malla ilgili haczedilmezlik iddiasının ileri sürülememesi doğaldır; zira rehinle amaçlanan teminat, ancak rehin konusu malın paraya çevrilmesiyle sağlanabilir (Kılıçoğlu, s. 133).

¹⁵⁷⁷ Özellikle borçlunun hâline münasip evi üzerinde ipoteğin bulunmasının haczedilmezlik iddiasından zımnen feragat olarak kabul edilip edilmeyeceği konusu tartışmalıdır. Örneğin, yakın tarihli bir kararda, “... şikayete konu taşınmaz üzerinde hacizden önce tesis edilen ve haciz tarihi itibarı ile ipoteğe bağlı borcu ödenmeyen, zorunlu olmayan ipotek mevcut olup borçlu meskeniyet şikayetinden vazgeçmiş sayılacağından Bölge Adliye Mahkemesince şikayetin reddi gerekirken yazılı şekilde hüküm tesisi isabetsizdir” denilerek, borçlunun, ipotek alacaklısı dışında başka bir alacaklıya karşı da haczedilmezlik iddiasında bulunamayacağı sonucuna varılmıştır [Y. 12. HD, 07.11.2022 T., 4705 E., 11641 K. (Lexpera, 05.09.2023)]. Borçlunun zorunlu olmayan bir ipotek tesis etmesi durumunda, bütün alacaklılara karşı haczedilmezlikten feragat etmiş sayılacağı yönünde ayrıca bkz. Karşı, İcra, s. 287-288. Konuyla ilgili kararlar ve bunların değerlendirilmesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Bulut, U., Feragat, s. 1087 vd.; Akkiran, s. 65 vd. Konu hakkında eleştiri ve değerlendirmeler hakkında ayrıca bkz. Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 182-191; Kuru, El Kitabı, s. 517-518, 525; Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 154. Kanada’da British Columbia Eyaleti’nde COEA Art. 71.1/2 uyarınca, konut kredisi (*mortgage*) işleminin tarafı olan borçlu, ilgili konutun haczedilmezliğine dayanamaz.

¹⁵⁷⁸ Kuru, Haciz, s. 323; Kuru, El Kitabı, s. 517-518; Dönmez, Meskeniyet, s. 163-164. Benzer yönde bir görüşe göre, borçlu, evini ipotek etmekle haczedilmezlikten feragat etmiş olmaz. Rehinin paraya çevrilmesi yoluyla takipte meskeniyet iddiasında bulunulmasa da üçüncü kişilere karşı malın haczedilmezliği ileri sürülebilir (Ansay, İcra, s. 109). Aynı yönde ayrıca bkz. Postacioğlu/Altay, s. 416; Bulut, U., Feragat, s. 1094-1097; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 183, 185; Berkin, İcra, s. 222; Akkiran, s. 69; Gürtürk, s. 109; Aşık/Oruç/Tok/Saçar, s. 178-179.

¹⁵⁷⁹ Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre, ipotek alacaklısının istisnai olarak haciz yoluyla takip yaptığı durumlarda, “haciz aşaması olmadığı için haczedilmezliğin ileri sürülememesi” şeklindeki değerlendirme sorun teşkil edebilir ve söz konusu durumlarda haczedilmezliğin ileri sürülebileceği sonucu çıkarılabilir. Bu nedenle, borçlunun hâle münasip evi üzerinde ipotek tesis etmekle ipotek alacaklısına karşı evin haczedilmezliğinden vazgeçtiğini kabul etmek daha doğru olacaktır (Aşık/Oruç/Tok/Saçar, s. 178).

haczedilmezlikten feragat işlemi bulunmamaktadır.¹⁵⁸⁰ Dolayısıyla haczi caiz olmayan bir mal varlığı değeri üzerinde rehin hakkının bulunması, rehin alacaklısı bakımından haczedilmezliğin istisnası olarak kabul edilebilir.¹⁵⁸¹

Burada değinilecek son husus, daha çok Yargıtay kararlarında tartışıldığı üzere, haczi caiz olan paralar ile haczedilemeyen paraların aynı banka hesabında toplanmasının haczedilmezlikten feragat gibi kabul edilip edilemeyeceği meselesidir. Örneğin, belediyelerin gelirleriyle ilgili olarak verilen bir kararda şu ifadeler yer verilmiştir: “... *hesapta bulunan paraların vergi, resim, harç gibi niteliği gereği haczedilemez olduğunun veya kamu hizmetine fiilen tahsis edildiğinin ispat yükü borçlu belediyeye aittir. Ancak haczedilen banka hesabı havuz hesabı niteliğinde ise bu şekilde haczi kabil olmayan paralar ile haczi mümkün olan paraları karıştırmak suretiyle havuz hesabı oluşturan borçlu belediyenin iddiasını ispat imkânını, kendisinin kaldırdığının kabulü gerekir. Borçlu belediyenin haczi kabil olmayan paralar ile haczi mümkün olan paralarını ayrı hesaplarda tutması yerine havuz hesabı oluşturmalarının iyi niyetle de bağdaşmayacağı tartışmasızdır... Ayrıca borçlu belediyece haczi kabil olmayan paralar ile haczi mümkün olan paraların aynı hesapta toplanması ve birbirine karıştırılması, haczedilmezlik hakkından feragat olarak kabul edilmelidir*”.¹⁵⁸² Burada haczedilebilen paralar ile haczi caiz olmayan paraların birbirine karıştırılmak suretiyle havuz hesabı oluşturulması, ispat imkânını ortadan kaldıran ve hesaptaki bütün paralar bakımından haczedilmezlikten feragat şeklinde değerlendirilen bir durum olarak ifade edilmiştir.¹⁵⁸³ Konuyla ilgili

¹⁵⁸⁰ Bulut, U., Feragat, s. 1094-1097, 1099. Benzer yönde bkz. Yardımcı/Kanat Yardımcı, s. 349-352. *Bulut*’a göre, hâle münasip ev üzerinde önceden ipotek tesis edilmesi, feragat olarak kabul edilse dahi İİK m. 83/a çerçevesinde bu işlem geçersiz sayılmalıdır (Bulut, U., Feragat, s. 1097-1098). Yargıtayın ipotek tesis edilmiş olmasını haczedilmezlikten feragat şeklinde değerlendirdiği kararlarının İİK m. 83/a çerçevesinde isabetli olmadığı yönünde ayrıca bkz. Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 183; Kuru, El Kitabı, s. 517.

¹⁵⁸¹ Belirtmek gerekir ki, eski kanun olan 1424 sayılı İİK m. 71/b. 11’de hâle münasip evin üzerinde ipotek bulunması, haczedilmezliğin istisnası şeklinde düzenlenmişti [bkz. yuk. I. Bölüm, I, B, 3, b, (2)]. ABD’nin Maine Eyaleti’nde rehin, haczedilmezliğin bir istisnası olarak kabul edilmiştir (mCPC § 4251, 4425). Aynı şekilde, Kanada’nın Quebec Eyaleti için bkz. qCCP Art. 694/3, 695/2, 700. İpoteğin olması, haczedilmezlikten feragat değil, haczedilmezliğe istisna getiren bir hâl olarak değerlendirilmelidir (Bulut, U., Feragat, s. 1094-1096).

¹⁵⁸² YHGK, 02.06.2022 T., 403 E., 832 K. [Lexpera (06.09.2023)]. Benzer yönde kararlar için bkz. YHGK, 09.11.2021 T., 2017/2252 E., 2021/1377 K.; Y. 12. HD, 17.09.2012 T., 8811 E., 26628 K.; Y. 12. HD, 13.01.2020 T., 2019/14206 E., 2020/23 K.; Adana BAM 10. HD, 17.01.2020 T., 2019/398 E., 2020/148 K. [Lexpera (28.07.2023)]; Duran, s. 788, dn. 114; Duran/Yeşilyurt, s. 95, dn. 126-127. Yargıtayın bu yönde kararları ve bunların eleştirisi için bkz. Hasırcı, Belediye Malları, s. 2839-2842; Yardımcı/Kanat Yardımcı, s. 343-346.

¹⁵⁸³ Nitekim bu yönde bir karara göre, “... *bilirkişi raporu doğrultusunda borçlu belediyenin Ziraat Bankası’nda bulunan ... nolu hesabının havuz hesabı olduğu anlaşılmakla haczedilmezlik şikayetinin*

olarak doktrinde de bir görüşe göre, burada borçlu belediye, ispat imkânını kendisi ortadan kaldırmış olup, böyle bir hesaptaki paranın niteliğini tespit etmek mümkün değildir. Bu durumun, hakkın kötüye kullanılması niteliğinde olduğu ve burada borçlunun korunamayacağı belirtilmiştir.¹⁵⁸⁴

Doktrinde Yargıtayın bu kararlarını eleştiren bir görüşe göre, belediyelerce kamu hizmetlerinin yürütülmesi için düzenlenen haczedilmezlik hâllerinden açıkça feragat edilip edilememesi dahi tartışmalı iken, zımnen feragatin kabulü mümkün değildir.¹⁵⁸⁵ Dolayısıyla, konuyu zımnen feragat olarak değil de ispat güçlüğü çerçevesinde değerlendirmenin daha isabetli olacağı kanaatindeyiz. Öncelikle belirtmek gerekir ki, burada genel kabullerden kaçınarak değerlendirme yapılmalıdır. Bilhassa gerçek kişiler, çoğu durumda aktif olarak tek bir hesap kullanmakta ve her türlü paralarını da bu hesapta tutmaktadırlar. Bunun çeşitli avantajları olmasının yanında (örneğin, maaş hesaplarında ödeme, para aktarma işlemlerinde ücret alınmaması gibi), kişilere birçok konuda kolaylık da sağladığı görülmektedir. Dolayısıyla sadece bu hususu, hakkın kötüye kullanılması ve haczedilmezlikten feragat şeklinde değerlendirmek hatalı olur.¹⁵⁸⁶ Konu hakkında bilirkişi incelemeleri yaptırılarak, hesaptaki hareketlilik ve özellikle paraların neye ilişkin olduğu belirlenmeye çalışılmalıdır.¹⁵⁸⁷ Buna rağmen bir tespit yapılamazsa ispat imkânı borçlu tarafından ortadan kaldırıldığından, alacaklının mülkiyet hakkı ve hak arama hürriyetini korumak amacıyla hesaptaki paraların haczi yönünde işlem yapılmalıdır.¹⁵⁸⁸

reddine ve hesabın tümü üzerinde haczin devamına karar verilmesi gerekirken, hesaptaki paranın emlak vergisi bedeli için ayrılan kısmının üzerindeki haczin kaldırılmasına ve diğer kısmı oluşturan para üzerindeki haczin devamına karar verilmesi isabetsizdir” [Y. 12. HD, 29.04.2013 T., 7463 E., 16288 K. (Lexpera, 06.09.2023)].

¹⁵⁸⁴ Çelik, Devlet Malları, s. 53-54; Aydın, M., Haciz, s. 22. Buradaki durumun haczedilmezlikten feragat gibi değerlendirilmesi gerektiği yönünde bkz. Taneri, s. 98. Ayrıca bkz. yuk. dn. 1087.

¹⁵⁸⁵ Hasırcı, Belediye Malları, s. 2841.

¹⁵⁸⁶ Bir avukatın banka hesabıyla ilgili olarak aksi yönde karar için bkz. Y. 12. HD, 03.10.2019 T., 10426 E., 14089 K. [Lexpera (06.09.2023)]. Aynı yönde bir karar ve kararın değerlendirilmesi hakkında bkz. Yardımcı/Kanat Yardımcı, s. 345-346.

¹⁵⁸⁷ Örneğin, konu hakkında bir karara göre, “... Bölge Adliye Mahkemesince yukarıda açıklanan ilke ve kurallar gözetilmek suretiyle şikayete konu haczedilen tüm hesaplar üzerinde Yargıtay denetimine imkan tanıyacak şekilde uzman bilirkişi aracılığıyla inceleme yaptırılarak, haczedilen paraların niteliklerinin belirlenmesi, hesapların havuz hesabı olduğunun saptanması halinde haczedilmezlik şikayetinin reddine, hesaplardaki paraların, vergi, resim, harç veya bu hükmünde olmaları halinde ise haczedilemeyeceğinden şikayetin kabulüne karar verilmesi gerekirken eksik inceleme ile hüküm tesisi isabetsiz olup bozmayı gerektirmiştir” [Y. 12. HD, 28.05.2019 T., 2018/1197 E., 2019/9336 K. (Lexpera, 06.09.2023)].

¹⁵⁸⁸ Benzer yönde bkz. ve karşı. Hasırcı, Belediye Malları, s. 2840-2841; Yardımcı/Kanat Yardımcı, s. 344-345. Ayrıca yazarların da belirttiği üzere, haczedilmezlikten yararlanmak için havuz hesabı oluşturulmuşsa zaten dürüstlük kuralı gereği haczedilmezliğin ileri sürülmesine izin verilmemeli ve haciz işlemi yapılmalıdır (Yardımcı/Kanat Yardımcı, s. 345).

Ancak kanaatimizce, bu tür durumlar bakımından hukukumuzda boşluk bulunduğundan, borçlunun aşırı ölçüde mağduriyete uğramaması için, hesaptaki paranın belirli bir miktarı veya haczedilmezlikle ilgili hükümlerdeki oranlar çerçevesinde belirlenecek kısmının borçluya bırakılması hususunda, mukayeseli hukukta daha önce ele alınan hükümlere (ZPO § 811/1, 3; EO § 250/5) benzer düzenlemeler yapılabilir.¹⁵⁸⁹

3. Nafaka Alacakları

Nafaka, “Yasaların belirlediği durumlarda, genellikle, zaruret içinde bulunan kimseye kanunda belirtilen yükümlüler tarafından verilmesi gerekli yardım” şeklinde tanımlanmıştır.¹⁵⁹⁰ Hukukumuzda eşler, çocuklar ve bazı kan hısımları için düzenlenen nafaka türleri bulunmaktadır.¹⁵⁹¹ Tanımda da görüldüğü üzere nafaka yükümlülüğü, kanunun belirlediği çerçevede söz konusu olur. Buna göre, taraflarca kanunda düzenlenmeyen bir nafaka yükümlülüğü kararlaştırılamaz;¹⁵⁹² bu yönde yapılan kazandırmalar da icra ve iflâs hukuku bakımından nafaka alacağı olarak değerlendirilemez.¹⁵⁹³ Dolayısıyla nafaka alacağının, haczedilmezliğin istisnası olarak kabul edilebilmesi için kanunda yer alan bir nafaka yükümlülüğünden doğması gerekir.

Nafaka alacağı, birçok açıdan ayrıcalıklı bir alacak türüdür.¹⁵⁹⁴ Bu alacağın, borçlunun aktifinde yer alması durumunda haczedilip haczedilemeyeceği konusu daha önce ele alınmıştı.¹⁵⁹⁵ Buradaki durum ise, kanunda belirlenen kişilerden birinin, borçludan nafaka alacağının olması, diğer bir deyişle, nafakanın, borçlunun pasifinde yer alması ile ilgilidir.¹⁵⁹⁶ Bu husus, mukayeseli hukukta olduğu gibi¹⁵⁹⁷ hukukumuzda da

¹⁵⁸⁹ Konuyla ilgili benzer değerlendirmeler, işçilerin ücretlerinin haczedilmezliğine ilişkin hükümler ele alınırken ayrıntılı olarak yapılmıştır [bkz. yuk. II. Bölüm, II, E, 1, b, (3)].

¹⁵⁹⁰ Yılmaz, Sözlük, s. 497. Bu konuda ayrıca bkz. Öztan, s. 1201 vd.; Yazıcı, s. 23 vd.; Ferhat Çelik/Muhammed Kiomers Ganbari, “Türk Hukukunda Yoksulluk Nafkasının Gelişimi ve Güncel Meseleler”, *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1/2 (2023), s. 112-113.

¹⁵⁹¹ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Akıntürk/Ateş, s. 284-286, 302-317, 402-403, 443-453; Öztan, s. 750-760, 832-855, 1045-1073, 1201-1220; Yazıcı, s. 30-50.

¹⁵⁹² Yazıcı, s. 52. TMK’de belirtilen nafaka yükümlülerinin sınırlı olduğu ve genişletilemeyeceği yönünde bkz. Öztan, s. 1201, 1204; Akıntürk/Ateş, s. 445.

¹⁵⁹³ Yazıcı, s. 52.

¹⁵⁹⁴ Nafaka alacağının özellikleri için bkz. Yazıcı, s. 56 vd.; Akıntürk/Ateş, s. 453.

¹⁵⁹⁵ Bkz. yuk. II. Bölüm, I, C, 1.

¹⁵⁹⁶ Konu hakkında ayrıca bkz. Yazıcı, s. 63-64.

¹⁵⁹⁷ Daha önce ele alındığı üzere, birçok ülkede nafaka alacaklarının haczedilmezliğin istisnası olarak düzenlendiği görülmektedir. Örneğin, Kanada’nın Quebec Eyaleti’nde borçlunun yaşamını sürdürdüğü evi (*principal residence*), nafaka alacakları söz konusu olduğunda haczedilebilir (qCCP Art. 700). İsviçre hukukunda, bazı ödemelere (SchKG Art. 92/9) ilişkin haczedilmezlik hükmünün, borçlunun aile bireylerinin nafaka talepleri karşısında uygulanmadığı yönünde bkz. Kren Kostkiewicz, SchKG Art. 92, kn. 57. İspanyol hukukunda, borçlunun gelirlerinin haczi için belirlenen oranlar nafaka

birtakım haczedilmezlik hâlleri için istisna şeklinde düzenlenmiş ve nafaka alacağı söz konusu olduğunda, ilgili malın haczedilmezliğinin ileri sürülemeyeceği belirtilmiştir. Özel kanunlarda düzenlenen ilgili haczedilmezlik hâlleri ele alınırken nafaka alacağına ilişkin bu istisnai duruma kısmen değinilmişse de burada genel bir değerlendirme yapılmasında fayda vardır.

Nafaka alacakları, sadece bazı kanunlarda haczedilmezliğin istisnası olarak düzenlenmiştir. Örneğin, 5510 sayılı Kanun'daki gelir, aylık ve ödenekler (m. 93/f. 1), işçi ücretleri (İŞK m. 35, TBK m. 410), işsizlik ödeneği (İSK m. 50/f. 3), bireysel emeklilik sisteminde katılımcıların birikimleri veya emekliliğe hak kazandıklarında kendilerine yapılan yıllık gelir sigortası ödemeleri (4632 sa. Ka. m. 17/f. 2) ile ilgili haczedilmezlik hâlleri bakımından, nafaka alacakları istisna olarak öngörülmüştür.¹⁵⁹⁸ Bu hükümlere bakıldığında, nafakanın ilama bağlı olup olmaması açısından bir ayırım yapılmadığı için doktrinde de belirtildiği üzere, bu alacak, tedbir nafakası veya başka bir nafaka türüne ilişkin olabilir.¹⁵⁹⁹ Ancak ifade etmek gerekir ki, nafaka alacakları için borçlunun söz konusu gelirleri üzerinde haciz işlemi uygulanırken, özellikle kesinti sırası ve miktarının belirlenmesinde işleyecek, işleyen ve birikmiş nafaka alacaklarına göre ayrımlar yapılsa da bu konu çalışmanın kapsamını aştığından ayrıntılarına değinilmeyecektir.¹⁶⁰⁰

alacakları bakımından uygulanmayıp, bunun yerine, nafaka alacaklısını koruyacak şekilde farklı oranlar uygulanmaktadır (LEC Art. 607). Diğer ülkelerdeki düzenlemeler için ayrıca bkz. yuk. I. Bölüm, III.

¹⁵⁹⁸ Buna göre örneğin, nafaka alacakları için ücretin tamamının bile haczedilebileceği belirtilmiştir (Sümer, s. 230; Yazıcı, s. 191-195; Korkmaz Dağlı, s. 86-88). Benzer şekilde, emekli maaşı üzerinde başka bir alacak için kesinti olsa bile işleyecek nafaka alacağının korunacağı yönünde bkz. Yardımcı, s. 53. Yine nafaka alacakları için sınırlama olmaksızın, bireysel emeklilik sistemindeki birikimlerin ve yapılan ödemelerin tamamının haczedilebileceği ifade edilmiştir (Bolayır, Bireysel Emeklilik, s. 881, dn. 27). Ayrıca, daha önce ele alınan diğer haczedilmezlik hâllerinden, gemiadamı ücreti (D.İŞK m. 32), Esnaf Ahilik Sandığı ödeneği (İSK ek m. 6/f. 9), başarılı sporculara ve ilgili kişilere bağlanan aylıklar (5774 sa. Ka. m. 5), çeyiz hesabı için hak kazanılan devlet katkısı (633 sa. KHK ek m. 2/f. 4) açısından da nafaka alacakları istisna olarak düzenlenmiştir.

¹⁵⁹⁹ Yardımcı, s. 40. Nafaka alacağının ilama bağlı olup olmasının, emekli maaşlarının haczi bakımından önem taşımadığı yönünde bkz. Yazıcı, s. 218. Bununla beraber bir görüşe göre, ancak nafaka ödenmesine ilişkin ilâm söz konusu olduğunda, 5510 sayılı Kanun uyarınca bağlanan gelir, aylık ve ödenekler haczedilebilecektir (Akkaya, Güncel Gelişmeler, s. 21).

¹⁶⁰⁰ Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Yardımcı, s. 39 vd.; Yazıcı, s. 169 vd. Ayrıca belirtmek gerekir ki, birikmiş nafaka alacağı olması, hacizde sıra ve kesinti miktarı açısından farklı değerlendirmelere tabi tutulsa da bu durumun, alacağın nafaka alacağı olmasını ve emekli maaşının haczinde haczedilmezliğin istisnası olarak sayılmasını etkilemediği kabul edilmiştir (Yardımcı, s. 40-41). Benzer şekilde bkz. ve karşı. Yazıcı, s. 209. Konu hakkında bir karara göre, “... nafakanın ilama bağlanıp bağlanmaması bu gibi hallerde sonuca etkili değildir. Nafaka alacaklısının her ay hükmedilen nafakayı talep etmeyip birikmiş nafakayı tahsil etmesi de bu paranın “alelade alacak” niteliğine dönüşmesi anlamını

Nafaka alacağı, özel kanunlarda sadece bazı haczedilmezlik hâlleri için istisna olarak düzenlendiğinden, konuyla ilgili çeşitli tartışmalar ortaya çıkmıştır.¹⁶⁰¹ Doktrinde bir görüşe göre, borçlunun ve ailesinin menfaatleri dikkate alınarak haczedilemeyeceği belirtilen mal ve haklar, nafaka alacaklıları tarafından haczettirilebilir.¹⁶⁰² Konu hakkında mutlak bir görüşü savunmanın çeşitli sakıncalarının olduğunu belirten başka bir görüşe göre, burada ortalama bir yol izlenerek, borçlunun haczedilmezliği ileri sürmesine izin verilmeli ve bunun üzerine yapılacak inceleme neticesinde, borçlu ve varsa ailesinin ihtiyaçlarını karşılamak için belirlenen ölçüde haczedilmezlikten yararlandırılmalıdır.¹⁶⁰³ Ancak katıldığımız diğer bir görüşe göre ise haczi caiz olmayan mal ve hakların tümü açısından nafaka alacaklılarına ayrıcalık tanınması doğru değildir. Haczedilmezlik hâlleriyle ilgili olarak kanunda yer almayan bir istisnai durumun kabul edilmesi ve nafaka alacağı için söz konusu mal varlığı değerinin haczedilmesi, kanun koyucunun amacına ters düştüğü gibi, borçlunun ve varsa (yeni) ailesinin menfaatlerinin haczedilmezlikle getirilen korumanın dışında bırakılması sonucunu da doğurur.¹⁶⁰⁴ Nitekim daha önce de belirtildiği üzere, haczedilmezlikle ilgili hükümler, kişilerin temel hak ve hürriyetlerini doğrudan etkileyen, kanunla düzenlenmesi gereken ve dar yoruma tabi istisnai hükümlerdir.¹⁶⁰⁵ Kanun koyucu, yukarıda görüldüğü gibi, ilgililerin menfaatleri arasında makul bir denge kurmak için bazı durumlarda nafaka alacağını veya başka alacakları açıkça haczedilmezliğin istisnası olarak düzenlemiştir. Bazı durumlarda ise herhangi bir istisna öngörülmezsizin haczedilmezlik hâlleri hüküm altına alınmıştır. Bu nedenle, kanunda nafaka alacağının açıkça istisna tutulmadığı hâllerde, nafaka alacaklısına karşı da haczedilmezliğin ileri sürülebilmesinin, kanun koyucunun amacına ve haczedilmezlikle ilgili hükümlerin niteliğine daha uygun olduğu kanaatindeyiz.¹⁶⁰⁶

kazandırmaz. Çünkü, nafaka alacaklısı istediği an, hükmedilen nafakayı alma olanağına sahip olmalıdır... İcra Mahkemesi'nce nafakanın aylık talep edilmesiyle birikmiş nafakanın talep edilmesi arasında haczedilmezlik açısından bir fark olmadığı gözetilmeksizin ve somut olayda da İİK'nun 83. maddesinin uygulanma koşulları da bulunmadığından şikayetin kabulü yerine reddine karar verilmesi isabetsizdir" [Y. 12. HD, 08.07.2005 T., 11587 E., 15130 K. (KİBB, 08.09.2023)]. Konuyla ilgili başka kararlar için bkz. Yazıcı, s. 193-194, dn. 775-776, s. 207-209, dn. 843-848. Buna karşılık, nafaka alacağının birikmesi hâlinde, adi alacak olarak değerlendirileceği hususunda bkz. Üstündağ, İcra, s. 192-193; Yavaş, Maaş, s. 97-98; Uyar, Haciz, s. 702; Korkmaz Dağlı, s. 88.

¹⁶⁰¹ Konu hakkında bkz. Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 294-296; Yazıcı, s. 213-215; Korkmaz Dağlı, s. 102-103.

¹⁶⁰² Belgesay, s. 207; Kuru, Haciz, s. 313-314; Postacıoğlu, s. 344; Postacıoğlu/Altay, s. 425.

¹⁶⁰³ Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 295-296; Uyar, Haciz, s. 693.

¹⁶⁰⁴ Yazıcı, s. 214-215.

¹⁶⁰⁵ Bkz. yuk. II. Bölüm, II, A, 1, 2, a, (2), (e).

¹⁶⁰⁶ Benzer yönde görüş için bkz. ve karşı. Korkmaz Dağlı, s. 103.

II. HACZEDİLMEZLİKLE İLGİLİ HÜKÜMLERİN İHLALİNİN SONUÇLARI

A. Hacedilmezlik Şikâyeti

1. Genel Olarak

Hacedilmezlikle ilgili hükümlerde kanun koyucu, taraflar arasındaki menfaat dengesini gözeterek çeşitli düzenlemeler yapmıştır. Burada gözetilen menfaatler bakımından etkin bir hukuki korumanın sağlanması için önemli yetkilerle donatılan cebri icra organlarının kamu gücünü kullanarak yaptıkları işlemlerinin, kanuna uygunluk açısından denetime tabi tutulması gerekir.¹⁶⁰⁷ Bu bakımdan, hacedilmezlikle ilgili hükümlerin, konu hakkında birinci derecede yetkili olan icra memurlarınca ihlali üzerine, kişilerin işleme¹⁶⁰⁸ karşı hangi yola başvurabilecekleri hususunda özel kanunlarda düzenleme bulunmadığından,¹⁶⁰⁹ genel kanun olan İİK m. 16-18'deki “şikâyet” ile ilgili hükümler burada da uygulanmaktadır.^{1610, 1611}

Konuyla ilgili olarak İİK m. 16/f. 1, c. 1 uyarınca, “*Kanunun hallini mahkemeye bıraktığı hususlar müstesna olmak üzere İcra ve İflas dairelerinin yaptığı muameleler hakkında kanuna muhalif olmasından veya hadiseye uygun bulunmamasından dolayı icra*

¹⁶⁰⁷ Şikâyetin amacı ve bu müesseseye duyulan ihtiyaç bakımından benzer şekilde bkz. Pekcanitez/Simil, s. 2-11.

¹⁶⁰⁸ Buradaki işlemin, geniş olarak anlaşılması gerektiği, icra memurunun, icra dairesi adına talep üzerine veya kendiliğinden yaptığı (olumlu) ya da yapmadığı (olumsuz) işlemleri kapsadığı hususunda bkz. Pekcanitez/Simil, s. 57-70; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 90; Berkin, İcra, s. 394-395; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 63. Yazarların da belirttiği üzere, şikâyet için ilgilinin zarar görmesi veya icra memurunun kusurlu olması gerekmez (Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 63).

¹⁶⁰⁹ Finansal kiralama sözleşmesiyle ilgili olarak 6361 sayılı Kanun m. 28'de “itiraz” şeklinde bir hukuki çareden bahsedilmişse de bunun “şikâyet” olarak anlaşılması gerektiği; ayrıca, bir hacedilmezlik şikâyeti olmadığı, istihkak sürecine ilişkin özel bir düzenleme (şikâyet hâli) olduğu yukarıda ele alınmıştır (bkz. II. Bölüm, II, E, 2, b). Mukayeseli hukuka bakıldığında bu konuda itiraz, şikâyet, ihbar (bildirim) gibi hukuki çareler öngörülmüştür (bkz. yuk. I. Bölüm, III).

¹⁶¹⁰ Benzer yönde bkz. ve karşı. Özbay, Feragat, s. 552, dn. 42; Taşpınar, Hacedilmezlik, s. 282. Burada icra mahkemesinde şikâyet yoluna başvurulacağı hususunda ayrıca bkz. Kuru, Haciz, s. 324; Kuru, El Kitabı, s. 528; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 167-168. Konuyla ilgili olarak “hacedilmezlik itirazı” ifadesini de kullanan bir görüş ise, ilgili hükümlerde hacedilmezlikten bahsedilmediğini, “hacedilmezlik itirazının” şikâyete dönüştürülmesinin, bunun amaç ve kapsamı ile bağdaşmadığını ve süre açısından da kısıtlı bir duruma yol açtığını belirtmiştir (Balkan, s. 26).

¹⁶¹¹ Belirtmek gerekir ki, şikâyet konusu, icra ve iflâs hukukunda oldukça geniş bir uygulama alanına sahiptir. Burada sadece hacedilmezlik bakımından konu ele alınmaya çalışılacaktır. Bu nedenle diğer şikâyet durumlarından ayırmak ve konuyu sınırlandırmak için doktrinde ve yargı kararlarında da kullanıldığı üzere “hacedilmezlik şikâyeti” terimi (bkz. Kuru, El Kitabı, s. 516 vd.; Taşpınar, Hacedilmezlik, s. 282 vd.; Pekcanitez/Simil, s. 386-387, 481) tercih edilmiştir. Çalışmada kısaca “şikâyet” olarak kullanılan ifadeler de aynı şekilde hacedilmezlikle ilgili hükümlerin ihlali bakımından anlaşılmalıdır.

mahkemesine şikâyet olunabilir". Bu kapsamda yapılan bir tanıma göre, "Şikâyet, icra takibinin taraflarına veya hukukî yararı bulunan diğer kişilere tanınmış ve bu yolla icra ve iflâs dairelerinin (veya diğer icra organlarının) kanuna veya olaya uygun olmayan işlemlerinin iptalini veya düzeltilmesini ya da yapmadıkları veya geciktirdikleri işlemlerinin yapılmasını sağlayan hukukî çaredir".¹⁶¹²

Şikâyet sebepleri, İİK m. 16 uyarınca, "işlemin kanuna aykırı olması, işlemin somut olaya uygun olmaması, bir hakkın yerine getirilmemesi ya da sebepsiz yere sürüncemede bırakılması" şeklindedir.¹⁶¹³ Şikâyetinde asıl sebep, işlemin kanuna aykırı olmasıdır. Buradaki diğer sebepler de kanuna aykırılığın özel görünümüdür.¹⁶¹⁴ Konumuz açısından, bir malın haczinin caiz olmadığı belirtilerek haczedilmemesi, alacaklı için hakkın yerine getirilmemesi olarak değerlendirilmiştir.¹⁶¹⁵ Ayrıca bu sebeplerden işlemin somut olaya uygun olmaması sebebi de burada gerçekleşebilir. Bu durum, özellikle dörtte bir oranına kadar yapılabilecek ücret hacizlerinde (İİK m. 35, TBK m. 410) veya icra memuruna takdir yetkisi tanınan başka haczedilmezlik hâllerinde (örneğin, İİK m. 83-85), icra memurunun takdirinin ve dolayısıyla yapılan işlemin somut olaya uygun olmadığı iddiasıyla yapılan şikâyet başvurularında söz konusu olabilir.¹⁶¹⁶

¹⁶¹² Pekcanitez/Simil, s. 49; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 63. Başka tanımlar için bkz. Berkin, İcra, s. 393; Pekcanitez/Simil, s. 5-7; Timuçin Muşul, *İcra ve İflâs Hukukunda; Şikâyet*. 2. bs. (Ankara: Adalet, 2018), s. 55; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 89; Kuru, El Kitabı, s. 103. Ayrıca şikâyetin hukuki niteliği hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Cengiz Topel Çelikoğlu, *Hukuki Mahiyeti ve Hüküm Etkileri İtibariyle İcra Mahkemesinin Yargısal Görevleri* (Bursa: Ekin, 2023), s. 111-142; Pekcanitez/Simil, s. 12-49.

¹⁶¹³ Berkin, İcra, s. 397-399; Kuru, El Kitabı, s. 104-106; Pekcanitez/Simil, s. 82-109; Aşık/Oruç/Tok/Saçar, s. 61-63; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 64-66; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 90-92. Bu konuda ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Muşul, Şikâyet, s. 251 vd.

¹⁶¹⁴ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 91; Pekcanitez/Simil, s. 82, dn. 319; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 65; Aşık/Oruç/Tok/Saçar, s. 61; Atalı/Ermenek/Erdoğan, İcra, s. 55.

¹⁶¹⁵ Kuru, El Kitabı, s. 528. Bu konuda İsviçre hukukunda bir sebebe dayanılarak işlemin yapılmasının reddedilmesi, hakkın yerine getirilmemesi olarak kabul edilmese de doktrinde bu uygulamanın yeterince koruma sağlamadığı, şikâyet süresini kısalttığı ve ilgililerin hak kaybına neden olabileceği belirtilerek, hukukumuzdaki durumun daha yerinde olduğu ifade edilmiştir (Pekcanitez/Simil, s. 106-107, 143).

¹⁶¹⁶ Pekcanitez/Simil, s. 91-101; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 65; Kuru, El Kitabı, s. 105; Aşık/Oruç/Tok/Saçar, s. 62; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 91; Berkin, İcra, s. 398; Akil, Haciz, s. 364. Konuyla ilgili olarak daha önce ele alınan ülkelerdeki hükümlerin ihlali üzerine yürütülen süreçler birbirinden farklı olup, Türk hukukuna benzer bazı hususlara buradaki ilgili kısımlarda değinilmiştir (ayrıca bkz. yuk. I. Bölüm, III).

2. Taraflar

Şikâyet yolu, bir dava olmadığından, burada davacı veya davalı yerine, şikâyet eden ve şikâyet olunan (karşı taraf) terimleri kullanılmalıdır.¹⁶¹⁷ İcra memurunun işlemi sebebiyle menfaati ihlal edilen her ilgili, söz konusu işlem hakkında şikâyet yoluna başvurabilir. Dolayısıyla başta icra takibinin tarafları (alacaklı ve borçlu) olmak üzere, hukuki yararı bulunan üçüncü kişiler de bizzat veya avukatları aracılığıyla şikâyetin tarafı olabilirler.¹⁶¹⁸ Ayrıca, şikâyet edenin fiil ehliyetinin bulunması gerekir; yoksa onun adına yasal temsilcisi şikâyet yoluna başvurmalıdır.¹⁶¹⁹

Haczedilmezliğe ilişkin hükümlerin ihlali durumunda genellikle her ilgilinin başvuru gerekçesi ve somut olayda korunmaya değer hukuki yararı farklıdır.¹⁶²⁰ Örneğin, alacaklı, haczedilemeyeceği belirtilen mal varlığı değerinin aslında haczinin caiz olduğu veya ücret haczinde takdir yetkisinin kendi aleyhine kullanıldığı ve bu nedenle alacağın tahsilinin sağlanamadığı iddialarıyla şikâyet yoluna başvurabilir. Borçlunun başvurusu ise, haczedilen bir malın haczinin caiz olmadığı veya konu hakkında sınırlı bir haczedilmezlik hâlinin bulunduğu, gerçekleştirilen haczin, menfaatlerini ölçsüz bir biçimde zedelediği yönünde olabilir.¹⁶²¹ Ancak haczedilmezlikle ilgili bazı hükümlerin ihlali durumunda yapılan işlemler, sadece alacaklı veya borçlunun değil, ilgili üçüncü kişilerin ve kamunun menfaatlerini de zedeleyebilir. Böyle bir durumda ilgili kişilerin de şikâyet yoluna başvurabileceğini kabul etmek gerekir.¹⁶²² Örneğin, 6361 sa. Ka. m. 29

¹⁶¹⁷ Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 66; Kuru, El Kitabı, s. 106; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 92.

¹⁶¹⁸ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 92-94; Karslı, İcra, s. 79, 81; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 66-68; Berkin, İcra, s. 399-400; Aykutalp, s. 432-433, 441-442; Dönmez, Meskeniyet, s. 37-41. Kamu yararının bulunduğu durumlarda hukuki yarar şartının aranmaksızın işlemin iptal edileceği yönünde bkz. Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 66; Pekcanitez/Simil, s. 233. Öte yandan, aşağıda ele alınacağı üzere, Yargıtayın sadece takibin tarafı olan kişilerin şikâyeteye başvurabileceklerine dair değerlendirmeleri bulunmaktadır.

¹⁶¹⁹ Kuru, El Kitabı, s. 107; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 68; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 94. Şikâyetinde taraf ehliyeti, şikâyet ehliyeti ve temsil konuları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Pekcanitez/Simil, s. 223-230, 272-277.

¹⁶²⁰ Konu hakkında bkz. Postacıoğlu/Altay, s. 425; Hasırcı, Belediye Malları, s. 2843. Ayrıca şikâyetinde her ilgili bakımından hukuki yarar şartı hakkında ayrıntılı açıklamalar için bkz. Pekcanitez/Simil, s. 231-256.

¹⁶²¹ Benzer şekilde bkz. Kuru, El Kitabı, s. 528; Winkler, SchKG Art. 92, kn. 92; Hasırcı, Belediye Malları, s. 2843.

¹⁶²² Aynı yönde bkz. Belgesay, s. 209-210; Berkin, İcra Hukuk, s. 10-11, 103-104; Aykutalp, s. 441-443; Musielak/Voit/Lackmann, ZPO § 766, kn. 19; Korkmaz, Haczedilmezlik, s. 194-195; Köroğlu/Kaplan, s. 1072; Topuz, G., Aile Konutu, s. 277-278. Örneğin, İİK m. 362/a hükmü çerçevesinde ilgili öğrencilerin de şikâyet hakkı vardır (Korkmaz, Haczedilmezlik, s. 195; Köroğlu/Kaplan, s. 1072).

uyarınca, kiraya verene karşı yapılan takipte kiracı, taraf olmasa da finansal kiralama konusu malların sözleşme süresi içinde haczedilmesi üzerine şikâyet yoluna başvurulabilir.¹⁶²³ Ayrıca, Yargıtayın bir kararında da belirtildiği üzere, kamu ihalelerinde alınan teminatların haczi durumunda ilgili idarenin de şikâyet yoluna başvurmada hukuki yararı vardır.¹⁶²⁴

Bu konuda özellikle borçlunun ailesinin menfaatlerinin de korunduğu haczedilmezlik hâllerinin ihlali durumunda, borçlu haricinde aile bireylerinin de şikâyetle bulunup bulunamayacağı konusu tartışmalıdır. Konuyla ilgili doktrinde ve Yargıtayın bazı kararlarında şikâyet hakkının borçluya ait olduğu, takipte taraf olmayan birinin bu yola başvuramayacağı belirtilmiştir.¹⁶²⁵ Ancak doktrinde katıldığımız hâkim görüş, borçlu ve ailesinin menfaatleri gözetilerek düzenlenen haczedilmezlik hükümlerine aykırı olarak yapılan işlemlerden dolayı menfaati ihlal edilen aile bireylerinin de şikâyet hakkının bulunduğunu kabul etmektedir.¹⁶²⁶ Gerçekten, bu hükümlerde dikkate alınan menfaatler için etkin bir hukuki korumanın sağlanması amacıyla ilgili diğer kişilere de

¹⁶²³ Bkz. yuk. II. Bölüm, II, E, 2, b. Konuyla ilgili bir kararda, “Finansal kiralama sözleşmesine konu malların, kiracı borçlunun başka alacaklıları tarafından haciz edilmesi halinde, kiralayanın ‘istihkak davası’ açabileceği gibi ‘şikâyet’de de bulunabileceği...” ifade edilmiştir [Y. 12. HD, 12.05.2003 T., 8659 E., 10665 K. (Uyar/Uyar/Uyar, İİK Şerh C. 1, s. 176)].

¹⁶²⁴ Söz konusu karara göre, “Şikâyetle konu haciz, borçlunun, şikâyetçi nezdinde bulunan teminatlarının haczine ilişkin olup, şikâyetçi idarenin, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu kapsamında aldığı teminatlara haciz konulması halinde, anılan Kanunlara aykırı olan bu işlemin iptali için icra mahkemesine süresiz olarak şikâyet yoluna başvurmada hukuki yararı olduğunun kabulü gerekir” [12. HD, 13.06.2017 T., 2016/16211 E., 2017/9233 K. (Lexpera, 14.09.2023)]. Benzer bir karar için bkz. Y. 12. HD, 04.05.2016 T., 131 E., 13123 K. (KİBB, 01.05.2023)].

¹⁶²⁵ Hâle münasip ev üzerinde “aile konutu şerhi” bulunsa bile borçlunun eşinin haczedilmezlik şikâyetinde bulunamayacağı yönünde görüş için bkz. Muşul, Şikâyet, s. 479. Benzer doğrultuda bir karara göre, “İİK’nun 82. maddesinin 1. fıkrasının 12. bendi gereğince; borçlunun “hâline münasip” evi haczedilemez. Bu maddeye dayalı haczedilmezlik şikâyetinde bulunma hakkı borçlunun şahsına sıkı sıkıya bağlıdır. Bir başka ifadeyle, meskeniyet şikâyeti, şahsi hak niteliğinde olup, iddiada bulunan kişinin ihtiyacı ve haczedilen meskenin bu şahsın hâline münasip olup olmadığı araştırılarak sonuçlandırılması gerekir. Bu nedenle, haczedilmezlik şikâyetinin incelenmesi sırasında şikâyetçi borçlunun ölümü hâlinde mirasçılarının yargılamayı sürdürmeleri mümkün değildir” [12. HD, 21.09.2020 T., 3733 E., 7289 K. (Legalbank, 26.10.2021)]. Aynı yönde başka Yargıtay kararları için bkz. 12. HD, 14.02.2023 T., 2022/8262 E., 2023/861 K.; 12. HD, 09.05.2016 T., 7766 E., 13560 K. [Lexpera (18.09.2023)]. Bu yönde bazı kararlar için ayrıca bkz. Pekcanitez/Simil, s. 248-250; Bulut, U., Feragat, s. 1082, dn. 30; Uyar/Uyar/Uyar, İİK Şerh C. 1, s. 1637-1640.

¹⁶²⁶ Kuru, Haciz, s. 290, 320; Kuru, El Kitabı, s. 106; Aşık, İcra Sözleşmeleri, s. 123-126; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 93, 345; Topuz, G., Aile Konutu, s. 277-278; Özekes/Ciftçi, s. 2; Akil, Meskeniyet, s. 801; Berkin, İcra Hukuk, s. 103-104; Pekcanitez/Simil, s. 248, 251; Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 142; Dönmez, Aile Konutu, s. 352; Akkıran, s. 124-125; Yazıcı, s. 226, 228; Namli, Haczedilemezlik, s. 3110-3111; Akil, Meskeniyet, s. 801-802; Aykutalp, s. 432-433, 441-442. Hatta benzer durumlarda borçlu ve üçüncü kişilerin birlikte şikâyet yoluna başvurabilecekleri, diğer bir ifadeyle, şikâyet arkadaşlığının söz konusu olabileceği hususunda bkz. Pekcanitez/Simil, s. 266-269.

şikâyet imkânı tanımak gerekir. Aksi tutum, kanun koyucunun aile bireylerini de koruma yönündeki amacına ve genel olarak şikâyet müessesesinin temel mantığına ters düşer.

Nitekim, eşlerden birinin borcundan dolayı hâle münasip ev ve aynı zamanda aile konutu olan bir taşınmazın haczedilemeyeceğine ilişkin olarak diğer eş tarafından yapılan şikâyetin “*aktif dava ehliyeti*”¹⁶²⁷ bulunmadığı gerekçesiyle reddedilmesi üzerine, Anayasa Mahkemesine yapılan bireysel başvuru sonucunda aile hayatına saygı hakkının ihlal edildiğine karar verilmiştir. Karara göre, sadece eşlerden birinin mülkiyetinde olsa da bu konuttan tüm aile fertleri yararlanmaktadır. Haczedilen evin aile konutu olduğu durumlarda “hâline münasip ev” kavramı, sadece borçlunun değil, “borçlu ve ailesinin sosyal ve ekonomik durumuna uygun olan konut” şeklinde anlaşılmalıdır. Bu nedenle, aile hayatına saygı hakkının etkin bir şekilde kullanılması ve korunmasıyla ilgili olarak, devletin pozitif yükümlülükleri çerçevesinde, hakları doğrudan etkilenen aile bireylerine yargısal yollara başvurma imkânının tanınması gerekir.¹⁶²⁸ Bu karara ve doktrindeki eleştirilere rağmen Yargıtayın konu hakkındaki görüşünün değişmediği görülmektedir.¹⁶²⁹ Bu nedenle herhangi bir hak ihlalinin doğmaması için konuyla ilgili olarak, menfaati ihlal edilen aile bireylerinin de haciz işlemine karşı şikâyet yoluna başvurabileceği yönünde kanunda açıkça düzenleme yapılması gerektiği kanaatindeyiz.

İcra organının işlemine karşı gidilen şikâyet yolunda karşı tarafın, söz konusu işlemin lehine olduğu kişi veya işlemi yapan icra organı olacağı şeklinde görüşler bulunmaktadır.¹⁶³⁰ Ancak katıldığımız görüşe göre, şikâyetle karşı tarafın hiç

¹⁶²⁷ Söz konusu kararda geçen bu ifadeyle ilgili eleştiriler için bkz. Özkes/Çiftçi, s. 2.

¹⁶²⁸ AYM, Emine Göksel Başvurusu, 12.12.2019, 2016/10454 (RG. 08.04.2020/31093). Bu kararla ilgili ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. Özkes/Çiftçi, s. 1-4; Namlı, Haczedilemezlik, s. 3085 vd.; Aykutalp, s. 421 vd.

¹⁶²⁹ Örneğin, bu konuda yakın tarihli bir kararda, “*Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru sonucunda verdiği ihlal kararlarının sadece başvuruda bulunan kişi ve başvuruya konu idari işlem ya da karar açısından geçerli ve bağlayıcı olduğunun tabii bulunmasına, İİK’nın 82/1-12. maddesine dayalı haczedilemezlik şikâyetinde bulunma hakkının borçlunun şahsına sıkı sıkıya bağlı olup, şikâyetçinin meskeniyet şikâyetinde bulunma hakkının bulunmadığı...*” ifadelerine yer verilmiştir [Y. 12. HD, 23.03.2023 T., 2022/9146 E., 2023/1978 K. (Lexpera, 06.02.2024)].

¹⁶³⁰ Bu görüşler için bkz. Pekcanitez/Simil, s. 257-260; Sedat Kaya, *Bonoya Dayalı Kambyo Senetlerine Mahsus Haciz Yoluyla Takip* (Ankara: Adalet, 2020), s. 61-68; Çelikoğlu, İcra Mahkemesi, s. 153-156. Konu hakkında ayrıca bkz. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 92-94; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özkes, Ders Kitabı, s. 68-69; Atalı/Ermenek/Erdoğan, İcra, s. 52-54. Şikâyet konusu işlem lehine olan kişinin icra dairesiyle birlikte, zorunlu olarak şikâyet olunan tarafta bulunacağı hususunda bkz. Kuru, El Kitabı, s. 107.

gösterilmemesi veya karşı tarafta kimin gösterildiği önemli değildir,¹⁶³¹ icra mahkemesi, yapılan başvuru üzerine işlemin hukuka uygunluğunu inceler. Mahkeme gerek görürse işlemi gerçekleştiren icra memurunu veya işlemde hukuki yararı bulunan ilgilileri dinleyebilir (bkz. ve karş. İİK m. 18/f. 3).¹⁶³²

Ayrıca belirtmek gerekir ki, işlemi gerçekleştiren icra memurunun kendi işlemine karşı şikâyetle bulunma hakkı yoktur.¹⁶³³ Bununla birlikte doktrinde, şikâyet süresi içinde ve henüz şikâyet yoluna gidilmemişse icra memurunun, sonradan kendi işleminin yanlış olduğunun farkına varıp, işlemi değiştirebileceği veya kaldırabileceği yönünde görüş bulunmaktadır.¹⁶³⁴ Fakat katıldığımız görüşe göre, icra memurunun işlemi gerçekleştirdikten sonra şikâyet süresi içinde değiştirmesi, menfaat dengesi açısından taraflardan birisinin lehine olan durumun bozulması sonucunu doğuracaktır. Ayrıca sonradan yapılan işlem de ilgili kişilere bildirilecek ve yeni bir şikâyet süreci başlayacaktır. Bu da bir zaman kaybına yol açacaktır. Dolayısıyla, şikâyet süresi içinde de olsa yapılan işlem icra memuru tarafından kendiliğinden değiştirilmemeli, işlemin doğru olup olmadığı hususunda şikâyet üzerine icra mahkemesi karar vermelidir.¹⁶³⁵ Bu

¹⁶³¹ Şikâyet bir dava olmadığından, karşı tarafın hiç gösterilmemiş veya yanlış gösterilmiş olması şikâyetin reddini gerektirmez (Dönmez, Meskeniyet, s. 42; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 94, dn. 6; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 69; Kaya, Bono, s. 68).

¹⁶³² Pekcanitez/Simil, s. 260-266, 306; Kaya, Bono, s. 68. Aynı şekilde, burada icra dairesinin taraf olmadığı, ayrıca şikâyet dilekçesinde karşı tarafın da hasım olarak gösterilmesinin gerekmediği yönünde bkz. Yılmaz, Şerh, s. 103. Fakat ifade etmek gerekir ki, şikâyet dilekçesinin ilgili kişiye tebliğ edilmeden dosya üzerinden karar verilmesi, AYM tarafından adil yargılanma hakkının ihlali olarak değerlendirilmiştir [Mehmet Ali Bedir ve Tevfik Günay Başvurusu, 21.01.2016, 2013/4073].

¹⁶³³ Kuru, El Kitabı, s. 107; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 67; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 93; Üstündağ, İcra, s. 49; Berkin, İcra, s. 400. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Pekcanitez/Simil, s. 254-256.

¹⁶³⁴ Berkin, İcra, s. 400; Pekcanitez/Simil, s. 133-138, 149; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 67. Aynı yönde bkz. Kuru, El Kitabı, s. 107; Yılmaz, Şerh, s. 98-99; Aşık/Oruç/Tok/Saçar, s. 61.

¹⁶³⁵ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 93; Taşpınar Ayvaz, Hükümsüzlük, s. 1549. Hukukumuzda şikâyetin süresiz olarak kabul edildiği durumlar da göz önüne alındığında, icra memuruna bu yetkiyi vermek işlemin süreç içinde her zaman değiştirilebileceği anlamına geleceğinden, belirsizliğe yol açar ve hukuki güvenlik ilkesi açısından sakınca teşkil eder. İcra dairesinin verdiği kararlardan kendiliğinden dönüp yeni bir karar veremeyeceğini belirten YHGK da bir kararında, "... borçlunun Ziraat Bankasında bulunan hesaplarına haciz konulmasının talep edilmesi üzerine, icra müdürlüğü tarafından talep doğrultusunda borçlunun maaş hesabına haciz konulmasına karar verilmiştir. Daha sonra borçlunun icra müdürlüğüne verdiği dilekçe ile haczin kaldırılmasını talep etmesi üzerine icra müdürlüğüince "hesap maaş hesabı ise fekkine, değilse haczin devamına" şeklinde karar verilmiştir. Az yukarda belirtildiği üzere İİK m.16 hükmü uyarınca haczedilmezlik şikâyetinin icra mahkemesi yerine icra müdürlüğüne yapılması, herhangi bir hukuki sonuç doğurmaz. Durum bu olunca, borçlunun ... tarihli dilekçeyle ... İcra Müdürlüğüne yaptığı şikâyet üzerine icra müdürlüğüince verilen haciz kararından kendiliğinden dönülerek haczin kaldırılması mümkün değildir" ifadelerine yer vermiştir (27.11.2015 T., 1881 E., 2705 K.). Yargıtayın bu yönde başka kararları için bkz. HGK, 03.10.2007 T., 601 E., 695 K.; 23. HD, 25.01.2016 T.,

durumda gerek duyulursa zaten mahkeme, icra memurundan konu hakkında açıklama yapmasını isteyebilir (İİK m. 18/f. 3). Alman hukukunda da benzer şekilde, haciz işleminden sonra malın haczedilemeyen mallardan olduğu anlaşılrsa bile icra memurunun bu haczi kendiliğinden kaldıramayacağı, bu konuda alacaklının vazgeçmesi veya menfaati olan kişilerin icra mahkemesine başvurusu üzerine, mahkeme kararıyla haczin kalkacağı kabul edilmektedir.¹⁶³⁶

3. Süre

Haczedilmezlik şikâyetinin ileri sürülebileceği süre konusunda hukukumuzda ayrıca bir özel düzenleme bulunmadığından, burada konu hakkındaki genel hükümler uygulanacaktır.¹⁶³⁷ Kanun koyucu, takipteki süreçlerin hızlı bir şekilde ilerlemesi, lüzumsuz gecikmelerin önlenmesi ve hukuki güvencenin sağlanması için esasında, belirli ve kısa bir süre öngörmüştür.¹⁶³⁸ Buna göre, şikâyet süresi, kural olarak işlemin öğrenildiği¹⁶³⁹ tarihten itibaren yedi gündür (İİK m. 16/f. 1, c. 2).

Burada sürenin başlangıcı, işlemin öğrenildiği tarihtir. Bilindiği üzere, haciz işlemi yapıldığı sırada tarafların hazır bulunması şart değildir. Taraflar hazır ise huzurlarında, aksi takdirde yokluklarında haciz yapılır (bkz. ve karşı. İİK m. 80/f. 2).¹⁶⁴⁰ İcra memuru burada bir tutanak düzenler. Borçlunun haczedilebilir bir mal varlığı bulunmazsa veya haczedilen mallar alacağı ve masrafları karşılamaya yetmezse bu hususlar da tutanağa yazılır (İİK m. 102). Haciz, tarafların veya onların yerine tebligatın yapılabileceği kişilerden birinin huzurunda yapılmışsa şikâyet süresi zaten haciz tarihinden itibaren başlar.¹⁶⁴¹ Ancak, haciz sırasında taraflar hazır değilse ve Tebligat

2015/8676 E., 2016/332 K.; 12. HD, 20.03.2023 T., 2022/8991 E., 2023/1831 K. [Lexpera (18.09.2023)]; Pekcanitez/Simil, s. 134-136.

¹⁶³⁶ Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811, kn. 31-32; Prütting/Gehrlein/Flury, ZPO § 811, kn. 12; MüKoZPO/Gruber, ZPO § 811, kn. 20-22.

¹⁶³⁷ Özbay, Feragat, s. 552, dn. 42; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 282; Uyar, Haciz, s. 717. Şikâyetle süre hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Pekcanitez/Simil, s. 110 vd.; Berkin, İcra, s. 400-404.

¹⁶³⁸ Pekcanitez/Simil, s. 110.

¹⁶³⁹ İsviçre hukukunda aile bireyleri için sürenin (SchKG Art. 17) haciz hakkında bizzat bilgi sahibi oldukları andan itibaren başlayacağı yönünde bkz. Winkler, SchKG Art. 92, kn. 92. Mukayeseli hukukta sürenin başlangıcı, ne kadar olduğu konularında birbirinden farklı hükümler bulunmaktadır (bkz. yuk. I. Bölüm, III).

¹⁶⁴⁰ Muşul, Haciz, s. 78-79. Bu konuda ayrıca bkz. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 297-298.

¹⁶⁴¹ Uyar, Haciz, s. 717; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 282-283. Burada ayrıca haciz tutanağının tebliğinin gerekmediği hususunda bkz. Uyar, Haciz, s. 717; Kuru, El Kitabı, s. 422-423; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 301; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 283.

Kanunu (Teb. K.)¹⁶⁴² hükümlerine göre kendi yerlerine tebligat yapılabilecek bir kişi de yoksa¹⁶⁴³ borçlu veya alacaklıya ya da her ikisine haciz tutanağını incelemeleri ve yapılan işleme karşı bir diyecekleri varsa bunu üç gün içinde bildirmeleri için, uygulamada “103 davetiyesi (ihtarnamesi)” de denilen bir davet kâğıdı gönderilir (İİK m. 103). Bu davet kâğıdının gönderilmesi, haciz işlemi için bir geçerlilik şartı olmayıp, hacze karşı şikâyet süresinin başlamasını ve böylece haczin kesinleşmesini sağlar.¹⁶⁴⁴ Üç gün içinde haciz tutanağı incelenirse tutanağın incelendiği, incelenmezse veya bunun için icra dairesine başvurulmazsa üç günlük sürenin dolduğu tarihten itibaren şikâyet süresi işlemeye başlar.¹⁶⁴⁵ Bu davetiye tebliğ edilmemişse kişinin haczi öğrendiğini bildirdiği tarihten itibaren şikâyet süresinin başlayacağı kabul edilmektedir.¹⁶⁴⁶ Burada şikâyet eden, işlemi öğrendiğini bildirdiği tarihi ispat etmek zorunda değildir; fakat karşı taraf, şikâyet edenin bunu daha önce öğrendiğini ispat edebilir.¹⁶⁴⁷

Şikâyet süresi, hak düşürücü nitelikte olup, şikâyetin süresinde yapılp yapılmadığı hususu mahkemece kendiliğinden gözetilir.¹⁶⁴⁸ Ayrıca şikâyet süresinin elde

¹⁶⁴² 11.02.1959 T. ve 7201 sa. Ka. (RG. 19.02.1959/10139).

¹⁶⁴³ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. İbrahim Özbay/Taner Emre Yardımcı, *Tebligat Hukuku*, 3. bs. (Ankara: Adalet, 2021), s. 47 vd.

¹⁶⁴⁴ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 301-302; Kuru, El Kitabı, s. 423-424; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 12, 283; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 166.

¹⁶⁴⁵ Kuru, İcra C. 1, s. 632; Postacıoğlu, s. 303-304; Uyar, Haciz, s. 717; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 301-302; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 283.

¹⁶⁴⁶ Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 283-284. Aynı şekilde, tebligat usulsüz ise kişinin beyan ettiği tarihten itibaren süre başlar (Teb. K. m. 32/f. 2). Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. İbrahim Özbay/Nagehan Okumuş/Bedriye Tuğçe Yalın, *Tebligat İhlalleri* (Ankara: Adalet, 2023), s. 30-59. Şikâyetin başlangıcı konusunda benzer şekilde, işlemin tebliğ edilmediği hâllerde süre, öğrenme tarihi olarak bildirilen tarihten itibaren başlar (Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 69; Kuru, El Kitabı, s. 108; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 94). Konuyla ilgili olarak Yargıtayın bir kararına göre, “... borçlunun haline münasip evinin haczedilemeyeceğine ilişkin şikâyet, İİK.nun 16/1. maddesi uyarınca 7 günlük süreye tâbidir. Şikâyet konusu haciz işlemi, şikâyetle bulunana tebliğ edilmiş ise süre, tebliğ tarihinden, eğer haciz işlemi tebliğ edilmemişse haciz işleminin öğrenilmesinden itibaren başlar. Somut olayda, alacaklı tarafın şikâyet konusu taşınmaza ilişkin 10.09.2012 tarihli haciz istemi, 21.01.2013 tarihinde tapuya işlenmiş olup, hacze ilişkin olarak borçluya tebliğ edilmiş 103 davetiyesi bulunmadığı gibi, borçlunun, icra dosyasında haczi öğrendiğini gösteren bir işlem de yapmadığı görülmektedir. Borçlunun haczi öğrendiği yönünde bir beyanını içermeyen 10.09.2012 tarihli ödeme taahhüdü ile hacizden haberdar olduğunun kabulü mümkün değildir. O halde mahkemece, borçlunun, haczi, kıymet takdirinin tebliğ edildiği 09.04.2014 tarihi itibarıyla öğrendiği, bu haliyle meskeniyet şikâyetinin süresinde olduğu kabul edilip işin esasının incelenerek oluşacak sonuca göre karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm tesisi isabetsizdir” [12. HD, 13.01.2015 T., 2014/26590 E., 2015/485 K. (Lexpera, 21.09.2023)]. Benzer yönde kararlar için bkz. Pekcanitez/Simil, s. 121; Uyar, Haciz, s. 724-729, 754.

¹⁶⁴⁷ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 94; Pekcanitez/Simil, s. 121-123; Karşı, İcra, s. 80; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 69. Örneğin, kıymet takdiri sırasında haciz öğrenilmişse süre, bu tarihten itibaren başlar (Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 283).

¹⁶⁴⁸ Kuru, El Kitabı, s. 108; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 70; Pekcanitez/Simil, s. 113-114.

olmayan sebeplerle kaçırılması üzerine, burada gecikmiş itirazla ilgili İİK m. 65'in veya HMK m. 95-101 arasında düzenlenen eski hâle getirmeye ilişkin hükümlerin kıyasen uygulanıp uygulanmayacağı konusu tartışmalıdır.¹⁶⁴⁹ Öncelikle belirtmek gerekir ki, bu tartışma, sürenin yedi gün olduğu hâller ve gerekli tebligatların usulüne uygun bir şekilde yapıldığı durumlar için geçerlidir. Aksi takdirde, süresiz şikâyetin olduğu haczedilmezlik hâllerinde sürenin kaçırılması gibi bir durum olmayacağından veya 103 davetiyesinin tebliğ edilmediği ya da usulsüz bir şekilde tebliğ edildiği hâllerde sürenin başlangıcı, şikâyet edenin işlemi öğrenme tarihi olarak bildirdiği tarih olduğundan, eski hâle getirme gibi bir kuruma zaten ihtiyaç yoktur.¹⁶⁵⁰ Doktrindeki bir görüşe göre, kanunda şikâyet süresi hakkında eski hâle getirme imkânının tanınmaması bir eksikliktir. Ancak İsviçre hukukundaki gibi¹⁶⁵¹ bir değişiklik yapılmadığı sürece söz konusu hükümlerin şikâyet süresi bakımından kıyasen uygulanması mümkün değildir.¹⁶⁵² Katıldığımız diğer görüşe göre ise eski hâle getirme ile ilgili hükümler, şikâyet süresi hakkında da uygulanabilir.¹⁶⁵³ Bu hükümlerden HMK m. 95/f. 1'e göre, *"Elde olmayan sebeplerle, kanunda belirtilen veya hâkimin kesin olarak belirlediği süre içinde bir işlemi yapamayan kimse, eski hâle getirme talebinde bulunabilir"*. Konu hakkında HUMK m. 166 ise şu şekildeydi: *"Bu kanunun veya hakimin tayin ettiği kati müddetin müruriyle sukut etmiş olan hakkın hali sabıka ircaı aşağıda beyan olunan hallerde talep ve hükmolunabilir"*. Her iki hükme bakıldığında ve gerekçede de dikkat çekildiği üzere, HMK m. 95'te "bu kanun" şeklinde bir ifadeye yer verilmeyip genel olarak "kanun" denilmiş ve özel hukuktaki diğer kanunlarda belirlenen kesin sürelerin kaçırılması durumunda da eski hâle getirme yoluna başvurulabilmenin yolu açılmıştır.¹⁶⁵⁴ Dolayısıyla mevcut durumda şikâyet süresi

¹⁶⁴⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Erdal Tercan, *Medenî Usul Hukukunda (Kesin Sürelerin Kaçırılması Halinde) Eski Hale Getirme -Hali sabıka irca-* (Ankara: Yetkin, 2006), s. 163-168; Pekcanitez/Simil, s. 138-141; Meltem Ünlü Usta, "Medeni Usul Hukuku'nda Eski Hale Getirme" (YYLT, İstanbul Üniversitesi SBE, 2018), s. 73-80.

¹⁶⁵⁰ Usulsüz tebliğde süre henüz işlemeye başlamadığı için eski hâle getirme yoluna başvurmaya gerek olmadığı yönünde bkz. Tercan, *Eski Hale Getirme*, s. 133, 311; Ünlü Usta, s. 61-62; Özbay/Okumuş/Yalın, s. 55; Özbay/Yardımcı, s. 117-118.

¹⁶⁵¹ Zira, İsviçre'de 1994 yılında yapılan değişikliklerle eski hâle getirme kurumu kanunda açıkça düzenlenmiştir (SchKG Art. 33/4). Bu konuda ayrıca bkz. Taşpınar, İsviçre, s. 612-613.

¹⁶⁵² Tercan, *Eski Hale Getirme*, s. 166-168; Pekcanitez/Simil, s. 138-141; Ünlü Usta, s. 78-80. Aynı yönde görüş için bkz. Üstündağ, İcra, s. 50; Postacıoğlu, s. 65; Umar, *Gelişme*, s. 36; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, *Ders Kitabı*, s. 70; Karşı, İcra, s. 133.

¹⁶⁵³ Ansay, İcra, s. 38; Kuru, İcra C. 1, s. 135; Kuru, *El Kitabı*, s. 146; Belgesay, s. 59.

¹⁶⁵⁴ HMK Tasarısı m. 101'in (HMK m. 95) gerekçesine göre, *"Maddede, 1086 sayılı Kanunun 166 ncı maddesinde olduğu gibi "bu kanun" şeklinde bir ifadeye yer verilmeyip, genel olarak "kanun" denildiği için, sadece Hukuk Muhakemeleri Kanununda değil, medenî yargılamaya ilişkin diğer kanunlarda belirlenen kesin sürelerin kaçırılması hâlinde de, eski hâle getirme yoluna*

hakkında eski hâle getirmeyle ilgili hükümlerin uygulanmasında bir engel bulunmadığı kanaatindeyiz.¹⁶⁵⁵ Ancak bu konuda açıkça bir düzenlemenin yapılması, tereddütleri ortadan kaldırmak bakımından daha isabetli olur.¹⁶⁵⁶

Hukukumuzda genel kuralın aksine, bazı durumlarda şikâyet süreye tabi değildir.¹⁶⁵⁷ Bir hakkın yerine getirilmemesi veya sebepsiz sürüncemede bırakılması sebeplerine dayanan şikâyetlerin süresiz olduğu kanunda açıkça düzenlenmiştir (İİK m. 16/f. 2). Dolayısıyla, icra memurunun malın haczinin caiz olmadığı yönündeki kararının, bir hakkın yerine getirilmemesi şeklinde değerlendirilerek alacaklı tarafından süresiz şikâyete konu yapılabileceği belirtilmektedir.¹⁶⁵⁸ Bunların yanında, kanunda açık bir

başvurulabileceği kabul edilmiştir. Örneğin, aile mahkemeleri veya tüketici mahkemelerine ilişkin özel hükümlerle getirilen sürelerin elde olmayan sebeplerle kaçırılmış olması halinde de bu hükümler uygulanacaktır” [https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c089/tbmm23089050ss0393.pdf (21.09.2023)]. Bir görüşe göre İİK, düzenlediği birtakım süreler (yargılamaya ilişkin olmayan) ve bu çerçevede şikâyet süresi yönünden, gerekçede belirtilen “medenî yargılamaya ilişkin kanunlar” kapsamında değerlendirilemez (Ünlü Usta, s. 74-78). Kanaatimizce gerekçede örnek niteliğinde bazı kanunlardan bahsedilmiştir. Burada İİK’deki süreler bakımından ayrıma gidilerek hükmün kapsamının daraltılması ve icra takibi sürecindeki bir başvuru yolu olan ve icra organlarının uymak zorunda olduğu kanun hükümlerine aykırı işlemlerinin giderilmesini sağlayan şikâyet yoluna dair sürenin kapsam dışı bırakılması, kanun koyucunun amacına aykırı olup ilgililerin hak kaybına sebep olabilir.

¹⁶⁵⁵ Nitekim haczedilmezlik şikâyetiyle ilgili aynı yönde bir Yargıtay kararına göre, “... maddenin gerekçesinde de açıklandığı üzere, elde olmayan bir sebeple, yani kusur olmaksızın gerçekleşen bir nedenden dolayı, kanunda belirtilen veya hâkim tarafından belirlenen kesin süre içinde yapılması gereken işlem yapılamazsa, eski hâle getirme yoluna başvurulabileceği kabul edilmiştir. Maddede, 1086 Sayılı Kanunun 166. maddesinde olduğu gibi “bu kanun” şeklinde bir ifadeye yer verilmeyip, genel olarak “kanun” denildiği için, sadece Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda değil, medenî yargılamaya ilişkin diğer kanunlarda belirlenen kesin sürelerin kaçırılması hâlinde de, eski hâle getirme yoluna başvurulabileceği kabul edilmiştir... Her ne kadar İİK’nun 65. maddesinde gecikmiş itiraz müessesesi düzenlenmiş ise de, anılan maddenin şikâyetler hakkında uygulanması mümkün değildir. Bu nedenle İcra ve İflas Kanunu’nda yer alan şikâyetler yönünden HMK’nun 95 ve 96. maddelerinde düzenlenen eski hale getirme kurumunun uygulanması gerekir. Aksi halde elde olmayan bir sebeple şikâyet süresinin kaçırılması halinde telafisi imkansız sonuçların doğacağı muhtemeldir. O halde mahkemece, HMK’nun 33. maddesinde yer alan hukuki tavsifin hakime ait olduğu kuralı uyarınca eski hale getirmeye ilişkin aynı kanunun 95 ve 96. maddeleri nazara alınarak, borçlunun mazereti tartışıldıktan sonra şikâyetin süresinde olup olmadığı değerlendirilerek sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken eksik inceleme ve yazılı gerekçe ile haczedilmezlik şikâyetinin süre aşımı yönünden reddi isabetsizdir” [12. HD, 22.01.2013 T., 2012/25526 E., 2013/1661 K. (Lexpera, 21.09.2023)]. Yargıtayın benzer ve aksi yönde bazı eski tarihli kararları için bkz. Pekcanitez/Simil, s. 140.

¹⁶⁵⁶ Konu hakkında düzenleme önerileri için bkz. Tercan, Eski Hale Getirme, s. 167-168; Ünlü Usta, s. 79-80; Pekcanitez/Simil, s. 140-141.

¹⁶⁵⁷ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Berkin, İcra, s. 400-404; Pekcanitez/Simil, s. 145 vd.

¹⁶⁵⁸ Kuru, El Kitabı, s. 528.

hüküm bulunmasa da doktrin¹⁶⁵⁹ ve Yargıtay kararlarına¹⁶⁶⁰ göre, kamu düzenine aykırı işlemlerde de şikâyet başvuru süresizdir. Bu tür işlemlerin belirli bir sürenin geçmesiyle düzelmesi mümkün olmadığından, bunlarla ilgili hususların süreye bağlanmasının da söz konusu olamayacağı ifade edilmektedir. Dolayısıyla kamu düzeni düşüncesiyle öngörülen haczedilmezlik hâllerinde şikâyetin süreye tabi olmadığı ve takip bitinceye kadar¹⁶⁶¹ her zaman ileri sürülebileceği kabul edilmektedir.¹⁶⁶²

Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre, haczedilmezlik hâllerinin tamamı emredici nitelikte ve kamu düzenine ilişkin olup, buradaki şikâyet süresizdir.¹⁶⁶³ Ancak katıldığımız görüşe göre, haczedilmezlikle ilgili hükümlerin ihlali durumunda da şikâyet süresi kural olarak yedi gündür.¹⁶⁶⁴ Zira haczedilmezlik hâllerinin tamamı kamu

¹⁶⁵⁹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 842; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 70-71; Pekcanitez/Simil, s. 146-149. Yazarlara göre genel olarak kamu düzenine aykırılık, “... takibin tarafları veya üçüncü kişiler lehine kamu yararı amacıyla konulmuş emredici hükümlerin açıkça ve ağır biçimde ihlalidir” (Pekcanitez/Simil, s. 148). Benzer yönde bkz. Kuru, El Kitabı, s. 109; Aslan, Haciz, s. 313.

¹⁶⁶⁰ Örneğin, Yargıtayın bir kararında “... özel kanunlar ile haczedilemeyeceği hüküm altına alınan hak ve alacakların hacinde ise haczedilmezliğe ilişkin hüküm emredici nitelikte ve kamu düzeniyle ilgili ise şikâyetin süresiz olacağı düşünülmelidir...” ifadelerine yer verilmiştir (12. HD, 06.12.2011 T., 24810 E., 26803 K.). Benzer yönde bkz. Y. 12. HD, 20.03.2015 T., 2014/4400 E., 2015/6530 K.; YHGK, 10.11.2020 T., 2017/2833 E., 2020/855 K. [Lexpera (06.02.2024)].

¹⁶⁶¹ Buradaki azami sürenin, ilgili malların paraya çevrilmesine kadar olduğu yönünde bkz. Postacıoğlu/Altay, s. 427; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 284-285. Süresiz şikâyetin, üçüncü kişilerin hak kazanma anlarıyla sınırlı olduğu ve ayrıca takibin sona ermesinden sonra da “ihalenin feshinde geçerli olan ihaleden itibaren bir yıllık azami süre (İİK m. 134/f. 10)” şeklinde, bir yıl içinde ileri sürülebileceği hususunda bkz. Pekcanitez/Simil, s. 151-152. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Pekcanitez/Simil, s. 150-152; Taşpınar Ayvaz, Hükümsüzlük, s. 1550-1551.

¹⁶⁶² Kuru, El Kitabı, s. 109, 529; Kuru, İcra C. 1, s. 839, 841; Berkin, İcra, s. 400-404. Aynı yönde bkz. Postacıoğlu/Altay, s. 427; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 284-285; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 95-96, 351; Özbay, Feragat, s. 552-553, 555; Üstündağ, İcra, s. 187; Muşul, İcra, s. 110; Muşul, Şikâyet, s. 289; Pekcanitez/Simil, s. 175-182. Örneğin, Gecekondu Kanunu’na (m. 34) göre tahsis olunan taşınmazlarla ilgili haczedilmezlik hükmünün kamu düzenine ilişkin olduğu ve şikâyetin süreye tabi olmadığı hususunda bkz. YHGK, 13.03.2015 T., 2013/1695 E., 2015/1035 K.; aynı şekilde, belediyelerin kamu hizmetine tahsis edilmiş olan mallarına dair haczedilmezlik şikâyetinin kamu düzenine ilişkin, süresiz şikâyet tabi olduğu yönünde bkz. YHGK, 21.04.2022 T., 2018/672 E., 2022/588 K. [Lexpera (06.02.2024)]. Bu yönde bazı kararlar için bkz. Mustafa Topal, “İcra ve İflâs Hukukunda İhalenin Feshi” (YYLT, Çukurova Üniversitesi SBE, 2023), s. 84, dn. 334.

¹⁶⁶³ Akkaya, Haczedilmezlik, s. 862-863. Hacı caiz olmayan bir malın haczedilmesi durumunda süresiz şikâyetin geçerli olacağı yönünde ayrıca bkz. Aslan, Haciz, s. 313; Namlı, Haczedilemezlik, s. 3112; Duran/Yeşilyurt, s. 96; Duran, s. 789.

¹⁶⁶⁴ Belgesay, s. 210; Kuru, İcra C. 1, s. 839, 841; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 351; Üstündağ, İcra, s. 187; Muşul, İcra, s. 110; Muşul, Şikâyet, s. 466; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 282, 284. Bu konuda bir karara göre, “Borçlunun icra mahkemesine başvurusu 3213 Sayılı Maden Kanunu’nun 40. maddesine dayalı haczedilmezlik şikâyeti olup, yasal dayanağı İİK 82/1 ve 16. maddesidir. Bu maddelere dayalı olarak yapılacak haczedilmezlik şikâyetinin ise İİK’nun 16/1. maddesine göre haczin öğrenildiği tarihten itibaren 7 günlük sürede yapılması gerekir” [Y. 12. HD, 27.03.2014 T., 6055 E., 9051 K. (Lexpera, 28.09.2023)]. Başka bir karara göre, “Haczedilmezliğe ilişkin istek, İİK’nun 16. maddesine göre yapılmış bir şikâyettir ve kural olarak 7 günlük süreye tabidir” [Y. 12. HD, 06.12.2011 T., 24810 E., 26803 K. (Lexpera, 06.02.2024)].

düzeninden değildir¹⁶⁶⁵ ve ayrıca, kamu düzeni düşüncesinin uygulanacağı hâller sınırlı olarak değerlendirilmelidir.¹⁶⁶⁶ Bazı hükümler sadece borçlunun menfaatlerini ilgilendirmekte iken, bazıları borçlunun yanı sıra kamu düzenini ve genel ahlakı da etkilemektedir.¹⁶⁶⁷ Dolayısıyla bütün haczedilmezlik hâllerinde süresiz şikâyetin uygulanacağı yönündeki genel bir kabul hatalı olur. Ayrıca, böyle bir değerlendirme, taraflar arasındaki menfaat dengesini bozduğu gibi,¹⁶⁶⁸ haczedilmezlikle ilgili hükümlere aykırı hacizlerin her an iptal edilme ihtimallerinden dolayı hukuki güvenlik ve takip ekonomisi ilkelerine de uygun değildir.

Kamu düzenine aykırılık durumlarında kesin bir kural koymaktan kaçınılması gerektiğini belirten bir görüşe göre, her olayda bu yönde bir ihlalin bulunup bulunmadığı ayrıca araştırılmalıdır.¹⁶⁶⁹ Kanaatimizce bunu haczedilmezlik hâlleri bakımından da esas almak ve her bir hükmü somut olayın şartlarını da dikkate alarak ayrıca değerlendirmek gerekir.¹⁶⁷⁰ Örneğin, malları devlet malı niteliğinde sayılan kurumların bütün malları ayırım yapılmaksızın haczin dışında tutulmuştur. Bu kurumların kamu hizmetinde fiilen kullanılan kamusal mallarının haczi üzerine başvuru şikâyetin süresiz olacağı konusunda tereddüt edilmezken, kurumun kamu hizmetinde doğrudan kullanılmayan özel mallarının haczinde yedi günlük şikâyet süresinin uygulanması gerektiği kanaatindeyiz.¹⁶⁷¹ Başka bir örnek vermek gerekirse, bir ailenin tek çalışanı olan ve başka

¹⁶⁶⁵ Kılıçoğlu, s. 129; Muşul, İcra, s. 110; Özbay, Feragat, s. 552-553, 555.

¹⁶⁶⁶ Postacıoğlu/Altay, s. 427.

¹⁶⁶⁷ Muşul, İcra, s. 110; Kılıçoğlu, s. 129-130, 132; Muşul, Şikâyet, s. 471-472. Örneğin, hâle münasip evin haczinin, kamu düzenini ilgilendirmediği ve bu nedenle şikâyet süresinin yedi gün olduğu belirtilmiştir (Özbay, Feragat, s. 555; Pekcanitez/Simil, s. 179-182). Aksi yönde bkz. Gürtürk, s. 104. Borçlunun yiyecek, yakacak veya kıyafetlerinin haczedilmesi durumunda ise insan onurunun korunması ve kamu düzeni düşüncesiyle şikâyetin süresiz olacağı ifade edilmiştir (Kuru, İcra C. 1, s. 841; Kılıçoğlu, s. 132; Özbay, Feragat, s. 552; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 96, 351; Pekcanitez/Simil, s. 178-179). Konuyla ilgili başka örnekler ve Yargıtay kararları için bkz. Pekcanitez/Simil, s. 175-182.

¹⁶⁶⁸ Aynı yönde kz. Üstündağ, İcra, s. 187.

¹⁶⁶⁹ Pekcanitez/Simil, s. 148-149; Muşul, Şikâyet, s. 462-472.

¹⁶⁷⁰ Aynı yönde bkz. Muşul, İcra, s. 110; Kılıçoğlu, s. 129-130. Nitekim Yargıtayın bir kararının karşı oy yazısında, "... İİK 16/1 maddesine göre yedi günlük şikâyet süresine tabi olan haczedilmezlik şikâyetinden bir örnekle duruma açıklık getirmek istersek; bir kamu hastanesinin haczedilmezlik şikâyetinin icra mahkemesine yedi günlük süreden sonra getirildiği durumda hâkim haczedilenin ne olduğuna bakmaksızın şikâyeti süreden reddedemeyeceği gibi haczedilenin ne olduğuna sonra bakacağı düşüncesi ile önce tüm şikâyetleri süresiz kabul ediyorum da diyemez. Çünkü bu durum İİK 16/1 maddesini ve bu maddenin konuluş amacını ortadan kaldırır. O hâlde hâkim kendisine aynı kanunun 18/3 maddesi gereği uyumsuzluğa bütün olarak göz atıp, kamu düzeni ile ilgili uyumsuzluk varsa şikâyeti süresiz kabul edip esasa geçecek aksi hâlde şikâyeti süreden reddedecektir" ifadelerine yer verilmiştir [YHGK, 10.11.2020 T., 2017/2833 E., 2020/855 K. (Lexpera, 06.02.2024)].

¹⁶⁷¹ Buna karşılık bir görüşe göre, söz konusu mallar bakımından ayırım yapılmaksızın haczedilmezliğin kamu düzeninden olduğu ve ilgili hükümlere aykırı hacizler için süresiz olarak şikâyet yoluna

bir geliri bulunmayan kişinin asgari ücretinin yarısının haczedilmesinin doğuracağı sonuçlar ile başka gelirleri de bulunan birinin yüksek ücretinin haczedilmesindeki aykırılıkların yol açacağı sonuçlar aynı olamaz. Dolayısıyla işçi ücretlerinin dörtte birinden fazla yapılan tüm haciz işlemlerinin kamu düzenine aykırı olduğunu belirtmek doğru değildir.

Görüldüğü üzere, kamu düzenine aykırı olarak değerlendirilse dahi kanundaki haczedilmezlik hükümlerini ihlal eden haciz işlemleri şikâyet tabidir. Nitekim, Alman hukukunda da haczedilmezliğin ihlali, yapılan haciz işlemi geçersiz veya hükümsüz kılmamakta, sadece ilgililere mahkemeye başvurma (*Erinnerung*, ZPO § 766) hakkı tanınmaktadır.¹⁶⁷² Bununla birlikte, daha önce ele alındığı üzere,¹⁶⁷³ İsviçre’de (SchKG Art. 22) ve İtalya’da (iCPC Art. 545/son) bazı haczedilmezlik hâllerinin ihlali, hükümsüzlük yaptırımına tabi tutulmuştur. Bu durumlarda hükümsüzlük kendiliğinden dikkate alınmakla beraber, yapılan başvuru, teknik anlamda bir şikâyetten ziyade hükümsüzlüğün ihbarı; aynı şekilde, verilen karar ise işlemin iptali değil, hükümsüzlüğün tespiti niteliğinde değerlendirilmektedir.¹⁶⁷⁴ Türk hukukunda bu konuda benzer bir düzenleme bulunmamaktadır. Söz konusu ülkelerdeki hükümsüzlük yaptırımına tabi işlemler, hukukumuzda doktrin ve Yargıtay tarafından süresiz şikâyet hâli olarak ele alınan “kamu düzenine aykırılığa” karşılık gelmektedir.¹⁶⁷⁵ Bu konuda doktrindeki bir görüş, Türk hukuku için İsviçre’deki hükmün aynısı bir düzenlemeye gerek bulunmasa

başvurulabileceği kabul edilmelidir (Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 351). Aynı yönde bkz. Pekcanitez/Simil, s. 175-177; Kuru, El Kitabı, s. 109-110.

¹⁶⁷² Musielak/Voit/Flockenhaus, ZPO § 811, kn. 31-32; Prütting/Gehrlein/Flury, ZPO § 811, kn. 12. Bu konuda ayrıca bkz. MüKoZPO/Gruber, ZPO § 811, kn. 20-22; Balaban, s. 122, dn. 346, 348.

¹⁶⁷³ Bkz. yuk. I. Bölüm, III, A, 2, 5.

¹⁶⁷⁴ İsviçre’de süreye tabi olmaksızın yapılan bu başvuru ve sonuçları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Pekcanitez/Simil, s. 137-138, 148-150; Taşpınar Ayvaz, Hükümsüzlük, s. 1540 vd.

¹⁶⁷⁵ Taşpınar Ayvaz, Hükümsüzlük, s. 1546-1547. Bununla birlikte, doktrinde azınlıkta kalan bir görüşe göre, kamu düzenine aykırı işlemler batıl işlemler olup, bunlar hukuki sonuç doğurmaz ve bağlayıcı değildir. İcra mahkemesi, bu işlemlerle ilgili iptal kararı yerine, geçersizliği tespit edici nitelikte karar verir ve bu karar herkes için geçerlidir (Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 71). Benzer yönde bkz. Berkin, İcra, s. 402. Ayrıca, İİK m. 82/f. 1, b. 9’a ilişkin şikâyetin yedi günlük süreye tabi olduğu yönünde bir Yargıtay kararının karşı oy yazısında da “... şikâyet konusu işlemin kamu düzenine aykırı olması halinde şikâyet süreye bağlı olmayacaktır. Bu durumda şikâyetin süreye bağlı tutulmamasındaki neden yapılan işlemin buyurucu yasaya aykırı olması ve işlemin hükümsüz (mutlak butlanla batıl) olmasıdır... İİK’nun 82/1-9 maddesindeki hükmünden güdülen amacın, ülkesine hizmet eden, bu uğurda şehit düşen, malül kalan kişilerin şehit eşi ve yetimlerinin toplum nazarında onurlarını korumak, onları aç, sefil halde bırakmamak, ele-güne muhtaç olmadan onurlu bir yaşam sürmelerini sağlamaktır. Buyurucu ve aksi mutlak butlan ile sakat olan ve üstün kamu yararı bulunan bu hükümlerin tarafların iradesine bırakıldığı düşünülemez...” ifadelerine yer verilmiştir [HGK, 22.01.2003 T., 17 E., 29 K. (Lexpera, 07.02.2024)].

da kamu düzenine aykırılığın bir süresiz şikâyet hâli olduğunu ve bu hususun icra mahkemesince kendiliğinden dikkate alınacağını açıkça içeren bir düzenlemenin yapılmasının yerinde olacağını savunmuştur.¹⁶⁷⁶ Kanaatimizce de konu hakkındaki tereddütleri gidermek için bu doğrultuda bir düzenleme isabetli olur. Ancak her şeyden önce haczedilmezlikle ilgili hükümlerin tümünün gözden geçirilmesi, güncelliğini yitirmiş hükümlerin ve menfaat dengesini özellikle alacaklı aleyhine bozan düzenlemelerin yeniden ele alınması gerekir. Haczedilmezliğin istisna olduğu göz önünde bulundurularak, önemli gerekçelerle, menfaat dengesine uygun hükümlerin ihdas edilmesi durumunda, hangi hükümlerin kamu düzenine ilişkin olduğunu tespit etmek daha kolay olacaktır.

4. Şikâyetin İleri Sürülmesi

Şikâyet yoluyla icra memurunun, icra ve iflâs hukuku ile ilgili hükümleri uygulamadığı veya yanlış uyguladığı ileri sürülür.¹⁶⁷⁷ Özellikle kamu düzenine ilişkin olmayan haczedilmezlik hâllerinde, şikâyet konusu işlemin, maddi vakıaların, başvuru gerekçelerinin ve talebin açıklanması gerekir.¹⁶⁷⁸ Şikâyet, yazılı veya beyanın tutanağa geçirilmesi suretiyle sözlü olarak yapılabileceği gibi (İİK m. 18/f. 2), UYAP sistemi kullanılarak elektronik ortamda da yapılabilir (İİK m. 8/a; Yön. m. 16).¹⁶⁷⁹

Şikâyet yoluna başvurulurken alınacak harçlar konusunda Harçlar Kanunu m. 13/f. 1, d uyarınca, “*İcra ve iflas dairelerinin kusuru yüzünden yanlış yapılmış olan işlemlerin ıslahı ve iptaline dair tetkik mercileri*”¹⁶⁸⁰ kararlariyle, bu iptal veya ıslah dolayısıyla yeniden yapılacak işlemler” harçtan müstesnadır.¹⁶⁸¹ Dolayısıyla, icra memurlarının kusurları olmaksızın gerçekleştirdikleri işlemlerin düzeltilmesi veya iptali

¹⁶⁷⁶ Taşpınar Ayvaz, Hükümsüzlük, s. 1547-1552. Kamu düzenine aykırılık hâline dayanan şikâyetlerin süreye tabi olmadığına kanunda düzenlenmesinin daha doğru olacağı yönünde ayrıca bkz. Pekcanitez/Simil, s. 148. Ayrıca belirtmek gerekir ki, bu husus daha önce süresiz şikâyet sebebi olarak kanun değişikliği tasarısına alınmışsa da kanunlaşmamıştır (Muşul, İcra, s. 111).

¹⁶⁷⁷ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 90.

¹⁶⁷⁸ Bkz. ve karşı. Pekcanitez/Simil, s. 308-309.

¹⁶⁷⁹ Pekcanitez/Simil, s. 296; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 98. Bu konuda şikâyetin şekli, içeriği ve ileri sürüldüğü zamanın tespiti hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Pekcanitez/Simil, s. 296-316.

¹⁶⁸⁰ İİK g. m. 6 uyarınca, “*Bu Kanunda yer alan “icra tetkik mercii”, “tetkik mercii” ve “mercii” ibareleri “icra mahkemesi”; “icra mercii hâkimi” ve “mercii hâkimi” ibareleri “icra hâkimi” olarak değiştirilmiştir. Çeşitli mevzuatta icra tetkik mercii ve hâkimine yapılmış bulunan atıflar icra mahkemesi ve hâkimine yapılmış sayılır*”.

¹⁶⁸¹ İsviçre’de kural olarak, şikâyet harca tabi değildir (SchKG Art. 20a/2, 5). Bu konuda bkz. Pekcanitez/Simil, s. 407, 410.

için yapılan şikâyetler harca tabi iken; kusurlu olarak yaptıkları işlemlerdeki şikâyetler harçtan müstesna tutulmuştur.¹⁶⁸² Ancak doktrindeki bir görüşe göre, somut olayda icra memurunun kusurlu olup olmadığı ancak icra mahkemesinin incelemesiyle tespit edilebileceğinden, şikâyet yoluna başvurulana her durumda maktu olan başvurma harcının peşin ödenmesi gerekir.¹⁶⁸³

Şikâyetin ileri sürülmesinin birtakım usuli etkileri bulunmaktadır.¹⁶⁸⁴ Bunlardan biri de şikâyetle vazgeçme veya kabulün mümkün olup olmadığıdır. Kısaca belirtmek gerekirse, şikâyet talebi ileri sürüldükten sonra, kamu düzenine aykırılık hâlleri hariç, bu talepten vazgeçilmesi mümkündür. Böylece işlemin iptalinde birinci derecede hukuki yararı bulunan kişi, bu talebinden feragat etmiş sayılır.¹⁶⁸⁵ Aynı şekilde, kamu düzenini ilgilendiren bir durum yoksa ve karşı tarafın şikâyeti kabulü diğer ilgililerin menfaatlerini etkilemiyorsa şikâyet kabulü de sona erebilir. Bu durumda örneğin, borçlunun şikâyeti üzerine alacaklı, malın haczinden vazgeçerse haczedilmezlik niteliğinin araştırılmasına gerek kalmayacaktır.¹⁶⁸⁶

¹⁶⁸² Pekcanitez/Simil, s. 408. Konu hakkında bir karara göre, “... *Harçlar Kanunu’nun ... 13 ncü maddesinin (d) fıkrasında; İcra ve İflas dairelerinin kusuru yüzünden yanlış yapılmış olan işlemlerin ıslahı ve iptaline dair Tetkik Mercii kararlarıyla, bu iptal veya ıslah dolayısıyla yeniden yapılacak işlemlerin harçtan istisna tutulması öngörülmüştür. Maddenin açık hükmüne göre; İcra Dairelerinin yanlış yapılmış her türlü işlemlerinin ıslah ve iptaline dair Tetkik Mercii kararları değil; İcra dairelerinin bizatihi, kendiliğinden yaptığı hatalı işlemlerin ıslah ve iptaline dair Tetkik Mercii kararlarının harçtan istisna edilmesi söz konusudur. Tetkik Merciiinde kısmen iptali istenen haciz işlemi, İcra dairesinin bizatihi, kendiliğinden yaptığı bir işlem olmadığından, haczedilemezlik şikâyetinin harca tabi olduğu açıktır*” [YHGK, 06.10.2004 T., 12-467 E., 480 K. (KİBB, 07.02.2024)]. Ayrıca şikâyetle harç ve giderler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Pekcanitez/Simil, s. 407-419.

¹⁶⁸³ Pekcanitez/Simil, s. 407-409. Öte yandan, Yargıtayın böyle durumların harca tabi olmadığı ve peşin harç alınmayacağı hususunda aksi yöndeki bir kararına göre, “*Harçlar Kanununun 13. maddesinin (d) bendinde açıklandığı gibi; icra ve iflâs dairelerinin kusuru yüzünden yanlış yapılmış olan işlemlerin, ıslah ve iptaline dair tetkik mercii kararları harca tâbi değildir. Bu nedenle de «peşin harç» alınmaz. Şikâyet red edildiği takdirde mercice red harcına hükmedilir. Şikâyetin kabulü halinde peşin harç alınmışsa bunun müracaat halinde iadesine karar verilir. Bu itibarla harcın peşin ödenmesi gerekmediğinden, şikâyet dilekçesinin hakim tarafından havale tarihi şikâyet tarihi sayılır...*” [12. HD, 16.02.1990 T., 7045 E., 1341 K. (Uyar/Uyar/Uyar, İİK Şerh C. 1, s. 339; Pekcanitez/Simil, s. 314, dn. 971)]. Ayrıca, harca tabi işlemlerde şikâyet tarihinin harcın ödendiği tarih olarak belirleneceği, sonradan harcın ödenmediği anlaşılırsa bu durumda ödeme için süre verileceği ve harç yatırılmadan sonraki işlere devam edilmeyeceği yönünde bkz. Pekcanitez/Simil, s. 310-315. Bu konuda ayrıca bkz. Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 36-37.

¹⁶⁸⁴ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Pekcanitez/Simil, s. 316 vd.

¹⁶⁸⁵ Pekcanitez/Simil, s. 319-320.

¹⁶⁸⁶ Pekcanitez/Simil, s. 321-323.

5. Şikâyetin İncelenmesi

a) Görevli ve Yetkili Mercî

Usulüne uygun şekilde ileri sürülen bir şikâyetin, süresi içinde yapılmış sayılması (*süreyle tabi durumlarda*) ve incelenmesi için kanuna uygun olarak görevli ve yetkili merciye başvurulmuş olması gerekir.¹⁶⁸⁷ İİK m. 4 ve m. 16 uyarınca, haczedilmezlik şikâyetinde, haczin değerine veya şikâyetin sebebine bakılmaksızın icra mahkemesi görevli mercidir.¹⁶⁸⁸ Bir yerde icra mahkemesi yoksa mal varlığıyla ilgili uyuşmazlıklarda asıl görevli mahkeme olan asliye hukuk mahkemesi (bkz. ve karşı. HMK m. 2) icra mahkemesi sıfatıyla şikâyeti de inceler.¹⁶⁸⁹

İcra mahkemesi, kural olarak, ancak kişilerin şikâyeti üzerine işlemin kanuna ve somut olaya uygunluğunu inceleyebilir.¹⁶⁹⁰ Şikâyetin doğrudan icra mahkemesine yapılması gerekir. Bu nedenle, icra mahkemesi yerine icra dairesine yapılan şikâyet herhangi bir hukuki sonuç doğurmaz.¹⁶⁹¹ İcra dairesinin de kendisine yapılan bu şikâyeti icra mahkemesine gönderme yetkisi bulunmamaktadır.¹⁶⁹²

Haczedilmezlik şikâyetinde yetkili icra mahkemesi, şikâyet konusu işlemi yapan icra dairesinin bağlı bulunduğu mahkemedir (İİK m. 4/f. 1, c. 5). İcra mahkemesinin bu yetkisi kesin yetki olup, mahkemece kendiliğinden dikkate alınır.¹⁶⁹³

¹⁶⁸⁷ Aynı yönde bkz. Karşlı, İcra, s. 81; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 97-98; Pekcanitez/Simil, s. 288, 331-332.

¹⁶⁸⁸ Kuru, El Kitabı, s. 110, 528; Pekcanitez/Simil, s. 279; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 350-351.

¹⁶⁸⁹ Görgün/Börü/Kodakoğlu, İcra, s. 19; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 76; Pekcanitez/Simil, s. 279, dn. 882; İbrahim Özbay/Fatih Aydemir, “Adli Yargı”, içinde *Yargı Örgütü Hukuku*, ed. İbrahim Özbay (Ankara: Yetkin, 2022), s. 146; Balaban, s. 233.

¹⁶⁹⁰ Hacı yapan icra memurunun haczedilmezlik konusunda birinci derecede yetkili olduğu, icra mahkemesinin ise ancak şikâyet üzerine uyuşmazlığa el koyabileceği hususunda bkz. yuk. III. Bölüm, I, A. Bu konuda ayrıca bkz. aşağı. III. Bölüm, II, A, 5, b, (1).

¹⁶⁹¹ Kuru, El Kitabı, s. 111; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 71; Karşlı, İcra, s. 81; Uyar, Haciz, s. 732.

¹⁶⁹² Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 98; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 71. Yargıtayın bu yöndeki kararları için bkz. Pekcanitez/Simil, s. 290, dn. 916. Ancak Yargıtayın eski kararlarına ve doktrindeki bir görüşe göre, icra dairesinin, kendisine verilen şikâyet dilekçesini kendiliğinden icra mahkemesine göndermesi gerekir ve bu hâlde şikâyet süresi korunmuş sayılır (bkz. Pekcanitez/Simil, s. 289-291; Berkin, İcra, s. 401). Belirtmek gerekir ki, şikâyetin yetkili icra mahkemesine gönderilmek üzere, başka bir yerdeki mahkeme aracılığıyla yapılması mümkündür (Kuru, El Kitabı, s. 111; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 98).

¹⁶⁹³ Kuru, El Kitabı, s. 110-111; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 72, 163; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 97; Pekcanitez/Simil, s. 282-283; Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 36, 132; Muşul, Haciz, s. 477; Karşlı, İcra, s. 81.

Bununla birlikte haciz, istinabe yoluyla yapılmışsa bu hacizle ilgili şikâyetler, istinabe olunan icra dairesinin bağlı olduğu icra mahkemesi tarafından incelenir (İİK m. 79/f. 2).¹⁶⁹⁴ Ancak bu konuda Yargıtay kararlarında ve doktrinde yapılan bir ayrım bulunmaktadır. Buna göre, istinabe talebinde bulunan icra dairesi, konuyla ilgili takdir yetkisini bizzat kullanmış ve haczinin caiz olduğu kanısına vardığı belirli bir malın haczedilmesi (nokta haczi) için yardım almış ise bu durumda takibin yürütüldüğü icra dairesinin bağlı bulunduğu icra mahkemesi; buna karşılık, takibin yapıldığı icra dairesi bu şekilde bir belirleme yapmayıp, haczin gerçekleştirilmesi konusunda malın bulunduğu yerdeki icra dairesinden hukuki yardım almış ve bu icra dairesi de malın haczinin caiz olup olmadığını değerlendirerek haciz işlemini yapmış ise istinabe olunan icra dairesinin bağlı bulunduğu icra mahkemesi şikâyet konusunda yetkilidir.¹⁶⁹⁵ Katıldığımız görüşe göre ise İİK m. 79/f. 2 karşısında bu ayrımın yasal bir dayanağının olduğunu söylemek güçtür.¹⁶⁹⁶ Hükmün gerekçesinde de böyle bir ayrım yapılmasına yol açacak ifadeler bulunmamaktadır.¹⁶⁹⁷ Ayrıca bu ayrımın kabul edilmesi durumunda, başka sorunlar da ortaya çıkabilir. Örneğin, nokta haczi niteliğinde bir hukuki yardım talebi olsa da haciz işlemi gerçekleştirilirken birtakım ihlaller yapılmış olabilir. Böyle durumlarda yetki konusu daha da karmaşık bir hâle gelir. Aynı şekilde, nokta haczinde haczedilmezlikle ilgili hükümlere açıkça aykırı bir işlemin istinabe olunan icra dairesince yapılıp yapılamayacağı; yapılması durumunda doğacak sorumluluk konusu da ayrı bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla şikâyet konusunda yetkili mahkemenin, ilgili

¹⁶⁹⁴ Kuru, El Kitabı, s. 528; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 72; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 97; Berkin, İcra, s. 32.

¹⁶⁹⁵ Bu yönde görüş ve kararlar için bkz. Pekcanitez/Simil, s. 284-287; Muşul, Haciz, s. 477-481. Örneğin, bir karara göre, “... şikâyetle konu haczin Bakırköy 12. İcra Müdürlüğü’nün 2019/19006 takip sayılı dosyası ile yapıldığı, Ordu İcra Müdürlüğü tarafından ise talimat doğrultusunda kıymet takdir raporu düzenletildiği, davacının haczedilmezlik şikâyetinde bulunduğu, talimat uyarınca konulan haczin yukarıda açıklanan şekilde “nokta haczi” niteliğinde olduğu anlaşılmakla, meskeniyet iddiasını inceleme yetkisi, haciz kararını veren esas icra müdürlüğünün bağlı olduğu icra mahkemesine ait olup, anılan yetki, kamu düzenine ilişkin kesin yetki niteliğinde olduğundan mahkemece re’sen nazara alınmalıdır. Bu nedenle şikâyeti inceleme yetkisi Bakırköy 7. İcra Hukuk Mahkemesi’ne aittir” [Y. 5. HD, 11.10.2021 T., 7221 E., 11139 K. (Lexpera, 07.02.2024)].

¹⁶⁹⁶ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 97.

¹⁶⁹⁷ Gerekçeye göre, “... haczedilecek mallar başka bir yerde ise, haciz talebini alan takibin yapıldığı icra dairesi, haczin yapılmasını malların bulunduğu yerin icra dairesinden istemekte, yani, o yer icra dairesini istinabe etmektedir. Malların haczi, ancak bulundukları yer icra dairesi tarafından yapılmaktadır. Bu icra dairesince yapılan hacizde ihtilaf çıkması halinde, örneğin haczedilemeyecek bir malın haczedilmesi durumunda, yapılacak şikâyetin talimatı veren icra dairesinin bağlı olduğu merci tarafından incelenmesi işlerin uzamasına neden olmaktadır” [https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d17/c017/tbmm17017108ss0338.pdf (27.09.2023)].

işlemi gerçekleştiren icra dairesinin bağlı bulunduğu icra mahkemesi olduğu kanaatindeyiz.

b) İnceleme Usulü

(1) İncelemenin Şekli, Uygulanacak Yargılama Usulü ve İnceleme Yetkisinin Kapsamı

Şikâyeti alan icra mahkemesi, öncelikle şikâyetle ilgili usule ilişkin (yetki, süre, ehliyet) şartları inceler. Bu konuda herhangi bir aykırılığın olmadığına anlaşılmaması hâlinde, esasa dair inceleme yapılır ve ilk olarak, icranın devam edip etmeyeceğine karar verilir (İİK m. 22).¹⁶⁹⁸ İcra mahkemesi, şikâyeti dosya üzerinden veya gerekiyorsa duruşma yaparak inceleyebilir. Zira İİK m. 18/f. 3, c. 1 uyarınca, “*Aksine hüküm bulunmayan hâllerde icra mahkemesi, şikâyet konusu işlemi yapan icra dairesinin açıklama yapmasına ve duruşma yapılmasına gerek olup olmadığını takdir eder; duruşma yapılmasını uygun gördüğü takdirde ilgilileri en kısa zamanda duruşmaya çağırır ve gelmeseler bile gereken kararı verir*”. Dolayısıyla burada kural olarak şikâyetin konusuna göre, hukuki dinlenilme hakkı da göz önünde bulundurularak, incelemenin duruşmalı bir şekilde yapılıp yapılmayacağı mahkemenin takdirindedir.¹⁶⁹⁹ Fakat, özellikle keşif yapılmasını ve bilirkişiye başvurulmasını gerektiren haczedilmezlik hâllerine ilişkin şikâyetlerde, duruşma yapılması gerektiği kabul edilmektedir.¹⁷⁰⁰ Duruşmalı incelemeye karar verilen hâllerde taraflar duruşmaya gelmezlerse dosyanın işleminden kaldırılmasına karar verilemez. Başka bir deyişle, burada HMK m. 150 hükmü uygulanmaz; mahkeme, şikâyeti inceleyerek kararını verir.¹⁷⁰¹

Uygulanacak yargılama usulüyle ilgili İİK m. 18/f. 1’e göre, “*İcra mahkemesine arzedilen hususlar ivedi işlerden sayılır*”¹⁷⁰² ve bu işlerde basit yargılama usulü

¹⁶⁹⁸ Pekcanıtez/Simil, s. 323-332.

¹⁶⁹⁹ Görgün/Börü/Kodakoğlu, İcra, s. 33-35; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 99. Bu konuda benzer yönde ayrıntılı açıklamalar için bkz. Pekcanıtez/Simil, s. 341-363.

¹⁷⁰⁰ Pekcanıtez/Simil, s. 347-348; Görgün/Börü/Kodakoğlu, İcra, s. 33-35; Uyar/Uyar/Uyar, İİK Şerh C. 1, s. 339; Uyar, Haciz, s. 733.

¹⁷⁰¹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 99; Pekcanıtez/Simil, s. 357-358; Kuru, El Kitabı, s. 112-113; Pekcanıtez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 72. Aynı yönde bkz. Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 37. Buna karşılık, dosyanın işleminden kaldırılması gerektiği yönünde bkz. Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 288; Uyar, Haciz, s. 734. Bu konudaki farklı görüş ve kararlar için bkz. Pekcanıtez/Simil, s. 354-358.

¹⁷⁰² Bu nedenle şikâyetle adli tatilde de bakılacağı (HMK m. 103/f. 1, h) hususunda bkz. Kuru, El Kitabı, s. 112; Pekcanıtez/Simil, s. 341; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 98.

uygulanır”.¹⁷⁰³ Dolayısıyla haczedilmezlik şikâyeti basit yargılama usulüne göre incelenir (HMK m. 316-322). Ancak HMK m. 322 uyarınca, İİK’de ve basit yargılama usulünde özel hüküm bulunmayan hâllerde, yazılı yargılama usulüne dair hükümler uygulanır.¹⁷⁰⁴

Daha önce de belirtildiği üzere, icra mahkemesi esasında, ancak kişilerin şikâyeti üzerine ilgili işlemi inceleyebilir. Bu doğrultuda mahkeme, kural olarak sadece tarafların ileri sürdükleri işlemler hakkında inceleme yapabilir, taraflarca ileri sürülmemiş işlemleri inceleyemez.¹⁷⁰⁵ Ancak kamu düzenine aykırı işlemler hakkında mahkemenin taleple bağlı olmaksızın konuyla ilgili olarak karar verebileceği kabul edilmektedir.¹⁷⁰⁶ Dolayısıyla, dosyanın icra mahkemesinin önüne gitmesi için her ne kadar ilgililerden birinin şikâyeti aransa da¹⁷⁰⁷ başka bir sebeple kendisine dosya ulaşan icra mahkemesi, kamu düzenine ilişkin haczedilmezlik hâllerini talep olmasa da kendiliğinden inceleyebilmelidir.¹⁷⁰⁸

¹⁷⁰³ Bu konuda ayrıca bkz. Kuru, El Kitabı, s. 112-113; Pekcanitez/Simil, s. 340-341.

¹⁷⁰⁴ Pekcanitez/Simil, s. 340. Aynı yönde bkz. Balaban, s. 234; Özbay/Aydemir, s. 147.

¹⁷⁰⁵ Postacıoğlu, s. 76-77; Postacıoğlu/Altay, s. 84-85; Karşı, İcra, s. 82, 84; aynı yönde ayrıntılı açıklamalar için bkz. Pekcanitez/Simil, s. 308, 332-339. İcra mahkemesinin, bildirilen sebeplerle bağlı olmaksızın ilgili işlemin tamamını inceleyerek kanuna uygun bütün kararları verebileceği hususunda bkz. Kuru, El Kitabı, s. 113; Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 37-38; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 100; Üstündağ, İcra, s. 54. Öte yandan, Üstündağ’a göre, şikâyet başvurusu icra memurunun hangi işlemi hakkında ise inceleme de bu konuda yapılabilir; bu vesileyle başka bir işlemin, şikâyet incelemesine tabi tutulması mümkün değildir (Üstündağ, İcra, s. 54).

¹⁷⁰⁶ Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 71; Pekcanitez/Simil, s. 308, 318, 332-334; Berkin, İcra, s. 404.

¹⁷⁰⁷ İcra mahkemesi, ancak ilgililerin şikâyeti üzerine icra memurunun işlemini inceleyebilir (Kuru, Haciz, s. 324; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 71; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 97, 350; Aşık/Oruç/Tok/Saçar, s. 59, 69; Akkaya, Haczedilmezlik, s. 852). Ancak başka bir görüşe göre, burada re’sen harekete geçme ilkesi geçerli olup icra mahkemesi, kamu düzenine aykırı işlemleri iptal edebilir (Berkin, İcra, s. 403-404; Pekcanitez/Simil, s. 374). Benzer yönde bkz. Ayşe Ece Acar, *İcra Mahkemesi Kararlarına Karşı İstinaf Kanun Yolu* (İstanbul: On İki Levha, 2022), s. 17. Daha önce ele alındığı üzere, İsviçre hukukunda SchKG Art. 22/1 uyarınca tetkik merci, şikâyet olup olmadığına bakmaksızın bir işlemin hükümsüz olduğunu re’sen tespit edebilir. Bu konuda bkz. yuk. I. Bölüm, III, A, 2.

¹⁷⁰⁸ Aynı şekilde bkz. Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 71; Pekcanitez/Simil, s. 143-144, 149-150; Karşı, İcra, s. 84; Akkaya, Güncel Gelişmeler, s. 25; Aşık/Oruç/Tok/Saçar, s. 59, 69. Konuyla ilgili bir Yargıtay kararına göre, “506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu’nun 121.maddesinde (bu Kanun gereğince bağlanacak gelir veya aylıklar ve sağlanacak yardımlar, nafaka borçları dışında, haciz veya başkasına devir ve temlik edilemez.) hükmüne yer verilmiştir. Bu hüküm, kamu düzenini ilgilendirmekte olup, mahkemece kendiliğinden gözetilmelidir” [12. HD, 27.03.2008 T., 2932 E., 6177 K. (Lexpera, 01.10.2023)]. Başka bir karar için bkz. Y. 12. HD, 19.06.2012 T., 8120 E., 21338 K. [Lexpera (28.09.2023)].

(2) İspat ve Delillerle İlgili Hususlar

Basit yargılama usulünün uygulandığı şikâyetle, bu yargılama usulünün özellikleri de dikkate alınarak ispat ve delillere ilişkin genel kurallar, şikâyetin niteliğine uygun düştüğü ölçüde uygulanmaktadır.¹⁷⁰⁹ İlgililer iddialarını, bunların dayanağı olan vakıaları ve ispat araçlarını kural olarak belirli usuller çerçevesinde mahkemeye sunmalıdırlar.¹⁷¹⁰ İcra mahkemesi de esasında kişilerin ileri sürdükleri hususlar çerçevesinde araştırma yapar ve bunlara ilişkin delilleri toplar. Ancak kamu düzeniyle ilgili hükümlerin ihlali durumunda mahkeme, ileri sürülen vakıalar ve delillerle bağlı olmaksızın şikâyeti inceler.¹⁷¹¹

Şikâyet prosedürü içinde, maddi vakıalarla ilgili olarak genellikle şikâyet eden taraf ispat yükü altında ise de somut olaya göre karşı tarafın da ileri sürdüğü birtakım iddialar (örneğin, haczedilmezlikten feragat edildiği) bakımından ispat yükü bulunmaktadır.¹⁷¹² Örneğin, Yargıtayın belediyelerin mal varlığı değerleriyle ilgili bir kararında, “... Belediye Kanunu’nun 15/son maddesinde açıkça haczedilmezlik için vergi, resim, harç geliri olma ya da “fiilen kamu hizmetinde kullanılma” koşullarının kabul edilmesi karşısında, belediyeye ait bir paranın haczedilmezliği ancak fiili durumun tespiti ile belirlenmelidir. Bu konuda ispat yükü borçluya düşmektedir. Bir diğer anlatımla, haczedilen paraların vergi, resim, harç geliri olduğunu ya da fiilen kamu hizmetinde kullanıldığını borçlu Belediye ispatlamalıdır” ifadeleriyle, ispat yükünün şikâyet yoluna başvuran borçlu belediyede olduğu belirtilmiştir.¹⁷¹³

¹⁷⁰⁹ Pekcanitez/Simil, s. 366, 372, 380-381.

¹⁷¹⁰ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Pekcanitez/Simil, s. 363-372, 376-381. Ancak bir görüşe göre, icra mahkemesi, gösterilen şikâyet sebepleriyle bağlı olmaksızın ilgili işlemin tümünü inceleyerek, vakıaları re’sen araştırabilir ve delilleri serbestçe takdir edebilir (Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 37-38).

¹⁷¹¹ Pekcanitez/Simil, s. 371-372, 377-380. Dolayısıyla bu görüşe göre, şikâyetle kural olarak, vakıaların ileri sürülmesi açısından taraflarca getirilme ilkesi geçerli iken, bu vakıaların aydınlatılması ve bunlarla ilgili deliller bakımından re’sen araştırma ilkesi geçerlidir. Ancak kamu düzenine ilişkin hâllerde her anlamda re’sen araştırma ilkesi geçerlidir (Pekcanitez/Simil, s. 371-372, 377-380). Belediye mallarının haczi durumunda şikâyetin kamu düzenine ilişkin olduğu ve re’sen araştırma ilkesinin uygulandığı yönünde bkz. Hasırcı, Belediye Malları, s. 2844. Şikâyet üzerine icra mahkemesindeki yargılamada re’sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu yönünde bkz. Muşul, Haciz, s. 482.

¹⁷¹² Pekcanitez/Simil, s. 364-365; Dönmez, Meskeniyet, s. 45-46; Akkırın, s. 141-142. İspat yükünün, kural olarak şikâyet yoluna başvuran kişide olduğu yönünde bkz. Hasırcı, Belediye Malları, s. 2844; Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 147.

¹⁷¹³ Y. 12. HD, 04.12.2018 T., 11932 E., 12803 K. [Lexpera (02.10.2023)]. Doktrinde belediyenin subjektif bir ispat yükü ya da delil ikame yükünün olmadığı, ancak, objektif ispat yükünün bulunduğu ve ilgili olayların ispat edilememesi durumunda belediye aleyhine karar verileceği ifade edilmiştir (Hasırcı, Belediye Malları, s. 2840-2841, 2843-2845). Çeşitli haczedilmezlik hâlleri bakımından, şikâyet yoluna başvuran kişinin iddiasını ispat etme yükü altında olduğu yönünde benzer kararlar için bkz. Akkırın,

İcra mahkemesi yukarıdaki esaslar çerçevesinde haczedilmezlik şikâyetini incelerken gerek görürse duruşma yapıp, ilgilileri dinleyebilir.¹⁷¹⁴ Mahkeme, tarafların ileri sürdükleri delillerin yanında, şikâyetin niteliğine uygun başka delillere de başvurabilir. Bu kapsamda, nadiren de olsa bazı durumlarda tanık dinlenebilir; ayrıca, keşif ve bilirkişi incelemesi yaptırılabilir.¹⁷¹⁵ Aynı şekilde, takip dosyasındaki deliller ve özellikle hacizle ilgili tutanaklar da oldukça önemli delillerdir. Zira bunlar aksi sabit oluncaya kadar geçerli belgelerdir (İİK m. 8/f. 4).¹⁷¹⁶

Haczedilmezlikle ilgili şikâyetler incelenirken, bilhassa keşif ve bilirkişi delillerine sıklıkla başvurulduğu görülmektedir. Bu konuda örneğin, Maden Kanunu'ndaki (m. 40) haczedilmezlik hâliyle ilgili olarak bir karara göre, “... mahkemece anılan yasanın emredici kuralı re'sen nazara alınarak, maden işletme ruhsatı getirtilip, haczedilen menkullerin işletme hakkı ile bir bütünlük arzedip arz etmediği, dolayısıyla hacizlerinin mümkün olup olmadığı, mahallen bilirkişi aracılığıyla yapılacak keşif sonucu belirlendikten sonra oluşacak sonuca göre karar verilmesi gerekirken, istemin istihkak davası olarak nitelendirilip eksik incelemeyle yazılı şekilde sonuca gidilmesi

s. 141-142; Y. 12. HD, 11.10.2018 T., 13243 E., 9667 K.; Y. 12. HD, 24.03.2015 T., 2014/31502 E., 2015/7004 K.; Y. 12. HD, 13.01.2020 T., 2019/14206 E., 2020/23 K. [Lexpera (02.10.2023)].

¹⁷¹⁴ Görgün/Börü/Kodakoğlu, İcra, s. 33-35; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 98-100; Pekcanitez/Simil, s. 341-363. Burada İİK m. 18/f. 3 uyarınca şikâyet konusu işlemi yapan icra memurundan da açıklama istenebilir. Ancak memur, şikâyetinde tanık olarak dinlenemez (Pekcanitez/Simil, s. 371).

¹⁷¹⁵ Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 72-73; Pekcanitez/Simil, s. 366-371; Dönmez, Meskeniyet, s. 46-64; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 100; Görgün/Börü/Kodakoğlu, İcra, s. 32; Aşık/Oruç/Tok/Saçar, s. 69; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 136, 176. Bu konuda bir karara göre, “İİK'nın 82/4. maddesi uyarınca, borçlunun kendisi ve ailesinin geçimi için zaruri olan tarım arazisi haczedilemez. Borçlunun köyde yaşadığı ve geçimini çiftçilik ve nakliyatçılık yaparak karşıladığı, mahkemece yaptırılan zabıta araştırmasından, tanık beyanlarından ve Y... Çiftçi Malları Koruma Başkanlığının 09.06.2008 tarihli yazısından anlaşılmaktadır. Borçlunun bu maddeden yararlanabilmesi için asıl uğraşısının çiftçilik olması gerekir... Mahallinde yapılan keşif neticesinde düzenlenen bilirkişi raporu ile şikâyet konusu 565 parsel sayılı taşınmazın borçlunun geçimi için zorunlu olduğu belirlendiğine göre, mahkemece anılan taşınmaza yönelik haczedilmezlik şikâyetinin kabulü yerine, yazılı gerekçe ile istemin reddi isabetsizdir” [Y. 12. HD, 26.05.2009 T., 3451 E., 11090 K. [Lexpera (02.10.2023)].

¹⁷¹⁶ Tutanakların ispat gücü hakkında bkz. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 65-67; Kuru, El Kitabı, s. 86; Karşı, İcra, s. 63. Takip dosyasındaki deliller hakkında bkz. Pekcanitez/Simil, s. 367. Konuyla ilgili olarak belediye başkanının, belediyenin kamu hizmetinde fiilen kullanıldığı iddia edilen mallarının haczine verdiği muvafakatin, haciz tutanağıyla ispat edildiği yönünde bir karar için bkz. Y. 12. HD, 09.06.2015 T., 5981 E., 15929 K. [Lexpera (02.10.2023)].

isabetsizdir".¹⁷¹⁷ Dolayısıyla, benzer durumlar için de keşif yapılarak ve/veya bilirkişiden rapor alınarak haczedilmezlik şikâyeti incelenmelidir.¹⁷¹⁸

Daha önce de ele alındığı üzere, icra memurları da haczedilmezlikle ilgili hükümleri uygularken özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde bilirkişiye başvurabilirler.¹⁷¹⁹ Konumuz açısından özellikle bilirkişi incelemesi gerektiren böyle durumlarla sıklıkla karşılaşılabilir.¹⁷²⁰ Bu hâlde, mahkeme, daha önce icra memuru tarafından alınan bilirkişi raporuna dayanabileceği gibi, yeni bir bilirkişi incelemesi de yaptırabilir.¹⁷²¹

İleri sürülen deliller ve ayrıca yapılan incelemelere rağmen somut olayda gerçekleştirilen haczin haczedilmezlikle ilgili hükümlere aykırılığı tespit edilemezse; aynı şekilde, karşı tarafın ileri sürdüğü birtakım iddiaların doğru olduğu sonucuna varılamazsa ispat yükü taşıyan kişi aleyhine karar verilir.¹⁷²²

(3) Haczedilmezlikle Bağlantılı Bazı Taleplerin Değerlendirilmesi

Haczedilmezlikle ilgili hükümlerin kapsam bakımından uygulanması konusu ele alınırken veya çalışmada ilgili diğer konulara değinilirken de görüldüğü gibi, tasarrufun

¹⁷¹⁷ Y. 12. HD, 10.03.2009 T., 2008/24556 E., 2009/5010 K. [Lexpera (02.10.2023)]. Başka kararlar için bkz. Pekcanitez/Simil, s. 367-369; Muşul, Haciz, s. 483-490; Taneri, s. 197-219; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 136 vd.

¹⁷¹⁸ Örneğin, köy orta mallarıyla ilgili bir karara göre, "... mahkemece, alacaklının temyiz dilekçesinde belirttiği ... taşınmazın, bahçeli kargir motel vasfıyla tapuda kayıtlı olmaları nedeniyle, Kadastro Kanunu'nun yukarıda açıklanan maddeleri kapsamında nitelikleri, orta-kamu malı olup olmadıkları, gerektiğinde mahallinde keşif ve bilirkişi incelemesi yapılmak suretiyle tespit edilerek, oluşacak sonuca göre karar verilmesi gerekir..." [Y. 12. HD, 30.04.2018 T., 2016/31537 E., 2018/3958 K. (Lexpera, 02.10.2023)]. Belediyelerin mallarıyla ilgili olarak, kamu hizmetinde fiilen kullanılıp kullanılmadığının belirlenmesi için keşif ve bilirkişi incelemesi yapılması gerektiği hususunda örnek bir karar için bkz. Y. 12. HD, 22.12.2015 T., 22115 E., 32543 K. [Lexpera (02.10.2023)].

¹⁷¹⁹ Bkz. yuk. III. Bölüm, I, C.

¹⁷²⁰ Örneğin, bireysel emeklilik hesabındaki birikimin haczedilebilir kısmının (4632 sa. Ka. m. 17/f. 2) belirlenmesiyle ilgili olarak bir kararda "... öncelikle şikâyetçi borçlunun sisteme giriş tarihi esas alınıp, yine anılan sistemde kaç ay kaldığı ve haciz tarihi itibarıyla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından belirlenen brüt asgari ücret tutarının tespit edilmek suretiyle, belirlenen veriler üzerinde yukarıda açıklanan mevzuat hükümleri tatbik edilmesiyle oluşacak bilirkişi incelemesi sonucuna göre, borçlunun alacağının haczedilebilir kısmının net olarak belirlenmesi ve bu duruma uygun hüküm oluşturulması gerekirken, sadece Takas ve ...A.Ş tarafından gönderilen yazı cevaplar doğrultusunda, eksik inceleme ile yazılı şekilde hüküm tesisi isabetsizdir" ifadelerine yer verilmiştir [Y. 12. HD, 10.05.2018 T., 2016/32050 E., 2018/4713 K. (Lexpera, 02.10.2023)]. Finansal kiralama konusu mallarla ilgili olarak bilirkişi incelemesi yaptırılabilirliği yönünde bkz. Dönmez, Finansal Kiralama, s. 323, dn. 39. Gecekondu Kanunu'na göre tahsis olunan taşınmazlar hakkında bilirkişiye başvurulmamasının, eksik inceleme olarak değerlendirildiği yönünde örnek bir karar için bkz. Y. 12. HD, 01.04.2013 T., 2510 E., 12306 K. [KİBB (31.05.2023)].

¹⁷²¹ Pekcanitez/Simil, s. 369-370.

¹⁷²² Aynı yönde bkz. Pekcanitez/Simil, s. 364, 379.

iptali davasında, takas, rehin hakkı veya başka taleplere ilişkin uyuşmazlıklarda da haczedilmezlik hâlleri dikkate alınmaktadır. Bunların yanında, ayrıca haczedilmezlik şikâyeti ile aynı mahkemede ve aynı şekilde basit yargılama usulüyle incelenen ihalenin feshi talebi ve istihkak davasının, haczedilmezlikle birlikte veya ayrı bir şekilde (*ancak bağlantılı olarak*) açılması durumunda, incelemenin nasıl yapılacağının ve hangi işlemlerin gerçekleştirileceğinin ele alınmasında fayda vardır.

(a) İhalenin Feshi Talebi

Şikâyet yoluyla ileri sürülen ihalenin feshi talebi, belirli süreler içinde, bazı sebeplerle, belli kişiler tarafından istenebilmektedir (İİK m. 134).¹⁷²³ Haczedilmezlikle ilgili bir hükmün ihlali, birtakım şartlar çerçevesinde nadiren ihalenin feshi sebebi olarak değerlendirilmektedir.¹⁷²⁴ Şöyle ki, talepte bulunabilen kişi açısından bakıldığında, haczedilmezlik şikâyetine başvurabilen ilgililerden sadece belirli kişiler ihalenin feshi talebinde bulunabilir (İİK m. 134/f. 2). Talep konusu bakımından ise daha önce haczedilmezlik şikâyetine başvurulmuş ve verilen karar kesinleşmişse aynı nedenden dolayı ihalenin feshi istenemez.¹⁷²⁵ Bunun yanında, Yargıtayın bazı kararlarında ve doktrindeki bir görüş tarafından yapılan ve burada da esas aldığımız asıl önemli ayrım, haczedilmezlikle ilgili olarak ihlal edilen hükmün kamu düzenine ilişkin olmasıdır. Dolayısıyla kamu düzeniyle ilgili bir haczedilmezlik hükmünün ihlali, daha önce şikâyet konusu yapılmamışsa ihalenin feshindeki sürelerle uymak şartıyla fesih nedeni olarak değerlendirilebilir.¹⁷²⁶

¹⁷²³ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Arslan, R., İhalenin Feshi, s. 52 vd.; Kuru, El Kitabı, s. 700-725; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 417-425; Ömer Çon, *İhalenin Feshi (İcra ve İflâs Kanunu Madde 134)*, (Ankara: Yetkin, 2021), s. 16 vd.; Topal, s. 71 vd. Ayrıca ihalenin feshi talebinin hukuki niteliği hakkında bkz. Çelikoğlu, İcra Mahkemesi, s. 209-236.

¹⁷²⁴ Ancak bir görüşe göre, daha önce şikâyet yoluna başvurulmamışsa haczedilmezlik hâlleri ihalenin feshi sebebi olarak kabul edilmelidir (Balkan, s. 193-194). Eski bir Yargıtay kararında da herhangi bir ayrım yapılmaksızın “*Haczedilemezlik fesih nedenlerinden birisidir*” ifadelerine yer verilmiştir [12. HD, 02.12.1991 T., 5115 E., 12513 K. (Lexpera, 28.09.2023)]. Kanaatimizce böyle bir genel kabulün yasal bir dayanağı yoktur. Nitekim aşağıda görüldüğü gibi, Yargıtay da bu konudaki görüşünü değiştirmiştir.

¹⁷²⁵ Bkz. ve karşı. Balkan, s. 193. Konuyla ilgili olarak kararların kesin hüküm ve kesin delil etkileri hakkında bkz. Çelikoğlu, İcra Mahkemesi, s. 164-173, 237-245. Ayrıca icra mahkemesi kararlarının maddi anlamda kesin hüküm teşkil edip etmeyeceği konusunda bkz. aşa. III. Bölüm, II, A, 5, c, d (1).

¹⁷²⁶ Haczedilmezlikle ilgili ihlal edilen hükmün kamu düzenine ilişkin olmasının ihalenin feshi nedeni olarak değerlendirilebileceği, bunun dışındaki haczedilmezlik hâllerinin ise ihalenin feshi nedeni olamayacağı yönünde bkz. Topal, s. 84-85, 369. Bazı durumlarda haciz işleminin kamu düzenine aykırılığının, ihalenin feshini gerektirebileceği ifade edilmiştir (Çon, s. 37). Bu yönde bir karara göre, “... köyün orta mallarının, devlet malı gibi korunacağı hüküm altına alınmış olduğundan, köy orta malları haczedilemez. Köy orta malı, köy tüzel kişiliğinin taşınır ve taşınmaz tüm mallarını kapsayan bir kavramdır. Mahcuz taşınmazlar da bu kavram içindedir. Bu yasa ya da başka bir yasada

Bilindiği üzere, bütün şikâyet hâllerinde icra mahkemesince karar verilmedikçe, şikâyet icrayı durdurmaz (İİK m. 22). İcra mahkemesi talep üzerine veya kendiliğinden icranın durdurulmasına karar verebilir.¹⁷²⁷ Haczedilmezlik şikâyeti üzerine icranın durdurulması kararı verilmişse bu durumda satış yapılmayacağından, aynı gerekçeyle ihalenin feshi gibi bir iddia da söz konusu olmayacaktır. Böyle bir karar verilmemişse ve kanun yollarına başvurulana kadar satış yapılmamışsa bu durumda da bir sorun çıkmayacaktır; zira kanun yollarına başvuru satışı durdurur (İİK m. 363/f. 4, m. 364/f. 3). Ancak kanun yollarına başvurulmasına rağmen aksine işlem yapılırsa kanunun emredici hükmüne aykırılık gerekçesiyle ihalenin feshine karar verilmektedir.¹⁷²⁸ Burada düşük ihtimalle de olsa, görülebilecek asıl karmaşık durum, icra mahkemesinin şikâyetle icranın devamına karar verdikten sonra, haczedilmezliğe ilişkin hükmün, borçlu veya malın haczine karşı çıkan (ve ihalenin feshini isteyebilecek olan) ilgili üçüncü kişi aleyhine ihlal

özümlendikleri amaca veya başka bir ölçüye göre (yasada kamuya tahsis kararı gerektiği öngörülmemiştir) bir ayırım yapılmadığından köy tüzel kişiliğinin malları, İİK'nun 82/1-1 maddesi gereği haczedilemez... O halde mahkemece ihalenin öncelikle bu yönden feshi gerekir..." (Y. 12. HD, 07.06.2011 T., 2010/30181 E., 2011/11864 K.). Başka bir konuda benzer yönde bkz. Y. 12. HD, 19.06.2012 T., 8120 E., 21338 K. [Lexpera (09.02.2024)]. Buna mukabil, hâle münasip evle ilgili bir karara göre, *"Haczedilmezlik ihalenin feshi nedenleri arasında yer almamaktadır. O halde Mahkemece, borçlunun ileri sürdüğü diğer fesih nedenleri değerlendirildikten sonra oluşacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekirken, haczedilmezlik nedeni ile şikâyetin kabulü yasaya uygun bulunmamıştır"* (Y. 12. HD, 16.12.2008 T., 18545 E., 22126 K.). Benzer yönde bkz. Y. 12. HD, 19.01.2012 T., 2011/13757 E., 2012/866 K. [Lexpera (09.02.2024)].

¹⁷²⁷ Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 73; Kuru, El Kitabı, s. 113; Pekcanitez/Simil, s. 325; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 100; Karslı, İcra, s. 82. Şikâyetin icrayı durdurucu etkisi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Pekcanitez/Simil, s. 323-330.

¹⁷²⁸ Topal, s. 80-81, 344, dn. 1321. Bu ihtimalde aslında haczedilmezlik şikâyetine özgü bir durum yoktur; kanun yoluna başvurma bakımından geçerli bir genel kuralın ihlali söz konusudur. Aynı şekilde bkz. Topal, s. 81, 344, dn. 1321. Konuyla ilgili bir Yargıtay kararına göre, *"... dosyası incelendiğinde; şikâyetçi borçlu vekilinin icra mahkemesine başvurusu, ihaleye konu taşınmazın haczinin kabil olmadığından bahisle meskeniyet nedenine dayalı şikâyet olup, bu kararın istinaf başvurusu üzerine verilecek karar beklenmeden ihale yapılması, İİK'nun 363/4. maddesine aykırılık teşkil ettiğinden, şikâyetçi borçlu yönünden taşınmazın satışı mümkün değildir. Dosya kapsamından anlaşılan bu durumun, mahkemece gerek istem üzerine gerek re'sen dikkate alınması gerekmektedir. O halde Bölge Adliye Mahkemesince, yukarıda açıklanan gerekçe doğrultusunda şikâyetin kabulü ile ihalenin feshine karar verilmesi gerekir..."* [12. HD, 21.10.2021 T., 8230 E., 9309 K. (Lexpera, 29.09.2023)]. Benzer yönde kararlar için bkz. Topal, s. 80, dn. 317.

edildiğine karar vermesi ve bu arada satışın da yapılmış olmasıdır.^{1729, 1730} Bu hâlde, ihale alıcısının, borçlunun veya diğer ilgililerin menfaatleri arasında makul bir denge kurmak kolay değildir. Yukarıda ele alındığı gibi, bu konuda ihlalin kamu düzenine ilişkin olup olmamasına göre bir ayırım yapılabilir. Fakat olması gereken hukuk açısından, böyle sonuçların ortaya çıkmaması için gerekli hukuki düzenlemeler yapılmalı ve haczedilmezlik şikâyetinde açıkça bir kötü niyet yoksa satış işlemleri, karar kesinleşinceye kadar durdurulmalıdır.¹⁷³¹

Ayrıca belirtmek gerekir ki, haczedilmezlikle ilgili yukarıdaki gibi önceden başlatılan bir şikâyet süreci de bulunmayabilir. Bu ihtimalde, süresiz bir şikâyet hâli veya ihale yapıldıktan sonra haczin öğrenilmiş olması ya da usulsüz tebligat durumu (Teb. K. m. 32) söz konusu olabilir. Burada haczedilmezlik şikâyeti, ihalenin feshiyle birlikte veya ayrı olarak ya da başka bir nedenle ihalenin feshi görülürken ileri sürülebilir. Bu durumda, konuyla ilgili yukarıdaki değerlendirmeler çerçevesinde, sadece kamu düzenine aykırılık hâli, ihalenin feshi sebebi olarak kabul edilebilir.¹⁷³² Kanaatimizce icra mahkemesi, burada öncelikle haczedilmezlikle ilgili iddiayı değerlendirmeli ve buna göre karar vermelidir.

¹⁷²⁹ Konu hakkında bir karara göre, “... İİK’nun 22. maddesine göre, şikâyet, icra mahkemesince karar verilmedikçe icrayı durdurmayacağı gibi, şikâyet hakkında verilen kararın temyizi dahi kesinleşen ihale sonrası ayrıca mahkemece tedbir kararı verilmediği sürece alıcı adına tescil işlemi yapılmasına engel teşkil etmez. Somut olayda, 29.09.2014 tarihinde yapılan ihalenin, (yasal sürede ihalenin feshi istenmediğinden) henüz Hopa İcra Mahkemesi’nce haczin kaldırılmasına yönelik 25.03.2015 tarihinde hüküm tesis edilmeden önce kesinleşmiş olduğu sabit ve tartışmasızdır. Haczedilemezlik başvurusunun incelenmesi sırasında mahkemece takibin veya satışın durdurulmasına yönelik verilmiş bir tedbir kararı bulunmadığı gibi kararın temyizi sonrasında da aynı mahkemenin tescil ve satış sonrası diğer işlemlerin yapılmasına engel oluşturacak bir tedbir kararı da söz konusu değildir. Hal böyle olunca, icra müdürlüğünün ihalesi kesinleşen taşınmazların satış sonrası işlemlerini ve bu doğrultuda ihale alıcısı adına tesciline ilişkin işlemleri yapmaktan kaçınması ve bu yönde verdiği karar, İİK’nun yukarıda açıklanan 134/son maddesi hükmüne aykırıdır” [Y. 12. HD, 11.02.2016 T., 2015/26604 E., 2016/3501 K. (Lexpera, 29.09.2023)].

¹⁷³⁰ Konuyla ilgili Kuru’ya göre, bu hâlde, haczedilmezlik şikâyetinin kabul edilmesi üzerine, satış bedeli borçluya verilir. Bu bedel veya haczedilen şeyin para olması durumunda, söz konusu para alacaklıya ödenmişse İİK m. 361 uyarınca bu para, alacaklıdan geri alınır ve borçluya ödenir (Kuru, El Kitabı, s. 530). Genel olarak şikâyetle ilgili bir görüşe göre, icranın durdurulması talebinin reddi üzerine yapılan işlemler, şikâyetin kabulü durumunda mümkünse geri alınır (Pekcanitez/Simil, s. 328).

¹⁷³¹ Haczi caiz olmayan bir malı haczedilen borçluyu korumak adına, icranın durdurulması kararının verilmesinin uygun olacağı yönünde bkz. Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 288-289. Mukayeseli hukukta örneğin, California Eyaleti’nde, aksine düzenleme bulunmadıkça veya mahkemenin emri (*ordered by the court*) olmadıkça (*burada geçen “order” ifadesinin “emir” olarak tercüme edilmesi hususunda bkz. Özbek, s. 237; Erugur, s. 404, 406*) haczedilmezlik iddiası incelenirken, icra memuru söz konusu malın satışını gerçekleştiremez (CPC § 703.610). Benzer olarak bkz. Ontario Eyaleti’nde ORE Art. 4.

¹⁷³² Buna karşılık bir görüşe göre, ihaleden sonra haczin öğrenilmesi durumunda herhangi bir ayırım yapılmaksızın, haczedilmezliğe dayanılarak ihalenin feshi istenebilir (Balkan, s. 193-194).

(b) Hacizde İstihkak Davası

Bilindiği üzere, haciz gerçekleştirilirken başkasına ait olduğu iddia edilen mallar da (en son) haczedilebilir.¹⁷³³ Bu durumda söz konusu mallarla ilgili olarak icra dairesinde istihkak iddiası ve icra mahkemesinde istihkak davası süreçleri işletilir.¹⁷³⁴ Burada konunun detaylarına girmeden haczedilmezlik şikâyetiyle bağlantılı bazı hususlara değinilecektir.

İstihkak prosedürü yürütülürken, haczedilen malla ilgili olarak ayrıca haczedilmezlik şikâyetinde bulunulmuşsa doktrinde katıldığımız görüşe göre, şikâyetin sonuçlanması bekletici sorun (HMK m. 165) yapılmalıdır.¹⁷³⁵ Zira şikâyetin kabul edilerek haczin iptal edilmesi durumunda, istihkak iddiası veya davası konusuz kalacağından, bu prosedürün işletilmesine de gerek olmayacaktır.¹⁷³⁶ Bu durum, usul ekonomisi açısından da önem arz etmektedir.

Burada belirtmek gerekir ki, aynı üçüncü kişinin hem istihkak davası açması hem de haczedilmezlik şikâyetine başvurması durumunda, bazı konularda tereddütler yaşanabilir. Bu durum, özellikle istihkak iddiası prosedürü yürütülmeden (veya bu süreç beklenmeden), mülkiyet hakkına dayanılarak, doğrudan icra mahkemesinde istihkak davası açılması¹⁷³⁷ ve aynı zamanda haczedilmezlik şikâyetinde bulunulması hâlinde söz konusu olabilir. Üçüncü kişinin istihkak davası ve haczedilmezlik şikâyeti için aynı icra mahkemesine ayrı olarak veya farklı yerlerdeki mahkemelere başvurması hâlinde¹⁷³⁸

¹⁷³³ Hacizde tertiple ilgili olarak bkz. yuk. I. Bölüm, I, C, 2. Ayrıca finansal kiralama konusu malların haczedilmesi konusu ele alınırken de çekişmeli malların en son haczedileceğinden ve hacizde istihkak prosedüründen bahsedilmişti (bkz. yuk. II. Bölüm, II, E, 2, b).

¹⁷³⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Aslan, İstihkak, s. 269 vd.; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 199-210; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 360-374; Postacıoğlu/Altay, s. 459-508; Karşlı, İcra, s. 301-322.

¹⁷³⁵ Kuru, El Kitabı, s. 530, 564; Kuru, İcra C. 2, s. 1071-1072; Uyar/Uyar/Uyar, İstihkak, s. 214; Uyar, Haciz, s. 733; Aslan, İstihkak, s. 388. Aynı yönde bkz. Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 287. Bu durumda haczedilmezlik şikâyeti ile istihkak davası birleştirilemez; ayrıca, şikâyetin neticelenmesi istihkak davası için bekletici sorun yapılabilir (Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 204).

¹⁷³⁶ Kuru, İcra C. 2, s. 1071-1072; Kuru, El Kitabı, s. 530, 564; Aslan, İstihkak, s. 211-212, 388; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 287. İstihkak davası devam ederken, dava konusu mal üzerindeki haczin kalkması durumunda davanın konusuz kalacağı yönünde bkz. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 371. Hacizde istihkak iddiası ve davasının ön şartı olarak bir haczin bulunması zorunluluğu hakkında bkz. Aslan, İstihkak, s. 235 vd.

¹⁷³⁷ Doğrudan doğruya istihkak davasının açılması konusunda bkz. Aslan, İstihkak, s. 346-350.

¹⁷³⁸ Zira haczedilmezlik şikâyetinde yetkili icra mahkemesi, şikâyet konusu işlemi yapan icra dairesinin bağlı olduğu mahkeme iken; istihkak davasında yetkiyle ilgili kanunda ayrıca bir hüküm bulunmayıp, doktrinde ve yargı kararlarında istihkak davasının, icra takibinin yapıldığı, istinabe edilen icra dairesinin bağlı olduğu, hacizli malın bulunduğu veya davalının yerleşim yerindeki icra

haczedilmezlik şikâyetinin neticelenmesi bekletici sorun yapılır. Ancak aynı mahkemeye yapılan başvurularda, üçüncü kişinin dilekçesinde yer alan talebinin haczedilmezlik şikâyeti veya istihkak ya da her ikisine ilişkin olup olmadığı belirsiz olabilir. İfade etmek gerekir ki, kişinin birtakım yanlış hukuki kavramlar kullanması hâkimi bağlamadığından (HMK m. 33), dilekçeden talebin haczedilmezlik şikâyeti veya istihkak davası olduğu kolaylıkla anlaşılıyorsa buna göre inceleme yapılmalıdır.¹⁷³⁹ Aksi takdirde, kişiye süre verilerek talebinin açıklanması istenmelidir (bkz. ve karş. HMK m. 119/f. 2). Zira her iki talep, aynı mahkemede görülse de yargılamadaki ispat kuralları, talep konusu, bunlarla ilgili kararların etkileri ve sonuçları gibi birçok konu açısından birbirinden oldukça farklıdır. Dolayısıyla Yargıtayın bazı kararlarında görüldüğü üzere, bu tür farklı taleplerle ilgili olarak her belirsizlik durumunda mahkemenin HMK m. 33'e dayanarak kendiliğinden dilekçeye hukuki nitelendirme yapıp talebi, haczedilmezlik şikâyeti veya istihkak davası şeklinde incelememesi gerekir.¹⁷⁴⁰ İcra mahkemesinin burada kural

mahkemelerinden birinde açılabilmesi belirtilmiştir (ayrıntılı bilgi için bkz. Aslan, İstihkak, s. 330-337). Bu konuda ayrıca bkz. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 97, 366. Farklı kişiler tarafından ileri sürülen bu taleplerin birleştirilmesi hakkında örnek olarak Yargıtayın bir kararına göre, *"Asıl dava, alacaklının İİK'nin 99. vd. maddesine dayalı istihkak iddiasının reddi talebi, birleşen dava ise üçüncü kişi tarafından ileri sürülen haczedilmezlik şikâyeti niteliğindedir... Üçüncü kişi ... vekilinin haczedilmezlik şikâyetiyle ilgili dosyada birleştirme kararı verilmiş, Mahkemece şikâyetin kısmen kabulü, kısmen reddine karar verilmiş ise de, icra dosyasında taraf olmayan üçüncü kişinin şikâyet yoluyla haczin kaldırılmasını isteyemeyeceği, ancak istihkak prosedürüne göre haczin kaldırılmasını talep edebileceği düşünülerek şikâyetin aktif husumet ehliyeti yönünden reddi gerekirken, yazılı şekilde karar verilmesi doğru değildir"* [12. HD, 06.03.2019 T., 2018/15335 E., 2019/2343 K. (Lexpera, 04.10.2023)].

¹⁷³⁹ Benzer şekilde bkz. ve karş. Pekcanitez/Simil, s. 306-308. Ayrıca, konuyla ilgili bir Yargıtay kararına göre, *"Davacı borçlu vekilinin İcra Mahkemesine başvurusu esnasında istihkak iddiasının yanısıra haczedilmezlik şikâyetinde de bulunulmasına rağmen, Mahkemece, dava istihkak davası olarak nitelenerek ve bu nitelermeye uygun gerekçe oluşturularak, sadece istihkak davasının reddine karar verilmiş, haczedilmezlik talebi yönünden olumlu-olumsuz hüküm kurulmamıştır. Mahkemece anılan hususlar üzerinde durularak haczedilmezlik şikâyeti usulüne uygun şekilde değerlendirilerek sonucuna göre hüküm kurulması için hükmün bozulmasına karar vermek gerekmiştir"* [12. HD, 12.09.2017 T., 2015/9095 E., 2017/10509 K. (Lexpera, 04.10.2023)].

¹⁷⁴⁰ Ancak bu konuda bir karara göre, *"... Ltd. Şti.'nin, borçlu aleyhine başlatılan takipte şikâyetçiye ait menkulün haczedildiğini, haciz yapılan yerin taşocağı olması nedeniyle bütünleyici parça olan mahcuzun tesisten ayrı haczedilemeyeceğini iddia ederek haczedilmezlik şikâyetinde bulunduğu, mahkemece, şikâyetin reddine karar verildiği görülmüştür. Şikâyetçinin icra mahkemesine başvurusu, haczedilen menkulün kendisine ait olması nedeniyle haczin kaldırılmasına yöneliktir. Şikâyetçinin takip dosyasında borçlu sıfatının bulunmadığı, üçüncü kişi durumunda olduğu ve mahcuz hakkında istihkak iddiasında bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu hali ile şikâyetçinin başvurusu istihkak davası niteliğindedir. HMK'nun 33. maddesi gereğince hukuki tavsif hakime ait olup, mahkemece istihkak kapsamında yargılama yapılması gerekir..."* [12. HD, 27.10.2014 T., 18824 E., 25111 K. (Lexpera, 04.10.2023)]. Benzer kararlar için ayrıca bkz. Pekcanitez/Simil, s. 246-247, dn. 786. Konuyla ilgili başka bir karara göre, *"Şikâyetçi Sağlık Bakanlığı'nın, borçlu aleyhine başlatılan takipte bakanlığa bağlı ... Hastanesi mutfağında bulunan menkullerin haczedildiğini, menkullerin büyük bir bölümünün hastane demirbaş listesinde kayıtlığı olduğunu ve İİK'nun 82/1. maddesi gereği haczedilemeyeceğini, hastalara yemek hizmeti verilmesine yarayan mallar olduğunu iddia ederek haczedilmezlik şikâyetinde*

olarak, re'sen harekete geçme ve taleple bağıllık ilkesinin (HMK m. 26) dışına çıkma yetkisi bulunmamaktadır.¹⁷⁴¹ Aksi hâlde, icra hukukundaki kurum ve kurallarla sağlanmış menfaat dengesinin, mahkeme eliyle ilgililerden biri aleyhine bozulması ve birtakım temel hak ihlallerinin doğması kaçınılmaz olur.

c) İnceleme Neticesinde Verilecek Kararlar ve Bu Kararların Sonuçları

İcra mahkemesi, başvuru üzerine ilk olarak şikâyetle ilgili usule ilişkin konuları inceler. Burada bir eksiklik varsa mahkeme, esasa dair bir inceleme yapmadan şikâyet talebini usulden reddeder.¹⁷⁴² Ayrıca belirtmek gerekir ki, mahkeme, her ne kadar ilk başta usule ilişkin noksanlıkları incelese de bunların daha sonraki aşamalarda fark edilerek karar verilmesi de söz konusu olabilir.

Şikâyetle ilgili şartların mevcut olması durumunda esasa ilişkin inceleme yapılır. Burada icra memurunun işleminin, haczedilmezlikle ilgili hükümlere aykırı olmadığı ve somut olaya uygun olduğu kanaatine varılırsa şikâyet talebinin esastan reddine karar verilir.¹⁷⁴³ Bununla birlikte, şikâyetle ilgili ilk başta şartlar mevcut olmasına rağmen sonradan şikâyet konusuz kalabilir. Örneğin, zaman bakımından sınırlı haczedilmezlikte

bulunduğu, mahkemece, şikâyetin reddine karar verildiği görülmüştür. Şikâyetçinin icra mahkemesine başvurusu haczedilen menkullerin kendisine ait olması nedeniyle haczin kaldırılmasına yöneliktir. Şikâyetçinin takip dosyasında borçlu sıfatının bulunmadığı, üçüncü kişi durumunda olduğu ve mahcuzlar hakkında istihkak iddiasında bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu hali ile şikâyetçinin başvurusu istihkak davası niteliğindedir. HMK'nun 33. maddesi gereğince hukuki tavsif hakime ait olup, mahkemece istihkak kapsamında yargılama yapılması gerekir. O halde mahkemece, üçüncü kişi şikâyetçinin istemi istihkak davası kapsamında değerlendirilerek, taraf teşkili sağlanmalı (borçluya da dava dilekçesi tebliğ edilmeli), eksik başvurma harcı ikmal ettirilmeli, tarafların gösterecekleri deliller toplanmalı ve oluşacak sonuca göre karar verilmesi gerekir... [12. HD, 13.03.2014 T., 4098 E., 7254 K. (Lexpera, 04.10.2023)]. Daha önce de belirtildiği üzere, kanaatimizce menfaati bulunan üçüncü kişiler de haczedilmezlik şikâyetinde bulunabilirler. İkinci kararda görüldüğü üzere hem haczedilmezlik şikâyeti hem de ifadelerden anlaşıldığı üzere istihkak iddiası bulunmaktadır. Mahkeme burada istihkak davasıyla ilgili eksiklikleri elbette tamamlattırabilir. Ancak haczedilmezlik iddiasını görmezden gelerek, doğrudan talebin istihkak davası şeklinde vasıflandırılması isabetli değildir. Şikâyet incelemesi daha kolay ve hızlı olduğundan ve ayrıca istihkak davasının konusuz kalması sonucunu da doğurabileceğinden, mahkemenin usul ekonomisi ilkesi bakımından şikâyet talebini ayırarak önce bu talebi incelemesi ve bunun neticesine göre hareket etmesi daha doğru olurdu. Zira doktrinde de belirtildiği gibi (Postacıoğlu, s. 62; Pekcanitez/Simil, s. 247, dn. 788), istihkak davasının açılabilme imkânı, şikâyete başvurmadaki hukuki yararı ortadan kaldırmaz.

¹⁷⁴¹ Şikâyette kural olarak, re'sen harekete geçme ilkesi geçerli değildir ve icra mahkemesi taleple bağlı olup, talep edilmeyen bir işlem hakkında karar veremez (Pekcanitez/Simil, s. 308, 333, 373-376). Ayrıca bu konuda bkz. yuk. III. Bölüm, II, A, 5, b, (1).

¹⁷⁴² Karşlı, İcra, s. 84. Usulden ret hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Pekcanitez/Simil, s. 383-389. Yazarlar şikâyet talebinin geri alınması üzerine verilen kararı da usule ilişkin bir karar olarak nitelendirmişlerdir. Bu konuda ve şikâyet talebinden vazgeçilebilecek durumlar hakkında bkz. Pekcanitez/Simil, s. 319-320, 386. Ayrıca bkz. yuk. III. Bölüm, II, A, 4.

¹⁷⁴³ Bu konuda ayrıca bkz. Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 73; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 101; Pekcanitez/Simil, s. 390-391; Karşlı, İcra, s. 84.

şikâyet hakkında karar verilene kadar ilgili süre/zaman dolabilir.¹⁷⁴⁴ Aynı şekilde, haczedilmezlik şikâyeti görülürken başka bir nedenle takip iptal edilebilir veya haciz kalkabilir ya da alacaklının şikâyet talebi incelenirken, icra memuru yapması gereken haczi gerçekleştirmiş olabilir. Bu durumlarda mahkemenin, şikâyetin konusuz kalmasından dolayı karar verilmesine yer olmadığı şeklinde bir karar vereceği ifade edilmektedir.¹⁷⁴⁵

Esasa ilişkin yapılan incelemede, şikâyet sebepleri haklı görülürse talebin kabulüne karar verir. Bu durumda şikâyet sebeplerine göre, işlemin bozulması, düzeltilmesi veya yapılmayan işlemin yerine getirilmesinin emredilmesi yönünde karar verilir (İİK m. 17).¹⁷⁴⁶

Konumuz açısından, haczin, kanunda yer alan haczedilmezlik hükümlerine aykırı olduğu sonucuna varılırsa bu haciz işlemi, geçmişe etkili olarak yapıldığı andan itibaren iptal edilir ve buna dayanılarak gerçekleştirilen başka işlemler de iptal edilmiş sayılır.¹⁷⁴⁷ Mahkeme burada sadece iptal kararı vermekle yetinir. Kararın gereğinin yerine getirilmesi ve bu kapsamda iptal edilen haczin etkilerinin fiilen kaldırılması için malın iadesi gibi işlemlerin yapılması icra dairesinin görevine girer.¹⁷⁴⁸

Şikâyetin kabulü neticesinde verilen işlemin düzeltilmesi kararı, ilgili haciz işleminin hatalı olmasına rağmen bozulmasının gerekmediği durumlarda verilir.¹⁷⁴⁹ Bu husus, genellikle kanunun icra memuruna takdir yetkisi tanıdığı hâllerde gerçekleştirilen

¹⁷⁴⁴ Benzer şekilde, bu durumda artık haczin geçerli kabul edilmesi gerektiği yönünde bkz. Köroğlu/Kaplan, s. 1073-1074; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 314.

¹⁷⁴⁵ Pekcanitez/Simil, s. 386-388. Bununla birlikte, Yargıtayın bazı kararlarına ve bir görüşe göre, burada şikâyet yargılamasına devam edilmeli ve şikâyetin talep edildiği zamanki haklılık durumu belirlenerek yargılama giderleri hakkında karar verilmelidir [12. HD, 15.06.2015 T., 7373 E., 16543 K.; 12. HD, 07.12.2017 T., 2016/25562 E., 2017/15221 K. (Lexpera, 07.10.2023); Pekcanitez/Simil, s. 388; Köroğlu/Kaplan, s. 1074].

¹⁷⁴⁶ Pekcanitez/Simil, s. 383, 391; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 73-74; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 101-102; Aşık/Oruç/Tok/Saçar, s. 70-71; Kuru, El Kitabı, s. 115; Görgün/Börü/Kodakoğlu, İcra, s. 37-38. Bu konuda ve kararın şekli hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Pekcanitez/Simil, s. 391-407.

¹⁷⁴⁷ Kuru, El Kitabı, s. 115, 530; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 73-74; Pekcanitez/Simil, s. 392; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 101. Bu kapsamda, icranın durdurulması kararı verilmemişse yapılan satışa hazırlık işlemlerinin iptal edileceği, satış yapılmışsa bedelin borçluya geri verileceği belirtilmiştir (Kuru, El Kitabı, s. 115, 530).

¹⁷⁴⁸ Pekcanitez/Simil, s. 392-393, 515; Kuru, El Kitabı, s. 115, 530. Bu konuda ayrıca bkz. Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 73-74; Aşık/Oruç/Tok/Saçar, s. 71. Mahkemenin kararı doğrultusunda yapılan yeni işlem de şikâyete tabidir (Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 74).

¹⁷⁴⁹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 101-102; Pekcanitez/Simil, s. 399.

haciz işleminin kanuna ve somut olaya uygun olmadığı iddiasıyla yapılan şikâyet başvurularında görülür. Örneğin, borçlunun asgari ücretinin dörtte birinin haczedilmiş olması durumunda, mahkeme bu konuda haciz işlemini bozmaz; ancak somut olaya uygun olarak (*ücretin onda birinin haczedilmesi gibi*) işlemi bizzat düzeltir. Dolayısıyla burada icra mahkemesi, gerekli işlemi icra dairesine göndermeden kendisi yapar.¹⁷⁵⁰ İşlemin düzeltilmesi kararı, iptal kararından farklı olarak verildiği andan itibaren sonuç doğurur. Bu nedenle doktrinde katıldığımız görüşe göre, maaş veya ücret kesintisinin düzeltilmesi üzerine, önceki dönemlerde gerçekleştirilen kesintilerin yeni orana uyarlanarak yapılan ödemelerin iadesine karar verilemez.¹⁷⁵¹ Bununla beraber, geçerli bir muvafakat bulunmamasına rağmen kanuna aykırı olarak (5510 sa. Ka. m. 93) emekli maaşına konulan haczin iptali üzerine, önceden yapılan kesintilerin iadesinin İİK m. 361¹⁷⁵² çerçevesinde istenebileceği kabul edilmektedir.¹⁷⁵³

Şikâyetin kabulü durumundaki diğer bir karar ise icra memurunun, haczedilmezlik gerekçesiyle yapmayı reddettiği işlemle ilgili olarak alacaklının başvurusu üzerine verilen “haczin yapılmasının emredilmesi” yönündeki karardır. Burada işlemi icra mahkemesi değil, icra dairesi yerine getirir.¹⁷⁵⁴ İcra dairesi, haciz işlemini

¹⁷⁵⁰ Pekcanitez/Simil, s. 392; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 101-102; Kuru, El Kitabı, s. 115.

¹⁷⁵¹ Pekcanitez/Simil, s. 400-401. Aynı yönde bkz. Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 74; Kuru, El Kitabı, s. 115; Aşık/Oruç/Tok/Saçar, s. 71; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 102.

¹⁷⁵² Hükme göre, “İcra dairelerince borçludan fazla para tahsil olunarak alacaklıya verildiği yahut yanlışlıkla bir tarafa para tediye olunduğu hesap neticesinde anlaşılırsa verilen para ayrıca hükme hacet kalmaksızın o kimseden geri alınır”. Ayrıca, haczedilmezlik şikâyetinin kabulüne rağmen, önceden icranın durdurulması kararı verilmediği için satılan malın bedelinin alacaklıdan geri alınmasında da bu hükmün uygulanacağı ifade edilmiştir (Kuru, El Kitabı, s. 530).

¹⁷⁵³ Yardımcı, s. 54-56, 60. Bu yönde karar için bkz. Y. 19. HD, 07.06.2010 T., 2009/1199 E., 2010/7025 K. [Lexpera (07.10.2023)]. Aynı yönde başka kararlar ve bu kararların isabetli olduğu konusunda bkz. Kuru, El Kitabı, s. 526, dn. 109; Yardımcı, s. 55, dn. 55. Buna karşılık şikâyet üzerine icra mahkemesinin emekli maaşından yapılan kesintilerin iadesine karar veremeyeceği yönünde bkz. Görgün/Börü/Kodakoğlu, İcra, s. 204. Bu konuda bir görüşe ve bazı Yargıtay kararlarına göre, söz konusu ödemeler ancak istirdat davası yoluyla geri istenebilir [Muşul, Haciz, s. 300; HGK, 05.11.2014 T., 2013/1309 E., 2014/846 K.; 12. HD, 16.05.2013 T., 10102 E., 18997 K.; 8. HD, 28.01.2013 T., 2012/11975 E., 2013/868 K. (Lexpera, 07.10.2023)]. Başka bir görüşe göre, emredici hükme aykırı bir işlem yapılmasına rağmen menfaati ihlal edilen kişiye ayrıca dava açma külfeti yüklenmemelidir. Şikâyet konusu işlem iptal edildikten sonra, talep üzerine icra dairesinin önceden yapılan kesintilerin istirdatı için gerekli işlemleri yapması daha isabetli olacaktır (Pekcanitez/Simil, s. 394-395). İlk görüş için ifade etmek gerekirse, istirdat davasında veya sebepsiz zenginleşme davasında, kişi borçlu olmadığı bir parayı çeşitli sebeplerle veya kendisini borçlu zannederek ödemesi üzerine, bu paranın iadesi talep edilir. Burada ise borçlunun emekli maaşından kanuna aykırı şekilde kesinti yapılmış olsa da mevcut bir borcun ödenmesi söz konusudur. Aynı yönde bkz. Yardımcı, s. 56, 59-60.

¹⁷⁵⁴ Görgün/Börü/Kodakoğlu, İcra, s. 37-38; Kuru, El Kitabı, s. 115, 528; Pekcanitez/Simil, s. 401; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 74; Berkin, İcra, s. 394; Acar, İstinaf, s.

yapmak zorundadır; mahkemenin kararına karşı direnemez.¹⁷⁵⁵ Ayrıca, şikâyetin kabulü kararı takipteki bütün ilgililer açısından hüküm ifade eder.¹⁷⁵⁶ İcra mahkemesinin şikâyet üzerine verdiği karar, aynı takipte, aynı taraflar arasında, aynı konuda ve aynı şartlar çerçevesinde maddi anlamda kesin hüküm (HMK m. 114/f. 1, i; m. 303) niteliğinde kabul edilir.¹⁷⁵⁷ Ancak farklı bir takip dosyasında ya da aynı takipte değişen şartlarda veya başka bir konuda mahkemenin kararı bu bakımdan bağlayıcı olmaz.¹⁷⁵⁸ Zira, icra mahkemesinin kararları kural olarak maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmez.¹⁷⁵⁹

21. Bu doğrultuda bir karara göre, “... icra mahkemesi, icra müdürünün yerine geçerek müdürün yapması gereken işlemi kendisi tesis edemez. Bir başka ifadeyle, icra mahkemesi icra müdürünün yapmadığı işi kendisi onun yerine yapamaz veya icra müdürünün vermediği kararı kendisi onun yerine veremez. Bu durumda, mahkemece, yalnızca şikâyetin kabulü ile icra müdürünün ... tarihli kararlarının iptali ile yetinilmesi gerekirken... icra müdürünün yerine geçmek suretiyle ve alacaklının talebini de aşar şekilde “adı geçen borçlunun maaşının ... tarihinden itibaren ¼’ünün ihtiyaten haczine” karar verilmesi isabetsizdir” [Y. 12. HD, 19.01.2015 T., 2014/27424 E., 2015/905 K. (Lexpera, 07.10.2023)].

¹⁷⁵⁵ Kuru, El Kitabı, s. 115; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, Ders Kitabı, s. 74; Pekcanitez/Simil, s. 514-516; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 102. İcra mahkemesinin şikâyet üzerine verdiği kararlarının icrası için kararın şekli anlamda kesinleşmesinin gerekmediği (bkz. ve karşı. İİK m. 363/f. 4) yönünde bkz. Pekcanitez/Simil, s. 505-507, 515.

¹⁷⁵⁶ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 102; Kuru, El Kitabı, s. 115. Şikâyet üzerine verilen kararın objektif etkisi hakkında benzer yönde bkz. Pekcanitez/Simil, s. 516-517.

¹⁷⁵⁷ Örneğin, konuyla ilgili bir karara göre, “İcra mahkemesince verilen kararlar, kural olarak maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmemekle birlikte, aynı takip dosyası nedeniyle, aynı taraflar arasında ve aynı konuda daha önce verilen icra mahkemesi kararları, kesinleşmek koşuluyla sonraki şikâyet yönünden kesin hüküm teşkil ederler. Somut olayda, borçlu belediyenin aynı takip dosyasıyla alakalı olarak 33 VV ... plakalı araca ilişkin haczedilmezlik şikâyetinde bulunduğu, bu şikâyet üzerine Erdemli İcra Hukuk Mahkemesi’nin 29.04.2011 tarih ve 2011/105... sayılı kararı ile şikâyetin kabulü ile haczin kaldırılmasına karar verildiği anlaşılmaktadır. Bu durumda, borçlu belediyenin haczedilmezlik şikâyetinin kesinleşmesi halinde, alacaklının aynı araca yeniden haciz konulması talebinin kesin hüküm nedeniyle reddi gerekeceğinden, mahkemece söz konusu kararın kesinleşip kesinleşmediğinin araştırılıp tespit edilmesi, kesinleşmemiş ise sonucunun beklenmesi suretiyle oluşacak sonuca göre karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm tesisi isabetsizdir” (Y. 12. HD, 18.06.2014 T., 15374 E., 17807 K.). Benzer şekilde bkz. Y. 12. HD, 16.03.2015 T., 2014/31290 E., 2015/5909 K. [Lexpera (11.02.2024)]. Bu konuda ayrıca bkz. Pekcanitez/Simil, s. 508-514.

¹⁷⁵⁸ Pekcanitez/Simil, s. 508-515. Aynı yönde bkz. Aşık/Oruç/Tok/Saçar, s. 70; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 191. Haczedilmezlikle ilgili olarak İsviçre Federal Mahkemesinin aynı yöndeki kanaati için bkz. Belgesay, s. 210-211. Buna göre örneğin, borçlunun haczedilen ücret miktarının şikâyetle konu olmasından sonra, gelir veya giderlerinde önemli değişiklikler meydana gelebilir. Böyle durumlarda, önceki kararlar bağlı olunmaksızın aynı takipte ve aynı konuda tekrar şikâyet yoluna başvurulması söz konusu olabilir (Pekcanitez/Simil, s. 514-515). Şikâyet üzerine icra mahkemesince verilen ve kanun yollarından geçerek kesinleşen karar, o takip açısından kesin hüküm teşkil eder (Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 102). Şikâyetle ilgili kararların sadece takip hukuku bakımından kesin hüküm teşkil edeceği yönünde bkz. Kuru, El Kitabı, s. 116. Başka bir görüşe göre ise, icra mahkemesi kararlarının takip hukuku açısından kesin hüküm etkisi, aynı konuda, aynı taraflar arasında ve aynı sebebe dayanılarak başlatılan yeni bir takip bakımından da geçerlidir (Karlı, İcra, s. 92-93; Karlı, Temyiz, s. 66-69).

¹⁷⁵⁹ Kuru, El Kitabı, s. 80, 116; Karlı, Temyiz, s. 66-69; Taşpınar, Haczedilmezlik, s. 191; Pekcanitez/Simil, s. 452, 502, 508; Karlı, İcra, s. 92; Özbay/Aydemir, s. 147-148; Muşul, İcra, s. 150; Süha Tanrıver, *Medenî Usûl Hukuku, C. II* (Ankara: Yetkin, 2021), s. 138; L. Şanal Görgün/Levent Börü/Mehmet Kodakoğlu, *Medenî Usûl Hukuku*. 11. bs. (Ankara: Yetkin, 2022), s. 49-50; Balaban, s. 234; Acar, İstinaf, s. 69-72. Ayrıca bkz. aşı. III. Bölüm, II, A, 5, d, (1).

d) Kararlara Karşı Kanun Yolları

(1) Genel Olarak

İcra mahkemesi, şikâyet üzerine verdiği karardan kendiliğinden dönemez; karara karşı kanun yollarına başvurulması gerekir.¹⁷⁶⁰ Dolayısıyla ilgililerden biri veya icra mahkemesinin kendisi kararın yanlış olduğunu fark etse bile kararın denetlenerek varsa bir yanlışlığın giderilmesi, hukuki yararı bulunan¹⁷⁶¹ ilgililerden birinin başvurusu neticesinde kanun yolu incelemesiyle mümkündür. Zira kanun yolları, yanlış olduğu iddia edilen bir kararın tekrar incelenmesini ve gerekirse bu yanlışlığın giderilmesini sağlayan olanaklardır.¹⁷⁶²

Medeni yargılama hukukunda kanun yollarıyla ilgili genel hükümler HMK m. 341 vd.'de düzenlenmiş olmakla birlikte, İİK'de de kanun yollarına ilişkin özel hükümler öngörülmüştür. Dolayısıyla icra mahkemesinin kararlarına karşı İİK hükümleri çerçevesinde kanun yoluna başvurulsa da burada özellikle atıf yapılan hususlarda ve ayrıca hüküm bulunmayan hâllerde, kural olarak konuyla ilgili HMK hükümleri uygulanmaktadır.¹⁷⁶³

Kanun yolları için yapılan genel ayırım, olağan ve olağanüstü kanun yolları ayırımıdır. Hukukumuzda olağan kanun yolları “istinaf” ve “temyiz” iken; olağanüstü kanun yolları ise “yargılamanın iadesi” ile bazı görüşler tarafından birtakım özellikleri dikkate alınarak bu kapsama alınan “kanun yararına temyiz” şeklindedir.¹⁷⁶⁴ Olağan

¹⁷⁶⁰ Üstündağ, İcra, s. 55; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 102; Kuru, El Kitabı, s. 116.

¹⁷⁶¹ Pekcanitez/Simil, s. 435. Yazarların belirttiği gibi, kanun yoluna başvurmak için şikâyet taraf olmak şart değildir (Pekcanitez/Simil, s. 435-436). Kanun yoluna başvuran kişinin hukuki yararının bulunmasının gerektiği yönünde bkz. Tolga Akkaya, *Medenî Usûl Hukukunda İstinaf* (Ankara: Yetkin, 2009), s. 129-133; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, Usul, s. 639; Murat Yavaş, *Medeni Usul Hukukunda Temyiz* (Ankara: Seçkin, 2015), s. 52-61; Tanrıver, s. 47-48; Murat Atalı/İbrahim Ermenek/Ersin Erdoğan, *Medenî Usûl Hukuku*, 6. bs. (Ankara: Yetkin, 2023), s. 611.

¹⁷⁶² Ejder Yılmaz, *Olağanüstü Temyiz* (Ankara: Yetkin, 2003), s. 46-47; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, Usul, s. 635; İbrahim Özbay, *Hakem Kararlarının Temyizi* (Ankara: Yetkin, 2004), s. 21-22; Cenk Akil, *İstinaf Kavramı* (Ankara: Yetkin, 2010), s. 34; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 480; İbrahim Özbay, *6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Neler Getirdi?*, 2. bs. (Ankara: Seçkin, 2013), s. 417. Benzer tanımlar için bkz. İbrahim Özbay/Nagehan Okumuş, “Kanun Yollarına İlişkin Son Değişiklikler ve Yargı Kararları Işığında Medeni Usul Hukukunda Katılmalı Kanun Yolu”, *Prof. Dr. Saim Üstündağ’a Armağan* (Ankara: Adalet, 2009), s. 350; Atalı/Ermenek/Erdoğan, Usul, s. 599; Yavaş, Temyiz, s. 11-21; Görgün/Börü/Kodakoğlu, Usul, s. 594-595; Tanrıver, s. 38; Uğur Bulut, *Medenî Usûl Hukukunda Temyiz İncelemesinin Kapsamı ve Sınırları* (Ankara: Adalet, 2022), s. 25-29.

¹⁷⁶³ Karşlı, Temyiz, s. 36; Pekcanitez/Simil, s. 420-421, 430; Özbay/Okumuş, s. 368.

¹⁷⁶⁴ Yılmaz, Temyiz, s. 49-51; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, Usul, s. 638-639; Balaban, s. 308 vd.; Akkırın, s. 155 vd. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi ve tartışmalar için ayrıca bkz. Akil, İstinaf, s. 46 vd.; Özbay, Hakem, s. 24-28; Akkaya, İstinaf, s. 93 vd.

kanun yollarına kural olarak, ilk derece mahkemelerinin kesinleşmemiş nihai kararları için başvurulmaktadır. Olağanüstü kanun yollarının konusu ise kesinleşmiş veya kesin olarak verilen mahkeme kararlarıdır.¹⁷⁶⁵ Bu kanun yollarından yargılamanın iadesinin konusu, mahkemelerin maddi anlamda kesin hüküm teşkil eden kararları olduğundan ve (çeşitli tartışmalar olmakla birlikte) icra mahkemesinin sadece ihalenin feshi talebinin reddi kararı ile istihkak davası sonucunda verdiği kararlarının maddi anlamda kesin hüküm niteliğini taşıdığı kabul edildiğinden,¹⁷⁶⁶ konumuz bakımından bu kanun yoluna başvurunun mümkün olmadığı söylenebilir. Bu nedenle yargılamanın iadesi yolu burada ayrıca ele alınmayacaktır. Bunun yanında, bir görüşe göre olağanüstü kanun yolu olarak kabul edilen kanun yararına temyiz de hem kararın hukuki sonuçlarını ortadan kaldırmadığından (HMK m. 363/f. 2, c. 2) hem de konumuz açısından gerçekleşebilecek durumların (bkz. ve karşı. HMK m. 363/f. 1) az olması nedeniyle¹⁷⁶⁷ ayrıca incelenmeyecektir. Aşağıda sadece istinaf ve temyiz kanun yolları, İİK hükümleri ve çalışma konusu çerçevesinde ele alınacaktır.

(2) İstinaf

İstinaf, ilk derece mahkemelerinin istinafa tabi kararlarına karşı başvurulabilen olağan bir kanun yoludur. İcra mahkemesinin hangi kararlarına karşı istinaf yoluna başvurulamayacağı İİK m. 363/f. 1, c. 1’de¹⁷⁶⁸ düzenlenmiştir. Burada konumuzla

¹⁷⁶⁵ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, Usul, s. 639; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 482; Akkaya, İstinaf, s. 94-95; Yılmaz, Temyiz, s. 49-51; Atalı/Ermenek/Erdoğan, Usul, s. 601; Muhammet Özekes, “Kanun Yolları”, içinde *Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku*, C. III, 15. bs., ed. Hakan Pekcanitez, Muhammet Özekes, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz (İstanbul: On İki Levha, 2017), s. 2159; Tanrıver, s. 41.

¹⁷⁶⁶ Kuru, El Kitabı, s. 80-81, 116; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 522; Balaban, s. 312-314; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, Usul, s. 680-681, 694; Muşul, Şikâyet, s. 669-671; Atalı/Ermenek/Erdoğan, Usul, s. 666; Görgün/Börü/Kodakoğlu, Usul, s. 49-50, 549-650; Özbay/Aydemir, s. 147-148. Bu konuda ayrıca bkz. Pekcanitez/Simil, s. 452-456; Akkıran, s. 160-161; Acar, İstinaf, s. 69-76.

¹⁷⁶⁷ Öte yandan, doktrindeki bir görüşe (Kuru, El Kitabı, s. 81; Balaban, s. 314) ve Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğünün yaptığı bilgilendirmeye [<https://higm.adalet.gov.tr/Home/SSSorularDetay/16> (01.01.2024)] göre, icra mahkemesinin, sadece maddi anlamda kesin hüküm niteliğinde olduğu kabul edilen ihalenin feshi talebi ve istihkak davası neticesinde verdiği kararlarına karşı kanun yararına temyize başvurulabilir. Buna karşılık başka bir görüşe göre, şartların oluşması durumunda icra mahkemesinin şikâyet üzerine verdiği kararlar hakkında da kanun yararına temyize başvurulabilir (Pekcanitez/Simil, s. 456-459; Acar, İstinaf, s. 321). Bu konuda ayrıca bkz. Akkıran, s. 161; Acar, İstinaf, s. 319-321.

¹⁷⁶⁸ İlgili hükme göre, “İcra mahkemesince 85 inci maddenin uygulanma biçimi, icra dairesi tarafından hesaplanan vekâlet ücreti, 103 üncü maddenin uygulanma biçimi ve bu maddede düzenlenen davetiyenin içeriği, yediemin ücreti, yediemin değiştirilmesi, hacizli taşınır malların muhafaza şekli, kıymet takdirine ilişkin şikâyet, ihaleye katılabilmek için teminat yatırılması ve teminatın miktarı, satışın durdurulması, satış ilânının iptali, süresinde satış istenmemesi nedeniyle satışın düşürülmesi,

doğrudan ilgili olarak açıkça belirtilen bir engel bulunmadığından, çalışmada ele alınan kararlardan da anlaşılacağı üzere, haczedilmezlik şikâyeti üzerine verilen kararların kural olarak istinafa tabi olduğu görülmektedir.¹⁷⁶⁹ Ancak istinaf yoluna başvurulabilmesi için ilgili alacak, hak veya malın değer veya miktarının, İİK m. 363/f. 1’de belirtilen ve İİK ek m. 1 uyarınca her yıl güncellenen parasal sınırı geçmesi gerekir.¹⁷⁷⁰ Son yıllarda oldukça yüksek bir miktara ulaşan bu parasal sınırın 2024 yılı için 66.090 TL olduğu düşünüldüğünde, icra mahkemesinin kanuna aykırı olan birçok kararının bu sebeple istinaf yoluna götürülemediği ve bunun hak arama hürriyetinin ihlaline yol açtığı ifade edilebilir.¹⁷⁷¹

İcra mahkemesinin kararlarına karşı istinaf yoluna başvuru süresi hakkında İİK m. 363/f. 1, c. 2’de özel düzenleme yapılmıştır. Buna göre süre, kararın tefhim veya tebliğ tarihinden itibaren on gündür.¹⁷⁷² Belirtmek gerekir ki, burada sürenin tefhim tarihinden itibaren işlemeye başlaması için kararın tüm unsurlarıyla birlikte, gerekçeli olarak açıklanması gerekir. Yoksa kısa kararın tefhimi, sürenin başlaması için yeterli değildir.¹⁷⁷³

263 üncü maddenin uygulanma biçimi, iflâs idaresinin oluşturulması, icra mahkemesinin iflâs idaresinin işlemleri hakkında şikâyet üzerine verdiği kararlara karşı, iflâs idare memurunun ücret ve masrafları hakkındaki hesap pusulası ve 36 ncı maddeye göre icranın geri bırakılmasına ilişkin kararları dışındaki kararlarına karşı, ait olduğu alacak, hak veya malın değer veya miktarının yedi bin Türk lirasını geçmesi şartıyla istinaf yoluna başvurulabilir”. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Pekcanitez/Simil, s. 430-435; Acar, İstinaf, s. 67 vd.

¹⁷⁶⁹ Aynı yönde bkz. Pekcanitez/Simil, s. 423-424, 481-482; Acar, İstinaf, s. 216; Karşı, İcra, s. 280; Akkırın, s. 156-157. Eski kanun yolu sisteminin geçerli olduğu dönemde, BAM’nin kurulması üzerine İİK’de 02.03.2005 tarih ve 5311 sayılı Kanun (RG. 18.03.2005/25759) ile yapılan değişiklikten önce zaten kanunda (İİK m. 363) açıkça haczedilmezlikle ilgili kararların temyiz edilebileceği ifade ediliyordu (Karşı, Temyiz, s. 80, 114).

¹⁷⁷⁰ Acar, İstinaf, s. 131-142; Pekcanitez/Simil, s. 424-426; Akkırın, s. 156-157. Yazarların da ifade ettiği üzere, burada kararın verildiği tarihteki parasal sınır dikkate alınır. Aynı yönde bkz. Akkaya, İstinaf, s. 117; Bulut, U., Temyiz, s. 165. Haczedilmezliğin konusu olan mal veya hakkın değerinin, kanun yoluna başvurma sınırını geçmesi gerekir (Kuru, El Kitabı, s. 529).

¹⁷⁷¹ Benzer eleştiriler için bkz. Görgün/Börü/Kodakoğlu, Usul, s. 601; Akkırın, s. 156-157; Pekcanitez/Simil, s. 424-426. Yazarlara göre mevcut hükümler yerine, icra mahkemesinin bütün kararlarına karşı istinaf yoluna başvurulmasını sağlayan düzenlemelerin yapılması; bu konudaki sınırlamaların ise, temyize başvuru bakımından getirilmesi daha yerinde olur. Ayrıca küçük alacaklar için de kanun yolu denetimine açık, basit bir takip usulünün düzenlenmesinin daha isabetli olacağı belirtilmiştir (Pekcanitez/Simil, s. 425, 435). İstinafa değere bağlı sınırlandırmayla ilgili olarak benzer yönde eleştiri ve çözümler hakkında bkz. Akkaya, İstinaf, s. 115-120.

¹⁷⁷² Bununla birlikte, 02.03.2024 tarih ve 7499 sayılı Kanun’la (RG. 12.03.2024/32487) yapılan ve 01.06.2024 tarihinde yürürlüğe girecek olan değişiklikle birlikte, “tefhim” ibaresi hükümden çıkarılmış, istinaf süresi de “on gün” yerine HMK ile aynı şekilde “tebliğ tarihinden itibaren iki hafta” olarak değiştirilmiştir.

¹⁷⁷³ Pekcanitez/Simil, s. 427-430; Özekes, Pekcanitez Usûl, s. 2219-2220; Akkaya, İstinaf, s. 158-159; Akkırın, s. 157; Acar, İstinaf, s. 114 vd. Örneğin, Yargıtayın istinaf süresinin başlangıcı ile ilgili bir kararında “... hükmün sonucu sadece zorunlu nedenlerle tefhim edilmekle, kural olarak gerekçesi

İstinaf yoluna başvuru, istinaf dilekçesiyle yapılır.¹⁷⁷⁴ Gerek bu kanun yoluna gerekse temyize başvurulması satış haricindeki icra işlemlerini durdurmaz (İİK m. 363/f. 4, m. 364/f. 3). Dolayısıyla yapılan haciz işleminin haczedilmezlikle ilgili hükümlere aykırı olduğu iddia edilerek, icra mahkemesinin şikâyet talebinin reddi kararına karşı istinaf yoluna başvurulması durumunda, satış yapılamamakla birlikte örneğin, malın muhafaza altına alınması gibi işlemler gerçekleştirilebilir.¹⁷⁷⁵

İstinafa kural olarak inceleme, istinaf dilekçesinde gösterilen sebeplerle yapılsa da BAM, kamu düzenine aykırılık bulunan durumları kendiliğinden gözetir (HMK m. 355). Dolayısıyla kamu düzenine ilişkin haczedilmezlik hâllerine aykırı olan kararlarla ilgili istinaf incelemesinde, bu aykırılıkların kendiliğinden dikkate alınacağını söylemek mümkündür.¹⁷⁷⁶

açıklanmamış bir hüküm tefhim edilmiş bir hüküm sayılmamaktadır. Yani kanun yoluna başvuran tarafın kısa kararla birlikte kararın gerekçesini öğrenmediği sürece, gerekçesini bilmediği karara karşı kısa kararın tefhiminden itibaren istinaf kanun yoluna başvurusu beklenmemelidir. O halde İcra Mahkemesi kararının gerekçesi, tefhimde açıklanmadığı için hükme karşı davalı borçlu vekilinin kanun yoluna başvuruda bulunması beklenemeyeceğinden kararın tebliğinden itibaren başlayacağı dikkate alınarak, davalı borçlu vekiline gerekçeli karar tebliğ edilerek yasal on günlük süre içinde istinaf kanun yoluna başvuruda bulunulup bulunulmayacağı beklenilip oluşacak sonuca göre karar verilmesi için Bölge Adliye Mahkemesi kararının bozulması gerekmiştir” ifadelerine yer verilmiştir [Y. 12. HD, 11.10.2023 T., 6029 E., 6002 K. (Lexpera, 11.02.2024)]. Benzer yönde kararlar için bkz. YHGK, 21.01.2015 T., 2014/1438 E., 2015/580 K.; YHGK, 10.11.2020 T., 2017/1928 E., 2020/854 K.; Y. 21. HD, 18.06.2015 T., 11721 E., 14026 K.; Samsun BAM 7. HD, 01.11.2017 T., 3505 E., 2007 K. [(Lexpera (04.01.2024)]. Ayrıca Anayasa Mahkemesinin kararları da bu yönde olup, aksi hâlde, adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar verilmektedir (bkz. AYM, Mahmut Macit Başvurusu, 13.02.2020, 2017/27177; Vesim Parlak Başvurusu, 20.03.2014, 2012/1034).

¹⁷⁷⁴ İstinaf dilekçenin hazırlanması, verilmesi, dilekçeye cevap ve harç ve giderlerin yatırılması (bkz. ve karşı. HMK m. 342-344, 347) ile dilekçenin reddi (İİK m. 365; HMK m. 346) konularında ayrıntılı bilgi için bkz. Pekcanitez/Simil, s. 430, 436-438; Acar, İstinaf, s. 149-161; Özekes, Pekcanitez Usûl, s. 222-2240; Selçuk Öztek, *Türk Medeni Yargılama Hukukunda İstinaf ve Temyiz (6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.341-m.373 Şerhi)*, (Ankara: Yetkin, 2021), s. 163 vd.

¹⁷⁷⁵ Aynı yönde bkz. Öztek, s. 621; Akkırın, s. 158.

¹⁷⁷⁶ Benzer yönde bkz. ve karşı. Pekcanitez/Simil, s. 440. Genel olarak bu konuda ayrıca bkz. Akkaya, İstinaf, s. 262-269; Acar, İstinaf, s. 253-262; Özekes, Pekcanitez Usûl, s. 2243-2245; Atalı/Ermenek/Erdoğan, Usul, s. 618, 630-631. Ayrıca bkz. yuk. III. Bölüm, II, 5, b, (1). Örneğin, hâle münasip evin haczedilmezliğiyle ilgili bir kararda, “... borçlunun haline uygun meskeninin haczedilemeyeceğine ilişkin haczedilmezlik şikayeti, haciz yoluyla yapılan takipler hakkında uygulanır. İpoteğin paraya çevrilmesi yolu ile yapılan icra takibinde haciz safhası olmadığından, diğer bir ifade ile meskeniyet şikayetine konu edilecek bir haciz bulunmadığından, haczedilmezlik (meskeniyet) şikayetinde bulunma olanağı yoktur... yapılan değerlendirmeler neticesinde; HMK’nın 355.maddesine göre istinaf incelemesinin dilekçede belirtilen sebeplerle sınırlı olarak yapılabileceği, ancak kamu düzenine aykırılık görülmesi halinde bu hususun resen nazara alınabileceği, dosya kapsamı, mevcut delil durumu dikkate alındığında, mahkemenin vaka ve hukuki değerlendirmesinde usul ve esas yönünden yasaya aykırılık bulunmadığı, hükümde kamu düzenine aykırılık tespit edilmediği anlaşıldığından...” ifadelerine yer verilmiştir [Adana BAM, 10. HD, 08.11.2021 T., 2020/993 E., 2021/2598 K. (Lexpera, 11.02.2024)].

İstinaf incelemesi, icra mahkemesinin haczedilmezlik şikâyeti üzerine verdiği kararın niteliğine uygun olduğu ölçüde genel hükümler çerçevesinde (HMK m. 352-360) yapılır¹⁷⁷⁷ ve istinaf başvurusunun haklı veya haksız olmasına göre gerekli kararlar verilir.¹⁷⁷⁸ İstinaf kanun yolunda hem hukuki denetim hem de vakıa denetimi yapan BAM,¹⁷⁷⁹ istinaf başvurusunun haklı olduğu durumlarda, icra mahkemesinin kararının kaldırılarak dosyanın kararı veren veya BAM'nin kendi yargı çevresinde uygun gördüğü başka bir icra mahkemesine gönderilmesine ya da kararın kaldırılarak talebin kabulüne veya reddine karar verebilir.¹⁷⁸⁰

(3) Temyiz

Bölge adliye mahkemelerinin haczedilmezlikle ilgili vermiş olduğu kararlara karşı temyiz kanun yoluna başvurulur.¹⁷⁸¹ Bu konuda İİK m. 364/f. 1 uyarınca, “*Bölge adliye mahkemesi hukuk dairelerince verilen ve miktar veya değeri elli sekiz bin sekiz yüz*

¹⁷⁷⁷ İİK m. 366/f. 1 uyarınca, “*İstinaf ve temyiz incelemeleri, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununa göre yapılır ve onbeş gün içinde karara bağlanır*”.

¹⁷⁷⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Pekcanitez/Simil, s. 439-444; Akkaya, İstinaf, s. 313 vd.; Acar, İstinaf, s. 241 vd.; Özkes, Pekcanitez Usûl, s. 2264-2275; Akil, İstinaf, s. 319-328; Budak/Karaaslan, s. 425-440; Tanrıver, s. 70-80.

¹⁷⁷⁹ Öztek, s. 29-30; Akil, İstinaf, s. 205; Özbay, HMK, s. 418; Akkaya, İstinaf, s. 28; Özkes, Pekcanitez Usûl, s. 2209; Acar, İstinaf, s. 95; Budak/Karaaslan, s. 400.

¹⁷⁸⁰ Pekcanitez/Simil, s. 442-443; Acar, İstinaf, s. 283 vd.; Akkiran, s. 158. Örneğin, haczedilmezlik şikâyeti üzerine icra mahkemesinin vermiş olduğu karara ilişkin istinaf incelemesi neticesinde, İzmir BAM, yedi günlük yasal süre içinde başvurulmadığından, haczedilmezlik şikâyetinin süre aşımından reddedilmesi gerekirken, esastan reddine karar verilmesini yerinde görmemiş ve kararın sonuç kısmında, “... *Gereğesi yukarıda açıklandığı üzere; A-) 1-Davacının istinaf başvurusu üzerine kamu düzeni yönünden yapılan incelemeye göre, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 353/1-b/2 maddesi uyarınca ... İcra Hukuk Mahkemesi'nin 2018/482 Esas, 2018/500 Karar sayılı dosyasında verilen 14/12/2018 tarihli kararın KALDIRILMASINA, -Haczedilmezlik şikâyetinin süre aşımı nedeni ile usulden reddine...*” ifadelerine yer vermiştir [8. HD, 20.11.2019 T., 1281 E., 2990 K. (Lexpera, 11.02.2024)].

¹⁷⁸¹ İstisnai olarak ilk derece mahkemesi kararına karşı da doğrudan temyize başvurulabilir (bkz. HMK m. 373/f. 1, 4). Bu konuda ayrıca bkz. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, Usul, s. 664, 677; Pekcanitez/Atalay/Özkes, s. 506, 517; Özkes, Pekcanitez Usûl, s. 2276-2282. Haczedilmezlik şikâyetiyle ilgili bir kararda Yargıtay da bu istisnai hükümlere (HMK m. 373/f. 1, 4) değinerek, “... *icra yargılamasında temyiz yoluna başvurma ve incelemesinin, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre yapılacağı, Bölge Adliye Mahkemesi kararına karşı, kararın tebliğ tarihinden itibaren iki hafta içinde temyiz yoluna başvurulacağı şüphesizdir... söz konusu hükümler, Yargıtay ilgili dairesince verilen tamamen veya kısmen bozma kararının, başvurunun bölge adliye mahkemesi tarafından esastan reddi kararına ilişkin ise, bölge adliye mahkemesinin esastan reddi kararının kaldırılarak, gerekli yargılamayı yapmak üzere dosyanın ilk derece mahkemesine gönderileceğini ve ilk derece mahkemesince de bozma kararına uyulması doğrultusunda verilecek kararın ise temyiz kanun yoluna tabi olacağını açıkça ortaya koymaktadır... yer verilen mevzuat hükümleri çerçevesinde, Dairemizce; Bölge Adliye Mahkemesinin istinaf başvurusunun esastan reddine yönelik kararının kaldırılarak, icra mahkemesi kararının kısmen veya tamamen bozulması üzerine, bozma kararına uyulması doğrultusunda icra mahkemesince verilecek kararın temyize tabi olacağı ve temyiz süresinin de icra mahkemesi kararının tebliğ tarihinden itibaren iki hafta olacağı şüphesizdir*” ifadelerine yer vermiştir [12. HD, 17.05.2023 T., 850 E., 3449 K. (Lexpera, 12.02.2024)].

*Türk lirasını*¹⁷⁸² *geçen nihaî kararlara karşı temyiz yoluna başvurulabilir*". Görüldüğü üzere, icra mahkemesince verilen bir karar hakkında yapılan istinaf incelemesi neticesinde BAM'nin kararına karşı temyiz kanun yoluna başvurulabilmesi için parasal sınır haricinde başka bir sınırlayıcı hüküm düzenlenmemiştir.¹⁷⁸³ Buna göre, konu hakkında miktar veya değeri söz konusu parasal sınırı geçen BAM kararları için Yargıtaya temyiz başvurusunda bulunulabilir.¹⁷⁸⁴

İcra ve İflas Kanunu'nda temyiz bakımından kanun yoluna başvuru süresiyle ilgili ayrıca bir düzenleme yapılmamış ve temyiz yoluna başvuru ve bunun incelenmesi hususunda HMK hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir (İİK m. 364/f. 2, c. 1).¹⁷⁸⁵ Dolayısıyla BAM'nin konuyla ilgili olarak temyiz edilebilen kararlarına karşı, kararın tebliğinden itibaren iki hafta içinde temyiz kanun yoluna başvurulabilir (HMK m. 361/f. 1).¹⁷⁸⁶ Başvurunun etkisi hakkında istinaf yolu ele alınırken de belirtildiği üzere, "*Temyiz yoluna başvurma, satıştan başka icra işlemlerini durdurmaz*" (İİK m. 364/f. 3).¹⁷⁸⁷

Temyiz dilekçesinin hazırlanması, verilmesi gibi bu kanun yoluna başvuruya ilgili diğer hususlar ve temyiz incelemesi, konunun niteliğine uygun olarak HMK'nin

¹⁷⁸² 2024 yılı için bu sınır 378.290 TL'dir.

¹⁷⁸³ Aşık/Oruç/Tok/Saçar, s. 57. Ancak BAM'nin HMK m. 353/f. 1, a uyarınca verdiği kesin nitelikteki kararların temyiz edilemeyeceği yönünde bkz. Pekcanitez/Simil, s. 444; İbrahim Özbay, "6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununa Göre İstinaftan Sonraki Temyiz Sistemimizde Temyiz Edilebilen ve Edilemeyen Kararlar", *İÜHFM*, 69/1-2 (2011), s. 418 vd.

¹⁷⁸⁴ Aynı yönde bkz. Özbay, Temyiz, s. 420-421; Pekcanitez/Simil, s. 444. Örneğin, bu konuda bir karara göre, "*Her ne kadar ... Bölge Adliye Mahkemesi 12. Hukuk Dairesi kararının hüküm bölümünün 'I' nolu bendinde, alacaklının istinaf başvurusunun, takip konusu alacak miktarının kesinlik sınırının altında kaldığı gerekçesiyle İİK'nun 363 ve 365. maddeleri gereğince usulden reddine karar verilmiş ise de; şikayetin konusu meskeniyet iddiasına dayalı haczin kaldırılması istemi olup, ilk derece mahkemesince aldırılan bilirkişi raporuna göre şikayete konu taşınmazın değerinin 101.552 TL olduğu, kesinlik sınırı belirlenirken mahcuzun değerinin esas alınması gerektiği dikkate alınarak alacaklının istinaf talebinin kesinlik sınırının üzerinde bulunduğu anlaşılmıştır. O halde; Bölge Adliye Mahkemesi'nce alacaklı ... Ltd. Şti.'nin istinaf başvurusunun esası yönünden inceleme ve değerlendirme yapılarak bir sonuca varılması gerekirken, istinaf başvurusunun kesin olarak usulden reddine şeklinde hüküm tesisi isabetsizdir*" [Y. 12. HD, 20.11.2018 T., 2017/6420 E., 2018/11789 K. (Lexpera, 12.02.2024)].

¹⁷⁸⁵ İİK m. 364/f. 2, c. 1'in mevcut hâli, "*Yukarıda belirtilen kararlara karşı temyiz yoluna başvurma ve incelemesi Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerine göre yapılır*" şeklinde olmakla birlikte, yakın tarihte 7499 sayılı Kanun'la "*Birinci fıkrada belirtilen kararlara karşı, tebliğ tarihinden itibaren iki hafta içinde temyiz yoluna başvurulabilir; temyiz yoluna başvurma ve incelemesi Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerine göre yapılır*" şeklinde değiştirilmiştir. Bu değişiklik 01.06.2024 tarihinde yürürlüğe girecektir (7499 sa. Ka. m. 40).

¹⁷⁸⁶ Pekcanitez/Simil, s. 445-446; Balaban, s. 311; Akkıran, s. 159.

¹⁷⁸⁷ Bu konuda ayrıca bkz. Akkıran, s. 160.

hükümleri çerçevesinde yerine getirilir.¹⁷⁸⁸ Temyizde sadece hukuka uygunluk denetimi yapılır. Bunun bir sonucu olarak Yargıtay, ilgili kişilerce ileri sürülen temyiz sebepleriyle bağlı değildir; kanunun açık hükmüne aykırı olan diğer hususları da inceleyebilir (HMK m. 369/f. 1).¹⁷⁸⁹ Yargıtay, yapacağı temyiz incelemesi neticesinde BAM gibi mahkemenin yerine geçerek karar veremez; sadece bozma, onama veya düzelterek onama kararları verebilir.¹⁷⁹⁰

B. Haksız Haciz veya Yapılmayan (ya da Sürüncemede Bırakılan) İşlemler Nedeniyle Sorumluluk

1. Genel Olarak

Haczedilmezlikle ilgili hükümlerin ihlali durumunda, işleme karşı ilgililerin asıl başvurdıkları yol “şikâyet” olsa da görevlilerin hukuki, cezai ve disiplin sorumluluğu da söz konusu olabilir. Konumuz açısından asıl önemli olan hukuki sorumluluk meselesi aşağıda ayrıca ele alınacağından, burada kısaca diğer sorumluluk türlerine değinmekte yarar vardır. Haczedilmezlikle ilgili hükümlere aykırı olan işlemlerden dolayı kişilerin bir zararının doğmasının yanı sıra bu durum bir disiplin sorumluluğuna veya cezai sorumluluğa vücut verebilir. Disiplin sorumluluğu hakkında İİK m. 13/f. 2 uyarınca, “İcra ve iflas memur ve yardımcılarının disiplin cezasını gerektiren fiil ve hallerinden dolayı, haklarında Devlet Memurları Kanununun disiplin cezalarına ilişkin hükümleri uygulanır”. Dolayısıyla haczedilmezlik hükümlerine aykırı bir işlem, ayrıca 657 sa. Ka. m. 125 çerçevesinde disiplin cezasını gerektiren bir fiil kapsamında değerlendirilirse ilgili icra memurunun bu bakımdan sorumluluğu söz konusu olabilir.¹⁷⁹¹ Bunun yanında, işleme karşı şikâyet yoluna başvuru üzerine icra mahkemesi hâkimince yapılan inceleme

¹⁷⁸⁸ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, Usul, s. 667-671; Yavaş, Temyiz, s. 97 vd.; Atalı/Ermenek/Erdoğan, Usul, s. 648-655; Pekcanitez/Simil, s. 444-452; Özekes, Pekcanitez Usûl, s. 2288-2302; Bulut, U., Temyiz, s. 74 vd.; Tanrıver, s. 90-99.

¹⁷⁸⁹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, Usul, s. 671; Atalı/Ermenek/Erdoğan, Usul, s. 654; Pekcanitez/Simil, s. 447; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 509; Özekes, Pekcanitez Usûl, s. 2297. Ayrıca bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Bulut, U., Temyiz, s. 195-201, 232 vd.

¹⁷⁹⁰ Öztekin, s. 646 vd.; Yavaş, Temyiz, s. 125 vd.; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 512-520; Pekcanitez/Simil, s. 447-452; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, Usul, s. 672-677; Özekes, Pekcanitez Usûl, s. 2302-2318.

¹⁷⁹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Balaban, s. 282-286; Muşul, Şikâyet, s. 44. Bu konuda ayrıca bkz. Adalet Bakanlığı Disiplin Yönetmeliği (RG. 05.04.2017/30029).

sırasında, hâkim de disiplin cezasını gerektiren bir eylemde bulunmuş olabilir.¹⁷⁹² Bu durumlarda ayrıca, ilgili kişiler hakkında disiplin süreçleri işletilecektir.¹⁷⁹³

Haczedilmezlikle ilgili hükümlerin ihlal edilmesi, ayrıca bir suça ve dolayısıyla cezai sorumluluğa da neden olabilir. Burada özellikle Türk Ceza Kanunu'nun¹⁷⁹⁴ “Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar” bölümünde yer alan başta “görevi kötüye kullanma (m. 257)”, “kamu görevinin terki veya yapılmaması (m. 260)” olmak üzere, birtakım suçlara ilişkin unsurlar gerçekleşmiş olabilir.¹⁷⁹⁵ Böyle bir durum varsa ayrıca, görevliler hakkında ceza soruşturması ve kovuşturması yapılır.¹⁷⁹⁶

2. Hukuki Sorumluluk (Tazminat Sorumluluğu)

İcra dairesince yapılan işlemlere karşı başvuru şikâyet yolu ile kanuna aykırılıklar giderilebilir; ancak bu işlemlerden dolayı kişilerin bir zararı da doğmuş olabilir.¹⁷⁹⁷ Bu nedenle söz konusu işlemlerle ilgili olarak, bazı şartlar çerçevesinde icra dairesi görevlilerinin ve yapılan incelemeler dolayısıyla hâkimlerin hukuki sorumluluğu söz konusu olabilmektedir. Bu sorumluluk, ilgili kişilerin, görevlerini hukuk devleti ilkesinin gereklerine uygun olarak, titizlik ve tarafsızlık içinde yerine getirmelerini sağlama amacının bir sonucudur.¹⁷⁹⁸

İcra memurlarının hukuki sorumluluğu zimmet sebebiyle (İİK m. 6)¹⁷⁹⁹ de ortaya çıkmakla birlikte, en fazla görülen ve konumuz bakımından da asıl önemli husus tazminat

¹⁷⁹² Bu konuda bkz. 24.02.1983 T. ve 2802 sa. Hakimler ve Savcılar Kanunu (RG. 26.02.1983/17971) m. 62-81. Hâkimlerin disiplin sorumluluğu hakkında ayrıca bkz. Osman Ermumcu, *Hakimlerin Hukuki Sorumluluğu* (Ankara: Adalet, 2012), s. 49-53.

¹⁷⁹³ Örneğin, yapılmayan veya sürüncemede bırakılan bir işlemin sonradan icrası neticesinde şikâyet konusuz kalsa da ilgili memur hakkında disiplin cezası verilmesi istenebilir. Bu örnek ve konuyla ilgili bazı değerlendirmeler için bkz. Pekcanitez/Simil, s. 109, 143, 360, 515.

¹⁷⁹⁴ 26.09.2004 T. ve 5237 sa. Ka. (RG. 12.10.2004/25611).

¹⁷⁹⁵ İcra mahkemesi hâkiminin cezai sorumluluğu hakkında benzer yönde bkz. Pekcanitez/Simil, s. 316-317. Hâkimlerle ilgili soruşturma ve kovuşturma işlemleri hakkında bkz. Hakimler ve Savcılar Kanunu m. 82 vd. Bu konuda ayrıca bkz. Ermumcu, s. 53-56.

¹⁷⁹⁶ Kuru, El Kitabı, s. 102; Berkin, İcra, s. 66-67; Balaban, s. 279-282.

¹⁷⁹⁷ Şikâyet yolunun amacının uğranılan zararları gidermek olmadığı, bunun için idare aleyhine tazminat davası açılması gerektiği hususunda benzer yönde bkz. ve karşı. Pekcanitez/Simil, s. 8-9, 69-70, dn. 553; Boran Güneysu, s. 52; Pınar Çiftçi, “Yargıtay 4. Hukuk Dairesi’nin Kararları Işığında Haksız Haciz Sebebiyle Alacaklının ve Devletin Manevî Tazminat Sorumluluğu”, *Halûk Konuralp Anısına Armağan*, C. 2 (Ankara: Yetkin, 2009), s. 114-115.

¹⁷⁹⁸ Talih Uyar, “İcra ve İflas Dairelerinin İşlem ve Eylemlerinden Dolayı Devletin Hukuki Sorumluluğu (İİK. m. 5)”, *ABD*, 2 (2015), s. 256; Necmeddin M. Berkin, “Cebri İcra Faaliyetinden Sorumluluk”, *İÜHF*, 37/1-4 (1971), s. 219; Balaban, s. 274; Kaya, Kişisel Kusur, s. 213. Hâkimlerin hukuki sorumluluğunun esası hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ermumcu, s. 35-49.

¹⁷⁹⁹ Bu konuda bkz. Balaban, s. 278-279.

sorumluluğudur (İİK m. 5¹⁸⁰⁰). Zaten hâkimlerin hukuki sorumluluğu da tazminat sorumluluğu şeklinde düzenlenmiştir (HMK m. 46). Belirtmek gerekir ki, görevlilerin buradaki sorumluluğu, bazı şartlar çerçevesinde ortaya çıkan ikincil nitelikte bir sorumluluk türü olup, yapılan işlemlerden dolayı ortaya çıkan zararlardan birinci derecede devlet sorumludur.¹⁸⁰¹ Bu nedenle zarar görenler, doğrudan icra memurlarına veya hâkimlere karşı tazminat davası açamazlar; ancak devlete (Adalet Bakanlığına) karşı dava açabilirler.¹⁸⁰² Zira, burada devlet adına bir görevin ifası söz konusudur (bkz. ve karş. AY m. 128/f. 1).¹⁸⁰³ Bu doğrultuda Anayasa m. 129/f. 5 gereğince, “*Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir*”. Ayrıca gerek icra memurlarının tazminat sorumluluğu için düzenlenen İİK m. 5’te gerekse hâkimlerin hukuki sorumluluğuna ilişkin HMK m. 46’da tazminat davalarının, daha sonra sorumlu memur veya hâkime rücu edilmek üzere, ancak devlet aleyhine açılabileceği belirtilmiştir.

Hâkimlerin hukuki sorumluluğunda sebepler, HMK m. 46’da tahdidi bir şekilde¹⁸⁰⁴ açıkça belirtilmiş olup, bu sebepler ve genel sorumluluk ilkeleri çerçevesinde yargılama yapılır. Devlete karşı açılan tazminat davası ve devletin ödediği tazminat dolayısıyla sorumlu hâkime karşı açacağı rücu davası, ayrıca düzenlenen özel hükümler de dikkate alınarak, belirtilen görevli mercilerde görülür (HMK m. 47-49).¹⁸⁰⁵ İcra memurlarının sorumluluğunda ise sadece zarar ve kusurdan bahsedilmiş, herhangi bir

¹⁸⁰⁰ Hükme göre, “*İcra ve İflas Dairesi görevlilerinin kusurlarından doğan tazminat davaları, ancak idare aleyhine açılabilir. Devletin, zararın meydana gelmesinde kusuru bulunan görevlilere rücu hakkı saklıdır. Bu davalara adliye mahkemelerinde bakılır*”.

¹⁸⁰¹ Uyar, Sorumluluk, s. 255; Ermumcu, s. 63, 126-127; Balaban, s. 275-276; Boran Güneysu, s. 49-50; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 102-103; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, Usul, s. 130; Çiftçi, Manevi Tazminat, s. 117; Kaya, Kişisel Kusur, s. 210-212.

¹⁸⁰² Aynı yönde bkz. Kuru, El Kitabı, s. 98; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra, s. 71-72; Postacıoğlu/Altay, s. 42; Ermumcu, s. 122; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, Usul, s. 130, 133; Muşul, Şikâyet, s. 33-39; Atalı/Ermenek/Erdoğan, Usul, s. 82; Kaya, Kişisel Kusur, s. 167-175; Atalı/Ermenek/Erdoğan, İcra, s. 41-42. Ayrıca burada haksız haciz sebebiyle alacaklının da genel hükümler çerçevesinde manevi tazminat sorumluluğunun bulunduğu hususunda ayrıntılı bilgi için bkz. Çiftçi, Manevi Tazminat, s. 79 vd.

¹⁸⁰³ Berkin, İcrada Hukuk, s. 26.

¹⁸⁰⁴ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 103; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, Usul, s. 131; Ermumcu, s. 153 vd.; Atalı/Ermenek/Erdoğan, Usul, s. 80; Görgün/Börü/Kodakoğlu, Usul, s. 70-75.

¹⁸⁰⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ermumcu, s. 125 vd.; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 102-106; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, Usul, s. 130-135.

özel sebep belirtilmemiştir.¹⁸⁰⁶ Dolayısıyla icra memurlarının görevlerini yerine getirirken¹⁸⁰⁷ yaptıkları her çeşit kusurlu ve zarara yol açan işlemleri, İİK m. 5 çerçevesinde tazminat sorumluluğuna yol açabilir. Ancak sorumluluğun doğması için TBK'nin haksız fiile ilişkin şartlarında olduğu gibi, kusurlu ve haczedilmezlikle ilgili hükümlere aykırı işlemin, maddi veya manevi¹⁸⁰⁸ bir zarara yol açması gerekir. Ayrıca bu zarar ile kusurlu işlem arasında uygun illiyet bağı bulunmalıdır.¹⁸⁰⁹

Doktrinde belirtildiği üzere, sorumluluk için aranan kusurun kast, ağır veya hafif ihmal derecesinde kalması önemli olmayıp devlet, icra memurunun en ufak bir ihmali neticesinde dahi meydana gelen zarardan sorumludur.¹⁸¹⁰ Bu çerçevede, açık bir kanun hükmüne aykırı hareket eden icra memurunun kusurlu olduğu kabul edilmektedir.¹⁸¹¹ Dolayısıyla bir mal varlığı değeri hakkında kanunda açıkça düzenlenen bir haczedilmezlik hâli olmasına rağmen buna aykırı bir şekilde haczin gerçekleştirilmesi veya böyle bir hüküm olmamasına rağmen haczin yapılmaması durumunda icra memuru kusurlu sayılabilir. Ancak kasten yapılan hukuka aykırılıklar dışında, sadece kanunun yanlış yorumlanması sorumluluğun doğması için yeterli değildir. Kanunun lafzına ve

¹⁸⁰⁶ Konuyla ilgili olarak icra memurlarına, icra hâkimlerinden daha ağır bir sorumluluk yüklenmemesi gerektiği ifade edilmiştir (Uyar, Sorumluluk, s. 260-261).

¹⁸⁰⁷ Öte yandan, icra memurlarının, görevleriyle ilgili olmayan kişisel kusurlarının bulunması durumunda kendilerine karşı TBK m. 49 çerçevesinde, genel hükümlere göre dava açılması gerektiği ifade edilmiştir (Uyar, Sorumluluk, s. 262; Karşlı, İcra, s. 45; Kuru, El Kitabı, s. 98, dn. 2; Postacioğlu/Altay, s. 42-43; Muşul, Şikâyet, s. 42; Balaban, s. 277-278). Kişisel kusur kavramı ve benzer kavramlarla karşılaştırılması ile kamu görevlisinin kişisel kusuru ve sorumluluğu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Kaya, Kişisel Kusur, s. 70 vd.

¹⁸⁰⁸ Doktrinde manevi zararın bu kapsamda yer almadığını belirten bir görüş olsa da (Kuru, El Kitabı, s. 100) katıldığımız baskın görüşe ve Yargıtay kararlarına [örneğin bkz. Uyar, Sorumluluk, s. 262'deki kararlar; ayrıca bkz. Y. 4. HD, 10.02.2020 T., 2017/2756 E., 2020/453 K.; Y. 4. HD, 31.03.2010 T., 2009/7738 E., 2010/3740 K. (Lexpera, 26.12.2023)] göre, burada manevi zarar da sorumluluğun sınırları içinde kalmaktadır (Berkin, İcra Hukuk, s. 27; Uyar, Sorumluluk, s. 262; Boran Güneysu, s. 49-54; Çiftçi, Manevi Tazminat, s. 79 vd.). Gerçekten, özellikle kişilerin insan onurunu, kişiliğini, maddi ve manevi varlığını ve aileyi koruyan haczedilmezlik hâllerinin ihlali durumunda asıl ortaya çıkan sonuç, kişilik hakkının zedelenmesi ve dolayısıyla manevi zararlardır. Öte yandan, İsviçre'de zaten ağır bir ihlalin olması durumunda devletten manevi tazminat istenebileceği kanunda açıkça düzenlenmiştir (SchKG Art. 5/4). Bu konuda bkz. Taşpınar, İsviçre, s. 605; Çiftçi, Manevi Tazminat, s. 115.

¹⁸⁰⁹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Çiftçi, Manevi Tazminat, s. 91 vd.; Uyar, Sorumluluk, s. 256-263; Balaban, s. 275-278; Ermumcu, s. 120-125. Ayrıca genel olarak bkz. Kaya, Kişisel Kusur, s. 224-241.

¹⁸¹⁰ Boran Güneysu, s. 52-53; Çiftçi, Manevi Tazminat, s. 121, 141. Aynı yönde bkz. Kuru, El Kitabı, s. 99-100; Berkin, Sorumluluk, s. 224-226.

¹⁸¹¹ Kuru, El Kitabı, s. 100; Uyar, Sorumluluk, s. 257.

ruhuna açıkça bir aykırılık olmalı ve biraz dikkatli bir incelemeyle dahi bu hata anlaşılabilir olmalıdır.¹⁸¹²

Devlet aleyhine açılan bu davada görevli mahkeme, genel yetki kuralları çerçevesinde belirlenecek olan asliye hukuk mahkemesidir (bkz. İİK m. 5; HMK m. 2, 6, 16).¹⁸¹³ Bu dava için zamanaşımı süresi, zarar gören kişinin zararı öğrendiği tarihten itibaren bir yıl ve her hâlde zarara sebep olan işlem veya eylemin yapıldığı tarihten itibaren on yıldır.¹⁸¹⁴ Öte yandan, söz konusu işlem veya eylem için ceza kanunlarında daha uzun bir zamanaşımı süresi belirlenmişse tazminat davasında da ceza zamanaşımı geçerli olur (İİK m. 7).

C. Haczedilmezlikle İlgili Olarak Anayasal Denetim ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Bireysel Başvuru

1. Anayasal Denetim

a) Soyut Norm Denetimi (İptal Davası)

Normlar hiyerarşisi, alt kademede yer alan her bir normun üstte yer alan norm/normlara ve nihayetinde Anayasa'ya uygun olmasını gerektirir.¹⁸¹⁵ Bu çerçevede, haczedilmezlikle ilgili kanun hükümleri de Anayasa'ya aykırı olmamalıdır. Aksi takdirde, hukuk devleti ve anayasanın üstünlüğü ilkelerinin gereği olarak Anayasa Mahkemesince Anayasa'ya uygunluk denetimi yapılır.¹⁸¹⁶ Anayasa'ya uygunluk denetimi, öncelikle “soyut norm denetimi (iptal davası)” yoluyla gerçekleştirilir. Soyut norm denetiminde, Cumhurbaşkanı, TBMM’de en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubu ve meclis üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki üyeler, kanunun Resmi Gazetede yayımlanmasından itibaren altmış gün içinde esas bakımından Anayasa'ya aykırılık

¹⁸¹² Berkin, Sorumluluk, s. 238-239. Aynı yönde bkz. Uyar, Sorumluluk, s. 257; Kuru, El Kitabı, s. 100. Yazara göre, normal niteliklere sahip bir icra memurundan beklenen dikkatin gösterilmesi, söz konusu hatayı önleyebilecekse, ancak o zaman icra memuru kusurlu kabul edilir (Kuru, El Kitabı, s. 100).

¹⁸¹³ Kuru, El Kitabı, s. 100-101; Boran Güneysu, s. 50-51; Balaban, s. 277-279. Devletin, zararı ödedikten sonra kusuru bulunan görevliye karşı açacağı rücu davasında da aynı mahkeme görevlidir (İİK m. 5; HMK m. 2).

¹⁸¹⁴ TBK m. 72/f. 1 gereğince, haksız fiillerde zamanaşımı süresi iki ve on yıl şeklinde olsa da burada İİK m. 7’nin açık hükmü dolayısıyla bir ve on yıllık süreler geçerlidir.

¹⁸¹⁵ Gözler, Anayasa Hukuku, s. 1066; Merih Öden, *Türk Anayasa Yargısında Norm Denetimi* (Ankara: Yetkin, 2023), s. 18; Gözler, Yorum, s. 64-65, 76; Serozan, s. 95; Seyithan Kaya/Taha Kurt, *Anayasa Yargısı ve Bireysel Başvuru*. 2. bs. (Ankara: Adalet, 2023), s. 28-31.

¹⁸¹⁶ Özbudun, s. 377-378, 382; Kaya/Kurt, s. 28-31; Öden, Norm Denetimi, s. 17-19, 31.

iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde doğrudan iptal davası açabilirler (AY m. 150-151).¹⁸¹⁷ Haczedilmezlikle ilgili kanun hükümleri hakkında da süresinde ve yetkili organlar tarafından Anayasa'ya aykırılık iddiasıyla iptal davasının açılması, anayasanın üstünlüğünü tesis etme ve ileride meydana gelebilecek birçok hak ihlalinin önlenmesi bakımından önem arz etmektedir. Nitekim Anayasa Mahkemesi, yakın bir tarihte Serbest Bölgeler Kanunu'na eklenen haczedilmezlikle ilgili bir hükmü,¹⁸¹⁸ soyut norm denetimi neticesinde AY m. 13 ve m. 35'e aykırı görerek iptal etmiştir.¹⁸¹⁹

b) Somut Norm Denetimi (İtiraz Yolu)

Somut norm denetimi, *“bir mahkemede görülmekte olan bir davanın karara bağlanması, o davada kullanılacak hukuk normunun anayasaya uygun olup olmamasına bağlı olması halinde yapılan denetimdir”*.¹⁸²⁰ Konuyla ilgili olarak AY m. 152/f. 1 gereğince, *“Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır”*.¹⁸²¹ Dolayısıyla özellikle haczedilmezlik şikâyeti üzerine icra mahkemesinde yapılan yargılamada, ilgili kanun hükmünün Anayasa'ya aykırı olduğunun mahkemece re'sen

¹⁸¹⁷ Şekil bakımından denetim için AY m. 148/f. 2'ye göre, *“Kanunların şekil bakımından denetlenmesi, son oylamanın, öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı... hususları ile sınırlıdır. Şekil bakımından denetleme, Cumhurbaşkanınca veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin beşte biri tarafından istenebilir. Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren on gün geçtikten sonra, şekil bozukluğuna dayalı iptal davası açılmaz; def'i yoluyla da ileri sürülemez”*. Gerek şekil gerekse esas bakımından soyut norm denetimi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Özbudun, s. 401-411; Gözler, Anayasa Hukuku, s. 1118 vd.; Öden, Norm Denetimi, s. 127-148; Kaya/Kurt, s. 81-85; İsmail Köküsarı/Ömer Gedik, *Türk Anayasa Yargısı* (Ankara: Yetkin, 2024), s. 63 vd. Ayrıca bkz. 30.03.2011 tarih ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun (RG. 03.04.2011/27894) m. 35-39.

¹⁸¹⁸ 06.06.1985 T. ve 3218 sa. Ka. (RG. 15.06.1985/18785) ek m. 5'in (Ek: 2/6/2022-7408/2 md.) ilk iki fıkrası şu şekildeydi: *“(1) Arazisi Hazinesin özel mülkiyetinde bulunan serbest bölgelerde, faaliyet ruhsatı iptal edilen kiracı kullanıcılar ile üstyapının bağlı olduğu faaliyet ruhsatı iptal edilen yatırımcı kullanıcılara, üstyapıda bulunan mallarının tahliyesi için bir aydan az altı aydan fazla olmamak üzere süre verilir. Bu sürenin sonunda kullanıcıya ait olup üstyapıdan çıkarılmayan mallar üzerinde kullanıcının her türlü tasarruf yetkisi kalkar ve bu mallar serbest bölge müdürünün başkanlığında oluşturulacak bir komisyon marifetiyle sayım ve tespit yapılarak tutanağa bağlanır. (2) Üstyapıda bulunan mallar üzerinde haciz veya satılamaz, devredilemez, rehin, ipotek gibi şerhler varsa, bu haciz veya şerhler; birinci fıkra uyarınca verilecek tahliye süresinin sonunda, anılan fıkra belirtilen komisyon tarafından yapılacak sayım ve tespiti istinaden kalkmış sayılır...”*. Buradaki ikinci fıkra iptal edilmiştir.

¹⁸¹⁹ AYM, 11.10.2023 T., 2022/96 E., 2023/174 K. (RG. 24.11.2023/32379).

¹⁸²⁰ Metin Kıratlı, *Anayasa Yargısında Somut Norm Denetimi (İtiraz Yolu)*, (Ankara: Sevinç Matbaası, 1966), s. 35.

¹⁸²¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Kıratlı, s. 35 vd.; Öden, Norm Denetimi, s. 148 vd.; Gözler, Anayasa Hukuku, s. 1141-1151; Özbudun, s. 411-421; Döner, s. 565-597; Kaya/Kurt, s. 85-90.

dikkate alınması veya ilgililerden birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varılması durumunda icra mahkemesi, Anayasa’ya aykırılık iddiası hakkında karar verilmesi için dosyayı Anayasa Mahkemesine gönderir.¹⁸²² Somut norm denetimine başvurulurken, uyuşmazlığa bakan mahkeme, başvuru gerekçelerini bildirmesi gerekir. Fakat Anayasa Mahkemesi, Anayasa’ya aykırılık hususunda ileri sürülen bu gerekçelere dayanmak zorunda değildir; talep konusuyla bağlı kalmak şartıyla başka gerekçeyle de aykırılık kararı verebilir (6216 sa. Ka. m. 43/f. 3).¹⁸²³

Somut norm denetiminde Anayasa Mahkemesi, sadece söz konusu uyuşmazlıkta uygulanacak hüküm hakkında karar verir.¹⁸²⁴ Mahkeme, haczedilmezlikle ilgili kanun hükmünün Anayasa’ya aykırı olduğu sonucuna varırsa bunun iptaline;¹⁸²⁵ aksi takdirde, aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle talebin reddine karar verir.¹⁸²⁶ Belirtmek gerekir ki, bu şekilde işin esasına girilerek verilen kararların Resmi Gazetede yayımlanmasından sonra on yıl geçmedikçe aynı kanun hükmü için Anayasa’ya aykırılık iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamaz (AY m. 152/f. 4).¹⁸²⁷

¹⁸²² Konuyla ilgili olarak Anayasa Mahkemesine başvurma usulü hakkında bkz. Öden, Norm Denetimi, s. 216-222; Kaya/Kurt, s. 89; 6216 sa. Ka. m. 40.

¹⁸²³ Kıratlı, s. 149-152. Bu konuda ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Gözler, Anayasa Hukuku, s. 1167-1168; Öden, Norm Denetimi, s. 336-339. Yazarın da belirttiği üzere, burada sadece itiraz konusu yapılan normlarla ilgili karar verilebilir (Öden, Norm Denetimi, s. 337).

¹⁸²⁴ Gözler, Anayasa Hukuku, s. 1147; Döner, s. 568; Kaya/Kurt, s. 86-87, 89. Konuyla ilgili olarak “davada uygulanacak norm” kavramı hakkında tartışmalar ve ayrıntılı bilgi için bkz. Öden, Norm Denetimi, s. 188-212; Özbudun, s. 416-417.

¹⁸²⁵ Örneğin, İİK m. 362/a hakkında yapılan somut norm denetimi neticesinde Anayasa Mahkemesi, maddenin sadece uyuşmazlık konusuyla ilgili olan kısmını Anayasa’ya aykırı bularak iptal etmiştir [AYM, 22.10.2020 T., 2019/59 E., 2020/61 K. (RG. 01.12.2020/31321)]. Bu konuda ayrıca bkz. yuk. II. Bölüm, II, E, 2, a.

¹⁸²⁶ Daha önce ele alınan 2942 sa. Ka. g. m. 6/f. 11’in eski hâli için yapılan somut ve soyut norm denetimi başvurularının birlikte ele alındığı bir kararda, iptal talebinin reddine karar verilmiştir [AYM, 01.11.2012 T., 2010/83 E., 2012/169 K. (RG. 22.02.2013/28567)]. Bu karar ve ayrıca genel olarak konu hakkında bkz. yuk. II. Bölüm, II, F, 18. Çalışmada ilgili haczedilmezlik hâlleri incelenirken benzer yönde başka kararlara da değinilmiştir. Örneğin, belediyelerin bazı mal varlığı değerlerinin haczedilmezliğiyle ilgili olarak 1580 sayılı Kanun’daki (önceki kanun) hüküm hakkında yapılan bir başvuru üzerine Anayasa Mahkemesi, “... Belediyelerin, devamlılık gösteren hizmetlerinin görülmesine ayrılmış olan emval veya eşyaların hacze konu olabilmemesinin, belediyelerin yerine getirmekle yükümlü bulundukları kamuya ilişkin hizmetlerin ifa vasıtalarını ortadan kaldırmak gibi arzu edilmeyen bir netice doğuracağı kuşkusuzdur. İtiraz konusu kuralla getirilen sınırlamada amaç toplum yararının üstün tutulmasıdır. Bu sınırlama dışında belediye aleyhine her türlü icra takibinin yapılabilmesi mümkündür. Bu nedenle, engellenmeden söz edilemeyeceği gibi haklı bir neden olmaksızın mahkeme kararlarının yerine getirilmesinin geciktirilmesi olanağının borçlu idarenin iradesine bırakılmış olduğu iddiası da yerinde değildir. Belirtilen nedenlerle, itiraz konusu kurallar Anayasa’nın 13., 35. ve 138. maddelerine aykırı değildir. İptal isteminin reddi gerekir” şeklinde karar vermiştir [20.09.2000 T., 1999/46 E., 2000/25 K. (RG. 04.10.2002/24896)]. Ayrıca genel olarak AYM’nin norm denetimi sonucunda verdiği kararlarla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Gözler, Anayasa Hukuku, s. 1171 vd.

¹⁸²⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Öden, Norm Denetimi, s. 388-414; Gözler, Anayasa Hukuku, s. 1150-1152.

c) Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru

Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru, “*Anayasa’da sayılan haklardan AİHS ve taraf olunan ek protokoller kapsamındakilerin, kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiası ile diğer iç hukuk yolları tüketildikten sonra başvurulacak ikincil ve istisnai nitelikte bir hak arama yolu*” şeklinde tanımlanmıştır.¹⁸²⁸ Tanımdan da anlaşılacağı üzere, burada ihlal bir kamu gücü tarafından gerçekleştirilmektedir. Anayasal denetimin temel işlevlerinden biri de kişilerin temel hak ve hürriyetlerini korumak amacıyla kamu gücü işlem veya eylemlerinin yargısal denetime tabi tutulmasıdır. Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yolu da doğrudan bu amaçla kabul edilmiştir.¹⁸²⁹

Bireysel başvuruya Anayasa’da yer verilmiş (AY m. 148/f. 3-5) ve buna ilişkin usul ve esaslar ise 6216 sayılı Kanun’da düzenlenmiştir. Buna göre, “(1) Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve buna ek Türkiye’nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. (2) İhlale neden olduğu ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmali için kanunda öngörülmüş idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının bireysel başvuru yapılmadan önce tüketilmiş olması gerekir. (3) Yasama işlemleri ile düzenleyici idari işlemler aleyhine doğrudan bireysel başvuru yapılamayacağı gibi Anayasa Mahkemesi kararları ile Anayasanın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler de bireysel başvurunun konusu olamaz” (6216 sa. Ka. m. 45). Dolayısıyla kişiler, kanunda öngörülen diğer başvuru yollarını tükettikten sonra,¹⁸³⁰ belirtilen kapsamda yer alan bir temel hak ve hürriyetinin

¹⁸²⁸ Ramazan Korkmaz, *Medenî Usûl Hukuku Açısından Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru*, 2. bs. (İstanbul: On İki Levha, 2017), s. 7. Benzer yönde tanımlar için bkz. Kaya/Kurt, s. 140-142; Döner, s. 597; Korkmaz, *Bireysel Başvuru*, s. 1-7; Gözler, *Anayasa Hukuku*, s. 1152; Yeşim Çelik, *Türk Hukukunda Bireysel Başvuru ve Anayasa Mahkemesi Uygulaması* (Ankara: Adalet, 2016), s. 8-10; Atalı/Ermenek/Erdoğan, *Usul*, s. 799; Ramazan Gümüştay, *Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru Yolunda İhlal Kararlarının İcrası* (Ankara: Adalet, 2019), s. 33.

¹⁸²⁹ Ulaş Karan, *Öğretide ve Uygulamada Anayasa Mahkemesi Kararlarının Bağlayıcılığı ve İcrası Norm Denetimi ile Bireysel Başvuru Usulünde Verilen Kararlar Özelinde Bir İnceleme* (İstanbul: On İki Levha, 2018), s. 39-49; Kaya/Kurt, s. 39; Çelik, *Bireysel Başvuru*, s. 18-21, 31-32. Benzer açıklamalar için bkz. Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 653-654; Mine Akkan, “Bireysel Başvuru”, içinde *Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku*, C. III, 15. bs., ed. Hakan Pekcanitez, Muhammet Özekes, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz (İstanbul: On İki Levha, 2017), s. 2852; Balaban, s. 317. Ayrıca bireysel başvurunun hukuki niteliği ve işlevleri hakkında bkz. Kaya/Kurt, s. 144-149, 161-175; Korkmaz, *Bireysel Başvuru*, s. 45 vd.; Çelik, *Bireysel Başvuru*, s. 10-27, 30-35; Akkan, *Pekcanitez Usûl*, s. 2852-2855.

¹⁸³⁰ Başvuru yollarının tüketilmesi şartı hakkında kanunda hüküm bulunmаса da Anayasa Mahkemesine göre, başvuru yolunun mevcut, etkin ve ulaşılabilir olması gerekir; aksi takdirde, bu şart aranmaksızın doğrudan Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunulabilir (Çelik, *Bireysel Başvuru*, s. 71-102;

kamu gücü tarafından ihlal edildiğini ileri sürerek süresi içinde Anayasa Mahkemesine başvurabilirler.¹⁸³¹

Haczedilmezlikle ilgili olarak icra memurunun işleminden dolayı şikâyet yoluna başvurulduktan (veya hukuki, cezai ve disiplin sorumluluğu süreçleri işletildikten) ve kanun yolları tüketildikten sonra, Anayasa’da korunan temel hak ve hürriyetlerinden, AİHS ve buna ek Türkiye’nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki herhangi birinin (örneğin, mülkiyet hakkı, adil yargılanma hakkı/hak arama hürriyeti, aile hayatına saygı hakkı gibi) bu süreçte bir kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurulabilir.¹⁸³² Öte yandan, icra memurunun işlemi veya mahkemenin kararı kanuna uygun olsa da lehine haczedilmezlik hükmü düzenlenen kamu kurumunun, bu hükmün arkasına sığınarak borcunu ödememesinden dolayı ortaya çıkan hak ihlalleri de söz konusu olabilmektedir. Örneğin, Türkiye Kayak Federasyonu’na karşı başlattığı takip kesinleşmesine rağmen alacağı ödenmeyen başvuru şirketin talebi doğrultusunda federasyon mallarına konulan haciz, yapılan haczedilmezlik şikâyeti üzerine federasyon mallarının devlet malı hükmünde olduğu ve haczedilemeyeceği yönündeki kanun hükmü (3289 sa. Ka. ek m. 9) nedeniyle kaldırılmış ve bu karar kanun yolundan geçerek kesinleşmiştir. Burada açık bir kanun hükmü dolayısıyla mahkemenin kararı yerinde olsa da federasyonun aradan uzun bir zaman dilimi geçmesine rağmen başvuru kesinleşmiş alacağını ödememesi, Anayasa Mahkemesince mülkiyet hakkının ihlali olarak değerlendirilmiştir.¹⁸³³

Kaya/Kurt, s. 239-243). Ayrıca belirtilen şekildeki başvuru yolları tüketilmesine rağmen söz konusu ihlalin giderilememiş olması gerekir (Döner, s. 606; Korkmaz, Bireysel Başvuru, s. 165; Kaya/Kurt, s. 240; Atalı/Ermenek/Erdoğan, Usul, s. 800-801; Karan, s. 39; Balaban, s. 319, dn. 1153).

¹⁸³¹ Bireysel başvurunun konusu, usulü ve kabul edilebilirlik şartları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Çelik, Bireysel Başvuru, s. 50 vd.; Kaya/Kurt, s. 177 vd.; Döner, s. 597-619; Korkmaz, Bireysel Başvuru, s. 89 vd.; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 653-658; Akkan, Pekcanitez Usul, s. 2857-2873; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, Usul, s. 838-839; Atalı/Ermenek/Erdoğan, Usul, s. 799-804; Köküsarı/Gedik, s. 222-240. Süreyle ilgili olarak 6216 sa. Ka. m. 47/f. 5 uyarınca, “Bireysel başvurunun, başvuru yollarının tüketildiği tarihten; başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren otuz gün içinde yapılması gerekir. Haklı bir mazereti nedeniyle süresi içinde başvuramayanlar, mazeretin kalktığı tarihten itibaren onbeş gün içinde ve mazeretlerini belgeleyen delillerle birlikte başvurabilirler...”.

¹⁸³² Benzer yönde bkz. ve karşı. Balaban, s. 319-320; Türkay, s. 235-236, 240.

¹⁸³³ AYM, Anadolu Kayak İşletmeleri ve Turizm Ticaret Ltd. Şti. Başvurusu, 04.07.2019, 2016/6935. Alacaklının alacağı mahkeme kararıyla kesinleşmesine rağmen belediyelerin mallarının haczedilmezliğiyle ilgili hükümler dolayısıyla ödeme yapmaktan kaçınılması üzerine verilen benzer yönde ihlal kararları için bkz. AYM, Kenan Yıldırım ve Turan Yıldırım Başvurusu, 03.04.2014, 2013/711; Şenal Haylaz Başvurusu, 25.02.2015, 2013/3457. Bu kararlar hakkında ayrıca bkz. yuk. II. Bölüm, II, F, 18.

Bireysel başvuruya sadece kanunda belirtilen kişiler başvurabilir. Bu konuda 6216 sa. Ka. m. 46/f. 1 ve 2 uyarınca, “(1) Bireysel başvuru ancak ihlale yol açtığı ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmâl nedeniyle güncel ve kişisel bir hakkı doğrudan etkilenenler tarafından yapılabilir. (2) Kamu tüzel kişileri bireysel başvuru yapamaz. Özel hukuk tüzel kişileri sadece tüzel kişiliğe ait haklarının ihlâl edildiği gerekçesiyle bireysel başvuruda bulunabilir”. Buna göre, söz konusu işlem, eylem ya da ihmâl nedeniyle güncel ve kişisel bir hakkı doğrudan etkilenen kişiler bireysel başvuruda bulunabilir. Ancak, mallarıyla ilgili olarak haczedilmezlik hâlleri düzenlenmiş olsa da kamu tüzel kişileri bu yola başvuramaz. Özel hukuk tüzel kişileri de sadece tüzel kişiliğe ilişkin (doğalarına ve faaliyet alanlarına uygun) haklarının¹⁸³⁴ ihlâl edildiği gerekçesiyle başvuru yapabilir.¹⁸³⁵

Anayasa Mahkemesi, bireysel başvuru üzerine incelemeyi kural olarak dosya üzerinden kanunda belirtilen usuller çerçevesinde yapar (6216 sa. Ka. m. 49).¹⁸³⁶ Esasa ilişkin inceleme sonucunda başvuru hakkının ihlâl edildiğine ya da edilmediğine karar verilir. İhlâl kararı verilmesi hâlinde ihlâlin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere de kararda yer verilir.¹⁸³⁷ Fakat yerindelik denetimi yapılamaz; idari eylem ve işlem niteliğinde karar verilemez (6216 sa. Ka. m. 50/f. 1).¹⁸³⁸ Ayrıca 6216

¹⁸³⁴ Burada ele alınan kararlarda da görüldüğü üzere, özellikle mülkiyet hakkı ve hak arama hürriyetinin ihlali özel hukuk tüzel kişileri için de söz konusu olabilmektedir.

¹⁸³⁵ Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Sibel İncoğlu, *Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru Türkiye ve Latin Modelleri* (İstanbul: On İki Levha, 2017), s. 130 vd.; Korkmaz, Bireysel Başvuru, s. 96-108; Döner, s. 603-605; Çelik, Bireysel Başvuru, s. 50-71, 155-160; Kaya/Kurt, s. 214-223.

¹⁸³⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Köküsarı/Gedik, s. 240-276; Korkmaz, Bireysel Başvuru, s. 183-229; Çelik, Bireysel Başvuru, s. 169-200.

¹⁸³⁷ Örneğin, bir üniversite aleyhine başlatılan takip neticesinde kesinleşen alacağın, “kamu mallarının haczedilemeyeceği, ancak nakit durumuna göre belirlenecek ödeme planı çerçevesinde ödemenin yapılacağı” belirtilmesine rağmen on yılı aşkın süredir ödemenin yapılmaması üzerine yapılan bireysel başvuru neticesinde Anayasa Mahkemesi, başvuru şirketin mülkiyet hakkının ihlâl edildiğine karar vermiştir. Ayrıca ihlâlin sonuçlarının ortadan kaldırılması için kararda, “... icra takibi sonucunda kesinleşmiş alacağının başvuru Şirkete ödenmesi gerekmektedir. İhlâl kararının yerine getirilmesi sorumluluğu ... Üniversitesi Rektörlüğüne düşmektedir. Bu sebeple kararın bir örneğinin ihlâlin sonuçlarının giderilmesi için ... Rektörlüğüne gönderilmesine karar verilmesi gerekir. Diğer yandan yalnızca ihlâl tespitiyle ve kararın ... Rektörlüğüne gönderilmesi suretiyle giderilemeyecek olan manevi zararları karşılığında -yargı kararının infaz edilmediği süre gözetilerek- başvuru Şirkete net 10.000 TL manevi tazminat ödenmesine...” ifadelerine yer verilmiştir (AYM, ODS Medikal Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti. Başvurusu, 17.11.2021, 2019/1594).

¹⁸³⁸ İnceleme neticesinde verilecek kararlar hakkında bkz. Karan, s. 38 vd.; Akkan, Pekcanıtez Usûl, s. 2874-2890; Kaya/Kurt, s. 247 vd.; İncoğlu, s. 283 vd.; Çelik, Bireysel Başvuru, s. 200-225; Döner, s. 620-628; Korkmaz, Bireysel Başvuru, s. 231 vd.; Gözler, Anayasa Hukuku, s. 1156-1160; Atalı/Ermenek/Erdoğan, Usul, s. 804-807; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, Usul, s. 840-841; Köküsarı/Gedik, s. 276-280; Gümüşay, s. 39 vd.; Balaban, s. 322-325. Belirtmek gerekir ki, burada icra mahkemesinin işlem veya kararı dolayısıyla meydana gelen bir temel hak ve hürriyet ihlâlinin bulunup bulunmadığı incelenir; mahkemenin uyuşmazlığın esası hakkında verdiği kararın adil olup olmadığı incelenmez (Akkan, Pekcanıtez Usûl, s. 2861-2862; Balaban, s. 320).

sa. Ka. m. 50/f. 2 gereğince, “*Tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilir. Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hâllerde başvurucu lehine tazminata hükmedilebilir veya genel mahkemelerde dava açılması yolu gösterilebilir...*”.¹⁸³⁹ Dolayısıyla haczedilmezlikle ilgili olarak ihlal, bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa Anayasa Mahkemesi, bu hüküm çerçevesinde kararını verir.¹⁸⁴⁰ İlgili organlar da verilen kararlar doğrultusunda, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde hareket etmek zorundadırlar. Zira bilindiği üzere, Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar (AY m. 138/f. 4 ve m. 153).¹⁸⁴¹

2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Bireysel Başvuru

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, kişilere tanınan hakların ihlal edilmesi hâlinde bireysel başvuru imkânı getirmiştir. Buna göre, AİHS ve buna ek Türkiye’nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki haklardan birinin ihlali durumunda başvurucular,¹⁸⁴² iç hukuk yollarını tükettikten sonra ihlalin sonuçları tam olarak ortadan kaldırılmamışsa¹⁸⁴³

¹⁸³⁹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. İbrahim Özbay/Seyithan Kaya, “6216 Sayılı Anayasa Mahkemesi’nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun 50. Maddesinin İkinci Fıkrasında Düzenlenen Yargılamanın İadesi Sebebi Üzerine Düşünceler”, *TNBHD*, Yıl 6, S. 1 (2019), s. 41 vd.; Karan, s. 56-60, 184-209; Çelik, Bireysel Başvuru, s. 206-216; Ufuk Ramazan Çakmak, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Yargılamasında Hakkaniyete Uygun Tatmin* (Ankara: Adalet, 2021), s. 259-285; Gümüşay, s. 49-50, 79-131.

¹⁸⁴⁰ Örneğin, aile hayatına saygı hakkının ihlalinin kesinleşmiş bir mahkeme kararından kaynaklandığı Emine Göksel başvurusuyla ilgili kararda, “... aile hayatına saygı hakkının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmaktadır. Yapılacak yeniden yargılama ise bireysel başvuruya özgü düzenleme içeren 6216 sayılı Kanun’un 50. maddesinin (2) numaralı fıkrasına göre ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılmasına yöneliktir. Bu kapsamda yapılması gereken iş yeniden yargılama kararı verilerek Anayasa Mahkemesini ihlal sonucuna ulaştıran nedenleri gideren, ihlal kararında belirtilen ilkelere uygun yeni bir karar verilmesinden ibarettir. Bu sebeple kararın bir örneğinin yeniden yargılama yapılmak üzere İzmir 11. İcra Hukuk Mahkemesine gönderilmesine karar verilmesi gerekmektedir” ifadelerine yer verilmiştir [AYM, Emine Göksel Başvurusu, 12.12.2019, 2016/10454 (RG. 08.04.2020/31093)]. Daha önce de ele alınan bu karar için ayrıca bkz. yuk. III. Bölüm, II, A, 2.

¹⁸⁴¹ Anayasa Mahkemesi kararlarının kesinliği, bağlayıcılığı ve icrası hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Karan, s. 91 vd.; Gümüşay, s. 53 vd.; Gözler, *Anayasa Hukuku*, s. 1189 vd.; Kaya/Kurt, s. 284 vd.

¹⁸⁴² AİHM’e başvuru hakkı gerçek kişilere, hükümet dışı kuruluşlara veya kişi gruplarına tanınmıştır (AİHS m. 34). Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Tuğba Bayraktar, “İnsan Haklarının Uluslararası Hukuk Düzeninde Korunması”, içinde *İnsan Hakları Hukuku*, 2. bs., edt. Tuğba Bayraktar, Ufuk Ramazan Çakmak (Ankara: Adalet, 2023), s. 218-223; Çakmak, U., AİHM, s. 89-102.

¹⁸⁴³ İç hukukta ihlalin giderilmemiş olması şartı hakkında bkz. Çakmak, U., AİHM, s. 80-89; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 660; Akkan, Pekcanitez Usûl, s. 2892-2894. Ayrıca belirtmek gerekir ki, iç hukuk yollarının kapalı olması durumunda veya başvurulabilecek bir iç hukuk yolu olsa da bu yolun kullanılması, ihlali ortadan kaldırmaya etkinlikte değilse, bu husus ispat edilerek doğrudan AİHM’e

sözleşmenin taraf devleti olarak Türkiye'ye karşı dört ay içinde AİHM'e bireysel başvuruda bulunabilirler (AİHS m. 34 ve m. 35/f. 1).¹⁸⁴⁴ Başvuru üzerine, AİHM tarafından yapılan inceleme neticesinde söz konusu hakkın ihlal edildiğine veya ihlalin bulunmadığına hükmedilir. İhlalin varlığının tespit edilmesi durumunda AİHM, konuyla ilgili olarak (örneğin, tazminat, mülkiyetin iadesi gibi) gerekli kararları verir.¹⁸⁴⁵

Haczedilmezlikle ilgili olarak yapılan işlem veya verilen kararlar dolayısıyla AİHS ve taraf olunan ek protokoller kapsamındaki hakların ihlali durumunda başvuru, iç hukuk yollarını tükettikten sonra AİHM'e bireysel başvuru imkânından yararlanabilirler.¹⁸⁴⁶ Nitekim, belediyelerin mallarının haczedilmezliği ele alınırken de değinildiği üzere, kişilerin kesinleşmiş alacaklarının ödenmemesi nedeniyle yapılan başvurular üzerine AİHM, Türkiye aleyhine birçok ihlal kararı vermiştir.¹⁸⁴⁷ Ayrıca başka benzer konularda da şartlar sağlanırsa, bu kararlardaki değerlendirmeler emsal gösterilerek AİHM'e başvuru yapılması söz konusu olabilir.

başvurulabilir (Akkan, Pekcanıtez Usûl, s. 2892-2893; Pekcanıtez/Atalay/Özekes, s. 659; Bayraktar, s. 227-228; Balaban, 327; Çelik, Bireysel Başvuru, s. 75-78; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, Usul, s. 842). Aynı yönde bkz. Aşık, İnceleme, s. 261-265.

¹⁸⁴⁴ Akkan, Pekcanıtez Usûl, s. 2891-2894; Pekcanıtez/Atalay/Özekes, s. 658-660. Bireysel başvuru usulü ve kabul edilebilirlik şartları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Bayraktar, s. 226-244.

¹⁸⁴⁵ AİHM'e yapılan bireysel başvuruların incelenmesi usulü ve inceleme neticesinde verilen kararlar hakkında bkz. Bayraktar, s. 245-257; Akkan, Pekcanıtez Usûl, s. 2892-2895; Çakmak, U., AİHM, s. 143 vd.; Tanrıver, s. 196-200; Pekcanıtez/Atalay/Özekes, s. 659, 661. AİHS m. 46/f. 1 uyarınca, sözleşmenin tarafı olan devletler, taraf oldukları başvurularda AİHM'in verdiği kararlara uyma taahhüdü altındadırlar.

¹⁸⁴⁶ Benzer şekilde bkz. ve karşı. Balaban, s. 326-327.

¹⁸⁴⁷ Örneğin, "Uygur İnşaat San. Tic. Ltd. Şti./Türkiye" kararında AİHM, belediyenin banka hesaplarına konulan haczin, "belediyeye ait tüm hesapların kamu hizmetine tahsis edilmiş olduğu ve haczedilemeyeceği" gerekçesiyle iptal edilmesini ve ödemenin yapılmamış olmasını mülkiyet hakkını teminat altına alan AİHS Ek 1 No'lu Protokol m. 1'e aykırı bulmuştur. Ayrıca tazminatla ilgili olarak söz konusu kararda, "... a) AİHS'nin 44/2 maddesi gereğince kararın kesinleştiği tarihten itibaren üç ay içinde, ödeme tarihindeki döviz kuru üzerinden Türk Lirası'na çevrilmek üzere, Savunmacı Devlet tarafından başvurana aşağıdaki miktarların ödenmesine: i. her türlü vergiden muaf tutularak 10.629 Euro (on bin altı yüz yirmi dokuz Euro) maddi tazminat, ii. her türlü vergiden muaf tutularak 1.500 Euro (bin beş yüz Euro) manevi tazminat, b) söz konusu sürenin bittiği tarihten itibaren ödemenin yapılmasına kadar Hükümet tarafından, Avrupa Merkez Bankası'nın o dönem için geçerli olan faiz oranının üç puan fazlasına eşit oranda basit faiz uygulanmasına..." ifadelerine yer verilmiştir. Benzer yönde karar için bkz. AİHM'in "Tütüncü ve Diğerleri/Türkiye"; "Abidin Şahin/Türkiye" kararları. Bu kararlara ilgili olarak bkz. yuk. II. Bölüm, II, B, 1, 2.

SONUÇ

Alacaklının para alacağının açılan dava veya başlatılan icra takibine rağmen ödenmemesi dolayısıyla bozulan menfaat dengesinin sağlanması ve adaletin fiilen gerçekleştirilmesi amacıyla, devletin cebri icra organları vasıtasıyla borçlunun mal varlığı değerleri haczedilerek tasarruf sahasından çıkarılır ve alacaklının daha fazla mağduriyet yaşamamasının önüne geçilir. Sonrasında ise hâlen borç ödenmemişse haczedilen malların paraya çevrilmesi aşamasına geçilir. Bununla birlikte, borçlu ve ailesinin insan onuruna uygun olarak yaşamına devam etmelerini temin etmek, kamu hizmetlerinin devamlılığını sağlamak, kişilik haklarını korumak gibi birtakım gerekçelerle borçlunun mal varlığının tümünün haczine izin verilmemiştir. Haczedilmezlik olarak ifade ettiğimiz bu müessese, borçlunun bazı mal varlığı değerlerinin, nitelikleri veya kanundan kaynaklanan devir yasakları ya da çeşitli amaçlarla kanunlarda düzenlenen istisnai hükümler nedeniyle haczedilememesidir.

Görüldüğü üzere, haczedilmezlik, borçlunun tüm malvarlığı ile sınırsız sorumlu olduğu kuralının bir istisnası niteliğindedir. Gerçekten de borçlunun bütün mal varlığının elinden alınarak topluma muhtaç hâle getirilmesi düşünülemez; zira, hiçbir alacak borçlunun insan onuruna uygun bir yaşam sürdürmesinden daha önemli değildir. Dolayısıyla eski hukuk sistemlerinde dahi var olan haczedilmezlik kurumu, bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca malların tamamının haczi durumunda sosyal devlet ilkesi gereği, devlet bir yandan kendi icra organları aracılığıyla borçludan aldığını tekrar borçluya temin etmesi gerekecektir. Bu nedenle, genellikle borcun ödenmemesi riski, alacaklının üzerinde bırakılmıştır. Ancak burada yapılması gereken, tarafların çatışan menfaatleri arasında makul bir dengenin kurulmasıdır. Aksi takdirde, alacaklının alacağına kavuşma imkânının ortadan kaldırılması hakkaniyete uygun bir çözüm olmaz ve bu durum birçok olumsuz sonuç doğurur.

Haczedilmezlik hâllerıyla alacaklının alacak hakkı ve dolayısıyla mülkiyet hakkının sınırlandığı; ayrıca bununla ilgili olarak bazen birtakım anayasal ilkelerin ve temel hak ve hürriyetlerin de ihlal edildiği ortadadır. Özellikle mülkiyet hakkının sınırlandığı göz önüne alındığında, Anayasa m. 13'e göre, *“Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve*

ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz”. Bu çerçevede değerlendirmek gerekirse, alacaklının alacak hakkı da mülkiyet hakkının kapsamında olup, mülkiyet hakkı ise ancak kamu yararı amacıyla ve kanunla sınırlanabilir (AY m. 35). Dolayısıyla, haczedilmezlikle ilgili kanun hükümlerinin de anayasanın üstünlüğü ilkesi ve normlar hiyerarşisi gereği, Anayasa’nın sözü edilen maddelerine aykırı olmaması gerekir.

Buna göre, bir yasal düzenleme yapılırken kanun koyucunun, mülkiyet hakkının sınırlandırılmasına ilişkin şartlara bakarak, özellikle getirilmek istenen sınırlandırmayla hakkın özüne dokunulup dokunulmadığını, sınırlandırmanın kamu yararı amacını taşıyıp taşımadığını; bunlar sağlansa dahi, ayrıca sınırlandırmada kullanılan aracın (haczedilmezliğin) kamu yararı amacını gerçekleştirmede elverişli ve gerekli olup olmadığını ve amaçla araç arasında bir orantısızlığın bulunup bulunmadığını, yani ölçülülük ilkesinin bütün unsurlarını incelemesi gerekir. Özel kanunlarda öngörülen haczedilmezlik hâllerinin tümünü bu şekilde ayrıca değerlendirmemiz mümkün olmasa da bazı düzenlemeler özelinde görüldüğü üzere, kanun koyucunun bahsedildiği gibi hassas bir şekilde çatışan temel hakları ve menfaatleri dengelediğini söylemek güçtür. Herhangi bir mal varlığı ayrımı yapılmaksızın alacaklının mülkiyet hakkını ölçüsüz olarak sınırlayan ve ne yazık ki borcu ödemekten kaçınmak için arkasına sığınılan birtakım haczedilmezlik hâlleri, alacaklıların alacaklarına hiç ulaşamama veya geç ulaşma gibi çeşitli mağduriyetlere yol açmaktadır. Özellikle uygulanan faiz oranının düşük, enflasyonun ise yüksek olduğu dönemlerde alacağı geç almak da ciddi anlamda bir sorun teşkil etmektedir. Örneğin, bir kamu kuruluşunun her türlü malının (kamu yararıyla ilgili olsun veya olmasın) istisnasız olarak haczin dışında tutulması ölçülülük ilkesine aykırıdır. Bu kamu kurum ve kuruluşlarla iş yapan kişi veya firmalar ya da bunlardan alacaklı olan herhangi bir kişinin, alacağını alması için ilgili kurumca kendiliğinden ödeme yapılmasını beklemekten başka çaresi yoktur. Alacağın hiç ödenmemesi veya geç ödenmesi, özellikle ticaretle uğraşan kişilerin ödemelerinin aksamasına, parasının değer kaybetmesine, ticari yaşamının zarar görmesine ve birçok kişinin bundan olumsuz anlamda etkilenmesine yol açmaktadır. Nitekim bu durum AİHM’in birçok ihlal kararına da konu olmuştur. Ayrıca bazı kişiler lehine düzenlenen haczedilmezlik hâlleri aynı durumda olan kişiler bakımından eşitlik ilkesine aykırı bir duruma da yol açmaktadır. Düzenlemelerin gerekçelerine de bakıldığında, bazısında söz

konusu farklılığı haklı kılacak ölçüde bir kamu yararının veya adil ve makul bir haklı nedenin varlığı da anlaşılamamaktadır. Nitekim çalışmanın konusunu teşkil eden özel kanunlardaki haczedilmezlik hâllerinin sayısı çok fazla olup, bunların tümü, yukarıda ele alındığı gibi, borçlu ve ailesinin insan onuruna uygun olarak yaşamlarını sürdürmelerini koruyan veya doğrudan kamu yararına ilişkin hükümler değildir. Dolayısıyla kanun koyucu, anayasal ilkeler ile temel hak ve hürriyetler çerçevesinde değerlendirme yaptıktan sonra haczedilmezliğe ilişkin bir hükmü düzenlemelidir.

Ayrıca, doktrinde hâlen farklı değerlendirmeler olsa da günümüzde bilhassa özel kanunlarda düzenlenen haczedilmezlik hâlleri de göz önünde bulundurulduğunda, haczedilmezliğin sadece gerçek kişilere özgü olarak nitelendirilmesi doğru değildir. Haczedilmezlik hâlleri artık özel hukuk veya kamu tüzel kişileri için de öngörülmektedir. Dolayısıyla, pek önemli olmayan gerekçelerle de kolay bir şekilde söz konusu hükümlerin düzenlendiği ve bunların sayısının gitgide arttığı görülmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki, malların hacze tabi olması kural iken; haczedilmezlik bir istisnadır. Bu nedenle, menfaat dengesi açısından doğrudan kamu yararını taşımayan, ölçülülük ilkesine uygun olmayan düzenlemelerden kaçınılması gerekir. Ayrıca haczedilmezlik, bazı durumlarda (örneğin, *TMSF'nin TİB kararı vererek kayyım olarak atandığı şirketlerin mallarını koruması*) veya birtakım kuruluşları korumak için kullanıldığı gibi her sıkışılan durumda başvurulacak bir kalkan olmamalıdır. Bu tür hükümler alacaklıları ve diğer ilgililerin menfaatlerini ciddi anlamda zedelemekte, hukukumuzdaki hak arama yollarını işlevsiz hâle getirmekte ve nihayetinde AİHM tarafından Türkiye aleyhine ihlal kararları verilmesine yol açmaktadır.

Sonuç olarak, Anayasa'nın ilgili hükümleri bakımından, haczedilmezlik hâlleri, kamu yararı amacıyla, kanunla ve ölçülülük ilkesine uygun bir şekilde düzenlenmeli ve bu konudaki hükümler “istisnalar dar yorumlanır” ilkesi çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bu doğrultuda ve yukarıdaki açıklamalarla bağlantılı olarak çalışmada tespit edilip, ayrıntılı bir şekilde ele alınan bazı sorun ve çözümler burada maddeler hâlinde kısaca belirtilmiştir:

➤ Öncelikle gerek mülkiyet hakkının sınırlandırılması bakımından Anayasa'da kullanılan gerekse de İİK m. 82/f. 1, b. 1'de yer alan “... mahsus kanunlarında haczi caiz olmadığı gösterilen mallar” hükmündeki “kanun” tabiri dar yorumlanmalı ve bundan

şekli anlamda kanun anlaşılmalıdır. Alacaklının mülkiyet hakkını sınırlandıran haczedilmezlik hâllerinin kanunla veya kanunun verdiği yetki çerçevesinde düzenlenmesi gerekir. Buna uygun olmayan normlarda düzenlenen hükümler, her şeyden önce kanunilik ilkesine uygun bir hâle getirilmediği sürece dikkate alınmamalıdır.

➤ Çalışmanın belki de en tartışmalı kısmı olan devlet malları sayılan mal ve haklarla ilgili olarak, mevcut düzenlemeler çerçevesinde İİK m. 82'deki "devlet malı" ifadesinden sadece, 5018 sayılı Kanun uyarınca (I) sayılı cetvelde yer alan genel bütçe kapsamındaki kamu idarelerinin mallarının anlaşılması; diğer kurum ve kuruluşların malları için ise, özel kanunlarda haczedilmezlik hükmünün olup olmadığına bakılması gerektiği kanaatindeyiz. Ayrıca özel kanunlarda malların devlet malı sayılması da haczedilmezlik için tek başına yeterli olmayıp, malların haczedilemeyeceği yönünde bir düzenleme bulunmalıdır. Aksi hâlde, konuya ilişkin olarak yapılacak genişletici bir yorum, birçok kurum veya kuruluşun her türlü malının haczedilememesi ve bu nedenle alacaklıların alacaklarına ulaşamaması sonucunu ortaya çıkarır. Dolayısıyla, burada özellikle alacaklının mülkiyet hakkı sınırlandırıldığından, bu hakkı en az sınırlandıran yorum tercih edilmelidir. Ancak burada hem konuyla ilgili tereddüt ve tartışmaları gidermek hem de haczedilmezliğe ilişkin hükümleri anayasal ilkeler ile temel hak ve hürriyetlere daha uygun bir hâle getirmek için konu hakkında her bir özel kanunda ayrı düzenleme yapmak yerine, İİK'de devlet malları kavramından ne anlaşılacağı, hangi kurum ve kuruluşların, ne tür mallarının ve hangi gelirlerinin devlet malı sayılıp haczedilemeyeceğinin belirlenmesi ve özel kanunlarda yer alan ilgili düzenlemelerin kanunlardan çıkarılarak mevzuat karmaşasına son verilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Öte yandan, mevcut durumda aynı görev ve yetkileri olan bazı kurumların mallarının haczedilemeyeceği açıkça belirtilirken, bazısına ilişkin özel kanunlarda böyle bir hükme yer verilmemiştir. Düzenlenen haczedilmezlik hâllerinde ise kurum veya kuruluşun malları bakımından kamusal-özel mal şeklinde bir ayırım yapılmaksızın, tüm mal ve haklar haczin dışında tutulmuştur. Bu da taraflar arasındaki menfaat dengesine aykırı olup, alacaklının mülkiyet hakkının ölçüsüz bir şekilde sınırlandırılması ve hak arama hürriyetinin etkisiz bir duruma gelmesine yol açmıştır. Ayrıca, bu durum kanuna karşı hileye yol açmakta ve borcun geç ödenmesi veya hiç ödenmemesi gibi sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle, ilgili kurum ve kuruluşlara karşı takip yapmanın anlamının kalmadığı algısı oluşmuştur. Dolayısıyla bu konuda öncelikle, yukarıda ele alınan kamu

kurum ve kuruluşların mallarının haczedilmezliğiyle ilgili olarak, devlet malı kavramı açıklanarak İİK’de yeknesak düzenlemeler yapılmalı ve mallar bakımından ayrıma gidilerek, kamu hizmetinde fiilen kullanılmayan malların haczine imkân tanınmalıdır. Belirtmek gerekir ki, bu hususta mahalli idarelerin mal varlığı değerlerinin haczedilmezliğine ilişkin hükümler daha yerinde olup, bu hükümler örnek alınabilir. Kamu kurumu niteliğinde olmayan, ancak malları kamu yararı düşüncesiyle haczin dışında bırakılan kuruluşların (OYAK gibi) mallarında ise aynı düşünceyle doğrudan kamu yararına ilişkin olmayan malların tamamının haczedilebilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Ancak yapılacak düzenlemelerin eşitlik ilkesini ihlal etmemesine de özen gösterilmelidir. Aynı durumda olan kişiler arasında bir farklılık oluştururken, kamu yararı amacı, makul, adil ve haklı bir nedenin olup olmadığı kriterlerine dikkat edilmelidir. Anayasa’nın hükümleri çerçevesinde ve genel kanun olarak İİK’de belirlenecek bu tür kriterler doğrultusunda haczedilmezlik hâlleri düzenlendiğinde, anayasal ilkeler ile temel hak ve hürriyetlerin korunması daha sağlam temellere oturtulacak, özel kanunlarda yapılacak yeni düzenlemelerin de bunlara uyumlu bir şekilde ihdas edilmesi (ve dolayısıyla hukuki güvenlik ilkesi açısından *öngörülebilirlik*) sağlanacak ve uygulamada yaşanan birçok sorunun önemli ölçüde aşılması mümkün olacaktır.

➤ Temel hak ve hürriyetleri en az sınırlayan çözümlerin benimsenmesi ve ölçülülük ilkesi bakımından belirtmek gerekir ki, bir haczedilmezlik hükmünün, ilgili amacı gerçekleştirmek için gerekliliği değerlendirilirken, haciz yasağı yerine alacaklının menfaatlerine (özellikle mülkiyet hakkının korunmasına) daha uygun olarak muhafaza altına alma ve/veya satış yasağı gibi önlemlerin yeterli olup olmadığına bakmak gerekir. Çünkü haciz konusu yapılmayan mallarla ilgili olarak borçlunun tasarruf yetkisi kısıtlanmadığından, yapılacak olası bir işlemle alacaklının alacağına kavuşması imkânsız bir hâl alabilir. Bundan dolayı örneğin, zaman bakımından sınırlı haczedilmezlik hâllerinde veya diğer haczedilmezlik hâllerindeki bazı mal varlığı değerleri açısından haciz yasağı yerine, ulaşılmak istenen amacı gerçekleştirmeye elverişli, muhafaza altına alma ve/veya satış yasağı gibi tedbirlerin öngörülmesi, bu tehlikeyi bertaraf ederek alacaklının alacağına kavuşma ihtimalini artırır ve ilgili haczedilmezlik hükmünü ölçülülük ilkesine (gereklilik ve oranlılık alt ilkeleri bakımından) daha uygun bir hâle getirir. Öte yandan, söz konusu mal, borçlunun elinden alınmayacağı ve borçlu bundan

yararlanmaya devam edeceği için, onun menfaati de kısmen korunmuş olur. Dolayısıyla bu tür durumlarda haczedilmezlik yerine belirtilen tedbirlerin getirilip getirilemeyeceğinin değerlendirilmesi gerekir. Bu yönde düzenlemeler, alacaklının mülkiyet hakkı ve etkin hukuki koruma bakımından ve tarafların çatışan menfaatlerinin dengelenmesi açısından da daha isabetlidir.

Hukukumuzda da eskiden beri var olan haczedilmezlik hâlleri, İcra ve İflas Kanunu'nda ve özel kanunlarda düzenlenmiştir. Kişilerin temel hak ve hürriyetlerinin doğrudan etkilendiği takip aşaması olan haciz aşamasının ve belki de icra hukukunun en önemli konularının başında gelen haczedilmezlik hâlleriyle ilgili olarak sıklıkla kanun değişiklikleri yapılmaktadır. Ancak burada hükümlerin güncelliği, kanun yapma tekniği ve sistematik açıdan birtakım sorunlar bulunmaktadır. Bu konuda bazı sorun ve çözümler kısaca aşağıda ele alınmıştır:

❖ Öncelikle belirtmek gerekir ki, İİK'de öngörülen hükümler, bu çalışmanın kapsamı dışında olsa da bunlar, günümüz koşullarına uymayan ve ihtiyaçlara cevap veremeyen oldukça eski düzenlemelerdir. Bu hükümlerin günümüzde meydana gelen gelişmeler ve içinde bulunduğumuz yaşam koşulları çerçevesinde yeniden ele alınması gerekir.

❖ Çalışmanın konusu olan özel kanunlardaki haczedilmezlik hâlleri ise oldukça karmaşık, dağınık ve kanun yapma tekniğine aykırı bir şekilde düzenlenmiştir. Bunların takibi çok zor olup, bunlara sürekli yeni hükümlerin de eklendiği görülmektedir. Bu durum konuyla ilgili ciddi anlamda bir belirsizlik doğurmuş ve öngörülebilirlik ortadan kalkmıştır. Hâlbuki icra hukukunda hukuki güvenlik ilkesi oldukça önemlidir. Kişilerin temel hak ve hürriyetlerini doğrudan etkileyen cebri icra tedbirlerinin ve ilgili hükümlerin belirli ve öngörülebilir olması gerekir. Bu durum hukuk devleti ilkesi ve hak arama hürriyeti açısından da olmazsa olmazdır. Şöyle ki, haczedilmezlikle ilgili hükümler icra memurlarınca kendiliğinden dikkate alınsa da bunlara aykırı bir şekilde yapılan işlemlere karşı, hak arama hürriyetinin de bir gereği olarak ilgililerce şikâyet yoluna başvurulabilir. Ancak, birçok düzenlemenin bulunduğu ve icra memurlarının dahi yanılabilirdikleri bu mevzuat karmaşasında, ilgililer, hangi mal varlığı değerlerinin haczinin caiz olmadığını bilemeyebilir ve bu nedenle, şikâyet yoluna başvurma imkânından yararlanamayabilirler. Üstelik sürekli yeni haczedilmezlik hâlleri de düzenlenmektedir. Artık istisna niteliğinde olan haczedilmezliğin kural hâline geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Aynı konuyla

ilgili olarak farklı kanunlarda düzenlenen hükümler, genel kanunda düzenlenebilse de ayrıca özel kanunlarda yer verilen haczedilmezlik hâlleri, kanun dışındaki diğer normlarda öngörülen hükümler, benzer konuda her kanunda ayrıca farklı düzenlemenin yapılmış olması gibi durumlar kişilerin menfaatlerini etkilemenin yanında uygulamacıların da işini zorlaştırmaktadır. Örneğin, yardıma muhtaç kişilere yapılan yardımlarla ilgili olarak veya burslar, askeri personel veya öğrencilere verilen harçlıklara ilişkin birçok kanunda ayrı düzenleme vardır. Öte yandan, mukayeseli hukuktaki düzenlemelerin daha kapsayıcı ve sade bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Türk hukukunda da ayrıca özel kanunlarda düzenleme yapmak yerine İİK m. 82’de ilgili kişilere yapılan her türlü yardımın haczedilemeyeceği belirtilseydi, bu kural karmaşasına gerek kalmazdı. Dolayısıyla buradaki önerimiz, İİK’de bazı ortak kriterler belirlenerek, söz konusu haczedilmezlik hâllerinin önemli bir kısmının buraya alınması ve özel kanunlardaki düzenlemelerin sayısının azaltılmasıdır.

❖ Ayrıca gelir, aylık, ödenek ve ödemelerin haczedilmezliği kısmında da ele alındığı üzere, konuyla ilgili olarak birçok kanunda farklı hüküm ve uygulama bulunmaktadır. Hatta bazı kişiler lehine yapılan düzenlemeler konuyu eşitlik ilkesi bakımından da bir tartışmalı hâle getirmiştir. Burada bir kesime kamu yararı düşüncesiyle tanınan hakların, aynı durumdaki kişilere de tanınarak, bu konudaki eksikliğin kanun koyucu tarafından giderilmesi gerekir. Öte yandan, maaş, ücret ve aylıklarla ilgili olarak, memurlar ve işçiler (*hatta bazen işçiler de kendi içinde*) farklı hükümlere; aynı şekilde emekliler de ayrı hükümlere tabi kılınmıştır. Kanaatimizce, eskiden olduğu gibi artık, “işçiler az, memurlar daha fazla maaş alır” şeklinde bir algı geçerli değildir. Mukayeseli hukukta da genellikle böyle bir ayrımın pek yapılmadığı görülmektedir. Bu durum emekliler bakımından da söz konusudur. Bazı emekliler çalışan kişilerden daha fazla aylık almaktadırlar. Dolayısıyla bu ayrımların tümü olabildiğince ortadan kaldırılmalı ve İİK’de yeknesak düzenlemeler yapılmalıdır. Burada kişinin gelirine göre, belirli zamanlarda güncellenen asgari ücrete endeksli olarak gelirin miktarına göre kademeli bir biçimde artan (*asgari ücretin altında ise borçlunun ve ailesinin durumuna göre en fazla 1/5, asgari ücret kadar ise en fazla 1/4, asgari ücretin iki katına kadar olan ücretlerde en az 1/4 gibi*) ve kanunda önceden belirlenen oranlarda, maaş ve ücret hacizlerinin gerçekleştirilmesine imkân tanıyan düzenlemelerin yapılması gerektiği kanaatindeyiz. Burada icra memuruna tanınan takdir yetkisiyle, gelirin düşük olması durumunda borçlu

ve ailesinin durumuna, gelir ve giderlerine göre azami ölçüde kesinti (*örneğin, en fazla 1/5*); öte yandan, geliri yüksek olan işçi, memur veya emeklilerin de maaş veya ücretlerinden asgari bir kesinti (*en az 1/4 gibi*) yapılacağından hakkaniyete daha uygun çözümler ortaya çıkacaktır.

❖ Ayrıca maaş ve ücretlerle de ilgili olarak haciz yapıldıktan sonra borçlunun hesabına yatan veya hesabında bulunan nakit parasının akıbeti konusunda hukukumuzda (kanun veya uygulamada) bir çözüme rastlanmamıştır. Kanaatimizce, bu konuda esas olarak, haciz tarihinden, bir sonraki maaş veya ücret ödeme gününe kadar veya belirli bir dönem için borçlunun ihtiyaçlarını karşılayabilmesini sağlamak amacıyla, Alman (ZPO § 811/1, 3) ve Avusturya (EO § 250/5) hukukunda öngörülen ve borçlunun elindeki nakit paranın bir kısmını, belirtilen zaman dilimi için haczin dışında tutan hükümler örnek alınarak düzenleme yapılabilir. Bu doğrultuda hukukumuzda da maaş, ücret ve kısmen veya tamamen haczedilemeyen diğer ödemeler için ilgili banka hesaplarına yatan paranın, bir sonraki maaş veya ücret ödeme gününe kadar (veya belirlenen bir zaman dilimi için) haczedilemeyen kısma karşılık gelen miktarıyla ilgili benzer bir hüküm öngörülebilir. Maaş ve ücretlerin haczine ilişkin yukarıda ileri sürdüğümüz öneriyle (asgari ücrete endeksli gelir miktarına göre kademeli bir şekilde artan haciz uygulaması) uyumlu olarak bu konuda da yapılacak bir düzenleme, hakkaniyete ve taraflar arasındaki menfaat dengesine uygun bir uygulamanın gelişmesi açısından önem arz etmektedir. Ayrıca, bankalarca haciz işlemleri kapsamında hesabın tamamına bloke konulmaması, sadece haciz işlemi nispetindeki para miktarına bloke konularak kesinti yapılması; bunun aksine olan ve dolaylı bir şekilde haczedilmezlikle ilgili hükümleri ihlal eden uygulamalara da son verilmesi gerekir.

Haczedilmezlikle ilgili hükümlerin uygulanması ve ihlali durumunda bazı istisnalar haricinde asıl olarak genel kanun olan İİK hükümleri uygulanmaktadır. Bu hükümlerde ise, özellikle haczedilmezlikle ilgili hükümlerin ihlalinin sonuçları bakımından haczedilmezliğe ilişkin ayrı bir düzenleme bulunmamakta; bu konuda genel olarak şikâyetle ilgili kurallar uygulanmaktadır. Ancak kişilerin temel hak ve hürriyetlerini doğrudan etkileyen böylesine önemli hükümlerin genel kurallara tabi kılınması isabetli olmayıp, burada konuyla ilgili bazı hak kayıpları ve uygulamada çeşitli sorunlar olabilmektedir. Bu konuda bazı değerlendirmeler aşağıda maddeler hâlinde kısaca ele alınmıştır:

- Haczedilmezlikle ilgili hükümlerin uygulanması konusunda icra memuruna daha fazla yetki verilmesi gerekir. Ayrıca uygulamada da kanunun açık hükmüne rağmen, hâlen nadiren de olsa görülen “icra memurunun bir malın haczedilip haczedilemeyeceğine dair karar verebilme yetkisi” hakkındaki tereddütlerin sonlandırılması gerekir.

- Haczedilmezlik hâllerinin ihlali durumunda, ilgililerin haczedilmezlik şikâyetine etkin bir şekilde başvurmalarını sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır. Bu konuda, kural olarak geçerli olan yedi günlük şikâyet süresi oldukça kısa olup, bu süre uzatılmalıdır. Ayrıca şikâyet süresinin elde olmayan sebeplerle kaçırılması üzerine, HMK m. 95-101 arasında düzenlenen eski hâle getirmeye ilişkin hükümlerin burada uygulanabileceğinin kanunda açıkça ifade edilmesi, tereddütlerin giderilmesi adına isabetli olur. Kamu düzenine aykırılığın bir süresiz şikâyet hâli veya hükümsüzlük nedeni olduğunu ve bu hususun icra memurunca kendiliğinden dikkate alınarak işlemin geri alınıp alınamayacağını veya mahkemece kendiliğinden dosyaya el konularak bununla ilgili karar verilip verilemeyeceğini, bu konuda şikâyet prosedürünün mü yoksa bazı hukuk sistemlerinde olduğu gibi ihbar gibi bir sürecin mi işletileceğini; süresiz şikâyet durumunda, şikâyetin en son ne zamana kadar yapılabileceğini içeren birtakım düzenlemelerin yapılması yerinde olacaktır.

- Haczedilmezliğe ilişkin hükümlerin ihlali üzerine borçlu dışında menfaati doğrudan ihlal edilen kişilerin şikâyet yoluna başvurusuyla ilgili doktrindeki görüşlere ve Anayasa Mahkemesi kararlarına rağmen uygulamada devam eden aksi yöndeki tutumun (*örneğin, hâle münasip evin haczedilmezliğini diğer eşin ileri süremeyeceği gibi*) sonlandırılması için kanunda menfaati doğrudan ihlal kişilerin de haciz işlemine karşı şikâyet yoluna başvurabileceği yönünde kanunda açıkça düzenleme yapılması, hak ihlalinin doğmaması adına önem arz etmektedir.

- Bilindiği üzere, icra mahkemesince karar verilmedikçe, şikâyet icrayı durdurmaz (İİK m. 22). İcra mahkemesi talep üzerine veya kendiliğinden icranın durdurulmasına karar verebilir. Ancak bir yandan şikâyetin incelenmesi sürerken, diğer yandan icra işlemlerinin devam etmesi çeşitli sorunlara (*örneğin, haczedilmezlik şikâyetinin kabulüne rağmen icranın durdurulması kararı verilmediğinden malın satışının yapılması*) yol açabilmektedir. Olması gereken hukuk açısından, böyle sonuçların ortaya çıkmaması için gerekli hukuki düzenlemeler yapılmalı ve

haczedilmezlik şikâyetinde açıkça bir kötü niyet yoksa satış işlemleri, karar kesinleşinceye kadar durdurulmalıdır.

- Kanaatimizce istisna niteliğinde olan haczedilmezliğin istisnaları da tarafların menfaatleri dikkate alınarak (*örneğin, nafaka alacağı olsa da gelirinin belirli bir kısmının borçluya bırakılması gibi*) açıkça düzenlenmeli, feragatin açıkça yapılması aranmalı ve bazı eylem veya işlemlerin (*örneğin, rehin kurulması, maaş hesabına para yatırılması vs.*) haczedilmezlikten zımnen feragat gibi değerlendirilmesi yönündeki uygulamalara son verilmelidir.

- Son bir husus olarak, konuyla ilgili Anayasal denetim, daha etkin bir şekilde kullanılmalıdır. Özellikle derece mahkemelerinin Anayasa'ya aykırılık tespit etmesi durumunda somut norm denetimine başvurusu veya kişilerin bireysel başvuruları neticesinde verilen kararların dikkate alınarak kanuni değişikliklerin yapılması veya bilhassa uygulamanın bu kararlara uygun olarak gelişmesi önem arz etmektedir. Yoksa yukarıda da görüldüğü üzere (*diğer eşin haczedilmezlik şikâyetine başvurusunun Yargıtay tarafından kabul edilmemesi*), her ihlal sonucunda yasal düzenlemenin öngörülmesi mümkün olmayıp, bu konuda yapılması gereken, uygulamanın ve yargı içtihatlarının, Anayasa Mahkemesi ve AİHM kararları çerçevesinde, temel hak ve hürriyetleri koruyacak ve yeni bir ihlale yol açmayacak şekilde gelişmesidir.

KAYNAKÇA

- Acar, Ayşe Ece. *İcra Mahkemesi Kararlarına Karşı İstinaf Kanun Yolu*. İstanbul: On İki Levha, 2022. (İstinaf)
- Acar, Faruk. *Rehin Hukuku Dersleri*. 2. bs., İstanbul: Vedat, 2017. (Rehin)
- Adıgüzel, Burak. *İpotekli Sermaye Piyasası Araçları*. İstanbul: Beta, 2008. (Araçlar)
- Adıgüzel, Burak. *Sermaye Piyasası Hukuku*. 4. bs., Ankara: Adalet, 2022. (Sermaye Piyasası)
- Akartepe, Alpaslan. *Ölünceye Kadar Bakma Sözleşmesi*. 2. bs., İstanbul: Vedat, 2010.
- Akbey Erdidal, Didem. *6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Kanununa Dayalı Riskli Alan- Riskli Yapı Tespiti ve Hukuki Sonuçları*. Ankara: Seçkin, 2020.
- Akbulak, Yavuz. “Proje Finansman Fonu”, <https://legal.com.tr/blog/genel/proje-finansman-fonu/> (22.06.2022).
- Akbulak, Yavuz. “‘İnançlı Mülkiyet’ Üzerine Bir Değerlendirme”, <https://blog.lexpera.com.tr/inancli-mulkiyet-uzerine-bir-degerlendirme/> (01.03.2024).
- Akcan, Recep. *Hacze İştirak*. Ankara: Seçkin, 2005.
- Akça, Kürşat. “Anayasa Mahkemesi Kararlarında Mülkiyet Hakkı”. *İNÜHFD*, C. 6 (2015), s. 543-596.
- Akgün, Şükran. *Haczin Hukuki Niteliği (İcra Hukuku ve İdare Hukuku Açısından Bir İnceleme)*. İstanbul: Der Yayınları, 2020.
- Akıllıoğlu, Tekin. “Kamu Yararı Kavramı Üzerine Düşünceler”. *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, 9/1-3 (1988), s. 11-22.
- Akın, Levent. “Maaş ve Ücret Haczi”. *AÜHFD*, 44/1 (1995), s. 335-363.
- Akıntürk, Turgut/Derya Ateş. *Türk Medenî Hukuku, İkinci Cilt, Aile Hukuku*. 20. bs., İstanbul: Beta, 2017.
- Akil, Cenk. “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Bir Kararı Vesilesiyle Devlet Mallarının Haczedilmezliği Kuralı Üzerine Düşünceler”. *ABD*, S. 2 (2012), s. 99-119. (Haczedilmezlik)
- Akil, Cenk. *Borçlunun Üçüncü Kişilerdeki Mal ve Alacaklarının Haczi*. Ankara: Yetkin, 2013. (Haciz)
- Akil, Cenk. *İstinaf Kavramı*. Ankara: Yetkin, 2010. (İstinaf)
- Akil, Cenk. “Fikri Haklar Üzerinde Cebri İcra”. *TNBHD*, S. 1 (2019), s. 97-157. (Fikri Haklar)
- Akil, Cenk. “Yargıtay Kararları Işığında Hâline Münasip Evin Haczedilmezliği (Meskeniyet) İddiası (İİK m. 82/12)”. *AÜHFD*, 60/4 (2011), s. 775-808. (Meskeniyet)
- Akkan, Mine. “Medenî Usûl Hukukunda Etkin Hukukî Koruma”. *MİHDER*, 3/6 (2007), s. 29-68. (Etkin Hukukî Koruma)

- Akkan, Mine. “Bireysel Başvuru”. İçinde *Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku*, C. III, 15. bs., edt. Hakan Pekcanitez, Muhammet Özekes, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz. İstanbul: On İki Levha, 2017, s. 2847-2896. (Pekcanitez Usûl)
- Akkaya, Tolga. “İcra Memurunun Haczedilmezlik Kurallarını Kendiliğinden Dikkate Alıp Alamayacağı Sorunu”. *DEÜHFD, Prof. Dr. Bilge Umar’a Armağan*, C. 11 (2009), s. 845-866. (Haczedilmezlik)
- Akkaya, Tolga. “5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Bu Kanunda 5754 Sayılı Kanunla Yapılan Değişikler Çerçevesinde Cebrî İcra Hukukundaki Güncel Gelişmeler”. *Prof. Dr. Saim Üstündağ’a Armağan*, Ankara: Adalet, 2009, s. 15-26. (Güncel Gelişmeler)
- Akkaya, Tolga. *Medenî Usûl Hukukunda İstinaf*. Ankara: Yetkin, 2009. (İstinaf)
- Akkayan Yıldırım, Ayça. “Konut Finansmanı Sistemi Çerçevesinde İpotek Teminatlı Menkul Kıymetler”. YDT, İstanbul Üniversitesi, 2008.
- Akkıran, Gülfem. *Borçlunun Hâline Münasip Evinin Haczedilmezliği*. Ankara: Seçkin, 2021.
- Aktaş, Muhammedali. “Önceki Hukukumuzda Hacr”. YYLT, Marmara Üniversitesi, 2018.
- Akyazılı, Erdem. “Akıllı Telefonların Haczi”. *DEÜHFD, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan*, C. 16 (2014), s. 845-866.
- Akyılmaz, Bahtiyar/Murat Sezginer/Cemil Kaya. *Türk İdare Hukuku*. 14. bs., Ankara: Savaş, 2021.
- Alihocagil, Ömer Buğra. *İcra ve İflâs Hukuku Açısından Türkiye Varlık Fonu*. Ankara: Adalet, 2020.
- Alpaslan, Mehmet Emin. *İcra Dairelerinin Özerkleştirilmesi: Fransız İcra Görevliliği Modeli*. İstanbul: On İki Levha, 2018.
- Altuntaş, Fuat. *Hukukta Akıl Yürütme Yöntemi Olarak Kıyas (Analoji)*. İstanbul: On İki Levha, 2021.
- Altop, Atillâ. *Özellikle Taşınır Yatırım Mallarına İlişkin Finansal Kiralama (Leasing) Sözleşmesi*. Ankara: Adalet Matbaası, 1990.
- Andenas, Mads. “National Reports: England and Wales”. In *Enforcement Agency Practice in Europe*, edt. Mads Andenas, Burkhard Hess, Paul Oberhammer. London: The British Institute of International and Comparative Law, 2005, s. 131-153.
- Ansay, Sabri Şakir. *Hukuk İcra ve İflâs Usulleri*. 4. bs., Ankara: Güzel Sanatlar Matbaası, 1956. (İcra)
- Ansay, Sabri Şakir. *Hukuk Tarihinde İslâm Hukuku*. 2. bs., Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1953. (İslam)
- Antalya, Gökhan. *Manevi Zararın Belirlenmesi ve Manevi Tazminatın Hesaplanması*. İstanbul: Legal, 2017.

- Anzenberger, Philipp. "A General Overview of Enforcement in Commercial and Civil Matters in Austria". In *24th Conference Corporate Entities at the Market and European Dimensions*, ed. Vesna Rijavec. Portorož: University of Maribor Press, 2016, s. 1-11.
- Aral, Fahrettin. *Türk Borçlar Hukukunda Takas*. 2. bs., Ankara: Yetkin, 2010.
- Arkan, Sabih. *Ticarî İşletme Hukuku*. 25. bs., Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2019.
- Arslan, Aziz Serkan. *İcra Takip İşlemleri (Etkileri ve Hukuka Aykırılığın Sonuçları)*. Ankara: Yetkin, 2018. (Arslan, A. S., İcra)
- Arslan, Aziz Serkan. "Gerçek Kişi İsminden Oluşan Ticaret Unvanı ve Markanın Haczedilebilirliği". *Zirve Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 1 (2012), s. 109-120. (Arslan, A. S., Ticaret Unvanı)
- Arslan, Merve. "Mazbut Vakıfların Tüzel Kişilikleri, Malları ve Tasfiyesi". *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10/1 (2022), s. 123-138. (Arslan, M., Mazbut Vakıflar)
- Arslan, Ramazan/Ejder Yılmaz/Sema Taşpınar Ayvaz/Emel Hanağası. *İcra ve İflâs Hukuku*. 9. bs., Ankara: Yetkin, 2023. (İcra)
- Arslan, Ramazan/Ejder Yılmaz/Sema Taşpınar Ayvaz/Emel Hanağası. *Medenî Usul Hukuku*. 9. bs., Ankara: Yetkin, 2023. (Usul)
- Arslanlı, Halil. *Fikrî Hukuk Dersleri II, Fikir ve Sanat Eserleri*. İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1954.
- Aslan, Kudret. "Hacizde Sıra (Tertip)". *AÜHFD*, 54/2 (2005), s. 269-318. (Haciz)
- Aslan, Kudret. *Hacizde İstihkak Davası*. Ankara: Turhan, 2005. (İstihkak)
- Aşık, İbrahim. "Anayasa Mahkemesinin Bireysel Başvuru Kapsamında Devlet Mallarının Haczedilmezliği Kuralına İlişkin Değerlendirmesi Bağlamında Bir İnceleme". *Prof. Dr. Ramazan Arslan'a Armağan*, C. 1, Ankara: Yetkin, 2015, s. 253-266. (İnceleme)
- Aşık, İbrahim. "Borçlu ve Ailesinin Yaşamı İçin Gerekli Mal ve Alacakların Haczedilmezliği Bu Kurallarda Değişiklik İhtiyacı". *BAÜHFD*, 7/87-88 (2011), s. 34-74. (Haczedilmezlik)
- Aşık, İbrahim. *İcra Sözleşmeleri*. Ankara: Turhan, 2006. (İcra Sözleşmeleri)
- Aşık, İbrahim. "1982 Anayasası ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Devlet Mallarının Haczedilmezliği". *MİHDER*, 7/18 (2011), s. 57-93. (Devlet Malları)
- Aşık, İbrahim/Yakup Oruç/Ozan Tok/Ömer Faruk Saçar. *İcra ve İflâs Hukuku*. 2. bs., Ankara: Seçkin, 2023.
- Atabay, Levent. "Belediye Şirketlerinde Çalışan İşçilerin 6772 Sayılı Kanun'da Öngörülen İlave Tediye Yollarından Yararlanmaları Sorunu". *TBB Dergisi*, S. 148 (2020), s. 319-351.

- Atalay, Oğuz. “Yargılama Giderleri ve Adli Yardım”. İçinde *Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku*, C. III, 15. bs., edt. Hakan Pekcanitez, Muhammet Özekes, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz. İstanbul: On İki Levha, 2017, s. 2383-2433.
- Atalı, Murat/İbrahim Ermenek/Ersin Erdoğan. *İcra ve İflâs Hukuku*. 7. bs., Ankara: Yetkin, 2023. (İcra)
- Atalı, Murat/İbrahim Ermenek/Ersin Erdoğan. *Medenî Usûl Hukuku*. 6. bs., Ankara: Yetkin, 2023. (Usul)
- Atar, Fahrettin. *İslâm İcra ve İflâs Hukuku*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1990. (Atar, F., İcra)
- Atar, Fahrettin. “Haciz”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 14, s. 518-520. (Atar, F., Haciz)
- Atar, Yavuz. *Türk Anayasa Hukuku*. 12. bs., Ankara: Seçkin, 2018. (Atar, Y., Anayasa)
- Aydemir, Fatih. “Noterlerin Hak ve Yükümlülükleri”. İçinde *Avukatlık ve Noterlik Hukuku*, edt. Ali Cem Budak. İstanbul: Filiz, 2022, s. 191-214. (Noterlik)
- Aydemir, Fatih. “1581 Sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu m. 12’de Düzenlenen İlam Niteliğinde Belge ve Bu Belgeye İlişkin Olarak Uygulamadaki Hukuki Sorunlar”. *EBYÜHFD*, XXIII/3-4 (2019), s. 313-360. (Kooperatif)
- Aydın, Murat. *Avukatlık Ücreti*. 7. bs., Ankara: Seçkin, 2020. (Aydın, M., Avukatlık Ücreti)
- Aydın, M. Âkif. *Türk Hukuk Tarihi*. 9. bs., İstanbul: Beta, 2012. (Aydın, M. A., Hukuk Tarihi)
- Aydın, Muzaffer. *Hacedilemeyen Mal ve Haklar*. Ankara: Adalet, 2012. (Aydın, M., Haciz)
- Ayhan, Fatma. “Kamulaştırma Kanunu’nun Geçici 6. Maddesi ve Türk Hukukunda “Dolayısıyla Kamulaştırma” Uygulaması Üzerine Bir Deneme”. *İÜHFM*, 69/1-2 (2011), s. 1125-1148.
- Ayhan, Rıza/Hayrettin Çağlar/Mehmet Özdamar. *Sigorta Hukuku Ders Kitabı*. 3. bs., Ankara: Yetkin, 2020. (Sigorta)
- Ayhan, Rıza/Hayrettin Çağlar/Mehmet Özdamar. *Ticari İşletme Hukuku Genel Esaslar*. 14. bs., Ankara: Yetkin, 2021. (Ticari İşletme)
- Aykutalp, Aslı. “Anayasa Mahkemesi’nin 2016/10454 Başvuru Numaralı Kararı Nazarında Aile Konutunun Hacedilmezliğine İlişkin Değerlendirmeler”. *Prof. Dr. Selçuk Öztekin’e Armağan*, C. 1, İstanbul: Filiz, 2022, s. 421-446.
- Aytaç, Fethi. *Açıklamalı Köy Kanunu (Köy İdaresi Hakkında Bilgiler)*. 4. bs., Ankara: Seçkin, 2004.
- Bakırcı, Münevver Kübra. *Kamulaştırmazsız Elatma*. Ankara: Seçkin, 2022.
- Balaban, Bedriye Tuğçe. *Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda İcra Teşkilatı*. Ankara: Adalet, 2022.
- Balkan, Yavuz. *Hacedilmezlik ve Benzer Müesseseler*. Ankara: Seçkin, 2009.

- Baş, Seda. “Bankanın Mevduat Hesabı Üzerinde Takas veya Mahsup Yetkisi”. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4/2 (2021), s. 468-493.
- Batmaz, Mehmet Orhan. *Noterlerin Hukuki Sorumluluğu*. İstanbul: Vedat, 2015.
- Baygın, Cem/Ahmet Nar. *Medeni Hukuk Dersleri-I Başlangıç Hükümleri ve Kişiler Hukuku*. 3. bs., Ankara: Yetkin, 2022.
- Bayraktar, Tuğba. “İnsan Haklarının Uluslararası Hukuk Düzeninde Korunması”. İçinde *İnsan Hakları Hukuku*, 2. bs., edt. Tuğba Bayraktar, Ufuk Ramazan Çakmak. Ankara: Adalet, 2023, s. 193-269.
- Bayo Delgado, Joaquin. “Persons involved in the execution of court decisions”. In *The Execution of Court Desicions in Civil Cases*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 1998, s. 85-95.
- Belgesay, Mustafa Reşit. *İcra ve İflâs Kanunu Şerhi*. 2. bs., İstanbul: Sucuoğlu Matbaası, 1948.
- Berki, Ali Himmet. *Açıklamalı Mecelle (Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye)*. İstanbul: Hikmet Yayınları, 1990.
- Berkin, Necmeddin M. “Cebri İcra Faaliyetinden Sorumluluk”. *İÜHFM*, 37/1-4 (1971), s. 217-241. (Sorumluluk)
- Berkin, Necmeddin M. *Tatbikatçılara İcra Hukuku Rehberi*. İstanbul: Filiz, 1980. (İcra)
- Berkin, Necmeddin M. “İngiltere’de Cebri İcra ve Hukuki Sorumluluk”. *Kubalı’ya Armağan*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1974, s. 539-561. (İngiltere)
- Berkin, Necmeddin M. “Haczi Caiz Olmayan Eşya ve Alacaklar”. *İstanbul Barosu Dergisi*, XXXI/5 (1957), s. 113-124. (Haciz)
- Berkin, Necmeddin M. *İcrada Hukuk*. İstanbul: Hak Kitabevi, 1947. (İcrada Hukuk)
- Bilge, Necip. *Borçlar Hukuku Özel Borç Münasebetleri*. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1971.
- Bilici, Nurettin. *Vergi Hukuku*. 37. bs., Ankara: Savaş, 2016.
- Birsen, Fatih. *Ölünceye Kadar Bakma Sözleşmesi*. Ankara: Seçkin, 2022.
- Bıyan, Özgür. “Avukatların Karşı Taraf Vekâlet Ücretinin KDV Karşısındaki Durumu”. *TBB Dergisi*, S. 116 (2016), s. 247-258.
- Bolayır, Nur. “Bireysel Emeklilik Sisteminde Cebri İcra Sınırlamaları”. *DEÜHFD, Prof. Dr. Bilge Umar’a Armağan*, C. 11 (2009), s. 867-892. (Bireysel Emeklilik)
- Bolayır, Nur. “Fikrî Mülkiyet Haklarında Cebri İcra Sistemi”. *DEÜHFD, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan*, C. 16 (2014), s. 2513-2570. (Fikri Mülkiyet)
- Bolayır, Nur. “Tarafların İflâsı veya İcra Takibine Uğramasının Finansal Kiralama Sözleşmesine Etkisi”. *Halûk Konuralp Anısına Armağan*, C. 2, Ankara: Yetkin, 2009, s. 334-146. (Finansal Kiralama)
- Boran Güneysu, Nilüfer. “İcra Hukukunda Aşkın Haciz”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XX/4 (2016), s. 25-60.

- Boyacıoğlu, Cumhur. *Ticaret Unvanı*, Ankara: Nobel Yayın, 2006.
- Bozbel, Savaş. *Fikri Mülkiyet Hukuku*. İstanbul: On İki Levha, 2015.
- Bozer, Ali/Celal Göle. *Kıymetli Evrak Hukuku*. 10. bs., Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2021.
- Bozkurt, Gülnihâl. *Batı Hukukunun Türkiye’de Benimsenmesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1996.
- Börü, Levent. “İcra ve İflâs Hukukunda Zarar Verme Kastından Dolayı İptal Davası (İİK m. 280)”. *AÜHFD*, 58/3 (2009), s. 481-537.
- Brock, Patrick. “Unpfändbarkeit beweglicher Sachen”. *Deutsche Gerichtsvollzieher Zeitung*, 3/97 (1997), s. 33-48.
- Budak, Ali Cem. *İcra ve İflas Hukukunda Kiralayanın Hapis Hakkının Kullanılması*. Ankara: Yetkin, 2003.
- Budak, Ali Cem/Varol Karaaslan. *Medenî Usul Hukuku*. 6. bs., İstanbul: Filiz, 2022.
- Bulut, Batuhan. *Kiraya Veren Hapis Hakkı*. Ankara: Seçkin, 2021. (Bulut, B., Hapis Hakkı)
- Bulut, Nihat. “Eski Yunan’dan Aydınlanma Çağına İnsan Onuru Kavramının Gelişimine Genel Bir Bakış”. *EÜHFD*, XII/3-4 (2008), s. 1-12. (Bulut, N., İnsan Onuru)
- Bulut, Nihat. *Sanayi Devriminden Küreselleşmeye Sosyal Haklar*. İstanbul: On İki Levha, 2009. (Bulut, N., Sosyal Haklar)
- Bulut, Uğur. “Borçlunun Hâline Münasip Evi Üzerinde İpotek Tesisi ve Haczedilmezlikten Feragat”. *DEÜHFD, Prof. Dr. Burhan Ceyhan’a Armağan*, C. 12 (2010), s. 1073-1103. (Bulut, U., Feragat)
- Bulut, Uğur. *Medenî Usûl Hukukunda Temyiz İncelemesinin Kapsamı ve Sınırları*. Ankara: Adalet, 2022. (Bulut, U., Temyiz)
- Cappelletti, Mauro/Joseph M. Perillo. *Civil Procedure in Italy*. Hauge: Springer, 1965.
- Cavalier, Georges. “French Bankruptcy Law and Enforcement Procedures”. In *Comparative Studies on Enforcement and Provisional Measures*, ed. Rolf Stürner, Masanori Kawano. Tübingen: Mohr Siebeck, 2011, s. 163-171.
- Centel, Tankut. *İş Hukukunda Ücret*. İstanbul: Türkiye Denizciler Sendikası, 1988.
- Cin, Halil/Ahmed Akgündüz. *Türk Hukuk Tarihi*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2011.
- Cumalıoğlu, Emre. “Medeni Hukukta Hayvan Hakları ve Hayvanlar Üzerindeki Hak”. *DEÜHFD, Prof. Dr. Şeref Ertaş’a Armağan*, C. 19 (2017), s. 573-610.
- Çakmak, Ufuk Ramazan. *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Yargılamasında Hakkaniyete Uygun Tatmin*. Ankara: Adalet, 2021. (Çakmak, U., AİHM)
- Çakmak, Zeynep. *Bağımsız İdari Otorite Olarak Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu*. Ankara: Çakmak Yayınevi, 2011. (Çakmak, Z., EPDK)

- Çelebi, Özgün. “Kişi ve Eşya Ayrımı Bağlamında Hayvanların Hukuki Statüsü”. *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 76/2 (2018), s. 559-622.
- Çelik, Ferhat/Muhammed Kiomers Ganbari. “Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakasının Gelişimi ve Güncel Meseleler”. *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1/2 (2023), s. 111-136.
- Çelik, Yasin. “Devlet Mallarının Haczedilmezliği ve Belediye Mallarının Haczi”. *Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 13 (2017), s. 31-61. (Devlet Malları)
- Çelik, Yeşim. *Türk Hukukunda Bireysel Başvuru ve Anayasa Mahkemesi Uygulaması*. Ankara: Adalet, 2016. (Bireysel Başvuru)
- Çelik, Nuri/Nurşen Caniklioglu/Talat Canbolat. *İş Hukuku Dersleri*. 32. bs., İstanbul: Beta, 2019.
- Çelikoğlu, Cengiz Topel. *Hukuki Mahiyeti ve Hüküm Etkileri İtibariyle İcra Mahkemesinin Yargısal Görevleri*. Bursa: Ekin, 2023. (İcra Mahkemesi)
- Çelikoğlu, Cengiz Topel. *İcra Dairesi Kararı*. Bursa: Ekin, 2017. (İcra Dairesi)
- Çetin, Nusret/Hatice Ebru Töremiş/Zeynep Cantimur. *6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’nun Sistematiik Analizi*. Ankara: Yetkin, 2014.
- Çetiner, Bilgehan. *Hapis Hakkı*. İstanbul: Filiz, 2010.
- Çevik, Orhan Nuri. *Kooperatifler Hukuku Uygulaması ve İlgili Mevzuat*. 5. bs., Ankara: Yetkin, 1999.
- Çiftçi, Pınar. *İcra Hukukunda Menfaat Dengesi*. Ankara: Adalet, 2010. (Menfaat Dengesi)
- Çiftçi, Pınar. “Yargıtay 4. Hukuk Dairesi’nin Kararları Işığında Haksız Haciz Sebebiyle Alacaklının ve Devletin Manevî Tazminat Sorumluluğu”. *Halûk Konuralp Anısına Armağan*, C. 2, Ankara: Yetkin, 2009, s. 79-146. (Manevi Tazminat)
- Çil, Şahin. *İş Hukukunda İşçinin Ücreti*. Ankara: Turhan, 2010.
- Çilenti Konuralp, Ayşen/Orhan Emre Konuralp. “Türk Hukukunda Hayvanların Korun(ma)ması”. *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6/1 (2021), s. 77-92.
- Çolak, Hacı Bayram. “Kamu İhale Mevzuatında Teminatlar”, <http://www.hacibayramcolak.net/makaleler/130-makale64> (12.05.2022).
- Çon, Ömer. *İhâlenin Feshi (İcra ve İflâs Kanunu Madde 134)*. Ankara: Yetkin, 2021.
- Çopuroğlu, Çağlar. *Ücret ve Korunması*. Ankara: Turhan, 2013.
- Dahlen, Daniel H. “California’s New Household Goods Exemption and the Problem of Personal Accountability”. *Santa Clara Lawyer*, 12/1 (1972), s. 155-172.
- Deliduman, Seyithan. “5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununa Göre Haczin Konusu”. *İçinde Ankara Barosu Uluslararası Hukuk Kurultayı, Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku*, C. 1, Ankara: Ankara Barosu, 2002, s. 866-881.

- Delcasso, Juan Pablo Correa. "National Reports: Spain". In *Enforcement Agency Practice in Europe*, ed. Mads Andenas, Burkhard Hess, Paul Oberhammer. London: The British Institute of International and Comparative Law, 2005, s. 215-228.
- Develioğlu, Hüseyin Murat. *Takas*. 2. bs., İstanbul: Vedat, 2012.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. 31. bs., Ankara: Aydın Kitabevi, 2015.
- Devir, Kenan. "Türkiye Elektrik Enerjisi Piyasası ve Uygulamadaki Hukuki Esaslar". YYLT, Özyeğin Üniversitesi, 2017.
- Doğan, Emsalgül. "Bireysel Başvuru Çerçevesinde Anayasa Mahkemesi'nin Verdiği İcra ve İflâs Hukukuna İlişkin Kararların Değerlendirilmesi". *AÜHFD*, 68/1 (2019), s. 83-126.
- Doğan, İlyas. "Alman Öğretisinde İnsan Onuru ve Güncel Sorunlar Hakkında Kısa Bir Giriş". *SÜHFD*, 13/2 (2005), s. 51-59. (Doğan, İ., İnsan Onuru)
- Doğan, Murat. *Tapu Sicilinde Tasarruf Yetkisi Kısıtlamasının Şerhi*. Ankara: Seçkin, 2004. (Doğan, M., Şerh)
- Doğan, Murat. *Vakıflarda Mal Varlığı*. Ankara: Seçkin, 2000. (Doğan, M., Vakıf)
- Doğan, Vahit. *Teminat Mektupları*. 5. bs., Ankara: Savaş, 2015. (Doğan, V., Teminat)
- Doğanyigit, Sadettin. *Açıklamalı- İçtihatlı- Sorun Çözümlü Kamu İhale Kanunu ve Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu*. 13. bs., Ankara: Seçkin, 2014.
- Doğu, Hakkı Mert. *Kamuna Karşı Hile*. İstanbul: On İki Levha, 2023.
- Domaniç, Hayri. "Kıymetli Evrakı Bağlanması Mümkün Hakların Haciz Kabiliyeti". *BATİDER*, V/4 (1970), s. 750-771.
- Döner, Ayhan. *Türk Anayasa Hukuku*. 5. bs., Ankara: Yetkin, 2024.
- Dönmez, Murat. "Aile Konutunun Haczi". *TBB Dergisi*, S. 77 (2008), s. 349-358. (Aile Konutu)
- Dönmez, Murat. "Finansal Kiralama Konusu Malların Haczi". *TBB Dergisi*, 21/79 (2008), s. 309-333. (Finansal Kiralama)
- Dönmez, Murat. *İcra ve İflâs Hukukunda Meskeniyet İddiası (İİK. m. 82/12), (Borçlunun Haline Münasip Evinin Haczedilmezliği)*. İzmir: Güncel Yayınevi, 2009. (Meskeniyet)
- Dunlop, C. R. B. "Execution against Real Property in British Columbia". *University of British Columbia Law Review*, 8/2 (1973), s. 246-271.
- Duran, Osman. "Belediyeye Karşı Haciz Tatbiki". *Prof. Dr. Ejder Yılmaz'a Armağan*, C. 1, Ankara: Yetkin, 2014, s. 755-795.
- Duran, Osman/Alı Yeşilyurt. "İl Özel idaresi Mallarının Haczi". *ERÜHFD*, 9/2 (2014), s. 61-103.
- Düren, Akın. *İdare Malları*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1975.

- Ege, İlhan. “Bağımsız İdari Otoriteler (Bağımsız Düzenleyici Kurumlar): Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu Örneği”. *Kapadokya Akademik Bakış Dergisi*, 4/1 (2020), s. 1-29.
- Ekici, Şerafettin. *Bilişim ve Teknoloji Hukuku*. 2. bs., Ankara: Seçkin, 2023.
- Ekinci, Ekrem Buğra. *Osmanlı Hukuku (Adalet ve Mülk)*. 2. bs., İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2012.
- Erdoğan, Mustafa. *İnsan Hakları Teorisi ve Hukuku*. 3. bs., Ankara: Orion Kitabevi, 2012.
- Erdönmez, Güray. *Alacaklılara Zarar Verme Kastıyla Yapılan Tasarrufların İptali*. İstanbul: On İki Levha, 2017.
- Erçin, Ferhat. “Aile Yurdu Kurumunda Yapılması Gereken Yasal Değişiklikler”. *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, IX/2 (2010), s. 137-144.
- Erel, Şafak N., *Türk Fikir ve Sanat Hukuku*. 3. bs., Ankara: Yetkin, 2009.
- Eren, Abdurrahman. *Özgürlüklerin Sınırlanmasında Demokratik Toplum Düzeninin Gerekliliği*. İstanbul: Beta, 2012. (Eren, A., Özgürlüklerin Sınırlanması)
- Eren, Fikret. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 21. bs., Ankara: Yetkin, 2017. (Eren, F., Genel Hükümler)
- Eren, Fikret. *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*. 4. bs., Ankara: Yetkin, 2017. (Eren, F., Özel Hükümler)
- Eren, Fikret. *Mülkiyet Hukuku*. 4. bs., Ankara: Yetkin, 2016. (Eren, F., Mülkiyet)
- Ermumcu, Osman. *Hakimlerin Hukuki Sorumluluğu*. Ankara: Adalet, 2012.
- Ertaş, Şeref/Talih Uyar. “İntifa Hakkının Haczi ve Paraya Çevrilmesinin (İİK 121) Uygulamada Yarattığı Sorunlar”. *THD*, 16/182 (2021), s. 2026-2033.
- Erturan Ögüt, Esin Esra. “Almanya ve Türkiye’deki Spor Kulüplerinin Karşılaştırmalı Analizi -Türkiye’deki Spor Kulüplerinin Yapı ve İşleyişine Yeni Bir Yaklaşım-”. YDT, Gazi Üniversitesi, 2010.
- Eruygur, K. Haluk. “İngiliz Hukukunda Malların Haczi”. *Prof. Dr. Bilge Öztan’a Armağan*, Ankara: Turhan, 2008, s. 401-433.
- Esplugues-Mota, Carlos. “Enforcement of Non-judicial Instruments in Spain”. In *Comparative Studies on Enforcement and Provisional Measures*, ed. Rolf Stürner, Masanori Kawano. Tübingen: Mohr Siebeck, 2011, s. 134-149.
- Etgü, Mehmet Akif. *Kamu Hukukunda Mülkiyet Hakkı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Mülkiyet Hakkına Bakışı*. İstanbul: On İki Levha, 2009.
- Evren, Öcal Kemal. *İş Hukukunda Ücret ve Uygulaması*. 2. bs., Ankara: Seçkin, 2011.
- Forkosch, Morris D./Abraham Wilson. *Carmody-Forkosch New York Practice*. 8th ed., New York: Clark Boardman Co, 1963.
- Franko, Nisim İ. *Şeref ve Haysiyete Tecavüzden Doğan Manevi Zararın Tazmini*. Ankara: Doruk Kitap ve Yayınevi, 1973.

- Freeman, Abraham Clark. *Treatise on the Law of Executions in Civil Cases, and of Proceedings in Aid and Restraint Thereof*. 3rd ed., San Francisco: Bancroft-Whitney, 1900.
- Friedenthal, Jack H./Arthur R. Miller/John E. Sexton/Helen Hershkoff. *Civil Procedure: Cases And Materials (American Casebook Series)*. 11th ed., West Academic Publishing, 2013.
- Gayretli, Mehmet. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kanunlaştırma Çalışmaları*. İstanbul: Nizamiye Akademi, 2015.
- Gemalmaz, H. Burak. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Mülkiyet Hakkı*. 2. bs., İstanbul: Beta, 2017.
- Genç Arıdemir, Arzu. "Manevi Tazminatın Takas Edilip Edilemeyeceği Sorunu". *İÜHFM*, LXVII/1-2 (2009), s. 81-96.
- Getz, Daniel. "The History of Canadian Immunity from Seizure Legislation". *International Journal of Cultural Property*, 18/2 (2011), s. 201-224.
- Gimenez-Candela, Marita. "The De-Objectification of Animals in the Spanish Civil Code". *Journal of Animal & Natural Resource Law*, 15 (2019), s. 145-172.
- Gören, Zafer. "Avrupa Birliği Temel Haklar Şartının Ana İlkesi: Dokunulmaz İnsan Onuru". *İTÜSBD*, 6/12 (2007), s. 21-37.
- Gören Ülkü, Nazlı. *İcra Hukukunda Ödeme Emri*. İstanbul: Arıkan, 2008.
- Görgün, L. Şanal/Levent Börü/Mehmet Kodakoğlu. *Medenî Usûl Hukuku*. 11. bs., Ankara: Yetkin, 2022. (Usul)
- Görgün, L. Şanal/Levent Börü/Mehmet Kodakoğlu. *İcra ve İflâs Hukuku*. 4. bs., Ankara: Yetkin, 2023. (İcra)
- Gözler, Kemal. "5018 ve 6085 Sayılı Kanunlarda Bazı İdare Hukuku Terimlerinin Yanlış Kullanımı Üzerine". *AÜHFD*, 60/4 (2011), s. 837-919. (5018 Sayılı Kanun)
- Gözler, Kemal. *İdare Hukuku*. C. 1, 3. bs., Bursa: Ekin, 2019. (İdare C. 1)
- Gözler, Kemal. *İdare Hukuku*. C. 2, 3. bs., Bursa: Ekin, 2019. (İdare C. 2)
- Gözler, Kemal. *İnsan Hakları Hukuku*. 3. bs., Bursa: Ekin, 2020. (İnsan Hakları)
- Gözler, Kemal. *Mahallî İdareler Hukuku*. 1. bs., Bursa: Ekin, 2018. (Mahalli İdareler)
- Gözler, Kemal. *Türk Anayasa Hukuku*. 3. bs., Bursa: Ekin, 2019. (Anayasa Hukuku)
- Gözler, Kemal. *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*. 21. bs., Bursa: Ekin, 2017. (Anayasa)
- Gözler, Kemal. "Yorum İlkeleri", 1-81 [<https://www.anayasa.gen.tr/yorum-ilkeleri.pdf> (27.02.2024)]. (Yorum)
- Gruber, Urs Peter. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*. 2. Band, 6. Auflage, Hrsg. Thomas Rauscher, Wolfgang Krüger. München: C. H. Beck, 2020. (MüKoZPO/Gruber)
- Gülan, Aydın. "Borcunu Ödemeyen Devlete Karşı Ne Yapılabilir?". *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, 13/1 (1995), s. 22-29. (Devlet)

- Gölan, Aydın. *Kamu Mallarından Yararlanma Usullerinin Tâbi Olduğu Rejim*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1999. (Kamu Malları)
- Gümüş, Ali Tarık. “Sosyal Devlet Anlayışının Gelişimi ve Dönüşümü”. *SÜHFD*, 18/2 (2010), s. 117-158.
- Gümüşay, Ramazan. *Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru Yolunda İhlal Kararlarının İcrası*. Ankara: Adalet, 2019.
- Günday, Metin. *İdare Hukuku*. 10. bs., Ankara: İmaj Yayınevi, 2015.
- Gündüz, Aslan. “Yabancı Devlet Malları Üzerinde Cebri İcra Mümkün Müdür?”. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 4/1 (1984), 1-21.
- Gürkan, Mehmet Fatih. “Düzenleyici ve Denetleyici Kurum Olarak Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK)”. *İNÜHFD*, 4/2 (2013), s. 333-356.
- Gürtürk, Damla. “Borçlunun Haline Münasip Evinin Tasarrufun İptali Davasına Konu Olup Olamayacağı Sorunu”. *İTÜSBD*, 18/36 (2019), s. 95-117.
- Güzel, Ali/Ali Rıza Okur/Nurşen Caniklioğlu. *Sosyal Güvenlik Hukuku*. 17. bs., İstanbul: Beta, 2018.
- Hanağası, Emel. “Bireysel Emeklilik Sisteminde Haciz Uygulamalarının Değerlendirilmesi”. *DEÜHFD, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan*, C. 16 (2014), s. 2631-2698.
- Hasırcı, Hakan. “1982 Anayasası ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Devlet Mallarının Haczedilmezliği”. *Prof. Dr. Ejder Yılmaz’a Armağan*, C. 1, Ankara: Yetkin, 2014, s. 1037-1074. (Devlet Malları)
- Hasırcı, Hakan. “Belediye Mallarının Haczi”. *AÜHFD*, 65/4 (2016), s. 2821-2865. (Belediye Malları)
- Hazard, Geoffrey C./Michele Taruffo. *American Civil Procedure*. New Haven and London: Yale University Press, 1993.
- Haznedar, İbrahim Murat. “Kıymetli Evrakların Genel Özellikleri ve Kambyo Senetlerinin Haczi”. *LHD*, S. 8 (2003), s. 1931-1937.
- Herberger, Marie. *Menschenwürde in der Zwangsvollstreckung*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2022.
- Hirsch, Ernst E. *Fikrî ve Sinaî Haklar*. Ankara: Ar Basımevi, 1948.
- Horne, William W. Jr. “Family Protection in New York: A Proposal for Legislative Reform”. *Albany Law Review*, 47/4 (1983), s. 1343-1377.
- Hüseyin, İhsan. *Türk Hukuku ve Mukayeseli Hukukta Geri Alım Hakkı*. Ankara: Seçkin, 2022.
- İşık, Serpil. “İcra Hukuku’nda Yoksulluğun Önlenmesinde Bir Araç Olarak Haczedilmezlik”. İçinde 6. *Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali (Yoksulluk) Tebliğler*, edt. Prof. Dr. Adem Sözüer. İstanbul, 2016, s. 467-503.
- İlhan, Cengiz. *Günümüz Türkçe’siyle Mecelle (Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye)*. 2. bs., Ankara: Yetkin, 2011.

- İlki, Vedat. “Vatani Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Alanların Hakları”, <https://www.alitezel.com.tr/vatani-hizmet-tertibinden-seref-ayligi-alanlari-haklari-4649/> (31.03.2022).
- İmre, Zahit. “Hapis Hakkı Üzerinde Bir Tetkik”. *İÜHF*, 18/3-4 (1952), s. 742-781.
- İnceoğlu, Sibel. *Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru Türkiye ve Latin Modelleri*. İstanbul: On İki Levha, 2017.
- Isenring, Bernhard. “Das Haustier in der Zwangsvollstreckung Anmerkungen zu Art. 92 Abs. 1 Ziff. 1a SchKG”. *Blätter für Schuldbetreibung und Konkurs*, 41 (2004), s. 41-50.
- İyilikli, Ahmet Cahit. “Şerhedilmiş Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesinin Vaat Borçlusunun Cüz’i Halef ve Alacaklıları ile Taşınmaz Üzerindeki Diğer Takyidatlara Etkisi”. *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18/2 (2021), 967-1002.
- Kaçak, Nazif. *Açıklama ve İçtihatlarla Haczedilemezlik*. Ankara: Seçkin, 2006.
- Kale, Serdar. *Domain Name- Alan Adlarının Haczi*. Ankara: Seçkin, 2013.
- Kapani, Münci. *Kamu Hürriyetleri*. 7. bs., Ankara: Yetkin, 2013.
- Kaplan, Gürsel. “Yeni Yasal Düzenlemelere Göre Kamulaştırmaz El Koyma Sebebiyle Doğan Tazmin Hakkının Tabi Olduğu Usul ve Esaslar”. *TBB Dergisi*, S. 99 (2012), s. 125-150.
- Karaaslan, Varol. “6352 Sayılı Kanun ile Haczedilmezlik Kurallarında Yapılan Değişiklikler”. *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11/2 (2012), s. 161-183.
- Karabulut, Ayşe Kübra. “Yargı Kararları Işığında “Ticari ve Ekonomik Bütünlük Arz Eden ya da Bir Bütün Hâlinde Satıldığı Takdirde Daha Yüksek Gelir Elde Edileceği Anlaşılan Mal ve Haklar” Kavramı”. *TBB Dergisi*, S. 152 (2021), s. 187-218.
- Karahan, Sami/Cahit Suluk/Tahir Saraç/Temel Nal. *Fikri Mülkiyet Hukukunun Esasları*. 3. bs., Ankara: Seçkin, 2013.
- Karakaya, Murat. “Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun Faaliyetleri ve Fonun Çözümleme Faaliyetleri Kapsamında Gayrimenkul Uygulamalarına Yönelik Bir Araştırma”. YYLT, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2019.
- Karan, Ulaş. *Öğretide ve Uygulamada Anayasa Mahkemesi Kararlarının Bağlayıcılığı ve İcrası Norm Denetimi ile Bireysel Başvuru Usulünde Verilen Kararlar Özelinde Bir İnceleme*. İstanbul: On İki Levha, 2018.
- Karayalçın, Yaşar. “Devlet Borçları- ‘Devlet Malları Haczedilemez’ Kuralı (İİK. m. 82 ve Anayasa Mahkemesi’nin 21.X.1992 Tarihli Kararı)”. İçinde *Özel Hukuk ve Anayasa Mahkemesi Kararları Sempozyumu*, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2001, s. 122-149.

- Karslı, Abdurrahim. “Alman Hukukundaki Mahnverfahren Usulünün Türk Hukukunda İlamsız İcra Usulü ile Karşılaştırılması”. *Prof. Dr. Saim Üstündağ’a Armağan*, Ankara: Adalet, 2009, s. 311-330. (*Mahnverfahren*)
- Karslı, Abdurrahim. *İcra Tetkik Mercii Kararlarının Temyizi*. İstanbul: Ofset Matbaası, 1995. (Temyiz)
- Karslı, Abdurrahim. *İcra ve İflas Hukuku*. 3. bs., İstanbul: Alternatif Yayıncılık, 2014. (İcra)
- Kaşıkcı, Osman. *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Mecelle*. İstanbul: Osmanlı Araştırma Vakfı, 1997.
- Kaya, Sedat. *Bonoya Dayalı Kambyo Senetlerine Mahsus Haciz Yoluyla Takip*. Ankara: Adalet, 2020. (Bono)
- Kaya, Seyithan. *Kamu Görevlisinin Kişisel Kusuru ve Sorumluluğu*. Ankara: Adalet, 2021. (Kişisel Kusur)
- Kaya, Seyithan/Taha Kurt. *Anayasa Yargısı ve Bireysel Başvuru*. 2. bs., Ankara: Adalet, 2023.
- Kayalı Çetinkaya, Tuba. “Kısa Çalışma ve Kısa Çalışma Ödeneği”. *ABD*, S. 4 (2014), s. 417-474.
- Kayihan, Şaban. “Zorunlu Deprem Sigortası”. *AÜEHFD*, VIII/1-2 (2004), s. 497-516.
- Kazaz, Gözde. “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na Göre Yargılama Gideri Olarak Vekalet Ücreti”. *YYLT*, Bahçeşehir Üniversitesi, 2019.
- Kennett, Wendy (Coordinator). “Enforcement of judgments”, (*Contributors: Andreas Konecny/Claudia Soher/Isabel Albrecht/Karen Broeckx/Elina Moustaira/Jean-Claude Wiwinius/Bert Van Schaick/Maria José Capelo*), *European Review of Private Law*, 5/3 (1997), s. 321-427.
- Keşli, Yücel. “3083 Sayılı Kanun Kapsamında Çiftçileri Topraklandırma Çalışmaları”. *Ziraat Mühendisliği Dergisi*, S. 354 (2010), s. 28-33.
- Kılıçoğlu, Evren. *İcra Sözleşmeleri*. İstanbul: Arıkan, 2005.
- Kılınç, Ayşe. “Anayasa Mahkemesi’nin 17.06.2015 Tarihli Kararının İcra Hukukuna Hâkim İlkeler Bakımından Değerlendirilmesi”. *İNÜHFD*, 7/1 (2016), s. 553-578.
- Kıratlı, Metin. *Anayasa Yargısında Somut Norm Denetimi (İtiraz Yolu)*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1966.
- Kırbaş, Sadık. *Devlet Malları*. Ankara: Birlik Yayıncılık, 1985.
- Kıyak, Alper. “Uluslararası Hukuka Göre Ulusal Nükleer Düzenleme Kurumlarının Yeri ve Türkiye’nin Nükleer Düzenleme Kurumu”. *YYLT*, İstanbul Üniversitesi, 2020.
- Kıyğı, Osman Nazım. *Hukuk ve Ekonomi Terimleri Sözlüğü (Almanca-Türkçe)*. Münih: C. H. Beck, 1999.
- King, Edward/Joseph Hawley. “İngiliz (Common Law)’unun Gelişmesi”, çev. İlhan Lüttem, *AÜHFD*, 16/1 (1959), s. 178-233.

- Klotz, Robert A. “The New Ontario Principal Residence Exemption from Seizure and Sale”. *Advocates’ Quarterly*, 45/3 (2016), s. 324-338.
- Koçhisarlıoğlu, Cengiz/Özlem Söğütlü Erişgin. “Hayvanın Hukukî Konumu”. *Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi, Prof. Dr. Aydın Zevkliler’e Armağan C. 2, C. 8* (2013), s. 1691-1723.
- Korkmaz, Ramazan. *Medenî Usûl Hukuku Açısından Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru*. 2. bs., İstanbul: On İki Levha, 2017. (Bireysel Başvuru)
- Korkmaz, Ramazan. “İcra ve İflas Kanunu m. 362/a Hükmü ve Süreli Haczedilmezlik”. *TBB Dergisi*, S. 151 (2020), s. 175-198. (Haczedilmezlik)
- Korkmaz Dağlı, Tuğba. “Maaş ve Ücret Haczi”. *YYLT*, Ankara Üniversitesi, 2021.
- Köksoy, Mesut. *İcra Hukukunda Hukuki Güvenlik İlkesi*. Ankara: Adalet, 2018.
- Köküsarı, İsmail. *Anayasa Hukukunda Hukuki Güvenlik İlkesi*. Ankara: Adalet, 2015. (Hukuki Güvenlik)
- Köküsarı, İsmail. *Anayasal Hakların Çatışması*. Ankara: Adalet, 2020. (Hakların Çatışması)
- Köküsarı, İsmail. “Hak Arama Özgürlüğü ve 2010 Anayasa Değişiklikleri”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XV/1 (2011), s. 163-208. (Hak Arama Özgürlüğü)
- Köküsarı, İsmail/Ömer Gedik. *Türk Anayasa Yargısı*. Ankara: Yetkin, 2024.
- Köprülü, Bülent/Selim Kaneti. *Sınırlı Aynî Haklar*. 2. bs., İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1982-1983.
- Koroğlu, Anıl/Mikail Bora Kaplan. “Özel Okullar ile Özel Öğrenci Yurt ve Benzeri Kurumların Taşınır ve Taşınmaz Mallarının Haczi: İİK m. 362/a Hükmünün Değerlendirilmesi”. *SÜHFD*, 28/3 (2020), s. 1061-1082.
- Körpe, Vahit Mert. *İdare Hukuku Boyutuyla Türkiye Varlık Fonu*. Ankara: Adalet, 2021.
- Kren Kostkiewicz, Jolanta. *SchKG Kommentar, Schuldbetreibungs- und Konkursgesetz mit weiteren Erlassen*. 20. Auflage, Zürich: Orell Füssli Verlag, 2020.
- Kruse, John. *Notes on the Theory and Practice of Taking Control of Goods: A Guide to the Reformed Law*, 2019. (Taking Control)
- Kruse, John. *The Law of Seizure of Goods Debtor’s Rights and Remedies*. Chichester: Barry Rose Law Publishers Ltd, 2000. (Seizure)
- Kurdak Kurtdarcan, Merve. “Türk Sermaye Piyasası Hukukunda Kira Sertifikaları ile Gayrimenkul Projelerinin İnşaatının Finansmanı”. *YYLT*, İstanbul Üniversitesi, 2018.
- Kuru, Baki. “Haczi Caiz Olmayan Şeyler”. *AÜHFD*, 19/1 (1962), s. 277-326. (Haciz)
- Kuru, Baki. *İcra ve İflâs Hukuku*. C. 1, 3. bs., İstanbul: Evrim Dağıtım, 1988. (İcra C. 1)
- Kuru, Baki. *İcra ve İflâs Hukuku*. C. 2, 3. bs., İstanbul: Evrim Dağıtım, 1988. (İcra C. 2)
- Kuru, Baki. *İcra ve İflâs Hukuku*. C. 3, 3. bs., İstanbul: Evrim Dağıtım, 1988. (İcra C. 3)

- Kuru, Baki. *İcra ve İflâs Hukuku*. C. 4, 3. bs., İstanbul: Evrim Dağıtım, 1988. (İcra C. 4)
- Kuru, Baki. *İcra ve İflas Hukuku El Kitabı*. 2. bs., Ankara: Adalet, 2013. (El Kitabı)
- Kurtulan, Ahmet. *Kooperatifler Kanunu ve Açıklaması*. 5. bs., Ankara: Seçkin, 2007.
- Kuntalp, Erden. *Finansal Kiralama Kanununa Göre Finansal Kiralama (Leasing) Tanımı ve Hükümleri*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 1988.
- Lupoi, Michele Angelo. “Civil Enforcement in Italy: A Comparative Perspectiv”. In *Comparative Studies on Enforcement and Provisional Measures*, ed. Rolf Stürner, Masanori Kawano. Tübingen: Mohr Siebeck, 2011, s. 90-101.
- Meier, Isaak. “İsviçre Hukuku Açısından İcra Hukukunun Güncel Sorunları”. İçinde *Doçent Dr. Halûk Konuralp’in Anısına Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukukçuları Toplantısı-VII, İlâmsız İcra*, çev. Nilüfer Boran Güneysu. İzmir/Çeşme: TBB Yayınları, 2009, s. 79-123.
- Memiş, Tekin/Gökçen Turan. *Sermaye Piyasası Hukuku*. 4. bs., Ankara: Seçkin, 2019.
- Metin, Yüksel. “Temel Hakların Sınırlandırılması ve Ölçülülük: Ölçülülük İlkesi Evrensel Bir Anayasal İlke midir?”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7/1 (2017), s. 1-74.
- Morantz, Alison D. “There’s No Place Like Home: Homestead Exemption and Judicial Constructions of Family in Nineteenth-Century America”. *Law and History Review*, 24/2 (2006), s. 245-295.
- Morse, Melissa. “Enforcement methods available in England and Wales”. In *The Execution of Court Desicions in Civil Cases*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 1998, s. 85-95.
- Musielak, Hans-Joachim/Wolfgang Voit/Jasmin Flockenhaus. *Zivilprozessordnung Kommentar*. 20. Auflage, München: Franz Vahlen, 2023.
- Musielak, Hans-Joachim/Wolfgang Voit/Rolf Lackmann. *Zivilprozessordnung Kommentar*. 20. Auflage, München: Franz Vahlen, 2023.
- Muşul, Timuçin. *Haciz ve Hacze İştirak*. Ankara: Adalet, 2019. (Haciz)
- Muşul, Timuçin. *İcra ve İflâs Hukuku Esasları*. 6. bs., Ankara: Adalet, 2017. (İcra)
- Muşul, Timuçin. *İcra ve İflâs Hukukunda; Şikâyet*. 2. bs., Ankara: Adalet, 2018. (Şikâyet)
- Mülâyim, Ziya Gökalp. *Kooperatifçilik*. 6. bs., Ankara: Yetkin, 2010.
- Namlı, Mert. “Anayasa Mahkemesi’nin Aile Konutu Hakkında Hacedilemezlik Şikayetinin İleri Sürülmesine İlişkin 12.12.2019 Tarihli Kararının Değerlendirilmesi”. *LHD*, 18/211 (2020), s. 3085-3120. (Hacedilemezlik)
- Namlı, Mert. *İcra Hukukunda Taşınmaz Malların Haczi ve Paraya Çevrilmesi*. İstanbul: On İki Levha, 2019. (Taşınmaz)
- Namlı, Mert. “Roma Hukukunda Cebri İcra Araçları: Borçlunun Bedenine Yönelen İcra Anlayışından Malvarlığı Üzerinde İcraya Dönüşüm”. *Prof. Dr. Türkün Rado’nun Anısına Armağan*, İstanbul: On İki Levha, 2020, s. 769-798. (Roma Hukuku)

- Narmanlıoğlu, Ünal. *İş Hukuku Ferdi İş İlişkileri I*. 5. bs., İstanbul: Beta, 2014.
- Niboyet, Marie-Laure/Sabine Lacassagne. “National Reports: France”. In *Enforcement Agency Practice in Europe*, ed. Mads Andenas, Burkhard Hess, Paul Oberhammer. London: The British Institute of International and Comparative Law, 2005, s. 155-167.
- Oberhammer, Paul. “National Reports: Austria”. In *Enforcement Agency Practice in Europe*, ed. Mads Andenas, Burkhard Hess, Paul Oberhammer. London: The British Institute of International and Comparative Law, 2005, s. 105-129.
- Oberto, Giacomo. “An Outline of the Italian System of Enforcement Proceedings in Civil Matters” [https://www.giacomooberto.com/enforcement/reportoberto.htm (12.07.2021)].
- O’connell, Anna. “Immunity from Seizure: An Overview”. *Art Antiquity and Law*, 11/1 (2006), s. 1-22.
- Odluyurt, Ahmet Töresin. *Yargı Kararları Işığında Hukuki El Atma*. Ankara: Yetkin, 2022.
- Oğuz, Arzu. *Karşılaştırmalı Hukuk*. Ankara: Yetkin, 2003. (Oğuz, A., Karşılaştırmalı Hukuk)
- Oğuz, Sefer. *İnternet Alan Adı (Domain Name) Haklarının Korunması*. 3. bs., Ankara: Seçkin, 2018. (Oğuz, S., Domain Name)
- Oğuzman, M. Kemal/Nami Barlas. *Medenî Hukuk*. 22. bs., İstanbul: Vedat, 2016.
- Oğuzman, M. Kemal/Özer Seliçi/Saibe Oktay-Özdemir. *Eşya Hukuku*. 20. bs., İstanbul: Filiz, 2017.
- Onar, Sıddık Sami. *İdare Hukukunun Umumî Esasları*. C. 1, 3. bs., İstanbul: Hak Kitabevi, 1966.
- Öden, Merih. *Türk Anayasa Hukukunda Eşitlik İlkesi*. Ankara: Yetkin, 2003. (Eşitlik İlkesi)
- Öden, Merih. *Türk Anayasa Yargısında Norm Denetimi*. Ankara: Yetkin, 2023. (Norm Denetimi)
- Okur, Mustafa. *Adlî Teminat*. Ankara: Yetkin, 2011.
- Örnek, Özge. “Yargıtay Kararları Işığında Kooperatif Ortaklarının Hakları, Yükümlülükleri ve Sorumlulukları”. YYLT, Kırıkkale Üniversitesi, 2020.
- Özbay, İbrahim. “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununa Göre İstinaftan Sonraki Temyiz Sistemimizde Temyiz Edilebilen ve Edilemeyen Kararlar”. *İÜHFM*, 69/1-2 (2011), s. 411-438. (Temyiz)
- Özbay, İbrahim. *6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Neler Getirdi?*. 2. bs., Ankara: Seçkin, 2013. (HMK)
- Özbay, İbrahim. *Hakem Kararlarının Temyizi*. Ankara: Yetkin, 2004. (Hakem)
- Özbay, İbrahim. “İcra ve İflâs Hukukumuzda Hacedilmezlikten Feragat (İİK m. 83/a)”. *AÜEHFD*, IX/1-2 (2005), s. 543-567. (Feragat)

- Özbay, İbrahim/Fatih Aydemir. “Adli Yargı”. İçinde *Yargı Örgütü Hukuku*, edt. İbrahim Özbay. Ankara: Yetkin, 2022, s. 61-226.
- Özbay, İbrahim/Murat Erdem. “Anayasa Mahkemesi’nin Tasarrufun İptali Davasında ‘İvazsız Tasarrufların Butlanını’ Düzenleyen İİK m. 278, f. 3, (1) No’lu Bendinde Yer alan Hükmün İptaline İlişkin 16.12.2021 ve 26.1.2022 Tarihli İki Kararının ‘Ölçülülük İlkesi Çerçevesinde’ İncelenmesi”. İçinde *Anayasa-Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku İlişkisi*, MİHBİR XVIII. Toplantısı, Antalya: Adalet Bakanlığı Mevzuat Genel Müdürlüğü, 2023, s. 243-275.
- Özbay, İbrahim/Nagehan Okumuş. “Kanun Yollarına İlişkin Son Değişiklikler ve Yargı Kararları Işığında Medeni Usul Hukukunda Katılmalı Kanun Yolu”. *Prof. Dr. Saim Üstündağ’a Armağan*, Ankara: Adalet, 2009, s. 349-379.
- Özbay, İbrahim/Nagehan Okumuş/Bedriye Tuğçe Yalın. *Tebliğat İhlalleri*. Ankara: Adalet, 2023.
- Özbay, İbrahim/Seyithan Kaya. “6216 Sayılı Anayasa Mahkemesi’nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun 50. Maddesinin İkinci Fıkrasında Düzenlenen Yargılamanın İadesi Sebebi Üzerine Düşünceler”. *TNBHD*, Yıl 6, S. 1 (2019), s. 41-96.
- Özbay, İbrahim/Taner Emre Yardımcı. *Tebliğat Hukuku*. 3. bs., Ankara: Adalet, 2021.
- Özbek, Mustafa Serdar. *Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda İlâmlı İcranın Etkinliği*. C. 1, 4. bs., Ankara: Yetkin, 2018.
- Özbudun, Ergun. *Türk Anayasa Hukuku*. 22. bs., Ankara: Yetkin, 2022.
- Özcan, Doğanhan. “Kooperatifçilik, Tarım Kredi Kooperatiflerinin Gelişim Süreci ve Malatya Bölge Birliği Örneği”. YYLT, Atatürk Üniversitesi, 2011.
- Özçelik, Volkan. *İcra Müdürünün Takdir Yetkisi*. Ankara: Adalet, 2014.
- Özdamar, Demet. “Maden Hakkının Verilmesi ve Bu Hakkın Devri”. *Prof. Dr. Turhan Tüfan Yüce’ye Armağan*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 2001, s. 119-148.
- Özdamar, Mehmet/Kürşat Göktürk/Mehmet Çelebi Can/Esra Kaşak. *Kıymetli Evrak Hukuku*. 2. bs., Ankara: Adalet, 2021.
- Özdemir, Dursun. “Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarına İlişkin Mülkiyet Hakkı Üzerindeki Sınırlamalar ve Yargısal Denetimi”. YDT, Kocaeli Üniversitesi, 2016.
- Özekes, Muhammet. *İcra Hukukunda Temel Haklar ve İlkeler*. Ankara: Adalet, 2009. (İlkeler)
- Özekes, Muhammet. “Kanun Yolları”. İçinde *Pekcanıtez Usûl Medenî Usûl Hukuku*, C. III, 15. bs., edt. Hakan Pekcanıtez, Muhammet Özekes, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz. İstanbul: On İki Levha, 2017, s. 2150-2346. (Pekcanıtez Usûl)
- Özekes, Muhammet/Pınar Çiftçi. “Anayasa Mahkemesinin Aile Konutunun Haczedilmezliği (Eşin Meskeniyet İddiası) Hakkındaki Kararı Çerçevesinde Tespit, Değerlendirme ve Eleştiriler”. [<https://blog.lexpera.com.tr/anayasa-mahkemesinin-aile-konutunun-haczedilmezligi-hakkındaki-karari-degerlendirme/> (17.09.2023)].

- Özen, Burak. *Türk Medeni Hukukunda Eşya Üzerinde İntifa Hakkı*. İstanbul: Vedat, 2008.
- Özsunay, Ergun. *Medenî Hukukumuzda Tüzel Kişiler*. 4. bs., İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1978.
- Özkan, Yavuz. *1879 Tarihli Usûl-i Muhâkeme-i Hukukiyye Kanûn-u Muvakkati'nin Modern Usul Hukukuna Etkileri*. İstanbul: Filiz, 2021.
- Öztan, Bilge. *Aile Hukuku*. 6. bs., Ankara: Turhan, 2015.
- Öztek, Selçuk. *Türk Medeni Yargılama Hukukunda İstinaf ve Temyiz (6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.341-m.373 Şerhi)*. Ankara: Yetkin, 2021.
- Öztürk, K. Burak. “Elektronik Haberleşme Hizmetlerinde Yetkilendirmenin Hukuki Niteliği”. *ABD*, 67/1 (2009), s. 26-42. (Öztürk, B., Haberleşme)
- Öztürk, Seçkin. “Türkiye’de Kültür Varlıklarının Korunması: İnsan Hakları Açısından Bir Değerlendirme”. *YYLT*, Gazi Üniversitesi, 2019.
- Pekcanıtez, Hakan/Oğuz Atalay/Muhammet Özkes. *Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı*. 11. bs., İstanbul: On İki Levha, 2023.
- Pekcanıtez, Hakan/Oğuz Atalay/Meral Sungurtekin Özkan/Muhammet Özkes. *İcra ve İflâs Hukuku*. 11. bs., Ankara: Yetkin, 2013. (İcra Hukuku)
- Pekcanıtez, Hakan/Oğuz Atalay/Meral Sungurtekin Özkan/Muhammet Özkes. *İcra ve İflâs Hukuku Ders Kitabı*. 10. bs., İstanbul: On İki Levha, 2023. (Ders Kitabı)
- Pekcanıtez, Hakan/Güray Erdönmez. “Bankacılık Kanunu’nun İcra ve İflas Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”. *Bankacılar Dergisi*, S. 55 (2005), s. 25-44.
- Pekcanıtez, Hakan/Cemil Simil. *İcra- İflâs Hukukunda Şikâyet*. 2. bs., İstanbul: Vedat, 2017.
- Peksöz, Vildan. “Spor Kulüplerinin Özel Müzelerinde Yer Alan Kültür Varlığı Niteliğindeki Mallarının Haczi”. *SÜHFD*, 28/3 (2020), s. 941-964.
- Perillo, Joseph M. “Summary Adjudication: Italy”. *International Lawyer*, 4/5 (1970), s. 894-899.
- Postacıoğlu, İlhan E. *İcra Hukuku Esasları*. 4. bs., İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1982.
- Postacıoğlu, İlhan E./Sümer Altay. *İcra Hukuku Esasları*. 5. bs., İstanbul: Vedat, 2010.
- Prütting, Hanns/Markus Gehrlein/Martin Ahrens. *Zivilprozessordnung Kommentar*. 10. Auflage, Köln: Luchterhand, 2018.
- Prütting, Hanns/Markus Gehrlein/Astrid Flury. *Zivilprozessordnung Kommentar*. 10. Auflage, Köln: Luchterhand, 2018.
- Prütting, Hanns/Markus Gehrlein/Christian Tombrink. *Zivilprozessordnung Kommentar*. 10. Auflage, Köln: Luchterhand, 2018.
- Rado, Türkân. “Roma Hukukunda Cebri İcra Usullerinin İnkişafı”. *İÜHFM*, 10/1-2 (1944), s. 229-240. (İcra)
- Rado, Türkân. *Roma Hukuku Dersleri Borçlar Hukuku*. İstanbul: Filiz, 2013. (Borçlar)

- Rehber, Erkan. *Kooperatifçilik*. Bursa: Ekin, 2011.
- Reisoğlu, Seza. *Bankacılık Kanunu Şerhi*. C. II, Ankara: Yaklaşım Yayınları, 2007.
- Rosenberg, Leo/Hans Friedhelm Gaul/Eberhard Schilken/Ekkehard Becker-Eberhard/Panajotta Lakkis. *Zwangsvollstreckungsrecht*. 12. Auflage, München: C. H. Beck, 2010.
- Sağlam, Fazıl. *Temel Hakların Sınırlanması ve Özü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1982.
- Saraç, Gülriz Hande. “Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın Zorunlu Karşılık Politikasının Bankaların Kredi Hacimlerine Etkisi”. YYLT, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 2012.
- Sarısözen, M. Serhat. “İcra ve İflas Hukukunda Canlı Haczi”. *ERÜHFD*, X/2 (2015), s. 53-97. (Canlı Haczi)
- Sarısözen, Murat Serhat. “Müvekkille Kararlaştırılan Vekâlet Ücreti ve Dava Gideri Olarak Karşı Tarafa Hükmedilen Vekâlet Ücretinin Emrediciliği Sorunu”. *FÜHFD*, 1/1 (2013), s. 91-111. (Vekâlet Ücreti)
- Schmelzeisen, Gustaf Klemens. “Verfügungen über unpfändbare Sachen”. *Archiv für die civilistische Praxis*, 143 (1937), s. 80-85.
- Serozan, Rona. *Medeni Hukuk Genel Bölüm Kişiler Hukuku*. 6. bs., İstanbul: Vedat, 2015.
- Sezer, Yasin/Recep Emre Kalkan/Mustafa Emre Şahin. *Kamu İhale Hukuku Dersleri*. 2. bs., Ankara: Adalet, 2020.
- Sirmen, A. Lâle. *Eşya Hukuku*. 4. bs., Ankara: Yetkin, 2016.
- Smid, Stefan. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*. 2. Band, 6. Auflage, Hrsg. Thomas Rauscher, Wolfgang Krüger. München: C. H. Beck, 2020. (MüKoZPO/Smid)
- Sözer, Ali Nazım. *Türk Sosyal Hukuku*. İstanbul: Beta, 2018. (Sözer, A., Sosyal)
- Sözer, Bülent. “Leasing (Finansal Kiralama) Sözleşmelerinde Mülkiyet Unsuru”. *BATİDER*, 15/1 (1989), s. 55-111. (Sözer, B., Finansal Kiralama)
- Suluk, Cahit/Rauf Karasu/Temel Nal. *Fikri Mülkiyet Hukuku*. 1. bs., Ankara: Seçkin, 2017.
- Sungurtekin Özkan, Meral. “İcra Hukukunda Oranlılık İlkesi”. *Prof. Dr. Turhan Tüfan Yüce’ye Armağan*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 2001, s. 177-203.
- Sümer, N. Binnur. “İşçi Ücretinin Bu Ücrete Yönelik Haciz ve İşverenin İflası ile İşverene Yönelik Haciz Hâlinde Korunması”. *SÜHFD, Prof. Dr. M. Şakir Berki’ye Armağan*, 5/1-2 (1996), s. 225-235.
- Süslü, Güven. “Hukuki Açıdan Türkiye Varlık Fonu”. *BAÜHFD*, 13/165-166 (2018), s. 221-262.
- Süzek, Sarper. *İş Hukuku*. 18. bs., İstanbul: Beta, 2019.

- Şaşı, Murat. *Mülkiyet Hakkı İhlallerinde İdarenin Hukuki Sorumluluğu*. Ankara: Yetkin, 2019.
- Şener, Abdulkadir. “İslâm Hukukunda Hacr”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22/1 (1978), s. 331-347.
- Şeker, Hilmi. “Sürdürülebilir Yaşam, Sağlıklı Yaşlanma ve Haczedilmezlik”. *LHD*, S. 70 (2008), s. 3379-3392.
- Şimşek, Oğuz. “Anayasa Hukukunda İnsan Onuru Kavramı ve Korunması”. YDT, Dokuz Eylül Üniversitesi, 1999. (Şimşek, O., İnsan Onuru)
- Şimşek, Suat. “Mülkiyet Hakkının Kapsamı, Sınırlandırma Nedenleri ve Şartları Açısından 1982 Anayasası ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi: Karşılaştırmalı Bir Analiz -I”. *TBB Dergisi*, S. 91 (2010), s. 181-228. (Şimşek, S., Mülkiyet Hakkı)
- Tahiroğlu, Bülent. *Roma Borçlar Hukuku*. İstanbul: Der Yayınları, 2005.
- Talash, İsmail Anıl. “Türkiye’de Bankacılık Sistemi Zorunlu Karşılık Yönetimi”. Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Piyasalar Genel Müdürlüğü, 2012.
- Taneri, Gökhan. *Uygulamadan Örnek Hükümler BAM ve Yargıtay Kararlarıyla Haczedilmezlik Şikayeti*. Ankara: Seçkin, 2020.
- Tanrıver, Süha. *Medenî Usûl Hukuku, C. II*. Ankara: Yetkin, 2021.
- Tanju, Fahrettin. *Hukukumuzda Noterlik*. met/er matbaası, 1983.
- Taş Korkmaz, Hülya. “Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Uyarınca Haczi Mümkün Olan Malvarlığı Unsurları”. *MİHDER*, S. 2 (2005), s. 327-352.
- Taşpınar, Sema. “Borçlunun Bazı Mallarının Haczedilememesi ve Nedenleri (Haczedilmezlik ve Nedenleri)”. YYLT, Ankara Üniversitesi, 1994. (Haczedilmezlik)
- Taşpınar, Sema. “İsviçre Federal İcra ve İflas Kanunu’nda Yapılan Değişikliklere Genel Bir Bakış”. 75. Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki Kuru Armağan’ı, Ankara: TBB Yayınları, 2004, s. 599-670. (İsviçre)
- Taşpınar Ayvaz, Sema. “İcra ve İflâs Hukukunda Hükümsüz İşlemler ve Hükümsüzlük”. Prof. Dr. Ramazan Arslan’a Armağan, C. 2, Ankara: Yetkin, 2015, s. 1539-1552.
- Tatoğlu, Burcu. “Türkiye’de İşsizlik Sigortası”. YYLT, Erzincan Üniversitesi, 2015.
- Tekinalp, Ünal. *Ünal Tekinalp’in Banka Hukukunun Esasları*. 2. bs., İstanbul: Vedat, 2009. (Banka Hukuku)
- Tekinalp, Ünal. *Fikrî Mülkiyet Hukuku*. 5. bs., İstanbul: Vedat, 2012. (Fikri Mülkiyet)
- Tekinay, Selâhattin Sulhi. *Türk Aile Hukuku*. 7. bs., İstanbul: Filiz, 1990.
- Telfer, Thomas G. W. “Preliminary Paper on the Law of Personal Exemptions from Seizure: A Report for the Uniform Law Conference of Canada” (A Report Prepared for the Uniform Law Conference of Canada Annual Conference, Regina 2004). *Western University Law Publications*, s. 1-28.

- Tercan, Erdal. *İflâsın Sözleşmelere Etkisi*. Ankara: Adil Yayınevi, 1996. (İflâs)
- Tercan, Erdal. *Medenî Usul Hukukunda (Kesin Sürelerin Kaçırılması Halinde) Eski Hale Getirme -Hali sabıka irca-*. Ankara: Yetkin, 2006. (Eski Hale Getirme)
- Thomas, Heinz/Hans Putzo/Christian Seiler. *Zivilprozessordnung Kommentar*. 40. Auflage, C. H. Beck, 2019.
- Timur, İnci. “İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku’nda Ücret, Gelir ve Aylıkların Haczi”. YYLT, İstanbul Üniversitesi, 2018.
- Topal, Mustafa. “İcra ve İflâs Hukukunda İhalenin Feshi”. YYLT, Çukurova Üniversitesi, 2023.
- Topuz, Gökçen. “Aile Konutunun Haczi ve Kiralanan Aile Konutunun İlâmsız İcra Yoluyla Tahliyesi”. *ERÜHFD*, 3/1 (2008), s. 271-291. (Topuz, G., Aile Konutu)
- Topuz, Gökçen. “5510 Sayılı Kanunda Öngörülen Emekli Aylığının Hacedilmezliği Kuralı ve Bu Kuralın Anayasaya Uygunluğu Üzerine Düşünceler”. *AÜHFD*, 65/4 (2016), s. 3017-3052. (Topuz, G., Hacedilmezlik)
- Topuz, Murat. *Finansal Kiralama Sözleşmesi*. Ankara: Adalet, 2013. (Topuz, M., Finansal Kiralama)
- Tschümperlin, Dominic E. “Arrest unpfändbarer Vermögenswerte: Wie anfechten?”. *Anwaltsrevue: Das Praxismagazin des schweizerischen Anwaltsverbandes*, 2019, s. 420-424.
- Tugay, Mustafa. *Türk ve Alman Sosyal Güvenlik Hukuku Açısından Devlet Destekli Bireysel Emeklilik Programları*. Ankara: Seçkin, 2018.
- Tutal, Erhan. “Kamulaştırmaz El Atma Davalarında Yargılama Sürecindeki Son Gelişmeler”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, S. 7 (2016), s. 1107-1132. (Kamulaştırma)
- Tutal, Erhan. “Spor Kulüplerinin İsim Hakkı ve Haciz Yasağı”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, S. 2 (2013), s. 271-299. (Spor Kulüpleri)
- Türkay, Alican. *İcra Hukukunda Ölçülülük İlkesi*. Ankara: Adalet, 2023.
- Uçar, Ayhan. “4721 Sayılı Medeni Kanun ile İhdas Edilen Yeni Bir Müessese: Aile Konutu Müessesesi”. *AÜEHFD*, X/1-2 (2006), s. 395-442.
- Ulukapı, Ömer. “Hacedilmezlik ve Hacedilmezliğin “4046 Sayılı Özelleştirme Kanunu” Kapsamındaki Uygulaması”. *BATİDER*, XVIII/1-2 (1995), s. 137-150. (Hacedilmezlik)
- Ulukapı, Ömer. “Yargıtay Kararları Işığında Noterlerin Hukuki Sorumluluğu”. *SÜHFD*, 21/1 (2013), s. 209-241. (Hukuki Sorumluluk)
- Ulusoy, Erol “Bir gece ansızın ‘e-haciz’ gelirse”, <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/prof-dr-erol-ulusoy/bir-gece-ansizin-e-haciz-gelirse-6060322> (16.02.2022).
- Ulusoy, Ahmet/Tekin Akdemir. *Mahalli İdareler*. 9. bs., Ankara: Seçkin, 2014.
- Umar, Bilge. *İcra ve İflâs Hukukunun Tarihi Gelişmesi ve Genel Teorisi*. İzmir: Ege Üniversitesi İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi Yayınları, 1973. (Gelişme)

- Umar, Bilge. *Türk İcra- İflâs Hukukunda İptal Dâvası*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1963. (İptal Davası)
- Umur, Ziya. *Roma Hukuku*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1982.
- Uyar, Talih. *İcra Hukukunda Haciz*. 2. bs., Ankara: Feryal Matbaacılık, 1990. (Haciz)
- Uyar, Talih. “Haczi Caiz Olmıyan Mallar ve Haklar”. *Dr. A. Recâî Seçkin’e Armağan*, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1974, s. 551-586. (Haczedilmezlik)
- Uyar, Talih. “İcra ve İflas Dairelerinin İşlem ve Eylemlerinden Dolayı Devletin Hukuki Sorumluluğu (İİK. m. 5)”. *ABD*, 2 (2015), s. 255-269. (Sorumluluk)
- Uyar, Talih. “İcra ve İflas Hukukumuzun Tarihçesi”. *Adalet Dergisi*, Yıl 63, S. 1 (1972), s. 72-78. (Tarihçe)
- Uyar, Talih. “İcra ve İflas Hukukunda Tasarrufun İptali Davasının Konusu”. *ABD*, S. 1 (2011), s. 211-231. (İptal Davası)
- Uyar, Talih. “Taşınmaz Rehni Kapsamındaki Eklentinin Haczi”. *THD*, 10/108 (2015), s. 93-98. (Eklenti)
- Uyar, Talih/Alper Uyar/Cüneyt Uyar. *İcra ve İflâs Kanunu Şerhi*. C. 1, 3. bs., Ankara: Bilge Yayınevi, 2014. (İİK Şerh C. 1)
- Uyar, Talih/Alper Uyar/Cüneyt Uyar. *İcra ve İflâs Kanunu Şerhi*. C. 2, 3. bs., Ankara: Bilge Yayınevi, 2014. (İİK Şerh C. 2)
- Uyar, Talih/Alper Uyar/Cüneyt Uyar. *İcra Hukukunda İstihkak Davaları*. Ankara: Bilge Yayınevi, 2018. (İstihkak)
- Uz, Abdullah. “6245 Sayılı Harcırah Kanunu ve Uygulaması Üzerine Bazı Hukuki Değerlendirmeler”. *SÜHFD*, 15/1 (2007), s. 59-116.
- Uzar, Gökçe Nazar. “İcra ve İflâs Kanunu’nun Tarihsel Gelişimi”. *YYLT*, Ankara Üniversitesi, 2001.
- Uzun, Hakan. “Türkiye’de Bilim, Sanat ve Yaratıcılığın Teşvik ve Ödüllendirilmesi: İnönü Armağanları Kanunu”. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 18/36 (2018), s. 239-264.
- Ünal, Nurdoğan/Mesut Erol. *Gelir Getirici İşlemlerde İhale Usulü Devlet İhale Kanunu*. 2. bs., Ankara: Seçkin, 2016.
- Ünlü Usta, Meltem. “Medeni Usul Hukuku’nda Eski Hale Getirme”. *YYLT*, İstanbul Üniversitesi, 2018.
- Üstündağ, Saim. *İcra ve İflâs Kanunu’nun dünü ve bugünü*. İstanbul: Evrim Kitabevi, 1990. (İİK)
- Üstündağ, Saim. *İcra Hukukunun Esasları*. 8. bs., İstanbul: 2004. (İcra)
- Vorwerk, Volkert/Christian Wolf/Anja Uhl. *BeckOK ZPO*. 51. Auflage, München: C. H. Beck, 2023. (BeckOK ZPO/Uhl)

- Walker, Wolf-Dietrich. “Alman hukukunda Cebri İcrada Temel Hakların İhlâli ve Korunması”. İçinde *Doçent Dr. Halûk Konuralp’in Anısına Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukukçuları Toplantısı-VII, İlâmsız İcra*, çev. Evrim Erişir. İzmir/Çeşme: TBB Yayınları, 2009, s. 156-179.
- Winkler, Thomas. *Kommentar zum Bundesgesetz über Schuldbetreibung und Konkurs SchKG*. Jolanta Kren Kostkiewicz, Dominik Vock (Herausgeber). 4. Auflage, basierend auf der 1911 erschienenen 3. Auflage von Carl Jaeger, Zürich: Schulthess Juristische Medien AG, 2017.
- Yelbaşı, Cengiz. *Fransızca-İngilizce-Almanca Karşılıklarıyla Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*. Ankara: Sim Matbaacılık, 2014.
- Yağcı, Cengiz; “Haciz, Hacz”, <https://sorularlailamiyet.com/kaynak/haciz-hacz> (10.09.2021). (Yağcı, C., Haciz)
- Yağcı, Pınar. “Mülkiyet Hakkı Kapsamında Kamu Mallarının Haczedilmezliği Üzerine Bir Değerlendirme”. *İNÜHFD*, 11/2 (2020), s. 600-616. (Yağcı, P., Mülkiyet Hakkı)
- Yardımcı, Taner Emre. “5510 Sayılı Kanun Kapsamında Emekli Maaşında Haciz Uygulaması”. *TNBHD*, S. 2 (2018), s. 37-64.
- Yardımcı, Taner Emre/Fevziye Kanat Yardımcı. “Haczedilmezlikten Örtülü Olarak Feragat Edilmesi”. *TAAD*, Yıl 15, S. 57 (2024), s. 339-352.
- Yavaş, Murat. *Borçlunun Üçüncü Şahıslardaki Mal, Hak ve Alacaklarının Hacı (İİK m. 89)*. İstanbul: Arıkan, 2005. (Haciz)
- Yavaş, Murat. “Maaş ve Ücret Hacı”. *TBB Dergisi*, S. 84 (2009), s. 93-120. (Maaş)
- Yavaş, Murat. *Medeni Usul Hukukunda Temyiz*. Ankara: Seçkin, 2015. (Temyiz)
- Yavuz, Cevdet/Faruk Acar/Burak Özen. *Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler*. 9. bs., İstanbul: Beta, 2014.
- Yazıcı, Burçin. *İcra ve İflâs Hukukunda Nafaka Alacağı*. Ankara: Adalet, 2022.
- Yıldırım, Mehmet Kâmil/Nevhis Deren-Yıldırım. *İcra ve İflas Hukuku*. 6. bs., İstanbul: Beta, 2015.
- Yıldız, Burçak. “Sınâî Mülkiyet Kanunu Açısından Geleneksel Ürün Adları”. *İNÜHFD*, 9/1 (2018), s. 27-60.
- Yılmaz, Ejder. “Devlet Malı Hak ve Rüçhanlığına Sahip Malların Haczedilememesi”. *Prof. Dr. Yaşar Karayalçın’a 65 inci Yaş Armağanı*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1988, s. 601-611. (Devlet Malı)
- Yılmaz, Ejder. “Cumhuriyetimizin Yetmişbeş Yılında Hukuk Usulü ve Muhakemeleri Kanunu’nda ve İcra ve İflas Kanunu’nda Ortaya Çıkan Gelişmeler”. *TBB Dergisi*, S. 3 (1998), s. 871-886. (Cumhuriyet)
- Yılmaz, Ejder. “Dünden Bugüne İcra ve İflâs Kanunumuz”. *SÜHFD*, 11/3-4 (2003), s. 9-45. (İİK)
- Yılmaz, Ejder. *İcra ve İflâs Kanunu Şerhi*. Ankara: Yetkin, 2016. (Şerh)

- Yılmaz, Ejder. *Hukuk Sözlüğü*. Ankara: Yetkin, 2006. (Sözlük)
- Yılmaz, Ejder. *Olağanüstü Temyiz*. Ankara: Yetkin, 2003. (Temyiz)
- Yılmaz, Ejder. “Ordu Yardımlaşma Kurumunun Hukuksal Niteliği”. *Amme İdaresi Dergisi*, 22/1 (1989), s. 67-76. (OYAK)
- Yiğit, Ahmet. “Avukatın Hapis Hakkı”. YYLT, Akdeniz Üniversitesi, 2021.
- Young, George. *Corps de droit ottoman*. Oxford: Clarendon Pres, 1906.

İNTERNET KAYNAKLARI

Beck-Online

beluka.de

dassozluk.com

Heinonline

<https://blog.lexpera.com.tr>

<https://hudoc.echr.coe.int>

<https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>

Jurix

JSTOR

Kazancı İçtihat Bilgi Bankası

law.justia.com

Legalbank Elektronik Hukuk Bankası

Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi

mevzuat.gov.tr

Swisslex

www.tbmm.gov.tr

www.turkhukuk sitesi.com

TDK, sozluk.gov.tr

TDV, islamansiklopedisi.org.tr

Türk Hukuk Sitesi

https://www.bundesgerichtshof.de/DE/Bibliothek/GesMat/WP19/G/Gerichtsvollz_Schultz.html?nn=10772256 (18.02.2024).

https://www.forumadalet.net/index.php?topic=110629.0#google_vignette (06.04.2023)

<https://www.gedik.com/bilgi-egitimler/yatirimci-sozlugu/itfa> (17.06.2022)

<https://www.hangikredi.com/bilgi-merkezi/itfa-nedir/#itfa-nedir-ne-anlama-gelir> (17.06.2022)

<https://higm.adalet.gov.tr/Home/SSSorularDetay/16> (01.01.2024)

<http://www.ilhanhelveadersleri.com/turk-borclar-kanunu/turk-borclar-kanunu-madde-610> (04.12.2021)

<https://www.justice.gouv.qc.ca/en/your-disputes/small-claims/small-claims-judgment/forced-execution-of-a-judgment/> (08.07.2021).

<http://www.kemalpasaaktuel.com/haber-roportaj-av-ayse-unganer-ciftci-mallarI-koruma-kanunu-hakkInda-merak-edilenler-5267.html> (28.10.2022).

<https://www.kuveytturk.com.tr/bireysel/yatirim/sermaye-piyasasi-urunleri/kira-sertifikasi> (21.06.2022)

<https://www.law.berkeley.edu/wp-content/uploads/2017/11/CommonLawCivilLawTraditions.pdf> (28.12.2021).

<https://shergroup.com/post/writ-of-control-managing-exempt-goods-and-tools-of-the-trade/> (26.11.2021).

<https://www.toki.gov.tr/gayrimenkul-sertifikasi> (21.06.2022)

<https://vergiraporu.com.tr/ReadArticle.aspx?Id=63bc1575-1ddc-4810-a2ac-21dfbc1072b2> (05.09.2022).

<https://xn--rrup-renten-vergleich-8hc.de/pfaendung-insolvenz> (11.06.2023)

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Ferhat ÇELİK	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Erzincan Üniversitesi
Fakülte	Hukuk Fakültesi
Bölümü	Hukuk
Yüksek Lisans	
Üniversite	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Enstitü Adı	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı	Özel Hukuk Ana Bilim Dalı
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Makale ve Bildiriler (Varsa)	
1. Şafak Narbay/Ferhat Çelik, “Süresi İçerisinde İbraz Edilmeyen Çekin Hukuki Niteliği”, <i>Legal Hukuk Dergisi</i>, 14/167 (2016), s. 6039-6073. 2. İbrahim Özbay/Ferhat Çelik, “İcra ve İflas Hukukunda Rehin Açığı Belgesi”, <i>Türkiye Adalet Akademisi Dergisi</i>, S. 34 (2018), s. 1-36. 3. İbrahim Özbay/Ferhat Çelik, “Boşanma Davalarında İspat Yüğü ve Karineler”, <i>Yargıtay Dergisi</i>, 44/1 (2018), s. 15-60. 4. Ferhat Çelik/Muhammed Kiomers Ganbari, “Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakasının Gelişimi ve Güncel Meseleler”, <i>Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi</i>, 1/2 (2023), s. 111-136.	